

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Cengiz Kırılı

Sultan ve Kamuoyu

Osmanlı Modernleşme Sürecinde
“Havadis Jurnalleri”
(1840-1844)

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

TARİH

CENGİZ KIRLI
SULTAN VE KAMUOYU
OSMANLI MODERNLEŞME SÜRECİNDE
“HAVADİS JURNALLERİ” (1840-1844)

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2008

EDİTÖR
EMRE YALÇIN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZENLEMEN
ESEN GÜRAY

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASKI: 1500 ADET, MART 2009

ISBN 978-9944-88-594-2

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
(0212) 612 58 60
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek
metin, gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz,
yayınlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95

Ücretsiz PDF Wapack Arşivi: www.wapack-arshi.com.tr/rantey.org

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: JURNALLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ	1
GÖR(ÜL)ME VE KAMUOYUNUN İNŞASI	13
“Devlet Sohbeti”	18
Görmek ve görülmek: II. Mahmud’un memleket gezileri	26
TEMALAR	45
Jurnalleri Nasıl Okunmalı?	45
Mısır ve Mehmed Ali Paşa İsyanı	56
Tanzimat	67
a. Vergi	68
b. Hukuk ve 1840 Ceza Kanunu	73
c. Cemaatlerarası ilişkiler	76
1841 Girit İsyanı	81
Devlet algısı	87
HAVADİS JURNALLERİ	95
DİZİN	471

Teşekkür

Jurnal transkripsiyonlarının tümünü gözden geçiren Dilek Ak-
yalçın'a, jurnallerin bir bölümünün transkripsiyonuna yardımcı
olan Özkan Akpınar'a, kitabın hazırlanmasında katkılarını sunan
Erkal Ünal'a, dizini hazırlayan Ali Sipahi'ye, Bilimsel Araştırma
Projeleri (04Z101) çerçevesinde maddi destek sağlayan Boğaziçi
Üniversitesi'ne, her açıdan mükemmel bir çalışma ortamı sağla-
yan Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü öğretim üyesi ve öğ-
renci dostlarıma ve bana emeği geçen Donald Quataert ve Rifa'at
'Ali Abou-El-Haj'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Başbakanlık
Osmanlı Arşivi çalışanlarına, kitabın editörü Emre Yalçın'a ve bu
kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen tüm dostlarıma ayrıca
müteşekkirim. Son olarak, bir türlü elimden çıkaramadığım bu
çalışmayı nihayete erdirmemde sabrını esirgemeyen Ebru'ya çok
teşekkürler.

Giriş:

Jurnallerin Genel Özellikleri

*“İyi bir tarihçi efsanelerdeki canavarlara benzer.
Her nerede insan etinin kokusunu alsa,
orada avını bulacağını bilir.”¹*

March Bloch’un otuz yılı aşkın bir süre önce söylediği bu sözler günümüz tarihyazımında her zamankinden daha fazla geçerli. Bugün etnografik tarih, kültürel tarih, yeni düşünce tarihi veya zihniyet tarihi adı verilen bu yeni tarihyazımının hâkimiyeti altında, çoğunlukla antropoloji, dilbilim ve edebiyat eleştirilerinden ödünç alınan yöntemlerle donanmış ve gündelik hayatın saçtığı kokularla yol alan tarihçiler, sıradan insanların seslerini duyurmak için arşivlerde yeni izlerin peşine düşüyor artık. Mahkeme kayıtları, polis sorgu tutanakları, mektuplar, günlükler, arzuhaller gibi, tarihçilerin bu süreçte ortaya çıkardığı veya yeniden yorumladığı çok sayıda ve çeşitli belge var.² Erken modern ve modern döneme odaklanan tarih çalışmaları arasında bu tür arşiv belgelerinin bir başka örneği ise hafiye raporları. Bu raporlar, en genel anlamıyla, popüler kanaatler hakkında bilgi edinmek amacıyla hafiyeler tarafından halkın konuşmalarının dinlendiği ve rapor edildiği gözetim (*surveillance*) malzemeleridir.

Bu gözetim malzemeleri tarihçiler için iki açıdan önem taşıyor. Bir yandan, yeni tarihyazımının duyarlılıklarıyla uyumlu bir şekilde, sıradan insanın kanaatlerini, düşüncelerini ve duygularını keş-

di tarihsellikleri içinde anlamak ve anlamlandırmak için benzersiz bir kaynak oluşturunlar. Öte yandan da, erken modern ve modern dönem siyasi rejimlerini yeniden kavramsallaştırmak için önemli bir çerçeve sağlıyorlar. Bu kitabın çıkış noktası bu iki ilgidir beslenmektedir.

Bu kitapta, 1840 yılı başlarından 1844 yılı ortalarına kadar yaklaşık beş yıllık bir süre içinde İstanbul'da sıradan insanların günlük konuşmalarını içeren 1364 jurnalin transkripsiyonları yer almaktadır. Arşiv kaynakları 1840-1844 dönemini sınırlamaktadır. Yalnızca bu döneme ait arşiv vesikaları arasında tarz ve amaç açısından bir bütün oluşturan ve neredeyse kesintisiz bir jurnal faaliyetinin raporlarına ulaşabilmem mümkün olabildi. Çok büyük çoğunluğu "havadis jurnali" özetiyle İrade-Dahiliye tasnifi arasında, bu İradelerden kopmuş kimi sayfaların ise başta Cevdet tasnifi olmak üzere çeşitli tasniflerde yer aldığı bu jurnallerin en eski tarihli 1840 yılı Ocak ayına ait.³ 1844 yılı sonlarından itibaren ise jurnaller gerek İrade tasnifinde gerekse bakabildiğim diğer tasniflerde kesintiye uğramaktadır. Bununla beraber 1844 yılından sonra da jurnal faaliyetinin devam ettiği kesindir ve arşivin çeşitli tasnifleri arasında benzer hafiye raporlarına rastlamak mümkündür.⁴

Jurnal faaliyetinin ayrıntıları hakkında bilgimiz ne yazık ki fazla değil. Jurnallerin nasıl hazırlandığına dair söyleyebileceklerimiz elimizdeki jurnallerin satır aralarındaki ipuçlarına ve birkaç arzi arşiv belgesine dayanmaktadır. El yazılarının birbirlerinden çok büyük farklılıklar göstermemesi, bu jurnallerin hafiyelerin kendileri tarafından değil, bu işle görevli kâtipler tarafından kaleme alındığı fikrini uyandırmaktadır. Öte yandan, Seraskerlik tarafından hazırlanan bir maaş bordrosu, jurnalleri hazırlamakla görevli hafiyelere ve kâtiplere ayrı ayrı maaş verildiğini göstermektedir.⁵ Muhtemelen hafiyeler jurnallerde yer alan konuşmaları dinliyorlar ve daha sonra bunları, jurnalleri kaleme almakla görevli kâtiplere sözlü olarak aktarıyorlardı.

Ancak bu varsayımların yanında kesin olan bir şey varsa o da jurnallerin Babiâli bürokrasisinin çeşitli kademelerinde önemle değerlendirildiğidir. Bazı jurnal sayfalarının farklı kâtiplerin el yazı-

larıyla çoğaltılmış kopyalarının hem Dahiliye hem de Zaptiye nezaretleri tasniflerindeki varlığı, jurnallerin bürokrasi içinde farklı nezaretlerde değerlendirildiğine işaret ediyor.⁶ Daha da önemlisi, çok büyük bir bölümü arşivin İradeler tasnifinde yer alan jurnaller, irade tezkerelerinde belirtildiği gibi, dönemin padişahı Abdülmecid'e (1839-1861) kadar gidiyordu.⁷ İlk yıllarda İhtisap Nezaret-i, daha sonraki yıllarda ise Seraskerlik makamı, hafiyeler tarafından derlenen jurnalleri Babiâli'ye sunuyor, buradan da halkın halet-i ruhiyesinin ifadesi olarak padişaha sunuluyordu. Abdülmecid, oğlu II. Abdülhamid kadar hafiyelerinin jurnallerini okumaya hevesli miydi bilemiyoruz, ama jurnallerin Osmanlı bürokrasisinin en üst kademelerinde değerlendirildiği açıktır.

Hafiyeler çoğunlukla kahvehanelerde konuşlanmışlardı. Hem yerli müdavimlerin hem de taşradan gelenlerin dedikodu, şikâyet ve eleştiri yüklü sohbetlerine kulak kabartmak veya belgelerin resmi diliyle ifade edecek olursak, “havadis istirâk” etmek (çalmak) için daha uygun bir mekân hayal etmek zordu. Kaba bir hesapla, kahvehane sohbetleri jurnallerin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Bu da kahvehanelerin, diğer bütün toplumsal işlevlerinin yanı sıra İstanbul halkının günlük yaşamlarındaki haber alma faaliyetlerindeki merkezi önemine işaret eder. Bununla birlikte sohbet neredeyse hafiyeleri de orada görmek mümkündü: berber dükkânları, camiler, hamamlar, kayıklar, mezarlıklar ve hatta han odaları ve evlerde.

Bütün jurnallerde aynı sunum biçimi benimsenmiştir: Önce sohbetin geçtiği semt, ardından mekân ve ardından kişinin adı ve varsa unvanı ve mesleği ile başlayan jurnal, sözü edilen kişinin söylediklerinin aktarımıyla sürer ve en son olarak “söylediği işidilmiş olduğu” ile biter. Jurnallerde hafiye'nin kişisel bir yorumu yok gibidir. Hafiyeye sanki sohbeti yapan kişinin ağzından çıkan her kelimenin dolaysız ve yorumsuz bir biçimde aktarımını üstlenen, kimi zaman bunları birer diyalog biçiminde aktaran bir “stenograf” gibidir.⁸

Hafiyeler çoğu zaman yalnızca duyduğunu yazan stenograflarmış gibi davransalar da, aslında işlevleri itibarıyla bir stenograf pa-

sifliğinde değildir. Zira hem genel olarak aşağıda tartışacağımız gibi hem de kimi bazı durumlarda jurnallerin açık olarak işaret ettikleri üzere hafiyeler pasif dinleyici ve aktarıcılar değil, soruları-yla sohbeti açan, yönlendiren ve dinlediği sohbetlere katılıp kendi sözlerini de kayda geçiren bir müdahil konumundadır. Sonuçta, Osmanlı yönetiminin belirli konularda halkın düşüncelerini anlama amacıyla görevlendirilmişlerdi. Bu özellikleriyle de onları stenograftan çok kamuoyu araştırması yapan kişilere benzetmek daha uygundur. Aslında, halkın kendi ortamlarında gerçekleştirilen ve kamuoyunun çok sesliliğinin önceden formüle edilmiş birkaç konuya indirgenmeksizin aktarıldığı bu tür bir kamuoyu yoklamasının modern kamuoyu yoklamalarına göre tartışılmaz bir üstünlüğü vardı.

Hafiyelerin kimi dinleyeceklerine dair seçici davrandıklarını öne sürebiliriz. Hiç şüphesiz topladıkları bilginin güvenilirliğini ispatlayabilmek durumundaydılar. Bu yüzden de kaynağın inanılır olması için özel bir çaba sarf ediyorlardı. Çoğu durumda bilgi toplamak istedikleri konuya dair birinci elden bilgi aktarabilecek, kişisel bağlantısı veya yakınlığı olan şahısları seçtiklerini görüyoruz. Örneğin, taşra vilayetlerinden bir yöneticiye dair şikâyeti gene o vilayetten İstanbul'a yeni gelmiş birisinden, hükümet dairelerinde veya elçiliklerde olup bitenleri o dairelerde çalışan kâtiplerden veya üst düzey bir devlet memurunun atama veya azlinin sebeplerine dair sohbetleri o memurun bir akrabasının yanında çalışan birisinden dinliyoruz. Diğer bir deyişle, bu jurnal sisteminin temelinde yatan en önemli özelliklerden biri, kaydedilen sohbetlerde doğruluk veya en azından güvenilirlik aramasıydı.

Hafiyeler halkın günlük sohbetlerini özenli bir şekilde dinlemek ve aktarmakla yükümlüydüler. Jurnallerin içerdiği bilgilerin doğruluğunun bürokrasinin üst kademeleri tarafından kontrol edildiğine ve hafiyelerin yaptıkları bazı hataların düzeltildiğine dair elimizde bir örnek var. Bu jurnalde, hafiye, Baltalimanı'nda bulunan terk edilmiş bir fırının Rusya'ya giden Ermeni sahipleri hakkında ki bir sohbeti gene aynı semtteki kalafat dükkânlarının yanında bulunan bir kahvehanede dinlemiş ve daha sonra jurnalinde bu

sohbeti nakletmiştir (948).⁹ Ancak hafiyenin dikkatsizliği üstlerinin gözünden kaçmamıştır, zira Baltalimanı'nda kalafat dükkânı bulunmamaktadır. Bunun üzerine yapılan incelemede, gerçekte dinlenen sohbetin Baltalimanı'nda değil İstinye'de olduğu ve jurnal memuru tarafından semtin adının yanlışlıkla Baltalimanı diye yazıldığı anlaşılmıştır. Bu yanlışlığa dair izahat verildikten sonra memurun sözünü ettiği terk edilmiş fırın ve sahipleri üzerine daha detaylı bir rapor hazırlanmış ve orijinal jurnale eklenmiştir (949).

Jurnalleri okuduğumuzda gözümüze çarpan en önemli özelliklerden birisi de sözü söyleyen kişilere ve sözün söylendiği yerlere dair verilen bilgilerdeki ayrıntılardır.¹⁰ Çok nadiren de olsa bir grup insanın tek tek isimleri belirtilmeksizin belli bir konuda görüşlerine veya şikâyetlerine rastlamak mümkünse de, bunlar jurnallerin genel üslubu içerisinde istisna oluştururlar. Sohbetlerde dile getirilenler, halkın ve daha özeldir dinsel, etnik veya mesleki bir grubun görüş ve eleştirilerini temsil etme adına genelleştirilmezler. Her söz adeta yalnızca o sözü söyleyeni temsil eden bir tekillikle aktarılmıştır. Hafiyenin, belirli bir sohbeti değil, halkın genel hâlet-i ruhiyesine ilişkin olarak izlenimlerini aktardığı jurnal yalnızca iki tanedir (325, 388). Eğer hafiye bir genelleme yapmak durumunda ise sanki böyle bir genellemeye nasıl vardığını ispatlamak zorunda olan birisi konumundadır. Örneğin, 1840 yılı Kasım ayında İngiliz, Avusturya ve Osmanlı müttefik ordusunun Mehmed Ali Paşa'yı yenilgiye uğratmaları ve Akka kalesini ele geçirmelerinin İstanbul halkının üzerinde yarattığı olumlu havayı aktarmak için (388), hafiye, İstanbul'un farklı semtlerindeki kahvehane ve berber dükkânlarında yapılan müzikli eğlencelerin canlı birer tasvirini sunar (385, 386, 387).

Sohbeti yapan kişilerin yalnızca adları ve meslekleri değil, kimi zaman oturdukları yer, evli olup olmadıkları, söz konusu kişi taşradan geçici olarak İstanbul'a gelmiş birisi ise nereden geldiği, İstanbul'da nerede kaldığı ve Osmanlı tabiiyetinde değilse hangi devletin tebaası olduğu gibi ayrıntılar da not edilmiştir. Mekânlarla dair ayrıntılar ise dönemin adres tarifi gibidir. Sohbetin yapıldığı yerler ister han odası, ister dükkân olsun semtinden sahibine ka-

dar belirtilmiştir. Bırakın kişilere ve mekânlara dair detayları, 1843 yılı ortalarından itibaren hazırlanan jurnallerde dinlenen sohbetlerin günü ve hatta saati dahi belirtilmiştir. Diğer bir deyişle günlük sohbetler jurnallerde sanki fotoğraflandırılmış gibidir.

Jurnallerde sohbetleri aktarılanların neredeyse tamamı erkektir. Yalnızca iki jurnalde kadınların seslerine yer verilmiştir: bir duvarın yıkılması sonucu altında kalan kızı için ağlayan bir anne (22) ve savaşta oğullarını kaybettikleri için Mısır ordusuna kumanda eden İbrahim Paşa'ya ilenen iki kadın (328). Bu durum şüphesiz kadının kamusal görünmezliği ile ilgili olduğu kadar, kadına kendinden menkul bir ses atfedilmemesiyle de bağlantılıdır. Diğer bir deyişle, kadınların jurnallerdeki görünürlüğü sözleriyle değil feriyatlarıyla beliren anne figüründen öteye geçmiyor.

Jurnallerin hangi sıklıkla derlenip Babîâlî'ye iletildiğini tam olarak kestirebilmek mümkün değil. İleride transkripsiyonları verilen jurnallerin dipnotlarında yer alan iradelerin tarihlerini izlemek fikir verici ise de kesin bir yargıya ulaşmak açısından yanıltıcıdır. Ancak her halükarda jurnallerin düzenli aralıklarla Babîâlî'ye gönderildiğini gösteren bir sistemin de olmadığı anlaşılıyor. 1840 ve 1841 yıllarına ait jurnallerin haftalık veya iki haftalık aralıklarla derlendiği, daha sonra bu periyodun seyrekleştiği ve 1843 yılı ortalarından itibaren de bir veya iki aylık gibi çok daha seyrek aralıklarla Babîâlî'ye gönderildiği görülüyor. Bununla beraber, 1842 yılı başlarında kaleme alınan bir iradede 10-15 gündür Babîâlî'ye jurnallerin ulaşmadığı belirtilmekte ve bunun bir düzene konulması istenmektedir.¹¹ Bu iradeye yazılan cevapta ise düzensizliğin sebebinin “havâdisin kâh az ve çok olmasından ve bazen hiç zuhûr etmemesinden” kaynaklandığı söylenmekte ve bundan sonra çok gecikmeden birkaç günde bir jurnallerin Babîâlî'ye iletileceği yazılmaktadır.¹² Ayrıca hafiyelerin jurnallerinde dinledikleri sohbetlerin saatini de yazmalarının emredildiği de cevaba eklenmiştir. Buna rağmen, jurnallerin Babîâlî'ye gönderilmesi söylenenin aksine daha da seyrekleşmiş, ancak “saat tanzimi” geç de olsa, 1843 yılı ortalarından itibaren uygulanmaya başlanmıştır.

İlk bakışta 1840'lı yıllardan başlayan bu jurnal faaliyeti, 19. yüzyıl sonlarında II. Abdülhamid dönemindeki hafiyelik faaliyeti

ile önemli benzerlik taşımaktadır. Ancak bu benzerliğin yanında çok önemli bir farklılığın vurgulanması gerekiyor. II. Abdülhamid dönemi Osmanlı jurnallerinde, kamuoyunun nabzını tutma hassasiyeti mevcut olmakla birlikte, hafiyelerin konuşmalara kulak kabartmasındaki en önemli amaç siyasi muhalefeti tespit etmek ve muhalifleri cezalandırmaktı.¹³ Dolayısıyla, bu jurnallerde adı geçen kişilerin önemli bir bölümü, en azından potansiyel olarak, siyasi suçlulardır ve kaçınılmaz olarak toplumun çoğunluğunun sesleri bu tür jurnallerde yer almamaktadır. Oysa elimizdeki 1840'lı yıllara ait jurnallerde isimleri zikredilenlerin hiçbirinin siyasi içerikli sohbetleri nedeniyle kovuşturmaya uğradıkları veya cezalandırıldıklarına dair herhangi bir işaret yoktur. Diğer bir deyişle, isimlere ve mekânlara dair titizlikle kaydedilen ayrıntılardan amaç, bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi ne 1840'tan önceki dönemde olduğu gibi "devlet sohbeti" yapan kişileri cezalandırmak ve bu tür sohbetlerin yapıldığı mekânları kapatmak, ne de II. Abdülhamid dönemi örneklerinde olduğu gibi siyasi suçları kovuşturmaktır. Bütün jurnallerde kovuşturmaya uğradığı açıkça belirtilen yalnızca bir örnek var, ancak burada kovuşturma nedeni siyasi içerikli sohbet değil bazı askerlerin karıştığı bir yaralama vakası (137). Belki jurnallerde yukarıdaki örnekte olduğu gibi açıkça belirtilmeyen ancak yine de eleştirileriyle 'haddini' aştığı düşünülen kimilerinin cezalandırılmış olabileceği ihtimal dahilindedir. Ancak olsa olsa bunlar jurnal sisteminin genel amacı içinde istisna oluştururlar. Bu nedenle, 1840'lı yıllarda kaydedilen bu jurnaller dar anlamda bir "polis raporu" değildir. Öte yandan, II. Abdülhamid döneminde bütün bir imparatorluk coğrafyasında uygulanan jurnal faaliyeti yalnızca İstanbul merkezli 1840'lı yıllardaki uygulamayla karşılaştırıldığında çok daha yaygındır, ancak içerik açısından elimizdeki jurnaller II. Abdülhamid dönemi hafiye raporlarının odaklandığı kitleden daha kapsayıcıdır.

Jurnallere ilişkin olarak akla gelen ilk soru, hafiyelerin, isimleri, meslekleri, mekânları ve bütün diğer kişisel ayrıntıları neden jurnallerinde belirttikleri ve bununla bağlantılı olarak düşünülebi-

lecek ikinci soru ise hafiyelerin bu kadar ayrıntılı kişisel bilgiye nasıl ulaşabildikleridir? Bu sorular bizi hafiyelerin kimler oldukları sorusuna getiriyor.

Hafiyeler sıradan insanlar arasından devşiriliyordu. Bu kişiler hem Müslüman ve gayrimüslim Osmanlı tebaası hem de yabancı tebaa arasından seçilmekteydi.¹⁴ Seraskerlik tarafından hafiyelere ödenen maaşların gösterildiği bordrolarda bu durum açıkça ifade edilmektedir. Bu bordroların her birinde üç Müslüman, iki “ecnebi” ve bir gayrimüslim Osmanlı olmak üzere altı hafiyeye toplam 3800 kuruş aylık maaş ödendiğinin kaydı yer almaktadır. Her bir Müslüman hafiyenin aldığı aylık 600 kuruş, Avrupa devleti tebaası ve Osmanlı tebaası gayrimüslimlerin her birinin aylığı ise 660 kuruş civarındadır. Bu maaşlar zaptiye memurlarının aldıkları maaşlardan çok daha yüksektir. Öte yandan, yalnızca bu bordroları göz önünde bulundurarak İstanbul’daki günlük sohbetleri dinlemekle görevli hafiyelerin toplam sayısının altı olduğu sonucuna varmak mümkün olmakla beraber, bu sayı, en azından şimdilik bir tahmin düzeyinde kalmak zorunda.

Hafiyelerin zaptiye memurları yerine sıradan insanlar arasından seçilmelerinin iki önemli sebebi vardı. En bariz görünen sebep İstanbul’da konuşulan çok sayıda dili anlayabilmek için farklı cemaatlerden kişileri istihdam etmek gerekliliği idi. Raporların tamamı Türkçe olarak kaleme alınmış olmakla beraber, hafiyeler farklı dillerde yapılan günlük sohbetlere de raporlarında yoğunlukla yer vermişlerdir. Hatta kimi jurnallerde dinledikleri konuşmanın hangi dilde yapıldığını da belirtmişlerdir. Bu diller arasında Rumca, Arapça, Rumence, Almanca, Bulgarca, Rusça ve İtalyanca, hafiyeler tarafından jurnallerde belirtilmiştir. Bu dillerin yanında (sohbeti yapan kişinin kimliğine bakarak) Ermenice, Fransızca, İngilizce, Sırpça ve Farsça dillerinde yapılan sohbetlerin de açıkça belirtilmiş olmasalar da jurnallerde yer almış olduğunu söylemek mümkün.

Diğer sebep ise günlük sohbetlerin yapıldığı kamusal ve özel mekânlara kimliklerini ve niyetlerini sezdirmeden sızmaya çalışan tebdil zaptiye memurlarına kıyasla, benzer sıkıntıları yaşamayan, ‘içeriden’ olanların sahip oldukları doğal avantajıdır.¹⁵ Jurnallerde,

hafiyelerin sohbetlerini kaydettiği kişilerle tanışık ve hatta arkadaş olduğunu gösteren çeşitli örnekler mevcuttur. Kimi zaman hafiyeleri bir dükkânda oturmuş, arkadaşlarıyla ateşli bir tartışmanın içinde, kimi zaman ise sokakta yürürken tanıdıklarına yaklaşıp ‘ne var ne yok’ diye ağızlarından laf almaya çalışırken görüyoruz (138, 188, 248, 316, 317, 319). Hatta hafiyelerin en azından bir bölümünün bizzat kahvehane sahipleri arasından seçilmiş olduğu da ihtimal dahilindedir. 19. yüzyılda İstanbul’u ziyaret eden seyyahlar arasında gözlemlerine en çok güvenilebileceklerden birisi olan Charles White, 1840’lı yılların başında İstanbul kahvehanelerinden söz ederken şöyle demektedir:

‘Burada mahallenin dedikoduya ve her şeyi bilmeye meraklı olanları hem özel hem de kamu meselelerini konuşmak üzere bir araya gelir... Bu yüzden kahvehaneler polis tarafından gözlenir ve hatta birçok durumda kâhveciler maaşlı hafiyelerdir.’¹⁶

Peki halk, kendi dostlarının sohbetlerini dinlediğinin ve bunları rapor ettiğinin farkında mıydı? Ancak bu sorunun cevabına geçmeden, geçmiş dönemlerden farklı olarak 1840’lı yıllardaki jurnal faaliyetinin, sözü ve söyleyeni cezalandırmaya yönelik olmadığına halk tarafından pek de bilinmediğinin altını çizmeliyiz. “Devlet sohbetinin” yasak olduğuna ve yapanların cezalandırılacağına dair inanış kimi sohbetlerdeki endişe dolu ifadelerden kolaylıkla hissedilebilmektedir (113, 114, 210, 390). Önemli bir siyasi mesele söz konusu olduğunda, sohbeti yapan kişi meselenin dışarıya sızdırılmaması için ‘kimseye söyleme, tebdil memurları her yerde’ veya ‘bu anlattıklarımı aramızda’ gibi sözlerle dostlarını uyarmaktaydılar (33, 301); tabii bu uyarıları yaptıkları kimselerin bizzat çekindikleri hafiye memurları olduklarını çoğunlukla bilmeksizin. Bununla beraber, herkes bu kadar dikkatsiz ve aymaz değildi. Bazıları yanlarına gelip hatır soran dostlarının hafiye olduğunun farkındaydı ve kendini kolluyordu (188). Bazıları da, (muhtemelen cezalandırılacakları endişesiyle arkadaşlarını korumak için) hafiyenin yanında boşboğazlık edenleri susturuyordu. (174, 317).

NOTLAR

- 1 Aktaran J. Fernandez, "Historians Tell Tales: Of Cartesian Cats and Gallic Cock-fights," *Journal of Modern History*, 60 (1988), s. 116.
- 2 1980'li yılların sonlarına kadar iktisat tarihi ve siyasi tarihin mutlak hegemonyası altında olan Osmanlı tarih yazımında da kültür tarihine yöneliş ve bu tarih yazımının etkisiyle yeni kaynakların keşfi dikkat çekicidir. Bu alanda Cemal Kafadar'ın öncü ve ilham verici çalışmalarının yanında (örneğin bkz. "Self and Others," *The Diary of a Dervish in Seventeenth-century Istanbul and First-person Narratives in Ottoman Literature*, *Studia Islamica*, LXIX (1986), s. 191-218; "Mütereddid Bir Mutassavvıf: Üsküplü Asiye Hatun'un Rüya Defteri 1641-43" *Topkapı Sarayı Yıllığı*, 5 (1992), s. 168-222 [kitap olarak, Oğlak Yayınları, İstanbul, 1994], daha önce çoğunlukla siyasi tarih alanında eserler vermiş olan, örneğin Kemal Beydilli'nin (*Osmanlı Döneminde İmam-lar ve Bir İmamın Günlüğü* (İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001) veya iktisat tarihi alarında çalışmış olan Suraiya Faroqi'nin (*Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam: Ortaçağ'dan Yirminci Yüzyıla*, çev. Elif Kılıç (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1997) yönelimlerini göz önünde bulundurursak bu yeni tarih yazımının Osmanlı çalışmalarına etkisi hakkında fikir sahibi oluruz. Öte yandan, son yıllarda adeta bir patlama halinde, 19. ve 20 yüzyıllara ait anı ve günlüklerin yayımlanması ve hatta unutulmuş Reşat Ekrem Koçu külliyyatının yeniden yayımlanarak kitapçı raflarında boy göstermesi, kültür tarihinin dolaylı ve dolaysız etkisinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.
- 3 Jurnallerin arşiv künyseleri transkripsiyonların dipnotlarında verilmiştir.
- 4 II. Abdülhamid dönemine ait Yıldız tasniflerini hariç tutarsak, 1870'li yıllara kadar arşiv tasnifleri arasında özellikle A.MKT.NZD kodlu tasnif önemlidir. Ancak, bu tasniften çıkan jurnallerin içeriğinde hem havadis jurnalleri hem de sıradan suç ve asi-yiş olaylarına ilişkin jurnaller karışık olarak yer almaktadır.
- 5 Cevdet-Zabtiye (C. ZB.), 2076, (15 Z 1259 / 6 Ocak 1844).
- 6 Örneğin Cevdet-Dahiliye (C.DH.) 1207 ve C. ZB. 2474'ün ilk lefi, C.DH. 15573 ve C.ZB. 1747'nin ikinci lefi farklı el yazılarıyla çoğaltılmış kopyalardır.
- 7 Bu iradelerin arz tezkirelerinden bir örnek: "Me'mûrları mârifetiyle istîrâk olunan havâdisâtın tanzîm etdirilen çend kıta müzekkeresi manzûr-ı me'âli mevûr-ı âsafânele-ri buyurulmak üzere leffen takdîm-i hâkpâ-yi âlileri kılınmış olmağla ol babda emr ü fermân-ı hazret-i men leh-ül-emrindir." İrade-Dahiliye (İ.DH.) 3661.
- 8 Metafor Robert Darnton'a aittir. Bkz. Robert Darnton, *The Forbidden Best-Sellers of Pre-Revolutionary France* (New York: W. W. Norton, 1995), s. 234.
- 9 Parantez içinde verilen jurnal numaraları çoğu durumda örnek sunmak amacıyla verilmiştir. Belirli konulara ilişkin daha kapsayıcı jurnal referansları için kitabın sonun-daki indekse bakınız.
- 10 Osmanlı jurnalleri bu noktada farklı coğrafyalardaki jurnallere kıyasla daha ayrıntılıdır. Örneğin 18. yüzyılda Fransa'da kaydedilen jurnallerde kişi ve mekânlarla dair ayrıntılar istisnai olarak görülür. Bkz. Arlette Farge, *Fragile Lives: Violence, Power and Solidarity in Eighteenth-Century Paris*, çev. Carol Shelton (Harvard University Press: Cambridge, 1993), s. 247. Aynı yazarın bu konuda daha ayrıntılı değerlendirmesi için bkz., *Subversive Words: Public Opinion in Eighteenth-Century France*, çev. Rosemary Morris, (The Pennsylvania State University Press: Pennsylvania, 1995).
- 11 Havadis jurnallerinde saat tanziminin uygulanmasına dair talimat için bkz. İ.DH. 2588 (4 M 1258 - 15 Şubat 1842).

- 12 Agb.
- 13 II. Abdülhamid dönemi jurnaller ve hafiye teşkilatı hakkında bkz. Asaf Tugay, *İbret, Abdülhamid'e Verilen Jurnaller ve Jurnalcılar* c. 1-2 (İstanbul: Okat Yayınevi); Süleyman Kâni İrtem, *Abdülhamid Devrinde Hafiyelik ve Sansür, Abdülhamid'e Verilen Jurnaller*, Yay. Haz. Osman Selim Kocahanoğlu (İstanbul: Temel, 1999); Kırımıî-zâde Mehmed Neş'et Efendi, *Sultan İkinci Abdülhamid Han'a Takdim Edilen Jurnallerin Tahkik Raporları (1891-1893)*, Yay. Haz. Raşit Gündoğdu, Kemal Erkan, Ahmet Temiz (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2006); Mehmet Ali Beyhan, "II. Abdülhamid Döneminde Hafiyeye Teşkilatı ve Jurnaller", *Türkler*, c. 12, Ankara, s. 939-950.
- 14 Örnek bordrolar için bkz. Cevdet-Askeriye (C.A.S.) 4584, 8066, 8618. Bu belgelere dikkatimi çeken Veysel Şimşek'e teşekkür ederim.
- 15 18. yüzyılda Fransa'daki benzer jurnal faaliyetlerine ilişkin olarak Arlette Farge, tamamen bu sebeple hafiyelerin toplumun alt katmanları arasından devşirildiğini söylemekte ve özellikle de toplumsal ilişkiler ağının derinlerine nüfuz etmede daha becerikli oldukları düşünülen serseri, dilenci ve suçlu gibi 'marjinal' gruplar arasından seçtiklerini kaydetmektedir, bkz. Farge, *Subversive Words*, s. 20.
- 16 Charles White, *Three Years in Constantinople; or, Domestic Manners of the Turks in 1844*, cilt 1 (Londra, 1845), s. 282.

Gör(ül)me ve Kamuoyunun İnşası

Jurnaller incelenmeye başlandığında ilk akla gelen sorulardan biri, Osmanlı devletinin bu dönemde neden hafiye aracılığıyla halkın ne konuştuğuyla bu kadar yoğun olarak ilgilendiğidir. Şüphesiz, bu soruya verilebilecek en genel ve aşikâr cevap, halkın daima siyasi meseleler hakkında konuştuğu ve kendilerini yönetenleri eleştirdiği, yöneticilerin de kendileri ve daha genel olarak devletin işleyişi hakkında halkın ne düşündüğüne hiçbir zaman kayıtsız kalmadıklarıdır. Benzer hafiye raporları üzerine çalışan Avrupa tarihçilerinin vurguladıkları gibi, gerek erken modern dönem mutlakîyetçi rejimlerin ve gerekse modern otoriter rejimlerin halkın siyasi söylemlerine ilişkin en önemli ikilemelerinden biri, bir yandan, halkın siyasi konular hakkında görüşlerini öğrenme arzusu, öte yandan da, bu siyasi görüşlerin ifade edilmesini sınırlama çabasıdır.¹ Öte yandan halkın günlük sohbetlerini dinlemek için kamusal mekânlara hafiye yerleştirmek Osmanlı devleti de dahil olmak üzere pek çok siyasi coğrafyada 19. yüzyıl modernitesinin icat ettiği uygulamalardan biri sayılamaz.

Ancak, aşağıda tartışılacağı üzere, halkın günlük sohbetlerinin sistematik bir biçimde dinlenilmesi, elimizdeki jurnallerde görüldüğü üzere yazılı olarak kaydedilmesi ve padişaha kadar uzanan

geniş bir bürokrasi içinde değerlendirilmesi başlı başına yeni bir olgudur. Bu bölümde, hafiyeler aracılığıyla kamusal alanın böylesine kapsamlı bir gözetim altına alınmasının eski gözetim ve toplumsal denetim pratiklerinden farkını vurgulayacak ve aynı dönemde hayata geçirilen yeni yönetim pratikleriyle beraber bu yeni gözetim pratiklerini 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde yeniden biçimlenen Osmanlı siyasal rejiminin “kamuoyu” ile ilişkisi bağlamında tartışacağım.

Tartışmaya geçmeden önce “kamu” “kamusal alan” ve “kamuoyu” kavramları hakkında bir parantez açmamız gerekiyor. Herhalde son 10-15 yıldan beri Habermas’ın 1960’lı yıllarda ortaya attığı “kamusal alan” kavramı kadar birbirinden farklı disiplinler tarafından sıklıkla başvurulmuş pek az kavram vardır. Halk yerine ‘kamu’ ve halkın bir araya geldiği yerler için de “kamusal alan” kavramının yaygın bir şekilde kullanılması fazlasıyla benimsendi. Yakın dönemde Avrupa tarihyazımının, “kamusal alan” kavramını bu kadar sıklıkla kullanmasının ardındaki eğilimleri ve açmazları irdeleyen bir yazısında Harold Mah, kamusal alanı bir “fantezi” olarak adlandırıyor.² Bir yandan sosyal tarihin son zamanlarda farklı kimliklerin kamusal alanda farklılaşan çıkarlarını temsil etme arzularını, öte yandan da Habermas’ın farklı grupların kendi tikelliklerini bir kenara bırakarak kolektif bir tutum aldıkları ideal kamusal alanının temel koşulu arasındaki çelişkiye dikkat çeken Mah, Habermas’ın soyut bir bireysellik düzenine dayalı olan evrensel kamusal alan tasarımındaki “kaçınılmaz istikrarsızlığa” işaret eder.³ Farklı sebeplerle de olsa, Batı-dışı bölgelerin tarihyazımlarında da yaygın bir eğilim olarak görülen “kamusal alan” kavramına bu hevesli iltifatın ardında, kavramın içinde barındırdığı siyasi tahayyül ve sunmayı vaat ettiği fantezi ile bir ilişki olduğu düşünülebilir.

Habermas’ın kamusal alan tanımındaki iki özellik, bu kavrama yakın zamanlarda sıklıkla başvurulmasına vesile olmuştur. Birincisi, Habermas’ın terimi kendi kullanışında kamusal alanın tarihsel bir gerçeklik mi yoksa normatif bir ideal mi olduğuna ilişkin belirsizliktir.⁴ Kamusal alanın Batı Avrupa’daki tarihsel özgüllüğünün altını çizen Habermas, kamusal alanın biçimsel olarak birbirine

benzer başka tarihsel durumlara aktarılamayacağını ileri sürer.⁵ Sıklıkla dile getirildiği üzere, içinde “rasyonel” kamusal tartışmaların yeşerdiği kamusal alan aynı zamanda normatif bir idealdir. Aslında Habermas’ın tarif ettiği biçimiyle kamusal alan hiçbir zaman fiilen gerçeklik kazanmamış ve bir yüzyıl önce oluşmasına zemin açan koşulların ortadan kalkmasıyla birlikte 19. yüzyılda dönüşüme uğramıştır. Habermas daha sonraki eserlerinde kamusal alanın normatif niteliğini vurgulayıp, kavramı yurttaşlık ve “demokratik meşruiyet” ile ilişkili bir biçimde kullanarak bu müphemliğe karşılık bulmaya çalışmıştır.⁶ Geoff Eley’in öne sürdüğü gibi, “seçimlere katılım oranlarının düştüğü, egemenliklerin tehlikeye altına girdiği, yurttaşlık fikrinin bocalayıp hayal kırıklığına uğradığı bir çağda ‘kamusal alan’ demokrasiye ulaşmada bir eyleyici olarak yaygın bir şekilde aranan bir kavram haline gelmiştir artık.”⁷ Habermas’ın kamusal alan kavramını kullanan çalışmaların büyük bir kısmı bu ‘normatif ideal’ ve ‘tarihsel gerçeklik’ uçları arasında salınırken, Batı-dışı bölgelerin tarihyazımlarında kavram büyük ölçüde normatif boyutundan ötürü bir çekim alanı haline gelmiş görünüyor. Bilhassa 1980’lerin Doğu Avrupa’sında ortaya çıkan sivil toplum kavramı gibi,⁸ 1990’lı yıllarda benzer normatif ideallerle kamusal alan kavramı da demokrasiye ulaşmada bir eyleyici araç olarak, Batı-dışı bölgelerin tarihyazımlarında gittikçe artan bir sıklıkla kullanılmaya başlandı.⁹

Habermas’ın kamusal alan kavramındaki ikinci önemli özellik ise, (sivil) toplumun devletten ayrı ve hatta ona tamamen karşıt ayrı bir alan olarak tanımlanmasıdır. Bu karşıtlığa katıca bağlı kalınması, kamusal alanın Batı-dışı bölgelerin tarihyazımlarında normatif bir ideal olarak tanımlanmasını pekiştirmeye yaramıştır. Genel iddiaya göre, Batı Avrupa dışındaki bölgelerde sivil toplum/kamusal alan gelişmemiştir, çünkü otoriter devlet geleneği bu toplumları boyunduruğu altına almıştır ve/ya da bu toplumların itaatkâr siyasi kültürü söz konusu baskıcı devletlere direnememiş ve “eleştirel-rasyonel bir söylem” geliştirememiştir. Bu itaatkâr siyasi kültürün en temel bileşeni ise özcü terimler çerçevesinde ortaya konulur. Örneğin, Ortadoğu’da İslam’dır bu unsur.

Fiili bir gerçeklik olarak kamusal alan Avrupa tarihinde bir kurguysa şayet, bu kavramın Batı-dışı bölgelerin tarihinde kısmen gerçekleşmesi bile bir fantezidir. Kamusal alanın yokluğu, yakın zamanlarda Batı-dışı bölgelerin tarihyazımlarına damgasını vuran yokluklar tarihine katılan bir öge olmuş, Doğu ve Batı'nın farklı oldukları iddia edilen zamansallıklarını vurgulayarak modernleşme yaklaşımının eskimiş vaatlerini tasdik eden başka bir araç haline gelmiştir. "Alternatif modernlikle" ya da "çoklu modernlikler" gibi kavramlar, 1950'li yıllarda "niceliksel zamansallığı niteliksel farka dönüştürerek"¹⁰ kurumsal yoklukları vurgulayan "geç gelen" ve "geç gelişen" gibi terimlerin yerini almış gibi görünüyor şimdilerde.¹¹ Bugün yine benzer bir durumla karşı karşıyayız: Batı-dışı bölgelerin tarihyazımlarında kamusal alanın "ortaya çıkması" ya da "gelişmesi" gibi kavramlara giderek daha fazla atıfta bulunulurken, her ne kadar modernleşme kuramlarına eleştirel gibi görünse de benzer bir biçimde farklı bir zamansallığın altı çizilmektedir.¹²

Bu güçlü normatif gündem Batı-dışı bölgelerin tarihyazımında iki eğilime yol açmıştır. İlk olarak, bu kavram "insanlar birbiriyle konuşmak ve görüşlerini ifade etmek amacıyla her nerede bir araya geliyorsa" ona ilişkin olarak kullanılan, son derece gevşek bir gösteren haline gelmiş ve bu kullanım sağlıklı bir analiz yapmayı ve tartışma geliştirmeyi zorlaştırmış ve hatta imkânsız bir hale getirmiştir.¹³ Kamusal alanın sağladığı aynı kavramsal çerçeve içinde 16. yüzyıl İstanbul'daki kahvehaneler üzerine yapılmış bir çalışma ile bugün Filistin'deki *intifada* üzerine yapılmış bir diğer araştırmanın yan yana getirilebiliyor olması söz konusu müphemliğin yalın bir örneğidir.¹⁴ Bölge Çalışmaları'nın disipliner bir odaktan ziyade, gevşek bir şekilde tanımlanmış coğrafi yönelimle kendisini tanımladığı düşünüldüğünde, kamusal alanın getirdiği bu kavramsal müphemlik kendini tamamıyla 'evde' hissederek.

İkinci olarak, çok sayıda akademik çalışma kamusal alanın Batı-dışı bölgelerde de "geliştiğini" ve ortaya çıktığını müjdelese de, sarkacı öteki uca sallayan başka bir eğilim daha vardır. Savunmacı diye nitelenebilecek bu tarihyazımlarının ayırıcı özelliği, kamu-

sal alanın 18. yüzyılda Avrupa’da doğmadan önce bu bölgelerde çoktan var olmuş olduğu iddiasıdır. Buna göre, kahvehaneler, camiler, tekkeler, hamamlar ve insanların toplandığı benzer kamusal yerler Avrupa’da ortaya çıkmadan evvel kamusal alanın bütün öğelerine sahiptir.¹⁵ Birçok örneği olan ve kamusal alan kavramı kullanılmaya başlanmadan önce de mevcut “kültürel milliyetçilik”in bir çeşidi olan bu savunmacı yanıt, Batı-dışı tarihyazımının artık çok aşına olduğumuz bir parçası olmuştur. Avrupa karşısında hissedilen yokluğu, geçmişe yapılan müdahaleler yoluyla var etme ve kendini eşitleme çabasıdır.

Burada, ne kamusal alanın varlığı ve yokluğu içine hapsolunan tartışmaların, ne de devlete karşı ve ona rağmen ortaya çıkmış, sadece sosyolojik bir nitelik taşıyan bir kavram olarak anlamak yerine, “kamu”nun ve “kamuoyu”nun 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde siyaseti yeniden tanımlayan bir dizi yeni yönetsel pratik sürecinde oluşturulmuş olduğunu ileri süreceğim.¹⁶ Her ne kadar kamuoyu (*efkar-i umumi*) terimi 1860’lardan önce Osmanlı siyaset terminolojisinin belirgin bir parçası değilse de, 19. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Osmanlı yönetim zihniyetinde yeni bir siyasi öge olmuştur.¹⁷ Kamunun inşası ve kamuoyunun zımnı bir otorite kaynağı haline gelmesi, Osmanlı devletinin yasamadan vergilendirmeye, kurumsal örgütlenmelerden törensel pratiklere kadar uzanan yeni yönetim pratikleri ile yakından bağlantılı süreçlerdir.¹⁸ Osmanlı’nın yönetim biçimindeki değişiklikler, “eski” ile “yeni” arasındaki kopuşun nişanesi olarak *Tanzimat* reformları ile mühürlenene dönüşümlerin izini sürmek için çok sayıda bulgusunmaktadır.

Söz konusu kopuşun altında yeni gözetim (*surveillance*) pratikleri önemli bir yer tutmaktadır. Geniş bir çerçeve içinde tanımlanırsa, gözetim, “bilgi toplama ve bu bilgilerin idari amaçların hizmetine sunulmasıdır.”¹⁹ Toplumu “okunabilir” kılmak için mali ve siyasi alanlarda gerçekleştirilen sayım, kayıt gibi uygulamalarla nüfus ve ekonomik zenginliğin haritasını çıkaran yeni bir toplum kavrayışıdır.²⁰ Her ne kadar potansiyel toplumsal direnişleri önceden tespit etmek işlevi nedeniyle toplumsal denetimin ayrılmaz bir

parçası olsa da, gözetimin amacı yalnızca toplumsal denetim değildir. İktidara, topluma müdahale etmek, biçimlendirmek ve yönetmek için araçlar temin ettiği için gözetim aynı zamanda kurucu bir pratiktir.²¹ Bu doğrultuda gözetimin yeni bir siyaset anlayışının oluşturulmasında ve kamusal alanın yeniden tanımlanmasında önemli bir işlev gördüğünün altı çizilmelidir.

Bu çerçevede 1840'lı yıllarda kamuoyunun dinlenmesi, kaydedilmesi ve cezalandırma amacı gütmeksizin bürokrasi içinde değerlendirilmesi ile biçimlenen gözetim pratiklerindeki değişimler, yalnızca Osmanlı'nın idari pratiklerine ilişkin teknik meseleler olarak görülmemelidir. Aşağıda kamunun ve kamuoyunun oluşturulması sürecini, iktidar ve yönetilen arasındaki görme-görülme pratikleri çerçevesinde iki örneğe başvurarak ayrıntılandıracağım. İlk olarak, jurnallerin kaydedildiği 1840'lı yıllarla beraber siyasi otoritenin gözünde kamuoyunun değişen konumunun izini sürmeye çalışacağım. Ardından da, aşağı yukarı eşzamanlı olarak ortaya çıkan yeni bir pratiğin, Osmanlı padişahının kamusal görünürlüğünün kamunun inşası açısından taşıdığı öneme değineceğim.

“Devlet Sohbeti”

Stallybrass ve White'ın dediği gibi “siyasi mücadeleler tarihi büyük ölçüde önemli toplanma mekânlarını ve siyasi söylem alanlarını kontrol etme çabalarının tarihidir.”²² Osmanlı toplumu özelinde ise en önemli toplanma ve siyasi söylem oluşturma mekânlarından biri hiç şüphesiz kahvehanelerdi. Bu nedenle kahvehanelerin siyasi otoriteler tarafından kontrol edilme çabalarına bakmak aynı zamanda 19. yüzyılın ikinci yarısından önce popüler söylemin, diğer bir deyişle “kamuoyunun” siyasi elitler nazarında nasıl algılandığını değerlendirmek açısından önemlidir.

16. yüzyılın ortalarında ilk kahvehanenin İstanbul'da açılması ve İstanbul halkının kahve içeceğiyle tanışmasına dair bildiklerimizin önemli bir bölümü 17. yüzyıl vakanüvislerinden gelmektedir.²³ Son zamanlarda kahvehaneler üzerine yapılan çalışmaların bolluğuna rağmen kahvehanelerin bu erken dönemine ait bildiklerimi-

zin gene de oldukça sınırlı kaldığını belirtmeliyiz.²⁴ İstanbul'un bu ilk kahvehanelerinin müşteri profilini, Peçevi, "keyfe düşkün, okur yazar takımından" insanlar olarak tanımlamaktadır.²⁵ Kahvenin ilk tüketicilerinin Sufi dervişler oldukları yönünde kaynaklar hemfikir olmakla beraber 16. yüzyılın başlarından itibaren bazı önemli Osmanlı kentlerinde kahvehanelerin varlığından, kahvenin kullanımının yaygınlaştığı, yalnızca Sufilerle sınırlı kalmadığı ve Peçevi'nin sözünü ettiği ilk kahvehane müşterilerinin kahve İstanbul'a gelmeden önce de bu içeceğin varlığından haberdar oldukları düşünülebilir.²⁶ Bununla beraber kahve kısa zamanda popüler bir içecek olmuş ve kahvehanelerin sayısı da hızla artmıştır. Daha çok İstanbul seçkinlerinin rağbet ettiği bu içeceğin neden bu kadar kısa bir zamanda önemli bir günlük tüketim nesnesi olduğunu enine boyuna tartışmak güç bir mesele olmakla beraber, bu gelişimin zemini olan 16. yüzyıl kent ortamının tüketim ve sosyalleşme kalıplarındaki değişimlerin altını çizmek gerekir. Kahve ve kahvehanelerin hızla yaygınlaşmasına paralel olarak uygulanan yasaklamalar ve Osmanlı ulemasının da dahil olduğu uzun süren "büyük kahve tartışması"nın ayrıntılarına burada girmeye gerek yok.²⁷ Kahvenin heterodoks İslam ile özdeşleştirilmesi ve İran'daki Şii Safavi devleti ile rekabet gibi nedenlerle Osmanlı ulemasının 16. yüzyıl boyunca gittikçe artan bir biçimde devletin Sünniliğine vurgu yapması her ne kadar kahve üzerine yaşanan tartışmaları kısmen açıklasa da kahvehanelerin neden kapatıldığını açıklamaktan uzaktır. İlk olarak 1568,²⁸ ardından da 1583 yıllarında kahvehaneler kapatılmış olmakla birlikte bu yasaklamaların fazla uzun sürmediği ve İstanbul'da kahvehanelerin birbiri ardına açıldığı anlaşıyor.²⁹ Mouradgea d'Ohsson İstanbul'da kahvehanelerin sayısının kısa bir süre içinde 50'ye ulaştığını ve 17. yüzyılın ilk yarısında ise yaklaşık 600 kahvehanenin bulunduğunu kaydetmektedir.³⁰

Kahvehanelerin ilk yasaklanmalarında kahve içeceğinin şerî hükümlere uygunluğu üzerine yapılan tartışmaların önemli bir etkisi vardı elbet, ancak 17. yüzyılın sonlarına doğru kahvehanelerin kahve tartışmalarının dışında ele alındığı görülmektedir. Kahve artık açık bir biçimde ahlaki düzene bir tehdit olarak algılanmamak-

ta ve kahvehaneler üzerine yapılan tartışmalar kahve üzerine yapılan tartışmaların kılıfı altında gerçekleşmemektedir.³¹

16. yüzyıl ortalarından farklı olarak kahve ve kahvehanelerin bu şekilde birbirlerinden farklılaştırılmalarının altında yatan en önemli nedenlerden birisi artık kahve tüketiminin kahvehane dışına taşarak yaygınlaşması ve bu tüketimden elde edilen vergi kaleminin 17. yüzyılda öneminin artmasıdır.³² Kahveye dair muhalefet 17. yüzyıl boyunca gittikçe azalmakla beraber, kahvehaneler hem doğrudan siyasi iktidarın hem de ahlakçı söylemlerin günah keçisi olmaya devam etmiştir. Bunun için iki temel neden sayabiliriz: Heterojen müşteri profili ve kahvehanelerde siyasi sohbetler veya daha iyi bilinen ifadesiyle “devlet sohbeti”.

16. yüzyıl ortalarında kahvehanelerin İstanbul’a girişi, Osmanlı İmparatorluğu’nu derinden etkileyen iktisadi ve siyasi kriz ve bu krize koşut olarak gelişen toplumsal dönüşümlerle aşağı yukarı eşzamanlıdır. Burada bizi ilgilendiren doğrudan doğruya bu kriz ve nedenleri olmamakla beraber Osmanlı elitleri tarafından bu krizin algılanışı ve krizin İstanbul kent ortamını yeniden biçimlendirmesinde etkileri kahvehanelere karşı muhalif söylemin içeriğinin belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bir yandan nüfus artışının öte yandan da tarımsal vergilerin hızla nakde dönüştürülmesi amacıyla uygulamaya konulan iltizam sisteminin en önemli etkilerinden birisi köylülerin en azından bir kısmının topraksızlaşması, Celali isyanlarında görüldüğü gibi toplumsal direnişler ve kırsal alanlardan şehirlere göçü görülmemiş bir ölçüde hızlandırmasıydı.³³ Kabaca bir tahminle Osmanlı kentlerinin nüfusu 16. yüzyıl içinde yaklaşık %80 artarken İstanbul’un nüfusu da bu göç dalgasının ardından önemli ölçüde yükselmiştir.³⁴ İstanbul’a bu hızlı ve yoğun göç, başkentin iâşesini temin, topraktan elde edilen vergilerdeki azalmanın yanında güvenlik ve artan suç oranlarına dair belirtilen kaygılarda da “düzen bozucu” olarak taşradan İstanbul’a gelip çift-bozan göçmenler sorumlu tutulmaktadır.³⁵

Yönetici seçkinlerin gözünde bu göç olgusunun en önemli sonuçlarından birisi ise toplumsal hiyerarşinin bozulmasıdır. Hem sı-

nıfsal hem de dinsel cemaat ekseninde belirlenen toplumsal hiyerarşiyi kamusal alanda düzenlemeye yönelik olarak uygulanan kılık kıyafete dair düzenlemelerin 16. yüzyılın ikinci yarısı ve 17. yüzyılın ilk yarısında sıklıkla gündeme gelmesi bu sınıfsal geçişkenliği önleme kaygısının ifadesi olduğu gibi bu geçişkenliğin ne kadar yoğunluklu olarak ihlal edildiğini de göstermektedir. Mustafa Âli ve Koçi Bey gibi dönemin “nasihatname” yazarlarının risalelerinde de reayayı yönetici zümreden ayıran toplumsal simge ve normların gitgide belirsizleştiğine dair kaygı ve şikâyetler sıklıkla dile getirilmektedir.³⁶ Bütün bu yorumlarda kahvehaneler, farklı sınıflardan insanları bir araya getirmesiyle toplumsal normların bozulduğu ve sınıfsal geçişkenliği cisimlendiren yerler olarak belirtilmektedir.³⁷

Farklı sınıf ve grupları bir arada barındıran kahvehaneler siyasi otoriteler tarafından toplumsal çöküntünün metaforu olarak 16. yüzyılın sonlarına doğru adlandırılmaya başlasa da kahvehanelerin sosyal statülerinin gerçek anlamda düşmesi 17. yüzyılda başlamıştır. Bu dönem aynı zamanda kahvehanelerin siyasi önemlerinin arttığı dönemdir. 17. yüzyıldan itibaren kahvehanelerin kapatılmasında en önemli neden siyasi içerikli söylenti ve dedikoduların –veya dönemin tabiriyle “devlet sohbeti”nin– yapıldığı mekânlar olmasında gerekçelenmektedir. 17. yüzyıl kahvehanelerinin müşteri profili bir önceki yüzyıldan farklıdır. Bu dönemde kahvehane karşıtı resmi söylemin yoğunlaşmasına paralel olarak, Peçevi’nin ilk dönem müşteri kitlesinin önemli bir bölümünü oluşturduğunu söylediği seçkinler kahvehanelerden büyük ölçüde çekilmiş ve müdavimler çoğunlukla alt sınıflardan oluşmaya başlamıştır.³⁸ Sultan IV. Murad (1623-1640) döneminde kahvehanelerin kapatılması ve tütün yasağına ilişkin olarak Naima, bu yasakların keyfi olmayıp, aksine halkı sadakat ve doğru yola getirmek için konulmuş gerekli kısıtlamalar olduğunu söyler.³⁹ Zira kahvehanelerde bu işe yaramaz insanlar bir araya gelip dedikodu ve yalanlarla atama ve azillerden söz edip, devlet ricalini eleştirmekte ve devlete dair konuşmalarla nefeslerini tüketmektedirler.⁴⁰

Söylenti ve bu söylentilerin hayat bulduğu kahvehanelere karşı tahammülsüzlük elbette yalnızca Osmanlı devletine özgü bir tu-

tum değildi. 17. yüzyıldan itibaren kahvehanelerin Avrupa’da da boy göstermesiyle beraber, kahvehane söylentilerinin sosyal düzene karşı bir ‘tehdit’ oluşturduğu Avrupa devletlerinin de sıklıkla üzerinde durdukları bir konudur. Kahvehanelere karşı devletin olumsuz tutumu elbette bu mekânların kendilerinden menkul gücünden değil, halk tarafından bu mekânların kullanılma biçiminden kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle, bu mekânlarda gelişen söylenti, dedikodu ve bunların siyasi içerikleriyle ilintilidir. Hem Osmanlı devletini hem de değişik coğrafyalarda hüküm süren başka devletleri de içine alan genel bir çerçeveden bakıldığında, söylenti ve dedikoduya, yönetenlerin neden bu kadar tahammülsüz olduklarını birbiriyle ilişkili iki faktöre bağlayabiliriz. Bunlardan birincisi, 19. yüzyıl öncesi toplumsal ilişkilerde söylentinin en önemli medya olması ve dolayısıyla halkı yönlendirme kapasitesi, ikincisi ise, mutlakıyetçi rejimlerde siyasetin algılanış biçimidir.

Okuma yazma oranının düşük ve yazı yolu ile haber yayma kapasitesinin sınırlı olduğu toplumlarda, söylenti, toplumsal iletişim ve haber yayımının en önemli aracıydı. 1789 yılındaki köylü ayaklanmaları üzerine çalışmasında Lefebvre haber yayımında söylenti ve dedikodunun gücünü ve köylü ayaklanmalarında ne kadar önemli bir yer tuttuğunu vurgular. Halkı yönlendirme kapasitesi, devlet için söylentiye kontrol ve baskı altında tutmak için en önemli nedeni oluşturur. Lefebvre’nin de vurguladığı gibi “hükümet ve aristokrasi için bu tür bir haber yayımı basın özgürlüğünden daha tehlikelidir”.⁴¹ Bu “tehlike”, söylentinin belirsizliğinden, anonimliğinden ve dolayısıyla kontrol edilemez karakterinden kaynaklanmaktadır.

Devletin kamusal mekânlara ve söylentiye karşı tahammülsüzlüğü aynı zamanda, mutlakıyetçi rejimlerin siyaseti kavrayış tarzıyla da ilgilidir. Siyasi pratikleri birbirinden ne kadar ayrı düşerse düşsün, değişik coğrafyalardaki mutlakıyetçi rejimler hükümdar ve tebaaları arasındaki ilişkiyi düzenleyen temel bir siyasi anlayıştan hareket etmişlerdir; bu da siyasetin hükümdarın tekelinde olmasıdır. Bu siyasi anlayışın temelinde, yönetenlerin ve yönetilenlerin sınırları birbirlerinden kalın çizgilerle ayrılmıştır.⁴² Dolayısıyla

halkın siyasete katılımı, siyasi meseleler üzerinde yorum ve düşüncelerini de dışlayacak bir biçimde kabul edilemez bir olgu ve cezalandırılması gereken bir suçtur.

Birçok arşiv belgesi, Osmanlı devletinin 19. yüzyıldan önce ve özellikle de siyasi kriz zamanlarında “devlet sohbetlerini” tespit etmek için kamusal yerleri ihtiyatla gözlediğine ve yapanları cezalandırdığına tanıklık ediyor. 1798 yılında III. Selim şunları yazıyordu sadrazamına:

Fesât ve şeytan ruhlu takımının icad edip yaydıkları yalan ve uydurmaları hayr ve şerrini bilmez ve yarar ve zararını farkeylemez ahmakân ve eblehân gürûhı dahı kahvehânelerde ve berber dükkânlarında birbirlerine rivâyet iderek had ve vazîfelerinden hâric ve Devlet-i Aliyye'ye dair kelimât söylemeye cesâret eyledikleri ihbâr olundığına binâen o türlü kelâm söylemeye cesâret olundığı tashîh olunan kahvehâne ve berber dükkânları kapatılıp yıkılarak, gerek dükkân sâhibleri ve gerek faydasız ve boş laf söylemeğe cüret idenler yakalanıp ve cezalandırılıp ve sürülmek lâzım gelüp, ancak bir defa eyicek tenbîh ile îkâz itdirilmek merhametle hükmedene uygun olmağla bu defa cümleye tenbîh ve îkâz içün o türlü dükkânlardan en kötü şöhetli olanlar kapatılıp yıkılarak ve sâhibleri sürülüp ve her semtin hâkimler ve zâbitlerine başka başka fermân-ı âlî ile tenbîh olunmağla bundan sonra kahve ve berber dükkânlarında ve diğer dükkânlarda ve halkın toplandığı yerlerde ve ricâl-i Devlet-i Aliyye dâ'irelerinde ve hademe ve kâtipler arasında vazîfesi olmayan devlet işlerine dâir söz söylemeye cesâret eder her kim olur ise yanında bulunanlarla beraber yakalanıp ve diğerlerine ibret için cezalandırılıp ve hükm-i siyâset icrâ kılınmak içün taraf taraf mahsûs tebdîller [hafiyeler] ve tebdîl olduğu bilinmeyecek âdemler ta'yîn [olunsun] (metin kısaltılmış ve dili sadeleştirilmiştir).⁴³

Burada iki noktanın vurgulanması gerekiyor. Bir yandan, yönetimin gözünde halkın siyasi sohbetlerinin veya “kamuoyu”nun, izlenmesi, denetlenmesi ve yeterince rahatsızlık verici bir duruma gelince de susturulması gereken bir gürültüden ibaret olduğudur. Öte yandan, siyasi sohbetleri önlemek amacıyla kahvehanelere ve diğer kamusal mekânlara hafiyeler yerleştirmek 1840'lardan önce de sıklıkla başvurulan bir yöntemdi. Ancak burada hafiyelerin

varlık sebebi konuşmaları dinlemek ve kaydetmek değil, bu sohbetleri yapan kişileri ve sohbetin yapıldığı mekânların sahiplerini cezalandırmaktı.⁴⁴ Üstelik hafiyelik ne yalnızca erkeklerle ne de yalnızca erkeklerin hâkim olduğu kamusal mekânlarla sınırlı değildi. Kadın hafiyeler de kadınlar tarafından yapılan devlet sohbetlerini dinlemek ve cezalandırmak amacıyla istihdam ediliyorlardı. Örneğin, 1809 yılında Bayezid kadınlar hamamında “devlet sohbeti yapan” bir grup kadın, orada bulunan bir kadın hafiye tarafından hapsedilmişti.⁴⁵

1840 yılından önceki gözetim yaygın ve kapsayıcı olmadığı gibi düzensiz ve süreksiz bir pratikti. Daha çok siyasi kriz dönemlerinde yoğunlaşan denetimlerin Osmanlı tebaasının gündelik yaşamının her an içinde olduğunu iddia edemediğimiz gibi, devletin toplumsal dokuya bütünüyle nüfuz etmeyi amaçladığı da şüphelidir. Toplumsal denetimin başarısı, büyük ölçüde tebdil zaptiye memurlarına ve hatta bu denetimi arada sırada bizzat yapan yüksek devlet ricalinden birisine rastlamanın tesadüfiliğine olduğu kadar, halkın ihmalkârlığı ve dikkatsizliğine de bağlıydı. Zira halk, tebdil memuru olduğundan şüphelendikleri yabancıların varlığına karşı son derece uyanık yöntemler de geliştirmişlerdi. Örneğin, kahvehanelerde “devlet sohbeti” yapanlar, sohbetleriyle ilgilenen sıradan kıyafetli, ama oturuşundan ve duruşundan hiç de sıradan olmadığı belli olan yüksek devlet ricâlinden birisinin farkına vardıklarında, durumu belli etmeden konuyu değiştirip, sohbeti devletten beklediklerini anlatan bir arzuhal formuna dönüştürebiliyordu.⁴⁶

Özetlemek gerekirse, daha erken dönemlerden itibaren kamuoyunun görüşleri hafiyeler aracılığıyla takip edilse de, elimizdeki jurnallerin hazırlandığı 1840’lı yıllarda bu faaliyet köklü bir değişime uğramıştır. Uygulama biçimi, hafiyelerin kimliği ve gözetim faaliyetinin amaçları olmak üzere üç açıdan bu farklılıklar tanımlanabilir. Birincisi, hafiyelik 1840’lardan önce süreksiz, düzensiz ve münferit bir nitelik taşıyan dinleme faaliyeti iken, bu tarihten sonra sürekli ve düzenli bir hal almıştır. Daha önce de belirtildiği gibi elimizdeki jurnallerin sonlandığı 1844 yılından sonra da “kamuoyu” dinleme pratiği devam etmiş ve yüzyılın sonlarına doğru

II. Abdülhamid döneminde zirveye ulaşmıştır. İkincisi, toplumsal denetim daha önce aralarında yüksek devlet ricalinin de olduğu tebdil-i kıyafet gezen askeri-idari memurlar tarafından yerine getirilirken, 1840'larla beraber yerel ahali de hafiye olarak devşirilme-ye başlanarak gözetim sistemine dahil edilmişlerdir. Üçüncüsü ve en önemlisi, 1840'lardan önceki gözetimin amacı, halkın siyasi sohbetlerinin engellenmesi ve cezalandırılmasına yönelik iken, gözetimin bundan sonraki yeni amacı, bu siyasi sohbetlerin derlendiği, kaydedildiği ve değerlendirildiği jurnaller aracılığıyla halkın hallerini ve görüşlerini öğrenmeye dönüşmüştür. Dolayısıyla Osmanlı devleti, 1840'lardan itibaren toplumsal denetimi sağlamak için kamusal alanların gündelik işleyişine münferit müdahalelerde bulunduğu geleneksel siyasi alanıyla kendisini sınırlamıyor, aksine otoritesi, halkın en sıradan gündelik yaşam alanlarına kadar sızmaya başlıyordu.

Bu yaygın gözetim, devletin “kamuoyu” ile farklı bir kaygıyla ilgilenmeye başladığını ortaya koyduğu kadar, yönetme hedefinde bu değişime eşlik eden farklı bir zihniyeti de açığa çıkarıyordu. Sözü engelleyen değil ona kulak veren, “kamuoyunu” farklı bir gözle gören yeni bir siyasi iktidar biçimiydi bu. Cezalandırma amacı gütmeksizin kamuoyunun görüşlerine kulak vermek, her şeyden önce, devletin kendi tekeline aldığı “resmi hakikat” ile yönettiklerine atfettiği söylentideki “yananlar” arasındaki ayrımın silikleşmesine işaret ediyor.⁴⁷ Bu yönetim zihniyetinde, daha önce cezalandırılan “popüler yalanlar” zımnen de olsa meşru bir konum kazanıyordu. Bu “kamuoyu”nun keşfiydi.⁴⁸ Padişahın tebaasının siyasi özneler olarak kurulduğu, söylentinin susturulması gereken gürültü olmaktan çıkıp müracaat edilen “kamuoyuna” dönüştüğü ve siyasi iktidarın “kamuoyunun” varlığını reddetmek yerine örtük bir biçimde meşruluğunu kabul ettiği yeni bir uğrakta bu.

Jurnallerdeki halkın sohbetlerini derleyen ve değerlendiren iktidar açısından bunlar dar anlamda söylenti değildi. Eğer söylentinin tanımlayıcı öğeleri sözlü olması ve kaynağının belirsiz olması ise, jurnallerde aktarılan sohbetler bu iki tanıma da uymaz. Kaydedildikleri anda sözlü olan yazıya dönüştürülmüş ve bir metinde

sabitlenmiş, sözü söyleyenin adı yazılarak kaynağı belirsiz olan referanslanmıştır. Diğer bir deyişle bu söylentinin habere dönüştüğü anı tanımlamaktadır.

Bu yeni kamuoyu anlayışı, bu dönemde ortaya çıkan birtakım sembolik ve idari pratiklerle de yakından ilişkiliydi. Kamuoyuna kulak verme halkı nasıl gözlenen bir bedene çevirdiyse, padişahın eşi görülmemiş kamusal görünürlüğü de 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde beden siyasetinin (*body politic*) yeni bir biçime büründüğünü gösteriyordu.

Görmek ve görülmek: II. Mahmud'un memleket gezileri

II. Mahmud devrinden evvel (1808-1839) Osmanlı padişahlarının kamusal görünürlüğü, bütünüyle alışılmadık olmasa bile son derece nadir rastlanan bir olgudur. İstanbul'un fethinden kısa bir süre sonra Fatih Sultan Mehmed tarafından kurumsallaştırılan padişahın görünmezliği saray teamüllerinin en temel kurallarından birisiydi.⁴⁹ Bu görünmezlik 18. yüzyılın başlarına kadar neredeyse hiç değişmeden kalmış,⁵⁰ ancak en çarpıcı gelişme 1830'lar da yaşanmıştır. 16. yüzyılın sonlarına kadar padişahların kendilerini halka göstermelerinin en temel yöntemi ordularının başında İstanbul'dan sefer için ayrılışlarında ve dönüşlerinde özenle planlanmış geçit törenleriydi. Ordularının başında İstanbul'a muzaffer bir komutan olarak dönme ihtimalinin azaldığı 17. yüzyıldan itibaren ise kimi padişahlar halkın önünde kendilerini göstermek için farklı yöntemlere başvurmuşlardır. Örneğin, IV. Mehmed'in (1648-1687) Edirne'ye yaptığı av gezileri bu yöntemlerden birisidir. Padişahların kamusal görünürlüklerinin başkent dışındaki bu sınırlı örneklerinin yanı sıra, İstanbul içindeki halkın önüne çıkmaları için oluşturulmuş seremonyel faaliyetler de son derece azdır.⁵¹ Bu faaliyetler, yeni padişah tahta çıktığında Eyüp'te kılıç kuşanma töreni,⁵² Cuma namazı dönüşünde halkın arzu hallerinin toplandığı Cuma selamlığı⁵³ ve Ramazan ayında hırka-i şerif ziyaretleri ile sınırlıdır.

Özenle kurgulanmış sembollerle sahnelenen bu emperyal teşhirler, hükümdarın görünmezliği mefhumunu gölgelemez. İktidarın, kapalı ve yönetilen tebaadan ayrışmasına odaklanmış bir beden siyasetini temsil eden son derece iyi ayarlanmış anlardı bu teşhirler. Padişahların bu istisnai görünürlülükleri Habermas'ın "temsili kamusalılık" ile kavramsallaştırdığı, hükümdarların kamu "için" değil, kamunun "önünde" iktidarlarını görünür kıldığı bir erken-modern siyaset pratiğine denk düşer. Bu beden siyaseti, mutlakiyetçi siyasetin karmaşık yapısında bir hükümdar olarak rolünü icra etmesi için padişaha simgesel, ama önemli bir araç sağlıyordu. Nasıl ki siyaset ilke olarak hükümdara münhasır bir olguyorsa, hükümdarın görünmez bedeni de siyasi düzenin değişmezliğini temsil ediyordu.⁵⁴ Hükümdar gizemliydi, dışsaldı, bu dünyanın ötesindeydi ve onun bedeninde temsil edilen siyaset de halk için, en azından teoride, gizemli, dışsal ve bilinemezdi. Böylece halkın siyasi söylemleri veya diğer bir deyişle devlet sohbetinin yasak olması böyle bir beden siyasetinde meşruluk kazanıyordu.

Ancak 1830'lu yıllarda, II. Mahmud ile padişahın kamusal kişiliği yeni bir çehreye bürünmüştür. "Memleket gezileri" bu süreçte merkezi bir rol oynamıştır. II. Mahmud, 1829 ve 1837 yılları arasında beş memleket gezisine çıkmıştır. Bu memleket gezilerinin amacı devletin resmi kaynaklarında tebaanın hayat koşullarını incelemek ve fakirlere sadaka temin etmek olarak açıklanmıştır.⁵⁵ Fakat asıl amaç Padişah'ın tebaasını görmesinden ziyade, onlar tarafından görülmesiydi. Öte yandan, II. Mahmud'un "memleket gezileri", "modernleştirici" ve "reformcu" hükümdarların kendilerini halklarına görünür kılmak amacıyla imparatorluklarının ücra köşelerine gitmek üzere başkentten ayrıldığı yeni bir çağın habercisidir. Osmanlı İmparatorluğu ile benzer dönüşümler geçiren Rus ve Japon hükümdarları da II. Mahmud'un izinden gitmişler ve Rusya veliahdı II. Alexander 1830'ların sonlarından itibaren ve Japon imparatorları ise 1870'li yıllarda imparatorluklarında benzer geziler tertiplemişlerdir.⁵⁶

Clifford Geertz iktidar sembolleri üzerine klasikleşmiş makalesinde, farklı coğrafya ve tarihlerde hükümdarların kalın duvarlar-

la çevrelenmiş saraylarını terk ederek halklarının karşısına çıktığı bu tür gezileri “yönettikleri toprakların mülkiyetini sembolik olarak sahiplendikleri törensel biçimler” olarak değerlendirir.⁵⁷ Başkent dışına yapılan bu gezilerde hükümdarların, görünme, ziyafetlere katılma, ödülleriyle onurlandırma, hediyeler verme ve rakiplerine meydan okuma pratiklerinde ifadesini bulan iktidar sembolizmini, adeta kendisine ait olduğunu belirtmek için kurt veya kaplanın sınırlarına kokusunu bırakmasına benzetir.⁵⁸

Sanki saraydan ve İstanbul’dan ilk defa ayrılmanın ürkekliği ve daha önce hiç adım atmadığı yerlere gitmenin tedirginliğiyle, II. Mahmud ilk olarak İstanbul çevresine ve takip eden her gezisinde bir öncekinden daha uzun süreli ve daha uzak bir mesafeye yolculuk etmiştir.⁵⁹ İlk gezisini 15 Şubat 1829 tarihinde gemiyle Çekmece ve oradan Tekirdağ’a yapmış ve ertesi günü İstanbul’a dönmüştür.⁶⁰ İkincisi 3 Haziran 1831’de başlayan ve 33 gün süren Edirne ve Çanakkale civarına yaptığı gezidir.⁶¹ 1833 yılında Gemlik ve İzmit’e yaptığı üçüncü⁶² ve 1836’da İzmit’e yaptığı dördüncü⁶³ gezinin ardından, II. Mahmud 1837 yılında beşinci ve son gezisine çıkmıştır.⁶⁴ 39 günlük bu en uzun süreli gezisinde II. Mahmud daha önceki gezilerine oranla çok daha uzak mesafelere gitmiş ve daha çok yere uğramıştır. 29 Nisan 1837’de İstanbul’dan yola çıkmış, Varna’dan başlayarak kuzeyde Tuna nehrine kadar bir düzineye yakın şehri ziyaret etmiştir.

Bu uzun gezisinde, okul, köprü, çeşme ve ibadet yerlerinin tamiri için paralar harcamış, Müslüman ve gayrimüslim tebaaya bahşişler ve hediyeler vererek her fırsatta halkına şefkatli bir hükümdar görüntüsü vermiştir.⁶⁵ Hatta Kal’a-i Sultaniye muhafızı Salih Paşa’nın kendisi için hazırlatmış olduğu ziyafetin yerine gemicilerle akşam yemeği yemiş, kendi döneminin kıyafet nizamnamesiyle getirdiği fesi ve setresiyle Cuma namazı çıkışı kalabalık çarşıda dolaşmış, halkın arasına karışıp onlarla konuşmakla kalmayıp kendisini görmeye gelenlere söylevler de vermiştir. Bu gezisinde padişaha eşlik eden Prusya subayı Helmuth von Moltke tuttuğu gezi notlarında, padişahın şehirlerini ziyarete geldiğini duyup kulaklarına inanamayan kalabalıkların kendisini görmek, dinle-

mek ve şikâyetlerini sunmak için meydanları doldurduğundan söz eder.⁶⁶

Bütün bunlar iktidarını dünyevi kaynaklarda arayan yeni siyaset anlayışını inşa etmek için II. Mahmud'un girdiği stratejik manevralardı. Hediye ve bahşış dağıtırken şefkatli bir baba, ibadet yerlerini tamir ettirirken inançlı bir mümin, halkının şikâyetlerine kulak verirken yardımsever bir idareci ve birliklerini teftiş ederken de gayretli bir kumandandır II. Mahmud'un inşa etmeye çalıştığı imge. Diğer bir deyişle, yetkilerini başkalarına devrederek sarayında tebaasından büsbütün uzakta bir hayat süren bir hükümdar değil, yönettiği halkına yakın ve devlet meseleleriyle bizzat ilgilenen muktedir görüntüsü dikkatle inşa edilmektedir.

II. Mahmud'un memleket gezilerinin en önemli amaçlarından biri de gayrimüslim tebaanın sadakatini yeniden kazanmaya yönelikti. Bu amaç, ziyaret etmek için genellikle gayrimüslim nüfusun çoğunluğu oluşturduğu Rumeli vilayetlerini tercih etmesinde de açıktır. Çok yakın zamanda Yunanistan'ın bağımsızlık kazandığı ve diğer bağımsızlık hareketlerinin hız kazandığı bir dönemde bu ziyaretlerin zamanlaması dikkate değer. Dinsel kimliklerin en önemli ayırt edici unsurlarını ortadan kaldırmayı amaçlayan 1829 tarihli kıyafet nizamnamesi, formel ve hukuki anlamda olmasa da kamusal alanda Müslüman ve gayrimüslim tebaanın eşitliğini onaylamıştı.⁶⁷ II. Mahmud yeni siyasetini bu kez bizzat aktarıyordu:

Siz Rumlar, siz Ermeniler, siz Yahudiler, hepiniz Müslümanlar gibi Allah'ın kulu ve benim tebaamsınız; dinleriniz başka başkadır, fakat hepiniz kanunun ve irade-i şahanemin himayesindesiniz. Size tarh edilen vergileri ödeyin; bunların kullanılacakları maksatlar sizin emniyetiniz ve sizin refahınızdır.⁶⁸

Bu gezileri sırasında tebaasına, ziyaretlerine bundan sonra düzenli olarak devam edeceğini ve kanun ve adaletin yalnızca İstanbul'da değil imparatorluğun her yerinde uygulanmasını bizzat sağlayacağı teminatını vermiş, daha makul vergiler talep edeceğini ve tebaasının inançlarındaki farklılıklara bakmaksızın herkesin hak-

kını gözeteceğini vaat etmiştir.⁶⁹ Yolsuzluk ve zulm ile değil, kanun, düzen ve adaletle tanımlanan bir devlet görüntüsü vermeye çalışmıştır. Adalet ve dürüstlüğü göstermek için de her gittiği yerde kendisini karşılamak için yapılan masrafların tazmini için ayrılışında yüklü bahşişler bırakmak gibi stratejik manevraları da ihmal etmemiştir.⁷⁰

İmparatorluğunun başkentten uzak diyarlarına yaptığı bu ziyaretler, Balkanlar ve Mısır'da ayrılıkçı isyanlarla çatırdayan imparatorluğunun bütünlüğünü onaylatmaya yönelik girişimlerdi. Tebaasının yaşayışını görerek, onlara ihsanlar dağıtarak ve daha önemlisi kendisini onlara görünür kılıp yakınlığını hissettirerek, yöneten ve yönetilen arasındaki yabancılaşmayı ortadan kaldırma ve böylece imparatorluğun uzak memleketlerini İstanbul'a ve orarlardan yaşayan halkları kendisine bağlama gayretindeydi. Böylece, tebaalarını hem kolektif bir kimlik içinde kurmayı, hem de kendi ülkesine "simgesel olarak sahip olmayı" arzu ediyordu.⁷¹

Yalnızca taşrada değil İstanbul içinde de kendini görünür kılmak için II. Mahmud iktidarının son 10 yılında açılış törenleri ve teftişler gibi dikkatle organize edilmiş seremonik faaliyetlere sık sık katılmıştır. Mahmud tarafından kurumsallaştırılmaya çalışılan padişahın kamusal görünürlüğü kendinden sonra tahta geçen oğulları Abdülmecid (1839-1861)⁷² ve Abdülaziz (1861-1876) devirlerinde de sürdürülmüştür.

Bir yandan bu geziler yoluyla II. Mahmud kendisini halkına görünür kılarken, *Takvim-i Vekâyi* de padişahın günlük faaliyetlerini sayfalarında yayınlarak dünyevi padişah imgesini güçlendirmekteydi. 1831 yılında Mehmed Esad Efendi'nin yönetiminde yayınlanmaya başlayan ilk Osmanlı gazetesi *Takvim-i Vekâyi*, Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın 1828 yılında yayınlamaya başladığı *Vekâ-yı Mısriyye* gazetesine karşılık olarak çıkarılmış, padişah ile asi valisi arasında süregiden savaşta gazeteler yoluyla yeni bir cephe açılmıştı.⁷³

Hayırsever, adil ve devlet meseleleriyle bizzat ilgilenen padişah imgesini *Takvim-i Vekâyi*'nin sayılarında sıklıkla görmek mümkündür. II. Mahmud'un halkıyla yakınlığını gösterme çabası, ga-

zetenin Türkçesinin sıradan insanların anlayabileceği basitlikte bir üslupla yazılmasındaki ısrarından da bellidir. Padişahın 1837 yılındaki son memleket gezisini *Ayatü'l-hay* isimli eserinde kaleme alan Mehmed Esad Efendi bu eserin bir özetini *Takvim-i Vekâyî*'de yayınlamadan önce padişaha sunduğunda, II. Mahmud'un cevabı, tebaası ile arasındaki fiziksel uzaklığı olduğu kadar dilsel yabancılaşmayı da azaltma yönündeki çabasını göstermesi açısından anlamlıdır:

Vakı'a pek güzel ve san'atlı kaleme alındığına diyecek yok ise de bu misillü umûma neşr olunacak şeylerde yazılacak elfâzın herkesin anlayabileceği sûretde olmak lâzımdır, öyle 'çetr-i gerdûne' ve 'tevsen' gibi şeylerin Türkçe olarak tashîhi muktezîdir.⁷⁴

II. Mahmud aynı zamanda kamuya açık yerlere kendi portrelerini astıran ilk padişah da olmuştur. İslami yasağa rağmen Osmanlı padişahlarının Fatih'ten beri kendi portrelerini yaptırdıklarını biliyoruz. Ancak bununla beraber bu portreler hiçbir zaman saray dışına çıkarılarak kamuya açık yerlere asılmamıştır. II. Mahmud kamusal görünürlüğünü artırmak için bu geleneği de tersine çevirmiş ve kamuya açık yerlere asılmasını emrettiği resimleriyle ilk defa halkın büyük bölümü padişahlarının neye benzediğini görebilmişlerdir. 1830'lu yılların başında portre ressamı Avrupa'dan İstanbul'a getirilmiş⁷⁵ ve II. Mahmud "tasvir-i hümayûn" denilen portrelerinin bulunduğu madalyonları büyükelçilere, üst düzey bürokratlara ve en önemlisi de –bundan hiç de hoşnut olmayan– Şeyhülislam'a hediye etmiştir.⁷⁶ II. Mahmud'un kamusal görünümüne dair farkındalığını ifade etmek için İngiltere'nin İstanbul'da bulunan büyükelçisi Stratford Caning, II. Mahmud'un sanki her an bir ressama poz veriyormuş gibi durduğunu söyler.⁷⁷ II. Mahmud ayrıca kendi portrelerini idari ve askeri binalara da büyük törenlerle astırtmaya başlamıştır.⁷⁸ Böylece fiziki yokluğunda da sembolik mevcudiyetini her an hissettirmeye çalışmıştır.

Öte yandan, 1830'lu yıllarda II. Mahmud'un yaptırdığı portrelerin daha önceki portrelerinden çok farklı olduklarını vurgula-

mak gerekir.⁷⁹ Halka teşhir edilmesi planlanmayan erken dönem portreleri kendisinden önce gelen padişahların portreleriyle benzerlik taşır. Bu erken dönem portrelerinden birinde, II. Mahmud uzun sakalla, geleneksel bol bir kaftan giymiş, başında geniş bir sarık, mücevherlerle süslü tahtında otururken resmediliyor (Resim 1). Padişah, solgun bir yüz, hareketsiz bir beden ve kayıtsız bir ifadeyle genç yaşına rağmen yaşlı bir görünüm sergiliyor bu resimde. Buna karşın, 1829 ila 1839 arasında yapıldığı belli olan daha sonraki bir portresinde Batı tarzı bir koltukta otururken görülüyor. Bacaklarını saran bir pantolon ve etrafı pelerinle sarılı bir gömlektan oluşan Avrupa tarzı askeri bir üniforma giyiyor (Resim 2). Sakalı bu sefer daha kısa. Vakur bir otorite sunuyor ve daha genç görünüyor. Geleneksel kavuğun yerine, 1829'da giyilmesini bütün memurlara mecbur tutmuş olduğu fesi giyiyor. Bedeni dinamik ve zinde duruyor. Sağ eli ileriye doğru işaret ederken tebaasının rehberi ve önderi olduğunu ilan ediyor. Sol elindeki ferman imparatorluk mührü ile otoritesinin meşruiyetini, koltuğunun bitişiğindeki bir dizi kitapla da sözlü ve geçici olana karşı yazılı ve sabit metinlerin otoritesini imliyor. Hukuka bağlı ve adil bir idareci olarak iktidarının yeni metonimleri artık tahtta oturan bedensel varlığı değil bu saydıklarımız olmuştur.

II. Mahmud tebaalarına kendisini görünür kılarak yalnızca imparatorluğunun kolektif kimliğini ve birliğini vurgulamakla kalmamış, aynı zamanda tebaasını görünür kılma çabasına da girişmiştir. Yetkililerden ayrıntılı topografik ve demografik malumat istemiş ve ziyaret ettiği yerlerin haritalarını talep etmiştir.⁸⁰ Emri üzerine hendesehâne, imparatorluğun topraklarının haritalarını çıkarırken, bunu takiben 1831 ve 1844'te de iki kapsamlı nüfus sayımı girişiminde bulunulmuştur.⁸¹ Öte yandan, yeni vergilendirmeye temel oluşturmak üzere 1840 ve 1845 yıllarında Anadolu ve Balkan vilayetlerindeki ahalinin taşınır ve taşınmaz mallarının sayımı ve gelirleriyle beraber kaydı yapılmıştır.⁸² Bu istatistiksel faaliyetlere karantina raporları da eklenmelidir. Devletin 1840'lı yıllarda kamu sağlığına ilişkin olarak geliştirmeye başladığı yöneliminin bir parçası olarak merkezden atanmış memurlarca her ay

Resim 1: II. Mahmud'un reformlardan önce çizilmiş tablosu. *The Sultan's Portraits: Picturing the House of Osman*, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2000), s. 504'ten.

hazırlanan ve salgınların envanterinin çıkarıldığı bu raporlar imparatorluğun dört bir yanından İstanbul'a gönderiliyordu.⁸³

Demek ki aynı on yılda, hafiye raporlarıyla halkın halleri, karantina raporlarıyla sağlık koşulları, gelir kayıtlarıyla serveti kayda geçiriliyor, haritalar ve nüfus sayımlarıyla da imparatorluğun coğrafi ve demografik krokisi çıkarılıyordu. Harita ve istatistikler halkı görünür kılarken, hükümdar da kendini eşi görülmedik bir şekilde tebaalarına görünür hale getiriyordu. Bir başka deyişle, bir yandan iktidarın simgesi görünür kılındıkça, diğer yandan da tebaalar "gözlem nesneleri" olarak kuruluyordu.⁸⁴

İktisadi, demografik ve siyasi verilerin sayım, kayıt, haritalandırma ve istatistik gibi faaliyetler çerçevesinde örneklenen bütün bu yeni gözetim pratikleri, nüfusun imparatorlukta yaşayan kişilerin toplamından oluşan bir bütünden farklı bir şekilde kavranmaya başladığı, "okunabilir" bir kamu inşa etme mefhumuna yaslanan yeni bir yönetim zihniyetinde dile gelir. Halkı okunaklı kılma çabası bu yeni yönetim anlayışının bir sonucudur. Yönetileni bilinebilir kılma girişimi, iktidar ve halk ilişkilerini yeniden biçimlendiren ve belki daha önemlisi, yönetenle yönetilen arasında kaçınılmaz olarak yeni bir iletişim alanı açan bir süreçtir. Bu yeni yönetim zihniyetinin parçası olarak toplumsal denetim bile (ki kavram topluma açıktan açığa edilgen bir rol biçer ve eşitsiz olduğu kadar karşılıklı da olan bir sürecin faili olarak devleti tek özne haline getirir) bu alanda konumlanır. Bu alan siyasetin de yeniden tanımlandığı alandır. Bu yeni yönetimselliğin siyaset anlayışı müdahale eden, biçimlendiren ve denetim altına alan olması nedeniyle "disiplin edici" ve jurnallerde görüldüğü gibi yönetilenlere meşru bir ses vermesi nedeniyle de özgürleştiricidir.⁸⁵

Kamusal alanın niteliği de bu süreçte yeniden tanımlanmıştır. Normatif bir düzlemde siyaset dışı bir alan olarak değil, kamunun ve kamuoyunun yönetim işlerinde meşru bir kuvvet olarak ortaya çıktığı ve tebaanın siyasi özneler olarak kurulduğu siyasal bir alandır. Öte yandan, gözetim, uygulama açısından bakıldığında, devletin günlük yaşama aktif müdahalesini de beraberinde getirmiştir. İktidarın açık veya örtük müdahaleleri tarafından kuşatılan kamu-

Resim 2: II. Mahmud'un reformlardan sonra çizilmiş portresi. *The Sultan's Portraits: Picturing the House of Osman*, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2000), s. 505'ten.

sal alanın kendisi de böylece kapsayıcı bir denetim alanı haline gelmiştir.⁸⁶ Böylece kamuoyunun keşfi kamu polisliği ile kaçınılmaz olarak iç içe geçmiştir.

19. yüzyılın ikinci çeyreğinde Osmanlı siyaset anlayışının geçirdiği bu dönüşüm önemli bir kopuşa işaret eder. Bu artık mutlakıyetçi bir siyasetin dili değildir.⁸⁷ Siyasetin dışsallığına, padişahın siyasetin tek temsilcisi olarak sunulmasına ve hükümdarın görünmez olmasıyla sağlanan gizemlileştirmeye dayanan bu mutlakıyetçi siyasetin dili 19. yüzyılın ortalarına doğru kırılmıştır. İlk olarak, hafiye raporlarının gösterdiği gibi, halkın siyasi söylemi örtük biçimde meşrulaştırılmıştır; ikincisi, halk siyasi özneler olarak kurulmuştur ve üçüncüsü, kamuya açık yerlerde teşhir edilen portreleriyle, sıradan faaliyetlerinin gazetede duyurulmasıyla ve memleket gezileriyle padişah görünür kılınmış ve dünyevileştirilmiştir.

Siyasetin bu yeni dili, modernliğin diliydi. İster Batılılaşmaya veya modernleşmeye dönük bir restorasyon ya da reform olarak tanımlansın, isterse devrimlerle ya da sömürgeleştirme yoluyla dayatılsın, 18. yüzyılın sonlarından itibaren dünyanın pek çok köşesinde beliren “modernliğin yeni taleplerine” cevap olarak ifade edilmişti bu yeni dil.⁸⁸

Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. yüzyıl boyunca hukuki, iktisadi ve idari alanlarda kapsamlı bir reform programı olarak yürürlüğe konan Tanzimat, kendini bu yeni dil üzerinden ifade eden farklı bir siyasi anlayışa işaret eder. Osmanlı ve Türkiye tarihyazımında, Tanzimat reformlarının, üç yüzyıldır gerilemekte olduğu varsayılan ‘geleneksel’ siyasi yapıyı Avrupa modellerinin rasyonel normlarına uygun bir biçimde çağdaştırmak üzere yapıldığına ilişkin bu modernleşmeci bakış yaygın ve kalıcı bir nitelik taşımış olsa da, şimdilerde revizyonist tarihçiler için bir kum torbasına dönüşmüş durumda.

Artık eskimiş bir modernleşmeci perspektiften kaçınmak adına Tanzimat reformlarının önemini azaltmak çözüm değil. Tanzimat reformları gerçekten siyasi, iktisadi ve hukuki anlamda önemli bir kırılma noktasıdır. Ancak bu kırılmayı doğru bir şekilde yorumlayabilmek ve 19. yüzyıl dönüşümlerine ilişkin alternatif anlatılar

kurgulayabilmek için Batı'dan esinlenildiği düşünülen kurumsal değişimlere değil, bu reformların gerçekleştirmeye çalıştığı kurucu işlevlerine odaklanmak gerekiyor.

Bu noktada, gözetim kavramı söz konusu kopuşu kavramak için bir araç sunabilir. 19. yüzyılın ortalarındaki Osmanlı İmparatorluğu'nda bir yönetim pratiği olarak gözetim, halkı okunaklı kılmanın yöntemlerinden biriydi. Ama aynı zamanda, yeniden tanımlanan siyasi anlayışla toplumsal gerçekliğin kurucu bir pratiğiydi. Öte yandan, 19. ve 20. yüzyıl devletlerin ortak bir yönetim pratiği, kısacası, modernliğin ortak özelliklerinden biriydi.⁸⁹

Böylesi bir bakış açısı, kamusal alana normatif bir içerik atfetmeden savunmacı değil, yapıcı karşılaştırmalı çalışmalar yapmamızı sağlayabilir. Dahası, kamusal alan ile toplumu birbirinin yerine geçebilecek şekilde kullanma, devleti ve kamusal alanı birbirinden ayrı, birbirine tamamen karşıt ve tarihsel açıdan birbiriyle zıt olarak gelişmiş iki ayrı alan olarak kavrama eğiliminden kaçınılmasına yardım edebilir. Bu bölümde ortaya koymaya çalışıldığı gibi, kamunun oluşturulması ve halkın gözetime tabi tutulması ayrılmaz şekilde birbirlerine bağlı süreçlerdi.

NOTLAR

- 1 Sheila Fitzpatrick, *Everyday Stalinism: Ordinary Life in Extraordinary Times: Soviet Russia in the 1930s* (Oxford: Oxford University Press, 1999) s. 164. Bu çelişki akademik tarih yazımında, erken modern dönem için genellikle 18. yüzyılda Fransa ve 20. yüzyılda Stalin dönemi Sovyetler Birliği ve Nazi Almanyası bağlamlarında gündeme getirilmiştir. 18. yüzyıl Fransa'ya dair örnekler için bkz. Farge, *Subversive Words*; Mona Ozouf, "Public Opinion" at the End of the Old Regime" *Journal of Modern History* 60, (1998), S1-S21; Robert Darnton, *The Forbidden Best-Sellers of Pre-Revolutionary France* (New York: W. W. Norton, 1995) s. 232-246; Robert Darnton, "An Early Information Society: News and the Media in Eighteenth-Century Paris" *American Historical Review*, 105 (2000), s. 1-35; Lisa Jane Graham, *If the King Only Knew: Seditious Speech in the Reign of Louis XV* (Charlottesville: University Press of Virginia, 2000); Stalin dönemi Sovyetler Birliği için bkz. Sarah Davies, *Popular Opinion in Stalin's Russia: Terror, Propaganda and Dissent, 1934-1941* (New York: Cambridge University Press, 1997); Fitzpatrick, *Everyday Stalinism*, 7. bölüm; Nazi Almanyası için bkz. Ian Kershaw, *Popular Opinion and Political Dissent in the Third Reich, Bavaria 1933-1945* (Oxford: Oxford University Press, 1983).

- 2 Harold Mah, "Phantasies of the Public Sphere: Rethinking the Habermas of Historians" *Journal of Modern History* 72 (2000), s. 153-182.
- 3 Age, s. 169.
- 4 Keith Michael Baker, "Defining the Public Sphere in Eighteenth-Century France: Variations on a Theme by Habermas" (der.) Craig Calhoun, *Habermas and the Public Sphere* (Cambridge: MIT Press, 1992), s. 182-183.
- 5 Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Enquiry into a Category of Bourgeois Society*, çev. Frederick Lawrence'in yardımıyla Thomas Burger (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1989), s. xvii.
- 6 Geoff Eley, "Politics, Culture and the Public Sphee" *Positions: East Asia Cultures Critique* özel sayı 10 (2002), s. 224.
- 7 Age, s. 224.
- 8 Bkz. Andrew Arato ve Jean L. Cohen, *Civil Society and Political Theory* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1992); John Keane, *Democracy and Civil Society, On the Predicaments of European Socialism, the Prospects for Democracy, and the Problem of Controlling Social and Political Power* (Londra: Verso, 1988); Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics* (Londra: Verso, 1985). Bir eleştirisi için bkz. Ellen Meiskins Wood, "The Uses and Abuses of 'Civil Society'" *Socialist Register* 60 (1990), s. 60-84.
- 9 Burada kapsamlı referanslar sunmak mümkün değil, ama örneğin şunlara bakılabilir: Ortadoğu için, Armando Salvatore ve Dale F. Ickelınan (der.), *Public Islam and the Common Good* (Leiden: Brill, 2004). Çin için, R. Bin Wong, "Great Expectations; The 'Public Sphere' and the Search for Modern Tunes in Chinese History" *Chugokushi Gaku (Studies in Chinese History)* 3 (1993), s. 7-50; Philip C. C. Huang "The Paradigmatic Crisis in Chinese Studies: Paradoxes in Social and Economic History" *Modern China* 7 (1991), s. 299-341; Philip C. C. Huang (der.), "Symposium: 'Public Sphere'/'Civil Society' in China: Paradigmatic Issues in Chinese Studies, III" *Modern China* 19 (1993); Japonya için, *Positions: East Asia Cultures Critique*, özel sayı 10 (2002).
- 10 Harry Harootunian, *Overcome by Modernity: History, Culture, and Community in Interwar Japan* (Princeton: Princeton University Press, 2000), s. xii.
- 11 Harootunian "alternatif" ya da "geriye dönük" yerine, aynı zamanda oluşu ima eden "eş-zamanlı" (co-eval) modernlik terimini öneriyor. Harootunian, *Overcome by Modernity*, s. xvi.
- 12 Ortadoğu'da kamusal alan üzerine çok sayıda uluslararası konferansın ve atölyenin düzenlenmesine, birçok yayımın yapılmasına yönelik yaratılan maddi desteğin, demokratik gelişmeyi ve yurttaşlığı kapsayan bir gündemle özdeşleştirilen bu normatif cazibeden kaynaklandığı söylenilebilir.
- 13 Eley, "Politics, Culture and the Public Sphere" s. 224.
- 14 Seteney Shami (der.), *Publics, Politics and Participation: Locating the Public Sphere in the Middle East and North Africa* (New York: Columbia/SSRC, 2008).
- 15 Sami Zubaida, "The Public and the Private in Islamic Law and Society" 1, Aga Khan University (<http://www.aku.edu/ismc/privpub-post.shtml>), 2 Ağustos 2005.
- 16 Bkz. Keith Michael Baker, *Inventing the French Revolution: Essays on French Political Culture in the Eighteenth Century* (New York: Cambridge University Press, 1990), s. 171-172. Baker'ın (özellikle 8. bölümde) "kamu"yu ve "kamuoyu"nu siyasi ve ideolojik olarak inşa edilen fikirler olarak değerlendirmesi kendi iddiasını oluşturmamda etkili olmuştur. Bununla beraber, yeni yönetimsellik stratejilerine daha fazla vurgu yaparken Baker'ın fikrini - <https://rantey.org>

- 17 Michel Foucault, "Governmentality" *The Foucault Effect: Studies in Governmentality* içinde, (der.) Graham Burchell, Colin Gordon ve Peter Miller (Chicago: The University of Chicago Press: 1991). Ayrıca bkz. Mitchell Dean, *Governmentality: Power and Rule in Modern Society* (Londra: Sage, 1999).
- 18 Özellikle hukuk ve vergilendirme konusu için bkz. Huri İslamoğlu (der.) *Constituting Property: Private Property in the East and West* (Londra: I. B. Tauris, 2004), özellikle 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu hakkında olan 1. ve 9. bölümler. Ayrıca bkz. Huri İslamoğlu, "Property as a Contested Domain: A Reevaluation of the Ottoman Land Code of 1858" *New Perspectives on Property and Land in the Middle East* içinde, (der.) Roger Owen (Cambridge: Harvard University Press, 2000).
- 19 Anthony Giddens, *The Nation State and Violence: Volume Two of a Contemporary of Historical Materialism*, (Berkeley: University of California Press, 1985), s. 46.
- 20 "Okunaklılık" terimi için bkz. James C. Scott, *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed* (New Haven: Yale University Press, 1998).
- 21 Kurucu bir pratik olarak gözetim için bkz. Peter Holquist, "Information is the Alpha and Omega of Our Work': Bolshevik Surveillance in Its Pan-European Context," *Journal of Modern History*, 69 (1997), s. 415-450.
- 22 Peter Stallybrass ve Allon White, *The Politics and Poetics of Transgression* (Londra: Methuen, 1986), s. 80.
- 23 Özellikle İbrahim Peçevi, *Tarih-i Peçevi* (1281-83/1864-67) ve Katip Çelebi, *Mizân-ı'l-hakk fî ihtiyarî'l-ahakk* (1067/1657). Ayrıca, Ralph S. Hattox, *Kahve ve Kahvehaneler: Bir Toplumsal İçeceğin Yakımdoğu'daki Kökenleri*, çev. Nurettin Elhüseyni (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), s. 9-24; Ebuziyya Tevfik, "Kahvehaneler" "Osmanlı Toplum Yaşayışıyla İlgili Belgeler-Bilgiler: Kahve" *Tarih ve Toplum*, cilt 2 (1984), s. 369-374; cilt 3 (1985), s. 57-64.
- 24 Örneğin, Ralph S. Hattox, *Kahve ve Kahvehaneler: Bir Toplumsal İçeceğin Yakımdoğu'daki Kökenleri*, çev. Nurettin Elhüseyni (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996); Hélène Desmet-Grégoire ve François Georgeon (der.), *Doğu'da Kahve ve Kahvehaneler*, çev. Meltem Atik ve Esra Özdoğan (İstanbul: YKY Yayınları, 1999); Burçak Evren, *Eski İstanbul'da Kahvehaneler* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1996); "Osmanlı Toplum Yaşayışıyla İlgili Belgeler-Bilgiler: Kahve" *Tarih ve Toplum*, cilt 2 (1984), s. 369-374; cilt 3 (1985), s. 57-64; Cengiz Kırılı, *The Struggle Over Space: Coffeehouses of Ottoman Istanbul 1780-1845* (Binghamton University, yayımlanmamış doktora tezi, 2000).
- 25 Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, s. 364.
- 26 Hattox, *Kahve ve Kahvehaneler*, s. 23; Rudi Matthee, "Exotic Substances: The Introduction and Global Spread of Tobacco, Coffee, Cocoa, Tea, and Distilled Liquor, Sixteenth to Eighteenth Centuries" (der.) Roy Porter and Mikulas Teich, *Drugs and Narcotics in History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), s. 27.
- 27 Özellikle bkz. Hattox, *Kahve ve Kahvehaneler*, s. 3-8 ve Ayşe Saraççılı, "Kahvenin İstanbul'a Girişi: 16. ve 17. Yüzyıllar" Hélène Desmet-Grégoire ve François Georgeon (der.), *Doğu'da Kahve ve Kahvehaneler*, çev. Meltem Atik ve Esra Özdoğan (İstanbul: YKY Yayınları, 1999), s. 27-41.
- 28 Ahmed Refik, *Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1983), s. 141.
- 29 Age, s. 146-147.
- 30 Mouradega d'Ohsson, *Tableau général de l'empire ottoman*, cilt 4, (Paris, 1788), s. 76.
- 31 Bu ayrışma, selefi Ebusuud Efendi'nin aksine, kahvenin şer'i hükümlere aykırı olmadığına söyleyen Seyhülislam Boştanzade Efendinin fetvasında da açıkça görülür. Na-

mık Açıkğöz, “Şeyhülislam Bostan-zade’ye Verilen Manzum Bir Kahve Dilekçesi ve Cevabı” *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, Elazığ, 1990, 4 (2), s. 1-18.

- 32 17. yüzyıl sonlarında Defterdar Paşa tarafından yazılan bir belgede, Kahire’den gelip İstanbul’da ve imparatorluğun diğer yerlerinde satılan kahve miktarının 250.000 ton-
dan fazla olduğu, toplumun her kesimi tarafından tüketildiği, ancak bununla beraber
alınmakta olan kahve vergisinin hâlâ daha Kanuni döneminde konulan vergiler oldu-
ğu belirtilmekte ve her ne kadar bu vergiler o dönem için “kahvehanelerin def’ini ve
içicilerinin men’ini” sağlamak üzere yüksek tutulmuş olsa da, akçenin değerinin Ak-
deniz’de yaygın olarak kullanılan diğer paralar karşısında değerinin azalması nede-
niyle kahveden toplanan vergi gelirinin beklenenin yarısına düştüğü, üstelik kahvenin
kıyyesine bir altın lira vergi bile konulsa halkın içmeye devam edeceği belirtilmekte
ve vergilerin artırılması gerektiği yazılmaktadır. Cevdet-Maliye, 1955. Bu belge tarih-
siz olmakla beraber, Robert Mantran’ın da arşivin farklı bir kataloğunda (Kamil Ke-
pecioğlu, Anadolu Muhasebesi; Kahve Rüşumu, no: 4518) aynı belgenin 1679 tarihli
bir nüshasına ulaştığı anlaşılmaktadır. Bkz. Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Ya-
rısında İstanbul*, cilt 1. çev. Mehmet Ali Kılıçbay ve Enver Özcan (Ankara: Türk Tarih
Kurumu Yayınları, 1990), s. 194-195.
- 33 Bu dönemdeki nüfus artışı için M. A. Cook, *Population Pressure in Rural Anatolia, 1450-1600* (London: Oxford University Press, 1972) ve Suraiya Faroqhi, “Crisis and
Change” (der.) Halil İncalcık ve Donald Quataert, *Social and Economic History of the
Ottoman Empire* (New York: Cambridge University Press, 1994), s. 413-420.
- 34 Halil İncalcık, “İstanbul” *Encyclopedia of Islam*, 2. edisyon, s. 239. Ayrıca 16. ve 17.
yüzyıllarda İstanbul nüfusu için Cem Behar, *The Population of the Ottoman Empire*
(Ankara: DİE, 1996), s. 69.
- 35 Ahmed Refik, *Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı*, s. 145.
- 36 Özellikle bkz. Rıf’a’t Ali Abou-el-Haj, *Modern Devletin Doğası: 16. Yüzyıldan 18.
Yüzyıla Osmanlı İmparatorluğu*, çev. Oktay Özel ve Canay Şahin (Ankara: İmge,
2000); Rıf’a’t Ali Abou-el-Haj, “The Ottoman Nasihatname as a Discourse Over
‘Morality’” (der.) Abdeljelil Temimi, *Melanges Professeur Robert Mantran* (Zaghoun-
nan: Publications du Centre d’Etudes et de Recherches Ottomanes, Morisques, de Do-
cumentation et d’Information, 1988), s. 17-30; Andreas Tietze, “Mustafa Ali on Lu-
xury and the Status Symbols of Ottoman Gentlemen” (der.) Aldo Gallotta and Ugo
Marazzi, *Studia Memoriae Alexii Bombaci Dicata* (Napoli: Istituto Universitario Ori-
entale Seminari, 1982), s. 577-590.
- 37 Ayşe Saraççıl, “Kahvenin İstanbul’a Girişi: 16. ve 17. Yüzyıllar” (der.) Hélène Des-
met-Grégoire ve François Georgeon, *Doğu’da Kahve ve Kahvehaneler*, çev., Meltem
Atık ve Esra Özdoğan (İstanbul: YKY Yayınları, 1999), s. 35.
- 38 Mustafa Naima, *Tarih-i Naima* (Dersaadet: 1863), cilt 3, s. 161-162.
- 39 Age, s. 162.
- 40 Age, s. 163.
- 41 Georges Lefebvre, *The Great Fear of 1789* (Londra: Vintage, 1973), s. 73.
- 42 Avrupa’da mutlakiyetçi rejimlerin siyaset anlayışına ilişkin olarak bkz., Reinhart Ko-
selleck, *Critique and Crisis: Enlightenment and Pathogenesis of Modern Society*
(Cambridge: MIT Press, 1988), özellikle bölüm 1; Colin Lucas, “The Crowd and Po-
litics between Ancien Régime and the Revolution in France” *Journal of Modern His-
tory*, 60 (1988), s. 136-137.
- 43 Cevdet-Zaptiye (C.ZB.), 302 (27 Z 1212 / 12 Haziran 1798).
- 44 III. Selim’in ardından tahta geçen IV. Mustafa döneminde de çok sayıda benzer hatt-ı
hümâyun (HAT) yazılmıştır. Örneğin; “Kaimmakam Paşa, bazı kahvelerde devlet la-
ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

kırdısı ederlermiş. Birkaç tane öyle kahvelerden kapatasin” HAT 53975, (1223/1808). Ayrıca bkz. HAT 53785 (1222/1807), HAT 53410 (1222/1807), HAT 53975 (1223/1808), HAT 53732 (1222/1807).

45 Câbî Ömer Efendi, *Câbî Târihi: Târih-i Sultân Selim-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni*, Tah-lîl ve Tenkidli Metin, Hazırlayan: Mehmet Ali Beyhan, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003), s. 392.

46 Câbî Ömer Efendi, *Câbî Târihi*, s. 947-948.

47 Bkz. Ranajit Guha, *Elementary Aspects of Peasant Insurgency in Colonial India* (Delhi: Oxford University Press, 1983), s. 259. Lienhardt'ın dediği gibi gündelik kullanımda, söylenti kelimesinin, doğruluğundan şüphe edilen görüşleri tanımlaması önemsiz bir ayrıntı değildir. Peter Arnold Lienhardt, “The Interpretation of Rumour” (der.) J. H. M. Beattie ve R. G. Lienhardt, *Studies in Social Anthropology: Essays in Memory of E. E. Evans-Pritchard by his Former Oxford Colleagues* (Oxford: Clarendon Press, 1975), s. 109.

48 Baker, *Inventing the French Revolution*, özellikle 8..bölüm, “Public Opinion as a Political Invention.” Bu kavramsallaştırmanın esin kaynağı Foucault’dur: “O zaman keşfedilen şey –18. yüzyılın sonundaki siyasi düşüncenin en büyük keşiflerinden biriydi bu– toplum fikriydi vurgu özgün metinde yer alıyor.” Paul Rabinow (der.), *The Foucault Reader: An Introduction to Foucault's Thought* (New York: Penguin, 1984), s. 242.

49 Gülru Necipoğlu, *Architecture, Ceremonial and Power: The Topkapı Palace in the Fifteenth and Sixteenth Century* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1991), s. 16; Gülru Necipoğlu, “Framing the Gaze in Ottoman, Safavid, and Mughal Palaces” *Ars Orientalis*. Pre-Modern İslami Saraylar Üzerine Özel Dosya, 23 (1993), s. 304-342.

50 Shirine Hamadeh, *The City's Pleasures: Istanbul in the Eighteenth Century* (Seattle: The University of Washington Press, 2007), özellikle 2. bölüm.

51 François Georgeon, “Le sultan caché. Réclusion de souverain et mise en scène du pouvoir à l'époque de Abdülhamid II (1876-1909)” *Turcica* 29 (1997), s. 93-124.

52 Cemal Kafadar, “Eyüp'te Kılıç Kuşanma Törenleri” (der.) Tülay Artan, *Eyüp: Dîm/Bugün* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994), s. 50-61.

53 Mehmet İpşirli, “Osmanlılarda Cuma Selamlığı” *Prof. Dr. Bekir Kütiikoğlu'na Armağan* (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1991), s. 459-471.

54 Avrupa mutlakiyetçiliğindeki beden siyaseti hakkındaki standart anlatımı için, Ernst H. Kantorowicz, *The King's Two Bodies* (Princeton: Princeton University Press, 1957).

55 Abdülkadir Özcan, “II. Mahmud'un Memleket Gezileri” *Prof. Dr. Bekir Kütiikoğlu'na Armağan* (İstanbul: Edebiyat Fakültesi, 1991), s. 362.

56 1837 yılında Rus Çarı I. Nicholas'ın oğlu prens II. Alexander yedi ay boyunca yaklaşık 20.000 kilometre mesafe kat ederek Rusya'yı dolaşmış ve çar olduktan sonra da 1855, 1858 ve 1862 yıllarında uzun süreli gezilere çıkmıştır. Bkz. Richard Wortman, “Rule by Sentiment: Alexander II's Journey's through the Russian Empire” *American Historical Review*, cilt 95(3) (1990), s. 745-771. Japon imparatorlarının gezilerine dair önemli bir çalışma için bkz. T. Fujitani, *Splendid Monarchy: Power and Pageantry in Modern Japan* (Berkeley: University of California Press, 1996). Fujitani'nin bu çalışmasını bilenler, II. Mahmud'un memleket gezilerini anlamlandırmak için ortaya koymaya çalıştığım kavramsal çerçeveyi çizmemde ne kadar önemli olduğunu kolaylıkla anlayacaktır.

- 57 Clifford Geertz, "Centers, Kings, Charisma: Reflections on the Symbolics of Power" *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology* (New York: Basic Books, 2000), s. 125.
- 58 Age, Geertz bu makalesinde 16. yüzyılda İngiltere, 14. yüzyılda Java ve 19. yüzyılda Fas örneklerinden yola çıkar, ancak neden bu tarihlerde adı geçen bu yerlerde hükümdarların yönettikleri topraklardaki uzak bölgelere yolculuk yaptıkları ve halklarının önünde boy gösterdikleri sorusuyla ilgilenmez. Geertz'in bu erken çalışması hükümdarların gezilerinin siyasi anlamına ve oluştukları bağlama yoğunlaşmamakla beraber, iktidar sembolleri üzerine yoğunlaşan sonraki tarihsel çalışmalara önemli ölçüde kavramsal çerçeve sağlamıştır.
- 59 II. Mahmud'un gezilerini ele alan birincil kaynaklar mevcuttur. Vakanüvis ve *Takvim-i Vekâyi* gazetesinin editörü Mehmed Esad Efendi, *Sefername-i Hayr ve Ayatü'l-Hayr* başlıklı eserlerinde en uzun süreli olan Çanakkale-Edirne ve Rumeli gezilerini ele alır. Gezilerle ilgili olarak ayrıca bkz. Ahmed Lûtfi Efendi, *Vak'aniüvis Ahmed Lutfi Efendi Tarihi*, cilt 2, 3, 5, eski yazıdan aktaran Yücel Demirel (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999). Öte yandan, Osmanlı birliklerini eğitmekle görevli Prusyalı subay Helmuth von Moltke, Padişah'ın 1837'deki son gezisine katılmış ve gözlemlerini not etmiştir. Bkz. Feld Mareşal Helmuth von Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, çev. Hayrullah Örs (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999).
- 60 Ahmed Lûtfi Efendi, *Vak'aniüvis Ahmed Lutfi Efendi Tarihi*, cilt 2, s. 360.
- 61 Age, cilt 3, s. 654-655, Özcan, "II. Mahmud'un Memleket Gezileri" s. 363-368.
- 62 Özcan, "II. Mahmud'un Memleket Gezileri" s. 368.
- 63 Ahmed Lûtfi Efendi, *Vak'aniüvis Ahmed Lutfi Efendi Tarihi*, cilt 5, s. 891.
- 64 Age, s. 909.
- 65 Özcan, "II. Mahmud'un Memleket Gezileri" s. 363-368.66 Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, s. 117-132.
- 67 Donald Quataert, "Clothing Laws, State and Society in the Ottoman Empire, 1720-1829" *International Journal of Middle East Studies*, 29 (1997), s. 413.
- 68 Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, s. 122.
- 69 Age, s. 122.
- 70 Age, s. 130.
- 71 Geertz, *Local Knowledge*, s. 125.
- 72 Abdülmecid'in 1844 yılında İzmit, Bursa, Mudanya, Çanakkale ve bazı Ege adalarını kapsayan gezisi 17 gün sürmüştür. Lûtfi Efendi, *Vak'aniüvis Ahmed Lutfi Efendi Tarihi*, cilt 7, s. 1153-1154. Ancak iktidarın bu yeni yüzü II. Abdülhamid (1876-1908) döneminde tersine dönmüş, "iktidarın kapanması" ve hükümdarın görünmezliği ilkesi Abdülhamid iktidarının belirleyici unsurlarından birisini oluşturmuştur. Bkz. Selim Deringil, "Abdülhamid Dönemi Osmanlı İmparatorluğu'nda Simgesel ve Törensel Doku: 'Görünmeden Görmek'" *Toplum ve Bilim* 62 (1993), s. 34-55; Georgeon, "Le sultan caché" s. 93-124.
- 73 Doğan Koloğlu, "Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi" *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 1 (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985), s. 69-70.
- 74 Lûtfi Efendi, *Vak'aniüvis Ahmed Lutfi Efendi Tarihi*, cilt 5, s. 909.
- 75 Funda Berksoy, "Heinrich Schlesinger'in II. Mahmud Portreleri: Osmanlı İmparatorluğu'nda Modernleşme ve Hükümdar İmgesi" *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 6 (Güz 2007-Kış 2008), s. 83-96. Tuncer Baykara, "II. Mahmud ve Resim" *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve Ondokuzuncu Yüzyıla Dair Araştırmalar* (İzmir: Akademi Kitabevi, 1992), s. 53.

- 76 Baykara, *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı*, s. 55, Lütü, *Tarih-i Lütü*, s. 751. Tasvir-i Hümayun için ayrıca bkz. Edhem Eldem, *İftihar ve İmtiyaz: Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi* (İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2004).
- 77 Baykara, *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı*, s. 54.
- 78 Lütü Efendi, *Vak'aniivis Ahmed Lütü Efendi Tarihi*, cilt 5, s. 882-883; Uriel Heyd, "The Ottoman Ulema and Westernization in the Time of Selim III and Mahmud II" *Scripta Hierosolymitana: Studies in Islamic History and Civilization* (9), (Kudüs: The Hebrew University, 1961), s. 70. J. Pardoe, *Sultanlar Şehri İstanbul*, s. 490-494 "Pa-dışahın Portresinin Kışlaya Takdini" (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2009).
- 79 Ayrıca Japon imparatorlarının fotoğrafik temsillerinin betimlenmesindeki dönüşüm için bkz. Fujitani, *Splendid Monarchy*, s. 175-180.
- 80 İstenilen ayrıntıda bir harita mevcut olmadığından, II. Mahmud son anda çizilmiş, hatalı bir haritayla yetinmek zorunda kalmıştır. "Hendesehâne hocası Ali Bey'in bir iki gün içinde tanzim ettiği harita ne kadar sahîh olsa gerekdir. Kopya edilse yine bir iki günde olmaz." Lütü Efendi, *Vak'aniivis Ahmed Lütü Efendi Tarihi*, cilt 5, s. 909.
- 81 Mahir Aydın, "Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri" *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri: 28-30 Haziran Bildiriler*, (İstanbul: Edebiyat Fakültesi, 1990), s. 81-106; Selçuk Dursun, *Population Policies of the Ottoman State in the Tanzimat Era: 1840-1870*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sabancı Üniversitesi, 2001.
- 82 Bkz. Alp Yücel Kaya, *Politique de l'enregistrement de la richesse économique: les Enquêtes fiscales et agricoles de l'Empire ottoman et de la France au milieu du XIXe Siècle*, yayımlanmamış doktora tezi EHESS- Paris, 2005; Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Teminetti Defterleri" *Belleten* 59/225 (1995), s. 395-418; Tefvîk Güran, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı* (İstanbul: Eren, 1998); Huri İslamoğlu "Politics of Administering Property: Law and Statistics in the Nineteenth-century Ottoman Empire" (der.) Huri İslamoğlu, *Constituting Property: Private Property in the East and West* (Londra: I.B. Tauris, 2004), s. 276-319.
- 83 Bu karantina raporları, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde İradeler-Dahiliye (İ.DH) tasnifinde bulunan "Tahaffuz Jurnalleri" özetl vesikalarda bulunmaktadır.
- 84 Fujitani, *Splendid Monarchy*, s. 25.
- 85 Michael Tsin, *Nation, Governance, and Modernity in China: Canton, 1900-1927* (Stanford: Stanford University Press, 1998), s. 14.
- 86 1844 yılında kurulan ve 1846 yılında Müşiriyete çevrilen Zaptiye teşkilatı bu sürecin kurumsallaşmasıdır. Zaptiye teşkilatı hakkında bkz. Ferdan Ergut, *Modern Devlet ve Polis: Osmanlı'dan Cumhuriyete Toplumsal Denetimin Diyalektiği* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004); Ali Sönmez, *Zaptiye Teşkilatı'nın Kuruluşu ve Gelişimi*, yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005; Nadir Özbek, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet, 1876-1909" *Türk-lük Araştırmaları Dergisi*, 16 (2004), s. 59-95.
- 87 18. yüzyıldaki Fransız mutlakiyetçiliğinin çözüldüğüne damgasını vuran bu yeni dil için bkz. Baker, *Inventing the French Revolution*, s. 169-170.
- 88 Fujitani, *Splendid Monarchy*, s. 55.
- 89 Holquist, "Information is the Alpha and Omega of Our Work" s. 443.

Temalar

Jurnalleri Nasıl Okumalı?

Jurnaller halkın gündelik sohbetlerinin dolayimsız bir aktarımı gibidir. Günümüzden 160 yıl önce yaşamış bu insanların umutlarının, kaygılarının ve şikâyetlerinin bu kadar yalın, kelimesi kelimesine ve kendi sesleriyle aktarıldığı benzer bir kaynağa sıklıkla rastlamıyoruz. Belki arzuhaller, polis sorgu tutanakları veya mahkeme zabıtları gibi arşiv kaynakları için de benzer özellikler iddia edilebilir, ancak bu sayılan tür belgelerin hepsinde belirli bir sonuca ulaşmak için yazan veya söyleyen kişinin stratejik bir kurgusu vardır.¹ Oysa journallerdeki kayıtlar sohbeti yapan kişinin haberi olmaksızın derlendiği için bu sonuca yönelik stratejik söylemler görülmez. Tamamen bu nedenle bile journaller, Osmanlı arşivlerinde bulunabilecek birçok diğer belgeden ayrı bir yere konulmayı hak eder.

Bununla beraber, journallerdeki aktarımların doğrudanlığı ve günlük sohbetleri bire bir yansıttığı iddiasında ihtiyatlı olmak gerekir. Her şeyden önce akılda tutulması gereken ilk nokta, journallerin, devletin maaşlı hafiyeleri eliyle ortaya çıkan belgeler olduğudur. Tıpkı diğer herhangi bir tarihsel belge gibi, bu journaller de geçmişin dolayimsız aktarıcıları değil, üretildikleri bağlamda değerlendirilmesi gereken tarihsel araçlardır.

Bu durum, özellikle jurnallerdeki sohbet konularının seçiminde kendini gösterir. Sohbet konuları ne kadar farklı olursa olsun, jurnallere yansıyan sohbetlerin seçimi siyasi rejimin kaygıları göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bu nedenle de konuların çok büyük çoğunluğunu askeri, siyasi ve iktisadi konuların oluşturmuş olması elbette bir tesadüf değil. Hiç kuşku yok ki, Osmanlı devletinin savaş ihtimali, Balkanlar'da isyanlar veya artan fiyatlar ve geçim gibi konuların raporlarda sıklıkla yer alması, bunların hem siyasi otoritenin hem de halkın ortak kaygısını yansıtmış olduğunu ve yoğunlukla konuşulup tartışıldığını göstermekle beraber, sokaktaki insanların yalnızca veya çoğunlukla bunları konuştuğu, diğer bir deyişle jurnallerin sıradan insanların günlük sohbet konularını orantısız olarak temsil ettiği anlamına gelmez. Siyasi otoritenin belirli konular veya olaylar konusunda halkın fikirlerini öğrenme kaygısının jurnallerin başlıca varlık sebebi olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, hafiyelerin ya doğrudan amirlerinden aldıkları emirler doğrultusunda ya da amirlerini memnun edebileceklerini düşündükleri belirli konular üzerine yoğunlaşmış olmaları ve çok daha sıradan diye nitelendirilebilecek konuşmalara raporlarında ancak nadiren yer vermiş olmaları daha iyi anlaşılabilir. Bu tespit genel olarak jurnallerin bütününe göz önünde bulundurduğumuzda geçerli olmakla birlikte, yıllar içinde jurnallerin içindeki farklılaşan üslubun da altı çizilmeli. Özellikle 1843 ve 1844 yıllarına ait jurnallerde sohbetler hemen hemen hepsi benzer uzunluklarda aktarılır, diğer bir deyişle standartlaştırılır ve günlük hayatın rejim açısından çok da önemli olmadığı düşünülebilecek konularına neredeyse hiç yer verilmezken, 1840 ve 1843 yılları arasındaki jurnallerde, son derece sıradan gündelik sohbetlerin arada sırada da olsa yer aldığını görmek mümkündür. Örneğin, yıkılan bir duvar altında kalan kızı için ağlayan anne (22), Yenişehir'de sâmi rüzgârından hastalanan Mustafa (212), abdest üzerine renkli sohbet (380), dükkânında kız kardeşinin kızını döven Osman Ağa (383), bir tüccarın karısını evinde alıkoyan sarraf (462), Patrik yüzünden ayrıldığı kızın kardeşini ve annesini öldürmeye niyetli Petraki (578) ve daha pek çok kimi dramatik kimi eğlence-

li sohbetler 1840'lı yıllar Osmanlı gündelik yaşamına ilişkin canlı kesitler sunuyor. Bu sohbetleri jurnallerinde kaydederken hafiyelerin sokağın havasını, dilini ve üslubunu mümkün olduğunca yalnlığıyla ve açıklığıyla yansıtmaya yönünde çabaları görmezden gelinemez. Bununla beraber bu tür sohbetlerin neden hafiyeler tarafından kaydedildiklerini veya amirleri tarafından sarayın en üst kademesine kadar iletildiklerini açıklamak çok da kolay değil.

Sohbet konularındaki seçiciliğin ardından odaklanılması gereken diğer önemli problem ise hafiyelerin dinledikleri sohbetleri ne ölçüde doğru olarak jurnallerine yansıttıklarıdır. Bu soruya üç farklı düzeyde spekülasyon yaparak cevap verebiliriz. Birincisi ve en bariz olanı, hafiyelerin gerçekten bu konuşmaların içeriklerini bilinçli olarak değiştirmiş olabilecekleridir. Hafiyeleri tarafsız dinleyiciler, yalnızca duyduğunu yazan kişiler olarak mı görmeliyiz? Yoksa kendi görüş ve fikirlerini jurnalleri okuyan kişilerin fark edemeyecekleri bir biçimde jurnallere yansıtmış olamazlar mı? Muhtemelen dönemin yöneticileri için de bu önemli bir kaygıydı. Yukarıda da söz edildiği gibi, toplumsal ilişki ağlarına daha etkin bir biçimde sızabilmelerini temin etmek amacıyla hafiyelerin sıradan insanlar arasından seçilmiş olduğunu ve sohbetlerini dinlediği kişilerin isimlerini de jurnallerinde belirtmelerinin istendiğini göz önünde bulundurduğumuzda bu seçimin geri tepme ihtimali elbette vardı. Hafiyeler birçok durumda yakından tanıdıkları belli olan dinledikleri kişilerin yüksek devlet ricali hakkındaki olumsuz sözleri nedeniyle cezalandırılacaklarını düşünmüş olabilir ve onları olası bir cezalandırmadan korumak istemiş olabilirler. Bu amaçla bu kişilerin şikâyetlerindeki tonu düşürmüş olabilirler veya hiçbir biçimde bu sohbetleri jurnallerine yansıtmamış olabilirler. Veya tam tersine, hasımları için bunun tam tersini yapmış olabilirler. Bütün bu olasılıkları sağlıklı bir biçimde değerlendirmek ve hafiyelerin bu konuşmaları ne kadar doğru yansıtmış olduklarına cevap verebilmek şu an için mümkün gözüküyor.

Öte yandan, sokaktaki konuşmalara kulak kabartan hafiyelerden Babiâli bürokrasisine ve en son olarak padişaha kadar uzanan geniş bir devlet bürokrasisinin çeşitli kademelerinden geçen jurnal-

lerde kayıtlı sohbetlerin, sohbeti yapanın ağzından çıktığı gibi ve eksiksiz olarak bürokrasinin en tepesine ulaştırılmış olduğunu düşünmek iyimserlik olur. Devlet yöneticileri hakkında eleştiri yüklü sohbetlerin kayıtlarına erişimi olan devlet adamlarının ya kendilerini koruma kaygısıyla bu kayıtları sansürledikleri veya hasımlarını hedef gösterme amacıyla içeriklerini manipüle etmiş olma olasılıkları oldukça yüksek. Hatta jurnallere erişimi olan kimi ricalin belirli konulardaki siyasi görüşlerini halkın ağzından padişaha dinletme gayretinde bulunmuş olabilecekleri de ihtimal dahilinde. Bu durum özelde İstanbul içinde jurnalleri toplayan ve değerlendiren kurumların başındakileri bürokrasinin geri kalanına, daha genelde de İstanbul bürokrasisini taşra yöneticilerine göre daha avantajlı kılmaktadır. Jurnallerde taşra bürokratları hakkında olumsuz sohbetlerin İstanbul'da görevli devlet ricaline oranla tartışmasız bir ağırlığı vardır. Şüphesiz İstanbul'un denetimini her an üzerlerinde hissetmeyen taşra yöneticilerinin vergi, angarya, askerlik gibi talepleri ve baskılarıyla yerel halkın şikâyetlerine daha çok maruz kalmış olabileceklerine dair nesnel durumu göz önünde bulundursak bile, jurnallere erişimi pek mümkün gözükmeyen bu yöneticilerin İstanbul bürokratlarına kıyasla savunmasız ve sansürsüz bir biçimde jurnallerde boy göstermiş olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurmalıyız. Bu nedenle, sözgelimi, jurnallere erişimi olduğunu bildiğimiz İhtisap Nazırı, Dahiliye Nazırı veya Sersaker hakkında herhangi bir olumsuz sohbe rastlanmazken çok nadiren Maliye Nazırı (635) veya Şeyhülislam (1197) hakkında olumsuz söylentiyle karşılaşabiliyoruz. Jurnallerin irade tezkerelerini padişaha sunan sadrazamlar hakkında da görevleri başındayken eleştirel tek bir sohbe rastlamadığımız gibi var olan sohbetlerin de son derece olumlu olduğunu görüyoruz (27, 28, 29, 109, 828, 1196).

Başta sadrazam olmak üzere İstanbul'da bulunan devlet erkânı hakkında olumsuz sohbetler görevden azledilmelerinin ardından çok daha sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Örneğin 1840 yılının Mayıs ayında sadrazamlıktan azledilen ve ardından yolsuzluk suçlamasıyla yargılanan Hüseyin Paşa'ya dair ileride Mehmed Ali Pa-

şa bahsinde değineceğimiz çok sayıda kayıt, halkın sabık sadrazama duyduğu nefreti gösterdiği kadar, hafiyelerin Hüsrev Paşa hakkındaki şikâyetlerini rapor etmede özellikle titiz davranınalarına yönelik talimat aldıklarının da işareti sayılmalı. İşbaşındaki Tanzimatçı hizbin, hasımları Hüsrev Paşa hakkında jurnallerde dillendirilen yolsuzluk iddialarını ve Mehmed Ali Paşa isyanının tırmanmasındaki kişisel hırsından kaynaklı sorumluluğuna dair sohbetleri suç delilleri olarak topladıklarına şüphe yok. Sabık sadrazamı sorgulamak üzere Tekirdağ'a gönderilen Meclis-i Vâlâ üyelerinin kendisi hakkında toplanan bu olumsuz jurnalleri Hüsrev Paşa'ya gösterdikleri ise Paşa'nın tepkisinden anlaşılıyor:

Kırkbir seneden berü devletime bir hıyanetim zuhur etmiş veyahud edecek ise, işte, velinimetimiz efendimizin kanunname-i mülûkâneleri mucibince iddia edenler kimler ise şer'an ve kanunen yüz yüze gelüb meclisce davamızı hallederiz. Öyle sokaklarda söylenen, nâsın ağızlarında yazılan jurnal ile bu abd-ı âcize böyle hakaret etmek lâyk-ı şân değildir.²

Her ne kadar Hüsrev Paşa kendisi hakkında yazılan bu jurnallerin 1840 yazında yolsuzluk suçlamasıyla yargılandığı Meclis-i Vâlâ'ya delil olarak sunulmasını protesto ediyorsa da, bizzat kendisinin de Sardunyalı bir hekim aracılığıyla istihbarat topladığı iddiası da yargılanması sırasında gündeme gelmişti.³ Bu iddianın doğru olup olmamasının konumuz açısından fazla bir önemi yok. Burada vurgulanması gereken nokta, elitler arası rekabette artık kamuoyunun bir referans olarak kullanılmaya başlanmasıdır. Böylesine önemli bir referans kaynağı haline gelmiş olması nedeniyle devlet ricali hakkında kamuoyunun nabzının jurnallerde nasıl yansıtıldığı konusunda ihtiyatlı olmak gerekiyor.

Jurnallerin içeriklerinin hafiyeler veya amirleri tarafından değiştirilmiş olma ihtimallerinin ardından değinmemiz gereken ikinci sorun ise hafiyelerin dinledikleri konuşmaları kaydetme metodları ile ilgili. Daha önce belirtildiği gibi hafiyeler büyük bir ihtimalle dinledikleri konuşmaları daha sonra yazmak veya kâtiplere yazdırmak üzere ezberliyorlardı. Sözlü kültürün başat olduğu toplum-

larda bireylerin hafızalarının yazılı kültürün hâkim oldukları toplumlarda yaşayanlara kıyasla daha kuvvetli oldukları tekrarlanır.⁴ Ancak yine de bu sohbetlerdeki sözleri kelimesi kelimesine hatırlayıp jurnallerine aktarmış olabileceklerini düşünmek çok mümkün değil. Bu durumda elimizdeki jurnallerde bulunan sohbetlerin, sohbeti yapan kişilerin söyledikleri biçimiyle bir aktarımından çok hafiyelerin bu konuşmaları yeniden inşa ettikleri sonucuna ulaşmamız daha makul görünüyor.

Üçüncü ve belki de en önemli sorun ise semantik bağlam diye tanımlanabilecek sorun. Hafiyelerin dinledikleri konuşmaları kelimesi kelimesine hatırlayıp kaydettiklerini bir an için varsaysak bile, sözlü olanın yazıya aktarımı sırasındaki yeniden kurgulama sorunuyla karşı karşıya kalırız. Burada semantik bağlam ile kastedilen, hafiyelerin kaydettikleri konuşmaların çoğu zaman monolog olarak kaydedilmiş bile olsalar her birinin birden fazla kişi arasında geçen konuşmaların, yani birer diyalogun parçaları olmalarıdır. Bakhtin ve Voloshinov'un tespitlerinden yola çıkarak Deborah Tannen, diyalogların pasif alımlamayı değil aktif yorumlamayı gerektirdiğinden söz eder. Diyaloglarda sarf edilen her söz ancak sarf edildiği bağlam içerisinde anlamlıdır ve bir kez bu bağlamdan çıkarılıp başka bir bağlam içerisinde aktarıldıkları zaman sözlerin aktarımı ne kadar doğru olursa olsun, bu sözler semantik bir değişime uğrarlar. Doğrudan aktarımda, aktarılan konuşmalar her zaman ve kaçınılmaz olarak konuşmayı yapan kişinin değil onu aktaran kişinin inşasıdır. Diyalogların yeniden inşası da aktarılan taraf ile konuşma konusu arasındaki ilişkiyi değil, aktarılan taraf ile bu aktarımın sunulduğu kişiler arasındaki ilişkiyi tanımlayan aktif, yaratıcı ve dönüştürücü bir eylemdir.⁵

Buna ek olarak, sözlü olanın yazıya aktarımından doğan sorundan da bahsetmek gerekir. Walter Ong'un da belirttiği gibi yazı bağlamdan bağımsız bir dil kurar. Sözlü diyaloglar yalnızca sözlerden değil, sözlere eşlik eden ve çoğu durumda onları anlamlandıran vücut dili, vurgu, tonlama gibi unsurlardan oluşur. Bu ise yazı tarafından asla yeniden üretilmeyen, sözü, onu oluşturan ve anlamlı kılan bağlamdan koparan bir eylemdir. Son olarak, jurnaller-

deki sohbetlerin önemli bir bölümünün özgün dilinin Türkçe olmadığı ve hafiyeler tarafından tercüme edildikleri göz önünde bulundurulduğunda aktarımdaki dönüşümün ne kadar büyük olduğunu söylemeye bile gerek yok.

Metinsel problemler bir yana, jurnaller bundan bir buçuk yüzyıl önce yaşamış sıradan insanların seslerine, günümüz tarih yazımındaki popüler ifadeyle, “yeniden kulak verebilmek” için eşi zor bulunur bir araç sağladılar. Bununla beraber, tarihçinin sıradışı tarihsel kayıtlardaki gündelik sıradanlıklara duyduğu ilgi, akademik tarih disiplininin sadece geçmişte olan bitenleri öğrenmek değil, geçmişe bir düzen ve anlam vermek olarak kendini tanımladığı amacıyla bir çelişki oluşturur. Harootunian’ın belirttiği üzere, “tarihin esas meşgalesi, anlamı sabitleyecek kuşatıcı bir sicil bulmak amacıyla, gündelik hayatın artığının sürekli olarak arz ettiği tehlikeyi bertaraf etmek, onun o görünürdeki ‘değersizliklerinin’, ‘sıradanlıklarının’ ve ‘tertipsizliğinin’ üstesinden gelmek olmuştur.”⁶ Jurnallerdeki sohbetlerde karşımıza çıkan tutarsız, parçalı ve çok katmanlı anlatıları onlara bir düzen ve anlam atfetmek amacıyla tutarlı ve bütüncül bir tarihsel anlatıda ifadelendirmeye çalıştıkça, günlük hayatın “akılları hayrete düşüren karmaşalarını”, “bitmek bilmeyen tamamlanmamışlıklarını ve tekrarlarını” indirgeyen ve düzleştiren bir çaba içinde bulunuyoruz aynı zamanda. Böylesine tutarlı ve bütüncül bir tarih anlatısı turnak içine alınmış tekil kimlikleri dinsel, etnik veya ulusal kolektif kimliklerde veya bireysel görüşleri kurgusal bir kamuoyu nosyonu içinde eriterek farklılıkları birbirine benzetme tehlikesini içinde barındırır. Jurnallerin dili ise böyle değildi. Hafiyeler, kulak kabarttıkları sohbetleri jurnallerine kaydederken belirli bir etnik, dinsel veya ulusal gruba ortak bir ses atfetmezler. Jurnallerde adı geçen bireylerin mensup oldukları mesleki, dinsel veya ulusal kimliklere hemen her zaman yer verilmiştir, ama bu kimlik bilgileri hiçbir zaman kişiyi ait olduğu bütünün bir temsilcisi iddiasıyla yapılmaz. Kişilere içinde bulundukları isimsiz kalabalıktan ayrı olarak kendinden menkul bir ses verilir, örneğin Yunanlılar şöyle düşünüyor, Müslümanlar böyle hissediyor, Ermeniler şöyle söylüyor türünden genellemeleri bulmak imkânsızdır.

Jurnallere yansıtıldığı şekliyle sokakta dile getirilen görüşler homojen değildir. Belki konuşma konuları bir mahalleden diğerine veya bir kahvehaneden ötekine farklılık göstermez, zira görüşler yaşanan belirli siyasi ve iktisadi gelişmelere bağlı olarak yaşanan ortak bir deneyim üzerinden dillendirilir. Bu nedenle kamuoyunun görüşleri daima karşılıklı olarak birbirini etkileyen ve diğer görüşlerle bağlı olarak gelişen ve evrilen kanaatler toplamıdır. Benzer görüşlerin varlığının yanında, birbirine zıt görüşler olduğu gibi, bu benzer veya farklı görüşlerin kendi içlerinde de ince farklılıklar ve değişik nüanslar yer alır. Bu farklılıklar bizlere sürekli olarak kamuoyunun tek parçalı ve monolit yapısına direnen çok parçalı, çok sesli bir kamuoyu düşüncesinin varlığını hatırlatır, genellemeler üzerine kurulu bütünsel bir kavramlaştırmaya ampirik olarak karşı durur.

Jurnallerdeki sohbetlerin tekilliği ile tarihsel anlatıların kaçınılmaz genellemelerinin yarattığı gerilimi aşağıda sunacağım tematik örneklerde de kolaylıkla görmek mümkün. Tematik özetlerdeki tarihsel anlatıyı genel ve anlaşılır kılmak, sohbetlerdeki fotoğraf karelerinden anlamlı bir resim ortaya çıkarmak amacıyla bireysel anlatıları kamusal anlatılara, kişisel deneyimleri kolektif deneyimlere, diğer bir deyişle kakofoniye duyulabilir bir sese indirgemek çoğu zaman kaçınılmazdı. Şüphesiz, ortaya çıkanın duyulabilen tek ses veya fragmanların bir araya gelmesiyle kurgulanan tek resim olma iddiası değil. Bir sonraki bölümde transkripsiyonları verilen jurnalleri okuyanlar çok daha farklı anlatılar kurgulayabilirler. Jurnallerdeki sohbetleri dinleyip anlamlandırmaya çalışırken atfettiğimiz belirli referanslarla, yüklediğimiz belirli anlamlarla bu konuşmaları aynı zamanda bizlerin de inşa ettiğini, diğer bir deyişle edilgen bir biçimde dinlemeyip, etkin olarak yeniden kurduğumuza hatırdı tutmakta fayda var.

19. yüzyılın ortalarında İstanbul halkının haber almak için farklı kaynakları vardı. *Takvim-i Vekâyi* gazetesi bu haber kaynaklarından birisiydi. Herkesin görebilmesi için duvarlara yapıştı-

rilan gazeteyi, okuma yazması olan okuyordu (453); ancak çoğu zaman gazetede yazılan haberler günlük sohbetlerde aktarılıyor ve böylece okuyamayan büyük çoğunluk içeriğinden haberdar olabiliyordu. Avrupa’da çıkan gazetelerde yazılanlar da Beyoğlu’ndaki Avrupa elçiliklerinde çalışanlardan veya Galata’daki tüccarlardan öğreniliyordu. Ancak gazeteler, halkın çoğunluğu için gündelik siyasetin takip edildiği tek iletişim kanalı olmadığı gibi, en güvenilir haber kaynağı da değildi. Gazetede yazılan haberler çoğunlukla ihtiyatla ve şüpheyle okunuyordu. Sonuçta gazetelerin, devletin halkın bilmesini istediği haberlerden oluştuğunun farkındaydı herkes. Doğru ve güvenilir haber edinmek için gazetelerde yazılanlardan çok yazılmayanlara yoğunlaşmak gerekiyordu. Paris’te çıkan bir ayaklanmanın ardından Fransa kralının halkın olaylardan haberdar olmasını engellemek için gazetelerin yayınlanmasını durdurduğunun anlatıldığı bir sohbette söylenen “gazetelerin yazılmadığından husûs-ı mezkûru herkes haber alır” cümlesi bu hissi iyi özetliyor (758).

Resmi ağızdan söylenilene dair bu şüpheliğin altında yatan en önemli neden siyaseti bir sır perdesi altında görmeye yönelik eğilimdi. Bu sırrı öğrenebilmenin yolu, bu nedenle resmi gazete *Takvim-Vekâyi* veya yeni yayımlanmaya başlayan *Ceride-i Havadis* sayfalarından değil, Divanyolu’nda hükümet dairelerinde çalışan kâtiplerden, Beyoğlu’nda elçilik tercümanlarından, Galata’da tüccarlardan, taşradan gelip han odalarında konaklayanlardan ve tabii en önemlisi bütün bu kişilerin en önemli buluşma mekânı olan kahvehanelerden geçiyordu. Kimi dillerde olduğu gibi Türkçede de insanların birbirini selamlamak için söylediği “ne haber?” sözü toplumsal iletişim ve haber arasındaki yakın ilişkiyi göstermesi açısından anlamlıdır.⁷ Halkı bilgilendirmek siyasi bir norm değildi, bu nedenle gerçeği öğrenmek için görünenden çok görünmeyeni aramak, bölük pörçük malumat kırıntılarından anlamlı bir resim çıkarmak gerekiyordu. Bu nedenle en küçük ayrıntılar gazete haberlerinin başlıklarından daha çok ilgi çekiyordu. Boğaz’da görülen gemilerin çektikleri bayraklar, Babîâli ve sarayda yaşanan hareketlilikler, Avrupa’dan gelen gemiler, asker tahrirâtı, ne kadar

sıradan ve önemsiz görünürse görünsün büyük bir dikkatle izleniyor ve yakın zamanda olacaklara dair öne sürülen tahminleri desteklemek için delil olarak sunuluyordu.⁸ Bu sohbetlerde oluşan söylentiler bu nedenle bir bilgi aktarımından çok yorumlama faaliyetiydi. Söylentiler başka söylentilere karşı, desteklemek veya çürütmek adına oluşturuluyordu. Aynı konuya ilişkin farklı ayrıntılarla desteklenmiş farklı versiyonlar sunuluyordu. Bu nedenle jurnallerde kaydı tutulmuş olan bu raporların “doğruluğunu” tartışmak anlamlı bir çaba değildir. Dolayısıyla jurnaller doğru olduğuna inanılan olgular hakkında farklı anlatılar olarak görülmelidir.

Jurnallerdeki kimi temalar siyasi konular hakkında değilmiş gibi görünse de en geniş anlamda siyasi bir söylemin parçasıdır. Örneğin İstanbul’un çeşitli yerlerinde gerçekleşen sıradan hırsızlık vakaları (8, 25, 207, 211, 283, 308, 366, 481, 704), İstanbul ve taşrada asayişsizlik ve eşkıyalık (248, 344, 345, 346, 491, 493, 584, 596, 603, 876, 975, 1030, 1057, 1241, 1247, 1300), yaralama (137, 710, 723), kumar (473), gümüş, altın ve özellikle bu dönemde ilk defa basılan kâğıt para (kaime) kalpazanlığı (369, 722, 741, 742) gibi adi suçlar da jurnallerde yer almaktadır. Bu sıradan suçların jurnallerde yer almasının sebebi hafiyelerin suç ve suçlulara yönelik tipik bir polis görevini ifa etmesi değildi. Zira jurnallerdeki bu sıradan suçlarla ilgili sohbetler Osmanlı başkent ve taşrasında kötüleşen ekonomi, bozulan ahlak veya yöneticilerin basiretsizliği gibi daha genel bir siyasi söylemin içinde dillendirilen şikâyetlerdi. Bu genel söylemi çerçeveleyen ise dingin, bozulmamış ve hoş hatırlanan geçmişle, kaotik, bozuk ve kötü yaşanan bugün arasında karşı konulmaz karşılaştırmadan kaynaklanıyordu. Zamanın kötülüğünün ifadesi, idealize edilmiş bir geçmişle keskinleştirilmekte ve gündelik olanın eleştirisi için geçmiş bir “sığınak” sağlamaktaydı.⁹ (353, 612, 848, 869).

Yaşanılan zamanın kötülüğüne dair ifadeler olağandışı olaylara dair gözlemleri de keskinleştiriyordu. Çankırı ve Sivas’ta “kızılılık çekirdeği” büyüklüğünde yağın buğday (538), Erzurum’un üç gün karanlıkta kalması ve Varna’da bir tarafı kırmızı bir tarafı beyaz kiraz (806), erkeklerin kadın elbisesine ve kadınların erkek elbise-

sine girmesi (253) bir yandan Tanrı'nın ölümlü kullarına gösterdiği mucizeleriyle, öte yandan da huzursuzlukla gözlemlenen kıyamet alametleri arasında bir yerde konumlanır. Pek çok kültür bu tür kıyametle ilgili –eskatolojik– anlatıları üretmiştir ve bu apokaliptik işaretlerin halk arasında bu dönemde özellikle yaygın olduğunu iddia etmek mümkün değil.¹⁰ Ancak, ahlaki çöküntü, yoksunluk ve felaketlerle özdeşleştirilen bir zaman algısı bu tür anlatıları güçlendiriyordu. Bu alamet arayışları aynı zamanda kutsal kitaplardan ve eskatolojik metinlerden de desteklenmekteydi. Kutsal kitapların yazdığına göre, 1841 veya 1845 yılının Müslümanlar için zafer yılı olacağını söyleyen Müslümanların (166, 1187, 1195), İslam'ın sona ereceğini söyleyen Hıristiyanların (764) veya İsa peygamberin dirileceğini ve bütün kâfirleri kılıçtan geçireceğini söyleyen Müslümanların anlatıları (253) sosyal gerçekliği bir kriz olarak algılayanlar için ilahi bir umutla dünyevi olanın radikal bir biçimde dönüşümünü bekliyordu.

Kıyamet alametleriyle hikâyelensin veya hikâyelenmesin, 1840'lı yılların başları İstanbul'da yaşayan veya başkente geçici olarak gelmiş pek çok kişi tarafından endişe ve huzursuzlukla geçirilen yıllardı. İmparatorluğun dört bir yanında yaşanan isyanlar, Tanzimat'la gelen yeni vergi sistemi, Avrupa'nın gittikçe artan nüfuzu, gün geçtikçe gerginleşen Müslüman ve gayrimüslim cemaatler arasındaki ilişkiler, sürekli olarak hissedilen savaş ihtimalleri sokaklardaki tansiyonun düşmesine izin vermeyen bir yoğunlukta konuşulup tartışılıyordu. Gündem gelip geçiciydi belki, ama konu ne olursa olsun bu gündem hikâyelerle aktarılan, kimi zaman keder veya sevinç, kimi zaman endişe veya ümitle bezelen kişisel anlatılarda hayat buluyordu. Aşağıda bu dönemde konuşulan bazı önemli gündem maddelerinden kesitler sunmaya çalışacağım. Bunu yaparken, İstanbul'da konuşulan tüm konuların (jurnallere yansıdığı haliyle) kapsamlı bir analizini yapma iddiasında değilim. Ancak tercihler ne kadar öznel olursa olsun, öncelik en çok konuşulan veya daha doğru bir deyişle hafiyeler tarafından en çok dinlenen sohbetler yönünde olmalı. 1840 yılı için en çok konuşulan konu ise Mısır'daki Mehmed Ali Paşa krizinden başkası değildi.

Mısır ve Mehmed Ali Paşa İsyanı

19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı İmparatorluğu, Balkanlar'daki ayaklanmalar, İstanbul'da yeniçeri isyanları, yeni tahta çıkmış II. Mahmud'u 1808 yılında taşradaki otoritelerini resmen kabul etmeye zorlamış ayanlar ve 1820'lerin sonlarında bağımsız bir Yunan devletiyle doruğa tırmanan Yunan İsyanı gibi otoritesini ciddi şekilde sarsan krizlerle karşılaşmıştır. Mehmed Ali Paşa'nın yol açtığı kriz ise bütün bunlar arasında daha özellikli bir yere sahiptir; zira 1831'den 1841'e uzanan on yıllık süreç içinde hiç kimse bizzat Osmanlı hanedanlığının varlığını onun kadar ciddi bir şekilde tehdit etmemiştir.

Mısır'ın etkili ve sadık valisinin, cüretkâr ve meydan okuyan asiye dönüşümünün hikâyesi ve bu krizin 1830'lar boyunca İstanbul, Kahire ve Avrupa başkentlerindeki diplomatik çevrelerde nasıl yankı bulduğu nispeten iyi biliniyor.¹¹ Pek bilinmeyen ise Mehmed Ali Paşa krizinin İstanbul'daki sıradan insanlar tarafından nasıl algılandığı. Orduları Osmanlıları düzenli ve kesin bir şekilde bozguna uğratarak, İstanbul'a bir günlük mesafeye kadar yaklaşıp Osmanlı askerlerini başkentten eteklerinde siper kazmak zorunda bırakırken (131), Topkapı Sarayı'nda oturan bir Mehmed Ali kâbusu, ne II. Mahmud'un ne de tebaasının yakasını bir türlü bırakıyordu.

Elimizdeki raporlar 1840'tan sonrasını kapsadığı için, Mehmed Ali Paşa isyanı hakkında jurnallere yansıyan sohbetler, bu krizin son bölümü hakkında. Bu tarihe kadar Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın kumandasındaki ordular Osmanlı ordusunu bozguna uğratmış ve Suriye'den Anadolu'nun içlerine kadar Osmanlı topraklarının önemli bir kısmını fethetmişti. Bahsettiğimiz bu son bölüm, Osmanlı ordusunun 1839'da Nizip'te yenilmesiyle başlamıştır. Padişah II. Mahmud bu felaket haberi kendisine ulaşmadan vefat etmiş ve oğlu Abdülmecid daha 16 yaşındayken tahta çıkmıştı. Aradaki zamanda, Mehmed Ali'nin rakibi olan Hüsrev Paşa sadrazamlığı zorla ele geçirmiş ve bunun üzerine, Kaptan-ı Derya "Hain" Ahmed Paşa Mısır tarafına geçerek Osmanlı donanmasını

Mehmed Ali Paşa'ya teslim etmişti. Mağlup bir ordu, kaybedilmiş bir donanma, genç ve deneyimsiz bir padişah ve halkın nefret ettiği bir sadrazam halkın geleceğe kasvetle bakmasına yetip de artıyordu bile.

Bu olayların etkileri İstanbul sokaklarında kuvvetle hissediliyordu. Raporların yansıttığı kadarıyla 1840 yazı ile 1841 kışı arasında hakkında en fazla konuşulan konu Mehmed Ali kriziydi. Bu, doğrudan meydan okumanın karşısında Osmanlı devletinin yaşadığı çaresizliğin sokağa yansması, korku ve endişeyle yüklü bir bekleyişti. İnsanların sözlerine kulak verdiğinizde, güven kaybolmasıyla beliren hislere, geleceğe yönelik karamsarlıklara ve kaos beklentilerine tanık oluyoruz. "İki câmi arasında kalmış bî-namâza döndük, bir ayak evvel ne olacak ise olaydı bizim de kulağımız emîn olaydı," (157) diyen Veli Mehmed Ağa'nın dile getirdiği arzu, belirsizliğini koruyan durumun sürüp gitmesinin halkta yarattığı bıkkınlığı iyi yansıtır.

Mehmed Ali Paşa hakkındaki konuşmaların bütününe baktığımızda göze çarpan en önemli husus halkın çoğunluğunun Mehmed Ali Paşa'ya beslediği çelişik duygulardır. Paşa bir taraftan halkın en nefret ettiği kişilerin başında geliyordu. Kaydedilen sohbetler, Mehmed Ali Paşa'nın hırsı ve açgözlülüğünün bütün bu yaşanan sıkıntıların kaynağı olduğuna inananların kızgınlık ve nefret ifadeleriyle doludur. İsmi her zaman ilenç ve küfürle anılıyor, insanlar, onu bir ellerine geçirseler ne gibi işkenceler yapacaklarından bahsediyorlardı birbirlerine. Ancak öte taraftan, Mehmed Ali'ye duyulan bu derin nefrete, belirgin bir hayranlık da eşlik ediyordu. Paşa'ya duyulan kızgınlık ve nefret hafiyeler tarafından daha açıktan ve daha cömertçe kayda geçilmiş olsa da, halkın ona beslediği hayranlık raporlarda daha çok satır aralarında ifade bulunmaktadır. Kamusal yerlerde ifade bulan Mehmed Ali Paşa'ya dair hayranlık dolu sözler hiçbir zaman doğrudan kaydedilmiyordu, ama hakkında olumlu sözler sarf edenlerin kınanmasına bakıldığında dolaylı bir şekilde fark edilebiliyorlar (130, 165, 221). Adeta hafiyeler ya da amirleri, söz konusu hissiyatın halk arasındaki varlığını olabildiğince az göstermeye çalışır gibiler. Bu tutumun Mehmed Ali Pa-

şa'ya karşı birleşik bir cephenin varlığını ispatlamak için atılmış stratejik ama yanıltıcı bir hamle olduğunu söylemek gerekir.

Mehmed Ali'ye duyulan hayranlığın en belirgin hale geldiği yer ise Paşa'nın hukuki, siyasi ve askeri reformlar yoluyla Mısır'da kurduğu rejimle Osmanlı devleti arasında yapılan kıyaslamalardır. İnsanların kıyaslamak için kullandıkları ve Osmanlı'nın hükümet etme yollarını eleştirmeye elveren bir temel olarak baktıkları yer Avrupa değil çoğunlukla Mısır'dır. Mehmed Ali'nin Mısır'da inşa ettiği rejimin acımasız olduğuna, oradaki tebaaların yaşam koşullarına hiç özen gösterilmediğine dair yaygın bir kanaat mevcuttu (160, 195). Ama sarf edilen bu eleştirel sözlerde bile Mısır'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan daha iyi yönetildiğine dair alttan alta akan bir inanç sinmiş durumda. Bu durum gündelik dilde Mehmed Ali'nin bazı kişisel özelliklerine ve hükümet etme yöntemlerine atfediliyordu. Mısır'dan gelen asker ve tüccarlar, Mehmed Ali'nin yaratıcı, marifetli ve etkili bir hükümdar olarak Mısır'da düzeni nasıl sağladığına ilişkin ilk elden gözlemlerini aktarırken, bu gözlemler aynı zamanda Osmanlı'nın hükümet etme yollarını eleştirmeye yarayan bir ayna işlevi görüyordu (271). Böylece kin-dar ve zalim Mehmed Ali imgesinin yanına bizzat bu özellikleriyle adalet ve güveni tesis eden Mehmed Ali konuluyor ve Osmanlı'yı yönetenler (ve eleştiriler hiçbir zaman doğrudan kendisine yöneltilmese bile dolayısıyla da padişah) ise kudretsiz, beceriksiz ve keyfi yöneticiler olarak görülüyordu (459). Sokaktaki insanlar, Osmanlı'nın kendi astı tarafından yenilmesini, Mısır aynasındaki yansımasına bakarak açıklamaya çalışıyorlardı.

Mehmed Ali Paşa'ya duyulan bu nefretle karışık hayranlığın önemli sebeplerinden birisi de Osmanlı'nın can düşmanı Rusya ile yaşanabilecek –ve hatta halk tarafından istenen– bir savaşta düşmanını alt etmede Osmanlı'dan daha başarılı olabileceğinin düşünülmesiydi. Mehmed Ali'nin Rusya için asker topladığı (52), Rusya'nın İbrahim Paşa üzerine asker gönderdiği (54, 176) ve hatta İbrahim Paşa'nın Rusya ile savaşa girdiğine ve Rus ordusunu bozguna uğrattığına ilişkin söylentiler (38, 73, 156, 192) gerçekten olanı değil olması isteneni ifade ediyor. 1833 yılında Rusya ile im-

zalanan ve Mehmed Ali Paşa isyanının bastırılmasına yardım etme karşılığı olarak Boğazların Rusya tarafından müstakil kullanılmasını kabul eden Hünkâr İskelesi Anlaşması hiç kuşkusuz Osmanlı devletinin dirayetsizliği kadar, daha birkaç yıl önce Edirne'yi işgal etmiş ve başkentin sınırlarına dayanmış can düşmanına karşı devletin kendini alçaltıcı bir davranışı olarak görülmekteydi. Üstelik halkın gözünde Rusya'nın gerçek amacı Osmanlı topraklarına asker sokmak ve Osmanlı askerini silahsız bırakarak (33, 193, 198) imparatorluğu yok etmek iken, haysiyetsizce ve bir o kadar da saflıkla Rusya'dan yardım istenmesinin hâlâ gündemde olması bir felaket olarak telakki ediliyordu. Bu felaketi önleyecek kişinin ironik de olsa Mehmed Ali Paşa'nın dirayetli ve iyi yönetici kişiliğinde vücut bulması, Mehmed Ali Paşa'nın Rusya ile savaştığına dair umutlu söylentilerin temel dayanağını oluşturuyordu. Bu nedenle, Mehmed Ali Paşa'nın kendi halkına zulmü, "gâvuru İslâm üzerine gönderib de nâfile yere İslâmı" kırdıran Osmanlı yöneticilerinin "insafsızlığına" yeğlenebiliyordu (254).

Hükümdarlar kıyaslanırken, tebaalar ve askerler de kıyaslanıyordu. Bu karşılaştırma Osmanlı ordusunun uğradığı yenilgilere ilişkin olarak yapılan gerekçelendirmelere başka bir perspektif getirmeye yarıyordu. Halkın ortak bilincinde, Osmanlı birliklerinin topla tüfekte değil, onurlu bir savaşın kurallarına riayet etmeyen 'haysiyetsiz' bir düşman tarafından mağlup edildiğine dair bir hissiyat hâkimdi. Erdem, cesaret ve erkeklik Osmanlı askerlerine hasredilirken (199, 322), sohbetler bu niteliklerden yoksun oldukları iddia edilen Arap askerlere dair olumsuz özelliklerle bezeniyordu: Arapların "dönek" (321) ve askerlerinin korkak (322) oldukları, "karılarıyla berâber gavgâ" ettikleri ve çatışma sırasında Osmanlı askerinin dikkatini dağıtmak için "çocuklarını suya attıkları" ya da öldürdükleri Osmanlı askerlerinin cesetlerini parçaladıkları (540) gibi cümlelerde anlatılanlar, kendi ordularının mağlubiyetini açıklayabilmek için arayışa giren halkın oluşturduğu genel motiflerden sadece bazılarıdır.

Yaklaşık 10 yıldır devam eden bu çatışmanın aslında Müslümanlar arasında yaşandığı ve ondan da kötüsü, Müslüman olma-

yanların olaya müdahale etmesine sebep olduğu gerçeği Mehmed Ali'ye duyulan öfkeyi daha da artırıyordu. İmparatorluğun bir Müslüman tarafından çökmenin eşiğine getirildiği bu belalı sorun, halkın bilincinde Mehmed Ali'nin "kâfir" ilan edilmesiyle çözülüyordu: "Bir âdem pâdişâha âsî olur ise o âdem kâfirdir, Hüdâ'ya âsî olmuş olur. Mehmed Ali Müslüman değildir" (309). Ahali kendi zihninde yaratmış olduğu çözümü söylentilerle gerekçelendiriyor ve Mehmed Ali'nin kendisini Allah'a eş koşarak günahların en büyüğünü işlediğini söylüyordu. Güya "mukarribleri Hüdâ böyle yapacak derler ise" Mehmed Ali Paşa "Allah ne yapacak ben yaparım der imiş" (326) veya Nizip muharebesinde çarpışan iki askerinin söylediğine göre "İbrahim Paşa ... kahrından arâk kadehini eline alub, Allah beni şimdi bozuyorsun, fenâ ediyorsun, işte arâ-kı içiyorum, diyerek içer imiş" (322).

Osmanlı yönetimi, kamuoyunu Mehmed Ali Paşa'ya karşı seferber etmek için bu tür söylentilerden yararlanmakta gecikmedi. Mehmed Ali Paşa'nın Halife Hazret-i Ömer soyundan iki kişiyi idam ettiğine dair "rivayetlerin" mevcut olduğuna ve eğer bu rivayetler doğru ise "pek bir uygunsuz şey olarak inşallahu teala kariben bütün bütün kendüsünün izmihlâlini mucib olacağından" *Takvim-i Vekâyi*'de "ilan edilmesine" dair bir irade yazıldı¹² ve irade üzerine bu haber gazetede yayınlandı.¹³ Mehmed Ali Paşa'nın gerçekten bu kişileri idam edip etmediğini bilmiyoruz, elimizdeki jurnallerde böyle bir rivayet de bulunmuyor. Ancak burada önemli olan nokta, yukarıda örnekleri verilen halk arasında dolaşan benzer söylentiler göz önünde bulundurulduğunda böyle bir iddianın halk arasında inanılabilirliğinin olması nedeniyle devletin gazetesinde yayınlanarak resmileştirilmesindeki stratejidir. Böylece hükümet sokaktaki dedikoduları derlemekte, kamuoyunu kendi çizgisine getirmek için resmi yollardan sokağa geri vermekte ve mevcut kamu hissiyatını onaylamakla kalmayıp güçlendirmek yönünde bir propaganda faaliyetine girişmekteydi. Muharebe alanlarında savaş sürerken, diğer yandan da gazeteler, kahvehaneler, sokaklar ve dükkân-larda da kamuoyunu kazanmak için savaş verilmekteydi. Örneğin *Takvim-i Vekâyi*, kamuoyunu Osmanlı tarafına çekmek için Meh-

med Ali Paşa'yı saldırgan, açgözlü, itaatsiz ve uzlaşmaz biri olarak gösteren pek çok kısa havadis yayımlamıştır. Hafiyeler de provokatif müdahalelerle halka Mehmed Ali hakkında neler hissettiklerini soruyorlardı. Mehmed Ali Paşa'ya halkın çelişkili duygularını göz önünde bulundurursak bu propaganda faaliyetinin başarısının sınırlı olduğu öne sürülebilir. Bununla beraber hayli alışılmadık tarzda hafiyenin halkın halet-i ruhiyesi hakkındaki izlenimlerini ve yorumlarını içeren bir jurnalinde yazıldığı gibi, halkın Mehmed Ali'den "külliyyen... nefret ve taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye teveccüh ederek Mehmed Ali'nin ... perîşân olmasına" (325) dair dualarını duy-maktan dolayı hükümetin memnuniyetini tahmin etmek güç değil.

1840 yazının başlarında ortaya çıkan iki önemli gelişme Mehmed Ali Paşa krizinin çözümüne yönelik olarak halkı ümitli beklentilere sürükledi. Bunlardan ilki Haziran ayı başında Hüsrev Paşa'nın sadrazamlıktan azledilmesiydi. Azli sırasında Hüsrev Paşa'nın yaşı 80'in üzerindeydi ve azlin resmi gerekçesi *Takvim-i Vekâyi* gazetesinde açıklandığına göre ilerlemiş yaşının Tanzimat'ın gereklerini layıkıyla yerine getirmesine engel olmasıydı.¹⁴ 1839 yılının Temmuz ayında II. Mahmud'un cenaze töreninde selefi Rauf Paşa'nın elinden sadaret mührünü alarak bir oldu bitti ile kendisini sadrazam atayan Hüsrev Paşa'nın görevi böylece bir yıldan az sürmüştü.

Sadrazamlığı kısa sürmekle beraber Hüsrev Paşa 19. yüzyılın ilk yarısı boyunca Osmanlı bürokrasisinin en önemli şahsiyetlerinden birisidir. Birçok kez valilik yapmasının yanı sıra, yaklaşık 10 yıl boyunca Seraskerlik ve Meclis-i Vâlâ reisliği gibi bürokrasinin en üst mevkilerinde görev almıştır. Öte yandan yetiştirdiği birçok kişi yalnızca kendi sağlığında değil, ölümünden sonra da Osmanlı bürokrasisinde önemli mevkilere gelmişlerdir.¹⁵

Her ne kadar resmi olarak Hüsrev'in ilerlemiş yaşından ötürü azledildiği açıklansa da, pek çok kişi azlin ardındaki asıl gerekçenin Mehmed Ali meselesiyle alakalı olduğuna inanıyor (31), gerekçeli haberi gazetede okuyup buna inananlara da işin aslını anlatıyordu (46). Bu genel kanının altında yatan ise Hüsrev Paşa ile Mehmed Ali Paşa arasında kökleri eskilere dayanan kişisel husu-

metti. Mısır'ın Fransızlardan geri alınmasının ardından 1801 yılında Hüsrev Paşa Mısır'a vali atanmıştı. Mehmed Ali ise Napolyon'un ordularına karşı Osmanlı ordusunda savaşan Arnavut birliklerinin komutanlarındandı. Mehmed Ali ve komutası altındaki Arnavut askerlerin isyanı sonucu Hüsrev Paşa valilikten ayrılmak zorunda bırakılmış ve 1805 yılında Mehmed Ali Paşa Mısır vilayetinin yeni valisi olmuştu.¹⁶

Hüsrev Paşa'nın azli İstanbul'da büyük bir memnuniyetle karşılanmıştı (27, 29, 30, 39, 44, 50, 119). Halk arasındaki şöhreti yolsuzluk söylentileriyle çoktan lekelenmişken (28, 90, 313, 373), Karagöz oyunlarında çocuksuz Hüsrev Paşa'nın "oğlanlara düşkünlüğü" konu ediliyordu.¹⁷ 'Yolsuzlukları' ve 'uygunsuzlukları' bir yana, halkı Hüsrev Paşa'dan nefret ettiren en önemli neden, Mısır krizinde halkın onu en az Mehmed Ali Paşa kadar sıkıntıların müsebbibi olarak görmesiydi. Mısır sorununun çözümü için se-raskerliği döneminde Rusya ile Hünkâr İskeleyi Antlaşması'nın altına imza koyan üç kişiden birisi Hüsrev Paşa'ydı. Diğer iki kişi ise o dönemde reisülküttab olan ve Hüsrev Paşa'dan yaklaşık bir bu-çuk ay önce, İzmit valiliği yaptığı dönemde, yolsuzluk suçlaması ile görevinden azledilen ve çarptırılacağı cezanın kesinleşmesi için Edirne'de sürgünde bekleyen Akif Paşa ve diğeri de düşmanı Hüsrev Paşa'nın sadrazam olmasının ardından idam edileceğinden korkarak donanmayı kaçırıp Mehmed Ali Paşa'ya sığınan kaptan-ı derya "Hain" Ahmed Fevzi Paşa idi (34, 395). Böylece 1830'lu yıllarda Mehmed Ali krizinin baş göstermesiyle halk arasında hiç de hoş karşılanmayan Rusya ile ittifaka imza atanların siyasi kariyerleri, İngiltere'ye sırtını dayamış Tanzimatçıların iş başına gelmesiyle düşüşe geçmişti. Hüsrev Paşa'nın sadrazamlığa gelmesinin ardından Rusya ile ittifak arayışını derinleştirerek Mehmed Ali Paşa'ya karşı tavrını sertleştirilmesi 1840 yazının başında iktidarda bulunan Tanzimatçı hizbin Mısır sorununun çözümü için Hüsrev Paşa'yı devre dışı bırakma gayreti ile sadrazamlıktan azlettirmeleri daha iyi anlaşılabilir.

Ancak halk arasında daha popüler olan versiyon, Hüsrev Paşa'nın azlinde Tanzimatçı kanadın etkisinden çok doğrudan Meh-

med Ali Paşa'nın parmağının olmasıydı. Hüsrev Paşa'nın sadrazam olduğu günden beri Mehmed Ali Paşa'nın önde gelen hükümet üyelerinden Valide Sultan'a kadar mektuplar yazarak Hüsrev Paşa'yı azlettirmek için başlattığı kampanya iyi biliniyordu.¹⁸ Üstelik Hüsrev Paşa'nın azlinin İskenderiye'den gelen bir geminin Boğaz sularında görülmesinin hemen ardından gerçekleşmesi bu iddianın inanılabilirliğini artırıyordu (30, 32).¹⁹ Siyaset bir sır perdesi olarak algılandığı ve dolayısıyla gazetelerde yazılan haberlere fazla itibar edilmediği için, sözün inanılabilirlik kazanıp söylentiye dönüşebilmesinde sırrı çözmeye yönelik küçük de olsa bu tür kanıtların önem kazanması kaçınılmazdı. Ama kimi zaman kanıtlar daha doğrudan edinilebiliyordu. Divan Yolu'ndaki dairelerden sızan taze haberleri kâtiplerden duymak ve İstanbul sokaklarına anında ulaştırmak mümkündü. Örneğin bir kâtibin aktardığına göre Mısır meselesi üzerine Meclis-i Vâlâ'da geçen ateşli bir tartışma sırasında sadrazam Hüsrev Paşa "Rusya'ya haber gönderelim, gelsün İstanbul'u teslim edelim, andan sonra râhat oturalım" derken Paşa'nın yanında yetişmiş olan 'kölelerinden' Serasker Halil Rıfat Paşa "dîni ayru olandan ne ümîd edersen, İstanbul'u vereceksen dîn karındaşı ve bunca müddetden berü pâdişâhın mu'teber vezîri Mehmed Ali Paşa'ya teslim ederiz" demiş ve bu tartışma üzerine seraskerini şikâyet için saraya giden sadrazam padişah tarafından azledilmişti (31, 33). Osmanlı'nın içine düştüğü durumdan çıkmak için devleti yönetenlerin İstanbul'u hangi düşmana teslim edecekleri üzerine yaptıkları tartışmanın gerçekten olup olmadığının bir önemi yok. Önemli olan Mısır meselesinin yarattığı derin endişenin ve yöneticilere duyulan güvensizliğin sokaklara nasıl yansıdığı. Üstelik aynı jurnale göre, padişahın sadrazamı azletmesinin ardından, İstanbul sularında görülen Mısır gemisinden inen Mehmed Ali Paşa'nın torunu Abbas Paşa'nın, dedesinden getirdiği mektubu verdikten sonra "Hüsrev Paşa'nın azlini lisânen" padişaha iletmesi yatıyordu. Diğer bir deyişle Osmanlı padişahı bizzat asi valisinin emriyle sadrazamını azlediyordu. Bu taviz kısmen Osmanlı devletinin zayıflığının bir işareti addedilip, padişah da örtülü eleştiriden nasibini alıyordu belki ama Hüsrev'in azlinin yarattığı büyük se-

vinç, padişahın asi valisinden emir almasının uyandırdığı aşağılanma hissini galebe çalıyordu. Böylece Hüsrev Paşa'nın gidişi ile beraber Mehmed Ali krizinin çözümünde Rusya yardımı da gündemden düşmüş ve "herkesin üzerinden bir dağ kalkmıştı" (39).

İkinci olarak, Hüsrev Paşa görevinden alınır alınmaz, Mehmed Ali krizinin başka bir yola gireceğine dair tedirgin bekleyişler gün yüzüne çıkmıştı. Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere, Rusya, Prusya ve Avusturya delegeleri meseleyi görüşmek üzere Londra'da toplandığı zaman bu bekleyiş gerçeklik kazanmıştı. Müteakip anlaşmaya göre, Mısır ordularının Hicaz, Suriye, Girit ve Adana'yı boşaltması ve Osmanlı donanmasının hemen iade edilmesi karşılığında Mehmed Ali'nin Mısır ve Akka valiliklerine verasetle sahip olmasına olanak sunuluyordu. Mehmed Ali'ye bir ultimatom biçiminde gönderilen antlaşmanın koşulları, İstanbul sokaklarında hemen yankılanmaya başladı (133, 138, 148, 150, 154, 163, 174). Osmanlı ve Avrupalı yetkililer arasındaki diplomatik trafik en ufak ayrıntılarıyla bile izleniyordu. İstanbul sularında ticari olmayan herhangi bir geminin görünmesi, Mehmed Ali'nin ultimatomu verdiği karşılıkla ilintili meseleleri görüşmek üzere Avrupalı bir elçinin gelişi olarak görülüyor ve bu haberler sokaklara ve kahvehanelere yayılırken, yol boyunca da hararetle tahminleri körüklüyordu (136, 305, 318, 319).

Mehmed Ali'nin ultimatomu reddedip savaşı kaçınılmaz hale getirmesiyle birlikte, barış umutları besleyen halk da umutsuzluğa kapıldı (121, 123, 125, 128, 178). Çelişkili haberler farklı tahminlere yol açarken halkın halet-i ruhiyesi de çabucak değişiyordu. Bir gün, bazıları Fransa'nın kendi güçlerini Osmanlılara karşı seferber edeceği haberini yayarken (233), diğerleri de Fransa'nın Mısır için İngiltere ya da Rusya'yla hiçbir zaman savaşmayacağına ikna etmeye çalışıyordu arkadaşlarını (148, 154, 250). Ertesi gün ortaya çıkan yeni kaygılar ve yeni görüşler ise yepyeni bakış açılarını doğuruyordu. Yapılan sohbetlerde, dost ya da düşman olsun, başka ülkelerin halklarına atfedilen belli özelliklere değinilmeden geçilmiyordu çoğu zaman. İngilizlerin uzun süredir savaşmadıkları için tecrübesizliği, Rusların savaşçılığı ancak hilekârlığı (339) veya

Arap askerlerinin güvenilmezliği (321) yaklaşan savaşın nasıl sonuçlanacağına ilişkin yürütülen tahminlere destek sağlıyordu.

Sonunda 1840 sonbaharında Osmanlı, İngiltere ve Avusturya ittifakı Mehmed Ali Paşa'ya savaş ilan etti. Savaş devam ederken yeni gelişmelerin haberleri tüccarlar, savaştan dönen yaralı askerler, Avrupa'dan gelen gazeteler veya *Takvim-i Vekâyi* aracılığıyla İstanbul'a derhal ulaşıyordu. Hangi birliklerin hangi kaleleri kuşattığı, kimin ne kadar askerinin olduğu, savaşan tarafların yanında çarpışmaları yakından gözleyen Rusya ve Fransa'nın savaşa girip girmeyeceklerine dair sohbetlerin yanında tarafların verdikleri zayıatlar veya Osmanlı birliklerine kumanda eden İzzet Mehmed Paşa'nın, Mısır ordusundan Fransız Süleyman Paşa'nın ve İbrahim Paşa'nın yaralandıkları veya öldüklerine dair söylentiler 1840 sonbaharının en önemli konularını oluşturunuyordu (226, 229, 233, 261, 272, 299, 304, 309, 319, 332, 342). Öte yandan da tüccarlar savaşın Akdeniz ticareti üzerindeki olumsuz etkilerini tartışıyorlardı (158, 159, 160, 163, 202, 203, 247, 323).

1840 yılının başlarında İstanbul sokaklarının üzerinde dolaşan karamsarlık ve endişe havası yılın sonlarına doğru Mehmed Ali'nin ordularının yenilgiye uğratılıp Suriye'deki egemenliğine son verildiğinde yerini iyimserliğe bıraktı. Akdeniz'den gelen tüccarlar İngiliz ve Avusturya gemilerinin İskenderiye'yi kuşattığı haberini verirken, İsmail Ağa da Aksaray'daki bir kahvehanede kazanılan zaferleri duyuran *Takvim-i Vekâyi*'yi yüksek sesle okuyordu (343). Daha önce "iki fırka" olan İslam'ın artık bir olduğundan Rusya'ya sefer açılacağını umanlar (411, 461, 472, 748, 763, 877), zahirenin ucuzlayıp bollaşacağına inananlar (413, 431), Mısır'dan gemilerle para geleceğini düşünenler (456) ve hepsinden önemlisi yaklaşık iki yıldır Mehmed Ali'nin elinde olan Osmanlı donanmasının İstanbul'a dönüşünü dört gözle bekleyenler (415, 425, 445, 464, 471, 475, 489) kazanılan zaferin halkın umutlarında nasıl karşılık bulduğunu özetliyor. Bu zafer haberleri Mehmed Ali Paşa'nın üzüntüsünden ve pişmanlığından hastalandığı, cinnet geçirdiği veya felç olduğu söylentileriyle (223, 272, 309, 324) süslenip İstanbul'da coşkuyla kutlanıyordu. Hafiyeler de meyhaneler-

de, berberlerde ve kahvehanelerdeki kutlamaları ayrıntılarıyla tasvir ettikten sonra (385, 386, 387) İstanbul'un coşkulu havasını hevesle jurnallerine yansıtıyorlardı: "Âsitâne-i Aliyye ve bilâd-ı selâse'de olan ekser kahvehânelerde sâye-i şâhânede böyle zevk ve safâ ederek şevket-meâb efendimiz hazretlerine hayr duâ eylediklerini me'mûrîn kulları haber vermekde oldukları" (388).

Diğer konularda olduğu gibi, kazanılan zaferler hakkında da şüphe ve endişe az da olsa duyulmaktaydı. Kemeraltı'nda bir kahvehanede Akka kalesinin ele geçirilişini duyuran gazete okunurken, İbrahim Ağa kalenin bu kadar çabuk alınmasına şüpheyle bakıp "bu işleri gören bizim donanma değildir, Nemçe'nin büyük donanmasıdır" diyordu (376). "Mısırlu'nın işi bitdi, beher gavgada perîşân oluyor imiş, öyle işidiyoruz" diyen hafiyenin provokatif yorumuna, "sen şimdisine bakma, sonuna bak" diyen Hacı Mustafa'nın temkinli cevabı (317) İstanbul'un coşkulu atmosferindeki endişelerin sürmekte olduğunu hatırlatıyor (601). Mehmed Ali'den duyulan endişeye çoğu zaman İngiltere, Rusya veya Fransa'ya dair endişeler ekleniyor ve bu büyük güçlerin bir "oyun" çevirerek Mısır'ı ve Osmanlı donanmasını eninde sonunda ele geçirecekleri konuşuluyordu (418, 433, 436, 440, 558, 650).

1841 yılının Mayıs ayında Mehmed Ali ile Osmanlı hükümeti arasında barış sağlandıktan sonra coşkulu ve endişeli yorumların yanına hoşnutsuz sesler de eklendi. Kimilerine göre, anlaşma sonunda Mısır valiliğinin Mehmed Ali'ye verasetle bahşedilmesi Osmanlı hükümeti için bir utanç vesilesiydi: "Mısır ile barışık olmuş diyorlar, daha *Takvîm*'e yazmamışlar ve kibârlar utanıyorlar *Takvîm*'e yazmağa" (449). Keza, Yorgaki de sonuçtan memnun değildi: "Barışık olmuş ve lâkin nasıl barışıklıdır bilmem. Bunların işlerini başka kralları da rezîl etdiler. Dört sancak yer aldılar Mehmed Ali'den, Devlet-i Aliyye'nin hazînesi boşaldı. Herif yine kalkar bunları alur, bunların harc etdikleri para gaib olur. Sanki barışık etdiler. Buna Mehmed Ali derler, sonunu görürsün" (450).

Bu raporlarda, imparatorluk dahilindeki çatışmanın farklı tebaalar için farklı etkileri olduğu gerçeğini hatırlatan sesler de yer buluyor. Tefeci olan Kostandi, Karaköy'de bir kahvehanede, ailesi

Mısır'da kalan bir Arap'ın kayıkta ağlayışına şahit olduğunu anlatıyordu (311). Beyazıt'ta Mısırlı savaş esirlerinin geçirilişini seyreden iki Arap ise “bunların çoğu Mısır'ın redîf askeridir ve kimisi karındaşımız ve kimisi akrabamız... memleketlerimizde dahi çocuğumuz çoluğumuz böyle sefîl oluyor” diyerek Mehmed Ali'ye ileniyorlardı (302). Böylesi örnekler, Osmanlı'yı imleyen ben ile öteki, yani düşman olarak tasvir edilen Mısır arasına kesin bir çizgi çekerek bizi yanıltan o siyah beyaz resme meydan okuyor. Osmanlı için bir zaferdi bu, ama kırık bir zafer. İstanbul sokakları ve kahvehanelerinin muzaffer havası içinde yaralı ve hayal kırıklığına uğramış olanlar da az değildi. Bu gündelik sesler, resmin o gri ve gölgeli kısımlarını ifade ettiği kadar, onlara bir derinlik ve perspektif de sunuyor.

1841 yazında Mısır sorunu çözüme kavuştuktan sonra, sohbetler başka problemlere yoğunlaşmaya başladı. Bununla beraber Mehmed Ali hakkındaki endişe, tehdit ve hayranlıkla karışık duygular, olaylar yatıştıktan çok sonra da İstanbul sokaklarında duyulmaya devam edecektir. Niş ve Girit isyanlarının sohbetlerin ana konusu olduğu bir dönemde bile Mehmed Ali'nin “âkilâne” yöneticiliği hayranlıkla (692), Osmanlı'nın asker toplamaya başladığı zamanlarda ise Mısır'la savaş ihtimali korkuyla (1051) hatırlanacaktır.

Tanzimat

1839 yılında Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile ilan edilen Tanzimat'ın 19. yüzyıl Osmanlı tarihyazımında taşıdığı önemi burada tekrar etmeye gerek yok. Tanzimat ile başladığı kabul edilen dönüşümün niteliği tarih ve siyasetin en görünen kesişim noktasında yer alıyor ve 150 yılı aşkın bir süredir Türkiye'nin yanında Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasını taşıyan Balkan ve Ortadoğu ülkelerinde tartışılıyor. Ancak bütün bu tartışmaların ötesinde Tanzimat'ın uygulamaya geçirildiği o ilk yıllarının bizzat yaşayan insanlar tarafından nasıl algılandığı, konuşulduğu ve tartışıldığı sorusu başlı başına bir önem arz ediyor. Bu soru modernite deneyi-

mini bir sosyal tarih anlatısı içinde cevaplandırmaya çalışan modern tarihçiye özgü değil. Journallerin Tanzimat'ın ilan edilışinden yalnızca birkaç ay sonra kaydedilmeye başlanmış olduğunu hatırlarsak ve journallerde hatırı sayılı miktarda Tanzimat ve onunla ilişkili referansları göz önünde bulundurursak, Tanzimat'ın nasıl algılandığı sorusunun dönemin yöneticileri tarafından da özenle tecessüs edilmeye çalışıldığını söyleyebiliriz.

Tanzimat Fermanı iktisadi, hukuki ve siyasi alanlarda yeni düzenlemeler taahhüt etmiştir. Bu noktada Tanzimat'ın nasıl algılandığı sorusunu, iktisadi alanda uygulamaya geçirilen yeni vergi rejimi, hukuki alanda Mayıs 1840'ta yürürlüğe giren Ceza Kanunnamesi ve siyasi alanda Müslüman ve gayrimüslimler arasında eşitliği güvence altına alan ideolojik söylem bağlamında ele alabiliriz. Bu üç alanı her ne kadar analitik olarak ayrı başlıklar altında ele almak mümkünse de, aşağıda görüleceğı gibi girift bir biçimde iç içe geçmişti.

a. Vergi

Tanzimat'ın kapsamlı dönüşüm hamlesinin toplumsal etkileri üzerine düşünürken, farklı sınıfsal ve dinsel-etnik cemaatler tarafından farklı deneyimlendiğini göz önünde bulundurmamız ve Tanzimat'ın toplumsal algısının farklı gruplar arasında farklı önceliklerle ele alındığını vurgulamamız gerekiyor. Ancak bu farklı deneyimlerin üzerinde, sıradan insanın devletle kurduğu ilişkinin temelde vergi üzerinden tanımlanan fiskalist bir ilişki olduğu göz önünde bulundurulduğunda, 1840 yılında Tanzimat nedir sorusuna verilen en yaygın yanıtın Tanzimat'la getirilen yeni vergi rejimi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Muhassıllık sistemi olarak adlandırılan ve İmparatorluğun Arap vilayetleri hariç olmak üzere İstanbul çevresindeki bölgelerden başlayarak kademeli olarak uygulamaya geçirilen bu yeni vergi rejimi, Tanzimat'tan önceki vergi sisteminden radikal bir kopuşu simgeler. İltizam sistemi olarak tanımlanan önceki sistemde mültezim adı verilen özel kişilerin devlet adına farklı adlarla halktan topladıkları ve taksitler halinde

merkezi hazineye aktardıkları tüm vergilerin, yeni rejimde tek bir kalem altında birleştirilerek merkezi hükümetçe atanan muhassıllar tarafından toplanması öngörülmekteydi. Yeni vergi rejiminin en belirgin ve önemli farklılığı ise vergilendirmede temel olan ölçütlerin yeniden tanımlanmasıydı. İltizam sisteminde esas olan belirli bir bölgenin gelirinin önceden belirlenmiş sabit miktarlarda vergilendirilmesinin yerini, muhassıllık sisteminde taşınır ve taşınmaz mallardan elde edilen kişisel gelirin vergilendirilmesi almıştır. Bir önceki bölümde kısaca değindiğimiz gibi, kişisel gelire dayalı vergilendirmenin uygulamaya geçirilebilmesi için ilk yapılması gereken, vergilendirmeye esas oluşturacak taşınabilir ve taşınamaz malların öncelikle tanımlanması ve gelirleriyle birlikte kaydının yapılmasıydı.¹⁹ Tanzimat fermanı ile ilan edilen bu yeni vergi sistemi 1840 yılının başlarından itibaren uygulamaya geçirildi ve doğrudan İstanbul tarafından atanan ve yine maaşları merkezi hükümet tarafından ödenen muhassıllar Anadolu ve Balkanlar'daki kazalara gönderilmeye başlandı. Muhassıllar gittikleri bölgelerde mal ve emlak sayımı ve diğer mali konuların karara bağlanmasında, seçilme kriterleri bir talimatname ile belirlenmiş üyelerin oluşturacağı birer Muhassıllık Meclisi oluşturmakla yükümlüydüler.²⁰ Bölgenin bütün vergilerinin ve diğer gelir kaynaklarının denetimi ve vergi rejimine esas oluşturacak mal ve emlak sayımı muhassılların sorumluluğundaydı. Üstelik oldukça geniş yetkilerle donatılmış olmakla birlikte valiler de dahil olmak üzere bulundukları yerin mülki amirlerine karşı sorumlu değillerdi.

Elimizdeki en erken tarihli jurnallerde iltizam sisteminin kaldırılmasının ve yeni vergi rejiminin uygulamaya konulmasının halk arasında yoğunluklu olarak konuşulduğu ve tartışıldığı görülüyor. Ne yazık ki Ocak 1840 tarihli ilk jurnalın ardından elimizdeki en erken tarihli jurnal Haziran ayına ait. Bu beş aylık boşluk bu konuda söyleyebileceklerimizi önemli ölçüde sınırlıyor. Şüpheli sesler var olmakla birlikte (9) yeni vergi rejiminin ilk başta halk arasında genel olarak memnuniyetle karşılandığı anlaşıyor. Bu memnuniyetin temel sebebi vergilerin azalacağına dair inanıştı. Toprakta-ki iltizama dayalı vergilendirmenin yanında daha önce değişik ad-

larla halktan toplanan çok sayıda vergi kaleminin kaldırılacağına dair yapılan açıklamaların ve eski vergi sisteminin yarattığı adaletsizliklere yapılan vurgunun, vergi yükü altında ezilen halkı bu yeniliğe dair umutlu bir bekleyişe soktuğu anlaşılıyor. Tanzimat bürokratları da bu beklentinin şüphesiz farkındaydı ve yeni vergi sisteminin vergilerin affedileceği şeklinde yorumlanmaması gerektiğini belirterek, bu nedenle muhassılların yeni sistemin ayrıntılarını halka anlatmalarına ilişkin emirler yayınlamışlardır.²¹ Yalnızca muhassıllar tarafından değil diğer devlet memurları tarafından da bu yeni vergi sisteminin halka anlatılmaya çalışıldığı anlaşılıyor (11). Bununla beraber yeni sistemin getirdiği yeniliklerin ve özellikle kişisel gelire göre vergilendirmenin herkes tarafından doğru bir şekilde anlaşıldığını söylemek pek mümkün değil. Her evdeki erkek nüfustan otuzar kuruş vergi alınacağına veya vergi yükünün yarı yarıya azalacağına (3) dair kimi sohbetler daha çok iyimser bir beklentiği ifade ediyor. Öte yandan bu yeni durumun farkında olanlar da vardı (14) ve yeni vergi rejiminin olumlu ve olumsuz yönleri hararetle tartışılıyordu (20, 270).

Ancak 1840 yılı başındaki bu iyimser hava yaz başına doğru dramatik bir biçimde değişmeye başladı. Tanzimat'ın kaldırılacağına ve eski vergi rejimine dönüleceğine yönelik söylentiler yeni vergi rejiminden duyulan rahatsızlıkla beraber artmaya başladı (36, 234, 409, 503, 504, 509, 510, 530, 605, 676, 706, 772, 834, 840). Yeni sisteme dair en fazla şikâyetler mal ve emlak sayımı hakkındaydı. Sayımı yapılan malların ve bunların tahmini gelirlerinin hangi ölçülere göre tanımlandığı muhassıl ve köylüler arasında önemli bir çatışma konusuydu. Niğde'de bir kadının ineklerini İstanbul fiyatlarıyla hesap edip üç katı vergi çıkaran (40), bekâr kızların çeyizleri için dikilen ağaçları gelir kalemi olarak tanımlayıp vergilendirmek isteyen (132, 320) veya tüccarlardan yazılı emir olmaksızın vergi toplamak isteyen (286) muhassılların ahalile ihtilaflarına dair sohbetler, yeni vergi sisteminin yarattığı olumsuz havaya ilişkin birkaç örnek oluşturuyor. Şüphesiz muhassıllar hakkında olumlu görüşler de yok değildi (74, 81, 85, 181, 258, 444), ancak pek çok açıdan halkın gözünde iltizam sistemin-

deki mültezim ve voyvodalardan farklı bir konumda değildiler. Eğlence ile vakit geçiren (71, 421), ahaliyi dayakla namaz kılmaya zorlayan (122), kıtlık zamanı halka zahire satmayan (255) yörüklerle zahire satarak fiyatları yükselten (257) veya yolsuzluk yapıp zulmeden (93, 151) muhassıllara dair anlatılan hikâyeler yeni rejimin işleyişine dair karamsarlığı güçlendirmekteydi.²² Ağır vergi yükünden kaçmak için memleketlerinden ayrılmak zorunda kalan Boluluların (721), hiçbir mülkü olmadığı halde hissesine 400 kuruş vergi düşen Geredeli Hasan'ın (867), "tavuğu olmayan fukarâya" 160 kuruş vergi çıktığından yakınan Hoşalaylı İbrahim'in (82) birbirlerine anlattıkları kişisel hikâyeler, deneyimlerinin tekil olmadığını birbirlerine hatırlatmaktaydı. Tanzimat'ın uygulamaya geçirildiği vilayetlerden İstanbul'a gelenlerin kahvehanelerde ve han odalarında birbirlerine aktardıkları benzer şikâyetler ortak deneyimler üzerine inşa edilmiş bir dayanışma yaratmanın yanında bu "zulme" direnmenin meşruiyetini de destekliyordu.

Elbette söylemden eyleme geçiş doğrusal bir çizgide ilerlemez, ancak bu çerçeveden bakıldığında yeni vergi rejiminin uygulamaya konulmasının ardından Anadolu ve Rumeli'nin pek çok yerinde yaşanan "vergi ihtilallerinin" köylüler arasında bulunduğu taraftar kitlesi daha iyi anlaşılabilir. Bir yandan herkesin gelirine göre vergilendirilmesi çerçevesinde önemli bir vergi yükünün altına giren, öte yandan da voyvodalık gibi idari görevlerinin ilga edilmesiyle resmi ve yarı-resmi iktidarlarını kaybeden taşra ileri gelenleri yeni vergi rejiminde en çok zarar gören grupların başında geliyordu (270, 448). Bu nedenle taşra eşrafı vergi isyanlarının çoğu zaman destekleyicileri veya planlayıcıları olarak öne çıkıyordu. Her ne kadar dönemin resmi soruşturma raporlarında öne çıkan çoğunlukla taşra ileri gelenleri olmuş ve köylülerin bu isyanlardaki eyleycilikleri aşındırılmaya çalışılmışsa da, imparatorluğun pek çok yerinde önemli sayıda köylü bu Tanzimat karşıtı direnişlere katılmışlardı. Bu ayaklanmalar sırasında öldürülen veya kaçarak canlarını zor kurtaran muhassıllara dair sohbetlerle (466, 494, 512) taşrada yaşananların haberleri İstanbul'a taşınıyordu. "Tanzîmât-ı Hayriyye'nin nihâyeti budur" (673) diyen berber Emin'in

veya “her taraftan ortalık fenâlaşıyor, zîrâ her bir muhassılın etmediği kalmadı, anıncün reâyâlar tâkat getüremeyüb ayaklandı” (691) diyen Karabet’in söylediği gibi, yeni vergi rejiminin ardından gelen bu ayaklanmalar pek çok kişi için beklenen bir sonuçtu.

Bu ayaklanmalar içinde en büyük yankı uyandıranı ise Niş isyanıdır. 19. yüzyılın başlarında özerklik kazanan Sırbistan’ın yanında bir sınır kenti olan Niş’in nüfusu büyük oranda Hristiyanlardan oluşmaktaydı. 1841 yılı başlarında ortaya çıkan geniş katılımlı isyanda, köylüler, kendilerine ilan edilen verginin iki katından fazlasının talep edildiğini, affedildiği halde şarap ve rakıdan vergi toplanmaya devam edildiğini, bunun yanında devlet görevlilerinin kötü muamelelerine maruz kaldıklarını ve Hristiyan kadınların zorla Müslümanlaştırılmaya çalışıldığını öne sürmüşlerdir. Arnavut askerleri çağırılarak bastırılmaya çalışılan isyan ancak yaz aylarında sona erdirilebilmiş, ancak çatışmalar esnasında ölenlerin yanında yüzlerce köy yakılmış ve binlerce köylü Sırbistan tarafına kaçmıştı (597, 621, 628). Çoğu zaman bölgeden gönderilen mektuplarla veya tüccarlardan alınan haberlerle Niş’te yaşanan çatışmalar her iki taraftan da ölenlerin sayılarına dair çoğu zaman abartıyla kulaktan kulağa aktarılmaktaydı (575, 580, 583, 592, 602). “Bu husûsa Tanzîmât-ı Hayriyye ile zecriyye sebep oldu, eğer Tanzîmât-ı Hayriyye böyle gider ise bir memleket tâkat getüremez” diyen Ali Ağa’nın sözleri (640) başka bölgelerdeki vergi isyanları gibi Niş isyanının da Tanzimat ile ilişkilendirilmesine bir örnek oluşturuyor. Öte yandan isyan sırasında ölenlere, idam edilenlere, yakılan köylere ve kaçan köylülere dair İstanbul hanları ve kahvehanelerinde dolaşan dramatik haberler Tanzimat’a dair muhalefeti güçlendiriyordu (691).

Bununla beraber Niş isyanının kimi Sırp ve Bulgarlar arasında gittikçe güçlenen milliyetçi ve ayrılıkçı bir dil üzerinden kendini ifade etmeye başladığı da vurgulanmalı. Bir Bulgar gazetesinden okuduğu haberi nakleden Sırp knezinin “kabâhat Müslümanlarındır, zîrâ anlarda insâf olmadığından bizi dâimâ rencide edüb mâl ve ırzımıza dokunurlar” (604) veya İstavri’nin “Rumeli’nde Bulgarlar ayaklanmış. Biz cesâret edemiyoruz, bâri bizler anlara im-

dâda gidelim” (693) sözleri yeni vergi rejiminin tetiklediği bu ayrılıkçı dilin nasıl keskinleştiğine dair ipuçları sunuyor. 19. yüzyılda Balkanlar’da ortaya çıkan pek çok ayaklanmada olduğu gibi, Niş isyanı da Rusya ile ilişkilerin gerilmesine vesile olmuştur. Osmanlı yönetiminin baskıları nedeniyle Bulgar köylülerin ayaklanmalarının beklenen bir sonuç olduğunu söyleyen Rusya, isyanın şiddetli bir biçimde bastırılmasını protesto etmiş ve bölgede teftiş yapmak üzere bir memur görevlendirmişti.²³ Bu gerginliğin İstanbul sokaklarına yansması ise Mehmed Ali Paşa isyanında olduğu gibi yine Rusya ile savaş olasılığı üzerine artan söylentilerdi (699, 701, 703, 759, 769, 771, 775, 779).

b. Hukuk ve 1840 Ceza Kanunu

Tanzimat’ın ilanından yaklaşık altı ay sonra, 1840 yılı Mayıs ayında yürürlüğe konulan Ceza Kanunu temelde Osmanlı bürokrasisinin iç işleyişini ve tebaayla ilişkilerini yeniden düzenleyen hükümlerden oluşur. Tanzimat’la beraber devlet görevlilerine maaş bağlanmış ve iltizam sistemindeki bir yandan taşrada görevli valiler ile eşraf, öte yandan da taşra yöneticileri ile merkezdeki bürokratlar arasındaki hediye ekonomisi yasaklanmıştır. Kanunun yürürlüğe girmesinin hemen öncesinde ve sonrasında görevlerinden alınan başta Sadrazam Hüsrev Paşa olmak üzere kimi valiler, takip eden yaz aylarında aynı zamanda kanunu da hazırlayan Meclis-i Vâlâ’da rüşvet ve yolsuzluk iddialarıyla yargılanmış ve mahkûm edilmişlerdir.²⁴ Dar bir bakış açısıyla, tamamı Tanzimat’a muhalif olduğu bilinen yüksek devlet görevlilerinin yolsuzluk nedeniyle yargılanması, hükümetteki Tanzimatçıların hukuki bir kılıf içinde sundukları siyasi nitelikli bir tasfiye hareketi olarak değerlendirilebilir. Ancak daha geniş bir çerçevede bu kanunun en önemli amacı bürokrasiyi etkin bir biçimde merkezin denetimi altına almaktı. Yeni vergi rejimiyle, merkezden atanan ve yalnızca İstanbul’a karşı sorumlu olan muhassılların taşradaki varlığıyla, valilerin mali kaynakları zaten önemli ölçüde budanmıştı. Şimdi ise hediye mübadelesinin yasaklanmasıyla beraber taşra ileri gelen-

leriyle müttefik olarak oluşturdıkları siyasi otorite İstanbul eliyle yeniden tanımlanıyordu. Başta sadrazam olmak üzere devrin önde gelen kimi bürokratlarının yargılanıp cezalandırılmasıyla da tüm bürokrasiye kuvvetli bir mesaj vermek hedefleniyordu.

Ceza Kanunu yolsuzlukla ilgili hükümlerinin yanında, bürokratların merkezin denetimi altına alınması yönünde farklı hükümleri de içermektedir. 1840 Ceza Kanunu'nun en önemli yeniliklerinden biri cezalandırmanın suça göre uygulanacağı ve yöneten-yönetilen ayrımı gözetilmeksizin kanunun herkese eşit uygulanacağı yönündeki taahhüttü. Kanun, suçu ispat edilmeksizin hiç kimsenin "canına kasd olunmamasını" vurguluyor, zabitlerin dayak ve küfür etmelerini yasaklıyor ve en öne çıkardığı "faraza vüzerâdan birisi bir çobanın bile canına kasd vukuunda ol vezirin hakkında dahi kısas-ı şer'î icra oluna"²⁵ gibi ifadelerle taşra yöneticilerinin özerk iktidarlarını ipotek altına alıyordu. Öte yandan, cinayet, yaralama, hırsızlık ve pranga cezasını gerektiren davaların Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmesini hükme bağlayarak taşra yöneticilerinin Tanzimat'tan önceki cezalandırma yetkilerini büyük ölçüde sınırlıyordu.²⁶ Örneğin, yolsuzlukla suçlanan valilerden biri olan sabık İzmit Valisi Akif Paşa'nın yargılanması sırasında, İzmit'te karantina baskınına katıldığı iddia edilen bir kadının Akif Paşa'nın adamları tarafından dövülmesi gündeme gelmiş, suçunu ispatlayacak delil ortaya koyamadan kadını cezalandırdığı için Akif Paşa suçlu bulunmuştu.²⁷

Kendisini döverek Tanzimat'a "mugayir" hareket eden Manastırlı Şerif Bey hakkında Meclis-i Vâlâ'ya arzuhal vermek isteyen Hüseyin Efendi'nin (773) veya "vilâyetde kânûnnâme zuhûr edelü elhamdülillah südlimânlık oldu. Birisi birisine bir şamar ursa Hüseyin Paşa küreğe koyuyor, döğmiyor iki üç ay kürekde duruyor" diyen Vidinli Ömer Ağa'nın sözleri, ceza kanununun kimileri tarafından olumlu karşılandığını gösterse de, bu olumlu yorumların genel hava içerisinde azınlıkta kaldığını söyleyebiliriz. Aydın'da "kız bozan" birisinin yalnızca dövülüp ardından salıverilmesi ve suçu ispat edilemediği için bir hırsızın serbest bırakılması (478), Selanik'de iki Yahudiyi öldüren kişilerin yakalandıkları halde suç-

ları ispat edilemediği için serbest bırakılmaları ve ardından bu kişilerin “öldürsek hırsızlık da etsek isbât olunmayınca kurtulunur imiş deyüb dağa gidüb hırsızlığa” başlaması (559) veya zabıtlere götürülen hırsızlar için davacıdan ispat etmesinin istenmesi (882) türünden şikâyetler yeni ceza kanununa dair olumsuz ama daha yaygın hissiyatı dile getiriyor

Öte yandan, yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi cezalandırma konusunda titiz davranan kimi valilerin uygulamalarına bakarak, ceza kanununu çıkaran ve örnek seçtikleri devlet ricalini yargılayıp cezalandıran Tanzimatçıların bürokrasinin bütününe gönderdikleri mesajın taşra yöneticileri üzerinde etkili olduğu anlaşıyor. Örneğin bu dönemde idam edilenlerin sayısında herhangi bir azalma olup olmadığını değerlendirmekten yoksunuz. İşkence ve idamla tanımlanan açık şiddetin yerini polis ve hafiyeler eliyle işletilen toplumsal gözetim mekanizmalarının örtük şiddetinin alışı, 19. yüzyılın yasal-siyasi çerçevesinde, işkence ve idam cezalarının azaldığı Avrupa tarihinde de gözlemlenen bir olgudur. Osmanlı’da idam cezalarının azaldığı o dönemde İstanbul’u ziyaret eden kimi seyyahların aktardıkları bir gözlemdir.²⁸ Bu bağlamda, Kasımpaşı Abdurrahman’ın “Ben de bir reâyâ ile gavga edüb öldüreceğim, bana sorarlar ise Tanzîmât-ı Hayriyye’de ölüm yokdur anıncün yaptım. Kimin karşısına çıksam söyleyeceğim” (570) sözleri ile 1844 yılında İngiliz seyyah Charles White’ın gözlemlerindeki paralellik belirtmeye değer.

Mevcut Sultan, işledikleri suçlarla Fransa’da, İngiltere’de ya da Birleşik Devletler’de anında darağacını boylayacak kişilere bile idam cezası verme fikrinden hiç hazzetmiyor. Hükümdarın hassaslıklarına aşına olunması, tabiatıyla, yargıçların hassaslıklarına da tesirde bulunuyor.²⁹

Tanzimat bu nedenle dişleri dökülmüş bir devletin yeni siyaseti olarak görülüyordu. Yeni ceza kanunu nederiyle nizamın sağlanmadığı, suçluları gerektiği gibi cezalandırmayan, caydırıcılığı olmayan, isyanları önlemek için sert askeri yöntemlerin uygulamaya geçirilemediği, kendi kanunlarıyla kendi elini kolunu bağlayan ye-

ni bir rejimden fazla bir anlamı yoktu halkın gözünde. “Yanya’da kânûnnâme zuhûr edeliden berü Arnavud tâifesi paşaya itâat” etmemektedir (215), taşrada eşkıyalar yol kesmektedir ama bir muhassıl “Tanzîmât-ı Hayriyye vardır, eğer birisi kurşun atar ise de siz atmayın” (421) demiştir, Kayseri’de Avşar aşiretinin hırsızlıkları önlenememektedir çünkü “Tanzîmât-ı Hayriyye olduğundan bir kimesne üzerlerine varub urmağa cesâret” edememektedir (822), vergiler toplanamamaktadır çünkü “Tanzîmat’da zincir, tomruk yok ve rençberden para tahsîli güç” olmaktadır (530) ve Niş isyanını bastırmakla görevli Yakub Paşa, isyancılar karşısında çektiği zorluk üzerine İstanbul’a haber göndererek “Tanzîmât-ı Hayriyye ile iş göremeyeceğim, ruhsat verirseniz bildüğüm gibi yapayım” demiştir (699).

Suç ve suçluyu daima ‘öteki’ne ait gören, adaletin tesis edilebilmesinin ön koşulu olarak sert ve otoriter yöntemleri talep eden bu otoriter popüler zihniyetin keskinleşmesinde şüphesiz Mehmed Ali Paşa’ya atfedilen otoriter ama etkili yönetim prensiplerinin etkisi olmuştur. Bununla beraber siyasi ve iktisadi açıdan gitgide yoksunlaşan ve bu nedenle toplumsalı daha çok ahlaki terimlerle tahayyül eden Müslüman kesimler arasında bu otoriter ve muhafazakâr söylemin daha çok zemin kazandığı da muhakkak. Zira Müslüman ve gayrimüslimler arasındaki eşitliği ifade eden Tanzimat fermanı ve bunu hayata geçiren ceza kanununa tepkiler en çok kendi toplumsal konumlarını yitirdiğini düşünen Müslümanlar arasında hayat buluyordu.

c. Cemaatlerarası ilişkiler

Tarihsel anlatıları, geçmişin olduğu gibi temsilden çok bugüne yapılan siyasi müdahaleler olarak görmek gerekir.³⁰ Her tarihsel anlatıda olduğu gibi, Osmanlı tarihine ilişkin modern tarihsel anlatıları da bu anlatıların ortaya çıktığı siyasi ve ideolojik arka plan ve anlatıları kurgulayan tarihçinin siyasi tahayyülü ekseninde düşünmemiz kaçınılmaz. Farklı dinsel ve etnik grupları içinde barındıran Osmanlı İmparatorluğu’nda cemaatlerarası ilişkilerin ni-

teligine ilişkin ortaya konulan genel soruyu öncelikle bu çerçeve içinde düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Bir uçta farklı cemaatlerin çoğu zaman husumetle birbirlerinden kopuk ve izole yaşadıkları tahayyülü, diğer uçta da barış içinde imparatorluğun çok kültür-lülüğü sorunsuzca içinde barındırabildiği tahayyülü, modern siyasi görüşlerin temellendirilmesinde sıklıkla karşımıza çıkarken, harmoni/şiddet, hoşgörü/ayrımcılık arasında gidip gelen sıfatlarla tanımlanan bir Osmanlı kültürü ve Osmanlı devleti, ulus devletin kazanımları ve şiddeti üzerine gerçekleştirilen modern siyasi muhasebede reddedilip olumsuzlanan veya nostalji ile hatırlanan bir model haline dönüşebilmektedir. Açıktır ki, bu soru arşivlerde yapılacak kapsamlı bir çalışma ile cevaplanacak türden değil. Zira arşiv, bu iki kutbun her biri için ve bu iki kutup arasında gidip gelen tüm tahayyüller için yeterli derecede ampirik malzeme sağlar.

Elimizdeki jurnaller de öyle. İster Müslümanlar ve gayrimüslimler arasında husumeti tarihsel olarak ispatlama gayretinde, ister bir Osmanlılık bilincine sahip gayrimüslimlerin varlığını gösterme amacıyla olsun, jurnaller birbirleriyle kaçınılmaz olarak çelişen çok sayıda ampirik malzeme sunuyor. Bu heterojen ve çok parçalı kamuoyunun izini sürebilmek için yapılması gereken, cemaatlerarası ilişkilerin niteliği hakkında betimleyici gözlemler yapmanın ötesinde jurnallerde kaydedilen görüşlerde üretilen söylemleri somut tarihsel konjonktürde anlamlandırmaya çalışmak.

David Nirenberg'in Ortaçağ İberya'sındaki Hristiyan, Müslüman ve Yahudi cemaatleri arasındaki toplumsal ilişkiler üzerine yayımladığı önemli kitabında öne sürdüğü gibi, azınlık cemaatlerini ötekileştiren, bu cemaatlere dair geçmişten miras alınmış olumsuz bir söylemin varlığı, bu söylemin başarılı olacağı anlamına gelmez; olumsuz söylemin güç kazanması ancak somut konjonktür içinde anlam kazanabilir.³¹ Bu nedenle jurnallere yansıdığı haliyle Müslümanların gayrimüslimlere karşı olumsuz söylemlerinin güç kazanmasını, yakın bir zamanda Yunan devletinin bağımsızlık kazandığı, Balkanlar'da ayrılıkçı hareketlerin yükseldiği ve bu ayrılıkçı hareketlere Avrupa devletlerinin kendi siyasal rekabetleri içinde açık veya örtük destek verdikleri bir dönem içinde

anlamlandırmak gerekir. Gitgide su almakta olan bir gemide, geride kalanlar, bildikleri hayatın sona erdiği düşüncesindeki hayal kırıklığı ve yalnızlaşmayı, terk edenlere duydukları öfke ve husumete tercüme ediyorlardı. Üstelik Tanzimat'la ilan edilen Müslüman ve gayrimüslimler arasında eşitliği güvence altına alan yeni prensiplerin ve ceza kanununda hayata geçirilen yeni uygulamaların Niş'teki Bulgar veya Girit'teki Rum isyanlarındaki kışkırtıcı rolleri Müslümanlar arasında sıklıkla dile getiriliyordu. Yedikule'de bir kahvede Hüseyin ve Ahmed'in sohbetleri Müslümanlar arasındaki bu genel hissiyatı özetliyor: "Reâyâlar her bir tarafından ayaklanmış, evvelki vakit reâyâ ne mümkün kapudan dışarı çıksun. Reâyâda kabâhat yok, bütün kabâhat bizdedir. Tanzîmât-ı Hayriyye îcâd olalı zâbitandan dahi korku kalkdı, nihâyeti böyle olur" (689).

Bourdieu, farklı gruplar arasındaki sosyal uzaklığın tanımlanmasında coğrafi alanın bir metafor işlevi gördüğünü söyler.³² Tanzimat'la onaylandığına hükmedilen mevcut toplumsal hiyerarşilerin Müslümanlar aleyhine bozulduğu düşüncesi bu nedenle Müslümanlar tarafından en çok coğrafi mekândaki kuşatılmışlık metaforuyla dillendiriliyordu. Dükkânların çoğunu "Ermeniler zabt eyledi" (1280) veya "Aslından bu taraflarda hiç reâyâ hâneleri bulunmaz idi, şimdi bütün reâyâ mahallesi oldu, bu mahalleri kâfirler istilâ eylediler" (873) türünden ifadeler, Müslümanlar arasında mekân metaforu üzerinden kurulan kuşatılmışlık duygusunu yansıtır. Böylece toplumsal hiyerarşide konumlarının yitirilmesine dair hissiyat, geleneksel yaşam alanlarının yitirilmesi üzerinden ifade buluyor ve tepki, Müslümanların alanına tecavüz eden, diğer bir deyişle haddini aşan gayrimüslimlere yöneliyordu.

Gayrimüslimlerin gittikçe artan kamusal görünürlüğüne dair Müslümanlar arasında yaygın olan görüş, kamusal alanda kıyafet kodları üzerinden temsil edilen toplumsal hiyerarşinin bozulmasında temellendiriliyordu. "Bu reâyâlar evveli kürk giymezler idi... Şimdiki taksîmde kürk reâyâlara, aba bizlere düşmüş. Bir taksîm daha olur ise bizlere bakalım ne düşer?" (1268), "Ermeni tâifesi-nin ekserîsi şapka giyüb Frenk olmağa başladı, bunlara bilmem ne

oldu? Ermeni milleti İstanbul'a geldiği vakit ehl-i İslâm'ın ayak yemenisini silmek için gelmiştir" (899) veya "Bu civârda Saray-ı Hümayûn olsun da yine bu gavurlar çan çalsunlar çok şey. Ah! ah! Hudâ bize fırsat verüb de şunların ne vakit anasını ağlatacağız. Ve şu çocuklarının başlarına bak, yeşil bağlamışlar, emirlik bunlara geçmiş" (536) sözleri, Müslümanlar arasındaki bu keskinleşen ifadelerden jurnallere yansıyanlar arasında birkaç örnek.

Azımsanmayacak sayıda Ermeni ve Rum tebaasının bu dönemde Avrupa devletleri vatandaşlığına geçmelerinin Müslümanlar arasında gayrimüslimlere yönelik olumsuz havayı gitgide perçinlemiş olabileceğini de burada not etmeliyiz. 300 kuruş veren her Hristiyan'a istediği Avrupa devletinin pasaportunu edinebileceğini söyleyen pasaport simsarı İspiro'nun sözleri taabiyet değiştirmenin kolaylığını iyi özetliyor (416). Böylece Avrupa devletlerinin Osmanlı siyasetindeki belirgin rolü, İstanbul'da gittikçe artan "Frenkler" ve taabiyet değiştiren Osmanlı gayrimüslimleri, Müslümanlar arasında artık iyice yaygın olan Avrupa ve onun simgelerine dair husumetin hedefi oluyordu. Gerçekten de Avrupa'daki siyasi gelişmeler böyle bir duyarlılıkla şaşırtıcı bir dikkatle izleniyordu. Avrupa'daki siyasi gelişmelere dair bilgiler çoğu zaman Beyoğlu elçiliklerinde çalışan tercümanlardan, Avrupa limanlarından yeni gelen tüccarlardan, İstanbul'da yaşayan Levantenlerden ve Avrupa'da yayımlanan gazetelerden öğreniliyordu. Fransa'da Kral Louis-Philippe'e karşı Cumhuriyetçi ayaklanmalardan (360, 750, 758, 973), İngiltere'de Chartist grevlere (882, 1017) veya Fransa kralı (402, 765) ve Rus Çarı I. Nikola'ya (1028) suikast girişimlerine kadar Osmanlı gündelik siyasetinde merkezi konumda olan ülkelerde yaşananlar hararetle tartışılırken, Osmanlı dış politikasında marjinal konumdaki Portekiz'de Kraliçe II. Maria'ya karşı devrimci başkaldırıları (1066) veya İspanya'da kral naibi Espartero'nun yönetime gelmesinden ve ülkeden kaçışıyla sonlanan isyanlar da (614, 1087, 1229) sohbet konusu olabiliyordu. Karşılıklı olarak ülkelerini ziyaret eden Avrupa kral ve prenslerinin hareketleri de dikkatle izleniyor (1248, 1258, 1353) ve bu resmi ziyaretlerin Avrupa'nın dış siyasetinin şekillenmesi ve Osmanlı açısından

sonuçları üzerine tahminler yürütülüyordu. Osmanlı'nın çok uzatıldığı İngiltere ve Çin arasındaki Afyon Savaşı (996, 998, 1003, 1011, 1101, 1234), Fransa'nın Cezayir'i işgali kadar merakla izleniyor (1011, 1132, 1145, 1227, 1278) ve bu iki büyük güç arasındaki küresel rekabetin Osmanlı'nın geleceğine etkileri üzerine karamsar sohbetler yapılıyordu.

İstanbul'daki günlük yaşamın her alanında Avrupalıların görünürlüğü, Avrupa'nın Osmanlı siyasetindeki etkisinin kanıtını oluşturmuyordu. İstanbul'un "Frenk" evleriyle (237, 827, 885, 982, 1013, 1128) ve pazarın Avrupa mallarıyla dolması (239, 517, 522, 534, 850, 934, 939, 1203) bir yana, köle edinen (37), silah atan ve "ahlakı bozan" (542, 827), noksan akçe çıkaran (236) Frenklere göz yumulması, Müslümanlar arasında "İslâm'ın elinde bir maslahat kalmadı, bütün reâyâ ve Frenklerin eline geçti. Birtakım fukarâ geçinüb duâ ederler idi, şimdi İslâm'a hiçbir şey kalmadı" (561) hissini güçlendiriyordu.

"Ehl-i İslâm inkırâz bulmaktadır" hissi en çok da Müslümanların fiziksel yok oluş söylentileriyle desteklenip, temellendiriliyordu. Karantina tezkerelerine Frenklerin yetkili olması (238), Frenk doktorların askerlere meyve yemeyi yasaklamaları ve bu nedenle askerlerin hastalanması (1044) ve yine bu doktorların Müslümanları bilerek zehirlediği (535) gibi söylentilerin yarattığı "intikam" hissi göz önünde bulundurulduğunda imparatorluğun çeşitli yerlerinde halkın karantina uygulamalarına tepkileri ve bu tepkilerin merkezinde yer alan Frenk doktorların linç edilmeleri muhakkak ilişkiliydi.³³

Müslümanlar ve gayrimüslimler arasında gittikçe belirginleşen bu uzaklaşmanın yanında, bir arada yaşama deneyimiyle biçimlenmiş birliktelik duygusunu da gözden uzak tutmamak gerekiyor. Avrupa devletlerinin tebaası olmaya çalışan dindaşlarına iyi gözle bakmayan çok sayıda Osmanlı tebaası gayrimüslim mevcuttu. Avrupalıların misyoner faaliyetlerinden şikâyet edip "lu'nun birbirine düşmesine sebep yine bu Frenk tâifesidir" (311) diyen Osmanlı Rum tebaasından Tatavlı Kostandi, İngiliz vatandaşlığı teklif edildiğinde "benim neslim lu içinde haşır olmuş, bize yakışmaz

cins-i âhere gitmek” (64) diyen Kayserili Dimitri, konuşmalarını içittiği bazı gayrimüslimlerin “Hakk teâlâ hazretleri devletimize zevâl vermeyüb bizleri cins-i âher eline düşürmesün” dediklerini aktaran Hurşid Ağa (340) ve “düvel-i sâire reâyâsı olmakdan ise Devlet-i Aliyye’nin kelbi olmak efdâldır” (914) diyen Vanlı papaz Artin’in sözleri gayrimüslim Osmanlı tebaası arasında hâlâ güçlü olan Osmanlılık kimliğini gösteriyor.

Pasaportlar kadar bağlılık duygularının da sıklıkla değiştiği bir siyasal konjonktürde, fikirler de sürekli değişen siyasi ve toplumsal koşullara göre yeniden biçimleniyordu. Osmanlılık ve ulusçuluk arasında kalmış özellikle Rum tebaanın bu karmaşık ve mütereddid bağlılıklarını göstermesi açısından 1841 yılında patlak veren Girit isyanı iyi bir örnek teşkil eder.

1841 Girit İsyanı

Girit adasında, Osmanlı ve İngiliz müttefik kuvvetleri tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra adanın denetimini Osmanlılara devreden Mısır valisi Mehmed Ali Paşa ile Babîâli arasında imzalanan barış antlaşmasının ardından 1841 yılında büyük bir ayaklanma patlak verdi. Tarihçilerin aksine, o zaman yaşayanlar isyanların sebepleriyle ilgilenmiyorlardı. Bunun bir sebebi, ayaklanmaların hem sık olmaları hem de beklenen bir şey olmalarıydı ve bu durum da sebepler üzerine tartışmayı önemsiz kılıyordu. İmparatorluğun herhangi bir yerinde bir isyan baş gösterdiği duyulduğu zaman, yeni bir haber olmuyordu bu artık. Bu isyanlar arasında şüphesiz en önemlisi olan Mehmed Ali Paşa’nın Mısır’daki isyanı daha yeni bitirilmişti; Lübnan’da çatışma halen devam ediyor, yerel güçler arasında Sırbistan’ın denetimini ele geçirmek üzere rekabet gitgide artıyor ve Anadolu ve Rumeli’nin pek çok yerinde vergi ayaklanmaları sürüp gidiyordu. Girit İsyanı işte bu büyük toplumsal hengâme ortasında patlak verip İstanbul’daki sohbetlerin esas konusu haline geldi.³⁴

İsyanın sebepleri pek tartışılmıyordu belki ama bu isyanın ne-reye evrilebileceği bütün olasılıklarıyla konuşuluyordu. Zira pek

çok kişi bu isyanın başarılı olup olmamasının Avrupalı Büyük Güçler'in müdahil olmasına bağlı olduğunu biliyordu. Avrupa devletlerinin Girit'te yaşanan gelişmelere nasıl müdahale edecekleri, Osmanlıların isyanı bastırmak için nasıl karşılık vereceğinden daha önemliydi. Giritlilerin "ülkemizi müstâkil isteriz... eğer olmaz ise toplumuz kırılırız demişler ve hâlâ cevâb bekliyorlar bakalım düvel ne yapacak" (508) dediğini aktaran Bebekli Yanko'nun sözleri, İstanbul'da yaşayan çok sayıda Rum'un, Girit İsyanı'nın patlak vermesinin ardından doğan merakını ifade ediyordu.

İsyana destek verenler Yunanistan'dan yardım bekliyorlardı, ama bunun yetmeyeceğini de biliyorlardı pekâlâ (468, 523). Rusya'nın Niş isyanıyla meşgul olduğu ve İngiltere'nin Mehmed Ali Paşa isyanının bastırılması hususunda Osmanlı İmparatorluğu'na desteğini sunduğu bir zamanda, biraz kuşkuyla da olsa, Fransa birçokları tarafından Avrupa'daki büyük güçler arasında Girit'teki isyancılara elini uzatmaya en uygun aday olarak görülüyordu. Doğu Akdeniz'de seferden dönen tüccarlardan Yunanistan'ın gönderdiği askeri birlik ve gemi sayısından, isyanı bastırmak üzere olan Osmanlı kuvvetlerine dayanmaları için Fransa'nın Giritli asilere verdiği para miktarına kadar her gün haberler duyuluyordu (505, 525). İstanbul sokaklarında yankılanan bu söylentiler Girit'in başarı kazanabileceği görüşünü besliyor ve Giritli tüccar Yani'nin sözlerinin altında yatan şu duyguyu keskinleştiriyordu: "Bizler Müslümanlar ile gayrı imtizâc edemeyeceğiz, çok çekdik" (545).

1841 baharında Babiâli ayaklanmayı bastırması için Amiral Tahir Paşa kumandasında Girit'e bir filo yolladı.³⁵ Dışarıdan herhangi bir yardımın sızmasını önlemek ve isyancıları teslim olmaya zorlamak için Tahir Paşa'dan aday abluka altına alması istenmişti. Haberler de anında İstanbul sokaklarına yayılıp durumun nasıl gelişeceğine dair endişeleri, umutları ve belirsizlikleri besledi. Kapsamlı malumat edinmekten mahrum olan insanlar, çoğunlukla tüccar gemilerinin kaptanları ve mürettebatından parça parça malumat almak zorunda kalıyorlardı. Limandan limana seyahat eden, Akdeniz'in dört köşesinde kulaklarını şevkle kabartarak haber

toplayan bu gemiler modern gazete işlevi görüyordu bir bakıma. Gelgelelim, Galata'dan ve İstanbul'un diğer limanlarından duyurdukları haberler olsa olsa kopuk kopuktu ve malumatı tam bir doğrulukla belirlemek zordu. Bu da ister istemez haberlerin çoğu zaman birbirini tutmamasına sebep oluyor ve bu haberler de farklı kişiler tarafından kendi bakış açılarını ispat etmek için birer kanıt olarak kullanılıyordu. Bir başka deyişle, halk Girit'teki olayları bu parçalı haberler aracılığıyla tartışmış olsa da, bildikleri şeylerden ziyade nasıl hissettiklerini ya da nelerin olabileceğine ilişkin tahminlerini ifade ediyorlardı.

Bu haberler ayaklanmanın başarılı olacağına inandırabiliyordu bazılarını. Bu inançla İstanbul ve İzmir'den isyana katılmak üzere Girit'e gidenler vardı (606, 608, 609). Yunanlı bir doktor ülkesinden gelen bir mektuba dayanarak Girit'te çatışmaların başladığını ve 5000 Müslüman'ın isyancılar tarafından öldürüldüğünü Kürkçü Hanı'ndaki otel odasında sevinçle aktarıp "Müslümanların vakti bitdi" derken (642), gelen kimi haberler tersini iddia ediyor, çok sayıda isyancının öldürüldüğünü söylüyordu (582, 588, 591). Bu tür çelişkili haberler arasında her zaman olduğu gibi isyanı destekleyenler beklentilerine uyan haberlerin doğruluğunu kolaylıkla kabul ediyor, uymayanını ise yalanlıyorlardı (642, 649, 653, 656, 657).

1841 sonbaharındaki genel hava ise yazdan farklıydı. Yazın dile getirilen görüşler Osmanlıların zafer kazanıp bozguna uğradığı arasında gidip gelirken, sonbaharda Osmanlı birliklerinin isyancıları bozguna uğrattığına dair yoğunlaşan haberler isyanı destekleyen çok sayıda Rum'u tedirgin bir bekleyişe sevk etti (623, 661, 662, 663). Osmanlıların zafer kazandığına ilişkin bu söylentilere rağmen bazıları sonuçtan hâlâ şüphe duyuyordu (653, 656, 657, 671, 687, 688, 702, 718). Ama olaylar geliştikçe ve isyanın bastırıldığı açıklık kazanınca, şüpheli görüşler daha az işitilir ve İstanbul sokaklarında hayal kırıklığı da daha çok hissedilir oldu. Çoğu Yunanistan vatandaşına göre bu durumun sebebi Girit'in Avrupa'dan ve özellikle de İngiltere'den yeterince yardım görmemesiydi. Ancak kimileri için Osmanlı Rumlarının yeterli desteği verme-

mesiydi yenilginin asıl sebebi (730). Osmanlı tebaasından bakkal Kostanti ile Yunan tebaasından arkadaşı arasında geçen konuşma bu dönemde çoğu Rum'un yaşadığı çelişkili duygulara işaret ediyor: "Girid adasını bir şey edemediniz" dedikde, Moravî dahi, "Ana sen niçün imdâda gitmedin" demiş, mersûm bakkal dahi "Bundan sonra inşallah birkaç refik tedârik edüb Girid'e giderim. Siz lu'dan kurtuldunuz, daha biz halâs olmadık" (705). Öte yandan Yunanlı Nikolaki'nin örneğinde olduğu gibi, yenilgiye rağmen bazı Yunanlılar Müslümanlara açıktan meydan okuyacak kadar cesurdu: "Girid maslahatı usûlüne girüb bizim gözümüz korkdu zann etmeyesiniz, biz Rumeli Bulgarları değiliz elbetde bir taraftan öc gösteririz" (752).

1841'deki Girit isyanının bastırılması İstanbul'daki Rumlar için gerçek bir sarsıntıydı. Daha önemlisi, burada mevzubahis olan şey sadece Girit değil, bağımsız bir ülke olarak Yunanistan'ın varlığıydı da. Daha Girit'te isyan patlak vermeden evvel, 1841'in ilk aylarında söylentiler ortalığı kaplamıştı, ama özellikle Babîâli'nin Yunanistan'a dayattığı yüksek vergiler ve Fransa'nın Yunanistan'dan borçlarını geri alabilmek için sunduğu teşvik, Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açması için ortaya konulan bir kışkırtma olarak görülüyordu (468, 470).

Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasındaki muhtemel bir savaş 1830'larda eli kulağında gözükmese de, Mısırlı Mehmed Ali Paşa'yla olan savaş bittiğine ve Girit'teki isyan bastırıldığına göre, 1841'de birçok kişiye Yunanistan'la artık kaçınılmaz olarak savaşa girilecek gibi geliyordu (711, 733). Girit'teki isyanı bastırmakla yükümlü Tahir Paşa'nın Yunanistan'ı işgal etmek için 24 savaş gemisi ve 100.000 asker istediğine ve Yunanistan'a doğru yol almakta olduğuna (777, 781, 796, 831, 894, 900, 919, 1065) ve Osmanlı devletinin Arnavut birliklerini Yunan sınırına yığmakta olduğuna (878, 879, 926, 1136) dair söylentiler İstanbul sokaklarında dolaşmaya başlıyordu. Öylesine tedirgin bir atmosfer vardı ki İstanbul'da ikamet eden ve ticaretle uğraşan birçok Rum dükânlarının kapatılacağına ve pek yakında sınır dışı edileceklerine kani olmuş gözüküyordu (712, 783, 1348.)

Bu gergin atmosfer yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladı, ama 1842 yılına gelindiğinde bütünüyle gözden kaybolmadığı anlaşıldı. Her ne kadar raporlarda Yunanistan ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki muhtemel bir savaşa ve bunun olası sonuçlarına dair söylentilere seyrek olarak rastlasak da, 1841'deki sıklığın yanından bile geçmez bunlar. 1842'nin sonlarına doğru Yunanlılar arasındaki konuşmalar, Yunanistan kralı Otto'nun topraklarını genişletme gayretlerinden ziyade bizzat kendisine ve Yunanistan'daki geleceğine odaklanıyordu. Avrupalı büyük devletler tarafından 1832'de tahta geçirilen Otto, Bavyera kralı I. Ludwig'in oğluydu. Journaller, 1840 ve 1842 yılları arasında geçen yaklaşık üç yıllık sürede halkının krallarına karşı bir husumetini kaydetmiyor, ama 1842'nin sonlarına doğru aniden, kralın kendi halkı tarafından "telef" edileceği söylentilerinin dolaşmaya başladığını gösteriyor (932, 1008, 1038, 1172, 1205).

Yunanlı Petraki'nin Galata'daki Emin'in kahvesinde söyledikleri pek çok Yunanlı'nın düşüncelerini temsil eder niteliktedir: "Bugünlerde Mora'da olan hareket pek fenâdır. Kralı kaçırmışlar. Mora ahâlîsinin hakkı var, niçün dersin Devlet-i Aliyye'ye âsî oldular, bu kadar muhârebe olub âdem telef oldu serbesiyyet üzere olalım deyu. Sonra bu Yahûdî'nin eline düştü, tekrar esîr oldular. Bütün kendi cinslerini götürüb iş başına koyub ziyâdesiyle mâhiyye verdi, bütün Mora ahâlîsi gerü kaldı, yetmiş iki milyon franka borç gösterdi, fukarâyı rencide etmeğe başladı. Anıncün telef olacağını anlayub şimdi firâr etmiş, bakalım nasıl olur. Gene zannım Mora, Devlet-i Aliyye'ye tâbi' olacaktır, zîrâ saye-i şâhânedede reâyâ-yı Devlet-i Aliyye'nin ne vechile istirâhat üzere olduklarını anladılar" (1125).

Yunan hükümetinde Bavyeralıların sahip olduğu nüfuz, ülkenin Avrupalı güçlere olan muazzam borcu ve yurttaşların yoksulluğu, 1843'te kralın giderek gözden düşmesini açıklamak için herhangi birinin saptayabileceği gözlemlere dayanıyordu. Kral ülkeyi o yıl terk etmedi, fakat hafiye raporlarına yansıdığı şekliyle, kralın ülkeden ayrıldığına dair söylentiler sanki 20 yıl sonra yine benzer koşullar altında ülkeyi terk etmek zorunda kalacağını öngörürcesine yaygındı (1141, 1146). Peki kralın Yahudi olması? Journaller-

de Otto'nun dinine dair yalnızca iki atıf bulunuyor ve her ikisinde de Yahudi olarak anılıyor (1008, 1125). Aslında Otto inançlı bir Katolik'ti ve Ortodoksluğa ihtida etmemiş olmasının onu pek çok Yunanlı'nın gözünde bir sapkın yapacağını muhtemelen fazla önemsemiyordu. Ama ona isnat edilen zındıklık, Hıristiyanlığın başka bir kilisesinde değil, halkın bilincinde aşağı görülen farklı bir dinde tezahür ediyor ve bu da halka olası bir yakınlaşma ihtimalini büsbütün ortadan kaldırıyor.

Kralın akıbeti sorunu ise, genç ülkenin geleceğinden daha az önemliydi. Seçenekler ve alternatifler hararetle tartışılıyordu, zira söz konusu olan kralın kendisi değil, onun ayrılmasından sonra ortaya çıkabilecek muhtemel kargaşaydı. Ancak halk başka bir kral icat etmek için fazla beklemedi. Bu sefer Yunan olmayan bir Katolik getirilmiyordu Avrupa'dan, aksine bir kehanet cisim buluyordu. Eczacı Filipaki'nin aktardığına göre Yunanlılar Antalya civarında Konstantin soyundan bir küçük çocuğu bulmuşlardı ve Otto'nun yerine onu tahta geçireceklerdi (1048).³⁶ Böylece milliyetçi “uyanış” ile “ölümsüz” Son İmparator Konstantin'in “dirilişi” popüler bilinçte örtüşüyor ve bu “uyanışın” eşlik ettiği özgürlükten menkul bir rövanş hissinin sınırları kimi zaman Girit'i aşır İstanbul'a kadar uzanabiliyordu: “Ve meselâ bir çocuk habs iken o çocuğun babasından kalma evini birisi zor ile alsa sonra o çocuk büyüdükten sonra o ev ana düşmez mi? İşte İstanbul dahi fi'l-asl Yunanîlerin idi, şimdi burası babalarının evidir ve rajonca buraları anlara düşer” (564).

Kehanet kabilinden bu tür çözümler bir yana, umutlar giderek azalıyordu. 1843 yazına gelindiğinde Yunanlıların, kralı ülkeden ayrılmaya zorlayacakları açıktı. Birçok kişi Yunanistan'ın kendi ayakları üzerinde duramayacağına inanıyordu ve bazıları da Hami Güçler'den biri tarafından işgal edileceğini düşünüyordu. Bazı söylentilere göre Fransız generaller Yunanistan'a gelmiş ve Fransa'dan bir kralı tahta geçirmeyi istemişti (1161) ya da Fransa, ülkenin borçlarının ödenmesi karşılığında Yunanistan'ı Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'ya teslim edecekti (1171). Yunanistan'a verilen borçların geri ödenmesi hususunda katı tutumu ve Girit'teki isyanın

arifesinde Yunanistan'a teşvik ve yardım sunmak konusundaki heyecanı açısından halkın gözünde Avrupalı güçlerden en çok Fransa'nın öne çıkması düşünüldüğünde, böylesi söylentilerin etrafa yayılacak kadar inanılır bulunmaları anlaşılır bir şey.

Gelgelelim, ne bir Fransız işgali ne de Konstantin'in soyundan yeni bir kralın geleceğine ilişkin olarak yayılan söylentiler, Osmanlı işgali hakkındaki söylentilerin eline su dökebilirdi. Osmanlı-Yunan savaşına dair söylentiler hep vardı, ama Osmanlı işgali şimdi daha önce hiç olmadığı kadar yakın ve gerçek görünüyordu (1052, 1158, 1177). 1843'te Osmanlı işgalinin olabileceğini düşünen Yunanlıların hali, iki yıl önce Girit isyanı olduğu zamankinden hissedilir bir şekilde farklıydı. 1841 yılının, bir arada yaşamayı kesin kes reddedip gözü peklik ve özgüven ile temayüz eden genel havası, umutsuzluğun kabul edildiği bir evreye girmişti şimdi: "Mora ahâlîsi toplanub meşveret etmişler. Bir sâat evvel ne yapacak ise yapalım, zîrâ hudûd başlarında Devlet-i Aliyye'nin askeri dolaşiyor. Bizi ansızca basarlar ise çoluk ve çocuklarımızı esîr ederler, eğer çoluk ve çocuklarımıza dokunmasalar zarârı yok gene evvelki gibi Devlet-i Aliyye'ye tâbî' olurduk" (1190, 1205).

Devlet algısı

Popüler bilinçte devlet, devleti yöneten kişilerle özdeşdir. Öte yandan devlet, halkın gözünde yekpare bir bütünden oluşmaz. Bir yanda padişah öte yanda bürokrasiden oluşan hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Journallerde padişah hakkında doğrudan yorum çok azdır, var olanlar da son derece olumludur. Müslüman veya gayrimüslim, zengin veya fakir, insanlar padişahlarına dua etmekte, sevgi ve saygıyla adını anmakta, düşmanlarını lanetlemektedir. Journallerde padişahın bu temsili iki farklı biçimde açıklanabilir. Birincisi, yukarıda değindiğimiz, journallerin içeriklerinin manipüle edilmiş olabileceği, diğer bir deyişle, padişah hakkında olumsuz yorumların journaller padişaha sunulmadan önce hafiyeden sadrazama uzanan kademelerde bir noktada journallerden çıkarılmış olma ihtimali. Ancak diğer ihtimal de yeterince ikna edici görünüş-

yor. Gerçekten halk padişah hakkında olumsuz bir yorumda bulunmamış olabilir. Gramsci'nin söylediği gibi halk devleti ancak ampirik olarak bilir ve teşhis eder.³⁷ Padişahın devleti simgesel olarak temsil ettiğini, devletin onun bedeninde cisimlendiğini kavrar, ama onu görmez, anlamaz ve dolayısıyla nefret etmez. Geçen bölümde sözünü ettiğimiz, 1830'lu yıllardan itibaren II. Mahmud'un iktidarının kaynaklarını dünyevileştirme çabalarına rağmen, jurnallerde öne çıkan padişah çoğu zaman kerametlerle donanmış, iktidar ve otoritesinin kaynağı dünyevi olmayan bir imge üzerine kuruludur. Sıradan insan için bu iktidar sorgulanmaz, ona ancak hayranlıkla itaat edilir (343, 543).

Öte yandan, padişahın dışsallığı onun popüler temsilini belirsizleştirmektedir. Bu belirsizlik çoğu zaman jurnallerde doğrudan ortaya çıkmaz, ancak satır aralarında, metaforlarda ve en önemlisi de masalsı, fantastik anlatı ve anekdotlarda bir yoruma kavuşabilir. Bu nedenle padişah hakkında sarf edilen sözlerde padişah imgesi çoğu zaman fantastik, masalsı bir anlatıyla kurgulanır. Dünyevi olmayan bir muktedir olarak padişah hakkında konuşurken korku, kaygı, umut ve beklentilerin de masalsı bir anlatıyla kurgulanması kaçınılmazdır bir bakıma (135, 162, 343). Böylece padişah imgesi zamandan bağımsızlaşır. Referans doğrudan dönemin padişahı Abdülmecid değil, kimi zaman isim de verilerek geçmiş padişahlardan birisi oluverir. Ama gerçek dünya aynı zamanda fantastik olanı da belirler, öyle ki gerçek ve hayali olanı ayırt etmek güçleşir. Fantastik olanın araçsallaştırılmasıyla mevcut toplumsal-siyasal sorunlar dillendirilebilir. Böylece adı verilmeden padişah imgesi de eleştirilmeye açık hale gelebilir. Bir masalda doğüstü güçleri olan bir padişah (343), diğer bir masalda Tanrı önünde sıradan bir kula dönüşebilir (162) veya güçsüz, nüfuzsuz ve sorumluluktan kaçan birisi haline gelebilir (135). Veya yine bir başka masalda olduğu gibi (189), masalın kahramanları güncel kişilerden esinleniyor olabilir. Bu masaldaki açgözlü çocuk Mehmed Ali Paşa'nın Osmanlı devletinin gözünden anlatımına benzer. Tıpkı masaldaki çocuk gibi Mehmed Ali Paşa'nın oldu bittilerine göz yumulmuş, bitip tükenmek bilmeyen talepleri kabul edilmiş ve so-

nunda Mehmed Ali Paşa İstanbul kapılarına dayanmıştır. Burada masalı anlatan kişinin aklında da benzer bir özdeşim olmayabilir, asıl önemlisi böyle bir masalın çağrışımını ve didaktik kurgusunu anlamlandırmaktır. Masalın satır aralarında fantezi ve gerçeklik, gerçek ve hayali karakterler iç içe geçmiş olabilir, böylece gerçek sorunlara hayali ama istenen çözümler üretilmiştir.³⁸ Mehmed Ali'nin başı gerçekten ezildiği için değil, ama masal bu talebi yansıtır. Olanı değil olması gerekeni veya II. Mahmud'un yaptığını değil yapması gerekeni.

Padişah devleti temsil etse de, jurnallerde, devletin yönetiminde padişaha atfedilen rol çoğu zaman seremonyal olmanın ötesine geçmez. Padişaha bir özne konumu veya eyleycilik verilmez. Ne iyi yöneticidir ne de kötü, bu nedenle, özne olmadığı gibi sıfatı da yoktur. Devlet yönetiminin, alınan kararların, sıradan halk üzerindeki etkileri olumluysa kendisine dua edilir, olumsuzsa yine dua edilir. Bu haliyle padişah iktidarın görünümüdür, ama pratikte, dillendirilemese de, muktedir değildir.

Gerçek muktedirler, halkın her gün yüzleştiği devlet görevlileridir, çünkü halk soyut devleti bu kişilerde somutlar. Devlet iktidarı toplumun değişik katmanlarında farklı biçimlerde hissedildiği için, devlet, duruma göre sadrazam da olabilir, muhassıl veya zaptiye memuru da. Bu kişilerin kim olduğu, kişilikleri ve karakterleri devlete de somut karakterini verir. İşte bu nedenle bürokrasinin üst ve orta kademesindeki bütün atama ve aziller büyük bir heyecanla tartışılıyor, atananların kişilikleri hakkında konuşuluyor, idaresinin olası sonuçları tartışılıyordu. Özellikle taşrada halkın devletle en önemli ilişki alanı vergi ile ilgili olduğu için temelde yüksek vergilerle tanımlanan ama askerlikten, angaryaya kadar bir dizi yükümlülüklerle içeriği doldurulan “zulüm ve taaddi” kavramı, devlet ricaline dair şikâyetlerin en önemli taşıyıcısıydı³⁹ (69, 88, 100, 191, 477, 638, 679, 1041, 1078, 1127, 1160).

“Her gün Bâb-ı Âlî’de tevcihât olur, lâkin bizim efendinin akçesi çok olduğundan azl olmaz” (613) veya “Devlet mansıbı böyledir, evvelki birtakım akçe cem’ eyledi, bu dahi cem’ eylesün” (805) gibi yorumlar atamaların tecrübe ve liyakat üzerinden değil

maddi güç ve çıkar ilişkileri üzerinden yapıldığı bir bürokrasinin nasıl görüldüğünü özetliyor. Yalnızca üst düzey bürokratlar arasında değil (10, 56, 57, 65, 594, 762), imam ve muhtarlardan (453, 457, 816) Patrikhane'ye (908, 985), gümrükten (152) mahkemelere (420, 1084) sinmiş yolsuzluk şikâyetleri jurnallerde sıklıkla karşımıza çıkar.

Ancak bu ve benzeri sohbetlerin jurnallerdeki sıklığından yola çıkarak 19. yüzyıl ortalarında yaşayan sıradan insanın modern çağa özgü rasyonel bürokrasi prensiplerine sahip olduğu ve bu prensipler üzerinden Osmanlı bürokrasisini eleştirdiği sonucu çıkarılmamalı. Yukarıda değinildiği gibi, 1840 Mayıs'ında çıkarılan Ceza Kanunu yolsuzlukla ilgili pek çok madde içeriyordu ve kanunun ilan edilmesinin hemen ardından başta Sadrazam Hüsrev Paşa olmak üzere Edirne Valisi Nafiz Paşa ve İzmit Valisi Akif Paşa rüşvet ve yolsuzluk iddiaları ile yargılanmış ve mahkûm edilmişlerdi. Meclis-i Vâlâ'da görülen bu yüksek profilli davaların ayrıntılarının dönemin gazetesi *Takvim-i Vekâyi*'de yayınlanmasının en önemli sebeplerinden birisi olarak, Tanzimat bürokratlarının iddia ettiği gibi "Tanzimat-ı Hayriyye'nin yaptığı güzel işlerin herkesin mâlûmu olması ve kavânin-i müessesenin tesirât-ı celîlesini" sağlamaktan öte, toplum üzerinde yeni yönetim prensipleri üzerine kurulu bir bürokrasi algısını yerleştirme yönünde "eğitici" bir çaba olarak değerlendirmek daha yerinde görünüyor.⁴⁰ Gazetede yayınlanan bu davalar, halkın yolsuzlukla ilgili gözlemlerini keskinleştirmiş olabilir. Öte yandan, Hüsrev Paşa bahsinde söz edildiği gibi halkın yolsuzluklarla ilgili şikâyetlerine amirlerinden aldıkları emirler doğrultusunda hafiyelerin de daha duyarlı olabileceklerini vurgulamak gerekiyor.

Bununla beraber, Tanzimat'ın yarattığı genel olumsuz hava içinde ceza kanununun rüşvetle ilgili hükümlerinin ve cezalandırılan vezirlerin halkın üzerindeki olumlu etkisi kapsayıcı olmaktan uzaktı. "İstanbul'da bir âdemin maslahat görmesi pek güç oldu. Tanzîmât'dan evvel daha kolay idi, evvelden bir maslahat için ubûdiyyet beş bin guruş verilür ise şimdi on bin guruş vermeli ki öyle işin görülsün" diyen Dimitraki (1118), Beyazıt Mey-

danı'na dikilmesi planlanan ancak sonra vazgeçilen Tanzimat Anıtı'na referansla⁴¹ “Kânûnnâmenin taşı dikilecek. Her ne kadar taş dikilse bu Âsitâne'de ubûdiyyetsiz bir iş görülmez yine alurlar” diyen Karabet (291) veya “O dikilecek taşlar kânûnnâme içündir, cümle âlem okuyub ana göre icrâ etsünler” diyen hafiye-ye, “Anları kendüleri okusun ve mülâhaza etsünler” diye cevap veren Mehmed Efendi'nin sözleri (316) Tanzimat'ın yeni hegemonik dilinin başarısının sınırlarını göstermesi açısından çarpıcı örnekler oluşturur.

Sohbetlerde kendi görüşlerini temellendirmede en önemli araçlardan birisi hem geçmiş ve bugün arasında kurulan diyakronik karşılaştırma (353, 1135), hem de diğer devletlerle yapılan senkronik karşılaştırmalardı (720). Bugünün eleştirisi üzerine olumlu hatırlanan geçmiş, muhafazakâr bir tonla her türlü yenilik ve reform hakkında olumsuz çağrışım yaratıyor ve böylece Tanzimat reformlarına güvensizlikle, eleştiri Tanzimat bürokratlarına yöneliyordu. Sonuçta başa gelen tüm olumsuzlukların sebebi eskiden olduğu veya savaş meydanlarında Osmanlıları sürekli mağlup eden Mısır ve Rusya gibi devletlerde olduğu üzere “tecrübe ve imtihân” ile yöneticiliğe getirilenler değil, Avrupa “memleketlerine gidüb bu akılları” (612) öğrenen ve sürekli yeni şeyler “icad” eden “ukâla” (869) ricaller yüzündendi. Böylece Avrupa ve onun simgelerine duyulan husumet, yeni devlet adamlarının Avrupalı yollarına duyulan husumetle özdeşleşiyordu: “Serasker paşa hazretleri Tophâne'ye tebdîl olarak gelüb Tophâne zâbitânından birini çizme ile yatağa girüb ve Rikâb-ı şâhânede dahi gözlük ile gitdiğinden, sen bunları Frengistan'da mı tahsîl eyledin diyerek kaldırmış... Ve Müslümanlık ne kadar inkırâz buldu ki; vâlide kethüdâsı Ali Necîb Paşa, Ahmed Fethi Paşa'nın konağına gidüb su istedikde, bir su bardağı bulunamayub şarâb bardağı ile verdik de-yu uşağından işitdim” (54).

Buraya kadar farklı başlıklar altında değerlendirdiğimiz jurnallerdeki sohbet konularının önemli bir bölümü aslında daha ge-

nel bir başlık altında da değerlendirilebilir: fakirlik ve geçim sıkıntısı. İnsanlar Mehmed Ali Paşa'dan nefret ediyordu, çünkü onun isyanı yüzünden yaşanan mali krizde hükümet değersiz kâimeleri basmıştı ve yine onun yüzünden Mısır'dan un gelmiyor ve halk pahalı ve siyah ekmek yemek zorunda kalıyordu. İnsanlar muhassıllara öfkeliydi, çünkü onlar yüzünden memleketlerinde insanların kıtlık ve açlıktan öldüğünü görmüş veya duymuşlardı. Halk Hüsrev Paşa'dan hoşlanmıyordu, çünkü onun sadrazamlığı zamanında işlerinin bozulduğuna ve geçimlerinin güçleştiğine inanıyorlardı. Sıradan insanlar arasında eleştirel siyasi söylemin geçerlilik ve yaygınlık kazanmasının en temel bileşeni, geçim sıkıntısı ve fukaralık üzerine inşa edilmiş kişisel deneyimlerin basit, basit olduğu kadar da etkili neden-sonuç ilişkisi üzerine hikâyelen-dirilmesine dayanıyordu. Bu kişisel deneyimler sohbetlerle kamusal alanda aktarıldığı anda kolektif bir deneyimin parçası olup, şikâyet etmenin, hak aramanın, sesini duyurmaya çalışmanın meşruiyetini sağlıyordu. Jurnallerde ne fakirlik, ne de umutsuzluk kişisel olanı belirsizleştiren, gizleyen genel ve izlenimsel bir anlatıda değil, canlı ve dramatik hayat hikâyelerinde somutlaşır. "Vilâyetimizde masârifâta tâkat getüremiyoruz" (141) diyerek Yunanistan'a göç eden Manastırlı Rumların, geçinme umuduyla dostlarının uyarısını dinlemeyip İstanbul'a gelip "fi'l-hakîka söyledikleri gibi yüzbin kere pişmân oldum" diyen Arnavut Zeynel Ağa'nın (145), yine bir umut İstanbul'a gelip evsiz barksız kalan, "şimdi bütün bütün şaşurdım, başımı alub gideceğim" diyen Mehmed Ağa'nın (348), İstanbul'da biraz para biriktirdikten sonra memleketi Halep'e dönen ama geçinemeyip tekrar İstanbul'a dönmeyi düşleyen Karabet'in (428), ölülerini köpeklerin yediği "aç susuz" askerlerin durumunu anlatan yüzbaşının (252), yiyecek ekmekleri yokken kira istemeye gelen ev sahibini ve ardından da birbirlerini öldüren karı kocanın (443), kıtlık yüzünden birbirini vuran köylülerin hikâyesi (244) ve bunlar gibi daha onlarca kişisel hikâyeye 1840'lı yıllar İstanbul'undan canlı kesitler sunuyor.

NOTLAR

- 1 Bu konuda ayrıntılı bir tartışma için bkz. Natalie Z. Davis, *Fiction in the Archives: Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-century France* (Cambridge: Polity Press, 1988).
- 2 BOA, İMVL, 117, Lef 4.
- 3 Hüsrev Paşa ise, hekim Sardunya baş tercümanı iken tercüme ettiği bir kitabın karşılığı olarak bu parayı verdiğini öne sürmek ve “dahlen ve haricen celb etdiğin havadisleri tarafımıza yaz deyu tenbih etmediğini” ve hekimin bu havadisleri “kendiliğinden yazmış olduğu”nu söylemektedir. Bkz. aynı belge.
- 4 Walter J. Ong, *Orality and Literacy* (Londra: Routledge, 2002), s. 57-67.
- 5 Deborah Tannen, *Talking Voices: Repetition, Dialogue, and Imagery in Conversational Discourse* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), s. 100-109.
- 6 Harry Harootunian, “Shadowing History: National Narratives and the Persistence of the Everyday” *Cultural Studies*, 18 (2004), s. 181.
- 7 Brendan Dooley ve Sabrina A. Baron, “The English Model” (der. Brendan Dooley ve Sabrina A. Baron) *The Politics of Information in Early Modern Europe* (Londra: Routledge, 2001), s. 17.
- 8 Farge, *Subversive Words*, s. 61.
- 9 David Lowenthal, *The Past is a Foreign Country* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), s. 21.
- 10 Örneğin bkz. Eugene Weber, *Apocalypses: Prophecies, Cults, and Millennial Beliefs through the Ages* (Cambridge: Harvard University Press, 1999).
- 11 Ayrıntılar için bkz. Afaf Lutfi al-Sayyid Marsot, *Egypt in the Reign of Muhammad Ali* (Cambridge: Cambridge University Press, 1984); Khaled Fahmy, *All the Pasha's Men: Mehmed Ali, His Army and Making of Modern Egypt* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997).
- 12 BOA, İ.D.H., 1224 (23 N 1256 / 18 Kasım 1840). 13 *Takvim-i Vekâyi* no: 213 (20 L 1256 / 15 Aralık 1840).
- 14 *Takvim-i Vekâyi*, no: 200 (19 R 1256 / 20 Haziran 1840).
- 15 Hüsrev Paşa'nın kapsamlı bir arşiv araştırmasına dayanan bir biyografisi için, Yüksel Çelik, *Hüsrev Mehmet Paşa, Siyasi Hayatı ve Askeri Faaliyetleri (1756-1855)*, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2005. Yetiştirdiği ‘kölelerin’ kısa biyografileri s. 443-450’de bulunabilir. Ayrıca bkz., Halil İnalçık, “Hüsrev Paşa, Mehmed” *İslam Ansiklopedisi*, cilt 5/1, s. 609-616.
- 16 Ayrıntılar için Çelik, *Hüsrev Mehmet Paşa*, s. 16-69.
- 17 Metin And, *Gölge Oyunu* (Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1977), s. 345-346.
- 18 Fahmy, *All the Pasha's Men*, s. 285-290.
- 19 Bu konuda belli başlı çalışmalar için bir önceki bölümde 82 no’lu dipnota bakınız.
- 20 Muhassıllık Talimatnamesi için Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi* (İstanbul: Küre, 2001), s. 285-300.
- 21 Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, s. 104-106.
- 22 Yeni vergi rejimi ve muhassıllar hakkındaki şikâyetler jurnallere yansıyanlardan daha fazla ve çeşitlidir. Bkz. Halil İnalçık, “Tanzimat’ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri” *Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi* (Eren: İstanbul, 1993), s. 361-383 (ilk basım, *Belleten*, cilt 27, 1964, s. 624-690); Ahmet Uzun, *Tanzimat ve Sosyal Direnişler* (İstanbul: Eren, 2002); Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, s. 130-140.
- 23 Uzun, *Tanzimat ve Sosyal Direnişler*, s. 88-94.

- 24 Bu yargılamalar için bkz. Cengiz Kırılı, "Yolsuzluğun İcadı: 1840 Ceza Kanunu, İktidar ve Bürokrasi" *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 4 (Güz 2006), s. 45-119.
- 25 Kaynar, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, s. 304.
- 26 Halil İnalcık, "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri" s. 364.
- 27 Kırılı, "Yolsuzluğun İcadı: 1840 Ceza Kanunu, İktidar ve Bürokrasi" s. 94-95
- 28 Mısır'da benzer gözlemlere ilişkin Khaled Fahmy, "Justice, Law and Pain in Khedival Egypt" (der.) Baudouin Rupret, *Standing Trial: Law and the Person in the Modern Middle East* (Londra: I.B. Tauris, 2004), s. 85-115; İngiltere için Douglas Hay, "Property, Authority and the Criminal Law" *Albion's Fatal Tree: Crime and Society in Eighteenth-Century England* (der.) Douglas Hay ve diğerleri (Londra: Allen Lane, 1975), s. 17-63; Almanya için Richard J. Evans, *Rituals of Retribution: Capital Punishment in Germany, 1600-1987* (Oxford: Oxford University Press, 1996).
- 29 White, *Three Years in Constantinople*, cilt 1, s. 120. Enver Ziya Karal bu durumu Sultan Abdülmecid'in şefkatine bağlar. *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri*, cilt 5 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988), Abdülmecid portresinin alt yazısı.
- 30 Harry D. Harootunian, *History's Disquiet: Modernity, Cultural Practice and the Question of Everyday Life* (New York: Columbia University Press, 2000); Nadir Özbek, "Alternatif Tarih Tahayyülleri: Siyaset, İdeoloji ve Osmanlı-Türkiye Tarihi" *Toplum ve Bilim*, 98 (2003), s. 234-254.
- 31 David Nirenberg, *Communities of Violence: Persecution of Minorities in the Middle Ages* (Princeton: Princeton University Press, 1998), s. 6.
- 32 Bourdieu, "Social Space and Symbolic Power" *Sociological Theory* 7 (1), 1998, s. 14-25.
- 33 1840 yılında Amasya karantına hekiminin öldürülmesi ile ilgili örnek bir olay için bkz. Nuran Yıldırım, "Osmanlı Coğrafyasında Karantina Uygulamalarına İsyanlar: 'Karantina İstemezük!'" *Toplumsal Tarih*, no: 150 (2006), s. 18-27.
- 34 Bu konuda daha ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Cengiz Kırılı, "Balkan Nationalisms and the Ottoman Empire: Views from Istanbul Streets" *Ottoman Rule and the Balkans, 1760-1850: Conflict, Transformation, Adaptation*, (der.) Antonis Anastasopoulos ve Elias Kolovos (Rethymno: Crete University Press 2007), s. 249-263.
- 35 Bu mesele hakkındaki imparatorluk fermanları için bkz. Lûtfî Efendi, *Vak'aniüvis Ahmed Lutfî Efendi Tarihi*, cilt 7, s. 1164 ve 1166.
- 36 Son Bizans İmparatoru Konstantin Palaiologos'un 1453 yılında İstanbul'un fethinde gerçekten ölmediğine, bir gün dirilip İstanbul'u tekrar ele geçireceğine ve Hristiyan Bizans İmparatorluğu'nu yeniden inşa edeceğine dair çok sayıda farklı kehanetler 15. yüzyıldan beri halk arasında dolaşıyordu. Bu farklı kehanetler için bkz. Donald M. Nicol, *The Immortal Emperor: The Life and Legend of Constantine Palaiologos, Last Emperor of the Romans* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), özellikle 6. bölüm.
- 37 Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks*, (der. ve çev.) Quintin Hoare ve Geoffrey Nowell Smith (Londra: Lawrence and Wishart, 1971), s. 272-273.
- 38 Jack Zipes, *Breaking the Magic Spell: Radical Theories of Folk and Fairy Tales* (Londra: Heinemann, 1979), s. 4.
- 39 Bkz. Ahmet Mumcu, *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı* (Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985).
- 40 Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks*, s. 350. Ayrıca bkz., Philip Corrigan ve Derek Sayer, *The Great Arch: English State Formation as Cultural Revolution* (Oxford: Blackwell, 1985), s. 103-107.
- 41 Anıt, Tanzimat'ın "kanun-ı adâletin" bir nişanesi olarak gündeme gelmiş ancak daha sonra bu "Avrupa usulüne" halkın tepkisinin çekinildiği için proje rafa kaldırılmıştı. Lûtfî Efendi, *Vak'aniüvis Ahmed Lutfî Efendi Tarihi*, cilt 7, s. 1068.

Havadis Jurnalleri 1840-1844

Hiç kopya saklamadım. İlk başta çok tehlikeli olduğunu düşündüm. Şimdi tehlike konusunda daha umursamaz hale geldim, ama artık çok geç. Yazdıklarımı hiç kaydetmedim. Bütün o sözcükleri. Sözcükler düşüyor, sayfalar dağılıyor, belleğimde, yağın kar gibi gelişigüzel, arkamda eriyip gidiyorlar. Görevime olan bağlılığımla her şeyi memurlarınıza yolladım. Yaşadıklarımı ve bildiklerimi asla geri alamam – ancak İstanbul'daki İmparatorluk Arşivi'ni, casusların raporlarının saklandığı odayı ziyaret etmediğim sürece. O zaman yeniden eserini görebilir, hatta belki kopya çıkarabilirim. Malzemeyi derleyip toparlayabilirim. Hatta bir gün, tabii ki uygun atlama ve kısaltmalarla kitap halinde basabilirim. Bir kitap ekselansları! Bana ne büyük mutluluk verirdi böyle bir şey.

Barry Unsworth, *Paskali'nin Adası*,
çev. Makbel Okyar (İstanbul: İletişim, 1993), s. 49.

Ocak 1840*

[1] Sipâhîden Hâcî Ömer'in takrîri "bundan akdem Rusya üzerine gidildikde Rusya gâlib gelüb istediği gibi şurûta rabt edince cennet-mekân Sultân Mahmûd Hân hazretleri tez elden Akka kal'asını sırran Mehmed Ali Paşa'ya ve Şam-ı Şerîf'i Selîm Mehmed Paşa'ya verdi. Sonra Girid ahâlîsi de tuğyân ederek birtakım mahalleri zabt etdi ise de ol mahaller elde olmayub dâimâ Devlet-i Aliyye'nin hilâfında bulunan mahallerden olmağla anları da ana vermeğe münâsebet geldi ve geçenlerde olan muhârebe dahi mersûm cennet-mekân hazretlerinin emriyledir. Hemân cenâb-ı Hakk şevket-meâb kudret-nisâb veliyy ni'metimiz efendimiz hazretlerine ömürler ihsân eylesün, dört etrâfı a'dâ-yı dîn olan düşmen olsa Hakk erenler himmetleriyle sâye-i hazret-i şâhânedede muzmahill ve perîşân olur, şevket-meâb efendimizin ecdâd-ı izâmından bu âna kadar ne kadar memleket verilmişse cümlesini tez vakitte zabt edecektir. Ve birtakım küfrân-ı ni'met olanlar otururlar da bilür bilmez sohbet söylerler. Bu makûle edepsizlerin dillerini kat' etmelü, üzerlerine elzem olmayub ve nân u ni'metlerini yiyüb nasıl ederler ol vechile terbiye etmelü" deyu söylediği işidilmiş.

[2] Eyüblü Hâfız Efendi'nin "zât-ı hazret-i vekâlet-penâhîden dolayı kırk elli seneden berü tuğ sancâk çekmiş, hiç merfû'ü'l-livâ' ol-

mamış şeyhü'l-vüzerâdır. Cenâb-ı Hakk tevîk verüb eksik etmesün. Biz fenâ olduk, nâs acâibdir, bilmezler, kimi enine kimi boyuna çeker, cenâb-ı Hakk evliyâ-yı umûr efendileri eksik etmeyüb tevîk ihsân eylesün” deyu hayr dua eylediği işidilmiş.

[3] Karahisâr-ı Şarkîli bir İslâm iki reâyâ Eminönü’nde İsmail ket-hüdânın kahvesinde “vilâyetimizin zulmi def’ olub Devlet-i Aliyye tarafından me’mûrlar gidecek, bir evde kaç erkek var ise beher erkek otuzar guruşdan tekâlîf verecek, arâzîmizin ta’şîrâtı geçen senelerde beşde bir idi, şimdi onda bir vereceğiz ve tekâlîfimiz dahi iki taksîtte verilecek. Böyle olduğu hâlde Âsitâne’ye kim gelür, herkes rençberliğe sülûk eder, işinde gücünde olur, senede tekâlîfîni verir başka bir zulmi olmaz, dâimâ duâ-yı devletde olur, inşallahü’r-rahmân fukarânın duâsıyla Hakk teâlâ çok memleket ihsân eder. Hemân cenâb-ı Hakk şevket-meâb efendimiz hazretlerinin ırkına zevâl vermesin” deyu duâ eyledikleri istimâ’ olunmuş.

[4] Tersâne-i Âmire havuzu verâsında olan kapu ittisâlinde kahvede delikanlu birisi me’mûr kullarına “Donanma-yı hümayûn’da karındaşım var şu mektûbu irsâl etmiş, oku” deyu verüb, ol dahi okuyub “selâm kelâm yazıyor ve bir kuşak irsâl etmiş” dedikde, marangozbaşı Mustafa nâmında birisi dahi “benim Donanma-yı hümayûn’da oğlum var, kuşak irsâl etmek şöyle dursun ikiyüz guruş ve birtakım çamaşur matlûb etmiş, orada rağbetleri ve geçimimleri buradan eyü imiş, lâkin Hudâ zevâl vermesün ırz u İslâmiyet bu beldeye mahsûsdur, orada olan dükkânlar ve kârhâneler cümlesi Mehmed Ali Paşa’nındır, bu vechile olduğundan Mısır’dan akçe çıkmaz ve Donanma-yı hümayûn asâkirinde dahi bir akçe bırakmaz cümlesini alır. Ve kendü asâkiri gâyet korkakdır ve mâhiyyeleri kisveleriyle berâber onbeş guruşa gelür, anı dahi tamâm vermez, sebze ve sâir aldıkları şeye mahsûb eder ve’l-hâsıl ayda birkaç guruş verir. Ve bizim Donanma-yı hümayûn kırkbeş sefinedir ve Mısır donanmasından kırkbeş sefîne daha ilâve olunarak doksan sefîne olur ve Tersâne-i Âmire’de otuz sefîne mevcûd olub cem’an yüzyirmi sefîne ile inşallahu teâlâ Moskov’dan intikâm

aluruz, pek eyü olacaktır. Amerika'nın yaptığı seffineden biz daha çabuk yaparız, yevmiyyeleri çok olduğundan uzadırlar, bizim yevmiyyelerimiz gayet dûn olub bereket versün devletlü Serasker paşa hazretleri aralıkda nezâret etmek için tersâneye teşrîf ederler ve bahşış ihsân ederler, anınla kendümüzü idâre ediyoruz" dediği işidilmiş.

[5] "Anadolu ve Rumeli câniblerinde olan vezîrlerin cümlesini matlûb etmişler, gelecekler. Bundan sonra vezîrler durmayacaklar, yerlerine mütesellim oturacak fukarânın râhatiçün, inşallahu teâlâ fukarâ çok râhat eder" deyu Eyüblü Hâfız Ahmed Efendi söylemiş olduğu.

[6] "Sarrâfları kaldırmışlar, zîrâ Anadolu ve Rumeli'nin harâb olmasına sebep olurlar imiş, sarrâfların yerlerine veznedârlar oturacak imiş, Devlet-i Aliyye tarafından idâre olunacak" deyu Kırkçeşme'de kahveci Süleyman Ağa nakl etmiş olduğu.

[7] "Ermeni milletin mahalle kahyâlarını Patrikhâne'ye çağırub mahallenizde birkaç evlâdı olan bir âdem mürd olsa, biri ya ikisi dışaruda bulunsa terekesi cânib-i mîrîden tahrîr olunacak, burada olan veresenin hisseleri verilecek dışaruda olan veresenin hisseleri cânib-i mîrîde hıfz olunacak, dışarudan geldiklerinde isbât-ı verâset ederek hisselerini alacaklar eğer isbât edemezler ise cânib-i mîrîde kalacak" deyu tenbîh eylediklerini Kocamustafapaşa'da iksirci çolak Agob söylemiş olduğu.

[8] Tophâne Kışlası karşusunda sâatci Seropa'nın kalfası dükkânında bulunan müşterîlerin sâatlerini serîka edüb firâr etmiş olduğu istimâ' olunmuş.

[9] Hasköy civârında hamâm karşusunda olan kahvede birkaç kimse "cânib-i mîrîden yirmibin guruş mâhiyye ile dışaruya muhassıllar me'mûr olmuş gidecekler imiş. Me'mûriyyetleri olan kazâların tekâlîf ve ta'sîrâtına nezâret edecekler, örfî maslahat vâkî"

olur ise sancâk başında olan vezîre teslîm edecekler, o makûle maslahatın icrâsı vezîrlerin ve mâ-adâsı ta'sîrât ve tekâlîf ve sâir matlûbât-ı şâhâneye muhassıllar karışub ahâlîden tahsîl ve cânib-i Hazîne-i Âmire'ye icmâliyle teslîm edecekler. Lâkin bizim öteden berü âdetimiz irtikâbdır, kangı me'mûr gitse irtikâb etmemesi muhâl kabîlindenûdır, evvelkinden ziyâde irtikâb olur" deyu söyleşürler iken [...]ı şerîf türbedârı hoca efendi dahi "zât-ı hazret-i vekâlet-penâhîden dolayı, bunda bir ihtiyâr baba var ya'nî kimseyi kendü başına koyvermez, ol irtikâb edenleri der-akab icrâr te'dîblerinde olur. Rabbim Devlet-i Aliyye'ye zevâl vermesün, öyle niyyetde olanları nazarlarıyla eridirler. Bu âna kadar emsâlini gördük, kim ki Devlet-i Aliyye'ye ve fukarâsına ihânetde bulundaysa muzmahill oldular" dediği işidilmiş.

[10] Otlukcu yokuşunda Şeyh Hüseyin Efendi'nin takrîri "Edirne ahâlîsinden birinin cânib-i mîrîye dörtbin kîse akçe deyni olub, Nâfiz Paşa hazretleri çağırub, senin mîrîye şu kadar kîse akçe deynin var mı deyu suâl etdikde, ol dahi ikrâr etmiş olduğundan paşa-yı müşârünileyh dahi keyfiyyet-i mezkûru ve bir me'mûr irsâliyle hesâb-ı rü'yet olunmasını taraf-ı zî-şeref-i hazret-i vekâlet-penâhîye yazmış ve medyûn-i mezbûrun irsâl olunmasına emirnâme-i sâmi istâr buyurularak celb olunmuş ve akçe-i mezkûr matlûb olundukda medyûn-i merkûm, ikibin dörtyüz kîse akçe paşa-yı müşârünileyhe ve altıyüz kîse akçe kethüdâsıyla mühürdârına verdim deyu cevâb vermiş ve telhîs olunarak tahsîline irâde-i hazret-i şâhânesünûh buyurulmuş. Böyle vâlilerin gitdiği memleket ma'mûr olur mu?" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[11] Kocamustafapaşa'da Arnavud'un kahvesinde Ekşinozlu Ali Molla'nın Hâcî A'râbî ve Çekmeceli Paşa ve Makriköylü Tosun Ağa ve Hâcî Ağa ve Kassâb Ahmed ve Hâcî Ahmed ve leblebici Ahmed ve Çekmeceli Halil ve sâire hitâben takrîri "ben ve Hâcî Hüseyin ve reâyâdan iki zimmî ile Hazîne-i Âmire'ye gitdik, siz nerelisiniz deyu suâl etdiler, biz dahi, Çekmece-yi Kebîr kazâlıyız dedik. Bir kâtib defter çıkardı isimlerimizi zabt eyledi. Sizin Devlet-i

Aliyye'ye senede ne kadar vergünüz vardır deyu suâl etdiler, biz dahi, Baruthâne-i Âmire'ye seksenikibin guruş veririz, bundan başka vergümüz yokdur ancak mürûr u ubûr eden me'mûrân az gelür ise az olur, çok gelür ise çok olur, bu sene ellibin guruş masârif oldu dedik. Bunu dahi kâtib-i merkûm yazdı ve ta'sîrâtından ne hâsıl olur deyu suâl etdiler, biz dahi, ta'sîr ma'lûm olmaz, Hudâ verir ise olur muayyen değildir dedik ve yine dediler ki, Devlet-i Aliyye'nin sizden bir matlûbu daha var, senede bir def'a tekâlîf verilecek, Mart duhûlünde biraz tedârikde bulunursunuz, biz dahi harman kalkar bir akçe vergümüz gerüye kalmaz edâ ederiz, zîrâ harman vakti gelmeyince bir akçe rençberde bulunmaz dedik ve tekrâr, Devlet-i Aliyye'nin ta'sîrden hissesine her ne isâbet eder ise râic-i vakt üzere olub kendiniz fûrûht etseniz dediklerinde, biz dahi, yapamayız deyu cevâb verdik. Herbir karyeden muhassıllık maiyyetde sekiz âdem olacak ve mîrî tarafından dahi iki kâtib ve bir müftî ve hâkim ve bir binbaşî ki cem'an onüç kişi olacak, kazâda ve kurâda zuhûr eden deâvî her ne olur ise şûrâ olacak, şer'an ne îcâb eder ise icrâ olunacak ve Devlet-i Aliyye tarafından bir me'mûr geldiği hâlde kangı mahalle konak verilür ise kendi bedeninden sarf edüb yiyecek, fukarâdan bir akçelik şey verilmeyecek dediler ve bizlere dahi tenbîh eylediler ki, fukarâdan gerek bizim me'mûrlar ve gerek kazâda olan me'mûrlardan cüz'î ve küllî bir câniha sâdır olur ise vay ol âdemlerin hâline dediler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[12] Tersâne-i Âmire başmî'mârı Ali Efendi'nin takrîri "bu def'a kara gavgası meks olmuş olub, Donanma-yı hümayûn dahi gitmemiş olaydı Devlet-i Aliyye kutlu bulunur idi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[13] Südlüceli Şeyh Atâ Efendi'nin takrîri "her bir mahalle müsâferethâne ve etrâfına bakkal ve sâir îcâb eden dekâkîn binâ ve inşâ olunacak, kim gider ise hâline göre oda açılıb herkes kîsesinden yiyecek, lâkin fukarâ nasıl edecek bilmem" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[14] “Anadolu ve Rumeli câniblerine kâtibler me’mûr olmuş, herkesin mâlını hesâb ederek her kaç guruşa bâliğ olur ise beher guruş başına birer para salyâne alacaklar, kalbur üzerine gelenler vermeyüb fukarâdan cümlesini alurlar idi, anınçün zahmet çekerd, şimdi ale’l-umûm olur ise çok eyü şey olur, fukarâ zahmet çekmez. Ve kâtiblerin mâhiyye ve masâriflerini dahi buradan verecekler” deyu Kırkçeşme’de kahvede İbrahim Ağa söylemiş olduğu.

[15] Tahtakale’de sâbık Tomruk Ağası Derviş Ağa’nın kahvesinde kahveci olan kimesne kahvede olan müşterîlerin cümlesini ezân okunduğu anda câmi-i şerîfe gönderüb ve “tenbîh var” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[16] Südlüce’de Ahmed Efendi’nin kahvesinde muhtâr-ı evvel Hâcı İbrahim Efendi “ricâl-i Devlet-i Aliyye’de evveli şân var idi, şimdi ne vezîri ve ne defterdârı bellü” deyu Mâbeyn-i hümayûn’dan muhrec İzzet Ağa’ya hitâben söylediği işidilmiş olduğu.

[17] Dökmeciler’de tarîkat-ı Kadiriyye’den Dürzî Şeyh Ali, Eyüb’de berber Mehmed’in kahvesinde “şevket-meâb kudret-nisâb veliyy ni’metimiz efendimiz hazretleri câmi-i şerîfi teşrîf buyurdular, imâma ve vâize ve bana dahi onsekiz altmışlık atıyye-i şâhâne ihsân buyurdular” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[18] Zecriyye tahtında kahvede kayıkçı Mehmed’in takrîri “Âsitâne’de ibâdullah kömür ve hatabı kaç guruşa alur ise mîrî de öyle alacak. Aslından mîrî hatabı yedi sekiz guruşa alur idi, şimdi ibâdullah nasıl alur ise öyle alacak. Şevket-meâb efendimiz hazretleri fukarâya gadr olmasun deyu fermân buyurdıklarını” söylemiş olduğu.

[19] “Fransa Devleti on kapak Tunus’a ve on kapak Trablus’a ve bâkî kalan donanmasını Cezayir’e göndermiş, zîrâ Cezayir’de olan İslâm dışaruda olan urbân ile ittifâk edüb azîm cenk etmişler ve yirmibin mikdârı gavur telef etmişler, gazetesinde gördüm” deyu Ortaköy’de kahveci Troz zimmî nakl etmiş olduğu.

[20] Ortaköy’de kahvede kuyumcu Arakil zimmî eczâcî Frenk Nikoli ile muâraza edüb, eczâcî-yı mersûm “Avrupa usûlû bir eyü usûldür nizâm bozulmaz, Âsitâne nizâma girmez zîrâ usanırlar” dedikde, kuyumcu-yı mersûm, “o usûlünüzün Hudâ belâsını versün, zîrâ sizin usûlünüz değil mi bizi böyle harâb eden, müflis olduk” dedikde, eczâcî-yı mesfûr, “sen beşyüz kîse akçelik âdemsin altmış gurusu harc verirsin, eskicinin on gurusu mâlî yok o da altmış gurusu verir, bu adâlet midir? Herkes mâlîna göre harc vermedir, adâlet böyle olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[21] “Balıkpazarı İskelesi’nde giçe sâat iki sularında sandaldan altı çuval sabun çıkarub Balıkpazarı meyhânesi karşusunda Yahûdî mağazasına konmuş olduğunu balıkçılardan biri görüb gümrüğe haber vermiş. Üç dört arabacı gelüb mağaza-yı mezkûru bir takrîb Albanozlululara açtırmışlar, fi’l-hakîka altı çuval sabun bulub bir çuvalını gümrüğe götürdüklerini” arabacılarından Hüseyin Çavuş söylemiş olduğu.

[22] Tophâne’de Sormagir Mahallesi sâkinlerinden bir hâtûn, Çamcı Sokağı’ndan geçer iken dîvâr yıkılıb sekiz yaşında kız çocuğu altında kalub merhûme olmuş, mezbûre hâtûna, “sekiz kîse akçe verelim keşf edelim” dediklerinde, “ben evlâdımı isterim” deyu figân eylediği rü’yet olunmuş olduğu.

[23] Ayasofya’da Hâcî Mustafa’nın kahvesinde “harc kalkacak millet başlarına havâle olacak ve sarrâfların dahi kalpakları tarz-ı âhere girecek” deyu Tahta Hân mütemekkinlerinden sarrâf Agob zimmî söyler iken işidilmiş olduğu.

[24] Yoğurdçu Sokağı’nda cizye kolcularından birisi Ermeni tâifesinden bir zîrnmîye “harc kâğıdını çıkar göreyim” deyüb, zimmî-yi mersûm “ben tulumbacıyım” diyerek mücâdele eyledikleri rü’yet olunmuş olduğu.

[25] Limon İskelesi önünde küfeci hammâllarından birinin konyundan akçe kîsesini yankesici almış mersûm dahi duymamış ise

de sâir hammâllar görüb anı da haber vermişler hammâl-ı mersûm yankesicinin arkasından seyirdüb yakasından tuttuğu anda yanke-sici kîse-i mezkûrî yere bırakmış ve hammâl-ı mersûm kîseyi alur iken yankesici firâr etmiş olduğu Tahta İskele’de kahvede hammâl-lar söyleşirler iken işidilmiş olduğu.

Haziran 1840*

[26] Mahmûdpaşa Câmii havlisinde Ârif’in kahvesinde Tatar Mehmed “sadr-ı sâbık devletlü Hüsrev Paşa hazretlerinin bağıteten azillerinde birşey olmalı ammâ anlayamadık” dedikde, refîki dahi “inşallahu teâlâ birşey yokdur, kendüleri müsinn olduğundan isti’fâ edüp mütekâid olmuşlardır. Bizim tatar ocağı yandı kalanımız da nasıl olur ise olsun. Velâdet-i hümayûn evâmîr-i aliyyesiyle altı tatar çıkacak idi, tezkerelerini almışiken çıkarmadılar, şimden sonra hammâllığa bakalım” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[27] Uzunçarşu başında yol üstünde ayakta devletlü Hâfız Paşa hazretlerinin eniştesi beyin uşağı Hasan “sadr-ı sâbık müşârünileyh hazretlerinin azilleri isâbet oldu. Zîrâ bizim beye husûmeti var idi, bizden bulmadı Hudâ’dan buldu. Politikacı bir zât idi, ibâdullahı yakdı yıkdı çıkdı gitdi. Şimdiki zât-ı hazret-i vekâlet-penâhî def’ay-ı sâlisede mesned-i ulyâ-yı sadâret-i uzmâ’yı teşrîf buyurdular. Evvelî’ül-intibâh bir zâtdır. Oniki gün evvel müşârünileyh Hâfız Paşa hazretleri mesned-i ulyâ-yı mezkûreye gelecek deyu işitdik idi. Cenâb-ı Hakk zât-ı hilâfet-şimât hazret-i şâhâneye ömürler ihsân buyursun, bu daha a’lâ oldu” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[28] Mahmûdpaşa’da Ârif’in kahvesinde bezci Medmed “sadr-ı sâbık müşârünileyh hazretlerini balıkhâneye indirmişler, gaddârca zât idi, zamânlarında alışveriş olmadı, cümlemizin bu kadar açığı çıktı ve rüşvet ortadan kalkdı idi yine hâlâ alıyorlar. Şimdiki zât-ı hazret-i vekâlet-penâhî zât-ı hazret-i fetvâ-penâhî misillû umûr-ı

maâlî-neşûr-ı seniyyelerini bilür efham-ı vükelâ-yı a'zâmdandır-lar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[29] Irgâdpazarı'nda kürkçüler içinde Hasan Çavuş'un kahvesinde bedestân bölükbaşı Mehmed ve diğer bölükbaşı İzzet ile “bugün azl u nasb olub sadr-ı sâbık müşârünileyh hazretlerinin infisâlleriy-le sâhilhânelerine ve zât-ı hazret-i vekâlet-penâhînin mesned-i ulyâ-yı mezkûreyi teşrîfleri vuku' bulmuş. Cennet-mekân hazretlerinin irtihâllerinde sadr-ı sâbık müşârünileyh hazretleri zât-ı hazret-i vekâlet-penâhîden mühr-i hümayûnu aldı, herkese ilişkliği olduğundan münâfeseleri olanlara icrâ eyledi. Öteden berü kölemen tâfesi muharrikdirler, zât-ı hazret-i vekâlet-penâhî murâfaada zât-ı hazret-i fetvâ-penâhîyi yanıltırlar. Ve mesned-i ulyâ-yı mezkûreyi mukaddemki teşrîflerinde dahi işimiz eyi görülür idi, infisâlleri vukû'ndan berü görülmez oldu idi, hele artık şimden sonra yine evvelki gibi görülür. Zîrâ hazret-i vekâlet-penâhînin kemâl-i nasfet ve i'tidâl ile munsif oldukları Müslümandandır” deyu birbirleriyle söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[30] Üsküdar'da Ayazma'da teberdâr Ali Ağa'nın uşağı Hâcî Hasan “İskenderiye vapuru geldikten sonra sadr-ı sâbık müşârünileyh hazretlerinin azilleri zuhûr eyledi ve azl oldukları sâat herkesin üzerinden nuhûset kalkdı, inşallahu teâlâ yine evvelki gibi herkesin mâhiyyelerini ay başında verirler” deyu Sultân Hamid türbe-i şerîfesi önünde söylediği işidilmiş olduğu.

[31] Eminönü'nde meyve-i ter gümrüğünde sâkin yazıcı Nevşehirli Süleyman “dört gün mukaddem zât-i şevket-simât hazret-i şehinşâhî sadr-ı sâbık müşârünileyh hazretlerine, paşa bizim süfün ve Donanma-yı hümayûnumuzu mukaddem on güne kadar Mısır'dan Der-aliyyemize getürdecek idin, bu kadar vakit geçdi hiçbir zuhûrât olmadı deyu emr ü fermân buyurmuşlar, müşârünileyh hazretleri dahi, vâkıa efendim on güne kadar getürdecek idim, lâkin Rusya ve İngiliz ve Fransa Devletleri'nin asâkirini dahi İstanbul'a getürüb Mısır'a irsâl ile terbiye etdirecek idim, maslahatlar

ziyâde oldu anınçün getürdemedik. Semere-i teveccühât kudsiyye-yi şâhânenizle gelür demişler, İslâm âher cins ile mi terbiye olur de-yu emr ü fermân-ı hümayûn buyuruldukda, müşârünileyh hazret-leri, nümûnesini tutduk İslâm İslâmı terbiye etmiyor, bu kadar se-nedir âher cins ile terbiye etdiririz dediklerinde, [...] Paşa İslâmı millet-i âher ile terbiye etdireceksen ba'd-ezîn çağırılmadıkça Mâ-beyn-i hümayûnumuza gelme deyu emr ü fermân buyurularak ig-birâr-ı şâhâne vuku' bulmuş ve bu mâddeden dolayı bir daha ni-kâh-ı iltifât-ı hümayûn-ı mülûkâne buyurulmayub azilleri vuku' buldu" deyu mahall-i mezkûr civârında duhâncı dükkânında söy-lediği işidilmiş olduğu.

[32] Mahmûdpaşa Mahkemesi civârındaki kahvede Enderûn-ı hü-mâyûn'da Harem Ağası hidmetinde olan Nevşehirli Hasan "Pazar giçesi sâat dörtde Mısır vapuru gelüb ve yine leyle-yi mezkûrda gitmiş, büyüklerden azl ve nasb var ammâ anlayamadık, bu def'a vapur geldikde kimler olduğunu anlarız. Ve süfün-ı Donanma-yı hümayûn ile Mısır sefineleri Girid sularında gezerler imiş ve her sefîneye ikişerbin ikişeryüz asker konmuş bakalım ne şey var am-mâ bilemem. Cenâb-ı Hakk zât-ı firişte-simât hazret-i cihândârîye tükenmez ömürler ihsân buyursun" deyu duâ ederek söylediği işi-dilmiş olduğu.

Haziran 1840*

[33] Ahşam Kocamustafapaşa'da Arnabud Tâhir'in kahvesinde Bâb-ı Seraskerî'de Tomruk Odası kâtiblerinden olup Duhâniye Mahallesi'nde sâkin Mehmed Efendi "bir mâhdan berü Şûrâ-yı Ahkâm-ı Adliyye'de sadr-ı sâbık Hüsrev Paşa, bu Mehmed Ali Pa-şa zorbâz âdemdir, anın uhdesinden gelmek lâzımdır. Rusya'ya ha-ber gönderelim, gelsün İstanbul'u teslîm edelim, andan sonra râ-hat oturalım deyu mücâdele etmiş. Halil Paşa demiş ki, dîni ayru olandan ne ümîd edersen, İstanbul'u vereceksen dîn karındaşı ve

* BOA, Cevdet-Dahiliye (C.DH.), 12037, Tarihsiz.

bunca müddetden berü pâdişâhın mu'teber vezîri Mehmed Ali Paşa'ya teslîm ederiz deyüb mücâdele ederler iken Hüsrev Paşa şûrâdan çıkub şevket-meâb efendimiz hazretlerine gidüb, efendim bugün şûrâda Halil Paşa cevâb verdi ki ben şâhlık (?) isterim. Ben bunca müddet berü tuğ ile hidmet etdim, evlâdım yok, evlâdım da sensin, efendim de sensin, Rusya'ya haber gönderelim, İstanbul'u teslîm edelim, andan sonra râhatımızda olalım demiş. Şevket-meâb efendimiz dahi, pek eyü olur sen git ben şimdi Seraskeri azl ederim deyu fermân buyurmuşlar. Sonra, münâsibi kim var?, Paşa dahi, Fethi Paşa bendeniz erbâbıdır deyüb şevket-meâb efendimiz dahi, git arzını gönder deyu buyurmuşlar. Sonra gelüb arzını yazdırub içerüye gönderdikde şevket-meâb efendimiz dahi Mustafa Paşa'nın ismine buyurub gönderiyorlar. Kapuya geldikde bakıyor ki Mustafa Paşa'nın ismine buyurulmuş, andan kalkub içerüye gidiyor, efendimize, efendim emriniz üzere arzı gönderdim başkasına buyurmuşsunuz dedikde, efendimiz dahi, şimdiye kadar siz bana buyurdunuz, şimden sonra ben de size buyuracağım deyub Mustafa Paşa gelinceye kadar kaimmakam otursun deyu emr u fermân buyurmuşlar. Hüsrev Paşa Rusya'ya gel deyu haber göndermiş, Rusya dahi İslâm'a emniyet olmaz, silâhlarını bir çakı kalmayınca kadar toplat andan sonra gelürüm deyu yazmış. Anın üzerine Abbâs Paşa tebdîl olarak pederinden murahhas mektûbu ile giçe içerüye efendimize gelüb, ayak öpüb, pederinin mektûbunu verüb Hüsrev Paşa'nın azlini lisânen söyleyüb, mektûbun karşılığını pederim kulunuz acele ister ve efendimizden ne asker ve ne akçe ve ne mühimmât ister, ancak ruhsat buyursun Rusya ile bir uğraşayım dedi. Abbâs Paşa'nın geldiğinin ikinci giçe sâat beşde Hüsrev Paşa sadâretten azl ile Abbâs Paşa Kapudan Paşa olarak Sultânîye'de ana verecekler imiş. Saîd Paşa Mâbeyn-i hümayûn'a gidecek, Rızâ Paşa'yı da azl edecekler. Az kaldı İstanbul'u Hüsrev Paşa Rusya'ya verecekdi deyüb, şakın bu lakırdıları berberde söyleme pek yasakdır" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[34] Ayazma'da Hâcî Emin kendü kahvesinde "Ahmed Paşa'nın pek yakınından birisi ile bir ahabbımız görüşmüş. Mısır'da Ahmed

Paşa, Âsitâne’de bizim hakkımızda çok âdemler devlet hâini, mürtedd diyorlar. Çünkü ben devlet hâini idim, Hüsrev Paşa sâdık ben-de idi, niçün cennet-mekân hazretlerini zehirledi? Sâdık ile hâin inşallahu teâlâ tiz vakitte bellü olur ben de gelürüm demiş olduğunu bana nakl eyledi” diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[35] Ünyeli Ahmed kapudan İbrail’den gelmiş olduğundan, “İbrail iskelesinde Efrenc tüccârı sefinesi olarak beşyüz sefîneden mütecâviz terâküm edüb cümlesi zahîre aldığından darının kîlesini dört guruşa iken altı guruşa ve mısırın kîlesini sekiz guruşa iken onbir guruşa ve Arnavud hintasının kîlesini ondört guruşa ikeri onyedi guruşa çıkardılar. Frenkler alıyorlar ve altından kalkıyorlar, biz alıyoruz ammâ ziyân ediyoruz, bu sene pek uygunsuz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[36] Çehârşenbe’de Vassâf Efendi’nin konağında sâkin Bolu sancâğında Mudurnulu hânedânından sâbık a’yânı olan Osman Bey “muhasıllık kalkacak başka tarza tebdîl olunacak ve Rumeli’nde tahrîr olan zâbtiye askeri seksen bin tahrîr olunacak ve bir mikdârı İstanbul’a gelüb karaolhânelerde karaol bekliyecekler ve asâkiri mansûre dahi tebdîl ve tagyîr olunacak. Ve Mısır vâlisinin oğlu Abbâs Paşa ve kendüsi dahi İstanbul’a hâk-pây-i şâhâneye gelecekler ve İskenderiye’den kapudan Ahmed Paşa beylik sefâin ile çıkmış ve Kal’a-i Sultâniyye taraflarına dâhil olmuşlar gibi duydum. Ve sâbıksâbıkadrâzam azl olduğuna bir kimse kederlenmedi gibi, şimdi bütün âmmenin derûnu bir ferâh kesb eder gibi oldu” deyu Direklerarası’nda Mustafa’nın kahvesinde Kal’a-i Sultâniyeli Mehmed Ağa’ya nakl eder iken işidilmiş olduğu.

[37] Beyoğlu’nda Mehmed Ali’nin kahvesinde Fındıklılı Mustafa Ağa ve Osman Ağa ve Ömer yazıcı nâm kimesnelerin içünden biri “bak şu bizim İslâmımızın Frenklere meyyâllerine. Kibârlar Frenk cânbâzlarına üç tane siyah gulâm hediye vermişler, İslâm Frenklere verilür mü?” dedikde, merkum Ömer yazıcı, “hâlâ Frenk evlerinde siyâh câriye ne kadar var, Ermeni ve Rum mille-

tinde dahi var, sen sâde gulâmı bilürsün. İşte uzakda ne gezersin, Devlet-i Aliyye'nin ta'yîn ve ta'yînâtını ve mâhiyyesini ve ihsânlarına nâil olub durur iken Kule Kapusu Mevlevîhânesi şeyhi Kudretullah Efendi irtikâbından nâşî mezarlık mahallinden Frenklere üç hâne yeri fûrûht etmiş ve hâlâ dervişleri lâ'net ediyorlar meşâyihî, böyle sâirini ne ararsın dünyâ inkırâz bulmaktadır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Haziran 1840*

[38] Tophâne'de Boğazkesen'de kafesçi Mazlum'un karındaşı İngilterelülerin posta tatarı Kâmil Bağdad tarafından gelmiş "bu defa Bağdad tarafında Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın yeğeni İbrahim Paşa küllî asâkir ve azîm ordu ile bulunub Basra üzerine azîmet ve Rusyalu ile muhârebe eylemiş ve ellibinden mütecâviz Rusya askerini telef ve Basra memleketini zabt eyledi" deyu nakl eylediğini söylediği işidilmiş olduğu.

[39] Dîvânyolu'nda Acı Hamâm civârında çâvuşluktan muhrec cerrâh Hâcî Mehmed'in dâmâdı Sâlih "sadr-ı sâbık devletlü Hüseyin Paşa hazretlerinin azl olduğu eyü oldu ki herkesin üzerinden bir dağ kalkdı, zîrâ basdığı turâbı dahi kazub. atmalı, herkesin lîsânından kurtulunsun. Şimdiki zât-ı hazret-i vekâlet-penâhîye mesned-i vâlâ-yı sadâret-i uzmâ şâyestedir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[40] Saray Meydânı'nda Hâcî Mustafa'nın kahvesinde sâkin Nevşehir kazâsına tâbî' Narlı karyeli Zekerîya "Niğde kazâsını muhassıl tahrîr eder iken Bertül Hâtûn'un iki nefer yetîm çocukları ve iki re's buzağılı inekleri var imiş. Muhassıl inekleri yazmak esnâsında fukarâ ikiyüzelli ve üçyüz guruş değer demişler ise de muhassıl, inekler Âsitâne'de sekiz dokuz yüz guruş eder deyu yazmış ve o giçe inekler telef olup ertesi gün sâhibesi merkûme çocukları mu-

* BOA, C.ZB., 1833, Tarihsiz.

hassılın üzerine bırakub, çocukları o inekler ile besler idim deyu muhassıl ile muâraza eyledi. Fukarâ ayaklanur gibi oldu ise de hele güç hâl ile önü kesdirildi. Muhassıl-ı mûmâileyh Nevşehir'i tahrîr için geldi, Niğde gibi mâllarını yazmayub Nevşehir'de nüfûsu yazmağa başladı. Bir yerde mâl, bir yerde nüfûs yazılır, bilmem nasıl şeydir?" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[41] Mahmûdpaşa Mahallesi'nin muhtârı Abdurrahman, Mahmûdpaşa Câmi-i şerîfi nerdbânında "berber Hâşim'in dükkânı kârhâne mi yohsa meyhâne mi, bütün gün şarkı mânî, girift ney çalınur, arâk dahi bulunur. Uhdesinden gelemediğim için hiç söylemem" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[42] Kocamustafapaşa civârında müteehhil ve devletlü Serasker-i sâbık Halil Paşa hazretleri maiyyetinde bulunan Kadri Çâvuş "müşârüniyleh hazretlerinden dolayı sâhilhânelerinde yukaru köşke ve aşağı sâhilhâneye ve başka bir mahalle çıkamayub oturuyorlar. Lâkin anladığım gibi ise bir müddetden sonra dışarıya me'mûriyyetleri olur ve devletlü ismetlü Sultân aliyyü's-şân hazretleri taraflarından dahi iltimâs buyurulur ise de maslahatımıza karışma diyerek cevâb verirler" deyu söylediği Dîvânyolu'nda Okçular başında berber Sâlih'in dükkânında söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[43] Yeni Câmi-i şerîf havlisinde İbrahim'in kahvesinde emtia gümrüğü mubassırlarından Bekir Efendi "elsine-i nâsda devletlü Serasker-i sâbık Halil Paşa hazretlerinin azline devletlü sadr-ı sâbık hazretleri sebebdır dediler. Nâs anlarında lisâne getürdiklerinden azl oldular, kim etdi de dünyâda bulmadı, elbet eden de bulur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[44] Kocamustafapaşa'da Arnavud Tâhir'in kahvesinde Altımermerli fukarâdan Sakaoğlu Mehmed "sadr-ı sâbık müşârüniyleh hazretleri sadaret-i uzmâyâ geldiler, beher şey çığırından çıkdı gitdi. Eğer bir altı mâh daha mesned-i celîle-i mezkûrda bulunaydı cümlemiz dilenci olurduk, selefleri günlerinde niçün bahalılık ol-

maz idi, kalbleri doğruya olduğundan. Beher şey de lâıykıyla ganîmet idi, eden bulur” deyu söyledığı işidilmiş olduğu.

[45] Cânib-i ihtisâbdan Bâb-ı Cedîd karantinahânesindeki iskelede hatab muharriri bulunan Osman Efendi “giçen gün tevcihât-ı hümayûn vuku’ buldu, zât-ı hazret-i vekâlet-penâhî mesned-i vâlâyı sadaret-i uzmâyı teşrîf buyurmuşlar ve devletlü Hasib Paşa hazretleri Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye re’isi olmuşlar. İnşallahu teâlâ saye-i ma’delet-vâye-i hazret-i şehinşâhîde bundan böyle her bir şey pek güzel olur” deyu söyledığı işidilmiş olduğu.

Haziran 1840*

[46] Laz Hânı’nda müsâfereten sâkin Kalas’dan vürûd eden Eflâk tüccârlarından Bükreşli kapudan İbro’nun nakli “Hüsrev Paşa’nın azl olduğu pek a’lâ olmadı anın gibi bir kimse kullanamaz ve anın gibi politika bir kimse edemez. Ve azli neden îcâb etdi” deyu suâl edüb, “kendüsi isti’fâ etmiş olduğundan azl olundu” cevâbı verilüb, mersûm dahi “öyle değil, Mısır vâlisinden azli îcâb etdi ve Rusya Devleti dahi yazmış idi İstanbul’a. Çünkü mukaddem Rusya ve düvel-i sâire birlikde Mısır’a gidecekler idi ve Mısır vâlisini terbiye edecekler idi, ba’de düşündiler bu kadar ülke çığnenecek ve küllî masârif olunacak deyüb ferâgat geldiler ve muhârebe dahi terk oldu. Mısır vâlisinin maslahatları Hüsrev Paşa’yı azl ettirdi” deyu Yeni Câmi’de Hüseyin Efendi’nin kahvesinde Eflâk lisânıyla söyledığı işidilmiş olduğu.

[47] Sultân Mehmed civârında Nakîb Hânı’nda müsâfereten sâkin kapusızlardan Trabzonlu İsmail Ağa’nın nakli “Anadolu ve Rumeli’de bulunan redîf askerlerini fi’l-cümle asâkir-i mansûreye yazacaklar” deyüb, “ve İstanbul’da Topkapu’da Emîn Paşa’nın iç ağalarından birisini mahall-i mezbûrda öldürmüşler ve ne gûne ve kim telef eylemiş olduğu ma’lûm olamamış” deyu hân-ı mezkûrda kendü odasında giçe söyler iken işidilmiş olduğu.

[48] Kebâbcı Hân'nda müsâfereten sâkin kapusızlardan Belgradlı Şerif Ağa "İngiliz Devleti Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa'ya haylice hedâyâ göndermiş ve makbûle geçmiş ve yazışmışlar" deyu Ayazma Kapusu'nda Osman kavvâsın kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[49] Bağçekapusu'nda Taş Hân'da sâkin Nevşehirli nakkâş Ömer'in nakli "sâbık ebniye-i hâssa müdîri, cennet-mekân hazretlerinin hayâtında fermân okundu ki herkes elinden gelen san'atı eylesün, ma'rifeti var ise icrâ etsün deyu söylediler idi. Şimdi kalfaların biri bir yapu götürü alub kendü cinsine her bir şeyi yapdurub bizler işsiz kalub geçinmede sıkındı çekiyoruz. Arzuhal vermek niyyet ediyoruz ise de korkuyoruz ki bizim arzuhal için herkesin elinden gelen san'atı işlesun derler de sonra bütün bütün gider olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[50] Sultânahmed'de müteehhil baş yemiş yazıcılarından Mustafa Efendi ve kahveci Ali ve Süleyman yazıcı "bu reâyâların çan sesi daha kat' olmayacak mı?" sohbeti olub, merkûn Mustafa Efendi dedi ki "cemî'si usûle girer, Hüsrev Paşa, Halil Paşa azl olmadı mı, görmüyor müsün herkes ferâhlandı, zîrâ bu îcâdları ve dürlü dürlü şeyler çıkardı. Geçen gün aşçı, bakkal Kavrin'e bir iki laf söyleyüb bakkal dahi teşekkî eyledi, aşçıyı altı gün mahbûs eylediler" deyu Eminönü'nde sucu topalın dükkânında söyler iken işidilmiş olduğu.

[51] Bağçekapusu'nda Taş Hân'da sâkin Nevşehirli nakkâş Ömer'in nakli "Kayseriyye'ye gönderdikleri muhassıl şimdiye kadar kalem yatırub yazmamış ki buradan fermân gidecek, büyük şûrâ olacak andan sonra tahrîr ve gerek âher haberini göndeririz. Herkesin hâline göre yüzellibeşer ve beşeryüz gurusu toplayub imdâd göndermiş. Ve Kayseriyye etrâfı gayetle kahtdır. Ferhâd Paşa ile biraz sipâhî atlası göndermişler, kaht olduğundan sıkındı çekiyoruz. Gülek Boğazı yakın olduğundan bir şey var mı yok mu bilemiyoruz" deyu Yeni Câmi meydânında kahvede söylediği işidilmiş olduğu.

[52] Esîrpazarı'nda esîr celebi Moravî Mustafa Ağa'nın nakli "bu def'a Mısır'ın içi gayetle karışık. Bir mâh kadar işim de bitse bile gitmeyeceğim. Yerlûden ve gerek müsâfirden atlu ve gerek yaya asker yazıyorlar, dışarudan Mısır'a gelen olur ise atlu mı olursun yohsa yaya mı olursun deyu teklîf ederler imiş, yok ben asker olmaklığa gelmedim der ise onbeş yirmi gün sana ruhsat, işini gör de andan sonra var git derler imiş. Galibâ bir mâha kadar Rusya üzerine kalkacak imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[53] Silivri Kapusu hâricinde çeşme başında kadayıfçılar kethüdâsı Arab Hâcî'nın nakli "esnâfın bu günkü günde ikiyüz kîse akçe borcu var, hâlâ benim ondört kîse borcum var. Ayda altmış iki gurusmâmele veriyorum, kışın çalışırız borçluya verelim der iken yaz gelür, yazın da işimiz yürimez. İşlediğimiz vakitte de dakîkin kıyesini iki guruşa alıruz, masrafı korumaz, zâbit de müsâade etmiyor, işte böyle gün begün perîşân düşünmedeyiz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[54] Mâbeyn-i hümayûn'da at uşağı Aziz Ağa'nın odasında baş hademe Abdullah Ağa "Çerkes'den ondört gün oldu bir âdem geldi. Çerkes ve Abaza Anapa kal'asını muhâsara etmiş, bu günlerde inşallahu teâlâ alınur deyu söyledi ve Rusya İbrahim Paşa'nın üzerine seksenbin asker göndermiş olduğunu. Ve Serasker paşa hazretleri Tophâne'ye tebdîl olarak gelüb Tophâne zâbitânından birini çizme ile yatağa girüb ve Rikâb-ı şâhânede dahi gözlük ile gitdiğinden, sen bunları Frengistan'da mı tahsîl eyledin diyerek kaldırmış. Bundan böyle inşallahu teâlâ nizâm verecekdir. Ve Müslümanlık ne kadar inkırâz buldu ki; sâbık vâlîde kethüdâsı Ali Necîb Paşa, Ahmed Fethi Paşa'nın konağına gidüb su istedikde, bir su bardağı bulunamayub şarâb bardağı ile verdik deyu uşağından işitdim" dediğinde, oda-yı mezkûrda müsâfir bulunan Dolınabahçeli İlyas Ağa, "sâbık kapucular kethüdâsı Mûsâ Ağa'dan Halil Paşa beşyüz, Hüsrev Paşa altıyüz kîse akçe alub Sofya'ya mütesellim etmişler, bir aydan sonra azl edüb yerlûden birini mütesellim nasb etmişler, ve'l-hâsıl binyüz kîse akçe gitdi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[55] Üsküdar'da Toptaşı'nda Hamâmönü'nde Mîrlivâ Reşîd Paşa'nın vekîlharcı Sâlih Ağa'ya birisi "Paşa'dan haber ve mektûb var mıdır?" deyu suâl eyledikde, "haber mektûb yokdur ammâ dışarudan şu kadar haber aldık, geliyorlar imiş ve hem şimdinden sonra elbetde gelür, Mısır vâlisinin dil-hâhî üzere murâdı hâsıl oldu, inşallahu teâlâ Donanma-yı hümâyûnumuza daha ilâve olunub küllî zehâir ve etrâfa hedâyâ ile gelür, öyle me'mûldur" dediği işidilmiş olduğu.

[56] Üsküdar kayıkçısı Çâvuşdereli Mustafa nâm kimesne Akif Paşa'nın mukaddemâ kavgâsı olub kendü kayığında nakli "Akif Paşa'ya küllî şey arz olundu, cümlesine kitabcısı olan efendi sebebidir. Kitâbcıyı terbiye etmeli idi, getürdiler de yalısında oturuyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[57] Beyoğlu'nda Taksim'de Kara Cehennem'in kahvesinde bâzer-gân yazıcısı Marko, refîki bir Frenk'e "Panayot'un kaynı Halil Paşa'ya Moda burnunda pohçacı dükkânı inşâsına ruhsat tahsîliçün küllî akçe vermiş ve ruhsat tahsîl edüb dükkânı inşâ etmiş ve yetmiş kîse akçe sarf etmiş, şimdi azl oldu, acebâ dükkân-ı mezkûrda işliyeblür miyim deyu tefekkür eder imiş" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[58] Kasımpaşa'da Kışla meydânında Çardaklı kahvede Tâhir Paşa kavgâslarından Yusuf kavgâsın nakli "beş seneden berü Bülbülce reâyâsının içlerinde zâbitlik ile iskân etdim. Albanoz tebaası Bülbülcililere gâyet hasımdır, dâimâ beynlerinde nizâ' eksik olmaz, lâkin bunların da içinde birbirleriyle çok mücâdeleleri var imiş, aslına eremedim, galibâ [...] beyleri parmak uruyorlar. Mukaddem söylendi idi Mora'yı Mehmed Ali Paşa almış deyu, biz ol tarafda iken Morahılar bazen gelür idi, sohbet açılır, derlerdi ki, bizi kim satacak? Biz bunun burasına mâl telef etdik, can verdik. Nasıl satarlar imiş? derler idi. Hâlâ içimizde olan kralı istemiyoruz ancak sâir kralların ma'rifetleriyle olduğuna mebnî şimdilik ses çıkarmıyoruz derler. Ya'nî fukarâ pek sefildir, derler ki, eğer Osman-

lu gelse, hiçbir dermân kalkmadan bizi zabt eder, etdik bulduk derler. Hâlâ krallık oldukda bizim devletimize otuzaltı milyon akçe taahhüd senedleri var bir akçe vermediler öyle durur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[59] Tophâne’de Boğazkesen’de Kara Cehennem’in kahvesinde Nusretiye Câmî kayyumbaşısı Hâcî Hâfız “Serasker-i sâbık Halil Paşa ve sadr-ı sâbık Hüsrev Paşa sâhilhânelerine livâlardan ve paşalardan ve sâir küberâdan her kim gider ise cezâ-yı icrâ olunacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[60] Tophâne’de Firuzağa’da hademedden muhrec Mehmed Ağa’nın kahvesinde lülecî esnâfından İsmail “Âsitâne’de Rum ve Ermeni ve Katolik milletlerinden sâbıksâbıkadrâzam ve Halil Paşa üç bin kîse akçe alıyorlar, serbestiyyet olmalarıçün cezâ kânûnnâmesi tanzîm ediyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Temmuz 1840*

[61] Büyük Çamlıca’da İzmidli Şeyh Efendi ve Ahmed Ağa ve Mustafa Ağa birbirleriyle “İzmid’de olan me’mûratın mâhiyyelerini hesâb etdik, ayda yüzelli bin gurus ediyor, ale’l-hesâb diyerek bir kere tevzî’ etdiler. Fukarâ bakırın kıyyesini üçer guruşa satdı, verdiler. Eğer bir daha ale’l-hesâb akçe tevzî’ olunur ise bakır da para etmiyor bilmem nasıl olur” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[62] Tophâne İskeleyi’nden Üsküdar’a gider iken kayıkda Tersâne-i Âmire yüzbaşlarından İsmail Ağa “Mısır’da olan Donanma-yı hümayûn’dan on nefer cerme binüb Fenike’ye firâr etmiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[63] Yeni Câmî’de Hüseyin’in kahvesinde Nevşehir’den vürûd eden Derviş Mustafa’nın nakli “Kenize karyesi tarafında şiddet-i

bârândan ikiyüz kadar kara sığırı su götürmüş ve beş on kadar hâne yıkılmış. Ve vücûhlar birbirlerine düşdüler mukaddemâ fukarâyı soyarlar idi, şimdi uzakdan bakıyorlar, bir ikisi gizlûden uydurur ise üç beş tanesi geriden bakıyor, ol sebebdan birbirlerini çekemiyorlar. Müfti ve birkaçı İstanbul'a gelmişler da'vâdan da'vâya geziyorlar, vücûhlardan dolayı fukarânın râhatı kalmıyor ve meleketimizi lisâna verecekler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[64] Silivrikapu civârında söğüt altında Samatya kurbinde Mîrâhûr'da mütemekkin Kayserili Dimitri zimmînin nakli "bunca vaktiden berü Devlet-i Osmaniyye'nin reâyâsı olarak sâye-i Devlet-i Aliyye'de mâlımız ve ırzımız muhâfaza olunub, serbestiyyet dahi yerinde. Geçen gün Büyükdere'ye gitdim, İngilizlüler bana musallat oldu, gel seni İngiliz bandırasına geçürelim, ben de cevâb verdim ki, benim neslim Osmanlu içinde haşr olmuş, bize yakışmaz cins-i âhere gitmek. Bunlar her kimi görürler ise teklîf ediyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[65] "Nâfiz Paşa Edirne'den ikiyüzbin guruş rüşvet almış ve ahâlî İstanbul'a gelüb arzuhal vermiş ve meclisde murâfaa olmuşlar ve o kadar akçe aldığı tebeyyün etmiş olduğundan Kütahya'ya nefy olmuş. Ve üç sene oturacak imiş ve ıtlak olunduktan sonra bir şe'ye karışmamak üzere konağında oturacak imiş" deyu kayıkda Bedros zimmînin söylediği işidilmiş olduğu.

[66] "Nâfiz Paşa'nın Kütahya'ya nefy olmasına ve üç sene ikâmetine sebep; Edirne'nin reâyâsı üç beş islâm telef etmiş, islâmlara silâh taşımak için Nâfiz Paşa ruhsat vermiş olduğundan nefy olundu" deyu Tophâne'de Karabaş Câmii karşusunda attâr Hâfız Efendi'nin dâmâdı söyler iken işidilmiş olduğu.

[67] "Kuruçeşme'de bir efendinin yalusına giçe sâat altı sularında hırsız girmiş ve oradan Muhsinzâde Mehmed Bey'in yalusına girüb dört beş bin guruşluk şey serîka etmiş" deyu mahall-i mezkûrda Ârif'in kahvesinde tabakçı Halil'in söylediği işidilmiş olduğu.

[68] Ese Kapusu'nda Hâcî Mehmed'in berber dükkânında lülecî Dervîş Osman'ın nakli "kassâblarda lahm bulunmuyor derler, içeriye saklıyorlar, sır çıkmaz âdemlere işmâr ile üçbuçuk guraşa satıyorlar. Söz gelince narhı doksan paraya, narhı kim dinliyor? Eğer bu beldeye böyle bakılır ise fukarâ pek çok zahmet çeker, gün begün azmaktadır. Askerinden taşrada bulunanların mâhiyyelerinden bir mikdâr evlerine bıraktılar ve Temurkapu'dan verirler idi, çoluk ve çocuk zahmet çekmezler idi, şimdi hem Üsküdar'a gitmeli ve hem de geç veriyor, alınacak aylığı da kayık parasına veremeli" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[69] Ayazma Kapusu'nda iskemleci Ali'nin nakli "Trabzon Vâlisi Osman Paşa Sürmene kazâsına salyâne tevzî' etmiş ve ahâlî dahi, nedir bu kadar salyâne biz boğazımıza etmek bulamıyoruz deyu ayaklanub Paşa'nın üzerine cumhûr etmişler ve biraz âdem telef olmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[70] Firuzağa'da Veli'nin kahvesinde tuz bekçisi Hasan Ağa'nın nakli "İbrahim Paşa Bağdad'a gidüb Ali Paşa'yı Mirvan'a kaçırmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[71] Sultân Bâyezid'da Kadir'in kahvesinde sipâhîden Bolulu Ahmed Bey'in nakli "Bolu muhassılı Sinoblu Öküzoglu'nun etdiği rezâlet haddinden aşdı. Bütün gün köçekler ve çifte delûkanlılardan mâ-adâ beher giçe konağında üç fâhişe eksik değil, hamâmlar sabâha kadar açık. Etbâısı kendüsinden ziyâde rezâlet ediyorlar. Bir memleketin sözârı bu işleri etdikden sonra ol vilâyetin ne hayrı kalur. Memleketi iki fırka etdi, eğer Dâvud Paşa ile hâkim olmasa fesâd hâsıl olacak, anlar etrâfı iskât etdi. Bu âdemin ahlâkı fenâ rezâlet gösterecek" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[72] Balıkpazarı'nda yüksek kahvede Komaniçeli Tatar Süleyman'ın nakli "Vidin Vâlisi Hüseyin Paşa Belgrad'da olan Miloş'u bir takrîb Sırb içünden çıkarub hayli zahmet çekdi. Yılanın büyüğü def' oldu idi, bu taraftan küçüğüne nevbet verdiler. Oraya

vardıkda Knezler altı fırka olub başladılar karışdırmağa, vaktiyle ele geçmiş yılanı koyuverdiler, şimdi arkasına düşdiler. Anın oraları serhadd vilâyetdir, tamâm Miloş'un oğlu bu tarafa geldi mi te'hîr etmeliydiler ve Knezler dahi te'hîr etmeliydi, andan sonra memleketin içünü asker ile doldurmalıydı, fukarâ da râhat etsün asker de barınsun. Devlete asker ne içündür? Ancak serhadd-lar içündür, andan sonra kendin de râhat otur. Bunlar askeri ken-dülerini bekletmek için yapmışlar. Bosna Vâlisi Vecîhî Paşa fuka-râdan çok mâl aldı memleketden tehî çıkmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[73] Kocamustafapaşa'da Arnavud'un kahvesinde arabacı Hâcî Rızâ'nın nakli "Frenklerin gazetelerinde Çerkes ile Rusya'nın bu def'a etdikleri muhârebelerini yazmışlar. Rusya kralı ikiyüzbin as-ker ile kendü gitmiş, Çerkes yine bozmuş. Kralın öldüğünü bil-mezler imiş, yohsa diri tutarlar idi" dedikde, Ali Ağa dahi "ben de işitdim İbrahim Paşa'nın askerini Erzurum üstünde Acem top-rağında Kürdler olduğundan koyuvermemişler, sonra askerin baş-ları Kürdlere siz İslâm mısınız yohsa sâir cinsden misiniz? Ben düşmen üzerine gideceğim niçün önüme seyr oluyorsunuz? demiş. Sonra Kürdler ruhsat vermişler, Acem içüne geçüb Rusya ile azîm muhârebe etmiş ve onsekiz ceneral tutup İskenderiye'ye gönder-mişler. Şimdi anın üzerine sınır kesilecek" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[74] Yeni Câmî'de Ömer'in kahvesinde Avanozlu katırcı Musta-fa'nın nakli "memleket müftisi ve Tuzcuoğlu bu tarafda mahbûs imiş. Kara Cehennem'in gününde memleketi baturdılar idi, şimdi cevâbını versünler, Hûda'dan bulsunlar. Şimdiki muhassıl Tâhir Efendi fukarâ emânetdir deyüb kimseyi incitmiyor. Hemân Cenâb-ı Hakk şevket-meâb efendimizin bir gününü bin eylesün" deyu ha-yır duâ eylediği işidilmiş olduğu.

[75] Tophâne'de Kara Cehennem'in kahvesinde bedestânî Musta-fa Ağa'nın nakli "Nâfiz Paşa devlete sadâkat ediyorum diyerek

birtakım şey îcâd edüb fukarânın canını yakdı, azl olub Edirne'ye gitdi, İstanbul'daki gibi dürlü dürlü şey karışdırmağa başladı. Ahâlî dahi hâllerini İstanbul'a ifâde etdiler, evvelki etdiği şimdi ayağına dolaşdı, hem devlete inkisâr aldırđı ve kendüsi dahi böyle oldu" deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[76] Galata'da mağazacı Nemçelü Covanaki'nin nakli "mukadde-mâ İstanbul'da dükkân açmak için re'is efendiye ifâde eyledik, pâ-dişâhın gösterdiği yerde oturun zîrâ şurûtda yoktur, deyu cevâb verdiler idi. Şimdi her köşe başında kunduracı ve derzi ve kahve ve şekerci ve sabuncu ve zeytunyağcı dükkânları, Akdeniz'de ne kadar hırsız var ise anların elinde. Eğer böyle müsâade olur ise alış-veriş burada kesâd olur. Bir mağaza ben de tedârik etmek niyyetim var. İstanbul'da ne zuhûr eder ise bu çaykatların (?) eli altındandır. Hırsızlığı eyü bilürler, İstanbul'u yakmasını eyü bilürler ve bundan sonra İslâm elinde ahz ü i'tâ kalmaz bütün zabt ederler. Ve biz dahi korkuyoruz ki Devlet-i Aliyye yanında i'tibârımız var, bizim dahi i'tibârımıza halel gelüb perîşân oluruz bunların yüzünden" deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[77] "Tophâne'de esîrcilere mektûb geliyor, Soğucak ile Anapa'nın arasında bir kal'a oluyor. Abazalar Rusya'ya aman bizi kabul eder misin demişler. Rusya dahi kabul ederim demiş. Abaza'nın nısfı karı kıyâfetine girüb kal'aya giriyorlar, ne kadar Rusyalı var ise telef ediyor, büyük topları çivileyüb küçüklerini dağa götürüyorlar" deyu yolda birkaç kişi söyler iken işidilmiş olduğı.

[78] Elçi hanında müsâfereten sâkin Hicâz'dan vürûd eden Bayburtlu Hâcî Mehmed Ağa'nın nakli "Erzurum sancâğında Acaralı Kör Hüseyin Livâne kazâsını fesâda verüb ahâlî ile ittifâk etmiş ve Hâfız Paşa bir mikdâr asker ile Livâne'ye yakın geldikde Hüseyin Bey Acem ülkesine firâr etmiş ve Hâfız Paşa dahi gerü Erzurum'a gelmiş" deyu İrgâdpazarı'nda yoğurdcu Arnavud Nikola'nın dükkânında söyler iken işidilmiş olduğı.

[79] Nakîb Hân'ında sâkin Yozgadlı Ahmed'in nakli "asâkir-i mansûre çâvuşlarından Yozgadlı Hasan Çâvuş'dan işitdim, Aydın sancâğı'ndan başıbozuk olarak beş bin zeybek İstanbul'a gelecek imiş ve Konya ve Harperut ve Malatya taraflarında bulunan asâkir alâylarını dahi İstanbul'a getirüb cümlesini Rumeli'de Tuna sevâhiline gönderecekler. Evvel bahârda Rusya Devleti ile muhârebe olunacak" deyu hân-ı mezkûrda kendü odasında söylediği işidilmiş olduğu.

[80] Ayasofya'da Çilingiroğlu'nun kahvesinde sâkin Nevşehir'den vürûd eden Siverekoğlu Hüseyin Efendi'nin nakli "Nevşehir hâkimi mi çarşuda gezer iken kangı dükkâncı ta'zîm edüb ayak üzerine kalkub dîvân durmaz ise kendüsi değnek ile darb ediyor. Ve şûrâda dört kişi var dördünü de bir yere götürsen yüz yaşına çıkmaz, cümlesi böyle gençden. Bir müfti var, hiç kimse sözünü dinlemiyorlar. O müfti otuz kişi ile İstanbul'a gelecek, muhassıl ve şûrâda olanlar ve hâkim ile muhâsebe görüb rüşvet yediklerini meydâna çıkaracaklar. İstanbul'dan her tarafa kânûnnâme gitdi kırâat olunub herkese te'sîr etdi, bizim vilâyetde kimseye te'sîr etmedi. Ve kânûnnâmeden hâlâ haberleri yok, ayağa kalkırnadın deyu hâkim efendi dâimâ âlemi döğüb habse gönderiyor" deyu kahve-i mezkûrda söyler iken işidilmiş olduğu.

[81] Saray Meydânı'nda Hâcî Mustafa'nın kahvesinde Nevşehirli Abdullah Ağa'nın nakli "muhassıl gelmezden evvel bir samân maslahatçıün müfti Abdullah Efendi ve Osman Ağa ve Mehmed Ağa ve Hasan Ağa birlik olarak ellibeş kîse akçe toplayub üzerine yatmışlar. Muhassıl geldikten sonra fukarâdan para matlûb etmiş olub fukarâ dahi ifâde etmişler. Muhassıl dahi çağırub fukarânın parasını versenize, niçün paranın üzerine yatdınız, sizi İstanbul'a tahrîr ederim demiş olduğundan ol giçe firâr etmişler. Fukarâ sonra i'lâm edüb İstanbul'a göndermişler ve firâr edenler İstanbul'a gelmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Temmuz 1840*

[82] Yeni Câmî'de Hâcî Hüseyin'in kahvesinde Hoşalaylı desterci İbrahim hemşehrilerine “bizim sâbık a'yânımız Derbederoğlu Bilâl Ağa çok zamandır Ankara'da menfî idi. Cennet-mekân hazretleri zamânında ıtlak olunub vilâyetimize gelüb kendü hâlî üzere evinde oturur iken ahâlî gelüb, seni biz yine a'yân edeceğiz böyle oturtmayız diyerek cumhûr olub Sinob'da Hüseyin Paşa kethüdâsına gidüb ifâde etmişler ve merkûmu a'yân nasb etdirdüb on-dört gün a'yânlık etmiş ise de kazâ-yı mezkûr muhtârı Kabakadıoğlu Ahmed ve Evrencik muhtârı Ali, Küre-i nuhâs muhassılına gidüb, a'yân-ı merkûm yine içimize girdi fesâda verir anı niçün a'yân etdirdik diyerek tahrîk etdiklerinden nâşî muhassıl a'yân-ı mezkûrun konağını basub tutarak İstanbul'a Bâb-ı Seraskerî'ye göndermiş ve tomruğa koymuşlar. Ben gitdim tomrukda görüşdüm, kabâhatım nedir anlayamadım, bir kimse kabâhatın şudur demiyor, ben de bilmem nasıl oldu deyu bana söyledi. Ve muhtârân-ı merkûmân, muhassıl ale'l-hesâb sekizbin guruş istemiş iken iki kat daha ilâve ederek bir tavuğu olmayan fukarâya yüzaltmış guruş tevzî' etdiler ise de, daha bir akçe tahsîl olunamadı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[83] Fincâncılar Hânı derûnunda kahvede Praviştalı duhân tüccârı İbrahim “muhassalımızdan hoşnuduz ammâ Hâcî Derviş Efendi nâmında bir hâkimimiz var, dâimâ serhoş olduğundan bir kimse hâlini ifâde edemiyor, kazâmıza geldiği vakit birkaç kişiyi Kütahya'ya nefy ettirdi, şimdi herkes havfında, şikâyet edemiyor” deyüb söylediği işidilmiş olduğu.

[84] Beyoğlu'nda çukurda Merzifonlu zimînînin kahvesinde Kasınpaşa'da derzi Araboğlu İbrahim'in nakli “evvelden biz tersâne-

* BOA, Sadaret-Müteferrik (A.M), 85, (29 Z 1260 - 9 Ocak 1845). Tasnifte belirtilen bu tahmini tarih Haziran 1840 olsa gerekir.

ye hidmet eder idik. Pek mu'teber kapudanlar var idi, her birerleri bir krala göğüs verir idi. Yiğitlik ol vakitte idi. Şimdi biraz ne idüğü belürsiz peydâ oldu, tersânesi de harâb oldu beher yeri de ana kezâlik" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[85] "Hudâ ömür versün şevket-meâb efendimize ve sâir sebep olan zevâta bizim üstümüzden şu mukâtaa beliyyesini def' eylediler, eğer def' olmamış olaydı hem biz iflâsa çıkardık ve hem Osmanlı müflis olur idi, zîrâ başa çıkar şey değil idi, bir kararda durmaz beher sene artar. Yüz gurusluk bir mukâtaayı bin guruşa çıkardılar, hiç demezler ki fukarâ harâb olur, alan da zarar eder sarrâf olan da akçeyi alamaz. Böyle böyle iki taraf müflis olur. Zîrâ Nâfiz Paşa akçenin va'desi gelmeden akçeyi alur ve hem hesâb edüb fâizini dahi alur ve fenâ söyler. Biz de arzımız bilâsı verirdik, o kâr etdi biz müflis olduk. Elhamdülillahu teâlâ şu beliyye üzerimizden kalkdı" deyu Yıldız Hânı'nda Eğinli sarrâf Markir zimmînin söylediği işidilmiş olduğu.

[86] Sultân Bâyezid'da Kadri'nin kahvesinde Ankaralı berber Osman'ın nakli "Rumeli'de ve Anadolu'da ve Adalar'da başıbozuk asker tahrîr ediyorlar imiş ve biraz asker dahi İstanbul'a gelecek imiş, galibâ birşey var lâkin anlayamadık. Eğer düvel gavgası olur ise gavgaya gitmem, eğer Mora üzerine olur ise sevine sevine giderim" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[87] Sultân Mehmed'de medresede sâkin Lofçalı Hasan Efendi'nin nakli "Hasköy tarafında olan şibka balkanında biraz hırsız var imiş ve bu hırsızlar memleket vücûhlarının hânelerinde yatub kalırlar. Ve vücûhların eli altındandır, bu muhassıllık kalksun da yine evvelki gibi olsun deyu zamîrlerinde var. Plevne ve Servi ve Lofça kazaları İslâmları cümlesi bütün silâhlı, hiç aklım kesmiyor ki bu muhassıllık başa çıkacak olduğunu. Ve tutumlarını beğenmiyorum, fukarânın tutumları fenâdır" deyu kahve-i mezkûrda söylediği işidilmiş olduğu.

[88] Fincâncılar Hânî'nda kahvede Muşlu Mûsâ Ağa kavvâs Erzincanlı Kadri ile nakilleri "Muş Vâlisi sâbık Emîn Paşa'nın Vîdin'e nefy olunmasına sebep Hâfız Paşa'dır. Kangı tarafa gitse ayağı kademsizdir, herhâlde bir aksi bir şey yapar. Mukaddem Diyarbekir'e gitdi oraları harâb etdi ve bu def'a Erzurum'a gitdi oraları dahi karışdırdı. Şimdi Diyarbekir Vâlisi Sa'dullah Paşa ile azl olmuşlar deyu işitdim. İnşallahu teâlâ sahîh olaydı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Ağustos 1840*

[89] Kocamustafapaşa'da Arnavud'un kahvesinde Tersâne-i Âmi-re mahzen kâtiblerinden Nuri Efendi'nin nakli "şevket-meâb efendimize elbise gelüb Sâmi Bey takdîm etmiş ve efendimiz elbiseyi giyüb, eyü yaraşmıyor mu artık çıkarınam deyu buyurmuş, Sâmi Bey dahi, efendim resmini takdîm etdik, lâkin birden bire olmaz sâir görülecek işlerimizi görelim, vaktini efendimize ifâde ederiz demiş olduğunu içerü takımlarından tersânede mahzende müstahdem kapu yoldaşlarına söylemişler, anlar dahi elbise kestirecekler iken tebdîl-i âher olacak deyu kesdirmeyüb mahzende birbirlerine ve bize söylediler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[90] Yenibağçe'de köprü başında Mehmed'in kahvesinde Keçeciler'de sâkin Limon İskelesi'nde gümrük tarafından me'mûr Ahmed Ağa'nın nakli "Âsitâne ve Bilâd-ı Selâse'de Efrenç metâ'nı fûrûht etmek için üçyüz altmış dükkâna Hüsrev Paşa izin verüb ecnâs-ı muhtelifeyi dükkânlarda iskân ettirmesiçün. Şöyle söylüyorlar ki, dâimâ kefereyi ele alub İslâmın inkırazına kasdı. Zamân-ı saâdetden berü reâyâdan alınan cizyeyi kaldırub sâde Patrik mühriyle ruhsat vermiş ve bu makûle şey şerîatın mugayiri olduğunu ricâl ve kibâr anlayub usûlüyle def'in çâresine baktılar. Yohsa Hüsrev Paşa azıcık bunların böyle edeceklerinden haberi olaydı dükkânlarda olan kefereler herbiri birer mahalden ateş ve bir kaç sefîne

dahi bahren ateş ve sâir adüvvümüz olan millet dahi birlikde olarak bu Devlet-i Osmaniyye'yi batırmak niyyetlerinde var imiş. Lâkin yediği ni'met bırakmayub edeceği hîleye erişemeyüb tuzığa gitdi tutuldu" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[91] Tophâne'de Kara Cehennem'in kahvesinde Kazan'dan Ömer Efendi'nin nakli "Kara Cehennem Ali Ağa'yı Sadrâzam çağırtmış, birbuçuk sâat kadar oturmuşlar. Sonra Kara Cehennem'e suâl etdim kapuya sizi niçün çağırtmışlar, ol dahi, dışarudan gelen oniki-bin sekbân askerine beni başbuğ edüb boğaza ta'yîn edecekler deyu söyledi" diyerek nakl eylediği işidilmiş olduğu.

[92] Hüsrev Paşa'nın tatarı Hüseyin Ağa'nın nakli "Paşa yorgancı istetmiş gönderdiler ve Tekfurdağı'nda bir köşk başlatmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[93] Ayasofya Medresesi'nde talebeden Mûsâ Efendi'nin nakli Çağa kazâsında olan muhassıl vekîli Başvelizâde Mustafa Ağa nâmında birisi olub ve sâbıkda mu'teber bir âdem olmayub eşkiyâ gürûhundan olub mukaddemâ fukarâya ettiği muâmeleyi şimdi yine edüb günden güne gazez bağlayub lâıksız fukarâyı muhassıl beye gidüb hilâf olarak teşekkî etdiğinden hâkim vekîli olan Hâfız Mehmed Efendi, Mustafa Ağa birâder senin tuttuğun iş değildir, gitdiğin yol çıkmaz, ikide bir muhassıl beye gidüb de fukarâyı geçme sonra tahkîk ederler kâzib çıkarsın, muhassıl beyi de lisâne götürürsün, deyu söylediğine gocunup muhassıl beye gidüb hâkim vekîlini azl etdirdüb yerine başkasını nasb etmişler. Fukarâ cümlesi toplanub biz hâkimimizden hoşnuduz deyu şûrâda bağırılmışlar. Hâfız Mehmed Efendi dahi benim yüzümden fukarâ taadî olunmasun deyu fukarâya vazgeçin diyerek dağıtmış ve'l-hâsıl bu muhassıl vekîli bu kazâda olur ise nefsâniyyetli olduğundan fesâd hâsıl olacağını memleketli anlayub bana yazmışlar şûrâyı bir arzuhal vererek deyu. Hasan Efendi'nin oğlunun kılıncını fuzûlî elinden alub muhassıl beye hediye vermiş ve muhassıl vekîllerinden kötü imiş, bütün gün serhoş imiş" deyu medresede söylediği işidilmiş olduğu.

[94] Üsküdar'dan gelür iken kayıkda Râşid Efendi ve Hayrî Efendi nâmında iki kâtib birbirleriyle “kalemde söylüyorlar ki bir kaç güne kadar bu elbiseler tebdîl olup kukuleta ve şalvar giyilecek” deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[95] Galata'da Kapuiçi Hamâmı'nda Bağdadlı Bedros nâm Katoliğin nakli “Katolik dînini tahsîl etmek için Roma'ya gitdim ve pasaporta aldım. Ve Reşîd Paşa'dan kral pek hoşlanmış, öyle âkil u müdebbir burada yokdur deyu. Roma ahâlîsi pek medh ediyorlar. Ve İstanbul gibi memleket olmaz derler ammâ Roma'nın cem'iyyeti ve nizâmı İstanbul'a tercîh olunur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Ağustos 1840*

[96] Galata Yağkapanı'nda Hâcî Ömer Ağa kendü dükkânında nakli “dükkâna bir Kırım Tatarı geldi. Rusya'nın yirmibinden mütecâviz yaralusu geliyor, Abaza onbir gemisini içindeki mâlî ile alıyor ve altıbinden mütecâviz askeri telef oluyor. Kırım'ın önünde beş altı gemisi kalıyor. Kırım ahâlîsi bir sıra gözediyor, cümlesi Rusya'ya cumhûr edecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[97] Pertev Paşa Hânı derûnunda kahvede hayriyye tüccârlarından Sâdık Efendi'nin uşağı Boşnak Süleyman Efendi'nin nakli “İzzet Mehmed Paşa boğaz muhâfızı olmuş. Rusya'dan havflarından muhâfaza etmek için nasb etmişler. Ve dikimhânelere tenbîh olmuş ki şimden sonra Mısır elbisesi giyilecek esvâb kesmeyin” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[98] Çenberlitaş'da Süleyman'ın kahvesinde Bursalı Ahmed Ağa'nın nakli “Rumlar'ın Patriki'ni geçen hafta vapur ile sürmüşler ve esnâf içinde ne kadar Moralı var ise cümlesini vilâyetlerine sürecekler imiş ve İbrahim Paşa donanma ile Mora üzerine kalkacak imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[99] Çenberlitaş Hamâmı'nın kafesçisi Osman "mehli tekâmîl olmuş ne kadar esnâf var ise vilâyetlerine sürüyorlar ve hânlarda ne kadar kapusuz var ise muhassıl maiyyetine göndereceğiz diyerek sürüyorlar. Bakalım bizlere de birşey var mı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[100] Mahmûdpaşa'da Tahta Hân'da sâkin etbâıdan Hâcı Osman'ın nakli "Hâfız Paşa evvelki gibi cerâim olub fukarâyâ çok zulm eder imiş, memleketli tahammül edemeyüb İstanbul'a gelmişler ve arzuhal vermişler ise de Sinob Vâlisi Hüseyin Paşa gidecek imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[101] Okçularbaşı'nda berber Sâlih'in dükkânında Sultân Bâyezid'da tesbihçi Hâcı Mehmed'in nakli "Rusya ile Acem gavgâ edüb Rusya'yı Acem bozub askerini perâkende etmiş ve onaltı seneden berü Rusya ne kadar yer almış ise bu def'a Acem alub altı büyük ceneralini dahi tutmuş ve telef etmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[102] Tophâne'de firun zokağında sâkin mukaddemâ limân çâvuşu Mehmed Ağa'nın nakli "ne kadar elçi var ise cümlesi tebaalarına kefil olmuşlar. Yunanî elçisi dahi, bizimkiler çabkındırlar ben kefil olmam demiş, anıñcün toplayub sürecekler imiş. Bunların böyle olması pek eyü oldu, bunlardan fesâd me'mûl idi" deyu Tophâne'de Kara Cehennem'in kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[103] Tophâne'de koltukcu dükkânı önünde Şamlı Hâcı Mustafa ve Halil Ağa Arabîce "İbrahim Paşa Dürzî'yi bitirdi ve silâhlarını aldı, şimdi biraz asker daha peydâ etdi. Ve Rusya elçisi Mehmed Ali Paşa'ya gitdiği vakit Mehmed Ali Paşa o gün bir elbise giymiş, abası ve boduru olması ile müzeyyen ve elbisenin ne vakit yapıldığını hazînedârı dahi bilmiyor" deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[104] Galata'da Havyar Hânı önünde iki Frenk "Sisamlılar serbestiyyet istemiyorlar, Mora'ya tebaiyyet etmesini istiyorlar, bu

tarafdan İstefanaki'yi gönderecekler" deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[105] Fenerbağçesi'nde kâtib muhtâr efendi ve Süleyman Efendi ve iki bıyıklı bey birbirleriyle sohbet ederler iken içlerinden biri "geçen Çehârşanba tersânedan bir vapur çıkmış ve içinde bir yüzbaşısı ve bir mülâzım ve palaskalı yirmi nefer olub yukaru Boğaziçüne doğru gidüb sâat onbirde orta direğe sancâk çekerek avdet edüb aşağıya gitdi, galibâ Halil Paşa'yı alub götürdü" dedikde biri dahi "İstefanaki olmalı" dedikde diğeri dahi eğer İstefanaki olsa sancâk çekmezler idi" dedikde biri dahi "İstefanaki'nin nişânı var ve hem de Sisam'da fenâlık var, rütbe vererek çekerler, politikadır" dedikde diğeri dahi "Rusya elçisi tebdîl-i hava için adalara gidecek, galibâ o olmalı ve Akdeniz'de fenâlık var yine düvelin tahrîki olmalı" deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[106] Kadıköyü kayığında zuamâdan Hâcî Mustafa Efendi'nin nakli "Halil Paşa ile Ali Necîb Paşa'yı şûrâya çağırmışlar ve o gün Fethi Paşa şûrâya gelmemiş. Galibâ muhâsebelarını görecekler, zîrâ muhâkeme edüb hükm olmadıkça bir şeyi icrâ olunmuyor ve şûrâya gidecek daha çok var" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[107] Sulu Manastır civârında berber Ermen'in dükkânında Bâb-ı Seraskerî kavvâslarından olub bu def'a izin verilmiş olan Altımermerli Tatar Mehmed kavvâsın nakli "Nişliler geldi, anlar ile görüşdüm. Belgrad'dan tâ Sofya'ya gelince cebelü ile gelmişler, ol taraflar pek muhâtara imiş. Bu muhassıllık böyle iken çok şeyler daha zuhûr eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[108] Küçük Pazar'da büyük bağçeli kahvede Bezirbağçılarının simsârı Hasköylü Istrati zimmînin nakli "Yunanîlerin memleketlerine gitmeleriçün irâde olmuş, lâkin alışverişleri külliyetlü olduğundan tez beri gidemiycekler. Elçilerine gitmişler, bize gidin diyorlar dükkânlarımızı kapadık, iş işlediğimiz yok alacağımız vereceğimiz yüzüstüne kaldı, siz ne dersiniz demişler. Elçi dahi ber sultân öyle

emretmiş birkaç gün sabredin çâresine bakarız deyu cevâb vermiş. Ve Rusya Tuna boyuna çok metânet verir imiş, bu tarafdandan gelenlerden işitdim. Ve Rûmlar bekliyor Rusya'dan yeni elçi gelecek deyu. Ve Osmanlı'nın birinden işitdim, Mehmed Ali Paşa donanma ile Şire adasını urmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[109] Bundan altı ay mukaddem Şam tarafından firâren gelen Gülükesriyeli Mehmed Ağa'nın nakli "sekbân askeri tahrîr etmek için Vidin'e gitdim, Hüseyin Paşa ruhsat verüb tahrîr etdirmedi, nâfile gitdik yetmiş bin guruşdan çıkdık bunun ile imtizâc edemedik, bıraktım geldim. Bakalım Sadrâzam ile Serasker Paşa'ya inâyetli diyorlar, şimdi biz anların emirlerine muntazar oluyoruz, ne emr ederler ise sem'an. Lâkin ricâ ederim ki şu Vidin'e gönderse de Hüseyin Paşa ile görüşsem, benim nereden gelüb ve nereye gitmişim Devlet-i Aliyye'nin emriyle mi gelmişim kendü başıma mı gitmişim onu bildirseler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[110] Tarabya köşkü bekçisi Hâcî Ağa'nın kahvesinde imâm efendinin nakli "Emîn Paşa'yı azl edüb yerine Ömer Paşa'yı nasb etmişler. Emîn Paşa kânûnnâme üzere icrâ etmeyüb dâimâ uygun-suzmuş. Onbin guruş mâhiyye ile Gelibolu'da oturacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[111] Tarabya civârında olan sekbân askerlerinden Moralı Ahmed Ağa'nın nakli "İzmid'de olan Zekerîyya Paşa'nın maiyyetine yedi bin sekbân askeri gidüb cümlesi ellibin olacak. Her ne kadar tertîb olur ise Mısır tertîbi. Ve bizim altmış guruş mâhiyye ve yevmiyye üçyüz dirhem etmeğimiz var, bakalım aşağıdan ne zuhûr eder ise öyle olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[112] Sultân Bâyezid'da Kadri'nin kahvesinde Ankaralı kahveci Osman'ın nakli "Bab-ı Seraskerî'de müstahdem Ünyeli çukadâr Ahmed Ağa'yı, Hüsrev Paşa'nın Kadri Ağa hânesine götürüb bir ahşam müsâfir olmuş ve mahalleli ve muhtârlar Bâb-ı Seraskerî'ye

gidüb teşekkî ederek, Kadri Ağa'nın hânesine beher giçe beş on müsâfir gelüb gidiyor deyu söylemişler. Ol sebebdan Kadri Ağa'yı ve çukadâr Ahmed Ağa'yı habs etmişler ve yanlarına hiç kimseyi koymuyorlar, böylece iftirâ eylemişler” deyu kahve-yi mezkûrda söylediği işidilmiş olduğu.

[113] Direklerarası'nda kahveci Mustafa'nın nakli “Osman Efendi gizlü tebdîle rast gelmiş ve ağzından uygunsuz laf kaçırmış anınçün habs olunmuş ve Bozdoğan Kemeri altından dahi birisini kaldırmışlar ve Hüsrev Paşa'nın Kadri Ağa'yı kaldırmışlar, anlar dahi tebdîle rast gelüb, fenâ lakırdı söylemişler, anları dahi mahbûs etmişler” deyu kahve-i mezkûrda söylediği işidilmiş olduğu.

[114] Fincâncılar Hânı'nda sâkin hâncı Bekir Ağa'nın nakli “sekiz on kişi kaldırmışlar ve Serasker Kapusu'nda mahbûs etmişler, lâkin ne şekil maslahatdır anlayamadık. Paşa Kapusu'ndan bir bildik kavvâs var bana geldi, sakın ağzından bir laf kaçırma, zîrâ çok tebdîl geziyor. Ve sekiz on kişi kaldırmışlar ve mahbûs etdiler” deyu koltukcu Mustafa'ya söyler iken işidilmiş olduğu.

[115] Rüstem Paşa Medresesi'ne okunmak tarîkiyle gidilüb Osman Efendi'yi hoca efendilerden suâl olunmuş, anlar dahi “iki gündür medreseye gelmedi hastamıdır, yohsa okumağa bir tarafa mı gitdi, lâkin bir tarafa gitse elbetde medreseye gelür idi, iki gündür biz de tahsîrde kaldık” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[116] Vezneciler'de sâkin çorabcı Selânikli Osman'ın nakli “Serasker Kapusu'ndan üç kavvâs gelüb Hüsrev Paşa'nın Kadri Ağa'yı hânesinden çıkarub Bâb-ı Seraskerî'ye götürmüşler ve mahbûs etmişler. Nasıl maslahatdır kimse bilmiyor” deyu kendi dükkânında söylediği işidilmiş olduğu.

[117] Sarrâchânede sarrâc Hâcî Süleyman'ın nakli “gavurlar İslâm'a riâyet ediyorlar, başıbozuk askeri çarşularda giçe ve gündüz gezdiklerinden oluyor, hemân Cenâb-ı Hakk şevket-meâb efendi-

mizin ömürlerine bereket versün, ibâdullah duâ ediyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[118] Vezneciler’de müteehhil sâatci Ali Efendi’nin nakli “Hüsrev Paşa’nın kethüdâsını ve iki etbâsını Bâb-ı Seraskerî’ye kaldırmışlar, ammâ ne için kaldırdıklarını bilemiyorum” deyu mahall-i mezkûrda kendü dükkânında söylediği işidilmiş olduğu.

[119] Kazlıçeşme’de sâkin nakkâş Mehmed Ağa’nın nakli “Hüsrev Paşa sadrâzamlık ile vakit geçirüb dünyâyı eline almak murâd etdi ise de şevket-meâb efendimizin etmeği ayağına dolaşub icrâ oldu” deyu Yalı Köşkü nâm mahallde söylediği işidilmiş olduğu.

Ağustos - Eylül 1840*

[120] Pazarbaşı Sâlim Bey’in konağında kitâbet eden Lofçalı İbrahim Efendi’nin nakli “Mehmed Ali Paşa tarafından Girid’de olan muhâfız Mustafa Paşa şevket-meâb efendimize tâbi’ olmuş, andan ayrılmış” deyu Mahmûdpaşa Câmii havlisinde Tatar Ağası’nın kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[121] Dikilitaş’da enfiyeci dükkânı üzerinde odada sâkin kapusızlardan Arabkirli Hâcî Ömer’in nakli “yine maslahat bozulmuş, Mehmed Ali’nin üzerine gavra olunacak, şu kâfir herif bir dürlü insâfa gelmedi” deyu mahall-i mezkûrda Arabkirli Halil’in kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[122] Sultân Mehmed’de Nakîb Hânı derûnunda kahvede mahall-i mezkûrda Hasan kavvâsın hânesinde müsâfereten sâkin Emîn Paşa çâvuşlarından Mahmûd Çâvuş’un nakli “Karahisâr-ı Sâhib muhassılı ahâlîyi abdestli abdestsiz namâz kıldırıyor, eğer birisi gizlü bir yerde abdestsiz bulunur ise meşe sopasıyla bölükbaşı abdest veriyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

* BOA, İradeler-Dahiliye (İ.DH.), 1024 (27 B 1256 - 24 Eylül 1840).

[123] Yeni Câmî havlisinde kahvede sâbıksâbıksâbbaşı Şâkir Efendi'nin tebaasından İbrahim'in nakli "Mehmed Ali Paşa buradan giden elçi beye, ben ölmeden bir memleket vermem deyu cevâb etmiş ise de lâkin bizim ile düvel-i erbaa berâber oldukça elbette bozulur, bu sene bozulmaz ise gelecek sene bozulur, bundan böyle çâre yokdur inkırâz bulur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[124] Saray Meydânı'nda kahvede sâkin Nevşehir kazâsında İnli karyeli sipâhî Mehmed Ağa'nın nakli "yolda gelür iken Kırşehir tarafında Kürd geçer iken bir iki karı telef etmişler ve Kırşehir muhassılı duyub memleketden beşyüz atlu tedârik edüb, Kürde mukâbil gelüb Kürdü Haymanateyn taraflarına aşurdı ve ben dahi üç gün kapanub oturdum, sonra İstanbul'a geldim" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[125] Yenikapu'da berber İbrahim'in dükkânında müderrisînden Ali Rızâ Efendi merkûm İbrahim'e "Takvîm çıkmış," dedikde, ol dahi, "ben de işitdim gavga var imiş, bu Mehmed Ali Paşa nasıl biridir ve insâfsız âdemdir, pâdişâhımızdan ne ister, böyle fenâ âdem olmaz. Cenâb-ı Hakk pâdişâhımıza ömürler ihsân eylesin" deyu duâ eylediği işidilmiş olduğu.

[126] Mercan'da yüzükçülerde lülecî Derviş Abdülkadir'in nakli "alışveriş pek kesâd oldu, galibâ İngiliz İskenderiye önünü muhâsara etmiş, inşallahu teâlâ şu Mehmed Ali Paşa başımızdan kalkaydı alışveriş açılır idi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[127] Mevlevîhâne Kapusu civârında Hâcî Evliya Mahallesi'nde sâkin terlikci Hasan'ın nakli "namâz fermânı kırâat olunduğu giçe ba'zı kimesneler ifâde eylemiş ki, bu günlerde muftır olduklarından ne yapacaklarını bilmiyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[128] Alacahamâm'da lülecî Ali Efendi'nin kendü dükkânında nakli "Mehmed Ali Paşa düvel-i erbaa elçilerine, benim yeddimde

olan ülkeleri ve Donanma-yı hümayûn'u devlete ver deyu teklîf ediyorsunuz. Pek güzel, ben de devletin, donanma da ve ülke de devletin, ben devletin bir ednâ vezîriyim. Lâkin Rusya Devleti muhârebe etmeksizin beşyüz sâat yere mâlik oldu, eğer devletin ma'mûr olduğunu ister iseniz, devlete sâdık dostluk edecekseniz ne hâcet bende olan yerleri istemek. Bu ülkeler devletin, ben de bir vezîriyim, ne vakit olsa bu memâlik Devlet-i Aliyye'nindir. Rusya'da olan yerleri Devlet-i Aliyye'ye alverin ki devlet kuvvet bulsun, yohsa bende olan kendü mâlîdır deyu cevâb vermiş" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[129] Kuruçeşme imâmı Mustafa Efendi'nin kahvede nakli "Anadolu ve Rumeli'ye giden talebelerin cümlesi avdet itmişler. Mukaddemâ kangı vilâyete varsalar ikrâm olunur idi ve beş on gurus verirler idi. Şimdi bu usûl zuhûr edeli talebeler buradan Edirne'ye varıncaya kadar boğazlarına ellişer yüzer gurus sarf etmişler, ya'nî fukarâya bir yerde ikrâm kalmamış. Gelen talebeler hocalarına hâllerini ifâde etmişler, Kürd hoca dahi, bu böyle olmaz bunu devlete anladalım, zîrâ bu usûl böyle kalur ise medreselerde bir talîb kalmaz, inkırâz bulur, buna bir sûret vermelü yohsa fenâ bir şey olur demiş" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[130] Galata'da punçcu dükkânında birkaç Frenk ve bir muallim Frenk oturub birbirleriyle "bu Mehmed Ali Paşa'nın bu keyfiyyete bu kadar ısrâr etmesi çok cesâretidir ve cemî' düvel afv etse kabul etmeyüb yine muhârebe edecek" dedikleri ve buna dâir çok lakırdı ederek kimi Mehmed Ali Paşa'yı medh ve kimi zemîn eyledikleri işidilmiş olduğu.

[131] Üsküdar'da Toptaşı'nda çilingir dükkânı önünde Erenköylü Hâcı Hüseyin ve Mustafa ve iki rençber birbirleriyle, "sabâhleyin çarşudan Frenk mühendisleri geçiyorlar, Pendik ve Kartal taraflarında bir kaç gündür hendek kazıyorlar ve Mehmed Ali Paşa ihânet edüb surre-ı hümayûnu geçirmezler ise Allah muzmahill eyleye" deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[132] Kumkapu'da Edhem Efendi'nin kahvesinde teberdâr Abdullah Ağa'nın nakli "Alâiye muhassılı bâkire kızların çınarlarının dahi öşrini almak için tahrîr eder imiş ve bu sene ol taraflarda gâyet kahtlık olmuş ve karyelerde beş altı kişi açlıktan merhûm olmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[133] Tophâne'de Hâcî Hasan'ın kahvesinde mahall-i mezkûrda Bostanbaşı'nda sâkin esîrci Mahmûd'un oğlu Osman'ın nakli "buradan giden hâcî gemileri Rum keferesinden aşağı gidememişler, Kal'a-i Sultâniyye'de dururlar imiş. Bizim ile Mehmed Ali Paşa ne haddine sefer açmak. Şimdi bizde asker ve akçe olmadığını biliyor, anınçün bizlere böyle direnmesi. Yohsa birkaç def'a harbimizi gördü, inşallahu teâlâ bundan sonra zevâli yakındır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[134] Üsküdar'dan gelür iken kayıkda Gekbuzeli Mehmed Re'is'in nakli "Hüsrev Paşa Âsitâne'ye haber göndermiş, bu def'a Mehmed Ali Paşa'nın maslahatından ferâgat gelün, zîrâ anın bizim devletimize fâidesi çokdur. Anınçün bu tarafdandahi sancâkları paşalara tevcîh etmişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Eylül 1840*

[135] Ağačkakan'da Hâcî Ahmed'in kahvesinde Hâcî Hamza Mahallesi'nin bekçisi Mustafa'nın nakli "bir târihde şimdiki gibi ortalık pek karışık olmuş. Ol vaktin pâdişâhı olan zâtta hiç nüfûs olmayub nihâyet firâr etmeye karar verüb iki kişi ile giçenin birinde atlara binüb giderler iken Sünbül Efendi'ye keşf olmuş. Dervişin birini gönderiyor, şu caddeden üç kişi geliyor içindeki siyah atluayı çevir, seni Sünbül Efendi istiyor de, deyu tenbîh edüb hâsılı derviş pâdişâhı çevirüb geldikde Sünbül Efendi pâdişâha, siz nereye gidiyorsunuz, dedikde, pâdişâh dahi, size keşf olunmuş biliyorsunuz ne tarafa gideceğimizi demiş. Sünbül Efendi dahi, ge-

rü dön, Çatladıkapu'da câmi önünde bir meczûb oturur, ziyâde küfr eder, önünden geç küfr eder yine dön gel, eğer yine küfr eder ise hemân boynunu ur, deyu ta'rîf etmiş. Etdiği gibi yapub andan sonra saraya gelür oturdukda cemî' ricâl ve kibâr başlayub itâat etmeğe ve dışarudan fütûhât gelmeğe. Meğer meczûb imiş olan şeylerin kutbı. Hakk teâlâ şevket-meâb efendimize dahi irşâd edecek bir zât bulunsa da kutbını hayr verse" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[136] Zeytün İskeleyi'nde gümrük tarafından me'mûr Ali Ağa'nın nakli "İhtisâb Nâzırı hâncılar kethüdâsını azl etmiş, sebebi sır olarak bir şey söylemiş, hâncılar kethüdâsı da fâş etmiş, anınçün azl oldu. Ve şu üç direkli vapur Mehmed Ali Paşa'nın imiş, lâkin Toskana'nın sancâğını çekiyor, aşağıya salıvermediler. Ve aybaşına Rusya gelecek imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[137] Veliefendi çâyırında Karagümrüklü Boynuşiş Ahmed Ağa'nın nakli "bizim semtde kavvâsın biri fâhişe içün süvâri asâkirinden birini elinden tabanca ile uruyor. Herkes edebîyle olsun içün bâri icrâ edeydiler ve bu misillü şey nizâm çikalıdan berü zuhûr etmemiş idi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

(Merkûmların icrâ-yı te'dibleri için Dâr-ı Şûrâ-yı Askeriyye'ye havâle olunduğuna)

[138] Üsküdar'da Nuh Kapısı civârından Çamlıca'ya gidilecek yolda Edirne Vâlisi Osman Paşa'nın konağında sâkin etbâlarından şaşı gözlü Mehmed Efendi'ye rast gelinüb "ortalıkda böyle karışıklık var ve Anadolu'da olan İbrahim Paşa'nın yerlerini bu tarafda tevcih etdiler, sonradan İzzet Mehmed Paşa'ya dahi Mısır'ı tevcih eylediler. Lâkin Mehmed Ali Paşa dahi Üsküdar'dan tâ ülkesine varıncaya kadar kendü âdemlerime verdim deyu gazetesine basmış ve bu tarafa göndermiş" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[139] Ticâret için Akdeniz'den Der-aliyye'ye gelen müste'men tüccâr sefâini kapudanlarının nakli "bir tarafa ticâret için gidebilme-

ğesâret yok ve masârifât çok” deyu Galata’da söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[140] İngiliz himâyesinde olan Cezâyir-i Seb’a’dan Kefalonyalı iki Rum Galata’da bir kaç kendü cinslerine nakilleri “Fransa’nın beylik sefâini Mora cezâiresinde kıslamak için Anavarin kal’asına gelmiş ve Yunan Devleti’ne Cezâyir-i Seb’a’yı vermek için Fransa İngilizden matlûb etmiş ise de İngiliz bu cezâyirde külliyyetlü masârif etdügimi bilürsünüz ve hem Devlet-i Aliyye’nin Akdeniz adaları ve hem cezâyiri Yunan Devleti’ne vermiş olsanız Devlet-i Aliyye’ye hücum etmeğe bir mâni’ kalmaz. Ya benim himâyemde olan adaları versünler veyâhûd Akdeniz’deki adaları versünler, ikisi birden olmaz deyu cevâb vermiş. Ve Yunan Devleti Devlet-i Aliyye ile uyuşmuş ve Galata’da dükkânları açmışlar” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[141] Manastırlı üç nefer reâyâ Der-aliyye’ye gelmiş ve Yunan taraflarına gitmek istedikleri ve Yunanîlere “vilâyetlerinizden firâr etmenize sebep nedir” deyu suâl olundukda “vilâyetimizde masârifâta tâkat getüremiyoruz ve şimdi niyyetimiz yine gitmektir” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[142] Sultân Bâyezid’de Çatal Hân’da sâkin kapusız Halil Ağa’nın nakli “Kal’a-i Sultâniyye’den İzzet Mehmed Paşa dâiresiyle vapura binüb serîan Kıbrıs’a gitmiş ve İstanbul’dan dahi Kıbrıs’a bir mikdâr asker gidecek imiş ve Kıbrıs’dan cemî’ askeri alub Yafa’ya ve andan Akka’ya gidecek imiş” deyu Sultân Bâyezid’de Kadir’in kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[143] Cafer Ağa Hânı’nda sâkin Emîn Paşa kavvâslarından İspartalı Hâcı kavvâsın nakli “Emîn Paşa Yenişehir’deki muhassıla, şûrâda olan âdemlerden hoşlanmadım, erbâbını bulub bunları azl eyle eyü olur diyor ve Yenişehir sınırında Albanoz hırsızları edebisizlik etmeğe başladı, Emîn Paşa dahi muhassıla ve bir kimseye söylemeksizin hırsızları dağıdub işgüzârlık etdi, anınçün muhas-

sıl, Paşa'nın hakkında fenâ yazdı, azletmede sebep muhassıl oldu" deyu Mahmûdpaşa Câmii havlisinda kahve[de] söylediği işidilmiş olduğu.

[144] Sultân Mehmed'de kavvâsın kahvesinde mahall-i mezkûrda müteehhil su yolcu Mehmed Ağa'nın nakli "ricâl ve kibâr konaklarında nân-ı azîz fırını yapırsunlar, dâirelerini idâre etsünler ve çarşuda olan fırınlar fukarâyı idâre etsünler deyu irâde buyurulmuş. Ve Mûsâ Efendi Sırb reâyâlarının maslahatına râbîta verüb avdet etmiş. Eğer Mûsâ Efendi'yi Sırba göndermeyüb Mısır'a göndermiş olaydılar râbîta verir idi. Mûsâ Efendi pek işgüzâr müdür âdemdir" deyu simkeş Hüseyin Ağa ile söyledikleri işidilmiş olduğu.

[145] Irgâdpazarı civârında menzilhânede sâkin Arnavud Zeynel Ağa'nın nakli "Edirne muhassıluna seksen guruh mâhiyye ile hidmet ederdim, idâre edemedim ayrıldım ve Edirne'de bana dediler ki İstanbul'a gitme intisâb edemezsin, ben de dinlemedim geldim, fi'l-hakîka söyledikleri gibi yüzbin kere pişmân oldum" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[146] Galata'da kahvede Yunanî ve kıyâfeti Çamlıcalı bir kapudan yedi riâyât mâhiyye ile gemici cem' etmekde olduğundan kahve-i mezkûrda bulunan iki nefer gemiciyi kahveden dışarıya çağırub "gemici olur musunuz" deyu gizlü lakırdı eylediklerinden sonra mersûmlar kahveye avdet edüb ikisi birbirleriyle "eğer başka mahalle gidecek olsa gider idik, lâkin Marsilya'ya gidilecek imiş" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[147] "İskenderiye Limânı muhâsara olunmuş ve tüccâr sefîneleri İskenderiye limânı civârında yelken üzerinde durub içerüden büyük sandallar ile mâl çıkarub gemilere götürürler imiş. Eğer bizler ol taraflarda bulunmuş olaydık haylice şey yağma eder idik" deyu Galata'da Yunanîlerin birbirleriyle söyleşüb müteessif oldukları işidilmiş olduğu.

[148] “Fransa kralı birlik olmak için İbrahim Paşa’ya yazmış, İbrahim Paşa dahi düvel-i erbaa beni tasdik ederek pâdişâhlığa kabul ederler ise o zamân birlikte olarak ne ister iseniz isteyin deyu cevâb yazmış ve Fransa Devleti dahi seni tasdik etmeğe çâre yoktur demiş olduğundan İbrahim Paşa’nın işi müşkil oldu. Ve İngiliz amirali Mehmed Ali Paşa’nın sefinelerinden on kıt’a sefine tutmuş olduğu Fransa gazetesinde yazılı” diyerek Galata’da Yunanîler beynlerinde söyleşiyorlar iken işidilmiş olduğu.

[149] Galata’da kahvede Yunanîlerin nakli “Yunanî kralından gelen kâğıdlarda (...) gavgâ olacaktır deyu yazmış olduğundan ve burada olan düvel elçileri Devlet-i Aliyye’ye ricâ edüb vereceğiniz mahalleri cennet-mekân hazretleri vermiş idi dediklerinden Devlet-i Aliyye dahi müsâade etmiş ve şimdi Yunan taraflarında bir gâile kalmadı” deyu beynlerinde söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[150] Yeniköy’de muhtârın kahvesinde Aksaraylı Mustafa kavvâsın nakli “Mısır’da Mehmed Ali benim uhdemde olan memleketleri gavgâ etsem de etmesem de alacaklar, şevket-meâb efendimizin ömrüne bereket versün, yüz yaşına girdim bu kadar daha yaşayacak değilim deyu söylemiş” diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[151] Gelibolulu Ahmet Re’is kendü kayığında nakli “Keşan’da akçe başına on sekizer gurus düşmüş ve kırkbin akçeye bâliğ olmuş tahrîrde. Ve şûrâ takımı otuzüçer gurusdan beher akçeye tak-sîm etmişler ve bu taraftan duymuşlar, muhassılı götürüb mahbûs etmişler deyu Gelibolu’da işitdim, bilmem aslı var bilmem yok” diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[152] Limon İskeleyi’nde Sisamlı Absamid kapudanın seffnesinde Sisamlı Andon’un nakli “bir mahalle yirmi kıyye arak getirir idim. Unkapanı’nın kapucuları beni koyvermedi, beş gurus kapu parası ver de geç deyu mücâdele eder iken efendinin biri kapucuları tekdîr edüb yerine götürdüm. Sâir devletlerde kapucılar böyle etmezler, biri gümrüğe uğramayub kapudan geçer ise eline bir pusu-

la verir gümrüğe gönderir. Bu bizim devletimizin ülkesinde olmaz mı? Lâkin öteden berü kapmağa alışılmış, çâresizdir yine önü alınmaz. Kapucı dediğin mâhiyyesi ne ise ânı alır, gümrük alınacak şeye karışmaz gümrüğe gönderir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[153] Üsküdar’da Karacaahmed civârında Kireçhâne kahvesinde Enderûn-ı hümayûn’dan muhrec Derviş Ağa ve Hâfız Ağa ve Mustafa Efendi ve sâir üç nefer âdemler oturub sohbet ederler iken merkûm Mustafa Efendi “Derviş Ağa mâhiyyeniz çıktı mı?” deyu suâl etdikde, ol dahi “çıkmadı” deyu cevâb verüb, “merhûm Sultân Abdülhamîd hazretleri kendü imâretlerine vakf edeceklerine bâri devr-i şer’i ile Patrikhâne’ye bırakaydı da oradan râhat ile alur idik, mâhiyyemizi vermediklerinden etmekçiye bakkala yalan söylemekden şaşgın oluyoruz” dedikde merkûm Hâfız Ağa “yeni çıkan kaimelerden sehmime mukâbil bin gurusluk kâğıd verdiler. Yeni Hân’da üst katda mübâyaa sarrâfı odasında yüzde beş gurusını aşağı vererek kâğıt bozuyorlar, ben de götürdüm bin gurusluk kâğıdda elli gurusımı aldı. İşde şimdi kârın ucunu tutdılar, seksen bin kîse akçede on bin kîse akçe kâr oluyor” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[154] Yeni Câmi havlisinde Memiş’in kahvesinde İngiliz elçisi konağında yazıcı Fismiyo’nun nakli “Mehmed Ali Paşa ile Acem ve Fransa berâber iseler de şimdi Acem ve Fransa biz ka[rı]şmayız ne hâlin var ise gör deyu Mehmed Ali Paşa’ya cevâb vermişler. Mehmed Ali Paşa akılludur, ammâ barışsa Akka kal’ası vermeli anınçün istemiyor ve dört düvelin dahi akılları kesiyor ki bu küllî masârif ile olacak deyu barışmaklığı istiyorlar ise de bir aralarını bulamıyorlar, bunlar Akka kal’asını istiyorlar, o dahi vermiyor, bununçün bir kaba konmadı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[155] Karacaahmed’de kahvede mukaddem hasekilikden kol ağalığı ile ihrâc olunub bu def’a sipâhîlikden dahi tekâüd olan Eyüblü Memiş Ağa’nın nakli “Harperut’dan geleli onyedî gün oldu. İzmir’de gelince[ye] kadar bütün memleketlerde kahtlık var, yiyecek

etmek bulunmuyor, onun kıyyesi altmış paraya. Ve şimdi İzmid'de olan Şerîf Paşa'nın keyfiyyetinin eyüsini ben Urfa'da gördüm. Urfa ahâlîsinden dört yüz aded memhûr kısrak topladı ve hesâbsız sandıklar ile altun aldı ve sonra, ben pâdişâh bilmem ancak seni bilürüm diyerek Hâfız Paşa'ya düşdü. Hâfız Paşa dahi ahâlînin hesâbını yirmiüç ay görmedi idi, şimdi böyle âdemi İzmid'e gönderüb de ne yapacak. Ve gelür iken Kayseriyye'de iki mağribî derviş Kayseriyye'ye onyedi sâat bir mahalde bir dağdan altun ma'deni bulacağız deyu uğraşurlar iken Paşa'ya haber vermişler. Paşa dahi mağribîleri çağırub yanlarına âdem ta'yîniyle gönderüb anlar dahi dağı kazub onyedi bin kantar tunç çıkmış olduğunu gördüm ve işitdim" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[156] Sultân Bâyezid'da misk yağcı dükkânı ittisâlinde tütüncü Osman Ağa'nın dükkânında Nûr-ı Osmaniye Câmî-i Şerîfi kayyumu İbrahim Efendi'nin nakli "dışarısı pek kaht etmiş ve hayvânât dahi kırılıyor imiş. Taşranın hâli böyle, içerüsünün hâli böyle, neye varacak hâlimiz? İki aydır iki para mâhiyye almadık, hazîne de para yok ki versünler. Ve şimdi para yerine kâğıd verecekler imiş ve iki sarrâf ta'yîn etmişler, verilen kâğıdları yüzde beşer guruşa bozacaklar imiş ve bozdukları kâğıtları darbhâneye verecekler imiş. Ne yapalım Allah şevket-meâb efendimize tükenmez ömürler versün deyu duâ etdikde, merkûm Osman Ağa, "Rusya kralı Harperut tarafına asker göndermiş ve Sivas ahâlîsinden silâhları toplamak istemiş ise de ahâlî cümlemiz kırılırız silâhlarımızı vermeyüz cevâbını vermişler. Ve İbrahim Paşa gavgaya tutuşmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[157] Sultân Bâyezid'de aşçıbaşı Hüseyin Ağa'nın kahvesinde sâbıksâbıkrânşehir a'yânı Deli Mehmed Ağa'nın nakli "iki câmî arasında kalmış bî-namâza döndük, bir ayak evvel ne olacak ise olaydı bizim de kulağımız emîn olaydı. Devlet-i Aliyye bunu feth eder inşallah, lâkin biraz fakîr fukarâ ayak altında kalur. Ve Devlet-i Aliyye'ye ihânet edenin gözleri kör olur, inşallah bunun da gözleri kör olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[158] “İngiliz Devleti Beyrut tarafını zabt etmiş ve Prusya Devleti gemiler ile yirmibeş bin asker göndermek üzere Trieste tarafında hâzır etmiş. Ve Rusya Devleti dahi Hocabey’e otuz bin asker indirüb sefâine koymak üzere hâzır etmiş. Ve düvel-i erbaa sefâini İskenderiye’yi ve Berrü’ş-Şam ve ol havâlîleri muhâsara etmiş. Ve İngiliz Devleti Mısır ve havâlîsi ahâlîsine ve asâkirine, Devlet-i Aliyye tarafından bir paşa gelecek Mehmed Ali’nin etdiği zulm ve taaddî olmayacak ve mâhiyye ve ta’yînâtılarınızı ziyâdesiyle verecek ve bundan böyle inşallahu teâlâ emn ü istirâhatde olacaksınız deyu i’lân etmiş. Ve bu geçecek asker İslâm toprağından geçürmeyecek bahren icâb eden mahallere sevk edeceklerini ve Mehmed Ali mukaddemâ teklîf olunan şeye râzı olub şimdi aman diyerek teslîmiyyetde olarak ricâ etmiş ise de düvel-i erbaa kabûl etmeyüb, şimden sonra sana paşa denilmez, Mehmed Ali denilür, sevâb ve hâtır için var nerede oturur isen otur, zîrâ bu ülkelerden şimden sonra sana fâide yokdur cevâbını vermiş olduklarını ve Rusya Devleti’nin donanması Bahr-i Baltık tarafından geçerek İskenderiye önüne gelmiş” olduğunu Galata’da İngiliz ve Nemçelü birkaç tüccâr beynlerinde söyleşürler iken işidilmiş olduğu.

[159] Galata’da Rusyalı Galeti bâzergânın evinde tüccârdan birkaç Frenk otururlar iken mersûm Galeti “Çiçina bâzergânın geçen hafta lakırdısına hoşlandık idi, lâkin Mısır’ı tevcîh etdiklerinden Çiçina’nın üç beş gündür lakırdısı değışdi” dedikde biri dahi, “Çiçina Mehmed Ali’nindir mutlaka tesâhub eder ve Fransa ve Amerika devletleri Mehmed Ali tarafından olmuşlar deyu işitdim, bu sûretde elbetde gavgâ olacak. Ve biraz tüccârlar diyorlar ki bu keyfiyyet pek fenâ olacak, zîrâ üzerine varılacak ve Rusya Acem hudûdundan askerini geçirecek ve sâir düvel Fransa sınırından geçecek ve sefîne ile gavgâ edecekler. Ve kış dahi takarrub etdi, Mehmed Ali bu güçlükleri mülâhaza etdiğinden böyle dayanıyor. Ve elçiler Mehmed Ali’den Donanma-yı hümayûn’u istedikleri vakit Mehmed Ali, ben bu Donanma-yı hümayûn’u versem bu Ahmed Paşa gibi sâdık âdeme verecek değil misiniz, belki verdiğiniz âdem

dîn-i gayriye götürür cevâbını vermiş. Ve Rusyalu Hocabey’de altmış bin askeri hâzır etmiş, buraya gelecek diyorlar ve Nemçe askeri dahi gelecek imiş dedikte” diğeri dahi, “bu kadar askerin buraya gelmesi niye lâzım” dedikte, biri dahi, “burada ne kadar İslâm askeri var ise cümlesini gönderecekler, buraya gelen asker bekleyecek. Ve şimdi çıkan kâğıdlar kırk milyon olacak ve eğer yazıldığı üzere taksîtleri verirler ise bizim tüccârlar yirmi milyonunu zabt ederler ve i’tibâr bulur, zîrâ Frengistan’da yüzde iki fâiz verirler, bu yüzde yirmi ediyor, çok tüccâr bu ticârete başlarlar” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[160] Galata’da sigorita odası içinde İngilizlü Kolliyo ve Nemçelü bir kapudan ve iki Frenk oturub birbirleriyle “Fransa poştası geldi, Fransa’da iki fırka olmuşlar, bu kadar havâdis yazıyor. Lâkin bir fırkası Mehmed Ali tarafından olmuş. Ve Mehmed Ali oraya câsûs gönderüb kendü teşvîkiyle olmalı. Ve bunların iki fırka olması saman ateşi gibidir, çabuk geçer. Mehmed Ali’nin aklı Panabort [Bonapart] gibi değildir, zîrâ mukaddemâ Panabort’a Fransa’dan gayri aldığı yerleri ver yine kral ol dediler, ol dahi inâd edüb kendüsini telef edinceye kadar çalışdı. Bunun da zevâlî geldi, bu inâd ile mutlaka Allah fenâ edecek” dedikte, Nemçelü kapudan dahi, “ben Mısır’da idim, fukarânın biri kendü pirincinden bir kıyye pirinç alub pişürmüş, çoluk çocuğıyla yemiş, sen pirinci ölçülmeksizin aldın diyerek kapusunın önünde kulağından mıhladı. Ya’nî kendü askeri boğazına kadar boğulmuşdur, düveli üzerine göndermek ne hâcet, kendü askeri bitürür” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[161] Galata’da Yunanî iki neferin nakli “Fransa sefineleri Anavarin kal’asına gelmiş olduklarından Atina’da tevâtür bulmuş. Ve Rusyalu Devlet-i Aliyye ile ve bazen Fransa ile birlikdedir. Ve herkes Devlet-i Aliyye tarafından kapmak sevdâsındadır ve Devlet-i Aliyye’nin hesâba gelmez zâyiatı vardır, lâkin yine devletine fütür gelmiyor” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[162] Sarıgez'de doğramacı karşusunda kahvede Bağdadî Ali Efendi'nin nakli "evâilde pâdişâhın birinin yanında bir mukarribi olub derecesiz hizmetde bulunur imiş. Pâdişâh bundan başka kimseye emniyyet edüb dışarıya çıkmıyor. Bir zamândan sonra çıraklık diyor ve biraz mahlûller düşüyor, yine pâdişâh anlamıyor. Bir gün pâdişâh [ile] berâber hırka-ı şerîf odasına gidiyor, pâdişâh içerüye giriyor, bu dışaruda kalub perdenin arasından bakar ki pâdişâhın yanında birtakım âdemler oturmuşlar sohbetleri, falan kimseye şu mesnedi ver ve filan kimseyi mesnedinden azl et derler imiş. Anlamış ki pâdişâhın elinde bir şey yok, Hakk'ın elinde. Andan sonra kırk gün ibâdet edüb murâdına nâil oluyor. Bu cihân pâdişâhın elinde değil, Hakk nasıl bilür ise öyle kullanacaktır, tatar Hasan senin benim sohbetim gerü kalır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[163] Yenikapu'da Mustafa Ağa'nın kahvesinde Midillili tüccâr-dan Kemer'den tuz getüren Hasan Ağa'nın nakli "Mehmed Ali Paşa aldığı yerlerin îrâdını göndermez miydi sanki, anın uhdesine kalsa devlete zararı yoğidi. Rusya bu kadar memleketler zabt etti îrâdını devlete verir mi idi, vermez. Şimdi o dahi donanmayı vermez. İki seferdir üzerine gidiliyor. Çâresini buldu, şimdi donanmayı verse yine üzerime gelürler der. Bu taraftan kavî senet ile bağlamadıkdan sonra donanmayı vermez" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[164] Limon İskeleyi'nde şarâb kayığında Yenikapılı dülbendci Katolik Simon ile iki Ermeni mücâdele edüb "milletin farmasonusunuz" deyince Katolik mersûm dahi "bir vakitte siz bizi çoluk çocuğumuz ile kışda kıyâmetde sürdürdünüz. O acılar bizde durur. Çoğu gitdi azı kaldı. Bizim sahibimiz Fransa'dır, sizin de ananızı Fransa ile berâber yaparız" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[165] "Birtakım kendüsini bilmez eşek gibi hayvân âdemlere pek canım sıkıldı. Mehmed Ali gibi zâlim, gaddâr, zorbâ herife tesâhub ederler. Zîrâ bu makûle pâdişâh hâini olan âdeme tesahub eden âdem ya mecnûn veyâhûd akılsız ve etmek bilmez hâin olmalı. Bu

Mehmed Ali'nin ihâneti güneş gibi zâhir oldu. Ve eğer Firârî Ahmed Paşa'yı elime verseler birden bire öldürmez idim, boğazına bir zincir takardım İstanbul'u bir başdan bir başa gezdirir idim, devlete ihânet edenin hâli budur deyu reâyâ ve Yahûdîlere maskara eder idim, yüzüne tükürdüm idim, andan sonra günde yüz dirhem etini keser idim. Çünkü kaçacaksan, Allah belanı versün bâri bir gemi ile yıkıl git, devletin donanmasından ne istersin. İnşallahu teâlâ belâsını bulur, ama ne fâide. Devlet bir parçacık sıkılır, hoş, imdi Allah kerîmdir. İnşallahu teâlâ Mehmed Ali'yi de ve o Ahmed Paşa'nın da yakında boyunları altında kalur, Allah kerîmdir" deyu Şeyhülislâm Efendi'nin büyük kavuklusu İzzet Efendi'nin söylediği işidilmiş olduğu.

[166] Tophâne'de sâkin Halil Paşa'nın mîr-âhûrî Hâcî Hasan'ın nakli "bizim paşanın azline sebep, şûrâda bulunan zevâtın cümlesi Hüsrev Paşa'nın azli için imzâ etdiler ve bizim Paşa'ya dahi tek-lîf etdiler, Paşa dahi kabâhati nedir ben imzâ etmem dedi, bunun için azl etdiler. Sonra yüz bin gurus rüşvet yemiş diyerek bir kulb takdılar, eğer bizim Paşa azl olmamış olaydı Hüsrev Paşa dahi azl olmazdı. Ve evliyâ-yı kirâmdan Bosnavî merhûmun kitâblarında bin ikiyüz elliyedi senesi Devlet-i Aliyye'de nusret pek çokdur ve cemî' düşmanlarına gâlib olacaktır ve çok fütûhât olacak deyu yazmış, inşallahu teâlâ olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu .

[167] Sultân Mehmed civârında Şekerci Hânî'nda müsâfereten sâkin Kastamonu hânedânından kâtib Sâdık Bey'in nakli "Kastamonu civârında Mustafa kavvâs nâmında bir hırsız türemiş ve yanında ikiyüz kadar âdemi var imiş. Şerlerinden Kastamonu'dan yirmi kadar yolcu İnebolu'ya gitmişler, andan sefîne ile Sinob'a çıkmışlar, oradan vapur ile buraya gelmişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[168] Eminönü'nde Ürgüblü kahveci Kara Mustafa'nın nakli "Anadolu'dan vürûd eden asker tebdîl-i hava etmek için Rume-li'ne gidecekler imiş ve Rumeli'de olan asker Anadolu'ya gidecek

imiş ve lâkin mâşallah Konya'da çok asker var imiş, hâlâ vapur ile geliyor” deyu kendü kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[169] Kastamonu sancağında Taşköprü kazâsında vücûhdan sâbık a'yân bulunub bu def'a refîki tüfenkçibaşısı Hidayet Ağa ile Der-aliyye'ye gelmiş olan Ahmed Bey “Mısır'a gitmek için Fransa vapurı tezkeresi nerede veriliyor” deyu suâl ederler iken Galata'da Halil Paşa'nın hânı karşusunda Anekli'nin kahvesinde gümrük arabacısı İsmail Ağa ile ya limân odasında veyâhûd karantinada kâtib bulunan Kastamonulu birine tezkere-i mezkûrî çıkarmaklığı sipâriş ederler iken işidilmiş olduğu.

[170] Aksaray'da Hasa Ağa'nın hânesinde sâkin Hasan Ağa'nın karındaşı Râşid Ağa'nın nakli “Kıbrıs'a zahîre maslahatı için gitmiş idim. Kıbrıs önünde İngiltere kralının otuz beş kadar beylik sefâini gelüb geçdi. Bizler bunlar nereye gidiyor deyu suâl eyledik, Dürzî üzerine gidiyorlar deyu cevâb verdiler” diyerek Balıkpazarı'nda Abdülatîf'in kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu .

[171] Tophâne'de müteehhil esîrci Ömer Ağa ve Selânikli duhâncı Şâkir Efendi'nin nakilleri “şevket-meâb efendimizin mukaddem sultân velâdeti oldu. Şimdi şehzâde velâdeti olduğundan gayri İslâm'a devlet olmaz. Elhamdülillahu teâlâ cümle âlem bir ferah kesb eyledi ki böyle şey olmaz” deyu teşekkür ederek söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[172] Sultân Selîm'de müteehhil İzzet Mehmed Paşa'nın kethüdâsının birâderi Ömer Ağa'nın nakli “Hüsrev Paşa'nın hesâbını Tekfurdağı'nda rü'yet ederler iken kavnâsbaşısı Akreb, efendim hesâbını görsünler dedinizde bir akçe kalmayıncaya kadar mâlınızı da hi alsunlar teessüf etmeyin. Senin sâyende seni yirmi etbâi ile idâre ederim, ne kadar kîse akçe matlûb ederler ise ver, yokdur deme, deyu paşasına söylemiş olduğu İstanbul'dan duyulub Akreb'i İstanbul'a getürdü Bâb-ı Seraskerî'de habs etmişler” diyerek birâderinin konağında söylediği işidilmiş olduğu.

[173] Ahurkapu'da sâkin kahveci Tatar Küçük Hasan'ın nakli "se-kiz dokuz aydır hân köşesinde elimde olanı satdım, harc etdim güç belâ bu kahveyi tutdum, elhamdülillah tatarlıktan çirâğ olduk" deyu kendü kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[174] Kumkapu'da Süleyman'ın kahvesinde mahall-i mezkûrda müteehhil zeytunyağcı Sâlih Ağa'nın nakli "Mısır'dan elçi bey geldi, lâkin nasıl karar verildiği ma'lûm olmadı ammâ eğer gavga olmuş olaydı Anadolu'da olan askeri İstanbul'a getürtmezler idi" dedikte, Çadircı Abdullah Ağa dahi "Devlet-i Aliyye bu kadar tenbîh ediyor ki bu Mısır ve sâir devlet sohbeti etmeyin deyu. Bizim ağzımıza bu kelâmlar sığmaz, niçün söylüyorsun, neye lâzım biz kendü zevkimize bakalım, Allah pâdişâhımızın ömrüne bereket versün" deyu hayr dua eylediği işidilmiş olduğu.

[175] Dikilitaş'da Yarımtaş Hân'da sâkin sâbık Niğbolu muhassılının kâtiblerinden Vidinli Mustafa Efendi'nin nakli "İngiliz ve Nemçe Devletleri İskenderiye taraflarını gemiler ile kuşatmış, Mehmed Ali dahi İskenderiyye limânında olan Donanma-yı hü-mâyûn'u ve gerek Mısır donanmasının toplarını ve cebhânelerini İskenderiye'ye çıkarmış" deyu Yenikapu'da İsmail'in kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[176] Sultân Mehmed'de Abdullah'ın kahvesinde Kocamustafapaşa civârında müteehhil Emûn Paşa tatarlarından İsmail Ağa'nın nakli "Selânik'e İskenderiye'den Frenk sefinesiyle Mehmed Ali Paşa gazete göndermiş ve Rusya Devleti'nin konsolosları tarafına yazmış ki, Arab askerim olarak yüz seksen bin muallim askerim var ve Türk uşağı olarak yüz bin askerim var ve ceride atlusu dahi yüz yirmi bin ve Arnavud askeri yüz altmış bin ve dalkılıç olarak yüz elli bin askerim var, cümlesi hâzır ve âmâdedirler. Gelecek olur ise Rusya kralının göreceği vardır, gelmemelik eder ise nevrûz-i sultâniyyenin on yedisinde Kırım'a ve Hocabey'e asker geçüreceğim ve pâdişâh reâyâsı gibi harâcüzâr edeceğüm deyu yazmış olduğunu Selânikli Yahûdîlerden işitdim" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[177] Pertev Paşa Hânı'nda Erzincanî Hâcî Emîn Ağa'nın odasında Erzincanî Halîm Efendi'nin nakli "Cibice Boğazı'ndan Kemâh Boğazı'na kadar hesâbsız çadırlar kurulmuş, azîm ordu olmuş ve ber-karâr asker cem' oluyor imiş ve Kürd üzerine sefer olacak imiş deyu birkaç yolcu geldi anlardan işitdim" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[178] Sultân Mehmed'de berber Mahmûd Efendi'nin dükkânında Balkapanı'nda İbrail tüccârlarından Mehmed yazıcının hânesinde müsâfereten sâkin karındaşı İbraillî Bekir Ağa'nın nakli "Mehmed Ali matlûb olunan mahalleri vermeğe râzı olmuş ise de şevket-me-âb efendimize Rusya ve İngiliz Devletleri Mehmed Ali zorbâdır terbiye etmeyince olmaz deyu ayak basmışlar, şimdi anınçün Mısır'ı dahi istiyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[179] Fransa sefînelerinde hidmet ederek Der-aliyye'ye gelen Fransalı bir Frenk'in Galata'da bir Yunanî'ye nakli "Fransa sefâini Marsilya'da olub, gerek kendü sefîneleri ve gerek tüccâr ve sâir mahallerden tedârik eylediği sefîneler beş yüzden ziyâde, lâkin ne tarafa gideceği ma'lûm değil. Ve Fransa, askerinin esvâb ve me'kûlâtlarına ihtimâm ve dikkat eder ve her kim asker olmaklığa murâd eder ise tez elden yazılır ve askerin mâhiyyeleri kral karşusunda verilür ve bir nefer zâbitinden şikâyet etse kânûnnâme üzere icrâ olunur. Ve kral zâbite hitâb edermiş ki, zâbit bulmak kolaydır lâkin nefer bulmak güçdür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[180] Yeniköy'de tuhafcı Bogdasar zimmînin nakli "iltizâmlar Martda evvelki gibi ilzâm olunacak deyu işitdim" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[181] Fındıklı'da sâbık Dimetoka voyvodası konağında sâkin Dimetokalı olub bu def'a vürûd eden Mehmed Ağa'nın nakli "muhassıllık olmadan memleketimizde menzilci yüz bârgîr ile güç belâ idâre eder idi, elhamdülillahu teâlâ muhassıl efendi geleli on altı bârgîr ile kendüsini ve menzili idâre ediyor ve fukarâyı dahi incit-

miyor, bunun gibi güzel usûl olmaz” deyu Sultân Bâyezid’de Ferhâdpaşa Hânı derûnunda kahvede söyler iken işidilmiş olduğu.

[182] Sultânahmed Meydânı’nda Dîvânyolu’nda atîk kunduracı dükkânında sâkin Nevşehirli Mûsâ Ağa’nın kendi dükkânında nakli “İskenderiye’de Donanma-yı hümayûn’dan yirmi otuz kişi kadar firâr edüb İstanbul’a gelmişler ve bir mikdârı dahi Antalya’ya firâr etmişler, anlar dahi İstanbul’a gelecekler imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[183] Dülbendciler’de Laz Hânı’nda kahvede Sünbüllü Hânı’nda sâkin Vidin tüccârlarından Vidinli Ömer Ağa’nın dülbendci Ali’ye nakli “vilâyetde kânûnnâme zuhûr edelü elhamdülillah südlimânlık oldu. Birisi birisine bir şamar urşa Hüseyin Paşa küreğe koyuyor, döğmiyor iki üç ay kürekde duruyor ve bed muâmele edenleri teşekkî etseler yine öyle yapıyor. Şimdi evvelki gibi çekişüb döğüşmek olamıyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[184] Balıkpazarı’nda yüksek kahvede Zeyrek’de müteehhil Sofyalı Abdüllatîf Ağa’nın nakli “zahîre tüccârlarının mektûbu geldi, Mısır İskenderiyesi’nden nevl ile ikiyüz kırk pâre zahîre sefâini Akdeniz’de imiş, İstanbul’a gelecek imiş” diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[185] Bağçekapısı’nda imâret ittisâlinde tuhafcı Mıgırdıç dükkânında nakli “Beyoğlu’nda bir arsa alub yapırdım ve ebniye müdîri tarafından bir âdem geldi, binâyı tahmîn edüb, kaç kîse akçe eder ise yüzde onbeş gurusı vermelü deyu ibrâm eyledi. Ben ev yapırayım niçün vereyim Allah râzı olmaz dedim ise de, bu yeni usûldür, sâde senden almıyoruz, ne kadar binâ yapırdan var ise cümlesinden alıyoruz deyub, ben dahi râzı olmadım, me’mûrî tarafına geldim söyledim, cevâb eyledi ki, bak kâfir, bu yüzde onbeş gurusı imdâd-ı mîrî içündir. Bizi kovdılar ve nasıl edeceğimi şaşırdım, hâlimiz Allah’a kaldı. Kadı yok, mahkeme yok, da’vâyı kim görsün, bir kitâbda yeri yok. Bir ev elli kîse akçeye oluyor sonra on kîse

dahi devlete vermelü, bilmem nasıl olacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[186] Kavak gümrüğünde kâtib Mustafa Efendi’nin nakli “Mehmed Ali Paşa şîr-pençe çıkarmış, hekîmler yarınayınca olmaz deyu cevâb vermişler. Allah vere bunun aslı olaydı, bir yerden işitdim” diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[187] Esmâ Sultân hazretleri’nin baş ağasının nakli “Mehmed Ali Paşa tarafından Girid’de olan zâbitân büyük ve küçük ne kadar var ise cümlesi biz sana bundan sonra hidmet etmeyüz ve Devlet-i Aliyye’ye âsî olmayuz deyüb nişânlarını çıkarmışlar Mehmed Ali Paşa’ya göndermişler. Elhamdülillahu teâlâ bu sûretde Girid bitmiş gibidir” diyerek sâbık Pazarbaşı Hâcî Ahmed Ağa’nın yalısında söylediği işidilmiş olduğu.

[188] Tophâne’de Hammâllar Kethüdâsı Ahmed kendü berber dükkânında nakli “ne var ne yok” deyu suâl olundukda “aman karındaş başka sohbete bak, devlet umûru bize lâzım değil, zîrâ benim bildiğim sâde Rızâ Paşa’nın otuz kadar tebdîlleri vardır, Allah teâlâ selâmetler ihsân eylesün” diyerek duâ eylediği işidilmiş olduğu.

[189] Üçler Mahallesi sâkinlerinden arzuhalci Hüseyin Efendi’nin dâmâdı İbrahim’in kendü dükkânında nakli “Mısır taraflarında bir mahallde dünyâya bir çocuk gelmiş. Vâlidesi beşikde uyudub hamur yoğurmağa gitmiş, çocuk beşikden kalkub ne kadar etmek ve sair me’kûlât var ise cümlesini yiyüb içmiş köşeye oturmuş. Neden sonra vâlideşi gelmiş bakmış ki çocuk beşikde yok köşede birisi oturuyor, bu kimdir, dedikde, bi-izni Hudâ, çocuk validesine, valide etmeği ve sair me’kûlâtı ben ekl etdim, deyu cevâb vermiş. Sonra babası gelüb bu nasıl şeydir deyu feryâd u figân eyledikde konu komşu bu nedir deyu vâli-yi memlekete haber vermişler. Vâli dahi çocuğu getürdüb suâl etmiş, çocuk dahi, a canım karnım aç ve susuzum nasıl söyleyeyim demiş, der-akab bir tabla taâm önü-

ne koymuşlar cümlesini ekl etmiş, daha var mı demiş, oğlum söylesene, yine, karnım aç demiş, tekrar bir tabla taâm getürmüşler anı dahi ekl etmiş, yine, karnım aç demiş ve'l-hâsıl böyle üç dört tabla taâm ekl etdikden sonra, artık söyleyeyim demiş, çok kaht ola ve hastalık ola ve su yerine kan döküle ve yetmişbeşde mehdî çıka demiş olduğundan vâli dahi, bu sağ olmakdan ise ölmesi hayırlıdır, öldürün deyu emr etmiş. İ'dâm etmişler, üç gün yâhûd beş gün bıçak kesmemiş, sonra başını tokmak ile mecrûh edüb öldürmüşler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[190] Kadirga Limanı'nda karaolhâne ittisalinde berber dükkânında Bitpazarı'nda oturakçı Karacalı Çalık Hüseyin'in nakli “Galata'da Yeni Câmî civârında bir odadan adalı reâyâlarının hayli esliha ve cebhâneleri olduğunu bir çocuk haber vermiş. Sonra odayı basmışlar, onbeşden mütecâviz reâyâ var imiş, bir ikisi tutulub küsûru firâr etmiş ve tutulanları küreğe koymuşlar. Ve Ermeni mille-tinden bu keyfiyyeti işidenlere bir dehşet geldi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[191] Köprülüoğlu Medresesi ittisalinde berber İsmail'in dükkânında tatar Kürd Mehmed'in nakli “Van tarafından arkadaşlardan birisi geldi. Muş paşasını yerlü İslâm ve reâyâları zulm ve taaddî ediyorsun diyerek hücum edüb telef etmişler ve otuzdan mütecâviz reâyâ Der-aliyye'ye gelüb bâ-Rikab-ı hümayûn'a veyâhûd Bâb-ı Âlî'ye arzuhal takdîm edüb ve hâllerini dahi lisânen ifâde edecekler imiş” deyu Halil nâm kimesneye söyler iken işidilmiş olduğu.

[192] Saray Meydânı'nda Nevşehirli berber Mehmed'in kahvesinde eshâm muhâsebesi ketebesinden Yahya Efendi'nin nakli “Çerkes Anapa kal'asını muhâsara edüb Rusyalu ile cenk edüb su yerine kan dökülmüş ve bir rivâyetde Çerkes almış ve Anadolu tarafında Tiflis şehrine Rusyalu gelmiş İbrahim Paşa ile bir parça muhârebe etmişler, ol dahi Rusyaluyu telef etmiş olduğundan Rusyalu bir mikdâr askerini çekmiş” deyu refiki Ahmed Efendi'ye söyler iken işidilmiş olduğu.

[193] Nahlbend'de esbak Mihaliç voyvodası Hâcî Bekir Ağa'nın konağında hatîb Hâcî Ahmed Efendi'nin nakli "Bab-ı Seraskerî Şûrâsı'na Akşehirli'yi ta'yîn etdikden sonra bir asker paşası ve altı nefer Rusyalı mühendis Üsküdar'dan Şam'a varınca yolları ölçüb biçecekler ve kangı tarafda eğlenülür ve kangı tarafda eğlenülmez ve ne tarafda iskân olunur bütün haritaya alacaklar imiş. Artık Anadolu tarafına Rusyalı geçdi, Rabbim imdâd eyleye" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[194] Galata'da kahvede iki Frenk birbirleriyle "Devlet-i Aliyye ile İngiliz'in ittifâkı Fransa Devleti'ne sedd oldu, zîrâ İngiliz Akdeniz'de olmasa Fransa Devleti'nin kuvvetine göre külliyyetlü asker ile her ne tarafa murâd etse hücûm eder idi. Ve Yunan elçisi tahrîr eylediği askerden iki hafta mukaddem ikiyüz asker Mora tarafına gönderdi" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[195] Aksaray'da Tatar'ın kahvesinde Aksaraylı Hâcî Ya'kub'un nakli "bu sene Mısır'da hintanın kantârı dört yüz guruşa vezn olmuş ve Mehmed Ali Paşa beher kantârda yüz elli guruş mîrî alıvermiş, ahşamdan sabâha idâresi olmayan Arab'dan senede beşyüz guruş ferde alur imiş, ol taraflarda fukarâ çok zahmet çekiyor imiş, ziyâde zulm ve taaddî ediyor imiş, Hicâz'a gidecek olanları koyvermeyüb ve İskenderiye tarafına kimse gitmesün yolcu almayın deyu sefinelere tenbîh etmişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[196] Yeni Câmî'de hamlecinin kahvesinde Yunanî kapudan Mihal'in nakli "İngiliz'in cenk sefîneleri İskenderiye Boğazı'nı çevirmişler, içerüden dışarıya ve dışarudan içeriye kimseyi bırakmazlar imiş. Beyrut ve Berrû's-Şam iskelelerini dahi zabt etmişler, lâkin Mehmed Ali Paşa'nın da askeri çokdur bu düvel ile bir vakit uğraşur, nihâyetinde yine bir şeye benzedirler. Ve kançılaryalardan kapudanlara İskenderiye tarafına kimse gitmesün deyu tenbîh oldu" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[197] Kocamustafapaşa'da Tatar'ın kahvesinde Ali Fakîh Mahallesinde müteehhil sipâhî yüzbaşılardan Ahmed Ağa'nın nakli "İbrahim Paşa Anadolu kolunda olan askerinin birer alâyını alıkoyub küsûrunu Akka'ya yığmış. Bizim askeri Konya'dan niçün bu tarafa getürdiler? Hâzır ol tarafları boş iken Konya Vâlisi Hâcî Ali Paşa askeri berâber alub gitse kolay alunır idi. Zâhir memleketleri boşaltsun da öyle gideriz derler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[198] Ali Fakîh Mahallesi'nde Hâcî Ali Ağa'nın hânesinde Divriğili Mustafa kavvâsın nakli "Rusya ortalığı karıştırdı, Mehmed Ali Paşa'nın üzerine gitmesini taahhüd etdi idi, sonra iki boğazda olan kal'aları ve Âsitâne'nin karaolhânelerini bana teslim ederseniz ben de kendü askerimi korum, andan sonra emin olurum giderim deyu bu tarafa söylemiş. Bu sûretde Rusya'nın böyle zoruna teklîfi evvelki sohbetlerinden dönmekdir. Ve bizim devletimiz birtakım büyük zâbitlere nişânlar verüb umûr-ı devletin üzerinde mukîm olsunlar deyu. Bunlar bütün gün Sultân Bâyezid'de enine boyuna geziyorlar, bu misillü zâbitin göreceği iş de böyledir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[199] Sultân Mehmed'de sâbık Bağdad Vâlisi Dâvud Paşa'nın hazine kâtibinin konağında sâkin Hâcî Mustafa'nın nakli "Mehmed Ali Paşa'nın askeri bizlere nasrânî derler ve hem gurşunu o nazar ile atarlar, bizim askerimiz anlara islâm nazarıyla bakarlar. Lâkin kumanda edecek zâbit yok. Bizim asâkir gibi gavgacı asker bir devletde yoktur, ancak kumanda edenlerde kâr yok. Mehmed Ali'nin kumandaları askerini kandırıyor, ölüb gerüye dönmüyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[200] Yenikapu'da Mustafa'nın kahvesinde Vâlide Hânı'nda sarrâf Agop'un odasında mütemekkin Serkiz zimmînin nakli "bizim sarrâflık bitdi, ne alacağımızı alub ve ne vereceğimizi verebilüyoruz. Diyorlar ki bu şimdiki usûl kalkub Mart'da evvelki usûle rabt olacak imiş, öyle olur ise yine belki işimiz uyar eğer olmaz ise işi-

miz pek fenâ olacaktır. Bir ay mukaddem Yeni Hân'da sarrâf Karabet kırk bin guruş alub Rusya'ya firâr etdi. Geçende bir mektûbu geldi, odamı kapamayın bir aya kadar gelürüm deyu yazmış. Ol tarafa gitmesi Rusya'dan pasaporta alub alacaklarını tahsîl ettirüb borcunu vermek için Rusyalı olurum da alacağımı alurum deyu gitdi" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[201] Havyar Hân'ında Rusyalı Panoli mağazasında Nemçe tüccârlarından Kostandi ve İstemat ve Fransalı üç tüccâr oturub birbirleriyle "bir iki gün mukaddem Malta'dan bir brik sefinesi geldi. Kapudanı söylemiş, İngiliz donanmasının bir mikdârı kendü sularına gidiyor imiş ve İngiliz ve Nemçe'nin tüccâr tekneleri yirmibeş gün mukaddem İskenderiye'den penbe ve zahîre yüklederek Frenistan'a götürmüşler. Bu günlerde eyü iş gördüler, lâkin bu nasıl şey şaşdık, iki gün mukaddem Beyrut'a asker dökmüşler ve muhâsara etmişler deyu havâdis oldu idi, buna uymadı çünkü Mehmed Ali Paşa ile muhârebe edecekler. Zahîre ve penbeyi nasıl veriyor? Bunun tahtında bir dolab var, lâkin ne vechile olduğunu kimse bilmiyor ve anlayamadık" deyu Rûmîce söyledikleri işidilmiş olduğu.

[202] Galata'da sigorita odasında İngilizlü Corci ve Petraki ve dört Frenk kapudanları oturub birbirleriyle "Mora taraflarına Fransa Devleti elli bin asker geçürmüş. Nemçe hudûdundan geçürir iken Nemçelü Fransa'ya bu askeri nereye geçüryorsun deyu suâl etmiş, ol dahi askerim çokdur nereye götürür isem götürürüm barındıracağım, neden suâl ediyorsun deyu cevâb vermiş. Ve Fransa Devleti İngiliz Devleti'ne siz bu keyfiyete karışmayın eğer karışur iseniz ben de mutlaka mecbûrum Mehmed Ali Paşa'ya tesâhub ederim deyu haber göndermiş" dediklerinde, mersûm Corci, "muhârebe vakdinde yılan toprak gibidir, hatta Bükreş balyozu üç gün mukaddem burada olan karındaşına mektûb göndermiş, seferin açıldığı bu tarafda tebeyyün etdi. Ve Girid'e Fransa Devleti yirmibeş bin asker döküb zabt etmiş deyu yazmış. İşte bu kapudan Girid'den geleli üç gün oldu, Girid'de hiç bir şey yok ve'l-hâsıl söylenilen havâdisâtın cümlesi yalan, Fransa'nın ayak patırdısı. Ancak

İngiliz ve Nemçe Devletleri Berrü’ş-Şam taraflarını muhâsara etmişler, ya’nî kuş uçmaz bu sahîhdir. Ve tüccârlarının alışverişini kesdirdiler ve bunların böyle gavga etmeyüb de durmaları Mehmed Ali Paşa’nın ülkesinde olan gerek müsâfir ve gerek mücâvir cemî’si ticâret ile meşgul olub böyle muhâsara olduğundan ticâret edemezler, elbetde kendü içlerinden bir fesâd çıkar ve gavga olunmaksızın kendü kendülerini bitirürler deyu muntazırdırlar ve belki bu Fransa’nın ayak patırdısına göre İngiliz uğraşub bir gavgacık ederler” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[203] Beyoğlu’nda enfiyeci dükkânında İngiliz Kançılaryası uşağı Petro ve İngiliz dellâlı Andon otururlar iken mersûm Petro “bizim İngiliz tüccârları oturub ahz ü i’tâlarına dâir lakırdı ederek Rusya ve İngiliz ve Nemçe Devletleri bu kadar asker hâzır edüb Berrü’ş-Şam taraflarını muhâsara etmişler deyu söyleniyor. Lâkin hiç bir hareketleri yok, niçün gavga etmiyorlar? Külliyetlü masârif olacağını ve bâd-hevâ asker telef edeceklerini ve kolaylık ile alınamayub bir vakit uzayacağını mütâlaa ediyorlar. Ve Mısır askerinin ekserîsi mâhiyyelü Mora ve Maltız ve Arnavud askeri ve Arnavud paşaları olduğundan İngiliz Devleti câsûsla bunları itmâ’ etdirerek celb sûretine bakarak içlerine fesâd bırağub böyle bir hakîmâne tertîble muhârebe etmeksizin bitürmeye çalışıyor. Ve Viyana’da Fransa-lu dahil olarak bir daha parlamento olacak ve mâdde daha uzar ise cemî’ tüccârın işi biter, zîrâ Frengistan’da bir kaç tüccâr müflîse çıktı” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[204] Tophâne’de kapu içinde eczâcî dükkânında Albanozlu Yanni “elçimize gitdim Düşenpo uşağına sordum Fransa Devleti Rusya’ya Mora’dan elini çek iltizâm etme demiş olduğundan acebâ biz Rusya’dan alub da başkasına mı verecekler ve evvelki elçi Zo[g]rafo’nun Devlet-i Aliyye ile ettiği mukâvele üzere mi yapacaklar, ne vechile olacağız deyu düşünüyor diyerek söylediği ve Devlet-i Aliyye tarafından dükkânını kapadırlar ise kapa, mümânaat etme ve çok mâl alma, dükkânına ecnebî uğratma deyu tenbîh etdiler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[205] Tophâne'den gelür iken kayıkda Çerkes tüccârlarından Mehmed Ağa ve Süleyman Ağa “Çerkesden biri geldi Rusya’yı harâb etmişler ve Anapa ile Çürüksu kalmış ve Ahışa’dan dahi bir mikdâr yer zabt etmişler” deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

Ekim 1840*

[206] Vezneciler’de berber Ahmed’in dükkânında leblebici Ankaralı Hüseyin’in nakli “bu günlerde alışverişimiz pek kesâd oldu, nohud gelmiyor ki işleyelim, iki para kâr edelim. Memleketden dahi mektûb gelür akçe isterler, zanediyorlar ki İstanbul’da çok para kazanıyoruz, bilmezler ki boğaz masârifimizi çıkaramıyoruz. Ve memleketimizde mukaddemâ zahîre yirmibeş guruşa idi, şimdi altmış guruşa çıkdı, çok insan açlıktan telef olmuş, bu kadar zahîre ol taraflarda kaht imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[207] Vezîr Hânı karşusunda Yarımtaş Hân’da sâkin sâbık Niğbolu muhassılı Hâcî Mehmed Ağa’nın etbâılarından Osman Ağa’nın nakli “bizim efendinin hânında odasını açmışlar, iki çift kubur piş-tovlarını çalmışlar. Bizler de odada bulunmadık, hâlimiz neye varacak?” deyu Çenberlitaş’da Arabkirli Hâcî Halil’in kahvesinde kâtib Mustafa Efendi’ye söyler iken işidilmiş olduğu.

[208] Sultân Bâyezid’de Çatal Hân hâncısı Bekir Ağa’nın nakli “Harperut civârı Ma’dan Kazâsı’nda iki karyenin hayvânâtlarını Duzik Kürdleri sürüb götürmüşler, ol taraflarda yine bu kâfir Kürdler ziyânkârlık etmeğe başlamışlar. Ve Köse Ahmed Paşa dahi Amasya’da birkaç gün oturmuş. Amasya’dan kavvâs başı geldi, Köse Ahmed Paşa’nın câriyelerini alub Harperut’a götürecektir” deyu hân-ı mezkûr derûnunda kendi kahvesinde Selânikli Halil Efendi’ye söyler iken işidilmiş olduğu.

[209] Sultân Bâyezid’da İmâret Hânı’nda müsâfireten sâkin Erzincanlı Halîm Efendi’nin nakli “bir yere intisâb edemedim kol-

tukcu oldum, lâkin kethüdâya otuz, kâtibine beş ve çâvuşuna dahi beş guruş verdim. Ve han odasıçün on guruş anahtar parası aldılar. Ve'l-hâsıl elli guruşa bir koltukcu olduk” deyu Sultân Mehmed’de kapân tüccârı Hâcî Ali’nin kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[210] Şeyh Ebu el-Vefa civârında Molla Hüsrev Mahallesi’nde müteehhil hayâlcî Ali Ağa’nın nakli “Bâb-ı Seraskerî tebdîllerinden Mahmûd Ağa Koska’daki şekercinin dükkânına varub oturmuş, şekercinin kalfaları dahi birbirleriyle münâsebetsiz galibâ sohbet etmişler. O sebebden dolayı şekerciye mahbûs etmişler. Bir hafta kadar olmuş mahbûs olalı” deyu Koska’da sucu Mehmed’in dükkânı karşusunda berber Yahyâ’nın dükkânında söyler iken işidilmiş olduğu.

[211] Nişâncı’da Hâcî Kahraman’ın kahvesinde Kumkapu civârında müteehhil bedestân münâdîlerinden Ahmed’in nakli “İbrahim Ağa Mahallesi’nde yağcı Ömer Efendi’nin hânesine hırsız girmiş, nuhâsa dâir şeylerden haylice şey çalub götürmüşler, kimse dahi duymamış. Giçelerde bu kadar karaollar geziyor iken ne şekil bu kadar bakırları çalub götürmüşler çok taaccüb etdik” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[212] Elçi Hânı’nda sâkin Arabkirli Tatar Mustafa’nın nakli “Rumeli muhassıllarına gitdim, Yenişehir’de sâm rüzgârı dokunmuş anlayamadım, tamâm bir aydır hâlâ kendümi bulamadım. Yenişehir’in havası gibi şakîl cihânda yokdur” deyu Dikilitaş’da Arabkirli Hâcî Halil’in kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[213] Karagümrük civârında Kabakulak Mahallesi’nde müteehhil Ruscuklu muhtâr Mustafa Ağa’nın nakli “ortalık pek karışdı, aşâğısı tiz vakitte feth olur ama çok analar ağlar. Lâkin Allah sebebi ni halk edeydi de barışık olaydı, zîrâ İngiliz’in ve Fransa’nın gözleri Mısır’dadır, bir kere Mısır’ı zabt ederler o zamân Rusya kralı İstanbul’a göz atar ve ister. Allahu teâlâ hazretleri şevket-meâb

efendimizin ömürlerine bereket ihsân eylesün. Barışık olsun da efendimiz de bizler de râhat edelim” deyu Sultân Bâyezid’da kâğıdcı dükkânında söyler iken işidilmiş olduğu.

[214] Kapân-ı Dakîk’de kömürcü dükkânında arabacı Mustafa’nın nakli “Mehmed Ali denizden patırdıyı koparmış alub veriyor imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[215] Mirzâ Saîd Paşa’nın kapu kethüdâsının konağında müsâfireten sâkin Yanya’dan vürûd eden Feyzi Ağa’nın nakli “Yanya’da kânûnnâme zuhûr edeliden berü Arnavud tâifesi paşaya itâat etmiyorlar, yine birbirleriyle döğüşüyorlar. Ve Yanya taraflarında Arnavud hırsızları çat pat türemeğe başladı. Serasker paşa Yanya’dan çikalıdan berü üç def’a hizmete gitdim, dört yüz gurus güç belâ hizmet aldım, geçinmek pek müşkil oldu” deyu Sultân Bâyezid’da Ferhâdpaşa Hânı derûnunda kahvede söyler iken işidilmiş olduğu.

[216] Sultân Bâyezid’da İmâret Hânı’nda sâkin kaimmakam Moralı Ahmed Bey taburunda kâtib Mahmûd Efendi’nin nakli “Rumeli’den geleli bir ay oldu. Şimdi Beyrut’a ta’yîn olduk, lâkin gitmeğe benim canım istemiyor. Oniki senedir hizmet ediyorum, yüzelli gurus mâhiyyeden ziyâde zamm etdiremedim. Bir uygunca yer bulur isem burada kalacağım” deyu Vezneciler’de berber Ahmed’in dükkânında söylediği işidilmiş olduğu.

[217] Elçi Hânı’nda sâkin Bayburtlu şişmân Ali Ağa’nın nakli “Konya’dan gelen askeri Kıbrıs’a gönderecekler imiş ve Kadı Kıran’ın delibaşısı gelmiş Hüseyin Bey’i başıbozuk olarak altı yüz asker ile Bağdad tarafına göndermişler” deyu Çenberlitaş’da Arabkirî Hâcı Halil’in kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[218] Vâlîde Hânı’nda müsâfireten mütemekkin Nemçe tüccârlarından Fakşanlı Yorgi’nin nakli “alışveriş kesâd oldu ve gümrük dahi yüzde dokuz, mürûriyye üç gurus ve’l-hâsıl yüzde oniki gurus oluyor. Kalas’a ve Bükreş’e bir mâl varınca çok masârif oluyor.

Mukaddemâ dostlarımıza eyülik eder idik mâlları gelür idi, bizlere de biraz gurus̄ gizlû verirler idi bizler de gümrüğe gider idik, bizim mâllarımızdır diyerek ehven gümrük ile görür idik, haylice kârımız olur idi. Şimdi İslâm ve reâyânın gümrüğü bir, fakat Rusya tüccârlarından başka her kralın gümrüğü bir, yüzde dokuz gurus̄. Bir sene kaldı va'desi tekmîl olmağa, Rusya tüccârları dahi yüzde dokuz gurus̄ verecekler” deyu Galata'da Anakli'nin kahvesinde Eflâk lisânıyla söyler iken işidilmiş olduğu.

[219] Mahmûdpaşa Câmii havlisinde yekçeşm Arif'in kahvesinde mahall-i mezkûr civârında müteehhil etbâdan Feyzî Ağa'nın nakli “İzzet Mehmed Paşa ve İngiliz Beyrut üzerine küllî asker geçürmüşler gavga etmeğe başlamışlar. Dürzî dağından onbeşbin Dürzî gelüb gavga edecek olmuşlar. İngiliz Dürzî'ye bizim sizin ile gavgamız yok, Mehmed Ali ile cenkimiz var, sizler de bizim ile berâber olun Mehmed Ali'nin hakkından gelelim deyu haber göndermiş. Dürzî dahi kabûl edüb şimdi Mehmed Ali ile gavga ediyorlar imiş. İzzet Mehmed Paşa ile İngiliz Yafa ve Beyrut'u zabt etmişler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[220] Sultân Bâyezid'da Kadri'nin kahvesinde Rumeli'nden vürûd eden Moralı Mîralây Ahmed Bey'in tabur kâtibi Sofyalı Mehmed Efendi'nin nakli “Cenâb-ı Hakk şevket-meâb efendimize tükenmez ömürler ihsân eylesin, kılıcını keskin etsin. Mîralâylara beşerbin, kaimmakamlara üçerbin, binbaşılara ikişerbin gurus̄ ve sâir zâbitânın mikdârına göre atıyye-i şâhâne ihsân olundu. Büyük zâbitâna kâğıd, küçük zâbitlere akçe verildi, cümlemiz sevindik. Ve Sofya'da olan Osman Paşa'yı müzevver vücûhdan birkaç kişi var, reâyâların çorbacılarıyla birlik olup istemiyorlar imiş. Lâkin Osman Paşa'nın mîrîye çok fâidesi vardır, usûl bildiğiçün hoşlanmıyorlar, İslâm fukarâsı azl olduğunu istemezler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[221] Kapân tüccârlarından Ali yazıcının sefinesinde kereste gümrüğünde sâkin değnekçi kalın Ali'nin nakli “birtakım âdemler var-

dır, Devlet-i Aliyye'nin etmeğini yerler, akçesini alurlar andan sonra Mehmed Ali'ye duâ ederler. Niçün edeyim, Devlet-i Aliyye'nin akçesini alıyorum, etmeğini yiyorum, niçün Mehmed Ali'ye duâ edeyim, pâdişâha duâ ederim ve hidmet etdiğim ağaya duâ ederim başkasına etmem. Şimdi Mehmed Ali'nin üzerine sefer oldu, lâkin Dürzî bizlere tâbî olur ise tiz vakitte Mehmed Ali ele geçer, güçlük olmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[222] Atpazarı kâtibi Hâcî Şefîk Efendi'nin nakli "Akka kal'asını almışlar, Allah ol yezîd herifin canını alaydı ümmet-i Muhammed râhat olaydı, böyle kâfir herif olmaz, Allah kahr ismiyle kahretsin" deyu Sultân Mehmed'de Muvakkithâne ittisâlinde kahvede söylediği işidilmiş olduğu.

[223] Sultân Bâyezid'da Ferhâdpaşa Hânı'nda sâkin Mısır sergerdelerinden olup sekiz mâh mukaddem vürûd etmiş olan Mehmed Ali Ağa'nın nakli "sâbık Mısır vâlisi hasta imiş ölmek derecesinde ve iki alây askeri mîralâyalarını telef edüb İzzet Mehmed Paşa'ya teslîm olmuşlar. Ve Mısır taraflarına çok câsûs göndermişler ve üçer beşer kişi kaçub İzzet Mehmed Paşa'ya gelürler imiş. Ve Dürzî dahi şimdi Mehmed Ali'nin askerini muhâsara ederek gavgâ ederler imiş. Ve Nemçe'nin ve Prusya'nın askerleri ol tarafa dâhil olmuşlar, inşallahu teâlâ gavgaya hâcet kalmayacak, kendüsi girecek. Ve askerleri dahi yüz çevirmişler. Ve lâkin zefâire beni bin atlu ile Beyrut taraflarına göndermediler, onların içlerine bir fesâd koyuyor idim, kendü askerine Mehmed Ali'yi ve Abbâs ve Deli İbrahim'i öldürür idim, anasını falân eder idim" deyu hân-ı mezkûr derûnunda kahvede söylediği işidilmiş olduğu.

[224] Bu def'a Acem'e elçi olan cerîde başkâtibi Kemal Efendi'nin pederi İbrahim Ağa'nın nakli "İngiliz Akka kal'asını donanma ile muhâsara etmiş, bir günde onbeşbin gülle atmış, andan Beyrut'a gelmiş biraz asker dökmüş ve muhârebe etmiş, Mehmed Ali'nin askeri bozulmuş, andan Yafa'ya gelmiş, Yafa'da Firârî Ahmed Paşa ile İncirköylü Hasan Bey var imiş, onların üzerlerine birkaç bin

nizâm askeri ve beşyüz İngiliz askeri dökmüşler üç sâat kadar muhârebe olmuş, bi-hamdülillah Firârî Ahmed Paşa ve Hasan Bey bozulub firâr etmişler. İnşallahu teâlâ birkaç aya kadar ol havâlîler biter Mısır kalur, ana da Allah kerîm” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[225] Sultân Mehmed’de Nakîb hâncısı Kayseriyyeli sıvacı Ahmed Ağa’nın nakli “ordu defterdârı ve Şam müsteşârı Selâmî Efendi vapur sefinesiyle gitmiş ve iki alây sipâhî askeri Kıbrıs’a ta’yîn olunmuş gidecekler ve Halil Paşa’yı dahi galiba ol tarafa me’mûriyyetle gönderecekler imiş deyu işitdim” diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[226] Haydar’da asâkir-i hassa kaimmakamlarından mütekâid Arif Bey’in nakli “İskenderun’a düvel-i müttefike bir mikdâr asker dökmüşler ve muhârebe ederek İncirköylü Mîrlivâ Hasan Bey’i telef etmişler ve ba’zıları Ferîk Selîm Paşa Hasan Bey’i diri tutmuş diyorlar ve Berrüş-Şam taraflarını zabt ve Akka’yı muhâsara etmişler. Ve Fransız Süleyman Paşa şöhretine göre değil imiş, ya’nî birşey değil, zîrâ beş on gün zarfında bu kadar yer zabt olundu ve Fransız Süleyman Paşa’yı yaralanmış diyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[227] Beşiktaş’dan gelür iken kayıkda Üsküdarî baltacı Mehmed Ağa’nın nakli “bir iki gün mukaddem Beşiktaş’dan Üsküdar’a gidiyor idim, sefîne sandallarından bir büyük sandal içinde pirinç gazevileri ve şeker sandıkları ve çuvalları olup ve tâifeleri dahi Arab uşağı olarak mevvâl okuyarak Paşa Limanı’na doğru gidiyorlar idi. Bilmem Kuleli karantinasına mı gidiyor, yohsa Firârî Ahmed Paşa’nın yalusına mı gidiyor anlayamadım” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[228] Üsküdar’da Mihrimâh Câmîi önünde kâtib Hâcî Mehmed Efendi “Tunus’dan gelen Hâfız Hoca’dan işitdim, Donanma-yı hü-mâyûn’da olan redîf asâkiri İncirköylü Hüseyin Bey’i paralamışlar

Bir iş görseler de Firârî Ahmed Paşa'yı da paralasalar, galibâ oraları bu resme girmiştir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[229] Galata'da Fermeneciler'de mağazada Rusyalı İstefani ve Luka ve Todoro nâm tüccârlar oturub birbirleriyle "Berrü's-Şam'dan içerü kara taraflarını muhâsara etdiler. İbrahim Paşa Süleyman Paşa'ya ve Süleyman Paşa İbrahim Paşa[ya] bir mektûb gönderemiyorlar. Yolları kesdiler. İngiliz bir cedîd usûl bulmuş, ya'nî muhâsara edüb zahîresiz kalsunda bi'z-zarûr teslîm etsin demiyor ve yakmıyor. Bir memlekete üçbin gülle birden atub beher güllenden elli aded ufak gülle saçılıyor. Buna ne memlekêt, ne kal'a dayanur" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[230] Mukaddemâ İngiliz kançılar ve şimdi sigoritacı olan Mösyö Goleryo ve iki Frenk tüccârları Havyar Hânı derûnunda geçerler iken birbirleriyle "bu muhârebe mâddesini eyü tertîb etdiler ve temkînli hareket ediyorlar deyu yazıyorlar. Eğer böyle olur ise bu tutuşa göre iki aya kalmaz biter ve ahz ü itâmız yine evvelki gibi olur, nâsın havf ettiği gibi değil" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[231] Galata'da Fermeneciler içinde mağazada Lehlü Amro ve Korfalu Ozapo birbiriyle "Mösyö Kavalyo nâmında bir büyük tüccâr İngiltere'den vapur ile geldi ve bu tüccâr muhârebe vakitlerinde herbir krala fırsat akçe veriyor ve hatta Rusya muhârebesinde Devlet-i Osmaniyye'ye hayli akçe verdi idi. Ya'nî pek kalın tüccârdır. Ve elçilerden rütbelidir. Ve Cuma günü kapuya gidecek, lâkin ne maslahat için geldiği anlaşılmıyor. Ba'zılar diyorlar ki Kudüs-i şerîf'i iltizâm etmek üzere krallar sened vermişler, şimdi Devlet-i Osmaniyye'den dahi sened almağa gelmiş ve'l-hâsıl anlaşılmadı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[232] Mahall-i mezbûrda diğer mağazada Rusyalı Nikolay "gazete geldi, Fransa Devleti krallardan havfından Paris'e ellibin asker amele ile sur çeviriyor deyu yazıyor" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[233] Ağaçkakan'da Hâcî Ali'nin hânesinde sarrâc Ahmed Ağâ ve sipâhî yüzbaşlarından Halilî Hâcî Ahmed Ağâ otururlar iken merkûm sarrâc Ahmed Ağâ "Mehmed Ali bir dolamak parçası idi, sâye-i pâdişâhîde bu kadar nüfûsa ve bu kadar devlete mâlik olmuşken Devlet-i Aliyye'ye âsî olması kâfir içündür. Kâfirlerin hakkından gelüb sonra devletin donanmasını ve memleketlerini verir. Ve âhir zamân [...] efendimiz hazretlerinin dâmenlerine bağlanmış, elbetde kâfirlerin uhdesinden gelecektir" dedikde merkûm Hâcî Ahmed Ağâ dahi "Mısır'dan gelen firârîler ile konuştum, anların nakilleri İngiltere'den mâ-adâ ortalıkda dutan yok. Fransa'nın kırk pâre kapağı İskenderiye sularında dolaşur imiş ve Fransa demiş ki Mehmed Ali'nin gemileri benim amelem ile inmedir, mukaddemde Mısır da benden gitmedir deyu Mısır'a tesâhub eder imiş. Eğer Mehmed Ali'nin başı sıkılır ise Mısır ve Akka'yı Fransa'ya teslîm edüb kendüsi Sayda içinde saray yaptırmış, oraya çekiliverecek. Pâdişâh beni Anadolu koluna ta'yîn etse, bana onbin kişi verse buradan Gülek Boğazı'ndan gitmez idim, Dunbelik (?) yolundan gider idim, vardığım memleketlere der idim ki memleket de, sizler de pâdişâhın diyerek çok âdem tedârik eder idim. Oraların alemini eyü bilirüm, fukarâsı yangındır. Ol memleketleri alur idim ve anasını kovalar idim İbrahim Paşa'nın" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[234] Darbhâne'de temurcu Langalı Osin Tarabya'da gider iken kayıkda nakli "ben Mısır'da mukaddemâ çok eğlendim. Bu def'a sâbık Mısır vâlisi İskenderiye'den Mısır'a varıncaya kadar ol havâliye lağım yaptırmış. Düvel-i müttefike oraları alamazlar ve al-salar bile kendüsi bunca askere mâlikdir, askeriyle Arabistân'a firâr eder, ele getirilmek mümkün değildir. Ve muhassılları beher hâl bu Mart'da kaldırub yine mukâtaa usûlüne koyacaklar, eğer muhassıllık kalkmayacak olaydı hemân biter idi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[235] Zeytinburnu'nda ağaç altında onbeş kadar hammâl oturub ve içlerinden Kapân-ı Dakîk hammâllardan Karahisar-ı Şar-

kâli Ali'nin nakli "Baruthâneye beher gün gelen hammâllara kânûn çıkdığı zamân beher nefere yevmiyye beşer guruş veriyorlar idi, sonra ikişer guruşa indi ve sonra anı dahi kesdiler, şimdi sâde üç etmek veriyorlar. Lâkin Devlet-i Aliyye bizim gündeliğimizi veriyor ammâ baruthânedeki yerlü Yusuf kethüdânın zimmetinde kalur. Biz böyle beyhûde çalışıyoruz. Toplanub cümlemiz Devlet-i Aliyye'ye arzuhal vereceğiz. Bakalım bizim gündeliğimizi kim biliyor. Peşîn verseler de yevmiyye altmışar paraya razıyız, şimdi oda dahi yok. Biz üç beş gündür baruthânedede çalışıyoruz, kahve bucaklarında kaldık, yatacak yer yok. Kahveciye yatak parası olarak on para beher gece veriyoruz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[236] Ağaçkakan'da Hâcî Ahmed'in kahvesinde mahall-i mezbûrda müteehhil çizmeci Mustafa Ağa'nın nakli "ecnâs ve kenarı kırık ve kezzâbdan çıkmış noksan akçeler Galata'da Frenklerin işidir. İstanbul tarafında Parmakkapı'da olan haffâflar ile Frenkler uyuşmuşlar eksik altunları getirüb bunlara veriyorlar, bunlar da Frenklerden noksanına alub bizlere tamâmına veriyorlar. Almasak işimiz dönmeyecek. Eğer bunların arkasına düşülse üç beş gün içinde tutulur, bu harekette bulunanlar pâdişâh kılıcına gelsün" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[237] Karaköy'de karaolhâne karşusunda Hammâllar Kethüdâsı'nın kahvesinde Galata gümrüğü mubassırlarından Hüseyin Ağa'nın nakli "İngilizlü karının birine evi icâr etdim, aylıklarını alamıyorum, çıkarmak mümkün değil. Meşhur kârhâneci imiş. Zâbitlerine gitdim, müsâade etdiler, akçesi çok sözünü yürüdüyor. Kapuya arzuhal vereceğim, bakalım anlar ne emr eder" dedikde Frenk'in biri dahi "bir vakitte Beyoğlu'nda oturduk, devlet fermân etdi, bunlar benim müsâfirimdir, bunları İslâm evlerine oturtunlar deyu. Şimdi çıkmasına emr var ise bir ay mukaddem zâbitlerimize haber verirler, anlar dahi bizlere evlerden çıkın emirdir, böyle derler, yohsa emirsiz çıkmazlar, mademki devlet müsâfiri-dir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[238] Sultân Mehmed'de kavvâsın kahvesinde Deve Hânı'nda sâkin süvâri asâkiri tekâüdlerinden İbrailli çolak Abdullah Ağa'nın nakli "Rumeli redîfi gelmiş, bizim Filibe menzilhânesini memleketden dışarıya çıkarmışlar, Filibe'de hastalık zuhûr etmiş. Kurşunlu mağazaya vardım karantina tezkiresi çıkarmak için. Pazar günü olduğundan Frenklerin yortusu var. Karantina tezkiresi dahi Frenklerin eline gecmiş, nâfile yere on gurus masârif etdim" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[239] Yeni Câmî havlisinde Memiş'in kahvesinde simsâr Mişon Yahûdînin nakli "Frenk simsârlarının yeddlerinde esnâf tezkiresi yok, mîrîye iki akçe vermezler, onların şerhlerinden iskelede iki akçelik alışveriş edemiyoruz, müflis olduk" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[240] Sultân Mehmed'de Nakîb Hânı hâncısı sıvacı Kayseriyyeli Ahmed'in nakli "İzzet Mehmed Paşa Beyrut'u almış ve Şam ve Akka'ya doğru birkaç kol asker tertîb ederek İngiliz ile birlikde gitmişler. Şimdi İstanbul'dan dahi Selâmî Efendi İzzet Mehmed Paşa'ya müsteşâr olmuş, Pencşenbe günü gidecek" deyu hân-ı mezkûr derûnunda kahvede söyler iken işidilmiş olduğu.

[241] Sultân Bâyezid'da Çatal Hân'da sâkin kapusızlardan Vidinli Ahmed kavvâsın nakli "Kastamonu'nun kavvâsbaşısı Hidâyet Ağa hacc-ı şerîfe gitmek üzere İstanbul'a geldi ise de Kastamonu'dan tatar ile mektûb gelmiş, duâcıları var imiş, ruhsat vermemişler, Kastamonu'ya gidecek imiş" deyu Sultân Bâyezid'da Yahyâ'nın kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[242] Kettâncılar başında Hâcî Dede'nin kahvesinde Tatavla'da müteehhil çukacı Kostaki'nin nakli "İzzet Mehmed Paşa ile İngiliz Beyrut'u almış. Ve Fransız Süleyman Paşa yirmidört sâat mühlet matlûb etmiş ise de İngiliz üç sâat mühlet verüb ziyâde vermemiş. Ve Rusya Devleti dahi Acem içinden Mısır üzerine bir karâr asker geçirür imiş. Ramazan'a kadar Mısır'ı dahi zabt ederler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[243] Galata'da mağazada Anapolitanlı simsâr Corci'nin nakli "bizim bâzergânlara haber geldi. İngiliz Dürzî beyi gelmiş, bize imdâd verin sizden yanayız demiş, İngiliz dahi küllî cebhâne verüb berâber olmuş. Ve Rusya'nın kırk pâre donanması dış denizden geliyor imiş ve Nemçe'nin Bosna tarafından askeri geliyor imiş. Bu günlerde bir azîm muhârebe olacaktır, üç dört aya kadar Mehmed Ali'nin altı üstüne gelecektir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[244] Firuzağa'da Tâhir'in kahvesinde keresteci Mustafa Ağa'nın nakli "Abana'da şâirin kîlesi kırk ve hintanın kîlesi altmış ve mısı-
rın kîlesi kırk guruşa. Öyle bir kaht var ki, cümlesi böyle kalur ise fukarâ telef olacaktır. Ve Taşköprü'de bir âdemin anbarında yüz kil[e] hintası var imiş. Biri gelüb aman karındâş altmış guruşa banna on kîle hinta ver parasını al demiş ise de kîlesi yüz guruşa çıkmadıkdan sonra anbarın kapağını açnam ve satnam demiş olduğundan hinta isteyen âdem belinden tabancayı çıkarub, hintanın sahibini urub kurşun ölecek yerine değmeyüb ikisini berâber hâkime götürmüşler. Ve hâkim cevâb etmiş ki seni bu âdem öldüreydi bile yine birşey lâzım gelmez idi demiş ve ahâlî-i memleket bu vec-hile fetvâsını alub kazâ başında muhassıla götürmüşler deyu Abana'dan kereste gemisiyle gelen Abanalı re'is söyledi" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[245] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda mağazada tüccâr yazıcılarından Andino ve Luka'nın nakilleri "bu def'a Nemçe postası oniki sâat gerü kaldı. Filibe'de hastalık var imiş, anınçün başka yoldan gelmişler ise de oralar dahi hırsızlık olduğundan anınçün oniki sâat gerü kalmışlar. Ve bu keyfiyyeti elçiler kapuya ol tarafa asker gönderüb muhâfaza edin deyu ifâde etmişler. Ve Filibe'de bu sene hastalık olduğün panayır olmadığından burada esnâfın ve tüccârın ahz ü i'tâlarına kesâd gelüb çok ziyân göreceklere deyu çorbacılarımız nakl etdiler" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[246] Mahall-i mezbûrda diğer mağazada Nemçelü ve İngilizlü üç beş tüccâr oturub birbirleriyle "muhârebeden sonra bir gavgada-

ha oluyor. İngiliz'in bin yediyüz ve Nemçe'nin dörtbin askeri telef olmuş ve askerlerine fes giydirmiş ve Rusya dahi kara tarafına çok asker geçürmüş. Ve İngiliz ve Nemçe Rusya'ya aşağı inme mahallinde dur, biz sana haber göndeririz deyu haber göndermişler, zîrâ Rusya bir mahalle girdiği vakit çıkmaz deyu getürmiyorlar deyu söylenir ammâ aslı olmamalı, Fransa'nın yalanı dolanıdır, buna inanmamalı" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[247] Galata'da Sandıkçılar arkasında kömürcü mağazası ittisâlindeki kahvede İngilizlü İspro kapudanın tâifelerinden Kostandi Karp'o'nun nakli "bu sefer Taygan'dan geldik, orada söylenir idi, İstanbul'a Akdeniz'den ve Karadeniz'den gelen İngiliz ve Fransız sefînelerini Sultân koyvermez imiş. Sonra bir sefîne zuhûr etti, ona sorduk ne var ne yok geldiğiniz yerde dedik, anlar dahi İngiliz Devleti'nin askeri Beyrut'u ve Berrü's-Şam'ı zabt etdi dedi. Rusya Devleti Çerkes'den elini çekdi, şimdi kendüsine metânet veriyor. Taygan'ın civârında ne kadar köy ve kasaba var ise eli tutan ahâlînin ellerine birer balta ve birer destere verüb cümlesini Taygan iskelesine indirdi, asker için bir mahall yapıyor. Temur direklerini ağaç üzerine urmayub kayd ile imtizâc etdiriyor ve hem dahi acele yapıyor. İçine yirmibin kişi koyacak, etrafta ne kadar asker var ise Kırım'a getürüyor. Ve geçen kış ben de Rusya'da elekcilik etdim, beher ay on riyâl verir idi, yiyüb içecek çok. Ve bu sene Kırım taraflarında ziyâde mahsul çok" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[248] Me'mûr kullarıyla Şehzâdebaşı'ndan Dîvânyolu'na gidinceye kadar yol üzerinde Mi'mâr Sinan Mahallesi'nde müteehhil Geredeli bedestân münâdîlerinden Osman'ın nakli "buradan bizim tüccârlar Gerede'ye gider iken bir sâat kalarak hırsızlar soyuyorlar. İçlerinden birisi bizi ne için soyuyorsunuz, ben sizleri tanıdım demiş olduğundan hırsızlar bu âdemi çam ağacına sarub bağıyorlar, sonra ateş urub ağaç ile berâber yakar iken kollarının içi yanub bir takrîb-i halâs oluyor, güç belâ Gerede'ye gidiyor. Ve kazâlarda dahi hırsızlar giçeleri evleri basub zahîre ve akçelerini alırlar

imiş, şimdiden böyle daha gide gide ortalığın hâli neye varacak? Ve muhassıllık kaldırılıyor imiş, evvelki tertîbe girecek imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[249] Râmî Kışlası’nda sâkin Konya’dan vürud eden yirminci alâyın yüzbaşı vekîli Balıkesriyyeli Hasan Ağa’nın nakli “dört alây asker Kıbrıs’a gönderecekler idi, lâkin yedi kral demiş ki şevket-meâb efendimize Mısır vâlisi sâbıkın biz hakkından gelürüz ve icrâ ederiz deyu cevâb vermişler. Lâkin galibâ Mehmed Ali’ye yazık edecekler, yedi kral ile bir âdem ne yapar, elbetde baş edemez” deyu Sultân Mehmed Câmî kapusu yanında askerden mütekâid manav Mustafa’nın dükkânında söyler iken işidilmiş olduğu.

[250] Tahtakale’de Derviş’in kahvesinde Samatya’da müteehhil Fransalı simsâr Sava’nın nakli “Mehmed Ali ile Fransa’nın bir olması araya girüde gavga étdirmemek içündür. Fransa Devleti Mehmed Ali’ye, bir kralda iki devlet olmaz, gel devletin donanmasını ve memleketlerini ver âsî olma, senin tuttuğun işlerin iktizâsı sonra seni ezerler ayak altında kalursun deyu haber göndermiş. Mehmed Ali dahi bir daha bana bir şey demiyeceklerine sen kefil olur isen donanmayı ve memleketleri veririm demiş. Fransa Devleti dahi Devlet-i Aliyye’den sana zarar gelmeyeceğine ben kefil olurum, sen hemân itâatde ol demiş. Bu sûretde Fransa Devleti gavga olduğunu istemiyor ve hem de gavga etdirmez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[251] Ağaçkakan’da Hâcî Ahmed’in kahvesinde mahall-i mezbûrda müteehhil sarrâc Ahmed Ağa’nın nakli, “Devlet-i Aliyye şu sarrâfları kaldırmamış olaydı eyü olmaz idi, kaldırması da ziyâdesiyle bir işdir. Mukaddemâ gerek kibâr ve gerek paşa ve gerek mültezim cümlesi bunların elinde idi ve cemî’ esrârlarına vâkıf olurlar idi ve esrâr olan mâdde ne ise âhere fâş ederler idi. Şimdi ne esrâr olur ise dışarıya fâş olmaz” dedikde, mahall-i mezbûrda sâkin Derviş Mustafa dahi, “kâfir kısmı kehleye benzer, bir kere insânın üzerine üşer ise tiz berü önü alınmaz, vaktiyle gözetmelüdür” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[252] Yedikule dışarısında Mehmed'in kahvesinde Gümülcine sekbânlarının yüzbaşısı genç ağanın nakli "bundan akdem vilâyetimizden çıktığımız vakit nefere altışar gurus mâhiyye ve birer kıyye etmek verecekler. Vilâyetden ikişer aylık verdiler, mâ-adâ bir akçe görmedik. Buradan İzmid'e gönderdiler. On gün Kalas Kıbrısı'nda çadırsız asker kırdı kaldı. Andan sonra bir hastalık düşdü, iki üçyüz kişi İzmid'de telef oldu. Şimdi buraya getürdiler, burada da günde iki üç kişi telef oluyor. Birinin ölüsünü iskelede ayağını kelbler yer iken nizâmlar görüyor, muhâfaza ediyorlar. Bizi böyle perişân edüb de beyhûde yere buralarda bekleteceklerine bâri izin verseler herkes vilâyetine gitse, burada aç susuz cümlemiz kırılacağız" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[253] Sarıgez'de doğramacı karşusunda kahvede Bağdadlı Süleyman Ağa'nın nakli "bizim çocukluğumuzda derlerdi ki, âhir vakte yakın erkekler hâtûn elbisesine ve hâtûnlar erkek elbisesine girecek derler idi. Meğer ne imiş, o şimdi. Ortalıkda şöhrat bulan etbâ-ı ve askerin başlarından çıkan saç oluyor ki erkek hâtûn kıyâfetine girmiş, ya'nî saç pek memnu' şeydir. Ve hem de dünyânın hükmü mehdînin zuhûrına bir kırkbeş sene var, bâtın yüzünden şunda İslâmın pek daha bu siyâkda gideceği onbeş sene. O senele- rin içinde gün begün, sene besene inkıraz bulmadadır. Zîrâ bu şimdiki olan tertîbâtlar ya'nî İslâmın inkıraz sûretidir, işde böyle böyle İslâm azalur. Ol vakit kâfirler başlar cenksiz beher taraftan zabt etmeğe. Ol vakit sâhib-i evvel olan Hakk teâlâ hazretleri yine hazret-i İsa'yı dünyâyâ getürüb mağribden maşrıka gelince bir kefare bırakmayub seyfdan geçirecektir. Ya'nî demem şu olur ki bu olan işleri ve olacak şeyler kul elinden değildir, Cenâb-ı Hakk ne güne kullanacak ise çâresi yokdur, olacaktır. Bir vakitte bir efendiye hizmet eder idim. Söylediği kelâmın cümlesi gelüb çıktı ve çıkıyor. Cemî'si Hakk'tandır. Hemân Cenâb-ı mevlâ Devlet-i Osmaniyye'ye zevâl vermesin, Hakk'a erenler yardım eylesün" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[254] Sultân Mehmed'de kahvede Sancakdâr Mahallesi'nde Emirler çeşmesi civârında müteehhil Alacanoğlu kâğıd haffâfı Hâfız

Mehmed Ağa'nın nakli "başıma gelenden haberiniz var mı? Üç gündür mahbûs idim. Borçlumuzun birisi tomruk tarafına şikâyet edüb nefsâniyyete binâen üç gün nâfile yere mahbûs oldum, ba'de muhkem kefil verdim ise de ol taraftan tutmayub nefsâniyyet icrâsına kalkışdı ise de ben el altından maslahatı ticarethâneye düşürdüm, tomrukdan halâs oldum. Lâkin böyle gaddâr maslahat başına geçüb de fukarânın maslahatını görmez de evvelki nefsâniyyeti icrâyâ kalkar. Bunların büyüğünde küçüğünde merhamet insâf kalmamış" dedikde "niçün" deyu suâl olunub, ol dahi "bunların insâfı olsa gavuru İslâm üzerine gönderib de nâfile yere İslâmı kırdırmazlar. Mukaddemâ biraz İslâm kırdırdılar ve birazı da orada kaldı idi, biraz da şimdi kırdırsunlar râhat olsunlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[255] Kapân-ı Dakîk'de kömürcü mağazasında sâkin Eğinli Hâcî Mehmed'in nakli "vilâyetden bize mektûb geldi, zahîre pek kılllet imiş. Muhassıl öşrü toplamış, ba'de fukarâ birikmişler muhassıla gitmişler, açıklıktan telef olacağız bizlere bir mikdâr zahîre verin fiyât üzre akçesini verelim demişler. Muhassıl dahi bir dirhem zahîre vermem İstanbul'a yazub haber gelmeyince demiş. Fukarâ dahi ne şekil edeceklerini bilmeyüb şaşurmuşlar" deyu mağaza-yı mezkûrda söylediği işidilmiş olduğu.

[256] Ayasofya Hamâmı civârında müteehhil dîvân kalemi ketebesinden Ahmed Efendi'nin nakli "yeni kâğıd çıkdı, iki aydır mâhiyyemizi vermediler. Yüzelli guruş mâhiyyem var. Eğer kâğıd verirler ise yüzelli guruşda yedibuçuk guruş sarrâfiyesi var. Üçyüz guruş alacağım, onbeş guruş sarrâfiye vermeli. Eğer akçe verirler ise onbeş guruş kârım olur" deyu Yeni Câmî havlisinde Memiş'in kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[257] Ayasofya Câmii kapısı ittisâlinde Hasan Çavuş'un kahvesinde İncesulu İsmail Ağa'nın nakli "sâbık Nevşehir muhassılı Tâhir Bey kazâdan yörüklere çok zahîre fûrûht etmiş. Şimdi bizim taraflarda zahîre iki kat bahâsına çıkmış" deyu manav Osman'a söyler iken işidilmiş olduğu.

[258] Ayasofya'da Saray Meydânı'nda Çilingiroğlu Ali'nin kahvesinde Nevşehir'den vürûd eden deveci Halil'in nakli "Hoşar'ın hâkimi azl olub gelür iken Kürdler soymuşlar, hâkim dahi Hoşar'ın muhassılina gelüb ifâde etmiş, muhassıl dahi yetmiş sekbân atlu çıkarub hırsızları aratdırmış. Böyle merhametlü ve işgüzâr muhassıl olmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[259] Mahmûdpaşa'da Tahta Hân karşusunda Tabuz'un kahvesinde İzmir'de müteehhil Kalas vapurunun kahvecisi Moralı Receb'in nakli "Rusya Devleti Temurkapu'ya beşyüzbin asker getürüb âmâde dururlar imiş ve Nemçe. Devleti dahi Mısır üzerine bir mikdâr asker göndermiş, lâkin galibâ barışık olacak gibi gösteriyor, vapurda biraz Frenkler böyle söylüyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[260] Galata'da Karaköy İskeleyi'nde karaolhânenin sol tarafında vâki kahvede ve kahve-i mezkûr sırasında olan dar sokak içinde kâin dükkânlarda iki aydan beri on kadar Yunanî peydâ olub zâhirde nevl ile Mora'ya yolcu matlûb etmek sûretinde olarak ve yazılacak âdemlere ibtidâ ne milletdensin, resmin nedir ve ne mahallde eğleniyorsun deyu suâl etmekde ve yazılan âdemi gûyâ yolcu gibi kapudan ile sohbet etmek için alub gitmekde ve yazılanların bir mahallde esvâbı olarak esvâbını almak için gidecek olur ise esvâbın zâyi' olmaz, biz kefiliz diyerek men' etmekde ve birisi yazdırmağa âdem götürür ise beher götürdüğü âdem için onar gurus bahşış vermekde ve birisi yazılmak için bu Yunanîler ile lakırdı edüb sonra kadim olarak mahalline gider iken arkasından âdem göndererek buldurub tergîb etmekde ve ellerinde tezkere yâhûd pasaportları olmasa, havf etmeyin biz size kefil oluruz, tezkerenizi ve pasportunuzu tanzîm ve masârifâtını veririz teessüf etmeyin deyu taahhüd etmekde oldukları ve yazılan âdemler Galatalı ve başiboş ve tezkeresiz reâyâ makûlesi olduğu ve ne tarafa gönderdikleri ma'lûm olmadığı ve dünki gün iskele-i mezkûrda sâir Yunanîler sohbet edüb mersûm Yunanîler şimdiye kadar ikibin beşyüz âdem yazdıklarını ve ikibin beşyüz daha yazacaklarını ve yazdıkları âdemleri Fransa'ya göndermek üzere olduklarını söylediler

iken işidilmiş ve bu Yunanîler bir devlet tarafından me'mûr olarak yazdıkları münfehim olduğu.

[261] Firuzağa'da Tâhir'in kahvesinde Tophâne vapurunda dökücü Yusuf ve Tophâne'de hâne dellâlı Hâcî Ahmed ve keresteci Mustafa ve kahveci merkûm Tâhir otururlar iken merkûm Yusuf'un alenen nakli "bizim vapurda merametcî olan İngilizlû Frenk'den işitdim, İngiliz vapuruna gitmiş konuşmuş, İngiliz'in İzmir'e üçyüz kadar yaralı askeri gelmiş ve İzzet Mehmed Paşa dahi Kıbrıs'da yaralı imiş, çok muhârebe olmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[262] Galata'da çeşme meydânında Ağa Bey Câmîi müezzini Necîb Efendi'nin nakli "bu Cuma câmiye iki Frenk geldi. Cuma namâzı kıldılar başlarında şapka ile. Kolunu açdı, kolunda mikrâs nişânı var. Mektebin önüne geldi, çocuklar ilahi okuyorlar idi, anlar mektebin altında durub boyunlarını bükdüler, bilmem ne keyfiyetdir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[263] Pazarertesi günü Atina'dan gelmiş olan Yunanî'den birisi me'mûr kulları ile ülfetleri olub "Rusya'nın sefineleri İstanbul'a gelmiş ve İstanbul karışmış deyu Atina'da havâdis olmuş ise de yalan olduğunu anladım" dedikde, "Mora taraflarında daha ne var" deyu suâl olundukda, "ben orada iken Fransa sefinelerinden on kıt'a sefine ve bir kıt'a vapur gelüb Atina ve Mora ve Anapoli ve Anavarin kal'ası sularında gezmektedirler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[264] Direklerarası'nda Hâcî Ali'nin kahvesinde Sultân Mehmed'de medresede sâkin talebeden Âlim Efendi ve Raûf Efendi'nin nakilleri "bu sene-i mübârekede dışarıya giden talebelere uğradıkları yerlerde riâyet etmiyorlar imiş. Muhassıllar yirmibeşer para verirler imiş, bâri onar guruş verseler bir parça masârifi ni korur. Kitâblarını satub öyle geleceklerdir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[265] Karaköy’de mağazada simsâr Yunanî Karatabak “Osmanlı’nın gözleri açık bakar, önündeki görmez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[266] Kurşunlu Mahzen Câmîi’nin imâmı Abdurrahman Efendi’nin nakli “yatsu namâzına gidince Frenk’in biri hilâllere gizlenmiş, câminin fergânını çıkarub sabâhleyin kapu açılır iken Frenk’i tutduk. Bu günlerde hırsız pek çok. Ve Mehmed Ali’yi bozulmuş diyorlar. Ve çok memleket almışlar Allah verede söyleye vaki’ olaydı” deyu câmi-i mezkûr kapısı önünde söyler iken işidilmiş olduğu.

[267] Karaköy’de karaolhâne karşusunda Hammâllar Kethüdâsı’nın kahvesinde Yunan tebaasından Atinalı Çeşme’de mütemekkin simsârın nakli “çıkan ayda Mısır ve İskenderiye’de ne kadar Efrenc tâifesi var ise üç gün evvel Mehmed Ali haber vermiş, üç güne kadar çıkan çıkar sonra çıkamaz, harâc alurum demiş. Anlar dahi, tüccâr olan ahz ü i’tâsını bırakub ve iskân eden çocuklarını alub ve limânda sefînesi olan sefînelerini alub cümlesi elçiler ile bırakub çıkmışlar. Yedi düvel sultânı bir bilür, beş devlet birdir. Ve bu def’a İngiliz dört memleketi zabt etdi, âfiyet bunun vücûdunu kaldıracaklar, çok sürmez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[268] Sultân Bâyezid Hamâmı’nda mütemekkin kahveci Sivaslı Kiril zimmînin nakli “vilâyetden mektûb geldi, zahîre bahâya çıkmış, mukaddemâ kîlesini seksen guruşa aldığımız buğday şimdi ikiyüz guruşa çıkmış. Bizlerden akçe istemişler. Ve devlet tarafından Sivas taraflarında zahîre toplanur imiş, narh bağlanacak. İnşallah evvel zamân memlekete harçlık gönderirim, ucuzca zahîre aluruz” deyu hanâm-ı mezkûrda söylediği işidilmiş olduğu.

[269] Sarrâchâne başında medreseye muttasıl kahve karşusunda olan sarrâc Hâcî İsmail’in nakli “Devlet-i Aliyye’de bir zâbit olsam evvela Süleymaniye’de olan yalan şâhidleriyle fâhişelerin çâresine bakar idim. Bu çekilen sıkındı böyle hilâfı kabûl edüb âşikâre ya-

lan şâhidleri bayağı bir esnâf. Fâhişeler dahi saçlarını açsun, göğsünü açsun buna Hakk'ın rızâsı var mıdır? Ya'nî böyle şeyler şer'inin hilâfı olduğunu Kazasker ve hâkimler biliyorlar iken böyle kâziblerin şehâdetlerini tutub da'vâ görmelerine mu'cib olunur. Hakk teâlâ örf-i Osmaniyye'ye zevâl vermesin, kusûr yine bizdedir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[270] Yenikapu'da Abbâs'ın kahvesinde Tekfurdağlı Hâcî Ahmed re'isin nakli "vilâyetde bir evim var başka bir şeyim yok. Sene-i sâbıklarda dört yüz üç yüz gurus verir idim, bu sene yüz yirmi üç gurus onsekiz para verdim, ya'nî fukarâya çok inâyet oldu" dedikde, mukaddemâ Bergos'da voyvodalık etmiş birisi dahi, "devlet de ne kadar zarar etdi bilür misin? Bu husûsda beş hazîne gayb etdi" dedikde, re'is dahi, "hazîne gayb etmedi, fukarâ defîneye mâlik oldu. Sizler voyvodalığınızda dünyâyı harâb edüb bıraktığınız, şimdi nefsinize güç gelür, münâsebetsiz söylersiniz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Ekim 1840*

[271] Firuzağa'da hademedden muhrec Mehmed'in kahvesinde Donanma-yı hümayûn yüzbaşlarından olub bu def'a gelen Âsitâneli Mehmed Ağa'nın nakli "Mehmed Ali'nin bir usûlü vardır ki ortalığın tutumuna bakub zâbitlerine ve dâiresine, işte ben sabâh öleceğim deyüb ertesi günü bir Arab öldürüb tâbûta koyub birtakım fellâh karılarını getürdüp anlar ve sâir âdemleri ağlıyarak mezâra götürürler. Bir kaç günden sonra meydâna çıkar, eğer Mehmed Ali öldü deyu bir taraftan sözleri ve yağma olur ise o tarafı urub harâb eder. Ve buradan pâdişâhı aldatub Donanma-yı hümayûn'u alarak Mısır'a mukaddemâ giden Patorna bey bir hınzır pezevenk imiş. Allah belâsını versün. Bütün orada olan tabyalara nısfı Arab ve nısfı bizim asker olmak üzere doldurmuş. Bizim askerin hiç birisi kendü gönüllü ile gitmedi, cümlesi ağlayarak gitdiler. Ve bu Pa-

* BOA, İ.DH., 1155 (1 N 1256 – 27 Ekim 1840).

torna yedi kapudan sürdürdü, ana binâen askerler dahi korkub kaldılar. Ve bu def'a işitdim ki Mehmed Ali İngiliz'in onbin askerini lağm ile atmış diyorlar, inşallahu teâlâ aslı yokdur. Ve bu bizim Donanma-yı hümayûn'un kapudanları ve sâiri ne kânûnnâmeyi bilürler ve ne bir şey bilürler, eğer Mısır askeri ve zâbitânı gibi müretteb olsalar eyü olur. Geminin içinde gider iken külyevm şarâb ve oğlan ile oluyorlar ve serhoşlukdan başları kalkmıyor. Mısır'da öyle değil, paşasından onbaşısına varıncaya kadar cümlesinin ellerinde kânûnnâmeler vardır. Biri bir neferi te'dîb edeceği zaman ve başka dürlü her ne ise kânûnnâmelerine bakmayınca hareket edemezler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[272] Firuzağa'da kör Tâhir'in kahvesinde Galata'da yorgancı Hâcî Ali'nin nakli "bu def'a fırsat bizimdir, Mehmed Ali'ye nüzûl isâbet etmiş ve Trablus kal'asını Devlet-i Aliyye tarafından zabt etmişler ve Mehmed Ali'nin oğlu yaralı imiş. Allahu teâlâ hazretleri şevket-meâb efendimize ömürler ihsân eylesün, inşallahu teâlâ yakın vakitte cümlesinin uhdesinden gelür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[273] Yine kahve-i mezkûrda Tophâne vapuru amelesinden topculukdan muhrec Yusuf'un nakli, keresteci Mustafa Ağa'ya "dün ahşamki-verdiğim müjdemî tashîh etdin mi?" dedikde, ol dahi "etdim sahîh imiş" dedikde, Abdi ağa nâmında biri, "müjdeniz nedir" deyü suâl etdikde, merhum Yusuf dahi, "geçende Sinob vapuru geldi, bir şey işitdim idi, sonra Mustafa Ağa'ya söyledim tashîh etmiş Rusya Devleti kırkbin tüfenkli ve yirmi bin baltalı asker ile bir mu'teber ceneralini Çerkes'in üzerine göndermiş. Ceneral haber göndermiş ki üç kişi gelsün, sonra Çerkes'den üç kişi gelüb ceneral, neye lâzım bu tüfenk batariyyesi ve bu gavga, sulh olalım, barışalım demiş ve üç âdem dahi gerüye gelüb Çerkes'e söylemişler. Rusya'nın ordusunu dört taraftan kuşadarak ansızın Rusya'nın askerlerinin cümlesini kırub ceneralı tutmuşlar. Sonra Rusya Devleti ceneralı isteyüb vermemişler ise de, Rusya yine haber göndermiş ki, her ne ister iseniz vereyim demiş. Çerkes dahi küllî

cebhâne ve barut istemişler. Rusya dahi istedikleri gibi göndermiş ve bundan sonra la'net olsun, Çerkes'in üzerine gavgâ açmayayım demiş" olduğunu söyledikde, kahve-i mezkûrda olan âdemler dahi, "bu nasıl böyle oldu, şevket-meâb efendimizin her düşmanını Allah böyle etsün. İnşallahu teâlâ bu def'a nusret, şevket-meâb efendimizin, hemân Hudâ ömrüne bereket versün" deyu dua eylediği işidilmiş olduğu.

[274] Ağaçkakan'da Hâcî Ahmed'in kahvesinde küçük efendinin dervişlerinden Mustafa'nın nakli "Rusya her düveliden hîlekârdır, yüzelli seneden berü hîle ile memleketlerimizi zabt etdi. Eğer devlete bir hîlesi olur ise dâimâ emniyyet verir, yüze güler, yapacağı ne ise vaktine tesâdüf etdirdikde kalın tarafını gösterir. Mukaddemâ bizler birkaç mahallde muhârebesinde bulundum, emniyyet edecek âdem değildir, bundan emniyyeti kaldırsalar pek eyü olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[275] Sultân Bâyezid Câmî-i şerîfi kapısı ittisâlinde kendü dükkânında yazıcı Mehmed Efendi'nin nakli "birtakım gazete çıkmış, okuduk ki Mehmed Ali gâyetle sıkılmış ve Mısır içinde kısdırmışlar, Haleb ve Şam taraflarını boşaldub gidiyor imiş. Lâkin bunun memleketleri boşaltdığına benim şübhem var. Mehmed Ali askerlerini çöl taraflarına çeker de bizim askerler sudan sıkılır, zebûn eder deyü korkuyorum. Mekke-i mükerrermede olan Şerîf İbrahim Paşa'ya bir kâğıd yazmış, sen ol tarafları gözet ben dahi bu tarafı baş ederim demiş. Bağdad tarafından bir Arab geldi, söyliyor ki kumun hesâbı bulunur şerîfin yanında olan askerin hesâbı bulunmaz. Ve lâkin her ne kadar askeri çok ise de bu kadar kral birlik, elbetde bunun kolayını bulub bir hâle korlar. Bu Mısır'ı Devlet-i Aliyye alır ammâ yine Fransız zabt eder." "Fransız ne şekil zabt eder" denildikde, "Devlet-i Aliyye'ye biz bu kadar asker kırdırdık, Mısır'ı senden ricâ ederüz deyü söylerler. Ol vakit Devlet-i Aliyye dahi, varın Mısır'ı size verdim der ise de, Fransız şimdi karışmadığı gibi öbür krallara verir ve lâkin düvel-i erbaa Mısır'ı feth edüb anlarda kalur ise Fransa Devleti sâir kralı Mısır'da bırakmaz, kendüsü alır zabt eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[276] Kurabiyeciler'de çubukçu Feyzi Ağa kendü dükkânında nakli "bir kapu yoldaşım Mısır'da idi, şimdi Mısır'dan kaçdı, ol tarafın hikâyetlerini bana nakl eyledi. Bizim Donanma-yı hümayûn'da olan askerlerin cümlesini çıkarub Cebel-i Dürzî'nin üzerine göndermiş, sonra bu maslahat böyle olur ise Mehmed Ali Dürzîler ile barışmış, askerleri gerüye Mısır'a getürmüş. Lâkin Mehmed Ali'nin ol taraflarda dağın taşın hesâbı var askerin hesâbı yok. Tamâm altı aylık yere hükm eder imiş. Lâkin her ne kadar hükm eylese, yine nüfûs Devlet-i Aliyye'nindir ve ülke dahi Devlet-i Aliyye'nindir, bundan başka âl-i Osman Devleti olmaz, şevket-meâb efendimiz birdir, inşallahu teâlâ bir iki aya kadar inkıraz bulur. Altı aylık yere hükm etmedikten sonra bir günlük yere hükm edemez" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[277] Sultân Bâyezid'da İmâret Hânı'nda sâkin kapusızlardan Vîdinli Kahraman kavvâsın nakli "İzzet Mehmed Paşa onikibin kişiyle Beyrut'u zabt etmiş ve Sayda'yı dahi zabt etmiş ve altmışbin Dürzî İzzet Mehmed Paşa'ya tâbî' olmuşlar ve Akka kal'asına kadar gitmişler ve İbrahim Paşa'yı Akka kal'asında muhâsara etmişler" deyu Sultân Bâyezid'da Ferhâdpâşa Hânı derûnunda kahvede söyler iken işidilmiş olduğu.

[278] Tophâne'de berber Hâcı Hasan'ın dükkânında koltukcu Kürd deli Mustafa'nın nakli "Beyrut ve daha bir iki yeri İzzet Mehmed Paşa zabt etmiş. Ve Nemçe Devleti dahi Mısır üzerine onüç pâre beylik sefinesiyle asker dökmüş. Ve denizden dahi İskenderiye'yi muhâsara eylemişler. Ve Rumeli'de yolcular için müsâfirhâne yapılacak imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[279] Sarrâchâne başında Varnalı Ahmed'in kahvesinde Sarıgez'de müteehhil kapusızlardan Tatar Abdülgani'nin nakli "Mısır vâlisi sâbıkın üç pâre kerevet sefinesini askeriyle İngiliz tutmuş ve İstanbul'a göndermiş ve Mehmed Ali'nin Beyrut taraflarında bir mikdâr askeri İzzet Mehmed Paşa'ya teslim olmuşlar, anlar dahi İstanbul'a geliyor imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[280] Sultân Bâyezid'da Kâğıdcılar'da berber Saîd'in dükkânında Eyüb'de müteehhil attâr Salih Ağa'nın nakli "Donanma-yı hümayûn'un kapudanları Mehmed Ali'ye tâbi' olmamışlar. Mehmed Ali dahi kapudanları İstanbul'a gönderiyor imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[281] Balıkpazarı'nda Yunanî şişmân kapudan Mihal kendü mağazasında nakli "bu def'a bu Frenklerin ittifâk edüb Devlet-i Aliyye'ye i'âne ederüz deyu Devlet-i Aliyye'yi inandırub ön ayak olarak Mehmed Ali'nin üzerine gitmeleri kendü menfaatleri içündür. Şu Mehmed Ali'den Mısır'ı alsalar yarın Devlet-i Aliyye'ye diyeceklerdir ki, biz bunca akçe sarf etdik ve bu kadar asker telef etdik ve bu kadar mühimmât telef etdik diyerek zabt olunan yerlerin beherine bu kadar milyon akçe isteyecekler ve Devlet-i Aliyye'nin de bu kadar akçe vermeğe vakti yok, nihâyeti Rusya nasıl memleketleri râhat aldı, işte bu da böyle olur. Geçen gün İngiliz vapurundan Tophâne'de biriyle görüşdüm. Yafa'yı Rusya zabt etmiş ve Beyrut ve Berrü's-Şam iskelelerini dahi İngiliz almış ise de sonra Fransız Süleyman Paşa yetmişbin asker ile gelüb İngiliz'i bozup üçbin esîrini tutmuş. Andan sonra vapuru bu tarafa çıkarmışlar Rusya gelsün deyü. Şimdi bizim bir kapudan Hocabey'den geldi, nakl ediyor, Rusya Devleti Hocabey İskeleyi'nden sefînelere beşyüz pâre top ile yüzellibin asker tertîb edüb bu tarafa çıkarmak için hâzır ediyorlar idi, Fransa'nın donanması Mora önünde duruyor, dışarıya askerini çıkarmak istemiş, memleketlü bırakmamış ve hem dahi Moraliya teklîf etmiş, siz benimle bir olun. Anlar dahi, seninle dost olub anlar ile düşmen mı olacağız, siz de anlar da dost, biz kimseye karışmayuz deyu cevâb vermişler. Bu hâl üzere Mora'nın önünde eğleniyor. İngiliz, Prusya ve Nemçe Devletleri taraflarına Fransa Devleti, sizler bu işe başladınız sonunda pişmân olursunuz, yarın Rusya gelür bu taraf dahi milletim deyüb dört etrâfa el kol salladığı vakit sizler nerde kalırsınız, biz nerde kaluruz, andan sonra râhatı arayub bulacaksınız deyu yazmış" dedikde, "geçen günlerde sizden asker yazmışlar, nasıl şeydir?" deyu suâl olundukda, mersûm dahi "vâkıa bizim kançı-

laryada yazdılar, lâkin Âsitâne’de iskân eden gerek tüccâr ve gerek esnâf kendü hâlinde olarak ‘kimse ile gavga ve nizâ’ etmeyüb itâatde olarak râhat oturanların kefillerini alub yazdılar, kefil olmayanı aşağıya sürdiler, bundan mâ-adâ yazı yoktur, lâkin gelecek ayın başında bir şey olacaktır, bakalım ne çıkar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[282] Destgâhcılar başında yüksek kahvede Hatab Kapısı’nda gümrük tarafından me’mûr Mehmed Efendi’nin nakli “kereste gümrüğünü İzzet Bey’in eniştesine verdiler, Galata voyvodalığını dahi Azmî Efendi’den alub ana verecekler. Kereste gümrüğü şimdi buldu gümrükcüyü, kereste usûlünde yektâdır ve hem dahi gani âdemdir, şimdi doğrusu resm tahsîl olur” dedikde, kahvede bulunan müşteriler birbirlerine âşikâre zikri müstehcen birtakım kelâm söyleşirler iken kapudan içeri biri girüb, “Unkapanı’nda meyhâneye girecek idim, kapuda kavvâs bekliyor, Müslümanı içeri koymuyor” dedikde, merkûm Mehmed Efendi dahi “meyhâneye girmek ile kullanacak âdem içmez mi? Hiç olmaz ise onda on kıyye içkisi vardır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[283] Kocamustafapaşa inahalleli Geredeli Hâcî Osman’ın nakli “Arnavud Tâhir Ağa’nın Dragman’da hânı olub odacısı zimmî keyifsiz olarak Patrikhâne’den gelüb bakmışlar ve dolabımda yirmi-beşbin guruşum var, yarın gelüb beni buradan kaldırdığınız vakit paramı bırakmayın, Patrikhâne’ye götürün deyu takrîr etmiş, sonra mürd olmuş. Arnavudun biri odayı açub dolabdan akçeyi almış, Patrikhâne’den mürdi kaldırmağa gelmişler, evvelâ akçeyi suâl etmişler, Arnavud inkâr etmiş. Patrik tarafından da’vâ ediyorlar, böyle hırsız batakcı Arnavud imiş” deyu yol üstünde söylediği işidilmiş olduğu.

[284] Vezneciler’de Hasan’ın kahvesinde Balaban Ağa Mahallesi’nde müteehhil yoklama kâtibi İsmail Efendi’nin nakli “Sivas tarafından vürûd eden maslahatlar ile uğraşıyoruz. Ol tarafda maslahatları tekmîl görmüyorlar ve bu tarafa yarım yazıyorlar. Üç ay-

dır savaşıyoruz daha tekmîl edemedik. Ve redîf askerlerine zâbit diyecekler, inşallahu teâlâ sizler de daha bir büyük mesnede geçersiniz” deyu yüzbaşı Süleyman Ağa’ya söyler iken işidilmiş olduğu.

[285] Sultân Mehmed civârında Erzincan hâkiminin konağında sâkin Erzincan’dan vürûd eden Kastamonulu Mehmed Ağa’nın nakli “Erzurum Vâlisi Hâfız Paşa Erzincan taraflarına buyuruldu gönderdi, kazâlarda bir kimse âher belde insanlarına bir dirhem zahîre fûrûht etmesün deyu yasak etdi ve mukaddemâ Trabzon kazâsı fukarâları Erzincan’a hatab getürüb fûrûht ederler idi, kendülerine birer parça zahîre alub giderler idi. Bu def’a hatab ile Erzincan’a geldiler fûrûht etdiler, zahîre yasak olduğundan bir dirhem zahîre alamadılar gerüye gitdiler. Trabzon vâlisine hâllerini ifâde etmişler, Osman Paşa dahi, Erzincan’a bir kimse bir dirhem odun ve kömür götürmesün deyu o dahi yasak etmiş, sizlere Tuna’dan ve Akdeniz’den zahîre getürdüp idâre ederim deyu cevâb vermiş. Osman Paşa ile Hâfız Paşa birbirleriyle zıdd düşmüşler. Şimdi Erzincan ahâlîsi Trabzon’un odununa her hâlde muhtâc, Trabzon ahâlîsi dahi Erzincan’ın zahîresine muhtâc. İki sancâğın ahâlîsi ne şekil edeceklerini şaşürmüşlar” deyu Sultân Mehmed’de kavvâsın kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[286] Sultân Bâyezid’da Çatal Hân’da sâkin Kengırı’dan vürûd eden Kengırı muhassılının kâtibi Hâcî Ahmed Efendi’nin nakli “muhassıl efendi ile Bayraklı panayırına vardık. Panayıra gelen yüklerden yirmişer dışarıya çıkan yüklerden onar guruş alacak olduk ise de, tüccârların ba’zıları veririz ve ba’zıları bu kadar guruş vermeyüz, yüklerimizde olan mâlımıza göre sene-i sâbık üzere veririz dediler. Bizler dahi sene-i sâbıkı bilmeyüz şimdiki usûlü bilirüz diyerek, tamâm tüccârlar alışveriş edecekleri vakitte yükde yirmişer guruş toplamağa başladık. Bazı tüccârlar daha bir şey fûrûht edemedik diyerek yükde yirmişer guruş vermek güçlerine gelüb söz ayağa düşdü, üzerimize dört beşyüz kişi birden hücum eylediler. Ne şekil fermân ile bizden yükde yirmişer guruş matlûb ediyorsunuz dediler. Bizim muhassıl dahi fermân yokdur, paşadan

mektûb-ı sâmi vardır deyu çıkarub gösterdi ise de tüccârlar anlamadılar. Bizde dahi fermân olmadığından aldığımız akçeleri gerüye aldılar, fermânsız sizlere bir akçe vermeyüz dediler. Eğer kazâda bir tüfenk patlıyaydı naûzubillâh büyük rezâlet olacak idi” deyu Hasanpaşa Hânı civârında Ârakil zimmînin kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[287] Sultân Bâyezid’da Saîd’in kahvesinde ketebeden Osman Efendi’nin nakli “sahîh olarak Mehmed Ali’den bu kadar yer zabt eylemişler ve hâlâ askeri İzzet Mehmed Paşa’ya firâr edüb geliyorlar imiş. Ve Mîr Beşîr Dürzî dağından seksen bin asker ile bu taraftan olmuş. Ve İbrahim Paşa dahi birkaç def’a gavgâ eylemiş, cümlesinde bozulmuş, bu def’a güç belâ Akka kal’asına firâr etmiş. Ve Mehmed Ali pek zındık herif imiş” deyu zemm eylediği işidilmiş olduğu.

[288] Eminönü’nde Ürgüblü Kara Mustafa’nın kahvesinde sâkin bahriyye asâkirinden muhrec Günyüzülü Ahmed Ağa’nın nakli “Cezayir üzerinde olan Hâcî Ahmed Bey’e paşalık verildi ve Trablus Vâlisi Aşkar Ali Paşa’ya müşîrlikden büyük pâye verilmiş ve Cezayir’i Fransa’dan almışlar. Şimdi ol tarafları Tunus’dan Cezayir’e kadar Aşkar Ali Paşa’ya vermişler” deyu Ayasofya’da Hâcî Mustafa’nın kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[289] Şehzâdebaşı’nda sâbık kirâcıbaşı Hâcî Veli Ağa’nın konağında Sultânahmed’de Dikilitaş’da sâbık müjdecibaşı diğer Hâcî Veli Ağa’nın konağında sâkin Şam-ı Şerîf tüccârlarından Hâcî Mehmed Ağa’nın nakli “Şam-ı Şerîf taraflarında elhamdülillahu teâlâ pek râhatlık var, hemân Allahu teâlâ şevket-meâb efendimizin ömürlerine bereket versün. O havâlînin ahâlîsi pâdişâhın yedd-i seniyyelerine girdük deyu teşekkür ediyorlar, ve sevi[n]çlerinden yerlere kapanıyorlar duâ ediyorlar, pek eyü oldu. Ve İzzet Mehmed Paşa orduyu Beyrut’a sokmuş, İbrahim Paşa dahi askerini bir taraftan gerü çekiyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[290] Mekke-i mükerrerme ahâlîsinden güzerân eden şehr-i Receb-i şerîfin yirmibeşinci günü târihinde İskenderiye'den hareket eden Efrenc vapuruna râkiben Şire adasına gelmiş ve mahall-i mezkûrda ongün müddet karantinaları tekmîl olarak İzmir'e ve andan işbu şehr-i hâlin ondokuzuncu Pencşenbe günü Dersaâdet'e vürûd etmiş olan Şeyh Abdullah Efendi ve beş nefer rüfekâsı Mısır'da iken sâbık Mısır vâlisi esnâf-ı mütenevviadan olarak onaltıbin kadar Mısır'da ve yedibin mikdârı İskenderiye'de müceddeden redîf asâkiri tahrîr ve beher gün ta'lîm ettirmekde olduğunu ve ahâlî beynlerinde "hergün hem ta'lîm edelim ve hem de vergü verelim, bu nasıl şeydir Allah vere bir tüfenk patlasa idi cümlemiz Mehmed Ali Paşa'yı telef eder idik" deyü söylediklerini ve Beyrut'un taraf-ı Devlet-i Aliyye'den zabt u teshîri Mekke-i mükerrerme ve Medine ahâlîsinin mesmû'ları oldukdan cümlesi mesrûr olarak Devlet-i Aliyye'nin muvaffakiyyet ve mansûriyyeti da'vâtına muvâzabet ve bi'l-cümle ahâlînin Mehmed Ali Paşa tarafından nefret eylediklerini görmüş ve işidmiş olduklarını şifâhen ifâde ve takrîr ederler.

Kasım 1840*

[291] Okçular başında kebâbcı ittisâlinde Hüseyin'in kahvesinde Katolik tâifesinden Falcılar Hânı'nda kuyumcu Karabet zimmînin nakli "kânûnnâmenin taşı dikilecek. Her ne kadar taş dikilse bu Âsitâne'de ubûdiyyetsiz bir iş görülmez yine alurlar. Hüsrev Paşa Gülhâne'de kânûnnâmeyi okutdu, öyle iken kânûna kanmayub onaltı bin kîse akçe sâde zeytunyağından aldı. Fransalu hekîm dahi yağ husûsundan beşbin kîse akçe hekîmi aldı. Bu kânûnun dahi hîle-i şer'isini bulurlar, kendüleri eline almaz, yere koydururlar yerden alırlar, hâsılı bu beldede ubûdiyyetsiz iş görülmez. Başka düvelde hâtır için ve ubûdiyyet alub da iş görme yokdur, tâ evvel den öyle görmüşler öyle gidiyorlar. Burada da yoluna girer, eğer arkasını kovalarlar ise. Şevket-meâf efendimizi sâir Efrenc devletleri çok seviyorlar" dedikde, me'mûr kulları, "sevdikleri neden

* BOA, İ.DH., 1210 (18 N 1256 - 13 Kasım 1840).

ma'lûm" deyu suâl etmiş, mersûm dahi, "dört kral taahüd edinüb Mehmed Ali'nin üzerine gitmesine karar verdiler. Fransa da bu tarafta şevket-meâb efendimize yazmış, pâdişâhım sen bu dört kralın sözüne emîn olma külâh ederler deyu. Öbür devletler de Fransız'ın pâdişâha böyle yazub teke sohbet olduğunu işidmişler, sonra elçileri gelüb şevket-meâb efendimize demişler ki, Fransa böyle söylemiş eğer emîn olmaz iseniz şimdiden memleketleri vezîrlere tevcih eyle. Bundan anlaşılır ki pâdişâhı sevdikleri. Rusya kralı ikiyüzellibin asker hâzır etmiş, habere bakar imiş. Rusya'nın gelmesini Fransa duymuş. Mukaddemâ Rusya'nın Fransa ile mâcerâları olduğu ve sonra benim üzerime sefer olur deyüb Mehmed Ali'den Fransa dahi yüz çevirip bu tarafa meyl vermiş. Ve bu belgeler Osmanlu elinde kalur ise sâir düvel de etmek bulurlar, sâirinin elinde kalma mahallidir, anlar birbirine etmek değil su vermezler" deyu söylediği işidilmiş ve mersûmun adı Beyoğlu'nda Sakız Ağacı Mahallesi'nde olduğu.

[292] Bâb-ı Âlî'de sâkin fukarâ çâvuşu, yüzbaşılıktan muhrec Mehmed Ağa'nın nakli "Mehmed Ali ile bir barışık var. Çehârşenbe günü bir gemi gelmiş, içinde bir âdem var imiş. Mısır'dan Mehmed Ali tarafından imiş ve bizim Donanma-yı hümayûn zâbitleri Mehmed Ali kendü rızâsıyla izin verüb göndermiş. Ve ol taraftan gelen âdem barışık için gelmiş ise de bizim taraftan dahi cevâb vermişler ki Donanma-yı hümayûn gelmedikten sonra barışık olmaz. İnşallahu teâlâ bugünlerde Donanma-yı hümayûn buraya gelür" deyu Sultân Pazarı'nda İbrahim'in kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[293] Ferhâdpaşa Hânı'nda sâkin Trablus'dan gelen Mîralây Ahmed Bey'in alây kâtibi Filibepazarcıklı Mustafa Efendi'nin nakli "geçen sene bu vakitler Trablus'da olan asâkir ruhsat istiyorlar gelmeliğe. Halil Paşa şevket-meâb efendimize ifâde edüb irâde olmuş, geldikten sonra üç sene bir yere göndermiyecekler. Bir sene oldu geleli, bundan böyle iki sene daha göndermiyecekler, Allah şevket-meâb efendimizin ömürlerine bereket versün. Dimetoka

voyvodası sâbık Hâcî Mes'ûd Ağa'dan Trablus'da iken tîmârım-dan üçbin ikiyüz altmış iki guruş matlûb eyledim. Benim sarrâfım-dan al demiş ise de sarrâf cevâb verdi ki, benim defterimde kaydı yoktur, hâlâ Mes'ûd Ağa Eskizağra'da muhassıldır, üçbin bu kadar guruş için gidüb gelmesinde güçlük var, küllî masârif gidiyor. Eğer ki sarrâf defterinde kaydı olmadığına sened verir ise çâresiz gitmelü, vermez ise arzuhal edeceğim" deyu Tavukpazarı'nda Kol Ağası'nın kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[294] Kırımlı yirmi kişi Kuruçeşme Câmii'nde sâkin olub mahall-i mezkûrda kahvede nakilleri "bize bu sene çok gader oldu. Hacc-ı şerîfe gitmek için İskenderiye'ye vardık, Mehmed Ali içerüye koy-madı. Gerüye döndük vilâyetimize gidiyoruz. Hudâ'dan bulsun bizlere çok zarar etdi" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[295] Ortaköy'de iskele başında, çeşme ardında berber dükkânın-da, berber Toros zîmnînin nakli "Fransa ülkesinde küllî tedârik var imiş ammâ ne tarafa olduğunu kimse bilmiyor" deyu söyledi-ği işidilmiş olduğu.

[296] Üsküblü'de değirmende sâkin mukaddemâ mültezim tâife-sinden Ali Ağa'nın nakli "Mehmed Ali aman beni barışdırın deyu Fransız kralını araya düşürmüş ve her ne kadar şevket-meâb efendimize ricâ etmişler ise de, anı bana söylemeyin deyu kabûl buyur-mamışlar. İngiliz'in askeri telef olmuş ve Mehmed Ali'nin dahi hayli asâkiri telef olmuş" deyu Sultân Pazarı'nda Kadri'nin kahve-sinde söylediği işidilmiş olduğu.

[297] Paşa Limanı'nda Golos'dan zahîre getüren Civan Barlo nâm Nemçelü kapudanın kendü seffinesinde nakli "Berrü's-Şam tarafla-rına ve Mısır'a ve İskenderiye'ye çok gitdim, bilirüm. Lâkin gaze-telerin yazdığı ve tüccârların söylediklerine göre bu tutumları pek güzel. Ve böyle kuvvetlü âdemin tiz vakitte böyle olması çok şey-dir. Beş on güne kadar biter, ol taraftan gelen kapudanlardan işit-dim" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[298] Kumkapu civarında İbrahim Paşa Mahallesi'nde müteehhil zeytunyağcı Sâlih Ağa'nın nakli "bu def'a Beyrut'da gavgaderler iken bizim asâkir-i mansûreden binbaşı Ahmed Ağa'nın askeri bozulub kumânda edemeyüb, mukaddem Mısır'dan kaçub gelme bir yüzbaşı var imiş, bizim askerin bozulduğunu görüb, irâdesi elinden gidüb, kılıcı çeküb askeri kumânda edüb ve bozulan asker zâbitlerinden pârelenüb, askeri kumânda edüb bozulmuş askeri düzüb Beyrut kal'asına girmiş ve İzzet Mehmed Paşa dahi bu hâli görüb Ahmed Ağa'daki binbaşılık nişânını alub yüzbaşıya vermiş, Ahmed Ağa'yı dahi nefer etmiş" deyu mahalle-i mezbûrda kahvede söylediği işidilmiş olduğu.

[299] Sepetciler başında berber Ali'nin dükkânında Mi'mâr Ayas Mahallesi'nde müteehhil Mustafa Bey'in nakli "Mısır'dan gelen esirlere ta'yînât vermişler ve elbise giydirmişler. Devletce o bir işdir, yarın Mehmed Ali fetholub anlar vilâyetlerine gönderildiği vakit orada olanlara görünmüş olur ve asker Devlet-i Aliyye'ye muhabbet eder. Lâkin bizim İzzet Mehmed Paşa çok gavgader etmiş ise de yaralanmış belinden kubur boşandı diyorlar ammâ aslı yoğimış, Hasan Paşa yaralamış. İzzet Mehmed Paşa Hasan Paşa'ya kuburu silkip atmış, lâkin ateş almamış olduğundan Hasan Paşa dahi davranub, nevbet bana geldi deyüb tabancayı dayayub urmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[300] Aksaray'da helvâcının kahvesinde Yabanovalı Mûsâ'nın nakli "Hâcî Ali Paşa Âsîtâne'ye çifte yollamış, ben dahi birşey işitdim, Emîr el-Hac daha Konya'da imiş, çıkmamışlar. Ve Hâcî Ali Paşa haber göndermiş, surrenin Konya'dan Şam'a kalkması hayli akçe ve askere muhtâcdır, bende asker yok ne emriniz olur deyu yazmış ve bir delîlbaşısı birkaç bin kişiyle içerü kaçmış. Lâkin hayırlısıyla Mehmed Ali'de olan ülkeler Devlet-i Aliyye tarafına geçeydi de râhat olaydı, zîrâ çekilen sıkındı anınçündür, oranın derd ü belâsı varub bizim memleketlere bindi anınçündür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[301] Mi'mâr Ayas Câmii imâmı Hâcî Efendi Ali'nin kahvesinde nakli "Mısır'dan gelen esîrleri pek güzel alây ile geçürdiler. Şu Mehmed Ali'nin lakırdısını pek yasak etmişler. Kapu kethüdâsı Saîd Efendi'nin konağına gittim ayak yemenilerimi birisi elimden aldı, yukarıya çıktım. Bir sevgili gulâmı vardır, efendinin esrârına vâkıfdır, bana, sakın aşağıdaki koğuşda birisi vardır, kapudan gelme yeni Müslüman olmuş deyu konaklarda Mehmed Ali'nin lakırdısı oluyor mu deyu tebdîl göndermişler, sakınub görüşmeyesin dedi. Ya'nî pek yasak, bu lakırdı dahi beynimizde kalsun" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[302] Sultân Bâyezid'da bakırcı dükkânı önünde fındıkçı Arab Şâkir ve kestâneci Abdullah, Mısır'dan gelen esîrler önlerinden geçtikten sonra birbirleriyle Arabîce "bunların çoğu Mısır'ın redif askeridir ve kimisi karındaşımız ve kimisi akrabamız, Mehmed Ali'nin Allah belâsını versün, boynu altında kalsun, ismi batsın, böyle zâlim herif olmaz. Memleketlerimizde dahi çocuğumuz çoluğumuz böyle sefil oluyor, inşallahu teâlâ ikbâli tekmîl idbârı karîb oldu. Berrü's-Şam taraflarını zabt etdiler, an-karîb içerüsini dahi zabt ederler de ahâlî râhat eder" deyu birtakım inkısâr eyledikleri işidilmiş olduğu.

[303] Sultân Bâyezid'da İmâret Hânı civârında çamaşurcu dükkânında Konya'dan gelen yirminci alâyda musika çâvuşu Trabzonî İdris Ağa'nın nakli "bizleri dışarıya yollayacaklar ise de içimizde Rumelili asker var. Yerleri yakın olduğundan peyderpey kaçıyorlar, eğer böyle gider ise biri kalmıyacak. Çehârşenbe günü çarşuya izin verdiler idi, o gün onsekizi firâr etdi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[304] Parmakkapu'da Tahta Hân derûnunda berber Karabet'in dükkânında hân-ı mezkûrda sâkin Erzurumlu Veli Ağa'nın nakli "İzzet Mehmed Paşa İbrahim Paşa ile gavga etmişler. İzzet Mehmed Paşa ile bir nizâm paşasını kimi tutulmuş ve kimi yaralanmış diyorlar. Böyle işitdik, lâkin sahîh haberini bilmiyorum, Allah ve-

reydi de birşey olmayaydı. Şu Mehmed Ali dedikleri herifin Allah vücudunu kaldıraydı Devlet-i Aliyye de, fukarâ da râhat edeydi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[305] Bu def’a vürûd eden Fransa vapurunun direğinde bir nişân açmış olduğundan, “Fransalu bir büyük âdemin gideceğine işaret-dir” deyu Galata’da Balıkpazarı’nda kahvede Frenkler söyleşirler iken işidilmiş olduğu.

[306] “İbrahim Paşa Beyrut muhârebesinden sonra on iki saât gerüye çekilmiş ve askeri firâr etmekde ve Rusya Devleti tertîbât-ı külliyye ile mahallinden hareket etmiş ve ol tarafa vusûlünde İbrahim Paşa Mısır’a firâr eder” deyu Galata’da kahvede Frenk ve reâyâ söyleşirler iken işidilmiş olduğu.

[307] Galata’da Yunanîlerin tahrîr ve Atina’ya gönderdikleri âdemlerin birinden bu tarafda olan akrabasına gönderdiği mektûb meali “eminen ve sâlimen Atina’ya geldik ve süvâri yazıldık ve mâhiyye yüzelli guruş bize ve sâirlere veriyorlar. Eğer bu tarafa gelmek murâd eder isen beni bu tarafa gönderen kapudana git, o seni gönderir, eğer bu tarafa gelmeye murâdın yoğise vilâyete git” deyu tahrîr etdiğini Galata’da Karaköy İskeleyi’nde kahvede Yunanîler beynlerinde söyleşirler iken işidilmiş olduğu.

[308] “Galata’da bir bâzergân üçbin guruş mikdârı bir kîse akçe omzunda gider iken bir kassâb kîseyi kapmış ve galabalığa karışmış ve her ne kadar taharrî olunmuş ise de bulunamamışlar Ve bir Ermeni çocuğu bir Yunanî’nin cebinden kîsesini kapmış ve kîse içinde elli guruş var imiş” deyu Galata’da kahvede söyledikleri işidilmiş olduğu.

[309] Kocamustafapaşa’da câmi karşusunda Mustafa’nın kahvesinde birtakım âdemler oturmuş birbirleriyle “Mehmed Ali cünûn getürmüş, oğlu İbrahim Paşa cevâb etmiş ki, baba sen sivilceyi çibân etdin, şimdi ne yapalım? Mehmed Ali başlamış sakalını ko-

parmağa aman nasıl edelim. Ve İbrahim Paşa Şam-ı Şerîf'e kaçarken İzzet Mehmed Paşa arkasından tabanca sıkmış, ateş almamış, beline sokar iken kendüsünü topuğundan urmuş yaralamış. Ve Mehmed Ali lâ-ya'kıl hasta yatar imiş. Hakk teâlâ hazretleri şevket-meâb efendimize tükenmez ömürler ihsân buyursun. Bir âdem pâdişâha âsî olur ise o âdem kâfirdir, Hüdâ'ya âsî olmuş olur. Mehmed Ali Müslüman değildir, bu günlerde inşallahu teâlâ vücûdu kalkar ümmet-i Muhammed râhat olur" deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[310] Galata'da Karaköy İskeleyi'nde Hammâllar Kethüdâsı'nın kahvesinde Aynalıçeşme civârında mütemekkin Yunanî simsâr Baryo'nun nakli "bir seneden berü ahz ü i'tâ kesâd der idik, şimdi bütün bütün kesâd oldu. Efrenc tâifesi ahz ü i'tâda kâğıd almıyor, ortalığın alub satdığı Frenk elinde olduğundan ahz ü i'tâlara kesâd verdi. Eğer bu kâğıdları ufak çıkarsalar, beşlik, onluk, yirmilik gibi, bakkal manav alışverişde alub vermeğe bâdî olur kesâd vermez. Mehmed Ali'nin zahîre gemileri Akka'ya gider iken Rusya'nın bir kotrası dört gemisini tutup İngiliz donanmasına götürüp teslim ediyor. İskeleyi öyle bağlamışlar. İskenderiye limânından dışaru Mehmed Ali beş on sefîne çıkarmış, limân açığında temurlenmiş ve Fransız'ın bir fırkateyni gelüb selamlayub andan sonra filikasına binüb kumânda sefînesine gidüb haber veriyor. İngiliz'in donanması geliyor temurleri almağa meydân vermeyüb baltalayub limândan içerüye girmişler. İngiliz gemileri gelmiş Rusya'ya haber vermiş, dış denizden onsekiz gemi çıkardım deyu bu tarafda olan donanması da hâzır olmuş. Rusya aşağı geçer ise Fransa için gelecek ve Fransa Mehmed Ali'ye yardım edecek olur ise ol vakit Rusya yukarudan yürür Anadolu'da asker geçirir imiş. Bu def'a Mehmed Ali'nin kurtuluşu yokdur, nereye gitse tutulacaktır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[311] Yine kahve-i mezkûrda Rum tâifesinden Tatavlılı simsâr Kostandi zimmînin nakli "bu İngiliz ve Fransız olsun bir fesâd derler ki yedi sekiz ay mürûrunda Devlet-i Osmaniyye'de bulunan

reâyâ ve sâir mahallerde bulunan Rum tâifesinin arkalarına düşüb, bu kadar kitâblar çıkarub, nihâyetsiz reâyânın yolunu şaşurdub, kitâb göstererek kendülerine bîat etdirmeye yüzünde oldular ise de millet başımız olan Patrik cevâb verüb üç millet birden yemîn edüb bir daha Frenk tâifesinin kitâbına amel etmeyeceklerine la'netleme koydu, andan sonra ellerini çekdi. Az kaldı ki millet ayağa kalkub bu Frenkler ile muhârebe etme derecelerine vardı idi. Şimdi Osmanlu'nın içine parmak uzatdılar. Bunların dâimâ işleri ne tarafa bir fesâd koyuveririzde gezerler. Bu Osmanlu'nın birbirine düşmesine sebep yine bu Frenk tâifesidir. Dünkü gün Asmaaltı'nda olan Arabın biriyle kayığa bindik. Arab ağlar, niçün ağlıyorsun deyu suâl etdim. Arab dahi, benim çoluk çocuğum Mısır'dadır, Mehmed Ali cevâb vermiş ki, beni isteyen dursun istemiyen gitsün, ruhsatdır demiş. Ol tarafda bulunan çıkıyor, bizler bu tarafda. Anıncün ağlarım ki halimiz nice olur dedi. Bir şey işitdim, Girid kal'asını İngiliz'e rehn vermişler. İçindeki Mustafa Paşa ikibin kişiyle oturur imiş. İngiliz askere yarım kîse akçe aylık verir imiş. Mehmed Ali'nin askerinin çoğu kaçub geliyor imiş. Osmanlu'nın yirmi seneye gelince gözleri kapalı idi, açıldı ammâ pek karışık vakittedir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[312] Galata'da Balıkpazarı'nda yol üzerinde Anapolitanlı Corci'nin nakli "bize mektûb geldi, İbrahim Paşa'nın yirmi pâre topunu almışlar, ne kadar askeri var ise perîşân olmuş, kendisi dahi Şam-ı Şerîf'e kaçmış. Bu def'a İbrahim Paşa'nın âdemlerinden bin kadar asker esîr almışlar. Geliyor, Fransız bu işi böyle etdiğine pek pişmân oluyor, lâkin cümlesi bitdi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[313] Sultân Mehmed'de Hüseyin'in kahvesinde, Davudpaşa Mahallesi'nde müteahhil yorgancı Mustafa Ağa'nın nakli "adâlet için kânûn taşı dikilecek imiş. Bu sene iki def'a bir mâtde için Rikâb-ı şâhâneye arzuhal verdim. Arzuhalim buyurulmuş çıkmış iken dışaruda minder altı etdiler. Bu kânûnnâmeden sonra ba'de'l-îd bir arzuhal daha vereceğim, hükmü iptâl ediyorlar, emrin minder altı oluyor, hakk eyle deyu yazacağım. Hüsrev Paşa'nın kavvâs başısı

posta yollarında bakmadık fukarâ kalmadı, benim bile onyedi kîlelik ekilmiş tarlamı fuzûlî aldı. Böyle âdemlerin ellerine düşer ise ne olur Çok fukarâ da'vâcî, rasad gözediyorlar. Önünden ucu söker ise akçe vermeğe kendülerini kurtaramazlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[314] Reâyâdan iki bâzergân bir reâyâyâ bir mikdâr mâl kapmış ve reâyâ firâr etmiş olduğundan, Galata'da öteden berüden taharrî ve tecessüs ederler iken birisi “Yunanîlerden suâl edin” deyu ta'rîf etmiş, Yunanîlerden suâl etmişler, Yunanîler dahi “biz bu ana kadar Mora'ya kırk elli seffîne âdem gönderdik, aradığınız âdemin gidüb gitmediğini bilmeyüz, ancak zann-ı gâlibimiz gitmemek” gerekdir deyu cevâb vermişler ise de sivilceli bir Yunanî'nin seffinesinde olduğunu haber almışlar, elçi ma'rifetiyle seffineyi arayacaklarını Galata'da kahvede söyleşirler iken işidilmiş olduğu.

[315] Asmaaltı'nda şekerci Mahmûd Ağa'nın dükkânı önünde Nemçeli simsâr Niko Aslako'nun nakli “Rusyalı Mösyö İstefan Kavlo'dan işitdim, mektûb gelmiş. Nemçe kralının kızkarındaşının oğlu çok iş gördü gavgada sultânlarından dört yüz askeri kırılmış ve İbrahim Paşa'yı Dürzîlerden üç yüz kişi tutmuşlar. Ve İbrahim Paşa, beni niçün tutuyorsunuz ve bana âsî oluyorsunuz, ben sizin vâliniz değil miyim? dedikde, hayır, devletine âsî ve zorbâ olan kimse bizim vâlimiz değildir, babana haber göndeririz bakalım ne der ise öyle ederiz. Ve İngiliz Devleti Dürzîlere bir milyon kîse bahşış vermiş ve birkaç güne kadar buraya gelürler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[316] Sepetçiler'de Ali'nin kahvesinde Haydarhâne Mahallesi'nde sâkin bedestânî Mehmed Efendi'nin nakli “donanma olacak imiş ve bir taş dikilecek imiş, böyle gider ise daha çok şey çıkaracaklar” dedikde, me'mûr kulları dahi, “o dikilecek taşlar kânûnnâme içündür, cümle âlem okuyub ana göre icrâ etsünler” dedikde, merkûm Mehmed Efendi dahi, “anları kendüleri okusun ve mülâhaza etsünler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[317] Cerrâhpâşa Hamâmı civârında çörekçi ittisâlindeki kahve mahallesi sâkinlerinden bedestânî Hâcî Mustafa'nın nakli “Mısır askerinden birkaç bin kişi tutmuşlar birazı buraya gelmiş” dedikde, me'mûr kulları dahi, “Mısırlu'nın işi bitdi, beher gavgada perîşân oluyor imiş, öyle işidiyoruz” dedikde, merkûm Mustafa dahi, “sen şimdisine bakma, sonuna bak, elbet bir hîlesi olmalıdır” dediği ve sipâhîlerden birisi dahi, “senin benim üzerime elzem olmayan sohbet lâzım değildir” deyu sözü kesdiği işidilmiş.

[318] Şehzâdebaşında duhâncı Halil Ağa'nın dükkânında Şehremîni'nde Denizabdal Mahallesi'nde sâkin Zaim Azîz Ağa'nın nakli “Pencşenbe günü olandan haberin var mı? Devlet-i Aliyye ile Mehmed Ali'yi barışdırmak için Fransa elçisi gelmiş ve ricâ etmiş ise de bu taraftan olmaz deyu cevâb vermişler. Ve Mehmed Ali bir yerde lağm atmış, hayli askerimizi telef etmiş ve memleketleri boşaldub altına lağm yapar imiş, bizim askerler dahi memleketi boş bulub girer iken lağmı atar imiş. Bu Mehmed Ali ile barışılса pek eyü olur, zîrâ çok âdem telef olur ve çok analar ağlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[319] Galata'da kalafat yerinde Babayiğitoğlu İbrahim Ağa'nın nakli, merkûm kendi dükkânında sâbık kalafatçılar kethüdâsı Ali Ağa ile me'mûr kullarına “çokdan berü görünmezsin” dedikde, me'mûr kulları dahi, “Veliefendi'de bir bağ tutduk, kesim ile bu yaz orada eğlendik” dedikde, merkum Babayiğitoğlu, “birkaç gün zarfında Karadeniz'de çok gemi sakatlığı var” der iken o aralık top atıldığından, “acebâ kim geldi? Fransız'ın bir beyzâdesi gelecek burada anı beklerler. Buradan bir büyüklerden biriyle dahi üç kişi kibârdan o beyzâde ile berâber aşağı gidüb Frengistan'ın bir mahalline toplanacaklar, Mehmed Ali'nin cevâbını edecekler ve söz kesecekler. Zîrâ görünen fenâ, Abbâs Paşa Beyrut tarafına gelmiş, askeri oniki sâat içerü almış, İngiliz içerü girmiş, bizim asker de birlikde. Bizim askere şabka giydirmişler bilinmesün deyu. Abbâs Paşa haber göndermiş, İslâm kâfirin içinden ayrılсun deyu, bizim asker de ayrılmamış. Andan sonra Abbâs Paşa etrâfını çevirüb

almış, İngilizler İskenderiye’de toprak kazıyorlar” dedikde, me’mûr kulları dahi, “gazetelerde yazarlar, İngiliz şu kadar memleket aldı, İbrahim Paşa’yı kaçırdılar” dedikde, merkûm dahi “İngiliz’in baş tercümânıyla konuştum. Kâfir ağlar durur, İngiliz Devleti batdı, bu husûsda Hind tarafında İngiliz’in ne kadar zabtında yer var ise cümlesini Mehmed Ali Paşa asker gönderüb urdurmuş, asker gazevî ile riyâl almışlar. Anadolu’dan gelmiş bir tatar ile görüşdüm, tatar nakl eder ki, İbrahim Paşa’nın askeriyle Rusya’nın askerinin arası onsekiz sâatdir. İbrahim Paşa’nın yanında dört yüz bin askeri var, bir ucu Kayseriyye’ye dayanmış. Konya’ya haber göndermiş, Ramazan-ı Şerîf’in onbeşinde Üsküdar’a gireceğim deyu. Şerîf Şam-ı Şerîf’e gelmiş oturmuş. İzzet Mehmed Paşa ölmüş. İskenderiye’de tücârlara tenbîh etmiş, Osmanlı ve Fransız tüccâr sefinelerinden başkasına yük verir iseniz öldürürüm demiş. Pencşenbe Pazarı’nda Fransızlı Cino bâzergân otuz gemi kontorato etmiş. Üçbuçuk guraşa nevl. Mehmed Ali Paşa buğdayın erdebini kırk guraşa kesmiş. Âsitâneye çok zahîre geliyor imiş. Ortalığın ağzı dursun deyu büyü yapıyorlar tutmuyor, kimsenin ağzı yine durmuyor” deyu söylediği işidilmiş.

[320] Aksaray’da Eşref’in kahvesinde Bolu sancâğında Gökçesu nâhiyeli aşçı Hâcî Emîn’in nakli “Karadeniz yalısında Hisarönü kazâsında fukarâ ağaçlarının öşrü için muâraza edüb muhassılı öldürmüşler. Bolu paşası dahi nâhiyelerden adam toplayarak kazâ-ı mezkûr üzerine gitmiş olduğunu ol havâlîden bu def’a gelen aşçılardan işitdim” diyerek söylediği işidilmiş.

[321] Sultân Mehmed’de. Muvakkithâne ittisâlinde İsmail’in kahvesinde Kabakulak Mahallesi muhtârı Mustafa Ağa’nın nakli “İbrahim Paşa ile bu def’a hayli muhârebe olunarak perîşân etmişler ve su yerine kan akmış ve deniz kenarında olan ülkelerinden hayli yer zabt etmişler. Ve mukaddemâ Dürzî’yi andan yana diyorlar idi, lâkin aslı yok imiş, Dürzî bizlerden yana imiş. Bu Mehmed Ali Arab uşağına güvenür, lâkin Arab uşağı dönekdir, bel bağlanmaz. Mukaddem Fransız Mısır’da iken Arab uşağının cümlesini çağır-

dub birer riyâl veriyor ve benim dînime döner misiniz diyor, anlar dahi döneriz*ya seyyidî diyorlar, sonra yine çağırđub ikişer riyâl verüb Müslüman olur musunuz diyor, onlar dahi olunuz ya seyyidî diyorlar, anınçün Fransız anlara i'tibâr etmiyor. Arab milleti acâibdir, Mehmed Ali'nin ne fi'le ve ne hâlde olduğunu daha anlarlar ve kendüliklerinden paralarlar. Ve Firârî Ahmed Paşa'ya çok ikrâm ve izzet ediyor imiş, sofrasında berâber imiş. Lâkin havfından fâş eder ki Devlet-i Aliyye'nin donanmasını aldı buraya kaçırdı, şimdi de buradan benim donanmamı da alub berâber gavur içine kaçır deyu, anun içündür. Ve Rusya daha geçmedi, lâkin o geçmeksizin inşallahu teâlâ feth olur. Rusya'nın böyle ayak sürimesi hilekârlığından, ara yerde külâh kapayım deyu yapıyor" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[322] Ortaköy'den İstavros'a gider iken kayıkda asâkir-i hasa'dan Kavaklı Mehmed onbaşı ve mülâzım Mustafa Ağa birbirleriyle "Mehmed Ali'nin askeri cesûr ve yiğit derler ammâ pek korkakdırlar ve giçe muhârebesinde kör olurlar ve hatta Harperut'da olan muhârebede İbrahim Paşa'nın ordusunu giçe basdık ve askeri şu derecede şaşurdu ki tüfenk başına varamadılar. Ordusunu zabt edecek idik lâkin Hâfız Paşa merd da'vâ ile zabt ederim gecelik ile zabt etmem dedi, anınçün zabt olunamadı. Ve şimdi Beyrut'da olan muhârebeyi galibâ giçe ediyorlar. Ve Mısır'dan gelüb Kuleli karantinasında olanlardan işitdik, Mısır askeri livâlarından bir livâ takımıyla firâr edüb Ordu-yı hümayûn'a gelmiş ve Selim Paşa üçdört bin mikdârını askere almış ve birtakımını dahi buraya gönderiyorlar. Bu sefer Mehmed Ali pek fenâ oldu ve İbrahim Paşa dahi kemâl-i derece hırsından ve kahrından arâk kadehini eline alub, Allah beni şimdi bozuyorsun, fenâ ediyorsun, işte arâkı içiyorum diyerek içir imiş" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[323] Galata'da Fermeneciler içinde Arnavudköylü Rusyalı Nikola'nın mağazasında Anapolitanlı sarrâf İstefano'nun oğlu ve İngilizli poliçeci Yorgaki ve Rusyalı sarrâf İstefani otururlar iken mersûm Yorgaki "vakt-i şitâ takarrüb etdi. Bu muhârebe altı ay daha

uzayacak, tüccâra ve cihâna bir fenâlık verecek ve oranın ihtimâmına göre bu husûs bitecek, lâkin önü kış olma münâsebetiyle uzar. Ve Donanma-yı hümayûn'dan bir fırkateyn ve Mısır donanmasından bir fırkateyni mukaddemâ Mehmed Ali ikisini Berrû's-Şam sularına göndermiş olduğundan Devlet-i Aliyye zabt etmiş. Bu def'a gönderdiklerinden mâ-adâ içlerine Mısır esîrlerinden doldurmuşlar buraya gönderiyorlar" dedikde, mersûm İstefani dahi, "sen kışdan havf etme, uzamaz. Ve Fransız vapurundan ve gazeteden anlaşılan Devlet-i Aliyye düvel-i müttefikenin asâkiri Beyrut ve ol havâlîye çıkardığını ve günden güne içerüye gitdiklerini ve muhârebe olduğunu Fransız'a ülkesinde ahâlî duydukları gibi bir kere parlamışlar ve bu hafta gelecek vapurda anlaşılır Mehmed Ali'ye yardım edecekler mi yohsa etmeyecekler mi. Düvel-i müttefikenin dahi tabiatları ve bu tutuşları değişmez ise bir aya kadar bitirürler, zîrâ Devlet-i Aliyye ve düvel-i müttefike taraflarından onaltı bin tüfenk meydâna konularak zabt olunan ve olunmayan memleketlerin ahâlîsi kendi tabiatlarıyla gelüb tüfenk alarak Mehmed Ali ile muhârebe etmek üzere Devlet-i Aliyye askeriyle gitmişler ve uhdesinde olan yerlerin ahâlîsi dahi peyderpey taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye firâr etmekde ve Mısır askerinin kumandacılarından haylî zâbit firâr etmişler. Ya'nî kendü memleketlerinin ahâlîsinden mi kendüsini muhâfaza etsün yohsa muhârebeyi mi düşünsün. İki taraftan sıkışdı, elbetde yakında biter" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[324] Kuzguncuk'da karaolhâne karşusunda çukaçı Dimitri'nin berber dükkânında bakır yazıcısı Hâcî Tefvik Efendi'nin nakli "Hüseyin Ağa'dan işitdim, Fransız kıyâfetinde mi ola yâhûd Fransızı mı celb etmişler imdâd tarîkiyle Fransa askeri olarak yirmidört bin âdem İbrahim Paşa'ya gitmişler ve İbrahim Paşa'yı tutub İngiliz teknelerine koymuşlar ve babası Mehmed Ali'ye haber gitdiği gibi gâyet kederlenüb nüzül isâbet etmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[325] Bir mâh mukaddem herkesin hâl u tarz u tavrından Mehmed Ali tarafına her ne kadar soğukluk ve teneffür anlaşılmış ise de bu

def'a peyderpey meserretler vukû' bulduğundan berü cemî' nâs Mehmed Ali tarafına kalben ve kalan ba'zı ve adâvet bütün bütün nefret ve taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye teveccüh ederek Mehmed Ali'nin karîben muzmahill perîşân olmasına an samîmü'l-kalb duâ eylediklerinden ve hatta dün gece meserret-i velâdet-i hümayûn i'lân ve işâat zımında endâht olunan toprakları kahvelerde ve sair mahallerde içtikleri gibi kimisi inşallahu teâlâ Mısır alındı ve kimisi İbrahim Paşa tutulub geldi deyu şâd ve handân olduklarını me'mûr kulları işidmiş oldukları.

[326] Süleymaniye'de Tiryâki Çarşusu'nda Hâcî Kadri'nin kahve-sinde Kenânî Hâcî Ali Bey'in nakli "Devlet-i Aliyye'yi bu dereceye getirüb sıkındıya sokarak kâğıda muhtâc olmasına bu Mehmed Ali sebebdır. Allah muzmahill eyliye. Ve bu def'a çıkan meserret gazetesinden bahisle şu Mehmed Ali pek gavur ve hınzır ve pezevenk bir herif ki düvel ü millet-i sâire insâf edüb Mehmed Ali'ye Devlet-i Aliyye'ye etdin keyfiyyetleri terk eyle demişler. Bak bunlar millet-i âher iken insâf edüb böyle söylemişler, şu Mehmed Ali ne kadar dînsiz herif ki yine ihânet etmekde ısrâr ve taannüd ediyor. Kendüye mukarribleri Huda böyle yapacak derler ise, Allah ne yapacak ben yaparım der imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[327] Bozdoğan Kemeri'nde duhânî Margertin'in dükkânında oturanlara ketebeden Kâmil Efendi bu def'a çıkan gazeteyi okuduğunu ve tebaadan Osman Efendi dahi "Mısır zâbitânından bir mîralây askeriyle firâr edüb askerini Ordu-yı hümayûn'a bırakub kendüsi buraya gelmiş ve bu giçe livâ nişânı vermişler ve çok meserret var ve altı livâsı dahi firâr edüb Ordu-yı hümayûn'a gelmiş ve Dürzî beylerinden iki bey İbrahim Paşa'yı binikiyüz askeriyle muhâsara etmişler" deyu söylediğini dükkân-ı mezkûrda bulunanların cümlesi işitdikde şevket-meâb efendimize duâ ü senâ ederek Mehmed Ali'nin karîben muzmahill perîşân olmasına hulûsâne inkisâr eyledikleri ve mûmâileyh Kamil Efendi "İngilizlü birisi Berrü's-Şam taraflarına ta'yîn olub bir iki güne kadar çıkacak ve ben oraya varıncaya kadar biter yetişemem göremeyeceğim deyu teessüf

ediyor imiş. Yani bu derece kuvvet-i karîbeye geldi deyu söylediklerini iştirdim ki inşallahu teâlâ bayrama kadar biter iki bayramı bir ederiz” dedikde, mersûm Hulûsî Ahmed Paşa’nın tebaasından Hurşîd Ağa dahi “ben şu buradan giden biz dönemlere kızarım. Başkaları firâr edüb geliyor anlar niçün firâr edüb gelmiyorlar? Firârî Ahmed Paşa ile İncirköylü Hasan Bey’in zâtlarını bilirüz, çünkü bunlar sâye-i pâdişâhîde bu kadar rütbe kat’ edüb de ni’mete gark olarak bu kadar şeye mâlik olsunlar bu ihâneti etsünler. İnşallahu teâlâ şunlar tutulub geldikleri vakit Hasan Bey’in boğazına halka takub ve Firârî Ahmed Paşa’yı dahi başı yok zorgi kırık bir kayığa koyarak ve yanına dahi bir me’mûr koyub Kasımpaşa’dan Balat’a ve öteye berüye Müslüman ve reâyâ taşıdarak altı ay kayıkçılık etdirmelüdür. Efendisine ihânet edenin hâli budur, hemân Allah karîben göstere. Ve cennet-mekân hazretleri sağ olmuş olaydı yine bu ihâneti etmeğe niyeti var imiş, zîrâ yalusında kâr-gîrde ne kadar zi-kıymet şeyleri var ise cümlesini donanmaya alub gitmiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[328] Cennet-mekân hazretlerinin türbe-i şerîfinde olan İbrahim Paşa’nın sancâğının yaftasını birisi okur iken iki hâtûn dinleyüb “İbrahim Paşa’nın Allah belâsını versün, bu kadar çocuğumuz telef olmasına sebep oldu. Evlâdlarımızın kara haberi geldi, inşallahu teâlâ sancâğı geldiği gibi başları dahi buraya gelir, şu cennet-mekânın ruhu şâd olur” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[329] Üsküdar’da Büyük Hamâm’da tüccârdan Nemçelü Zonana’nın nakli “gazete geldi dün okudum. Eğer gazetenin yazdığı gibi işe mübâşeret etmişler ise karîben biter. Ve Trieste’ye Prusya ve Nemçe çok asker indirdi ammâ o askere hâcet kalmayacak, bitirecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[330] Zeytün İskeleyi’nde sâkin gümrük tarafından me’mûr Laz Ali Ağa’nın nakli “Donanma-yı hümâyûn kapudanlarına Mehmed Ali, benim ile berâber misiniz gavga edecek misiniz deyu sormuş, kapudanlar dahi sükût etmişler ise de Riyale Deli Mustafa

Bey, kapudanların cevâbları bendedir, birimiz gavga etmeyiz, şevket-meâb efendimize âsî olamayuz, doğru cevâbımız budur, demiş. Mehmed Ali dahi endişe üzere olmuş ve anlamış ki bunlardan fâide yok, nihâyeti bunlar bana Mısır'da bir fesâd çıkarırlar deyu alikoymağa cesâret edemeyüb, çâvuşlarını ve yüzbaşılarını kapudanlarıyla berâber Mısır'da durmayın nereye gider iseniz gidin demiş olduğundan cümlesi iki aded sefînelere binüb İstanbul'a geldiler” deyu Yeni Câmî’de Hüseyin’in kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[331] Sultân Bâyezid’da Çatal Hân derûnunda kahvede Üsküdar’da müteehhil Kurşunlu Mağaza’da karantina me’mûru askerîden muhrec Hüseyin Ağa’nın nakli “vapur ile Beyrut’a asker götürdük. Beyrut’da çok büyük gavga oldu ve İbrahim Paşa bozuldu, Şam’a kaçtı ve biraz askeri tutuldu ve birazı dahi bizim tarafa kaçdı ve Şam askerinden bir alây İzzet Mehmed Paşa’ya teslîm oldular. Ve burada İzzet Mehmed Paşa’yı yaralı diyorlar ise de kendü silâhı belinden kazâen boşanub ayağına kaba yerine biraz dokunmuş, lâkin zararsız. Ve Cebel-i Dürzî dört yüzbin kişi kadar bizim tarafa tâbî’ olmuşlar. Ve Mîr Beşîr oğlunu dahi İzzet Mehmed Paşa’ya gönderdi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[332] Asmaaltı’nda Yarımtaş Hân’da mütemekkin Rusya tüccârlarından Ohannes Bedros’un nakli “Beyrut tarafında çok büyük gavga olmuş Fransız Süleyman Paşa ile İbrahim Paşa beş on kişiyle Şam tarafına kaçmış, lâkin gavgada İngiliz cenerallerinden iki ceneral ölmüş ve Nemçe’nin büyüklerinden birkaç kişi ölmüş ise de Mehmed Ali tarafından zâyî’ olanın hesâbı yok. Ve Fransız Süleyman Paşa galibâ yaralı imiş, gazetede yazıyor ve şimdi Fransa elçisi geldi beynlerini bulub sulh etmek için ricâ ediyor, lâkin İngiliz kâil olmuyor. Ve İzmir gazetesinde yazıyor ki üç dört güne kadar Mehmed Ali nasıl olacak ise bellü olur. Rusya’nın askeri dahi kendi cümlesi birden Mısır üzerine hücum ederek büyük gavga olunacak” deyu Yeni Câmî’de Hüseyin’in kahvesinde Eflâk lisâ-nıyla söylediği işidilmiş olduğu.

[333] Galata'da çeşme meydânında müteehhil örücü İzzet Ağa'nın nakli "bizim vapur kapudanı İzzet Ağa'dan işitdim. Mehmed Ali'nin askerlerinden onbeşbin mikdârı İzzet Mehmed Paşa'ya kaçub teslîm olmuşlar. İzzet Mehmed Paşa dahi Kıbrıs tarafına geçürmüş" deyu meydânda câmi karşusunda Anesti zimmînin kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[334] Dikilitaş'da Süleyman Paşa Hânı'nda sâkin Bayburdlı Tatar Mehmed Ağa'nın nakli "Beyrut tarafları alınmış ve Şam Trablusu'nu dahi almışlar. İbrahim Paşa dört kişiyle Şam tarafına kaçmış, azıcık daha kaçmamış olaymış tutulacak imiş" deyu mahall-i mezkûrda Arabkirî Hâcî Halil'in kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[335] Direklerarası'nda Râşid'in berber dükkânında sâbık Bursa Milas tebaasından Kırkçeşme Mahallesi'nde sâkin İsmail Ağa'nın nakli "Mehmed Ali Devlet-i Aliyye ve düvel-i müttefike üzerime geliyorlar, benim ile gavga edecekler imiş deyu üç gün üç gece donanma etmiş ve Fransız haber göndermiş, sakın sıkılma, ben senin imdâdına yetişirüm demiş. Mehmed Ali dahi ben imdâd istemem benim askerim vardır demiş ve eğer benim askerim kırılır ise sonra sana haber yollarım, gel Mısır'a gir, eğer sen de Devlet-i Aliyye tarafından olur isen kendin bilürsün demiş. Bak şuna, Devlet-i Aliyye hâini olduğu bundan dahi bellüdür ki başı sıkıldığı gibi Mısır'ı gavvura verüb teslîm edecek, bu sevdâdadır. Allahu teâlâ hazretleri şevket-meâb efendimize tükenmez ömürler ihsân buyursun, kılıcı keskindir, inşallah kendi ayağıyla sürünerek gelüb buraya teslîm eder, anların birisi olmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[336] Bâb-ı Âlî'de nerdbân altındaki kahvede tebaadan uzun Mustafa Ağa'nın nakli "Düvel-i müttefike Mehmed Ali ile güzel gavga etmişler ve fütûhât olduğunu İngiliz bu tarafa yazmış. Ve Mehmed Ali'yi bu def'a bitürirler ve Firârî Ahmed Paşa dahi cezâsını bulur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[337] Eyüb'de İslâmbey Mahallesi'nde mütemekkin ve Çukacı Hânı'nda odası olan Ermeni milletinden Minas'ın Sultân Bâyezid'da Ferhâdpaşa'nın kahvesinde nakli "cennet-mekân hazretleri sâir vüzerâyı dâimâ azl ve tebdîl ederler idi. Sâbık Mısır Vâlisi Mehmed Ali'yi otuz seneden berü azl etmediler. Ve devletçe kendüsinden sadâkat me'mûl olunur iken o bunca vakitte kuvvet peydâ edüb bu def'a ihâneti anlaşıldı ve cemî' düvel bize ancak Devlet-i Aliyye lâzımdır, bizim ticâretimiz onunladır, bunun hakkından gelelim deyu bi'l-ittifâk hücûma karar verdiler. İnşallahu teâlâ bu defa karîben bütün bütün bitürürler ve helâk olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[338] Halil Paşa'nın akkâmbaşı Davudpaşa Mahkemesi'nde sâkin Şamlı Ömer'in nakli "bu def'a İbrahim Paşa Akka'ya geliyor ise de Akka ahâlîsi kal'adan içerü koymamışlar. Artık İbrahim Paşa'nın işi bitdi, hemân Allah vücûdunu kaldırır da ümmet-i Muhammedî dahi kurtara" deyu duâ eylediği işidilmiş olduğu.

[339] Sultân Mehmed'de Muvakkithâne ittisâlinde berber İsmail'in kahvesinde Altıay Mahallesi'nde Maymuncu sokağında sâkin camcı Hüseyin Ağa'nın nakli "bu Mehmed Ali iki çift cevâb için başına açdığı işi iki cihân bir araya gelse yapamaz. Devlet-i Aliyye donanmayı istediği vakit vermiş olaydı bu heyete varmaz idi, şimdi çok âdem telef olur. Ve İngiliz Devleti karaya yetmişbin zırhlı askeri döküb Mehmed Ali'ye hayli sâtır atmış. Lâkin İngiliz Devleti her ne kadar cenkçi ise de otuz kırk senedir gavga etdiği yokdur, hayli kuvvet kesb etdi, şimdi birden bire sokulur sonra beş onbin kişisi kırıldığı gibi yılar ve gerüye çekilir. Ammâ Rusya Devleti cenkçidir ve askerinin yedi yaşından yetmiş yaşına kadar cümlesi gavgaya kanıkmışdır. Eğer o Mehmed Ali'ye geçmiş olaydı ne kadar askeri kırılса yine kayd etmez. Lâkin o Rusya da fitbâzdır, geçdiği yerleri takviyet ve metânet vermeyince geçmeğe ihtirâz eder. İnşallahu teâlâ Rusya geçmeksizin tekâmîl olur, ana ihtiyâc kalmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[340] Ali Fakîh Mahallesi'nde müteehhil Hurşîd Ağa'nın mahall-i mezbûrda Hâcî Ali Ağa'nın hânesinde nakli "Dürzî başının odasına gitdim, birkaç reâyâ oturmuşlar bunca senelerden berü atalarımız babalarımız ve bizler Devlet-i Osmaniyye sâyesinde râhat geçinür idik, şimdi düvel devletimizin arasına girüb kendilerine bend etdiler. Hakk teâlâ hazretleri devletimize zevâl vermeyüb bizleri cins-i âher eline düşürmesün dediler" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[341] Ese Kapusu'nda Hâcî Mehmed'in kahvesinde mahall-i mezbûrda müteehhil siyahî İbrahim Ağa'nın nakli "mukaddem Urfâ'da İbrahim Paşa ile etdiğimiz gavgada bir tabur Arab askerini gerü çevirüb bizim orduya götürdük ve Arab elbiselerini değiştirüb yine bizimle berâber gavgaya gitdiler ve bizim taburdan ilerü gidüb gavgâ etdiler. Şimdi dahi askeri İbrahim Paşa'ya yangındır, gavgâda cümlesi bu tarafa dönerler. Ve hem ahşamda ve hem sabâhda Akka'nın alındı haberi gelür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[342] Mısır'dan gelen yüzbaşılardan Râmi Çiftliği'nde sâkin Kayseriyyeli Refîk Ağa'nın nakli "İzzet Mehmed Paşa İbrahim Paşa ile hayli gavgâ etmiş ve hayli askerini kırmış ve Osman Paşa'yı öldürmüşler ve Fransız Süleyman Paşa'yı kolundan urmuşlar ve İbrahim Paşa'yı üç atlu ile kaçırmışlar. Firavun gibi bir herifdir, ele girmez ve civa gibi başı sıkıldığıyla kaçır" deyu Sultân Bâyezid'da ayakda söylediği işidilmiş olduğu.

Kasım 1840*

[343] İbrahim Paşa Hamâmı civârında Şekerci sokağında sâkin İsmail Ağa'nın Aksaray'da Kâtib Câmîi ittisâlinde kahvede nakli "yeni çıkan Takvîm'i okuduk, Allah zevâl vermesün şevket-meâb efendimize, çok yerler almışlar. Pâdişâhlar ile başa çıkılmaz, anlar kerâmet sahibidir ve anların nüfusu dağı taşı eridir. Sultân Bâyezid Veli Hazretleri câmi yapdırur iken bir kraldan elçi gelüb sefer isti-

* BOA, İ.DH., 1232 (25 N 1256 – 20 Kasım 1840).

yor. Git kralına söyle şöyle parmaklarımı uzatdığım ile iki gözünü birden çıkarırım deyüb kralın anında gözleri çıkıyor. İşte pâdişâhlar böyle kerâmet sahibleridir. Şimdi kapusızdan ve asâkirden yirmibin kişi kadar rızâlarıyla toplayub yazsalar ve biraz dolgunca mâhiyye ve temiz silâh ve at verseler kırkbin kişiye mukâbil olurlar. Bunu vezîr vüzerâ akıllarına gelüb şevket-meâb efendimize söyleyerek icrâ etseler pek eyü olur ve çok âdem tâlib olur ve Mehmed Ali'yi dahi kolaylıkla feth ederler. Mukaddemâ cennet-mekân hazretleri o Mehmed Ali'nin üzerine sancâk-ı şerîfi çıkaracaklar idi, öyle olmuş olaydı cümle alem sancâk-ı şerîf ile berâber gider idi. Ya'nî cennet-mekân hazretleri Mehmed Ali'yi feth edemedi ve merhûm olub gözü arkasında kaldı, lâkin inşallahu teâlâ o acıyı şevket-meâb efendimiz çıkarır. Çok akıllı pâdişâhdır, Allahu teâlâ hemân ömürlerine bereket versün" deyu hayr duâ eylediği işidilmiş olduğu.

[344] Galata'da Karaköy İskeleyi karaolhânesi ittisâlinde süvâri asâkirinden biri durur iken İngilizlü serhoş bir Frenk gelüb askere bir tokat uruyor ve asker dahi tutub karaola al diyor ise de karaol almadığından Frenk'i döğerek karaolhâneye sokuyor ve yüzbaşısı dahi askeri döğiyor. "Karaolhânenin içinde âdem döğmek nizâmında var mıdır" dedikde, ol dahi "ya ben al dediğim vakit almamanız nizâmından mıdır" deyu mücâdele eyledikleri görülmüş olduğu.

[345] Firuzağa'da Mehmed'in kahvesinde sâatci Beyoğlulu Baron zimmînin nakli "Galata'da Yeni Câmî civârında olan lokantonun önünden geçer iken gece sâat altıda üç Müslüman kıyâfetine ve üç Frenk kıyâfetine altı kişi çıkdı ve yanımda sâatler var idi benim, kovaladılar. Güç belâ Karaköy karaolhânesine düşdüm" dedikde, Kadirhâne şeyhi efendinin uşakları dahi "bizi de dün gece orada koğaladılar, lâkin biz efendi ile berâber dört kişi idik dokanamadılar" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu

[346] Galata nâzırı tulumbacılarından yirmi kişi ve yirmi yirmibeş kadar Frenk iki taraf olub İngiliz Kançılaryası me'mûrunun oğlu

bir Frenk çocuğunun arkasına düşerek zorbazlık ile gürüldü ederek oğlana siz alursunuz vermeyiz, biz aluruz olur olmaz deyu gavga ile geçerler iken kavvâslar bir takrîb tulumbacı Ermenilerin ellerinden alub Frenk'i ve Frenk tarafından birini nâzır konağına gönderüb mahbûs etmişler ise de tarafından Galata'da hayli kesân ayağa kalmış gibi anlaşılmış ve merkur kavvâslar, bu gece bize de etmek geldi, konakta bizler de çocuğa yaklaşıyoruz dediklerinde, me'mûr dahi, nâzır konağındaki olan kavvâslar nerede, bu Galata'da sâat altıdan sonra Albanozlular âdemi soyuyorlar dedikde, her kahvede çalgı ve oğlanlar var, anları bekliyoruz, birazımız dahi Çukur nâm mahallde geziniyoruz" deyu dün gice söylenildiği işidilmiş olduğu.

[347] Balıkpazarı'nda mukaddemâ tamga odasında tahsîldâr olub şimdi İngiliz tüccârı tahsîldârı bulunan Geneson zimmîye tesâdüf olunarak karşuda ne işidiyorsunuz deyu suâl olundukda, mersûm dahi "cemî" tüccârın gazetelerden anladıkları bu iş bitmiş ve eğer mûhiş lakırdı işidiyorsanız anları islâm söylüyor, aslı yokdur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[348] İrgâdpazarı'nda aşçı dükkânı ittisâlindeki berber dükkânında Trablus'dan gelen Ayntablı yüzbaşılıktan mütekâid Mehmed Ağa'nın nakli "İstanbul'da geçinmek sıraları savmış, Trablus'dan geldiğime pişmân oldum. Doksan gurus maâş bağladılar, tebaalığa girsem Devlet-i Aliyye hizmetinden çıkmadır deyu kimse yanına almaz, şimdi kuruyorum yine Trablus'a gitmeğe. Geçinecek iki yer kalmış, biri Bağdad biri Trablus, kûsûrlarında geçinmesi pek güç. Ve benim burada bıraktığım âdemlerin kimisi yüzbaşı ve kimisi mîralây olmuş. Ve teehhül etdim, kendü kendümi belâya uğrattım. Otuzbir günden sonra karı bizi dışaru etdi, boşadım. Ve sonra bir evlâdım dünyaya gelmiş, ana dahi otuz gurus mâhiyye bağlatdılar. Şimdi bütün bütün şaşurdım, başımı alub gideceğim" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[349] Üsküdar'da Ağa Hamâmı civârında kâtib Şâkir Efendi'nin kendü konağında nakli "Burdur'dan Hasan Paşa ile Antalya'ya

gider iken bir ma'nâ görüb bana sabâhleyin ta'bîr etdirdi. Kendü-yi İskenderiye'de görmüş, üzerine bir arslan hücûm eder imiş, bir dürlü kurtılamamış, hemân üzerine geldiği sâat kafasına bir yumruk urub sersâm etmiş ve arslanın iki dudağından tutub iki parça eylemiş olduğunu nakl eyledikde, ben dahi Mehmed Ali'nin telefî senin elinden olsa gerekdir deyu ta'bîr etdim. Andan sonra rü'yâsı çıktı, bu def'a ta'yîn oldu, hemân Hüdâ selâmet versün. Ve cennet-mekândan sonra şevket-meâb efendimiz cülûs buyurduklarında Mehmed Ali'ye mazâ mâ mazâ, pederimin gününde her ne oldu ise afv eyledim, bundan böyle vezîrimsin deyu hatt-ı hümayûn gönderdi. Bunun üzerine şimdi tuğyân etmek ana düşer mi, hemân Allah kahr eylesün. İbrahim Paşa'yı bir dağda muhâsara etmişler, iki âdem ile kaçmış inşaallahu teâlâ bayram namâzında şevket-meâb efendimiz gazîliği okudur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[350] Üsküdar'da mahkeme civârında humbaracı Hâcî Mehmed'in kahvesinde sâbık müjdecibaşı Hâcî İbrahim Ağa'nın nakli "bu def'aki gazetede Akka'ya beş sâat kala bir mahallde sekiz sâat gavgâ olmuş. İnşallahu teâlâ Akka kal'ası Gülek Boğazı gibi elimize geçer, ol vakit Mısır alındı gibidir. Bunun cümlesi şevket-meâb efendimiz hazretlerinin ikbâl-i şâhâneleridir" deyu birtakım duâ eylediği işidilmiş olduğu.

[351] Yine kahve-i mezkûrda asâkir-i bahriyye-i şâhâne yüzbaşılardan Ahmed Ağa'nın nakli "bu def'a Patorna beyi ile birtakım kapudanlar ve asâkir-i bahriyye zâbitânımızı İskenderiye'den Mehmed Ali bu tarafa göndermiş ve deli Mustafa'ya dahi sen de git demiş ve ol dahi bu tarafa geldiğim sefîneyi bana verir isen ol vakit ben de devletime giderim deyu cevâb verdiğinden şimdi deli Mustafa'ya ve ol tarafda olan asâkir-i bahriyye mîralâylarına gazab edüb sürmüş ve yanında başka bir zâbit var imiş ve ol tarafdand gelenler bana söyledi, Mehmed Ali'ye gayet perîşânlık çökmüş. İnşallahu teâlâ zevâlîdir, belâsını buldı" deyu Devlet-i Aliyye'ye birtakım hayr duâ eylediği işidilmiş olduğu.

[352] Yenikapu civârında Dûlbendci Mahallesi'nde müteehhil be-destân münâdîsi Şükrü Ağa'nın nakli "elhamdülillahu teâlâ Mehmed Ali bizim asker ile her kangı yerde gavga eder ise Mehmed Ali bozulub toplarını ve cebhânesini dahi almağa vakit bulamayub firâr ediyor. İnşallahu teâlâ her kemâlin bir zevâli olur, bu def'a Mehmed Ali'nin zevâlidir" deyu Sultân Bâyezid'a gider iken ayak üzerinde söylediği işidilmiş olduğu.

[353] Kumkapu civârında Nişâncı Mahallesi'nde müteehhil tarakçı Hâcî Hasan Ağa'nın nakli "altmış yaşına girdim böyle âsûde devir görmedim. Herkes kendü zevkinde, kimse kimseye birşey söylediği yoktur. Lâkin bir endişe var, hayırlısıyla o da def' olaydı da şevket-meâb efendimiz mesrûr olur idi ve cümle nâs dahi mesrûr olur idi" deyu mahall-i mezbûrda berber Süleyman'ın kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[354] Aksaray'da kahvede Yenikapu civârında Kazgânî Mahallesi'nde müteehhil olaycı Mahmûd Ağa'nın nakli "bu def'a Mısır cânibinden birtakım esîr gelmiş ve esîr ile İbrahim Paşa'nın sancâğı gelmiş, elhamdülillah cennet-mekân hazretlerinin türbe-i şerîfine koymuşlar. Ve inşallahu teâlâ Mehmed Ali'yi dahi tutub öldürmiyerek cennet-mekân hazretlerinin sebîlinde üç gün sebîlcilik etdirecekler imiş, ibadullah su verdirecekler imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[355] Ayasofya'da Saray Meydânı'nda çeşme karşusunda müteehhil Galata'da kahveci Ali'nin nakli "kumarcının birisinden sarı takım bir çift piştov yetmiş guruşa aldım, şimdi dokuzyüz guruş veriyorlar vermedim. İki senedir Galata'da kahvecilik ederim güç belâ bir kelepire düştüm" [deyu] bedestân dellâları ile alışveriş sohbetleri etdiklerini mahall-i mezkûrda Nevşehirli Receb'in kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[356] Galata'da hamleci Emîn'in kahvesinde Arnavudköylü simsâr Kosti zimmînin nakli "ahz ü i'tânın kesâd olması akçenin

yokluğundandır. Şimdi çıkan kâğıdları ahz ü i'tâda Frenk almamakça yine ahz ü i'tâ topaldır. Tüccâr gümrüğe verse gümrük almağa nâz ederler. Ne vakit şeref bulur? Devlet-i Aliyye'nin rüsumâtı tahsîl olunan gümrük ve ihtisâb gibi mahallerden tüccâr resmi yaturmağa geldiklerinde akçe verir ise akçeyi almayub kâğıd isteseler bir kat i'tibâr bulur. Ve dışaruda gerek Efrenc ve gerek tüccâr beyninde alub vermeğe i'tibâr ziyâdesiyle olur. Devlet-i Aliyye'nin ahz ü i'tâsında dahi kolaylık olur, tüccâr ve esnâfın da ticâretleri açılır. Eğer gümrüklerden almazlar ise Efrenc tâifesi dahi almağa nâz ederler. Sâir düvel ülkelerinde böyledir, fakat gümrüklerden alınur ise dışaruda şeref bulur. Geçende bir dostum Abdüllah yüzdörtbin guruş dolandırub firâr ediyor ise de benimle eyü konuşur idi. Birde alacaklusının biri önüne kavnâs katmış geldi bana sordu, haberim yokdur dedim, eğer haberim olaydı beş on bin guruşunu alur idim. Birtakım âdemle konuşurum, kimi şu yana bu yana firâr etmededir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[357] Unkapanı'nda kahveci Osman yazıcının nakli "buraya Moralılar geldi, gazeteleri gelmiş. İbrahim Paşa Akka kal'asını muvâzaaten boşaltmış, kal'anın önünde lağm var imiş. İngiliz'in askeri dışaruya çıkub kal'aya yürüyince lağmı atmış çok insan telef olmuş dediler, anlardan işitdim. Rabbim teâlâ devletimize zevâl vermeye" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[358] Üsküdar İskelesi kayıkçılarından Kandillili Mehmed'in kendi kayığında müşterîlere nakli "bizim kazânın a'yânlarından dolayı burada ne kadar vilâyetlümüz var ise şevket-meâb efendimize arzuhal takdîm etdik. Vilâyete muhassıl gelmezden evvel a'yânlar bir çürük kazâdan binikiyüz otuzaltı kîse akçe aldılar, nereye verdikleri ma'lûm değil. Fukarâ, hesâbını sormak için arzuhal verdik, şûrâya havâle oldu, şûrâda olanları dahi bu maslahatın sonunda mazarratı olacağını anlamış olduklarından arzuhalimizi gaib etdiler, içimizden söz anarlardan üç beş kişi nefy etdiler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[359] Kadıköyü'nde kahvede Harperut tarafından vürûd eden asâkir-i hassa yüzbaşlarından Süleyman Ağa'nın nakli "Harperut'da iken Kürdlerin hâsılâtından mâhiyyelerimizi verirler idi, alur idik. Bu def'a Harperut'da iken işlemiş sekiz aylığımız var idi, Kürdler dahi İbrahim Paşa gelecek deyu beklerler imiş, gelmeyince bizler dahi Kürdlerden mâhiyyelerimizi istedik, anlar dahi tüfenklerinin ağızlarını gösterdiler, bir akçe vermediler. İstanbul'a geldik, elhamdülillah şevket-meâb efendimiz hem ihsân verdiler ve hem sekiz mâhiyyelerimizi verdiler" deyu dua eylediği işidilmiş olduğu.

[360] Ortaköy'de köprü başında Fransalu eczâcı Nikolaki'nin nakli "bizim gazetede yazmışlar, Fransa'da hayli kıtâl olmuş, biraz ihtilâl var imiş, fitne zuhûr etmiş ammâ bilmem nasıl oldu gelecek gazetede yazar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[361] Cennet-mekân hazretlerinin türbe-i şerîfi karşusunda Ermeni'nin berber dükkânında Nâfiz Efendi'nin şamdâncı arkadaşı Hasan Ağa'nın nakli "bir fenâ tecellimiz var imiş. Nâfiz Efendi'nin yanında iken Edirne'de eyü râhat ediyor idik, azl oldu yine yanında olarak râhat ediyor idik. Sonra nefy etdiler, bizler dahi yanından dağıldık ve iki yerden mektûb-i sâmi aldım, Aydın muhassılına gitmek için. Lâkin haber aldım, sâir muhassıllara gidenlere ay başında ellişer guruh verüb ister iseniz oturun ister iseniz gidin diyorlar imiş, anıncün ben de gitmedim. Bizler ne fenâ kepâze olduk" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[362] Zincirlikapı'da Bolulu'nun kahvesinde Nureddin tekyesi civârında sâkin Tatar Halil Ağa nâmında birinin nakli "Baruthâne kazâsında kâtil ve zorbâz bir herifin bir devecide sekizyüz guruh alacağı olub bir kaç def'a matlûb etmiş ise de alamamış olduğundan tutub deveciyi direğe bağlayub kırk gün alakoyub develerini salıvermiş, deveci dahi nâcâr sekizyüz guruhu verdikten sonra anı dahi salıvermiş" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[363] Ortaköy'de iskele başında berber Toros zimmînin kendü dükkânında nakli "benim karındaşım gemiler ile Mısır'a gitdi. Ka-

rındaşım söyledi, gelmemize sebep Mehmed Ali bizim gemilerin askerine iki mâhiyye verdi, sonra vermedi, asker parasız kaldı, başladılar borç etmeğe. Sonra bu maslahat böyle olunca başladılar dışarıya çıkub gavur çıfıt öldürmeğe. Mehmed Ali bakdı gördü bu asker bir fesâd edecek deyu bize bir dürlü emniyyet edemeyüb bi-zi ve kapudanları ufak tüccâr teknelerine doldurup İstanbul'a gönderdi" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[364] Kuruçeşme'de kahvede küçükgöz Süleyman Ağa'nın nakli "bizim asker Beyrut'a girdikleri günü İbrahim Paşa bozulmuş, kaçar iken bizim asker, oha! oha! deyu çağırmuşlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[365] Sofular Mahallesi'nde Hasan Çavuşoğlu Hasan Ağa'nın hânesinde Vîrânşehir a'yânı Mehmed Ağa'nın nakli "her tenbîh ve her düzen güzel, lâkin Sultân Bâyezid Câmi-i şerîfi içerüsine girdim, birtakım âdem bir tarafa, birtakımı bir tarafa oturmuşlar kimisi alışveriş ve kimisi hovardalık lafı söylüyorlar. Anların galabalığından bir namâz kılacak yer yok, câmi-i şerîfe yazık, anı dahi tertîb etseler de yoluna koysalar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[366] Karamân-ı sagîr hamâmına bir nakkâş ve esnâfdan bir âdem gelüb nakkâş soyunub içerü girdikten sonra öbiri nakkâşın sâat ve akçe kîsesini alub boğçasına koyduğundan, dellağın "dışarudaki âdem senin ahhâbın mı? Akçe kîseni ve sâatini aldı" deyu haber verdiğinden nakkâş dahi, "ahhâbım değil, aman tutun" demiş ve o âdem giyinüb gideceği vakit hamâmcılar tutmuşlar. Nakkaş dahi dışaru çıkarak "akçe kîsemi ve sâatimi bırak" diyerek çıkartmış ve o âdem dahi cebinden altın ile dolu bir kîse çıkarub orta yere dökmüş ve "bu kadar altunu olan âdem hırsız mı olur? Siz beni hırsız mı çıkaracaksınız?" demiş, nakkâş dahi anı karaola verecek olmuş ise de hamâmcı "mübârek günde neye lâzım" deyu salıvermiş olduğu hamâm-ı mezkûrda söylenildiği işidilmiş.

[367] Kuruçeşme Câmi-i şerîf imâmı Mustafa Efendi beher kîsesine on guruş fâiz olmak üzere mahall-i mezkûrdaki bakkal Papa-

soğlu'na ikibin guruş verüb bir sene fâizi almış ise de şimdi bakkal iflâsa çıkmış ve imâm efendinin akçesi batmış olduğundan, kahve-de bulunan ecnâs, “sen ulemâdan bir âdemsin, sâir yerde olan akçeleri de al tevbekâr olub âher bir kâra bak, zirâ bu bir fenâ kârdır, başka yerde olanlar da batar” dediklerinde imâm efendinin dahi darılarak hânesine gitmiş olduğu görülmüş.

[368] Sultânahmed Meydânı'nda Mustafa Bey'in kahvesinde Halil Paşa'nın akkâmbaşı Şamlı Ömer'in nakli “şimdi hemşehrilerimizi gördüm. Mehmed Ali Paşa pişmân olmuş. Evvelâ Anadolu ve Arabistân kolunda zabt ettiği memleketlere, pâdişâh sizin memleketlerinizi kâfire vermiş rızânız var mı demiş, ahâlî dahi, Devlet-i Aliyye verdi ise biz memleketlerimizi vermeyüz cevâbını vermişler ve kâfir ile gavgâ edeceklerine her memleketden sened ü fetvâ alub ittifâk ettikten sonra ahâlî anlamışlar ki Devlet-i Aliyye'nin bu iş-den haberi olmayub sâde Mehmed Ali'nin düzmesi ve düvelin Devlet-i Aliyye'ye i'ânesi olduklarını. Andan sonra cümle ahâlî Mehmed Ali'den yüz çevirüb kat'î cevâb vermişler, bizim devletimizin gazetesi ve fermânı geldi cümleye beyân oldu, kâfir sözü yok ve tevcîhât defterinin sûretini dahi gördük, vezîrlerde de beyân oldu, senin her işin hîledir demişler. Mehmed Ali dahi pişmân olmuş barışmanın kolayına bakar imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[369] Samatya İskelesi'nde tenbâkûcuya muttasıl Ermeni'nin kahvesinde asâkir-i mansûre kaimmakamlarından Üsküdarlı İsmail Bey'in nakli “Kıbrıs'da bir Ayasofya Câmii var. Sâbık muhassıl seyyid Mehmed Ağa câmii-i şerîfi ta'mîr etdirir iken iki pençere arasında kırkbin kîse akçe buluyor ve andan mâ-adâ mihrâbın altında bir yer açılıb ol mahalden de vâfir akçe çıkub buraya bildirdi ise de cüz'î şey ile kapatdı. Kendüsünde tükenmez akçe vardır, Kıbrıs defîne yeridir, şimdi Kıbrıs'ı yine verseler gider. Hüseyin Paşa dahi buldu idi, göstermediğinden azl etdiler. Şimdi çıkan kâğıdların sâhtekârları tutulmasıçün ba'zı mahallere erbâbından biraz âdemler konulsa eline geçen anlara göstermedikçe alıneb

verirse ya'nî sâhtesi var ise çabuk tutulur. Efendilerimizin hâtırlarına gelse bunu tertîb ederler pek eyü olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[370] Yedikule civârında tavukçu meyhânesinin ustası Lambo zimmînin meyhânede nakli “Mehmed Ali’nin üzerine dört düvel birden kalkdı, biri kolundan biri bacağından tutar eğdirirler. Bunu yapan Rusya’dır aşağıki düvel baş edemez., Osmanlu dahi sıkılır ise Rusya’da ol vakit asker çekecektir. Bir kralda böyle iki taraflı gavga olmamış. Bu sefer Mehmed Ali’yi kendü bildiği gibi atub tutmağa bırakmazlar, bitürürler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[371] Kocamustafapaşa’da Tatar’ın kahvesinde Ali Fakîh Mahallesi’nde müteehhil Tatar İbrahim Ağa’nın nakli “bizim devletimizin postası işleyecek, eğer Rusya ile Nemçe’nin postalarını dahi bizim postaya merbût ederler ise eyü olur, eğer olmaz ise bizim tüccârlarımızın çoğu Rusçuk koluna Nemçe postasıyla ve Niş tarafına bu iki devletin postalarıyla gönderirler. Anları gözetüb bizim tüccârlarımızın kâğıdları bizim postahânedan gider ise belki masârifini koruyabilür. Bu misillü tüccârın sâir düvelin postasıyla gitmemesini ziyâde gözetmek ister” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[372] Kahve-i mezkûrda Davudpaşa İskeleyi’nde mağazacı kömür-cü Ahmed Ağa’nın nakli “benim yalını Frenk istiyor, vereceğim. Yalı eyü olduğu için Frenk ziyâde akçe veriyor fûrûht edeceğim” deyu refîki Ali Ağa’ya söyler iken işidilmiş olduğu.

[373] Ortaköy’de berber dükkânında Kuruçeşme’de mütemekkin Yorgi kalfanın nakli “Hüseyin Ahmed Ağa’nın yalısını yaptım. Sonra nizâ’ etdi. Yetmişikibin guraşa keşf olundu. Hâkim i’lâm etdi, şer’le murâfaa olundukdan sonra i’lâmı alub doğru Hüsrev Paşa’ya veriyor. Ol vakit Hüsrev Paşa’da Sadrâzam idi. İ’lâma bakub, bu yalancı kâzib herifin sözüne bakub i’lâm eden hâkimi ve beni çağırub örfen, kâfir senin kum meydânında boynunu ururum deyu zor ile i’lâmı elimden alub, hâkime dahi seni sürerim di-

yerek kırkbin guruşa örfen bir i'lâm yazdırdı. Otuzikibin guruş şer'an hakkımı iptâl etdiler. Allahdan bulsun, evimi eşyâmı bütün satdım, fülûs-i ahmere muhtâc oldum. Ben de şimdi şevket-meâb efendimize arzuhal takdim etdim, şûrâyâ çıkmış, yeniden murâfaa olacağız. Bu Sadrâzam şu zâlimin elinden hakkım olan otuzikibin guruşu alıverir, zîrâ şûrâda Hüseyin Ahmed'i bilmezler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[374] Kocamustafapaşa'da Tatar'ın kahvesinde müezzin Ahmed Efendi'nin nakli "donanmaları bozmamışlar, yine velâdet var imiş. Bu sefer inşallahu teâlâ şehzâde ile mesrûr oluruz. Bundan böyle Hakk teâlâ hazretleri şevket-meâb efendimize ömürler versün" deyu çok dua eylediği işidilmiş olduğu.

[375] Kasımpaşa'da Hüseyin Ağa'nın kahvesinde birtakım Tersâne-i Âmire yüzbaşları oturur iken içlerinden Mehmed Efendi'nin nakli "biz Mısır'da iken Akka kal'asının topçubaşısı bizim paşalara geldi, cevâb verdi ki, siz gelin bir iki muhârebe etdikden sonra kal'anın kapusını açarım demiş ve paşalar dahi yirmibin guruş ikrâm etdiler böylece topçubaşı Akka kal'asının kapusını açacak. Ve Şam-ı Şerîf'in ahâlîsi İzzet Mehmed Paşa'ya haber göndermiş, bizler hâzırız üstümüze gelin teslim oluruz demişler. Ve Mısır'ın içi karışmış ve bu günlerde Mehmed Ali'nin telef oldu haberi gelür. Hemân Hakk Teâlâ hazretleri pâdişâhımıza tükenmez ömürler ih-sân eylesün. Mehmed Ali ne köpekdir. Pâdişâh nüfusu dağı taşı eridür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[376] Kemeraltı'nda molataşı önünde ahşam üzeri birtakım âdem Akka kal'ası meserretinin gazetesini okurlar iken Frenk'den muhtedî tâlimci İbrahim Ağa dahi orada durur iken "vâkıa bu Akka'yı alınur bilür idik, lâkin bir altı ay kadar sürer der idik. Şimdi böyle çarçabuk alınmasını aklımız kesmez idi. Herkes tefekkür ediyor, lâkin bu işleri gören bizim donanma değildir, Nemçe'nin büyük donanmasıdır" dedikde, şalcı Hacı Mehmed Ağa dahi, "sizin ta'rîf ettiğiniz gerek Nemçe ve gerek İngiliz büyük donanmaları mukad-

ابدتہ کوہ برہم کا کج فوری چشمہ منکر ہوئی قلقلہ نکالنے کے لئے جس وقت قلقلہ نکالے گا بالیسی دلیرم ہو کر تلخ بقی بزمیہ کی غزلیہ
 کشا لاتی ہے حال کے علم ہی اپنی شکلہ منانہ اور تلخ ہو کر اعلیٰ قلوب طوری صبر پشایہ پر پیر و لوفت صبر باخدا ہے
 صبر اعظم منہر علم کے قلوب ہو لاتی کا کتبہ صبر کے سوزے با قیہ علم کے ہر حال کی وہی جاغریوں عرفا کا کثر شک قوم مؤلف
 ہوئی در درمیں دلو زردیہ اعلیٰ اللہ الوبہ حالہ دہی سنی سورج دریا کے شہدیک غرض عرفا بخلا و بارور در دریا کی
 غرض عرفا نفسی بظاہر ایدہ لایہ نہ ہو دہی اشیاں خود صاحب قلوس صبر محتاج اولم نہ سوس کو کتبہ قلوس عرفا لایہ
 ایدہ شہدیک صبر کے منانہ اور ہمزہ صبر اعظم خوف نکالے گا لایہ ہمزہ دلاہ اور لایہ غرضی البورہ ہمزہ شہدیک
 ہمزہ دلو سوزہ کی زلزلہ اور لایہ

demâ senelerce Akka kal'asını döğmüşler imiş, yine bir şey müfîd olmamış. Bu yine Hudâ zevâl vermesün şevket-meâb efendimizin hulûs-i pâklarıdır ve vükelâ hazretlerinin gönüllerinin birlikliği ve cümle nâsın gönüllerinin ol taraftan teneffür etmesidir. İnşallahu teâlâ an-karîb bâkî kalan mahalleri yine bunlar gibi aluruz ve mesrûr oluruz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[377] Mevlevîhâne Kapusu civârında müteehil asâkirden muhrec mûy-tâb Ahmed Ağa'nın nakli "mukaddemâ Konya gavgasında hastahâne ağası idim. Bizim askerin korela hastalığından nısfı sergî oldu, lâyıkiyla gavga edemedik. Bu def'a böyle meserret haberleri oldukça burada olan asker dahi gitmesini istiyor. Niçün der isen, bunun sonunda mâl ganîmet var hem iftihâr var. Ben bile sakalım olmayaydı gider idim" deyu Karagümrük'de mûy-tâb ağası Mustafa Ağa'nın hânesinde iftârda söylediği işidilmiş olduğu.

[378] Kumkapu civârında müteehil Sultân Bâyezid'da tesbihçi Hâcî Mehmed'in nakli "İskenderiye Limânı'ndan dışarıya bir gemi çıkarmıyor. Mehmed Ali'nin tâlî'i döndü. İnşallahu teâlâ nusret bizimdir, uhdesinde olan memleketleri kolaylık ile aluruz ve hem pâ-dişâhımız ve hem biz an-karîb mesrûr oluruz" deyu mahall-i mezbûrda Karabet zimmînin kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[379] Tophâne'de Mehmed'in kahvesinde ketebeden Pertev Efendi'nin nakli "Mehmed Ali yükde ağır bahâda hafîf olan şeylerinden alub Sayda içine kaçmış ve İbrahim Paşa'nın Akka kal'ası içinde iki aylık zahîresi kalmış. Ramazan-ı şerîf'den sonra o da biter ve İbrahim Paşa'yı diri diri Âsitâneye getirürler" dedikde, yanında oturan sipâhî Emîn Ağa dahi, "İstanbul'da bu kadar akçenin killeti ne içündür" dedikde, merkûm Pertev Efendi dahi, "Akçenin cümlesi İngiliz Devleti'ne gidiyor, kırkbeşbin kîse akçe bir, yirmi-beşbin kîse akçe bir bağlanub gönderildi ve bunlar dahi ale'l-hesâb gönderiliyor, sonra hesâb olunub ne masraf oldu ise verilecek" deyüb, sipâhî Emîn Ağa dahi, "artık şimden sonra Mısır'ı İzzet Mehmed Paşa'ya verirler" dedikde, yine merkûm Pertev Efendi, "Mı-

sır'da bir İskenderiye'de bir vezîr oturdular ve bundan sonra altı aydan ziyâde kimseyi oturtmazlar” diyerek söyledikleri işidilmiş olduğu.

[380] Nusretiye Câmi-i şerîfinde Enderûn'dan muhrec Saadullah Bey'in dâmâdı İzzet Bey ile kapu içi hamâmcısı Edhem Efendi oturlar iken mûmâileyh İzzet Bey “câmiye niçün geliyorsun, kalkub ders dinlesene” dedikde, Edhem Efendi dahi, “anların söylediklerinin cümlesini bilürüm, kendime yetişür. Ve sana birşey söyleyim, bilür misin şimdi şuradan bir araba hıyar geçse ve içinden birisi çamura düşse, o hıyarın cümlesini mi yıkarsın yoksa düşen hıyarı mı yıkarsın? Elbette düşeni yıkarsın, niçün ba'de'l-cimâ' vücûdunu yıkayorsun. Çıkan bir parça meni rüzgâr makûlesidir, ne zararı var? Vücûdundan necâset çıktığı vakit niçün vücûdunu yıkamıyorsun” dedikde, İzzet Bey dahi “babamdan, anamdan öğrendiğim yola giderim” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[381] Firuzağa'da Mehmed'in kahvesinde Tophâne'de yoklama ketebesinden Aziz Efendi'nin nakli “bu giçe ameleyle beş haftalık para vereceğiz” dedikde, dökücü Rızâ dahi “acebâ bizim mâhiyyeler ne vakit verilicek ve önümde yedi kişi kaldı anlar öleydi de benim de mâhiyyem yüzelli gurus olaydı” deyub, Aziz Efendi dahi sen anların ölmelerine bedduâ eyleyeceğine inşallahu teâlâ şu gâile bertaraf olarak Tophâne'ye şevket-meâb efendimiz Mazlûm Bey gibi bir nâzır gönderir, ol vakit eyü olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[382] Sepetçiler başında berber Ali kendü dükkânında nakli “Ter-sâne-i Âmire marangozlarından ehîbbâmdan bizim semtli birisi vardır, Donanma-yı hümayûn ile Mısır'da idi şimdi geleli üç gün oldu. Ben suâl etdim ki nasıl kurtuldun geldin deyu, ol dahi orada Mehmed Ali'ye bir gemi kuruverdim, ol dahi hoşlandı ve ben dahi rica etdirdim varayım çocuğum çoluğumu göreyim vehm-i rahîle edeyim deyu. Mehmed Ali dahi biraz ikrâm edüb izin verdi geldim” deyu söyledikde, me'mûr kulları dahi “Mısır taraflarında

gavga lakırdısı var mı?” deyu suâl etdikde, ol dahi “marangozdan işitdim, o taraflarda öyle lakırdılar yoğımış, gavga mı oluyor nedir kimse bilmiyor, haberleri yoğımış, herkes evvelki gibi imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[383] Eyüb Çarşusu’nda sarrâc Osman Ağa kendü dükkânında kız-karındaşı kızı ile gavga ve mücâdele ederek kızı döğmüş olduğundan, kız dahi karaol götürüb kaldırmış. Nefer götürür iken kız savuşmuş, merkûnu dahi koyvermişler ise de “bu hınzırların başını boş birağur isek firavun kesilürler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[384] Galata’da Kürkçüler’de faytoncu mağazası önünde tüccâr-dan Nemçelü Yakomi ve simsâr Amro ve bir kapudan birbirleriyle “Fransa gazetesinden anlaşılan yine tesâhub sıralarını tutmuş. Devlet-i Aliyye tarafından bir me’mûr ve Nemçe Devleti tarafından bir me’mûr ta’yîn olub Fransa’ya Mèhmed Ali’nin keyfiyeti içün gidecekler. Lâkin bir şey yapamaz ve yaptırmazlar, zirâ pek kuvve-i karîbeye geldi, oyunu bitdi, kendüsü dahi yakında biter” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[385] Sultân Hamâmı civârında karaolhâne karşusunda berber Kosti’nin dükkânında dört aded ney ve iki aded tef ve bir lavuta ile sâzende usûlünde yeni şarkılardan hoş sadâ ile söyledikleri ve dükkân-ı mezkûr ehıbbâsından ve Mazlûm Bey Efendi’nin tebasından Hüseyin Ağa dahi “filanca şarkı pek tuhfedir daha bir fasıl eyleseniz pek âlâ olur” deyu kendü zevklerinde oldukları görülüp işidilmiş.

[386] Makrâşcılar’da Hâcî Mustafa’nın kahvesinde Galatavârî dört nefer çalgıcı Galata usûlü şarkılarından çalub çağırırlar iken Mâliye kâtiblerinden Hâcî Ahmed Efendi dahi “gün bugün, sâat bu sâat, dakîka bu dakîka. Hudâ şevket-meâb efendimize ömür versin, sâye-i devletindedir, böyle zevk bir diyârda olur mu?” diyerek çalgıcılara “aşağı perdeden urun bakalım” deyu söyleyüb kendü hâllerinde zevk etmekde oldukları görülüp işidilmiş.

[387] Dikilitaş'da Arabkirî Hâcî Halil Ağa'nın kahvesinde şuarâdan çolak âşık Gerdâni atîk âşık Ömer şarkılarından çalub çağırır iken Yeni Câmî'deki Postahâne-i Âmire'nin kâtibbaşı Mustafa Efendi dahi postahânenin usûl ü kavâidini kahve-i mezkûrda medh eylediği işidilmiş.

[388] Âsitâne-i Aliyye ve Bilâd-ı Selâse'de olan ekser kahvehânelerde sâye-i şâhânede böyle zevk ve safâ ederek şevket-meâb efendimiz hazretlerine hayr duâ eylediklerini me'mûrîn kulları haber vermekte oldukları.

[389] Ayasofya'da Saray Meydânı'nda çeşme karşusunda müteehhil, kahveci Ali'nin birâderi, bahriyye asâkiri çâvuşlarından Ahmed Çâvuş'un nakli "Akka'da çok gavga olmuş, Akka kal'asını almışlar, İbrahim Paşa kaçmış, dörtbin askerini esir almışlar. Lâkin Akka'nın alınacağını aklım kesmiş ise de Akka'da dört yüz pâre top var imiş, cümlesini eczâ ile paralamış öyle firâr etmiş ve lâkin cebhâne, mühimmât, zahîre gibi kalan şeylerin hesâbı yok imiş ve Akka'ya giren askerlerin cümlesi mâla gark olmuşlar, her bir neferde birer ikişer kıyye altın var imiş, öyle işitdim" diyerek mahall-i mezkûrda Nevşehirli Receb'in kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[390] Eyüb'de Defterdâr İskeleyi'nde Safayızâdenin yalısında sâkin İzmir'den vürûd eden İzmirli Kâtiboğlu tebaasından Belgradlı Şerîf Ağa'nın nakli "bizim kafadar topal Osman Efendi üç dört mâhdan berü Bâb-ı Askerî'de mahbûs imiş. Şimdi dışarıya sürmüşler, lâkin cünhası ne imiş bir dürlü ö[ğ]renemedim. Kime sordum ise kimse cünhasına bir cevâb veremiyor, fakat ba'zısı boşboğazlık diyor, lâkin ne demiş onu bilen yok" deyu Şehzâdebaşı'nda Direklerarası'nda Mustafa'nın kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[391] Laz Hânı'nda sâkin Eflâk tüccârlarından Kalodi ve İspro'nun nakilleri "İngiliz Devleti'nin kapudan paşası üç sâatde Akka kal'asına ikibin gülle ve üçbin humbara atmış ve kal'anın bir tarafının cebhânesini tutuşdurup havaya atub Akka'ya küllî zarar

edüb pek şaşgınlık vermiş, karadan dahi İslâm askeri yürümüş. Ak-ka tabyalarından sancâkları aşağı indirüb rây matlûb edüb teslîm olmuşlar. İzzet Mehmed Paşa kal'ayı almış ve anahtarlarını dahi oğluya İstanbul'a göndermiş. Ve İskenderiye'de bulunan Avrupa tüccârlarına düvel-i müttefike oniki gün mehl vermişler, İskenderiye'den mâllarını dışaru çıkarsunlar, zîrâ oniki güne kadar mâllarınızı dışaru çıkarmaz iseniz sonra sakın mâlımız var demeyesiniz yağma olursunuz. Ve İskenderiye'ye dahi oniki günden sonra ne bir gemi girecektir ve ne çıkacaktır, böylece haberiniz olsun deyu tüccârlarına kâğıd göndermişler. Ve Cebel-i Dürzî'den Mîr Beşîr İngiliz Devleti kapudan paşasına mektûb göndermiş ki, inşallahu teâla beş güne kadar Deli İbrahim Paşa'yı kendü askerine tutdurup sana gönderirim, sen de ve ben de şevket-meâb efendimize bir hidmet etmiş oluruz deyu. Deli İbrahim Paşa'yı beş güne kadar tutmağa tahhüd etmiş" diyerek Asmaaltı'nda Giridî Râif Ağa'nın mağazası karşusunda kahvede giçe birbirleriyle söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[392] Bâb-ı fetvâ-penâhîde Hisarlı Emîn Efendi'nin nakli "Şam-ı Şerîf'in vücûh ve sözbaşılardan biz Devlet-i Aliyye'nin kendü bendesiyiz, gelün biz de sizinle berâberiz diyerek sarâhaten mektûb gelmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[393] Arnabudköyü'nde Efendi Burnu'ndaki kahvenin önünde İngilizli Covani nâm kapudanının nakli "dört devletin ittifâk etmesi, ya'nî Mehmed Ali'nin kuvvet ve askeri çokdur başa çıkamayız için değildir, ancak Fransa içündür. Zîrâ Fransız bu işe karışmadı, nihâyetinde Mehmed Ali'ye tesâhub eder ise ol vakit dört devlet birden Fransız'ın üzerine asker geçirüb muhârebe etmek için ittifâk etdiler, yohsa hâlâ Beyrut'da İngiliz'den mâ-adâ bir devletin askeri yokdur. O dahi karaya gerek komândâr ve gerek askerden üç dört bin mikdârı çıkardı, hâlâ muhârebe eden küllî sizin askerdir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[394] Ese Kapusu'nda Hâcî Mahmûd'un kahvesinde Davudpaşa Mahallesi imâmı Çamaşırcıoğlu'nun nakli "mukaddemâ Âsitâ-

ne'nin köşelerini tahrîr etdikleri vakitte süründü parası îcâd oldu. Ol vakit bana inme indi, ya'nî pek zahmet oluyor idi mahalleden toplaması, hele inâyet olup afv oldu, yohsa pek çok zahmet çekecek idi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[395] Sarıgez'de doğramacı dükkânı karşusunda Ermeni'nin kahvesinde Bağdadî müneccim Hoca Ali Efendi'nin nakli "bu def'a Mısır'dan gelen kapudanlardan biri bana görüşmeğe geldi, lâkin ismini bilmem. Bu taraflarda pederi var imiş, bize o nakl eyledi ki, mukaddem cennet-mekânın vefâtından sonra donanma Çanakkal'asında iken Firârî Ahmed Paşa'nın katline bu taraftan Deli Mustafa Paşa'ya emr göndermişler. O dahi emri alub Ahmed Paşa'ya göstermiş, senin hakkınadır, lâkin benim sana hıyânetliğim yokdur, deyinced Ahmed Paşa da, senin bana etdiğin bu dostluk ziyâdesiyle makbûle geçdi, çünkü beni vikâye ediyorsun. Ben bir sefîne ile firâr edeyim, bana izin ver yâhûd vapur ile Mısır'a gideyim, dediğinde Mustafa Paşa da, gider isen berâber gelür isen yine berâber gelürüz deyüb donanmayı alub Mısır'a gitmesine sebeb Mustafa Paşa'dır. Bir de İskenderiye'ye vardık, paşalar dışarıya çıkdılar, bir iki günden sonra kapakları limân içerüsine sokdular, andan cebhânelerini çıkaracak oldular ise de kapudanlar râzı olmadılar, anın üzerine barışık sohbeti çıkdı. Üç gün şenlik etdik, andan sonra bir eyyâm öyle oturduk. Mehmed Ali, Sâmî Efendi'yi bu tarafa çıkardı, Mehmed Ali geldi yine barışık denildi, şenlik etdik. Sonra Mehmed Ali şevket-meâb efendimizin gelüb hâk-pâyına yüz sürmeğe hâzırlanur idi, nasîb olmadı ve mukaddemce cennet-mekânın dahi gelüb hâk-pâyına yüz süremedim ise de inşallahu teâla şevket-meâb efendimizin ayağına yüz sürüb ve rikâbında dahi yürüyeceğim demiş. Eğer on gün kadar dahi bu taraftan bir şey denmiyeydi Mehmed Ali kendü ayağıyla gelecek idi. Bir de haber aldık ki yine sefer var. Anın üzerine İskenderiye'de Âsitâne takımı beynehümâlarında ittifâk ediyoruz, ellibin kadar asker alıyoruz. Bizim asker ayaklanub bir şey yapacak idik. Nasıl oldu duydu, andan sonra ilerü gelenleri sürdü, bizlerden emniyyeti kaldırdı kapudan ve muallim zâbitânı olarak biz-

lere yediyüz elli kişi gönderdi” dediğı ve “Konya Vâlisi Hâcı Ali Paşa Gülek Boğazı’ndan içeri girmiş ve Mehmed Ali haber göndermiş, hüccâcı alsunlar götürsünler avdetde ister Şam-ı Şerîf’de otursunlar ister yine gitsünler, nasıl bilürler ise öyle etsünler demiş. Hakk teâlâ hazretleri dîn ü devlete yardım edüb düşmeni olanları enbiyâ u evliyâ hürmetine muzmahill eyleye. Bu ırk çok şeyler görmüşdür, yine Hakk teâla düşmenini muzmahill etmiştir. An-karîb bu beliyyelerden dahi biri olur. Bizim şerîatımızın iktizâsı gerek âlim ve gerek meşâyih gerek cühelânın üzerlerine vâcibe-i zimmetdir devletimize duâ etmek” deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[396] Eminönü’nde Halil kethüdânın kahvesinde Pavlili Mustafa Re’is’in nakli “İzmid’e kömüre işleriz. Aldığımız kömür bütün topraklı. Toplandık muhassıl efendiye çıkdık, ifâde etdik, buradan aldığımız kömür ziyâdesiyle topraklı Âsitâne’ye götürdüğümüzde zarar ediyoruz dedik. Böyle işinize gelür ise alın, gelmez ise alman dedi. Ya’nî Âsitâne zâbiti gibi ol tarafda dahi dikkat olunsa biz de burada sıkılmayuz, temiz veririz. Böyle olduğı sûretde bu tarafda re’isleri kömüre hîle ederler deyu zâhib olurlar. Barınacak şey değildir ammâ tüccâra kayıkları bağlamakdan ise zarûrî gidüb geliyoruz” deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[397] Kocamustafapaşa’da Abdullah Ağa’nın kahvesinde Hâcı-kadın mahalleli sandalcı Edhem’in nakli “Kocamustafapaşa karaolhânesi önünden iki kişi bir fenâr ile geçer iken karaoldan çevirüb, kani birinizin dahi fenârı deyu suâl etdiklerinde, anlar da cevâb vermişler ki Ayasofya’dan berü bir fenâr ile geliyoruz, kimse suâl etmedi, bizim ikimiz de bir mahalledeniz. Sonra salıvermişler.” Temizleyici Süleyman dahi “şimdi iki kişi biz gelür iken bizi de çevirdüler, ikimiz bir evdeniz dedik. Yarın gece biriniz de fenârsız geçmeyesiniz deyu tenbîh etdiler. Ne hâcet, çünkü yasak. Câmilere emr gönderseler adam başına fenârsız çıkmasunlar deyu, herkes de bilse ana göre hareket etseler” diyerek söylediğı işidilmiş olduğı.

[398] Sultân Mehmed'da Şekerci Hânı karşusunda Mustafa'nın kendü kahvesinde nakli "at pazarında hayvân pek ucuz imiş. Sipâhîler hayvânâtını satıyorlar imiş, denizden gidecekler imiş" deyince Kayseriyyeli sıvacı Mehmed dahi, "Anadolu sipâhîleri de karadan gidiyorlar imiş, inşallahu teâlâ bu sene İbrahim Paşa'nın hakkından gelirler, pâdişâh nüfûsıdır, yedi sekiz senedir memleketlerimizi kıtlık olmasına sebep oldu" dedikde, refîki nakkâş Ali "iki sene evvel beylik iş çok idi, geçinür idik, şimdi işler kesâd olduğundan idâre edemiyoruz. Mukaddemâ grama vermez idik, tersâneye kırkdokuz paraya işler idik. Üç senedir tersânede işleyene beşer gurus yevmiyye yaptılar. Esnâfdan işleyenin yevmiyyesi tersânenen vaktiyle çıkmıyor, bizden gramayı alıyorlar gündeliklere gelince bugün yarın diyerek uzadıyorlar" deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[399] Üsküdar'da iskeleden Tophâne'ye geçer iken kayıkda Top-hâneli Mehmed Efendi "üstâdımız Frenk'den işitdim. Fransa gazetesinde Fransız Süleyman Paşa'nın yaralandığını ve muâvininin dahi telef olunduğunu ve Süleyman Paşa'yı araba ile götürdüklerini ve İbrahim Paşa yirmibeş kişiyle kaçır iken dağda olan asâkir karşulayub kovalamışlar, bir karyeye girmiş sokulmuş olduğundan muhâsara etdikleri ve Mehmed Ali gâyet düşünüb bu dereceye geleceğini akli kesmez imiş. Hiç bir taraftan necât kalmamış" deyu yazmış diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[400] Cennet-mekân hazretlerinin türbe-i şerîfi derûnunda ketebeden Mahmûd Efendi ve Besîm Efendi birbirleriyle "resm yapmışlar, şevket-meâb efendimiz mülküne istihkâm verir imiş ve Mehmed Ali ve oğlu Deli İbrahim elleri sakallarında geziyorlar ve Fransa kralı dahi oğundur imiş deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[401] Balkapanı'nda yek-çeşm zenbilcinin dükkânı önünde altı yedi arab uşağı ellerinde Mısır askerlerinin kısa feslerinden beş altı fes olup diğer Arablara fûrûht ederek fesleri alan Arablar "bu fesler asâkir-i nasrânî feslerinden olmasun" dediklerinde, anlar dahi

Arabca “İslâm askerinin fesidir” deyu kesm ederek fûrûht eyledikleri görülmüş olduğu.

[402] Mahmûdpaşa başında tüccârdan Rusyalu Galni’ye tesâdüf olunarak “Fransa gazetesinde Fransa kralına askerîden kunduracı birisi piştov sıkub piştov paralanmış, krala kurşun isâbet etmemiş ve iki def’adır krala kurşun atıyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[403] Sultân Bâyezid’da kundura boyacısı dükkânı önünde zumâdan Hasan Ağa önünden Mısır askeri geçmiş olduğundan Mehmed Ali’den dolayı “böyle kâfir pezevenk olmaz. Mukadde-mâ Mısır’ı verâset ve Berrü’ş-Şam’ı kayd-ı hayevât şartıyla verdiler idi. Taannüd etdi bunları ve cemî’ nâsı ta’zîb etdi, şimdi pişmân oldu ammâ ne çâre. Ele geçmez vakti geçdi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[404] Üsküdar’da sarı derzi zimmînin dükkânında Baltacızâde Saîd Ağa’nın nakli “Mısır’dan gelen askerler diyorlar ki, İbrahim Paşa’nın ordusu takımıyla bizim Selîm Paşa’nın ordusuna gelmişler ve İbrahim Paşa fecieten gebermiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[405] Sultân Mehmed’de Başkurşunlu Medresesi’nde sâkin kapusuzlardan Nişli Mahmûd Ağa’nın nakli “Şam’da olan Şerîf Paşa’nın mektûbunu İzzet Mehmed Paşa tutmuş. Deli İbrahim Paşa’ya yazıyormuş ki, Şam’a bir sâat evvel erişüb gelesin, zîrâ Şam ahâlîsi fesâd çıkarub ayaklanacaklar, bizlerden hayr kalmaz, evvelkinden beter bizleri ederler rezîl ü rüsvâ oluruz deyu yazmış ise de mektûbu İzzet Mehmed Paşa tutmuş ve tatar ile İstanbul’a göndermiş. Ve Akka ahâlîsi dahi İzzet Mehmed Paşa ile el altından birleşmişler ve sâir memleketlerin ahâlîsi dahi Mehmed Ali’den yüz çevirmişler” deyu Sultân Mehmed’de Kapân-ı Dakîk tüccârı Hacı Ali’nin kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[406] Peştemâlcı Hânı’nda sâkin Varna tüccârlarından Hacı Ömer Ağa’nın nakli “aldığımız mâllardan geçen sene biraz zarar etdik.

Bu sene Allah şevket-meâb efendimize ömürler versün, gümrük husûsu bizlere eyü oldu. Aldığımız mâllara yüzde üç guruş verüb Varna'ya gönderiyoruz, Varna'da bir para almıyorlar. Mukadde-mâ İstanbul'da gümrük verdikten sonra Varna'da dahi alurlar idi, şimdi İstanbul'dan mâ-adâ yerde iki para verdiğimiz yokdur" de-yu medh eylediği Yeni Câmî'de Hüseyin'in kahvesinde gice işidil-miş olduğu.

Nisan 1841*

[407] Horhor'da Arnavud Hüseyin Bey'in konağında sâkin Çer-kes Krezketkos (?) Ağa'nın Direklerarası'nda Hâcî'nin kahvesin-de nakli "Kemorki (?) memleketi onbeş yirmi seneden berü Rus-ya ile barışık idi ve Kemorki beylerinden Şeralok (?) Bey dahi ge-çinmek için barışık duruyor idi. Bu def'a Rusya kendü tarafından beş on kazâya beşerbin asker koymak istiyor ve benimle barışık iseniz hükmümde olduğunuz bellü olsun diyor. Bey dahi yirmi se-nedir barışığız bu neden îcâb etdi bir fesâd olur ise ben terbiye edeyim diyor. Ve Nevi Kabarta Tatarlarını böyle hîle ile zabt et-din. Şimdi bizi dahi böylelikle arkamızı çevirüb zabt edeceksin. Ve sekiz sene evvel bunu babama dahi teklîf etdin, babam dahi Abaza dağına göç etdi. Ben dahi göç ederim ve Abaza dağında otururum. Benim burada oturmam hayvânlar sıkındı çekmesün deyu. Eğer dost iseniz dost, düşmen iseniz düşmensiniz deyu ce-vâb gönderdi. Böyle bıraktım, göç etmek niyyetleri var idi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[408] Fincâncılar Hânı'nda sâkin Trablus'dan gelen surre çâvuşla-rından Karahisarlı Abdullah Ağa'nın Pertev Paşa Hânı'nda Hâcî Abbâs'ın kahvesinde nakli "Anadolu ve Rumeli'de olan askerler İstanbul'a gelsinler deyu fermân olmuş. Ben altı sene askerlikle gezdim ve vilâyetime gidüb iki ay oturdum. Ve tîmârların işlemiş akçesini almak için İstanbul'a geldim ve benden memleketden

* BOA, İ.DH., 1776 (21 S 1257 – 14 Nisan 1841).

i'lâm istediler ve memleketden i'lâmı getürdüm, burada gaib etdiler. Tekrar Hâcî Sâib Paşa'dan mektûb-i sâmi alub memlekete gönderdim. Lâkin i'lâm gelinceye kadar memleketden askerler dahi gelür sonra memleket tarafına gitmek bir daha kismet olmaz. Bir kimse dahi yokdur ki çoluk çocuğa baksın, bununçün keder ediyorum" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[409] Albanoz elçisi yasakçılarından Ali kavvâsın Galatasarayı civârında binbaşının kahvesinde nakli 'Devlet-i Aliyye idâre için muhassıllık etdi ve her kazâyâ muhassıl gönderdi. Şimdi dört beş kazâyı birleştirdi ve her bir muhassılın beş on bin gurus mâhiyyeleri var idi. Az olsun deyu birleştirdiler, şimdi dahi işidiyoruz ki evvelki gibi olacak, galibâ yine masârif oluyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[410] Tophâne'den gelür iken kayıkda Bahçekapısı'nda kahvede sâkin Bursalı yemiş götüren Ali, Rusya sarayını gördükde "yapdır yapdır, inşallah sonra bize kismet olur. Eğer duyulmamış olaydı fenâ olur idi. Ve kurban bayramında halk câmide iken baş kaldıracaklar imiş ve bizim taraflarda yerli reâyâlar kendü beynlerinde bütün pay etmişler imiş öyle işitdik nasıl pay pay edip sonra duyuldu ise inşallah bu saray dahi bize kismet olacaktır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[411] Samatya'da Baron Mikail'in kahvesinde kara kalem basmacı Manil zımınînin nakli "mukaddem İslâm iki fırka idi, şimdi topu bir oldu. Allahu teâlâ İslâma zevâl vermesin bundan sonra ganîmet olur. Ve işidiyoruz ki ay başında yüz dirhem ekmek altı paraya inecek imiş. Biraz da Rusya'dan yer alınaydı daha ziyâde ucuzluk olur, zîrâ bu yaz Rusya üzerine sefer var imiş, me'mûldur, zîrâ İslâm'ın topu bir oldu" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[412] Galata'da kürkçüler arkasında Salih Ağa'nın kahvesinde Beyrut'a asker götüren gemilerin tayfalarından Trabzonlu Mustafa Re'is'in nakli "bu def'a Beyrut'da gavgaya iyi tutuşuldu idi,

lâkin çabuk barışık oldu, eğer olmayaydı bizim askerimizin önüne dağ taş dayanacağı yoğidi. Allah selâmet versün. Ve asker sıdıkla tutdular idi, ne fâide çabuk barışıldı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[413] Galata’da kahvede birkaç Ermeniler oturub nakilleri “otuzaltı sefîne zahîre İskenderiye’den çıkmış ve bu ay içinde Der-aliyye’ye gelirler ve bu takrîble ekmeği dört paraya yiyeceğiz” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[414] Galata’da Balıkpazarı’nda Latîf Ağa’nın kahvesinde İngilizlü tüccâr İspro’nun nakli “İngiliz kralı Rusya’dan korkuyor eğer korkmayaydı Devlet-i Aliyye’nin donanmasını alur idi. Lâkin bu gavgada İngiliz çok Devlet-i Aliyye’den ve Mehmed Ali Paşa’dan yanaydı. Öbür düvel anladılar ki İngiliz kendü menfaatîcün yaptığını, şimdi anlarda bir gavgâ etmelü ki Devlet-i Aliyye de uzakdan seyirci olsun” deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[415] Galata’da punçcu Andriko’nun dükkânında Nemçelü İstefanaki’nin nakli “Devlet-i Aliyye tarafından ricâl ve kibâra tenbîh olunmuş ki herkesi sâhilhânelerine nakl etsünler deyu. Niçün? Donanma-yı hümayûn geldikten sonra şenlik olacak imiş ve lâkin iki aydır Donanma-yı hümayûn’un geleceği lafı küçük ve büyüğün ağzındadır, eğer gelmez ise çok rezâlet olur, sonra başlarlar başka la-kırdı etmeğe” deyu Eflâk lisânıyla söylediği işidilmiş olduğu.

[416] Galata’da enfiyeci Panayot’un dükkânında Tatavla’da sâkin Nemçelü İspiro’nun nakli “Bağdad’dan bir âdem gelmiş ve Vak’a-yı hayriyye’de birâderi merhûm olmuş ve ikiyüzbin gurusu kalub hazîneye almışlar. Şimdi da’vâ edecek imiş ve bu da’vâ için Galata’da bir İngilizlü bir tercümân ikrâr etmiş ki sana otuzbin gurusu veririm demiş ve onbin gurusunu dahi vermiş ve tercümân dahi sahteden tahvîl yapub benim bu âdemde bu kadar gurusu alacağım var diyerek hazîneden da’vâ edecek imiş. Ve şimdi bana bir reâyâ gelse ve beni bir bandra altına koyuver dese ve kangı düvelden pa-

saporta istese alurum ve gemisi dahi olsa bandrasını yapdırırım. Geçenlerde bir Ermeni geldi ve Eflâk pasaportası alıverdim her şartıyla ve gümrükde dahi tercümân ma'rifetiyle gösterdim bu şimdiden sonra Eflâklıdır deyu, lakin Ermeni dahi bana üçbin gurus verdi ve daha kim var ise ben yapdırırım” deyu Nemçe lisânıyla söylediği işidilmiş olduğu.

[417] İstanbul'dan Arnavudköyü'ne gider iken Trabzonlu Mehmed Kapudan'ın kayıkda nakli “ben Varna'ya beşbin kilelik gemi ile gider gelür idim ve yirmi otuz gün oldu geleli ve lâkin bu karantina sebebine gelmiyoruz. Eğer bu karantina böyle gider ise bize hiç ticâret kalmayacak. Orada tüccâr bütün düşünüyorlar, niçün, karantina sebebine mâl götüremiyorlar ki anınçün düşünüyorlar. Ve şimden sonra bize daha keder oldu. Niçün? Evveli Rusya tarafına ve sâir yerlere gider idik yine karantinasız koyuvermezler idi, lâkin şimdi bizi hiç kabul etmiyecekler ne Rusya tarafına ve ne sâir yerlerde, çünkü bize tezkere verdikleri vakit temiz yazmıyorlar, ne tarafa gitsek şühelidir diyerek koymuyorlar. Bu başka şey için değildir, para içündür, bâri söylesünler de verelim ve her bir gemiye birer fiyât koysunlar bizler de bu sıkındıyı çekmeyelim” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[418] Galata'da Havyar Hânı karşusunda Sigorita Hânı'nda Albanozlu Cani Mavrokordat'ın kendü odasında nakli “Mehmed Ali Paşa yine yeniden asker tertîbine başladı. Beğenmiyorum bunun niyyetini, verdiği yerleri yine yeniden alacaktır. İngiliz Devleti çok para yiyecektir, Mehmed Ali İngiliz Devleti'ne yarayacaktır. Bu Mehmed Ali Paşa'nın son tertîbi altında bir parmaklayan olmalı, sâir düvelin Mehmed Ali Paşa'ya taraf olduğunu İngiliz gördü. Lâkin ne sana lâzım? Kendü askerini kırsunlar, belâsız, gavgasız paranın kapmasına bakar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[419] Hayratiye'nin karşusundaki kahvede İngiliz Sarayı'nın arkasında sâkin kürkçü Dimitraki'nin nakli “Mehmed Ali Paşa için İngiliz'in ettiği masârifa Devlet-i Aliyye tarafından bir vapur do-

lusu akçe gönderilmiş ve yarın çıkacak imiş” deyu Bulgarca söylediği işidilmiş olduğu.

[420] Üsküdar’da humbaracı Hâcî Mehmed’in kahvesinde leblebi-ci Osman’ın nakli “babam hacc-ı şerîfe gider iken esnâfımızda mütevellî İbrahim Ağa’ya bağçeli kahvede onsekiz kîse akçe vermiş idi. Matlûb eyledik, inkâr eyledi. Şimdi da’vâ ediyoruz. Bize şâhid düşdü, Kartallı Ali ve börekçi Çakaloğlu’nu şehâdete götürdük. Vakâyi’ Efendi gördü ki anda bunlar olmaz deyub Deâvî Nâzırı’na bunları Bâb-ı Âlî’ye gönder deyub kapuya gönderdi. Anları mahbûs etdiler” dedikte, kahvede olan müşterîler dahi “suâl etmeden nasıl habs ediyorlar” dediklerinde, kahveci Hâcî Mehmed dahi, “ben Allah için Kartallı Ali’nin bu makûle maslahatda bulunmamacasına şehâdet ederim” dediğinde, merkûm Osman dahi, “İbrahim Ağa Vakâyi’ Efendi’nin mahallelisi ve esnâfın mütevellîsi olduğundan böyle oluyor” dedikde, anlar dahi, “işte bununçün böyle oluyor” dedikde, müjdecibaşı Hâcî İbrahim Ağa dahi, “irtikâb âdemi yıkar. Bir arzuhal yazdır, İhtisâb Nâzırı’na ver. Esnâfın zâbitidir, azmen belki icrâ olur. Zîrâ hâtır için oluyor, kimse kimse-nin bildiği maslahata şehâdet etmesün mi?” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[421] Eminönü’nden ateş kayığıyla Üsküdar’a gider iken kayıkda İzzet Mehmed Paşa’nın tebaasından Tâhir Efendi’nin nakli “bizim paşa Hâfız Paşa’nın maiyyetine gider iken yolda Hâfız Paşa’nın bozulduğunu haber aldık. Maiyyetimizde kırkbeşbin redîf askeri var idi, dağlarda bu kadar top, tüfenk ve cebhâne Paşa’nın başına kaldı. Cümlesini bana teslîm edüb me’mûr etdi. Gördüler, çevirüb yağma etmek istediler ise de vermedik. Ve muhassıllar, Tanzîmât-ı Hayriyye vardır, eğer birisi kurşun atar ise de siz atmayın, dediler. Ve’l-hâsıl ondört aydır yolda idim, şimdi götürüb teslîm eyledim. Amasya muhassılı Seyyid Ağa’nın yanında onbeş delikanlu var, herkes kendü zevkinde. Pâdişâhın mühimmâtı dağılmış ve âdem ölmüş kimsenin kaydı değil. Ve teslîm eylediğim mühimmâtın edâsını aldım, Gelibolu’ya gitdim Paşa’ya verdim.

Pek hoşlandı ve ağladı idi ve hem parası zararsız” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[422] Galata’da kahvede Frenkler oturub birbirleriyle nakilleri “bizler ve İslâm ve reâyâ ekserî tatîl ederek işleri gerü kalıyor ve buna şöyle bir usûl ki meselâ Cuma günü cemî’ İslâm ve Pazar günü cemî’ reâyâ tatîl etmeli ve herkes bilüb o gün bir işe başlamasınlar ve tatîllerinden başka günlerde işleri başına gitmeli. Ve bundan sonra her kim Havyar Hânı’nda akçe verir ise akçesi zâyî’ oldu bilsün, zîrâ ne kadar müflis sarrâf var ise Havyar Hânı’ndadır” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[423] Galata’da kahvede Moralı olub Şire’den gelen Süleyman’ın nakli “ben Şire adasında karantina bekler iken Yunanîlerden işitdim ve Yunan reâyâsı orada gayet sıkıldılar ve evlâd u ıyâllerini geçündürmeğe suûbet çekdiler, ve’l-hâsıl vilâyetlerinde eğlenmeğe bir vechile çâreleri olmayub krallarından ruhsat olsa orada bir reâyâ kalmaz idi. Hatta geçende evlâd u ıyâliyle yirmi kişiden ziyâde Der-aliyye’ye geldiler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[424] Galata’da kahvede Frenkler kahvede oturub birbirleriyle nakilleri “bizim gazetede Mehmed Ali Paşa ile Rusya’nın beynlerinde adâvet var. Mehmed Ali Paşa’nın söylediğini Rusya kabul etmez ve Rusya’nın söylediğini Mehmed Ali Paşa kabul etmez. Şimdi Rusya ağır gelüb teşebbüs ve kendüyi bildirecek. Bu sene büyük gavgâ olur, öyle anlaşılıyor. Bakalım Şubat’ın sekizi oldu ve Yunan tarafından gelecek vapurdan dahi çok havâdis öğreniriz” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[425] Tophâne’da Firuzağa’da müteehhil yorgancı Temurcuoğlu Hasan Ağa’nın nakli “ihtiyâten Donanma-yı hümâyûn’a gönderilmek üzere iktizâ edecek halat ve malzemesini bir sefîneye koyub göndermişler, deniz ahvâlidir şâyed lâzım olur deyu. Ve gemiler İstanbul’a geldiği vakit donanma olacak imiş. Allahu teâlâ nice böyle meserrât ile şevket-meâb efendimizi mesrûr eyleye” deyu Avrâtpazarı’nda serpûşcu Nurî’nin hânesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[426] Kumkapu'da Nişâncı Paşa-yı Atîk Mahallesi'nde müteehhil esîrci Hâcî Hasan Ağa'nın nakli "bu def'a Mısır'dan ahabbımdan biri geldi söyledi ki Akka kal'ası muhârebesinden sonra İbrahim Paşa ordusunun üzerinde iki paşa var idi. Barışıldıktan sonra paşaların ikisini dahi İbrahim paşa getirüb öldürüyor. Niçün olduğu ma'lûm değil. İbrahim Paşa ile evveli geçmişleri var imişdir, sözünü dinlememişlerdir, anıncün öldürmüştür" deyu Nişancı'da Kahraman Ağa'nın kahvesinde söylediği işidilmiş olduğu.

[427] Şehzâdebaşı'nda Hoşkum Mahallesi'nde Selîm Paşa yokusunda müteehhil Mehmed Emin Ağa'nın nakli "Mehmed Ali Paşa ile barışık olduğu eyü oldu, zîrâ mukaddemki ihtiyârlarımızdan işitdim ki bir vakit Tepedelenli Ali Paşa'yı öldürdüler sonra Rum baş kaldırdı ve pâdişâhın bu kadar memleketlerini zabt etdi idi. Şimdi dahi Mehmed Ali Paşa'yı öldüreydiler Mısır dahi sâir devlete geçer idi. Her ne kadar âsî olsa da pâdişâhın vezîridir elbetde istediği şeyi verir" deyu Koğacılar Hamâmı'nda söylediği işidilmiş olduğu.

[428] Yenikapu'da Dülbendci Mahallesi'nde çeşme karşusunda kahvede sâkin Karabet zimmînin kahve-i mezkûrda nakli "dört sene İstanbul'da eğlendim ve üçbin gurus peydâ edüb Haleb'e gitdim ise de memleketde zahîre pahalı ve kaht olduğundan zahîre ve sâir masârifa götürdüğüm üçbin gurus yedi ay yetişüb bin gursa borç ederek geldim ise de bir kolayını bulsam bir daha memleketi gitmeyüb burada kalır idim. Âsitâne'den gayrı eğlenecek bir mahall yok. Allah şevket-meâb efendimizin ömürlerine bereket versün" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[429] Nişâncı Paşa-yı Atîk Mahallesi'nde hamâmda sâkin Sivaslı Minas zimmînin nakli "vilâyet tezkeremin mehli yaklaştı, memleketden getirdüğüm borcumu veremedim ve Anadolu tarafı gayet kaht imiş deyu işidiyorum. Mehlim dahi tamâm oldu vilâyetine git derler ise ne yapmalı şaşurdum, borcumu dahi veremedim ve bir param yok" deyu hamâm-ı mezkûrda söylediği işidilmiş olduğu.

[430] Edirne redîf askerlerinden ve Çenberlitaş karaolhânesinde sâkin Hasan onbaşının nakli “bizi memleketden Mısır tarafına göndermek için getürdiler ise de İstanbul’da kimse olmadığından göndermeyüb karaolhânelere ta’yîn etdiler. Elhamdülillahu teâlâ şimdi asker geldi ve kışlalar doldu. Zâbitlerimiz de söylüyorlar sizi vilâyetinize gönderecekler dediler” diyerek Irgâdpazarı’nda kahvede söylediği işidilmiş olduğu.

[431] Galata’da Kurşunlu Mahzen Limânı’nda Hoca Emîn Efendi’nin Nişâncı’da Mustafa Ağa’nın kahvesinde nakli “bu def’a Mısır’dan çok zahîre geldi. Ve mukaddem muhârebe olunur iken böyle altıyüz sefîne zahîre geldi idi, lâkin buranın etmekçileri Mısır zahîresine i’tibâr etmiyorlar, zîrâ etmeği kabarmaz imiş ve almıyorlar imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[432] Galata’da kahvede bir Frenk’in nakli “dün iki vapur geldi, Avusturya ve Fransa vapurlarıdır ve bunlarda havâdis yokdur. Tersâne vapurlarını bekliyoruz, bugün yarın gelür havâdis aluruz” deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[433] Galata’da punçcu Nikolaki’nin dükkânında Nemçelü kapudan Andon’un iki Frenk’e nakli “Mehmed Ali ile düvel barışık etdirdiler ammâ pamuk ipliğiyle bağlıydılar. Yaza iki ay var, anlarda bir oyun düşünsünler. Bunlar bir devleti aşağı düşürecekler ammâ şeytanlıkları çok, kangısı olduğunu bildirmiyorlar. Bütün oyunlar iki aya kadar meydâna çıkar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[434] Balkapanı’nda hân kapusunın yanındaki kahvede Arnavudköyü’nde sâkin İngilizlü Petro Manveço’nun nakli “Rusya Devleti bu günlerde büyük tertîbdedir, asker topluyor ve Fransız’dan dahi ödünç olarak asker istemiş ve niyeti külliyeetlü asker ile Eflâk toprağına gidecek ve orada ne yol tutacağını kimse bilmez. Ve Mora kralı dahi Devlet-i Aliyye’ye haber göndermiş ki cennet-mekân hazretleri bize birkaç ülke vermek için sened verdi idi, şimdi siz vermediniz. Ya verin, eğer vermez iseniz gavga ederim demiş” deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[435] Tavukpazarı'nda Yağcı Hânı'nda Tırnova'dan yeni gelen tüccâr İsmail Ağa'nın nakli "şimdi Tırnova'da bir yeni usûl çıktı. Karantinada bir âdem kaç gün bekler ise yevmiye beşer gurus alıyorlar. Ve lâkin Şumnu'de olan karantina pek fenâ. Bir âdem onbir gün bekleyecek olur ise bekçi parası olarak yüzelli ve oda kirâsı olarak kırkbeş gurus alıyorlar. Şimdinden sonra pek fenâ olacak. Niçün ticâretlerde bir kâr kalmadı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[436] Galata'da eski balıkhânenin kahvesinde Kalas'dan yeni gelen Moralu Nikolaki'nin nakli "Devlet-i Aliyye ile İngiliz'in birlik olup Mehmed Ali Paşa'nın üzerine gitmesi kendü ticâreti için. Ve korkarım Devlet-i Aliyye'nin donanmasında bile gözü vardır. Hem evvelden dahi gözü vardır. Ve Donanma-yı hümayûn'un içeri girmesi pek güçtür. Niçün İngiliz çabalıyor? Devlet-i Aliyye'nin donanmasını elinden alsun deyu. Ve Fransız Devleti Mora kralına fit vermiş, niçün yüzde yirmi gurus Devlet-i Aliyye'ye gümrük veriyorsun deyu. Sonra Mora kralı dahi, biz fukarâyız ve hem kuvvetimiz yoktur, anıñçün veriyoruz dediğinde Fransız Devleti dahi, ben sana her bir vechile yardım ederim, sen ayağa kalk demiş. Mora kralı dahi böyle şeyi çokdan arar idi. Niçün? Böyle kalur ise, idâre edemiyorlar, batacaklar, anıñçün Fransız ile eli tutuldu. Ve Mora kralının gönderdiği elçi Mavrokordato Fransızların rûhidir ve buraya gelen elçi dahi onun çırağıdır" deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[437] Galata'da Havyar Hânı'nın kahvesinde Rusyalı kapudan Dimitri'nin nakli "Devlet-i Aliyye'nin Beyrut'da olan askeri şimdi Sayda ve Akka arasında bir uygun yerde kışlada oturuyorlar. Ol taraflar nizâm verilmeyinceye kadar Rusya ile Fransız Devlet-i Aliyye'den Kudüs-i şerîf tarafının vergüsünü muâf etsün deyu ricâ etmişler. Ve Rusya Devleti dahi Yafa'da bir karantina yaptırmış, gelen gidenden bir para almıyorlar" deyu İslavanca lisânıyla söylediği işidilmiş olduğu.

[438] Galata'dan Beyoğlu'na yukarı gider iken Nemçelü kapudan Pospo'nun nakli "Fransız ve Rusya Devletleri birlik olması bizim hakkımızda eyi değildir. Niçün? Bizim Nemçe ülkesi orta yerinde bulunuyor ve Prusya dahi tarafımıza çekiyor. Korkarım bir sefer olur ise zararımız çok olacak, çünkü bizim İtalya bir parça uslu oturmasını istemiyor" deyu İslavanca lisânıyla söylediği işidilmiş olduğu.

[439] Yağcı Hânı'nda abacıbaşı odasında yazıcı Pakvaki'nin nakli "bizim çorbacı abacıbaşı Filibe'de iken ben burada anbar emîni Abdülatîf Efendi'ye birkaç yük aba gönderdim. Ol dahi beğenmeyüb alıkoymamış olduğundan onbin guruş rüşvet verüb abaları alıkoydurtduk. Sonra çorbacı dahi buraya gelüb benimle hesâb gördü, onbin guruşu kabûl etmedi ve hesâbıma idhâl etmedi. Ben dahi düşünüyorum, başka türlü olmayacak, kapuya bir arzuhal verüb onbin guruşu Latîf Efendi'den matlûb edeceğim" deyu Rûnîce söylediği işidilmiş olduğu.

[440] Karaköy İskeleyi kapısı dış tarafında mağazacı Marko'nun Fransalı tüccâra nakli "barışık oldu, lâkin Rusya barışdıklarını istemiyor. İngiliz kendü cerr u menfaatiçün barışdırdı. İngiliz'in Devlet-i Aliyye ile araları hoş olmasa sâir kraldan dostu yokdur ve kuvveti azdır. Fakat biraz donanması var ve gâyetle müretteb, böylelikle çarkını döndürüyor. Evvelki sohbetleri Rusya ile berâberce Mehmed Ali'nin üzerine gidecekler idi ve lâkin yalnız Mehmed Ali'yi yoluna getürdi. Anınçün koltukları kabarıyor ve bununçün şimdi Rusya elçisine evvelki i'tibâr yok. Şunda bir oyun olmalı" deyu kendü mağazasında söylediği işidilmiş olduğu.

[441] Halil Paşa'nın tebaasından Ali kavvâsın Azabkapısı'nda berber Mehmed'in kahvesinde nakli "bu kurban bayramının ikinci günü paşamız Mâbeyn-i hümayûn'dan çağırılıb şevket-meâb efendimizin eteğini öpdü, bizler de mesrûr olduk. Bir senedir bu kadar borca girdim. Allah vere de mansıb olsa deyu intizârda kaldık. Lâkin bundan sonra paşamız ve bizler mesrûr oluruz, zîrâ

bayramda bir kimse geldiği yok. Fakat Şam Vâlisi Necîb Paşa bayramda geldi idi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[442] Tophâne İskelesi’nde bir kalabalık olarak nakilleri “şurada müste’men sefînesinde bir Müslüman karısı ve yanında dört beş yaşında bir çocuk ile bulmuşlar ve Tophâne tarafından kavvâslar gelüb sefîneden karı ve çocuğu ve sefînenin kapudan ve tayfalarını sormak için kaldırub götürdüler. Eğer kadın firâr etmek niyetinde olsa yanında sandık ve heybesi bulunur idi ve eğer fâhişe ise bilmem” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[443] Beyoğlu’nda kahvede reâyâdan birinin nakli “reâyâdan biri evlâd u ıyâlıyla yiyecek bayağı etmekleri dahi olmayarak nihâyet bir gice aç kalmışlar ise de oturdukları hânenin sâhibi gelüb kirâ istemiş, anlar dahi birkaç gün sabredin tedârik edelim demişler ise de râzı olmayub bugün isterim deyub durmuş olduğundan reâyânın karısı, böyle can benim neme lâzım deyub hânenin sâhibini urmuş. O dahi kocası kirâcıyı ve kirâcı dahi kendü karısını urmuş ve üçü de mecrûh olmuş. İşte böyle fukarâ İstanbul’da pek çokdur. Elhamdülillah Mısır gâilesi bertaraf olmuş, bundan sonra sâye-i şâhânede fukarâ kendülerini idâre ederler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[444] Kırkkilise muhassılı kâtibi Besîm Efendi’nin Dülbendci Mahallesi’nde hamâmcı Halil hânesinde nakli “bu muhassıllık fukarâ hakkında pek âlâ şey oldu. Üçyüz gurusu agniyâ, yüz gurusu fukarâ verir imiş. Lâkin şimdi binde otuz gurusu veriyorlar, agniyâsı fukarâsı aynı veriyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[445] Nişâncı’da müteehhil bedestân münâdîsi Hâcî Osman Ağa’nın mahall-i mezbûrda bozacı dükkânında nakli “Donanmayı hümayûn’u Mehmed Ali göndereceği vakit askere beşer mâhiyye vermiş ve birer kat dahi elbise vermiş. Marmaris’e geldi, oradan buraya geldikde donanma olacak imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[446] Kereste gümrüğü altında kahvede Zeyrek Mahallesi'nde mütehhil hattab kapusunda olan çekici Tosyalı Mustafa'nın nakli "mukaddemâ Mısır seferine gitdim geldim, birde bakdım ki vilâyetler bozuk, sonra çoluk çocuğu alub Âsitâne'ye geldim. Otuz seneden ziyâdedir sâye-i pâdişâhîde oturub geçiniyoruz. Şimdiki vakit dahi bozuktur. Niçün der iseniz, cennet-mekân hazretleri iki günde bir emirler gönderir idi, İslâm olanlar câmilere gitsün namâz kılsunlar ve içinde edepsiz var ise çıkarsunlar deyu. Lâkin birini tutmadık ve birini haber vermedik, anıñın gitdikçe içimizde kötü çoğaldı, dünyânın dahi fenâ bulmasına sebep oldular. Ya'nî zâbitin hiç kabâhati yokdur, bizim gibi itâatsizlere hüccâc-ı zâlim gibi birisi zuhûr etmedikçe terbiye olacağımız yokdur. Câmi-i şerîfe gitdikçe üç cemâat buluyorum. Hiç olmaz ise câminin etrâfında olanlar gelse yine birkaç yüz kişi olur, ezân-ı Muhammediyye okunurda kulaklarına bile girmez" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[447] Galata'da kahvelerde bazı Frenkler ve Yunanîlerden "daha Mehmed Ali afv olunmadı" deyu söyleşirler ise de Frenk'in biri "Mehmed Ali beher hâl afv olunmuş, zîrâ beynlerinde İngilizlüdür ve İngilizlü'nün gerek Devlet-i Aliyye ve gerek Mehmed Ali'den fâidesi vardır" dedikde, iki Yunanî dahi beynlerinde gizlüce sohbet edüb içlerinden "ah!" eyledikleri ve "Mehmed Ali'nin gâilesinden İskenderiye'den firâr eden reâyâ ve müste'men ve sâirler bu def'a Mehmed Ali afv olunduğundan evlâd u ıyâllarıyla takım takım gerü İskenderiye'ye avdet etmededirler" deyu söyleşmekte oldukları işidilmiş olduğu.

[448] Sultân Bâyezid'da Kökçüler Kapısı'nda Ali Ağa'nın kahvesinde kahve-i mezkûr ittisâlindeki hânda sâkin Uzunköprülü Mehmed'in nakli "mukaddem memleketimizde herkesin mâlî yazıldı ve mâlına göre tekâlîf alınacak idi ve fukarâlar dahi sevindi idi. Şimdi memleketimizin zenginleri istemiyorlar ki, fukarâ verir ise biz de anı veririz diyorlar. Fukarâ da râzı olmuyor, öyle arab saçığı gibi karışık duruyor, bilmem nasıl olacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[449] Ayvansaray Kapısı'nda kahvede Balıkesir kazâsı hâkimi Osman Efendi'nin mahall-i mezbûr karaolhânesindeki çâvuşa nakli "Mısır ile barışık olmuş diyorlar, daha Takvîm'e yazmamışlar ve kibârlar utanıyorlar Takvîm'e yazmağa" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[450] Balkapanı Hânı'nda üst katda Yorgaki Tokarile'nin kendü odasında Ankaralı Acı Anaştaş'a nakli "barışık olmuş ve lâkin nasıl barışıkdır bilmem bunların işlerini. Başka kralları da rezîl etdiler. Dört sancak yer aldılar Mehmed Ali'den, Devlet-i Aliyye'nin hazînesi boşaldı. Herif yine kalkar bunları alır, bunların harc etdikleri para gaib olur. Sanki barışık etdiler. Buna Mehmed Ali derler, sonunu görürsün" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[451] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda yörgancılar içinde Anadolu Tariboğulları'nın kahvesinde Tariboğlu Sâlih kapudanın nakli "bugün iki vapur gidiyor, Mısır için gelen gemicileri Mısır'a götürüyor ve vapurun birisi orada kalacak Donanma-yı hümayûn'a yardım etmesiçün. Bakalım çok tavırlar görüyoruz, belki Mehmed Ali Paşa'nın yüreği yumurtadandır dokunduğla kırılır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[452] Muhterik olan Bâb-ı Âlî karşusunda kahvede Enderûn-ı hümayûn'dan muhrec Kabataşlı Besîm Ağa'nın nakli "Soğukçeşme'de Mısır kapu kethüdâsı Saîd Bey bizi kendüne kethüdâ edecek idi. Konağına gitdim, bize cevâb etdi ki aşağıdan vapur gelmiş, lâkin bize kapudan bir cevâb gelmedi. İnşallahu teâlâ paşamıza Mısır ibka olur ise yine seni kethüdâ ederim, ammâ şimdi etsem sonra bakanda Mısır kapu kethüdâsı kapusını düzüyor derler dedi" [deyu] söylediği işidilmiş olduğu.

[453] Fındıklı'da hamâmda Sâliha Sultân hazretlerinin baltacılarından Rüstem Ağa ve Ali Ağa ve hamâm hademesi Hasan birbirleriyle nakilleri "Takvîm çıkmış, yapışdırmışlar. Elhamdilüllah barışık sahîhlendi. İmâm ve muhtârları ihtisâba çağırılmışlar. Bir ma-

hallden bir para almasunlar ve vazîfelerinden hâric maslahata karışmasunlar deyu tenbîh etmişler. Lâkin bu tenbîh kerâmetce olmuş, zîrâ bunlar mukaddemâ sübründü parası tahsîl etdikleri vakit kimisini yazdırdılar kimisini çıkardılar, herbir türlü irtikâb etdiler” dediklerinde, merkûm Hasan dahi, “bu hamâmın ittisâlinde olan attâr dükkânında oturan bu mahallenin imâmıdır ve dükkânın sâhibi olan bizim hamâmcı Hâcî Bilâl Ağa otuzbeş senedir imâmdan para almıyor, dükkânda kirasız oturuyor ve geçen sene hacc-ı şerîfe gider iken cemî’ emlâkını bu imâma defter etdirdi idi ve haccda vefât etdi deyu bu imâm Evkâf’a haber verüb binbeşyüz gurusı ihbârîye aldı. Sonra ağa haccdan gelüb yine mâlını zabt etdi ve imâma hiçbirsey söylemedi. Ya’nî bu imâmlar böyle mürtekeb âdemlerdir, lâkin sizlere müdârâ ederler” dedikde, anlar dahi, “paşamıza bugünlerde iltifât-ı şâhâne oldu ve tebşîr etdiler, anıncün müdârâ ederler, yohsa bizlerden dahi havf etmezler” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[454] Uzunçarşu’da imâmeci Nurî Ağa’nın dükkânında Mısır askeri yüzbaşılardan Ayntablı Mehmed Emîn Ağa’nın nakli “humbarahânede oturuyoruz Akka kal’asını dokuz saatde teslîm etdik ve hazîne olan mahalleri haber verdik. Ve biraz eşkiyâmız olub İngilizlülere silâh çekecekler idi koymadık ve Selîm Paşa cemî’ mâlimiz ile İngiliz gemisine koyub eğer İngilizlüler sizin bir paranızı alır ise kurşunla urun deyu tenbîh etdi. İngiliz teknesinde bir paramız zâyî’ olmadı, sonra buraya gelmek için Devlet-i Aliyye sefinesine koydular. Mîralây Kadri Bey gelüb kölelerinizi İzzet Mehmed Paşa efendimiz istiyor diyerek kölelerimizi ve kılıçlarımızı aldı. Şimdi nerede köle görsem içim titriyor. Serasker Paşa’ya arzual vereceğiz, eğer olmaz ise Gelibolu’ya gidüb İzzet Mehmed Paşa’dan isteyeceğiz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[455] Sultânahmed’de İbrahim’in kahvesinde Sultânahmed Mahallesi ahâlîsinden Süleyman Efendi’nin nakli “iki gün oluyor, Ayasofya’da olan attâra Acem kıyâfesinde birisi gelmiş. Birâz ri-yâl var, onsekiz gurusı tebdîl et demiş. Ol dahi altıbin gurusı ge-

türmüş. Bozdukdan sonra vâfir lakırdı etmiş, sonra kalkub gitmiş.” Kahvede olan müşterîlerin birisi, “hiç yirmiüç guruşluk ri-yâli onsekiz guruşa kim verir? Hîlesinden nâşîdir, attâr dahi tama’-ı hamından bozmuş ise de sonra öyle alub savuşur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[456] Irgâdpazarı’nda kahveci Karabet’in kendü dükkânında nakli “Donanma-yı hümayûn geliyor imiş, bir iki gemi ri-yâl yüklü imiş, kûsûrları zahîre yüklü imiş ammâ inanamıyorum” dedikde, bir Müslim dahi, “ben de işitdim, biri altun biri ri-yâl yüklü imiş, Mehmed Ali Paşa bu tarafa gönderiyor imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[457] Samatya’da Kostantin’in meygedesinde Eskialipaşa’da müteehhil yemenici İsmail’in nakli “geçen gün ihtisâba imâm ve muhtârları çağırılmışlar, ne tenbîh etdiklerini anlayamadım. İmâma su-âl etdim, ol dahi anlayamadım dedi ve lâkin üç guruş yirmi guruş lakırdısı var, anı anladım dedi” dedikde, refîki Ali dahi “dışarıya giden Müslimden üç ve reâyâdan yirmi guruş alacaklar imiş. Bizim devletimiz yedi kralı rikâbında yürütecek ve yedisini dahi reâyâ edecek. Bizim gemiler onların memleketine vardıkça yirmi ve kırk gün karantina bekledirler imiş, tek İslâm’ın işi kuru kalsın deyu. Kendü gemileri yirmi def’a sefer ederler ise de, bizim gemiler iki def’a eder. Şimdi Devlet-i Aliyye herbir şeyi usûlüne koydu, bizim gemiler anlardan ziyâde işleyecektir. Niçün böyle karantina beklediyorsunuz dedikleri vakit, sizde de var bizde de deyu söylemeli” diyerek şöyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[458] Aksaray’da Ömer’in kahvesinde Avratpazarı Mahallesi’nde sâkin kapusuz Ali’nin nakli “tevcîhât olmuş. Tâhir Paşa Harperut’a gidiyor imiş ve Hasib Paşa dahi şûrâdan azl olmuş, konağında oturacak imiş. Halil Paşa’yı Mâbeyn-i hümayûn’a çağirtmişlar, üç gündür Mâbeyn-i hümayûn’a gidüb geliyor imiş. Bu günlerde pek büyük tevcîhât olacaktır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[459] Yeni Büyük Hân'da orta katda sarrâf Kirhor'un odasında Mısır vücûhanından ezber Hasan Ağa'nın nakli "Konya Aksaray'ı'na mütesellimliğe gittim idi. İbrahim Paşa bana üç mektûb yazub istetdi ise de Devlet-i Aliyye'den korkub mektûblarını yırtub gitmedim. Sonra İbrahim Paşa olduğum mahalle yaklaştığından bir mektûb daha gönderdi. Artık gittim ve mektûbları yırttığımı haber almış. Bana, sen benim âdemimsin, üç mektûb gönderdim niçün yırttın dedi. Ben dahi, Devlet-i Aliyye'den korkub gelmedim dedim. O dahi, haydi git konağında otur deyüb Tarsus'da konak verdi ve şimdiden sonra bana evvelki gibi benim sâdik âdemimsin ve benimle berâbersin deyüb Hamîd sancağında İsparta'ya gönderüb oturtdu. Sekiz dokuz ay mütesellimlik etdim ve İbrahim Paşa oralardan çekileceği vakit ahâlî bizden hoşnûd olduklarından, seni Devlet-i Aliyye'ye arz-ı mahzar edelim yine mütesellim ederiz dediler ise de ben güvenemedim. Zîrâ Devlet-i Aliyye'nin ne gûne olduğunu bilürüm, İbrahim Paşa gibi sâdik değildir, anıncün İbrahim Paşa ile gittim, ayrılmadım. Lâkin şimdi buraya gelmeme sebeb burada Horhor'da bir evim ve Sarrâchâne başında bir ikibin arşından mütecâviz içinde hamâmıyla arsam var. Satamadım ve beş altı kadar çoluk çocuk var idi, öldüler. Bir kötürüm karım var ve bir üvey oğlum var, Basmahâne'de işliyor. Şimdi anları bir sûretle def' eyledikten sonra niyyetimiz ora ile bir ticâret edüb para kazanmak. Ve İbrahim Paşa ve babası çok eyi ve akıllu âdemlerdir. Âdemine göre kimseyi boş bırakmazlar, bir me'mûriyyet verirler. Beni dahi boş bırakmadılar ve çok severler idi. Ve kuvvetlülerdir, ya'nî ülkelerinde beyleri imdâdiye olmak üzere altıyüzbin askere taahhüd etdiler. Ve Mazlûm Bey gittikde Mehmed Ali Paşa demiş ki, bu Firârî Ahmed Paşa yine bir helâl süt emmiş âdem imiş, zîrâ Donanma-yı hümâyûn'u bir sâir düvele götürmeyüb doğru bana getürdi. Yarın bir şehri âdeme verirsinizde götürüb bir kâfire verir deyüb Mazlûm Bey'i oradan koğmuş. Bu Mehmed Ali Paşa yedi düvele cevâb verir, karşılık bulamazlar, ol kadar akılludur. Ve üç paşası var idi, bunları sınamak için gûyâ Devlet-i Aliyye tarafından gönderilmiş gibi üç fermân yazdırub paşalara gönderiyor ve birine sana mâlikâne olarak Haleb'i verdim ve öbürüne

sana mâlikâne olarak Şam'ı verdim ve öbürüne dahi sana mâlikâne olarak Cidde'yi verdim, askerinizi mahall-i me'mûriyyetinize çekin deyu yazıyor. Anlar dahi baş üzerine deyüb fermân mücibince yapıyorlar ve Devlet-i Aliyye'ye karşılığını yazıyorlar ise de mektûbları Mehmed Ali Paşa'nın eline geçiyor, lâkin anlayub hiç sesini çıkarmıyor. Şimdi Mazlûm Bey'in avdetinde ve o dahi kendü işini pamuk ipliğiyle bağladıkdan sonra paşaların üçünü getürtüb katl ediyor. Gözlüklü Reşîd Paşa dahi bunların cünhası nedir ki katl eyledin dediği anda anı dahi dibek içine koyub döğerek öldürdü. Ve Mısır beylerinden İskender Bey Ramazan'da buraya geldi ve burada tebdîldir diyerek şübhe edüb sekiz gün şûrâdan çağırılıub sordular. İskender Bey dahi, yok ben tebdîl değilim gelme-me sebeb İskenderiye'ye onaltı pâre İngiliz sefînesi geldi, Mehmed Ali Paşa dahi yakacak oldu ben dahi gemilere gidüb söyledim ve kaçırtım ise de sonra ben dahi tutulurum deyu havfımdan nâşî kaçub buraya geldim demiş. Ammâ benim Horhor'daki evime geldi ve eyi görüşdüm. Artık bilmem, bayramdan sonra da burada göremedim. Mehmed Ali Paşa devletce bu tarafa yazub, benim âdemimdir, isterim demiş. Ve Mehmed Ali Paşa için ne söyleniyor deyu cümle kazâlara birer tebdîl göndermişler ve dörderyüz gurus mâhiyye ve kırkar para yemeklik vermişler ve babasına gitmek şartıyla imiş. Lâkin bunların ne yaptıklarını ve bu tebdîlleri ve ne için gezdireceklerini Mehmed Ali Paşa sanki bilmez" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[460] Dolmabağçe'de tüfenkhânede Samakovlu Petro ve Nikola ve Yanni'nin kendi odalarında nakilleri "cennet-mekân hazretleri beşbuçuk sene mukaddem bizleri ve üç daha altı çocuk olarak Samakov'dan getürdüb ma'rifet-i tahsîl etmek için İngiltere'ye gönderdi ve orada dörtbuçuk sene eğlendik ve ikişer ikişer birbirinden ayru üç favrikaya koydular. Ve üçümüz öldü, her bir favrikada birer tane kaldık. Birimiz a'lâ resim ve top kalıbı ve sâir şey ve birimiz temura müteallik çark ve vapuru âlâtıyla yeniden ihdâs eyleyebilir ve birimiz dahi top dökmek ve havân ve humbara ve cilâları ve gülle ve sâir şeyi yapabilür ve cümlemiz envâi lisân ve a'lâ ya-

zu öğrenerek geldik. Ve burada üzerimize nâzır bir paşa var, bizi meydâna çıkarınağı istemiyor. Ve bize temur verdi dökmek için, lâkin istediğimiz kömürü vermedi. Bilmem nasıl şeydir, bizler de Devlet-i Aliyye'nin nân u ni'metini yedik ve sâyesinde öğrendik. Lâkin bize bir hizmet göstermediler ki biz dahi ma'rifetlerimizi icrâ ve feyz alub iftihâr edelim. Paşa'ya söyledik ise de, devletin parası ve size göre işi yokdur diyor. İşte bizi vapura koysunlar kumanda edelim, yazık değil mi, devletin bu kadar ni'metini yedik, şimdi böyle boş olarak yedi aydır burada oturmak olur mu? Bize bir iş gösterebilirler, eğer icrâ edemez isek başımızı kessünler” dediklerinde içlerinden Yanni dahi, “ben İngiltere’de favrikada işler iken Reşîd Paşa geldi ve beni gördü, çok tahsîn etdi. Çok iyi âdem idi, burada olsa ona gider ifâde eder idik, burada kimseyi tanımıyoruz” deyu Bulgarca söyledikleri işidilmiş olduğu.

[461] Fener İskeleyi’nde olan kahvede Edirnekapulu eczâcî Dimitraki’nin nakli “Salı günü top atıldı, Saîd Paşa’yı azl edüb Halil Paşa kapudan paşa olmuş ve Saîd Paşa dahi Diyarbekir vâlisi olmuş. Donanma-yı hümayûn’un içerü girmemesinden niyyetleri Mehmed Ali Paşa’da onbin asker bırağub küsûrunu İbrahim Paşa alub buraya gelecek, Devlet-i Aliyye askeriyle berâber olub Rusya üzerine gidecekler deyu birkaç kişiden işitdim. Bilmem sahîh mi, lâkin tehîdeğil, bunda bir oyun olmalı” diyerek Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[462] Beyoğlu’nda dörtyol ağzında tüccârdan Filibeli Yorgi’nin kendü hânesinde nakli “bu günlerde tuhaf birşey oldu. Sarrâf Misak kendü hânesine bir büyük tüccârın karısını getürüb beş gün alıkoyuyor, sonra beşbin guruş verip koyveriyor, karı evine gidüb kocası sıkıştırub keyfiyyeti karısı söylüyor, kocası dahi sarrâfın evine gidüb kaldıracak oluyor sarrâf dahi yirmibin guruş veriyor, ol dahi alıyor ise de yine kâni olmayub Patrik’e gidüb sarrâfı kaldırıyor ve karı hasta olduğundan Patrik dahi sarrâfa, bir hekîm gönder bakdır eyi olduktan sonra murâfaa ederim demiş” deyu Bulgarca söylediği işidilmiş olduğu.

[463] Galata'da karaolhâne karşusunda punçcu dükkânında Nemçelü dellâl Marci'nin nakli "Devlet-i Aliyye ile İngiliz Devleti Mısır'dan Hind memleketlerine kadar yol açmaklığa mukâvele etmişler ve İngiliz Devleti çok hazîne tedârik ve yol için temür alan hâzır ediyor. Ve ba'zıları dahi bu mukâveleyi İngiliz Mehmed Ali'yle etmiş diyorlar. Ve Rusya Devleti dahi Fransa ile birlik olmuş ve Nemçe Devleti dahi Fransa'ya biraz hediiye ve bir mektûb göndererek Devlet-i Aliyye ile İngiliz'in niyyeti bize karşı komak" deyu yazmış Nemçe lisânıyla söylediği işidilmiş olduğu.

[464] Galata'da Latîf Ağa'nın kahvesi karşusunda enfiyeci dükkânında Nemçeli İspro Ogtanon'un nakli "Donanma-yı hümâyûn geliyor diyorlar lâkin gözümle görmedikten sonra inanmam. Zîrâ çok şey söyleniyor, Rusya Fransa ile birlik ve Bavarya'nın çok askeri Mora'ya gelmiş ve cümle düvel hâzırlanıyor, bilmiyoz ne yapacaklar. Düñki gün Zaharaki'nin mağazasında idim, Zahakinin söylemiş, Fransa ve Rusya birlik olmuş, İngiliz ve Nemçe dahi birlik olacak. Bu bir niyyettir ki Devlet-i Aliyye'nin üzerine düşsünler, anınçün şimdilik devletin işinde bulunuyorlar kendü işlerini sırasına koyuncaya kadar" deyu İslavanca lisânıyla söylediği işidilmiş olduğu.

[465] Galata'da Kurşunlu Hân'da Nemçe tüccârı Fielbahri'nin kendü odasında nakli "bu dünyâda bir râhatımız olmayacak, birisi yatışur ise birisi kalkıyor. Bavarya kralı biraz asker tedârik edüb Mora'ya gönderecek deyu işidiyorum. Ve birtakım da Fransa ile Rusya Devleti birlik olub ve Nemçe'ye ne demek olsun, İngiliz Yemen ve Hind tarafından ülke kazansın deyu yazmışlar. Bunlar yarın mâ-beynlerinde bir patırdı çıkarır, râhat göreceğimiz yoktur. Lâkin şimdiki sâatde bakılır ise sigorita dahi başladı tutmağa ve favrikalardan tüccâra i'tibâr olunmağa başladı, bakalım nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[466] Müsâfireten Pertev Paşa Hânı'nda sâkin sâbık Yalvaç a'yânı Hâcî Hüseyin Ağa'nın oğlu Çakır Ağa'nın hâne-i mezkûrda

nakli “Burdur ayaklanub muhassıl konağını basmışlar ve voyvoda Çiloğlu Mehmed Ağa muhassıl ile berâber olub İsparta’ya kaçmışlar ise de tüfenkçibaşı Çakır Ağa’yı ve vücûhdan birkaç âdemi öldürmüşler. Sanki eyi mi olur? Ne olur ise kendülerine olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[467] Galata’da Kurşunlu mahzende Rusya’nın kapudan Diportî’nin babasının kendü mağazasında nakli “İzmir Metrepolidi bizim konsolosun konağına kaçmış ve sebebi sâbıksâbık Ligoryus ile Logofet birlik olub İstanbul’da bir kitâb ihdâs etmişler. Ve İzmir basmahânesinde basılmak için İzmir Metrepolidi’ne gönderiyorlar ve basmahâne de basılıb etrâfa dağılıyor. Ve İstanbul’da Bâb-ı Âlî tarafında o kitâbın birisini üç tercümân ile tercüme etdiriyorlar. İslâmı ve Katoliği, ya’nî kendi Rum milletinin başkasını, topunu zemm ediyor. Bu kitâbın tercümesi meydâna çıkub duyulduğunu şimdiki Patrik Antimos’dan Logofet haber alınca tek mâtde kapatmak için İzmir’de olan Metrepolid’in azlini haber göndermek üzere iken Rusya’nın baş tercümânı İstefan haber gönderince Metrepolid dahi İzmir’de Rusya konsolosunun konağına kaçıyor. Eğer mâtde büyür ise Rusya’ya kaçuracaklar diyor. Mısır’dan gemiler geliyor ammâ sonunda ne çıkacak bakalım elbet birşey olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[468] Beşiktaş’da Moralı Pavlaki’nin kendü hânesinde nakli “bizler Devlet-i Aliyye ile bir gavga etmeyince râhat edeceğimiz yoktur. Bizim gelen mâlımızdan yüzde yirmi gümrük alıyorlar, bunun hiç emsâli yoktur. Mâlımızı kançılaryaya bıraktık, böyle biz yanaçagız. Mart’ın onbeşine kadar böyle gidecek, sonra bakalım. Kralımız şimdiden hâzırlanıyor, lâkin kuvvetimiz azdır, el altından hırsız gibi yapabilir ve sâir düvel elbet yardım edecekler ve kralımızın babası Bavar[y]a kralı dahi yardım edecektir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[469] Galata’da Karaköy İskelesi’nde kahvede Moralı Kipriyanu’nun nakli “Girid ahâlîsi ayaklanmış ve iki fırka olmuş. Aşağıki

tarafı Mehmed Ali'yi istiyorlar ve balkanda olan Sivakyonoslar (İsfakiyeli?)dahi bir taraf olup anlar da Devlet-i Aliyye'yi istiyorlar ve birbirleriyle gavgı edip Sivakyonoslar öte tarafı yenmişler. Ve Pazartesi günü haber gelmiş, anları kal'aların içüne kadar sokmuşlar, çünkü bu Sivakyonoslar pek sarbdır ve şimdiye kadar anları kimse yenemedi. Ve Osmanlı Girid'i feth ettiği vakit bunlar kendüleri teslîm olduklarından nüfûsları vardır. Ve diyorlar ki Girid Paşası dahi Mehmed Ali tarafı olduğından öbür fırkadan imiş. Lâkin bu maslahatda İngiliz'in parmağı vardır ve Girid'de gözü vardır. Eğer İngiliz Girid'i alır ise kralın kanadları kesilir. Ve diyorlar ki Devlet-i Aliyye'den İngiliz ettiği masârifini istemiş ve masrafı verdiği vakit donanmayı koyverecek imiş. Ve gavgı açılmazdan Devlet-i Aliyye va'd etmiş ki peşin olarak sizlere onar milyon riyâl veririm deyu. Şimdi İngiliz ne istediğini anlayamadık, belki on milyon riyâle kanâat etmemiştir. Ve Mora taraflarından İstanbul'a yeni elçi gelecek imiş ve gümrük yüzde yirmi alındığından eski elçi Hristidi kapuya cevâb vermiş ve Mart'a kadar her kim mâl getürdü ise gümrüğünü vermeyüb fakat kayd etdiriyorlar ve elçi vereceğinin yüzde yirmiye ben veririm demiş" deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[470] Galata'da Balıkpazarı'nda kahvede Moralı kapudan Dimitri'nin nakli "bu ay geçsin bakalım öbür ayda kimin ile gavgamız olacak. Lâkin zamânın çarhına bakılır ise galibâ Müslümanlar ile seferimiz vardır, eğer yapmaz isek işimiz fenâdır, zîrâ bizim yüzde yirmi gümrük vermeğe kudretimiz yokdur ve bir yerde işidilme-miştir. Eğer sefer açmağa kudretimiz yok ise de verir isek ana da Allah kerîm, Fransa ve Bavarya sağ olsun" deyu Rûmîce söylediğı işidilmiş olduğı.

[471] Karaköy İskeleyi'ne geçer iken kayıkda Asmaaltı'nda mağazacı bir Müslimin nakli "Donanma-yı hümayûn geliyor diyorlar, lâkin daha zuhûr etmedi. Bazıları asker ile geliyor, ba'zıları mâl ile yüklü geliyor ve ba'zıları emr gitmiş, velâdet-i hümayûn üzerine gelmesün, sonra gelsün demiş olduklarından sonra gelecek imiş. O da Allah bilür nasıl olacağını" deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[472] Galata'da çeşme meydânında Arif'in kahvesinde Ünyeli Mehmed Ali kapudan'ın gemisi tayfalarından Sinoplu Mustafa'nın nakli "yaza Rusya ile sefer var imiş. Ve Rusya, ülkesinde olan hâricden tüccârlara alub vereceğinizi kesin ve mâlınız var ise kaldırım demiş. Ve İngiliz ile Fransız Devlet-i Aliyye'ye, sen Rusya'ya sefer açar isen ibtidâ Albanoz'dan başla, zîrâ doğru Rusya üzerine sefer eder isen sonra Albanozlular fesâd çıkarır. Ve evvelki gavgalarda biz gemi ve cebhâne verir ve yardım eder idik, lâkin bu def'a hiçbirşey vermeyiz. Ve Albanoz'a on sene meydân verilür ise bir kalın devlet olur deyu haber göndermişler. Ve ben ihtiyârlardan işitdim ki, biz bu yaşı geldik hiç kâfir kırıldığı var mıdır? Bütün İslâm İslâmı kırıyor, kâfirler kuvvetleniyor, biz birbirimizi yıkarız. Biz bu yaşı geldik, her şeyden arzumuzu aldık, eğer Rusya'dan dahi bir intikâm alındığını görür isek öldüğümüz vakit gözümüz açık gitmez idi. Ve Mehmed Ali ile barışık olduğuna pek hazz etdik, bu devlete züll olacak idi, kendü âdeminin hakkından gelememiş, sâir düvel gelmiş derler idi diyorlar" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[473] Alacahamâm'da Kazgâncılar içinde olan Kazgâncılar Hânı'nda kahvede mukaddem bostâncılıktan mütekâid Temurkapu'da sâkin Arnavud Mustafa Ağa tavla oynayarak kalkdıktan sonra nakli "şimdi üç oyun tavla oynadım, on guruş aldım, yüz parasını kahveci aldı. Bu tavlalar on guruşa, yirmi guruşa oynanır, birşey demek değil, bu kahvenin sırasında köşedeki odada hazîneler var oluyor, git seyret" dedikde ve me'mûr kulları dahi gitdikde sekiz on kişi oturmuş ve önlerinde riyâl ve yaldız altını ve sâir akçe dökülmüş ve dâim zar atub oynamakta oldukları görülmüş olduğu.

[474] Çukurçeşme'de Molla Kestel Mahallesi'nde müteehhil Tatar Latîf Ağa'nın çarşuda Takyeci Hânı altındaki kahvede nakli "benim karındaşım Nemçe postasından, diyor ki, biz evvelden mektûbları kendümüz alur idik ve bize de birâz para kalur idi. Şimdi postahâne îcâd oldu, oradan veriyorlar. Ve bir sefer ediyoruz üç-

yüz guruş alıyoruz. Şimdi dahi Tanzîmât-ı Hayriyye mûcibince her vardığımız menzilhânede bir fiyât tarifesi var, bir parça şey yesek tarifesi üzere parasını vermelü. Mukaddem yer içer geçer idik, böyle masârif olduğundan bize para kalmıyor dedi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[475] Kabataş’da Abbâs Ağa Mahallesi’nde müteehhil marpuçcu Ali Ağa’nın nakli “Fransalu bir Frenk ile alışveriş ederim. Bana diyor ki, Mehmed Ali Paşa ile barışık olduğu gibi elli altı sâatde Donanma-yı hümayûn’u donadub limândan dışaru çıkarmış. Ve anlaşılan donanmanın askeri haylî ma’rifet tahsîl etmişler. Ve İzmir’den bir tüccâr geldi, Mahmûdiyye Kal’a-i Sultâniyye’de temur atmış ve cümlesi orada birleşüb öyle gelecekler imiş dedi” diyerek Alaca Hân’da kahvede söylediği işidilmiş olduğu.

[476] Pertev Paşa Hânı’nda kahvede Arnavudköyü’nde sâkin İngilizlül Petraki Manoc’un nakli “Sisam adası reâyâsı ayaklanmış ve buradan dört gemi ve bir vapur dolusu asker hâzır olmuş ve göndercekler imiş. Ve ayaklanmalarına sebep kim ise tutub çoluk çocuğuyla bu tarafa getürtecekler imiş ve İstefenaki Bey’e bu maslahatın çok zararı olur, lâkin bunlardan anlaşılan yine dışarudan fit verdiler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Nisan 1841*

[477] Yeni Câmi havlisinde Arabkir’den vürûd eden Derviş Hasan’ın nakli “Hâfız Paşa gibi gaddâr vezîr olmaz. Köylere tebdîl olarak kavvâs gönderiyor, seksen pâre kadar köy gezüb iki yerde tezkire-i suâl ediyor, suâl etmiyen köylerin beherinden binbeşyüz guruş cerîme alıyor. Andan sonra sâbık Arabkir a’yânı Osman Ağa’dan dahi üçyüz kîse akçe aldı, sâir kazâlardan dahi alıyor. Eğer azl olur ise çok teşekkî edecek âdem zuhûr eder” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

* BOA, C.ZB., 2474, Tarihsiz.

[478] Aksaray'da Dilâver'in kahvesinde sâbık İzmir mütesellimi Hüseyin Bey'in tebaasından Hâcî Süleyman'ın nakli "Aydın içinde biri bir kız bozmuş, tutup meclise getürmüşler altmış değnek urub koyuvermişler, biri dahi hırsızlık etmiş, da'vâcısından isbât istemişler isbât edemeyüb hırsız koyuvermişler. Bu muhassıllar bu usûl ile memleketleri âvâre edüb de oturacaklar, sonra her tarafda zorba türer ve bu usûlü başka sûrete tebdîl etmezler ise dışaruların zabtı güç olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[479] "Gümülcine'de bulunan Sâlih Paşa beher gün bir şekilde tebdîl geziniyor, müdebber ve işine mukayyed ve hiç kimseye i'timâd etmeyüb her emrini kendüsi rü'yet ediyor. Bizim vilâyetlerin âdemi kendü hâllerinde durmazlar idi, bu cümlesini riâyetle ve bazen örfle gözlerini doldurdu" deyu Silivri Kapısı hâricinde çeşme başında sekbân Mehmed'in söylediği işidilmiş olduğu.

[480] Sultân Mehmed Câmî-i şerîfinde Ârif Efendi'nin nakli "esbak Üsküdar muhâfızı Ahmed Ağa aklına hiffet getirmiş" deyu talebeden Nurî Efendi'ye söyler iken işidilmiş olduğu.

[481] Çatladıkapa'da Dülbendağası çeşmesi civârında sâkin Hâcî Osman Ağa'nın nakli "Kapân-ı Dakîk'e gitdim. Ahbâbdan birisinin hânesine Efrenc tâifesinden biri karı kıyâfetine girüb kapısını çalmış. "Amân cânım fukarâyım bir parça nafaka verin" deyu istemiş, hâtûn dahi "dur vereyim" deyub yukarıya çıkmış, mersûm dahi kömürlüğe gizlenmiş ahşam kömürlükden çıkub sokak kapusunu muhkîm kapayub doğru yukarıya çıkmış. Hâtûnun zevci ol giçe yok imiş, hâtûndan mücevher ve akçe istemiş ve üzerine hücum etmiş, hâtûn dahi "otur getüreyim" deyüb başka odaya gidüb, "aman can kurtaran yok mu" deyu feryâd u figân etmiş. Mersûm dahi hemân çocuğu boğazlayub hâtûnun üzerine yürümüş, hâtûn dahi bir sopa alub kulağı tarafına urduğu gibi merd olmuş, hâtûn dahi beyhûde olub kalmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[482] Fincâncılar Hânı'nda müsâfereten sâkin Kütahya'dan vürûd eden Süleyman Ağa'nın nakli "Kütahya'da ehl-i takvâ olan âdemlerden yetmiş kişi bulmuşlar yetmişbin taş üzerine rahmet için okumuşlar, iki günden sonra bir mikdâr rahmet düşmüş. Ve Karâmürsel taraflarından işitdim, Donanma-yı hümayûn bu tarafa gelecek imiş" deyu han-ı mezkûr derûnunda kahvede söyler iken işidilmiş olduğu.

[483] Pertev Paşa Hânı'nda Vidinli Hacı Emin Ağa'nın odasında Mahmûdpaşa'da kaşıkcılarda Hâcî Efendi'nin mektebinde sâkin Vidin'den vürûd eden Boşnak Hasan Ağa'nın nakli "Belgrad'da bulunan Nemçe tüccârları dükkânlarında mâllarını Nemçe'ye kaldırmışlar ve Rusya cenerallerinden Sırb nâhiyesinden Şamadyalı Kara Yorgi'nin oğlu Eflâk tarafından Sırb cânibine geçüb Şamadya karyesine gidüb mihmân olmuş ve Belgrad'a bir sâat ayrılık çeşmesinde otuzbinden mütecâviz Sırb reâyâları da pürsilâh olub ayaklanmış ve onaltı Knezi istemeyiz bize lâzım değil deyu Belgrad'a haber göndermişler ve Miloş beyini istemişler ve oğlu dahi bu tarafda dursun râzıyız demişler ve Miloş Bey eğer vaktindeki usûl üzere yapar ise isteriz, yapmaz ise fenâ ederiz ve öldürürüz deyu cevâb vermişler" diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[484] Bağçekapusu'nda Mehmed'in kahvesinde Hocapaşa'da mütehhilen sâkin Benderli Tatar Hüseyin Ağa'nın nakli "Donanma-yı hümayûn ile Ahmed Paşa ve Abbâs Paşa birlikde olarak Âsitâne'ye gelecekler imiş ve Mısır vâlisinin dahi dokuz pâre seffinesi berâber imiş ve Kal'a-i Sultâniyye'de karantina bekleyüb andan sonra İstanbul'a gelecekler imiş ve sâbıksâbıkSadrâzam Hüsrev Paşa surre emîni olub gidecek imiş" deyu söyler iken işidilmiş olduğu.

[485] Baltacı Hânı'nda müsâfereten sâkin İran'dan Tebriz karyeli Bâhir Hân'ın silsilesinden tüccârdan tenbâkûcu Mehmed Ağa'nın nakli "Rusya Devleti'nde olan Revân memleketi ile Bağdad'dan dolayı Acem Şâhı Bağdad vâlisi ile bozuşmuşlar. Bağdad ülkesinde olan Süleymaniye kal'asını Acem Şâhı zabt etmiş ve Bağdad üstüne asker göndermek tedârikinde olur imiş, İran tarafından büyük

kimselerden mektûb geldi” diyerek Pertev Paşa .Hânı derûnunda kahvede söyler iken işidilmiş olduğu.

[486] Sultân Bâyezid’da Kadri’nin kahvesinde kahveci Ankaralı Osman’ın nakli “Erzurum Vâlisi Hâfız Paşa Livâne üzerine Acaralı Hüseyin Bey için küllî asker göndermiş ve Trabzon Vâlisi Osman Paşa dahi haylice asker göndermiş” deyu kahve-i mezkûrda söylediği işidilmiş olduğu.

[487] Sultân Bâyezid’da İmâret Hânı kahvesinde müsâfereten sâkin Hicâz’dan vârid Hâcî İsmâil Ağa’nın nakli “İskenderiye’de ki-tâbet hidmetinde olanların haylicesini tüfenk ta’lîmine çıkarmış ve hâlâ ta’lîm etdirir imiş. Ve Mısır vâlisi yirmi seneden berü siyahlar tarafında altun ma’deni ülkesinde muhârebese var imiş. Şimdi anı dahi vücûda getirmiş ve sened alub sened vermiş. Ve ol tarafın insanları sovuğa dayanur imiş ve ikiyüzbin kadar çakmaklu askerleri var imiş. Ol askerleri dahi İskenderiye’ye getürecek imiş. Ve İskenderiye’ye dâimâ metânet vererek peksimed ve cebehâne ve zahîreyi anbârlara hâlâ doldurur imiş” deyu kahve-i mezkûrda söylediği işidilmiş.

[488] Balıkpazarı İskeleyi piyâdecilerinden Trabzonlu Sâlih’in nakli “Çerkes ve Abaza taraflarına İslâm tüccârı sefînesi gitmek yasak ise de Trabzon Vâlisi Osman Paşa ba’zı tüccâr sefînelerine ruhsat verir imiş. Çerkes ve Abaza taraflarından İstanbul’a elçi gelmiş, onüç senedir Rusya ile gavga eylediklerinden kendülerine serbestlik istemiş on güne kadar elçilere meks edin deyu cevâb vermişler Rusya’dan Abaza altı kal’a alub zabt etmiş ve Çerkes dahi yedi kal’a zabt etmiş ve Rusya bu kal’aları Çerkes ve Abaza almadı aslı yokdur deyu İstanbul’a haber göndermiş ise de bu def’a elçiler kal’aların kâğıdını getürmüşler bizim aldığımızı inansunlar için. Ve mukaddemâ Rum ile yedi sene muhârebe alınub düvel Mora’yı bırakmayub serbestlik verdiler. Çerkes Abaza onüç senedir muhârebe ediyorlar hâlâ bir dürlü râbıta verilmedi” deyu Şişeci Hânı civârında İsmâil’in kahvesinde söyler iken işidilmiş olduğu.

[489] Camcı Ali Mahallesi'nde etbâi Emin Ağa'nın nakli "tüccârlardan birinin yanında idim benden gizlemeyüb mektûb okudular, Donanma-yı hümayûn onüç gün olmuş çıkalı ve Şam-ı Şerîf'de hastalık var imiş günde doksan kadar cenâze çıkıyor imiş" deyu Vezneciler'de Mehmed'in dükkânında söylediği işidilmiş olduğu.

[490] Tophâne'de berber dükkânında Tophâne-i Âmire yüzbaşılardan Hâcı Ağa dünki gün Erzurum'dan gelmiş olduğundan "Erzurum'da bir Kör Hüseyin Bey olub, Hâfız Paşa mansıbdan azl ederek karındaşını nasb ediyor. Kör Hüseyin Bey dahi gece kalkub müfti ve kadıyı kesüb kal'aya kapanıyor. Yüzellişer gurus mâhiyye ile Lâz askeri yazıyor. Hâfız Paşa'nın karındaşı Bahrî Paşa onikibin asker ile üzerine varub Bahrî Paşa merhûm oluyor. Hâfız Paşa dahi İstanbul'a yazıyor, aman efendim karındaşım merhûm oldu ne emriniz olur? Buradan dahi üç günde tatar vâsıl oluyor, Hâfız Paşa'ya emr ediyorlar ki anın kellesini isteriz, ta telef olunca gayret etmeli. Trabzon'dan Osman Paşa onikibin asker tertîb ediyor. Hâfız Paşa dahi otuzbin asker tertîb ediyor, Tebris Boğazı'nda orduları duruyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[491] Topkapu dâhilinde kol ağası kahvesinde arabacı İsmâil'in nakli "Viruz'dan gelür iken Sandık kenarına geldim. Ber silâh olarak iki Bulgar önüme çıkub cânıma kasd eylediler. Âvâzım çıktığı kadar aman aman deyu çağırdım, orakçılardan birisi imdâdına yetişüb kurtardı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[492] Kumkapu hâricinde kahvede imâm Ahmed Efendi'nin nakli "tebdîl-i hava etmek için Bursa'ya gitdim, yirmibeş gün eğlendim. Bursa muhassılı köy kethüdâsı gibi oturuyor. İsmet Paşa demiş ki, efendi sen bir şeye karışma hemân çok çok yazı yaz, bana ihâledir memleket deyu tenbîh etmiş. Bir odada oturuyor, azacak merâk getürmüş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[493] Fazlıpaşa'da kahvede tebaadan Osman Bey'in nakli "Harperut'dan çıkalı onyedî gün oldu. Trabzon'a gelinceye kadar yollar-

da yörükler ve başıbozuk ve ecnâs-ı muhtelif pek çok, kırk para için âdem öldürüyorlar. İndlerinde tavuk kesmek gibi. Cânıma dahi kasd etdiler, halâs oldum. Ben falan vakit voyvodalık etdim, böyle şey görmedim. Beni bir işe me'mûr etseler yâhûd bir ferîk olsam şöyle keserim böyle biçerim" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[494] Pertev Paşa Hânı'nda sâkin Kemâhlı Mustafa Ağa'nın nakli "birkaç yerde muhassıl öldürmüşler ve anınçun hayli muhassıl istifâsını İstanbul'a yazmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[495] Sultân Mehmed'de Necîb Ağa Hânı'nda sâkin Karasu karyeli Mirzâ Veli Ali Bey'in nakli "Rakka'dan ve Haleb tarafından Mısır vâlisi yedi sekizbin askeri İran ve Van taraflarına göndermiş. İbrahim Paşa dahi Maraş'dan Bağdad'a doğru gitmek tedârikinde olur imiş. Ve Rusya'nın arpa çayırına beş altı bin kadar askeri vürud etmiş olduğunu Kırım hâcılarından işitdim" diyerek Sultân Bâyezid'da Halil Paşa'nın hânı karşusunda kahvede söyler iken işidilmiş olduğu.

[496] Tophâne'de Defterdâr yokuşunda Kara Cehennem'in kahvesinde Tophâne ve Fındıklı ahâlîlerin nakli "Tophâne İskeleyi meydânında taşçı esnâfından bir reâyâ dükkân yapıdıracağım deyu ayak basmış olduğundan bizde ibâdullaha mazarratı vardır deyub Sadrâzam huzurunda murâfaa olduk, lâkin kat'î cevâb verilmedi, öyle kaldu" deyu söyleşirler iken yaş yemiş gümrükcüsünün pederi Mustafa Efendi, "evvelki gavgalarda on gavura bir İslâm karşı kor idi, şimdi bizler bir taşçı gavuruna ikibinden mütecâviz İslâm bir dürlü merâm anlatdıramadık, şu dünyânın hâlini seyr eyle" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Nisan 1841 *

[497] Azabkapısı'nda başdaki kahvede İrgâdpazarı'nda yeni eczâcî dükkânı açan Vasilaki'nin nakli "geçen gün bir şey ricâ etmek

* BOA, İDH., 1802 (29 S 1257 - 22 Nisan 1841).

içün Logofet Bey'e gitdim. Bizim Galata'da bir mağazamız var idi, tersâne tarafından aldılar idi, şimdi dört yüzbin gurus eder, bunu Logofet'den ricâ etdim. Ol dahi bir arzuhal yazdır, Devlet-i Aliyye'ye ver, ya mağazayı bağışlasun veyâhûd az bahâ ile satsun, böyle ricâ et dedi. Lâkin ben buraluyım, ammâ Mora'ya gitmişdim, bir sene oldu geleli. Şimdi Mora patentesindeyim, karışdırmak işime gelmez. Mora'da olan vâlidemi yazdım getürteceğim, o uğraşsun" dedikde, "Mora tarafları için ne işidiyorsunuz" deyu suâl olundukda" ol dahi, "Moralılar şimdi düşünüyor, kralda idâre edecek hazîne yok, eğer hazînesi olsa bilür ki şimdi Devlet-i Aliyye kuvvetsizdir, sefer açar idi. Geçen gün efendiden bir dostum geldi, Devlet-i Aliyye ile birkaç kral birlik olmuş Rusya üzerine sefer açacaklar imiş dedi acebâ sahîh midir. Çok yerler gezdim, lâkin Mora'yı beğendim, oturacak yerdir, bakkalları bile her bir lisânı bilür. Ben aklımca diyorum ki, bu Mora kralı devlete bir sefer açar, ya bütün bütün batır yâhûd bütün bütün meydâna çıkar" deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[498] Beyoğlu'nda dört yol ağzında punçcu dükkânında Nemçeli tüccâr Manolaki Logormibardon'un nakli "Fransa Rusya ile birlik oldu, niyyetleri Müslüman ülkelerini kaldırmaktır. Lâkin Fransa'nın kahbeliği bellü oldu, Mehmed Ali Paşa'ya demişdi ki, sen ayaklan da her vechile ben sana yardım ederim, demiş ise de en sonunda Rusya ile berâber oldu. Böyle şey Fransız'dan me'mûl olmaz idi, sâir düvel dahi bunu duyub bakalım ne yapacaklar deyu bakıyorlar" diyerek Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[499] Balkapanı'ndan Beşiktaş'a gider iken kayıkda Beşiktaşlı çukacı Cani'nin nakli "Donanma-yı hümayûn geldi, barışık diyorlar, lâkin yine Mehmed Ali Paşa birtakım tedârikde oluyor imiş. Çünkü böyle niçün donanmayı verdi, zîrâ böyle gavgalarda bir âdemin onbin gurusluk ahz ü i'tâsı olsa bütün bütün mutazarrır olduktan sonra on senelik ömrü dahi gidiyor. Bugün Nûr-ı Osmaniye Çeşmesi'nde elimi yıkar iken iki Müslüman geldi. Birbirlerine dediler ki, Emînoğlu Hasan başıbozuk yazılmış sen de yazılır mısın? dedi

ve oradan silâhlı birisi geçdi, işte bu dahi yazılmış dediler. Anlardan işitdim, böyle asker tedârik etmelerinde bir şey olmalı” deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[500] Arnavudköyü’nde Akındıburnu’nda kahvede İngilizlü kapudan Panayi’nin nakli “bugünlerde Girid tarafından kimse gelmedi ki ne yaptıklarını anlayalım. Bunlara niçün açıktan kimse sahâbet etmiyor, lâkin İngiliz ve Moralılar yardım ediyor? Ve Devlet-i Aliyye tarafından giden gemilerden haber alamadık, bakalım ne yapacaklar, Giridlülere acebâ yola koyabilürler mi? Lâkin Morallılar ile birlik olmaları işdir, Morallıların ülkesi genişsün” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[501] Ortaköy’de İngilizlü eczâcı Andonaki’nin kendü dükkânında nakli “Donanma-yı hümayûn burada, şimdiden sonra başka tertîblere bakalım. Devlet-i Aliyye Rusya ile bozuşmuş diyorlar, lâkin ben inanmam, olsa da İngiliz ile olacaktır. Zîrâ İngiliz Rusya’nın yaptığı şeylerden hazz etmiyor. Rusya’nın tabiatı acâyibdir, İngiliz her ne kadar hazz etmez ise de Rusya ol kadar ayu gibi yerinde durmuyor. Bir usûl ile sâir düveli kandırmış, galibâ İngiliz’i dahi kandıracak. Eğer olmaz ise Rusya Devleti’nin yerinden kalkmağa ihtiyâcı olmadığı hâlde İngiliz berüden zafer bulamaz” deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[502] Galata’da kalafat yerinde başdaki kahvede Tatavlı keresteci Aleko ve Moralı Kostaki kapudanının nakilleri “ortalıkda pek kesâdlık var, bilmem ne yapacağız. Bu kadar vakittir gemi boşda duruyor, her gün masraf oluyor, bir müsterî bulsam satacağım” dedikte, Aleko dahi “korkma, iki aya kadar alışveriş açılacak, ya Mora ile veyâhûd başkasıyla. Eğer böyle kalur ise cümlemizin işi yanlıs” deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[503] Beşiktaş’da Barutcubaşı Ohannes’in evinde dâmâdı Eşlanoğlu sarrâf Hacador’un nakli “Cuma günü okunan hatt-ı hümayûnunun meâli Sadrâzam’ı tekrîm ve tevkîr oluyor. Kimse işine karışma-

sun ve azl ü nasbı nasıl ister ise etsün. Ve şevket-meâb efendimiz buyuruyorlar ki, bugünkü günde vekîlimsin ve Tanzîmât-ı Hayriyye bozulacak deyu ahâlî ötede berüde söyleniyor, lâkin bozulmasun, daha bazı şeyler dahi vardır anlar dahi konulsun ve dikkat ve takvît veresin ve her bir şeyi sana ihâle etdim deyu buyurmuşlar. Sarrâf esnâfının anası tekrâr ağlatdı, Allah sonumuzu hayr eylesün” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[504] Beşiktaş’da Sinanoğlu Karabet’in kendü hânesinde nakli “sarrâf esnâfı içinde böyle bir lakırdı var ki Tanzîmât-ı Hayriyye bozulacak, beş on güne varmaz meydâna çıkacaktır, yine sarrâflar mukâtaaları taahhüd edecektir. Bunu ben çorbacıdan işitdim. Çorbacım kuyumcubaşının oğlu Andonikadır. Çünkü bu Tanzîmât-ı Hayriyye Müslümanın dînine dokunur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[505] Beşiktaş’da Dimitraki Napnoz’un hânesinde Rusyalı İzlatvic ve Eflâk tüccârlarından Lamro Yovanni’nin nakilleri “Fransa kralı Girid ahâlîsine imdâdiye dört milyon gurus veriyor ki ancak Devlet-i Aliyye ile gavgaya dayansunlar ve bozgunluk vermesünler deyu. Ve her taraftan Girid’e yazılmak için âdem gidiyor ve ne millet olur ise olsun her kim gider ise mâhiyye iki yüz elli gurus veriliyor. Ve Mora tarafından dahi her gün çok âdem gidiyor imiş ve Mora tarafından bu def’a külliyetlü asker ile dört kapudan Girid’e gitdi. Ve Girid ahâlîsi İslâm ve reâyâsı ve paşa bir yere toplanub meşveret etmişler ki, bu Girid cezîresi ba’zı Mehmed Ali Paşa ve ba’zı Devlet-i Aliyye’nin üzerine geçiyor ve hâzır Mora kralı ile ittifâkımız vardır, şimdi Mora bandırasını çekeriz ve kral dahi bize tesâhub eder deyub kal’alara Mora bandırasını çekmişler. Lâkin bir kal’ada çekilmemiş ve Devlet-i Aliyye tarafından paşaya iltifâtlu fermân gidiyor ve paşanın eli altından Girid’in İslâm ahâlîsine o gece fit verilerek bandıra çekilmeyen kal’ada sâkin reâyâ dahi âher kal’alara bandıra çekmeye gitmişler iken karılarını ve çocuklarını basub cümlesini helâk ediyorlar ve reâyâ dahi yetişüb karşı karşıya İslâm ile gavgâ ediyorlar ve Mora kralına keyfiyyeti haber ve-

riyorlar ise de Mora kralı dahi âşikâre olmaz âher düvelden bana lakırdı gelür, şimdi sizler bandıraları indirin ben yine imdâd ederim ve gizlü ittifâkım vardır diyor. Ve hattâ buradan birkaç gemi daha gidecekdir tersânede olan iki üç anbarlının yelkenleri bağlanmış hâzırlanıyor. Yâver Paşa dahi berâber gidecek, lâkin bunların madem ki Mora ve Fransa ile ittifâkları vardır Devlet-i Aliyye bunlara bir şey yapamaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[506] Beyoğlu’nda ağaç altında kahvede Toskana Devleti Kançılaryası limân re’isi Covanni Batista Galinçi’nin nakli “Hüsrev Paşa’nın Tekfurdağı’nda konağı sekiz ay asker ile muhâsara oluncak idi ve hâlâ ediyorlar. Ve şimdi Sadrâzam tarafından mektûb gidiş hâtırını sormuşlar ve buradan o askeri getürtmek için âdem gönderilmiş ve beş altı güne kadar buraya getürdiler ve çok azl ü nasb olur. Ve Halil Paşa’yı dahi Serasker edeceklerdir. Ve dün ahşam bilmem işitdiniz mi, eski İngiliz sarayı bağçesinde bir Ermeni ile bir Moralı gavra ediyorlar, Ermeni Moralinin gözünü çıkarıyor, o dahi Ermeni’nin başını yarıyor. Sonra karaol gelüb götürüyorlar, bilmem nedir” dedikde, orada bulunan birisi dahi, “Mısır gâilesi nasıl oldu” deyu suâl etdikde, ol dahi, “Mısır mâddesi daha yüzü üstünedir, bir şeye benzemedi ve daha çok su kaldırır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[507] Arnavudköyü’nden gelür iken kayıkda tüccârdan Hacador’un nakli Tanzîmât-ı Hayriyye’nin fukarâya ne fâidesi oldu. Fukarânın bir ekmek nafakası kaldı, ana dahi göz dikdiler. Bir şey borçlu olan etmekçilere tesâhub etdiler, çünkü çoğu müflisdir. Ve çıkacak idi, bununçün fukarânın üzerinden etmek fiyâtını artırub beher giyyede yirmi para artırıyordular ve şimdi zahîrenin fiyâtı düşmüşiken yine evvelki gibi işletdiriyorlar. Bu sebebden etmekçilerden borçlarını verdikden sonra çok para dahi kazandılar ammâ fukarânın hakkı üzerlerinde kalmış kimsenin vazîfesi değil. Ve ticarethânenen etmekçilere yeddinizde olan zahîreyi sürün, size ehven fiyâtle zahîre vereceğiz demişler, bakalım ne usûle koyacaklar. Ve Donanma-yı hümayûn Girid üzerine kalkacak imiş, eğer Tâhir

Paşa gider ise ve Giridlülerin başlarından beş on kişi öldürüb nizâm verecek olur ise fenâ olur, yok sühûletle itâat etdirir ise çok eyi olur, zîrâ ormanda olan Sifakinoz (İsfakiye) âdemleri pek zora girmez, hayvân gibidir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[508] Vâlîde Hânı’nda kahvede Bebekli dellâl Yanko’nun nakli “mukaddem Devlet-i Aliyye Girid’i Mehmed Ali Paşa’ya verdiği vakit Giridlülerin Müslüman zulmünden kurtarılmalarıçün sâir düvele ricâları var idi. Ve düvel dahi ol zamân demişler ki, dokuz sene sabr edin, sonra bir yoluna koruz. Şimdi tamâm oldu, anıncün haklarını ve doğruluklarını istiyorlar. Hatta şimdi düvele haber verüb, ülkemizi müstâkil isteriz, zabtımızda olsun kimse karışmasun, eğer olmaz ise topumuz kırılırız demişler ve hâlâ cevâb bekliyorlar, bakalım düvel ne yapacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[509] Baltacı Hânı’nda kahvede Tırnovalı Mançev çorbacının nakli “bir efendinin konağında bir Arabdan işitdim, bu yeni usûlü bozacaklar ve eski usûlü yapacaklar imiş. Ve fukarânın vergüsü evvelkinden ziyâde oluyor, Tırnova’da dahi iki kat oldu. Yine mukâtaaları mültezimler alacak ve sarrâflara havâle olacak ki devletin hazînesine kolaylık olsun” deyu söylediği işidilmiş olduğu

[510] Tophâne’de dökümhâne arkasında Enderûn-ı hümayûn’dan muhrec Mehmed Ağa’nın kahvesinde Hâcî Bey’in nakli “ne kadar muhaşsıl var ise haber gitmiş, gelecekler, yine evvelki gibi iltizâm olacak imiş. Muhassıllara, olduğunuz kazâ şu kadar guruşa makbûlünüz mü deyu teklîf edecekler imiş. Eğer böyle olur ise bizlerin ve birtakım kapusuzların haklarında hayırlı olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[511] Sultân Mehmed’de Kadri kavvâsın kahvesinde kapudan Ahmet Bey tebaasından Kasımpaşalı Habeş Abdullah Ağa’nın nakli “İskenderiye’ye gitdik, bir buçuk gün eğlendik, Donanma-yı hümayûn’u aldık Marmaris’e geldik, andan buraya geldik. Sonra Tâ-

hir Paşa kapudan paşa oldu, kapudan bey ev sâhibini buldu deyu kurbân kesdi ve İngiliz donanmasıyla Girid'e geldi, sonra bilmem nasıl oldu. Sisam ve Midilli reâyâları biraz azdılar gibi olduklarından bir mikdâr asker gönderdiler. Ve İngiliz râhat durmaz bunları azdıracaktır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[512] Kahve-i mezkûrda Halil Kâmilî Paşa'nın tebaasından Karagümrüklü Ahmed Ağa'nın nakli "Paşa ile Erzurum'a gidiyoruz, lâkin serhâd ve düşmân ağzıdır ve Türk Türkmen çokdur. Tanzîmât-ı Hayriyye'yi kandırmak pek zor şeydir. Ve işitdim ki Mehmed Ali Paşa İngiliz ve Amerika birlik olarak Rusya'nın üzerine gidecekler imiş ve İbrahim Paşa ile Ahmed Paşa hâzırlanıyolar bunlar dahi berâber olarak Rusya'nın üzerine geçecekler imiş. Ve bizim bir birâder vardır, Konya muhassılına intisâb etmiş, önündeki âdemi görmedikçe gitmesi çok cesâretidir. Zîrâ Konya'da olan muhassıl ve hâkimi telef etmişler deyu işitdik ve ben bunun gitmesine râzı değilim, ammâ ne çâre" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[513] Balıklı Kilisesi karşısında kahvede Samatya'da gözlemeci Kastamonulu Mehmed'in nakli "nizâm çıkalı memleketde çok evler söndü. İstanbul'dan fermân gelür münâsib yerden asker isterüz deyu, lâkin fermân başdakilerin eline gider ve kendü evlerinde beş altı hidmetkâr olarak dolablarını döndürürler iken öte yanda yetmiş yaşında bir fukarânın bir evlâdı var, anı alıp gönderirler, sonra o ihtiyar ölür ve o ev söner. Devlet-i Aliyye'nin bundan ne hayrı olur ve o sönen ev dahi bir daha yerine gelmez. Şimdi böyle şeyler yok. Bizim memleketde Tahmiscioğlu'nu ayaklandıran dört kişidir, biri müfti ve biri Halil Efendi oğlu Ali ve biri Güzeloğlu ve biri İbşiroğlu. Bu dört kişi Tahmiscioğlu'na dediler ki, sen fukarâyı kendine bend eyle ve kalk sonra sana bakarak öbür memleketlüler de kalkar dediler. Tahmiscioğlu dahi anların sohbetiyle kalkub fukarâyı ayaklandırdı, bu dört kişi dahi gerü çekiliverdiler, Tahmiscioğlu yalnız kaldı. Hasan Çavuşoğlu dahi gelüb memleketi soyub soğana döndürdü, sonra Tahmiscioğlu dahi kaçdı gitdi,

hâlâ o âdemler memleketde oturuyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[514] Aksaray’da Ömer Ağa’nın kahvesinde birkaç kişi oturub içlerinden tebaadan Aksaray Mahallesi’nde sâkin İstefan’ın nakli “Devlet-i Aliyye’nin çarhının bozulmasına Rum milleti sebebedir. Mukaddem bizim vilâyete bir vezîr yirmi bin kişi ile gelür idi ve yirmibin dahi harc verilür idi. Onbir seneden sonra cennet-mekân hazretleri İstanbul kapusından Edirne’ye varınca hazîne dizüb beytül-mâl-i müslimîni harâb etdi. Ve Mora dahi ayaklandı idi, sonra Tepedelenli’nin herbir tarafda câsûsu gezerek haber alub ve yetmiş bin kişi gönderüb biraz kapudanlardan ve biraz çorbacıardan kesiyor, anlar dahi oturuveriyorlar. Sonra Tepedelenli fermânlı olduğu gibi, Rumlar tamâm fursatdır deyüb ayaklanıyorlar. Şimdi baş düşmenimiz anlar oldu, buranın putperest kâfirleri bile oranın gayretindedir. Ve Mora kralı Kostantiniyye silsilesinden imiş, İstanbul’u o alacak imiş, kitâblarında öyle yazıyor imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[515] Kocamustafapaşa’da Tatar’ın kahvesinde kirec kolunda gezen Arif’in nakli “bu muhallebiciler kethüdâlığı pek eyüdüdür ve çok kârludur. Senede bin Arnavuddan ziyâde gelür, kimi salebci ve kimi helvâcı olur, her birinden ikişer altınlık yolluk alır, o kendüsüne kalur ve cümlesi vilâyetlerinden geldikleri vakit hediyesiz gelmezler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[516] Hekîmoğlu Ali Paşa’da câmi kapusunda Topal’ın kahvesinde lağımçı Develülü Hüseyin’in nakli “şimdi dünyâ bir acâyib. Bir vaktiyle bir âdem karısını alub gider iken karısını merkebine bindirmiş ve şehre giderler iken yolda bir âmâ gider imiş. Karı acıyub ve merkebden inüb âmâyı bindirmiş ve tamâm şehre yakın merkebin sâhibi âmâyı indirmek istemiş ise de âmâ başlamış bağırmağa, ümmet-i Muhammed merkebimi elimden almak istiyor deyu. Bir de halk toblanub, bu alîlden ne istersin diyerek merkeb sâhibine darılmışlar. Âmâ dahi bu herif merkebime sâhib çıkıyor şimdi bi-

zim karıya dahi sâhib çıkar diyerek mahkemeye gidiyorlar ve bu takrîri hâkime dahi ediyorlar ve hâkim anlayub âmâyı mahbûsa koyub yanında âdem beklediyorlar. Âmâ der imiş ki, karıdan ve merkebden birini alabilsem kârdır dediğini hâkime haber verdiklerinde merkeb sâhibine karısını ve merkebinı teslîm etmişler. Şimdi dünyâ böyledir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[517] Yedikule’de Bostancı Hânı’nda Sandalcı odasında Sandalcı Andon’un nakli “herbir metâ’ Frengistan’a buradan gider, oradan buraya götürür ucuz verir, ihtimâldir ki askerlerine işledirler ve öyle beslerler. Burada dahi herkes o metâ’ı giyiyor” dedikde, refîki dahi otuz iki esnâfı batırmağa çalışıyorlar, rüzgârdan şeyleri götürüb has altun edüb götürüyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[518] Kumkapu haricinde Yanko’nun kahvesinde mahall-i mezbûrda şehriyeci Fransalu Şireli Dimitroz’un nakli “bu gece sâat sekizde beş altı Albanozlu kayıklarından çıkub ellerinde balmumu ile kiliseye giderler iken kahvenin önünde askerın biri balmumlarını söndürüb cümlesini karaola getürdiler, biraz karışıklık var da anınçün” dedikde, me’mûr kulları dahi, “nasıl karışıklık” deyu suâl etdikde, ol dahi, “cennet-mekân hazretleri on iki memleket daha Rumlara verecek idi, lâkin şimdi şevket-meâb efendimiz ben vermem, biraz işim var, donanınam gelsün de cevâbını veririm dedi ve Donanma-yı hümayûn geldi, elçi kapuya gitdi, yine bir ay sabret sonra cevâbını verimiz demişler. Böyle aldadıyorlar. Şimdi bir ay dahi tamâm oldu, bakalım ne cevâb verecekler. Yine durun der iseler elçi dahi verecek iseniz verin, vermeyecek iseniz bir cevâb verin diyecek, eğer anlar dahi vermeyüz derler iseler gavgâ olacak” dedikde, yine me’mûr kulları, “gavgâ için mühimmât ve askeri var mı?” dedikde, ol dahi “bâzergân gemileriyle sekiz yüz gemi çıkar, gavgâ olduğu vakit anın cümlesine top kor ve bu kralı oturtukları vakit İngiliz ve Fransa ve Nemçe kralları dahi yardım edecekler, zîrâ va’d etmişler, fakat Rusya karışmaz. Mukaddem Rusya oraya bir kral gönderdi idi, paraladılar, anınçün şimdi Rusya dargundur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[519] Çenberlitaş'da Karabet'in kahvesinde Davudpaşa Kışlası'nda ondokuzuncu alâyn ikinci yüzbaşısı Edirneli Ali Ağa'nın nakli "onbeş senedir askerlik ediyorum, bizden sonra gelüb ta'lîm öğretdiğimiz âdemlerin herbiri mîralây ve binbaşı oldular. Bizlerin Hudâ'dan gayrı imdâd edicimiz yok, anlar arka ile oldular. Birkaç def'a zâbitimize hâlimizi ifâde etdik ise de Hudâ kerîm deyüb vakit geçiriyorlar. Böyle arka ile iş görüldüğünü Devlet-i Aliyye haber alsa bizlere dahi merhamet eder, Allah ömürlerine bereket versün" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[520] Acı Hamâm'da kahveye muttasıl fesçi Hasan'ın dükkânında fes perdâhatcı Hüseyin'in nakli "bir yerde kaydım yok. Feshâne'de işledik ve oradan dışaru gidüb geldik, yine bir yere kayd olamadık. Sultân Bâyezid'da hânda iskân ediyorum. Fesçiler kethüdâsına gidüb, ben esnâfa gireceğim tezkiremi mühürle, kayd olayım dedim ise de, ol dahi biz dışardan âdem almayuz deyu cevâb verdi. Fukarâya dur otur olur mu, işte bir san'ata girsen kethüdâları böyle atıyor. Bugün yine gideceğim ve eğer yine mühürlemez ise mahalline ifâde edeceğim" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[521] Ortaköy'de kahvede kılıççı bir Ermeninin nakli "babam Kâmil Paşa'nın ayvâzıdır. Paşa'ya Erzurum'u verdiler, zîrâ fukarâ, Paşa'yı isteriz deyu arzuhal vermişler. Ve fukarâ devletin koyunudur, kime canı ister ise güddürür deyu kapudan cevâb verdiklerinde, fukarâ dahi, belî efendim lâkin her âdem çoban olamaz, koyunları kapdırır, bize bir çoban olmalı ki bizi kabdırmasun deyu Paşa'yı istemişler ve feryâd etmişler. Anınçün Erzurum'u ve birkaç sancak yeri dahi Paşa'ya tevcih etdiler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[522] Galata'da Zincirli Hân'da sâkin Tokadlı Serkiz'in kayıkda nakli "Rumeli ve Anadolu'nun bu derece harâb olmasına sebep çıkan metâ'ları bütün battal oldu ve Tokad'da dahi birkaç bin destgâh battal oldu. Ve burada dahi İslâm beldesi metâ'ı işlemiyor, cümlesi müflis oldular ve herkes Frenk metâ'ına düşdü. Frenk zengin oluyor, biz ve İstanbul harâb oluyor. Ancak bir kimsenin ka-

bâhati yok, kabâhat bizimdir, biz kendü kendümüzü harâb etdik. Lâkin sâir düvel de kendü beldesinde olan emtiaya i'tibâr eder, hâricden gelene i'tibâr etmez, sebep budur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[523] Bebek’de kuyumcu Todoraki’nin kendü evinde nakli “Moralular Girid’e gizlü asker gönderiyorlar, Girid’i Devlet-i Aliyye’nin elinden kopartmak için. Lâkin bu maslahatda başka düvelin eli yoğidiyse de bir şey yapamazlar, zîrâ kuvvetleri yokdur, bu maslahat hazîne ile biter. Ve işidiyoruz ki bu sene îrâdlardan üç milyon derâhime akçe artırmışlar ve galibâ Fransa anlara kuvvet ve akçe ile yardım edüb kendü zabtına alacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[524] Arnavudköyü’nde Kaçika’nın punçcu dükkânında Rusyalı kapudan Kostandin’in nakli “geçenlerde Rusya İngiliz’e sefer açacaktır deyu bir lakırdı olmuş idi, keşke olaydı da kralların seferini bir daha göreydim. İşte ol vakit hazînelerde habs olan yaldız altunları dünyâya çıkub âlemi söndürür idi. Eğer böyle bir şey olmaz ise hâlimiz fenâdır, zîrâ gayri bu kesâdlığa dayanamayacağız. Ve Giridlüler ayağa kalkmış, Devlet-i Aliyye’nin zâbitliğini istemiyorlar diyorlar. Ve paşa dahi bunları urmak istemiş ise de İngiliz kapudan paşası bırakmamış ta kendü kralından cevâb gelinceye kadar. Bu maslahatın içinde sâir düvelin eli vardır, yâhûd Giridlülerin kuvvet kesb etmeğe meydân veriyor. Elbetde az vaktin içinde öğreniriz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[525] Galata’da dellâl Dimitro’nun mağazasında Albanozlu kapudan İstani’nin nakli “yeni gelen müsâfirlerden işidiyoruz ki Girid’de baş olarak kırk kapudan var imiş ve yirmi bin tüfenkli asker dahi ayakda imiş ve başları Taygan’dan gelen kapudan Kaldi imiş, cümlesi gavgaya hâzır imiş, bir işârete bakıyorlar imiş. Ve Eğriboz’da zengin ve nâmdâr yere Tönbekoğlu olub kendü mülklerinde iki milyon derâhime akçe îrâdı var iken cümlesini bırağub Girid’e ifsâd için çok akçe ile yardıma gitmiş. Lâkin daha gavgaya

başlamamışlar ve hâlâ İngiliz kapudan paşasına verdikleri arzuhal-
lerinin cevâbını bekliyorlar imiş ve Fransa dahi bunlara dört mil-
yon riyâl gönderdiği sahîh imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[526] Galata’da Karaköy İskeleyi’nde Emîn Ağa’nın kahvesinde
Moralı tüccâr Giyorgi’nin nakli “Devlet-i Aliyye İngiliz’e Mısır’dan
Hind’e kadar tüccârlık için yol açsun deyu izin vermiş. Lâkin bu-
na Rusya kâil olmuyor, hattâ Mehmed Ali’nin barışık olmasına da-
hi kâil değildir ve galibâ bir parça kibirlenmiştir ve Devlet-i Aliy-
ye’nin İngiliz ile olan maslahatlarına hiç karışmıyor. Bakalım bu-
nun sonu nereye varacaktır. Bu iki düvel birbiriyle zıdlaşmağa
başladılar ve bunlar birbirine ülkeleri uzaktır bir şey yapamazlar,
lâkin korkarım sâir dünyâya bir zarar getüreceklerdir” deyu söy-
lediği işidilmiş olduğu.

[527] Bedestân’da Arnavudköylü çukacı Kostandin’in nakli “bu-
radan Girid’e giden murahhas Giridlüleri kandırub yatışdırmış de-
yu işidiyoruz, lâkin ne usûle uyacakları ma’lûm değil. Bu günlerde
bir haber aluruz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[528] Kadiçeşmesi Medresesi’nde sâkin talebeden Tekfurdağlı Hâ-
fız Abdullah Efendi’nin nakli “buradan dört Frenk sefînesine her
nerede bulur ise almak üzere sekiz yüz bin kıyye revgan-ı zeyt tob-
layub Frengistan’a götürmelerine fermân vermişler. Revgan-ı zeyt
kaht olur, bu kadar yağ bizim ülkemizde satılsa herkes ucuz ucuz
alır idi, şimdi bulunmaz bulunsa da bahâlu olur. Allah şevket-me-
âb efendimizin ömürlerine bereket versün, anların işi bitsün de biz
nasıl olsa geçiniriz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[529] Davudpaşa Mahkemesi civârında Hâcî Hüseyin’in kendü
berber dükkânında nakli “yanımızdaki kassâb hîlekar âdemdir,
etin kıyyesini altı guruşa dahi vermedi, altı buçuk guruş istiyor ve
bir İslâm gidüb istese yokdur der, eğer Karakalpıklı olur ise bulub
buluşdurub verir. Burada dahi dikkat olunsa anların hakkından
gelinür, zîrâ karşuda bir Frenk dahi kabâhat etse beşyüz değnek
uruyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[530] Ayasofya’da dörtyol ağzındaki duhancı dükkânında sâbık Pazarbaşı vekîli İbrahim Ağa’nın nakli “şimdi işidiyoruz ki Tanzîmât-ı Hayriyye kalkacak imiş ve yine evvelki gibi olacak imiş ve muhassıllık kalkacak imiş. Zîrâ Tanzîmât’da zincir, tomruk yok ve rençberden para tahsîli güç olarak mâl-ı mîrî güçlük ile tahsîl olunuyor imiş diyorlar, lâkin aslı olup olmadığını epeyce bilmiyorum” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[531] Makrâscılar Câmii arkasında Hâcî Hüseyin’in kahvesinde Hâfız Paşa’nın eniştesi Çolak Ali Bey’in tebaasından Karanlı Ali Ağa’nın nakli “bana bir Frenk dedi ki, bu Devlet-i Aliyye gibi düvelde yokdur lâkin evveli âkil ve nüfûslu ve zâhir ve bâtinî ma’mûr âdemlerin sebebiyle olmuş. Şimdi öyle veliyy gibi âdemler az bulunur ve herbiri benim sohbetim olsun derler deyu nakl etdi” diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[532] Sarıgez’de börekcinin karşısında Mustafa’nın kahvesinde Keşanoğlu’nun vekîl-harcının nakli “mukaddem Rumeli’de olan gavgalarda Kara Cehennem olmamış olaydı Rusya kralı atın başını İstanbul’da çeker idi. Şimdi bir gavga olsa cesur vezîrlerden Kara Cehennem’den ve Reşîd Mehmed Paşa’dan başka yokdur. Lâkin Reşîd Mehmed Paşa dahi gitdi” dedikde, kahveci dahi, “sen öyle söyleme, şimdi bir gavga açılrsa anlardan ziyâde cesur vezîrler bulunur. Deryâda Tâhir Paşa ve Deli Mustafa Paşa oldukdan sonra deryâyâ sefer olmaz ve karada dahi şimdiki vüzerânın gavgaya çok gitdikleri yokdur, muhârebede ateş gibi salarlar. Lâkin şimdi bizim de gavga edecek yerimiz yok ya, olduğu vakit seyr edersin nasıl olduğunu” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[533] Yeni Câmî’de Hüseyin’in kahvesinde Mirzâ Saîd Paşa’nın hazîne kâtibi Hâcî Kadri Efendi’nin nakli “bizim Paşa gitdi ben gitmedim, lâkin işidiorum bu muhassıllık kalkar ise de şimdi birden bire kaldıramazlar, zîrâ cemî’ düvel duydu ve Tanzîmât-ı Hayriyye dahi fukarâ için icâd olundu ve Memâlik-i Mahrûse’yi yazdılar bununçün, birden bire kaldırmazlar. Fakat beş altı ay defterdârlık olup sonra paşalara ihâle ediyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu

[534] Yeni Câmî'de imâmın kahvesinde Nemçe elçisi tebaasından yazıcı Hristaki'nin nakli "Fransa'dan bir büyük bâzergân geldi ve Devlet-i Aliyye'ye dört milyon ödünç akçe verecek. Mehmed Ali Paşa'nın sebebine çok masârif oldu. Bütün Fransa sebebidir, Mehmed Ali Paşa'yı itâatsiz eden budur. Nemçe ve İngiliz üzerine gitmemiş olaydı yine evvelki gibi uğraşılır idi. Devlet-i Aliyye'nin askeri çok, lâkin kumandası iş yok, bu sefer kumanda İngiliz'de idi bak nasıl oldu. Şimdi bizim yeni elçi gelecek, ismine Barbanorgic derler, akl-ı evvel âdemdir. Devlet-i Aliyye'nin birkaç noksanı vardır, eğer o dahi olsa pek zengin olur. Emtia ve sâir şey fabrikaları yapsalar diyâr-ı ecnebiyye metâ'ına muhtâc olunmaz ve ülkesinde satar, akçesi dışarı çıkmaz çok hazîne tedârik eder. Ol fabrikaya çok masârif gider ammâ eyi olur. Frenk diyârında birşey çıkmaz, Osmanlı ülkesinden alur götürür, yapar getirür yine burada satar, anıñcün burada akçe durmaz. Ve şu fâhişeleri dahi zokaklarda gezdirmeseler eyi olur, pek ayıp şey. Frenk diyârında böyle değildir, mahsûs mahalleri var, isteyen gider, açıkda değildir. Bilmem buranın âdeti böyle, bilmem zâbit mi müsâade ediyor ve'l-hâsıl biraz şeyler var bir şeye benzemiyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[535] Silivrikapu dışarısında çeşme başında mezârcı Mehmed'in nakli "bizim devletimiz ehl-i hünere i'tibâr etmez, başı şapkalı olsun da hiç ma'rifeti olmasun ana i'tibâr eder. Şu Topçular'da olan hastahâneye cemî' kışlalardan gelen hastaların birisi ifâkat bulmuyor. Hekîm Frenk o hastaya beş on gün bakıyor sonra zehirleyüb öldürüyor. Birkaç gün oldu hastahânenin mezarcısı Bekir'den işitdim, vefât eden hastanın zehri kefeninden uğramış. Kâfirin İslâma merhameti mi olur? İsterler ki bütün İslâm ölsün, Müslüman hekim yok mu bu ümmet-i Muhammed'in evlâdları ecelsiz ölmeseler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[536] Beşiktaş'da köy içinde kilise kapısı önünde asâkir-i bahriyye'den birkaç kişi çan çaldıklarını işitdiklerinde "bu civârda Saray-ı hümayûn olsun da yine bu gavurlar çan çalsunlar çok şey. Ah! ah! Hudâ bize fırsat verüb de şunların ne vakit anasını ağlatacağız. Ve

şu çocuklarının başlarına bak, yeşil bağlamışlar, emirlik bunlara geçmiş” deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

[537] Üsküdar İskeleyi’nde pazar yerinde bakırcı Hâcî Mustafa Ağa durur iken Nevşehir ve İncesulu birkaç bakkal bârgîrlerinin önünde kubur ve bellerinde çiftiyle piştov ile geçdiklerini gördükde derbend me’mûrlarına “şunların silâhlarını derbende geldikleri vakit alub ve yafta ile İstanbul’a gönderin deyu tenbîh olunsa pek eyi şey olur, sonra vilâyetlerine gitdikleri vakit yaftasıyla alsunlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[538] Unkapanı’nda köşe İstadi’nin kahvesinde arpacı Halil’in nakli “Kengiri ve Sivas taraflarında üç dört gün yağmur yağmış, sonra yine yağmur ile kızılıçık çekirdeği kadar buğday yağmış. Bir çarık hattâ o buğdaydan şevket-meâb efendimize dahi bir mikdâr getürmüşler. Ve Sultân Mehmed’de fodula satan molların elinde beş altı dânesini gördüm” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[539] Samatya civârında Hâcıkadın’da kahvede cezveci Mehmed Ağa’nın nakli “bir beşlik altun aradım bulamadım, bütün bütün çekildi ne esrâr oldu” dedikde, Şeyh Ahmed dahi, “Frengistan’dan bir gemi geliyor altun yükletüb gidiyor, altun nasıl kalsun. Şimdi Devlet-i Aliyye’nin dahi hazînesinde altun kalmadı, beyaz akçe kullanıyorlar. Geçende Frenk’in birinden fâizle on beş bin kîse akçe alıyorlar askerin aylığına veriyorlar, sonra beşbin kîsesini fâiz işlemesün deyu veriyorlar, şimden sonra biraz altun meydâna çıkar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[540] Üsküdar’da Horhor’da Mustafa’nın kahvesinde Trablus’dan gelen Mîralây Ahmed Bey’in nakli “Trablus’da iki alây asker var idi, şimdi üçbin kaldı ve kimisi iki üç ve kimisi dört beş yerinden yaralı, hiç sağlamı yok. Ve Arab milleti pek hâin, çünkü bunlar karılarıyla berâber gavga ediyorlar ve gavgada karılar kucaklarında olan çocuklarını suya atıyorlar ve yine gavga ediyorlar. Hattâ çocukları bizim asker toplayub aldılar elân yanlarında. Ve bizim as-

kerin birisini su kenarında karnını yarub bağırsaklarını çıkarub ve iki kollarını kesüb atmışlar, sonra arayub buluyoruz. Lâkin kime ne söylemelü, ancak buradan iki alây atlu ve iki alây piyâde askeriyle bir me'mûr gönderseler ve orada olan mecrûh askeri ibkâ etseler, zîrâ oranın fenini ve damar yerlerini bilürler. Ve bu askere oradan at tedârik olunur ve birazı mübâyaa ve birazı dahi köylerden alınur ve bu asker vardığı gibi orada olan askere bir gayret gelür ve her bir delik deşik olan yerlerini bilürler. Cümlesi birden hücum ederek tez elden bir kaç şeyh tutmalı, ya'nî bu Arablar bir şey değildir, yirmibeş bin Arab tutup buraya göndermelü ve asker yapmalı, bedava bir asker, sonra orasını bir alây asker idâre eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[541] Tophâne'de duhânî Ahmed Ağa'nın dükkânında bedestânî Kadri Ağa'nın Mehmed Ağa'ya nakli "gümrük tarafından bir Frenk teknesinde yüzotuz denk ipek olduğu haber alınub elçisine haber göndermişler ve asker ile basub gümrüğe getiriyorlar. Lâkin niçün oluyor, çünkü mahallinden ipeği aldıkları vakit Bursa'ya getireceğiz diyerek alıyorlar ve yarısını Bursa'ya ve yarısını gavur gemilerine koyub buraya gizlü getiriyorlar ve senede üçbin kise akçe devletin zararı oluyor. Mukaddemâ böyle değil idi, gümrüğünü ve her bir şeyini yerinde bitürürler idi. Böyle etseler çok menfaatli olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[542] Beşiktaş'da kassâb dükkânı önünde Paskalya münâsebetiyle karaol bekleyen yüzbaşı Hâfız Ağa'nın nakli "ne kadar zâbit var ise cümlesine, kimse tüfenk ve fişenk dahi atmasun, eğer atarlar ise tutub getirün deyu tenbîh oldu idi. Ve bu gece onaltı el tüfenk atıldı, koşub bakdık Galata'da Frenkler atmış. Allah inâyet edecektir, inşallahu teâlâ hemân bir an evvel intikâm alub gâlib olaydık. İslâm üzerine sefere gitme gibi değildir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[543] Kocamustafapaşa'da Arnavud'un kahvesinde talebeden Hâcı Efendi'nin nakli "Devlet-i Osmaniyye'nin nesli peygamber neslidir, ya'nî çok büyük örfdür ve şevket-meâb efendimizin dahi du-

âları müstecâbdır ve merhametleri vardır ve sâyelerinde inşallahu teâlâ cihân iyi olur. Hemân Allah şevket-meâb efendimizin ömürlerine bereket ihsân buyursun “deyu duâ eylediği işidilmiş olduğu.

[544] Beşiktaş’da kahvede Enderûn-ı hümayûn’dan muhrec güm-rükbaşı kâtibi Ali Efendi’nin nakli “bugünden yarın eyi olur der iseniz olmaz, yevmü’l-beterdir. Boş boğazlık etmeyüb hemân beş vakit namâzını kılub şükr etmelü ve vaktini hoşca geçirmelü. Hakk teâlâ Devlet-i Aliyye’ye zevâl vermesin” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[545] Galata’da Yeni Câmi kapusu ittisâlinde Giridlülerin kahvesinde Giridlü kapudan Acı Yanni’nin nakli “bugün defterdâr Sâlih Bey çıktı, bakalım nasıl olur. Şimdi ortalıkda bir lakırdı çıktı, Giridlüler ile Dürzî dağlular Eflâk gibi kendü başlarına olmuşlar. Öyle olur ise eyi olur, olmaz ise yine fenâ olur ve birkaç gün sürmez bir patırdı çıkarurlar. Ve bizler Müslümanlar ile gayrı imtizâc edemeyeceğiz, çok çekdik. Şimdi böyle olur ise râhat ederiz” deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[546] Galata’da kahvede birtakım Frenkler oturub nakilleri “ittifâk eden düvel Mısır vâlisinin afvına imzâ eyledikleri vakit Rusya’nın dahi Devlet-i Aliyye’den aldığı mahalleri vermesine sohbet edüb elbetde verür deyu karar vermişler. Eğer Rusya bu husûsda muhâlefet eder ise cebren ve kahren tahlîs edeceklerini muâhede etmişler” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[547] Azablarda berber dükkânında Kadıçeşmesi’nde sâkin Mesûdiye nâm kalyon-ı hümayûn onbaşlarından Mehmed Ağa’nın nakli “Mısır’a gitdiğimiz vakit onbir mâh sâkin olub mâhiyyelerimizi tekmiâl aldık. Lâkin sonra sefer olduğu gibi bizleri her hidmette kuma etdiler ve her hidmetde kullandı sonradan para vermedi. Dokuz mâhiyyemiz kaldı ve bu kadar zamân durduk ise de Mısır ülkesi durulacak yer değil, İstanbul gözümüzde tütüdü. Elhamdülillah sağ sâlim geldik” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[548] Nişâncı Hamâmı'nda hamâm hademesi Sivaslı Karabet zim-mînin nakli "vilâyetden çıkalı iki ay oldu. Bin ikiyüz gurus borç ile geldim, arkam sıra bir mektûb geldi ki altıyüz gurus gönderesi-niz zahîre gayet bahâlu oldu deyu. Bizler de şaşırdık, nice edelim, memlekete para göndermenin biteceği yok. Ve bir iki senedir to-hum ekdik, Hakk vermedi. Bu sene dahi ekdik, yine bereketi ol-maz ise galibâ muhassıl efendiye çok borçlu olacağız" deyu söyle-diği işidilmiş olduğu.

[549] Galata'da çeşme meydânında müteehil örücü İzzet Ağa'nın Mercan'da Çukur Hân'da kahvede nakli "Donanma-yı hümâyûn ile iki konşumuz geldi. Frenk Mehmed kapudanı suâl etdim. O öl-dü, eğer sağ olaydı buraya gelemez idi, İskenderiye'de Türk aske-rini Arab askeriyle tutuşdurub az kaldı fesâd çıkaracak idi. Bere-ket versün Mustafa Paşa yetiş etdi. Hatta Frenk Mehmed kapudan öldüğü vakit İslâmiyetde alâkası yoğidi, mezârını dahi dümdüz et-diler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[550] Kumkapu'da müteehhil müezzin Ahmed Efendi'nin kahvede nakli "Çeşme yakasından ahabbımdan biri geldi. Çeşme yakası ta-rafının reâyâsı muhassıllarıyla zıdd gider imiş ve bizim işimize ka-rışma derler imiş. Ol taraflarda zâbitlik etmek pek güççe, itâatsiz reâyâları vardır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[551] Davudpaşa Mahkemesi'nde berber Hâcî Hüseyin'in kahve-sinde müşterî gelüb ustura istedikde, kahveci dahi "veremem, kö-şe üstâdı tenbîh itdi, zîrâ Alipaşa'da biri kahveden ustura istedik-de kahveci dahi vermiş, o dahi gidüb evinde kendüyi öldürmüş. Ben başımdan korkarım, o berberi kaldırub kapuya götürmüşler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[552] Köprübaşı'nda kahvede Rusya kapudanlarından Manol'un nakli "Fransa Devleti yirmi dört üç anbarlı ve yirmidört vapur do-natmış ve daha donatmakda imiş. Ve Mehmed Ali Paşa dahi ziyâ-de tedârikde imiş, anlayamadık. Ve Mısır'dan gelen Mustafa Pa-

şa'nın oğlundan işitdim, buradan Girid'e dört kapak ve üç kerevet asker gitmiş ve asker gemiden çıkub Girid ahâlisiyle muhârebe edüb bizim askerden çok kırmışlar. Ve altı gemi dahi beş altı günden sonra tekrâr üçü Sisam'a ve üçü Sakız'a gönderilecek. Bunlarda bir karışıklık olmalı, lâkin buradan o gemiler gitmeden ne niyetle gideceğini haber alurlar" deyu Rusya lisânıyla söylediği işidilmiş olduğu.

[553] Beşiktaş'da Tortop'un kahvesinde cevâhirci Acı Kostandî'nin nakli "Mudanya çorbacılarından Teologos çorbacıyı buraya getürmüşler. İki sene mukaddem Mudanya'da bir müflis etmekçi var imiş ölmüş. Borçluları hâkim ve kassâm tarafından âdem getürüb mâlını satub sekiz bin guruş mütemetti olarak guremâ edüb almışlar. Mâli borcunu korumamış ve ölünün karısının eniştesi İstanbul'a gelüb Kadıköy'ünde çömlekçi Petro'nun evine konuyor ve bir tezvîrât etmek istişâre ediyor ki karıyı da'vâ etmek için ayaklandırub çorbacıdan daha akçe taleb edüb her kaç guruş koparabilür isek nısfını karıya verelim ve nısfını bir pay edelim diyorlar. Ve bunlar kalkub Mudanya'ya gidüb karıya söyleyüb ve karıdan nısfı senin nısfı bizim deyu sened alıyorlar ve kaldırıyorlar. Ve karı dahi çorbacıya hitâben, siz kocamın elli bin guruşluk mâlını aldınız sendedir isterim diyorlar ve çorbacı dahi bunu guremâ olduğunu âlem bilür ve pâdişâhın kassâm ve hâkimi ma'rifetiyle oldu demiş ise de bunlar çorbacıyı dahi alub cümlesi buraya geliyorlar. Ve karı Rumeli kazaskerine arzuhal edüb çorbacıdan elli altı bin guruş da'vâ ediyorlar ve hattâ yarın murâfaa olacaklar imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[554] Kasımpaşa'da Zincirlikapu karşusunda Tatar Ağası'nın kahvesinde bir sığır kassâbı ve iki emîr esnâfdan âdemler oturub içlerinden sığır kassâbının Edhem Ağa'ya nakli "usandım, Karaköy'de kassâblık ede ede ne zamâna kadar ümîd edelim" dedikde, Edhem Ağa dahi, "artık gün dönmesine çok kalmadı Allah eyi yapar" dedikde, yine merkûm dahi, "bu ümîd ile anamız ağlandı, ne çâre sabr etmeli, elden gelen budur" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[555] Kasımpaşa'da debbâğhânelerin arkasında köhne kahvede yelkenci Hâcî Mehmed Ağa'nın nakli "buraya geldim, bu ahşam Patorna Bey'de kalacağım. Donanma-yı hümayûn geldi epeyce oldu. Günde otuz bin etmek eksilür. Mehmed Ali olacak herif dahi, çünkü donanmayı elden vereceğini aklın kesdi ve dayanamayacağın kuvvetin yok niçün böyle alakoyub sonra verüb de bu cihânı böyle ayaklandırdın" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[556] Ortaköy'de câmi altında kahvede sarrâf İstefan'ın nakli "bu Müslümanın işi bilmem nasıl, ne zamâna kadar öyle sürecek. Bizi baturdılar, esnâfımızı kül etdiler, merhamet dedikleri şey bunlardan kalkdı. Allah bunlara inâyet edeydi de evvelki merhameti yerine geleydi. Bu ülkede başka geçinecek kalmadı, yâhûd buranın bir sâhibi geleydi de bizler de çoluk ve çocuğumuzla idâre olunaydık, yohsa bırakub gitmeli" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[557] Macuncu'da bekçi Mustafa'nın kahvesinde manav Mehmed'in nakli "sekbân yazıyorlar imiş. Bizler de birkaç kişi olub da gidüb yazılmalu, ammâ insân sonundan korkuyor. Ve birtakım Edirne'ye atlu gitdi, burada dahi yazmalarının aslı anlaşılma yazılır idik. Gösterişe bakılır ise Mora üzerine olmalu, öyle olduğunu bilsem bir sâat durmaz yazılır idim" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[558] Galata'da Karaköy İskeleyi ittisâlinde kahvede Fener'de mütemekkin Kavsala dellâlı Vasilaki'nin nakli "dün vapur ile tersâneye birkaç gemi çekdiler. Şimdi Devlet-i Aliyye gemileri aldı da çok sevinür, lâkin Mehmed Ali Paşa barışık için daha imzâ urmamış" dedikde, me'mûr kulları dahi, "gemileri verdi niçün imzâ urmamış" dedikde, ol dahi, "senin anlayacağın maslahat değildir, anda dahi bir oyun vardır. Çünkü İngiliz ve birkaç düvelin Mehmed Ali Paşa'dan Donanma-yı hümayûn'u alıverdikleri Devlet-i Aliyye'ye dostluklarını isbât ve inandırmaktır. Lâkin sen bilmezsın Frenkle rin oyununu, çevire çevire Devlet-i Aliyye'yi bir yere üzecekler, o dahi duymayacak nereden geldiğini. Bu ay çıkdan sonra ne olaca-

ğı anlaşılır. Neye lâzım çok lakırdı, kitâblarımızda ne yazıldı ise o olacaktır” deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[559] Nûr-ı Osmaniye’de Hazargrad a’yânı konağında sâkin Selânik kadısı efendinin uşağı İsmail’in nakli “iki ay mukaddem Selânik’de delikanlı dört Yahûdî kuru bazarına gitmişler ve yerlüsinden iki delikanlu rast gelüb Yahûdîlerin ikisini öldürmüşler ve birinin beline taş bağlayub baturmuşlar ve birinin dahi bir kolunu kesmişler. Sonra kolu kesilen Yahûdî, Ömer Paşa’ya gelüb haber vermiş. Ömer Paşa dahi uşakları buldurub bunlar mıdır, isbât edebilür misiniz dedikde, Yahûdîler isbât edememiş, üç dört gün habs edüb koyuvermiş. O uşaklar dahi anlamışlar ki âdem de öldürsek hırsızlık da etsek isbât olunmayınca kurtulunur imiş deyüb dağa gidüb hırsızlığa başlamışlar. Meğer Paşa arkalarına âdem düşürmüş, lâkin ele getiremedi. Bu Tanzîmât-ı Hayriyye çıkálu reâyâ ile lakırdı olmuyor, gâyetle yüz buldular” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[560] Şehzâdebaşı’nda Bukağılıdede Meydânı’nda müteehhil mersûm Kaimmakam Paşa’nın silâhdârı karındâşı Osman Efendi’nin nakli “Vezneciler’de Direklerarası’nda bîkâr yatmasun deyu tenbîh olundu idi, lâkin yatıyorlar ve pislik ediyorlar. Dükkânlarının altlarında süpründü senesinden berü dolu, temizledikleri yokdur” diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[561] Eskialipaşa’da sâkin Dimetokalı askerîden muhrec Hüseyin Ağa’nın Edirnekapısı’nda Hâcî Emîn’in kahvesinde nakli “Feshâne’de üç dörtyüz fukarâ geçinirler idi ve her an pâdişâha duâ iderler idi. Şimdi Frenkler gelüb bakıyorlar, feshâne’yi de Frenkler vapur ile işledecekler imiş. Bizler de bakalım ki İslâm geçinecek. İslâm’ın elinde bir maslahat kalmadı, bütün reâyâ ve Frenklerin eline geçti. Birtakım fukarâ geçinüb duâ ederler idi, şimdi İslâm’a hiçbir şey kalmadı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[562] Galata’da Karaköy kapusu dahilinde punçcu dükkânında Nemçelü tüccâr Nikolâki’nin nakli “Sırb ve Potatozlarının (?)

maslahatları bugünlerde galibâ bitecektir. Çünkü bunlar Miloş Bey'in oğlunun yaptığı şeylere hazz etmediklerinden Devlet-i Aliyye'ye gelmişler ki anın fukarâya ikrâr ettiği ve imzâsıyla yaptığı kavi şeyleri kânûnca bir usûle konulsun, eğer olmaz ise deyişdirenler başkasını yapsunlar deyu. Cümle elçiler dahi bu maslahatı münâsib görüb Devlet-i Aliyye tarafından bir âdem gönderüb fukarânın niyyeti ne ise o âdeme ifâde edecekler. Şimdi bir cevâb bekliyorlar, bakalım ne yapacaklar. Lâkin fukarâ diyor ki, Miloş Beylerin oğlu kalur ise anasını istemeyüz, Eflâk tarafına gönderünler demişler. Bu maslahatda Rusya Devleti'nin dahi eli vardır, çünkü mukaddem Kara Yorgi'nin oğlunu bey yapacak idi, şimdi dolaşdırarak usûle getürecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu

[563] Limon İskeleyi'nde kahvede üç Akdenizli reâyâ oturub nakilleri “bir Frenk'den işitdim, gelecek Pazar günü Avrupa düveli reâyâları ayrılıb kendü devletlerinin bandıralarını kaldıracaklar, bu sûretde herbir düvelin tebaası bandıradan anlaşılacak” deyu söyleşdikleri işidilmiş olduğu.

Mayıs 1841*

[564] Beyoğlu'nda Asmalımesjid civârında yeni yapılan punçcu dükkânında Yunanî mu'teber tüccârdan Cani Hrisodilonan'ın nakli “cemî” düvelde bir karışıklık var ve cümlesi tedârikde oluyor ve Mehmed Ali Paşa dahi tedârikde oluyor, bakalım kabak kimin başına patlayacak. Lâkin mukaddemâ bir şey işitdim idi, Fransa vükelâsından âlim ve ma'lumâtlu birisi olub Rusya'dan hiç hazz etmez idi. Bir kaç sene mukaddem Fransa Devleti bunu Rusya Devleti'nin ikâmetgâhı olan Petersburg'a elçi nasb etmiş ve bunun her ne kadar sevmediği ise de devleti me'mûr ettiğinden bir şey söylemeyüb gitmiş ve bir müddet oturub geçen sene Paris'e gelmiş ve cemî vükelâyı toplayub cemî düvel haklarında kaleme aldığı lâiyhayı okumuş ve tamâm dört beş sâat sürmüş ve nihâyetinde,

benim Rusya'dan hazz etmediğimi eyi bilürsünüz ve Rusya'nın kuvvetlü olduğunu bilür idim ancak bu derecede tertîb ve politika ve nizâmı olduğunu bilmez idim, bizim bununla birlik olmamız lâzım geldi, eğer birlik olmaz isek İstanbul'da olan hissemizi ana satalım demiş ise de kimse râzı olmamış" dedikde, me'mûr kulları dahi, "İstanbul'da olan hissemizi satarız lakırdısı ne olmalı, ben bundan bir şey anlayamadım" deyu suâl etdikde, ol dahi, "çünkü Rusya Devleti pek kuvvetlüdür eğer Fransa ittifâk eder ise ana da hisse olur, etmez ise Rusya Devleti kendüsü burasını ve Mısır'ı alır, ol vakit Fransa'ya bir şey geçmez, ya birlik olmalı yâhûd başka tarafa i'âne etmemek için Rusya'dan akçe alınmalı İstanbul'da olan hissemizi satarız lakırdısı budur. Ve bu iki kalın devletin ittifâk etdikleri için sâir düvel dahi tedârikde oluyorlar ve bunların ittifâk etdiklerinden ne niyyetde olduklarını anladılar. Ve meselâ bir çocuk habs iken o çocuğun babasından kalma evini birisi zor ile alsa sonra o çocuk büyüdülden sonra o ev ana düşmez mi? İşte İstanbul dahi fi'l-asl Yunanîlerin idi, şimdi burası babalarının evidir ve rajonca buraları anlara düşer, lâkin karşularında büyük düşmenleri var, ne vakit olsa burası anlarındır. Ve şimdi her ne kadar bir şey yapamazlar ise de uyumuyorlar her bir tarafla mektûblaşıyorlar," dedikde, me'mûr kulları dahi, "burasıyla mektûblaşıyorlar mı?" deyu suâl etdikde, ol dahi, "İstefenaki Bey Müslüman rûhidir, eğer o duyacak olur ise Hıristiyan milletini cayır cayır yakar. Lâkin Logofet Bey öyle değildir, Hıristiyandır ve politikalu âdemdir, politika ile iki tarafı kullanur. Ve Rusya dahi pek seviyor ve Hançerli Bey ile dostluğu pek ziyâde, dâimâ bir yerdedirler. Logofet Bey mukaddemâ Enderûn-ı hümayûn'da tekdîr olunduğu vakit Rusya elçisi gidüb, böyle başka âdeminiz yok kıymetini bilmiyorsunuz, deyu iltimâs eylediğinden afv etdiler, böyle bir Hıristiyan âdemdir, anda belki mektûb olabilir" deyu Rûmîce söylediği işidilmiş olduğu.

[565] Üsküdar'a gider iken kayıkda süvâri mülâzımı Mehmed Ağa'nın nakli "bizim yüzbaşı Harperut muhârebesinde esîr düşdü ve sonra bir başıbozuğa Malatya'ya götürmek için binikiyüz guruh

va'd ediyor, ol dahi Malatya'ya kaçıyor ve binikiyüz guruşu veriyor. Yüzbaşı esîr iken Mısır mîralâyı yüzbaşları ve birkaç mu'teber âdemleri, biz ölümümüzü irtikab ederiz Mehmed Ali Paşa'dan ayrılmayuz demişler. Şimdi bu lakırdıyı söyleyenler Kuleli'de karantina bekliyorlar ve bizim yüzbaşı bir yiğit âdemdir, hâlinizi gördünüz mü deyu tütün kahve götürdü" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[566] Yemiş İskelesi'nde Nemçelü tüccâr Resmidboti'nin Çeşme yakası tüccârlarından Mehmed Ağa'ya ve Hüseyin Ağa'ya Rûmîce nakli "bu vapur ile Girid'den bir kâğıdım gelmedi bir küçük kayığım var o geldi ve şerîklerimden birisi geldi Girid hakkında tevâtür olan şeylerin aslı yoğımı, fakat Donanma-yı hümâyûn geçer iken oraya uğramış olduğundan birtakım telâş etmişler, lâkin bir iki güne kadar vapur gelir benim mektûblarım dahi mutlaka gelür sahîhini anlarız. Allah vere bir şey olmayaydı, henüz alışverişe koyulduk" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[567] Rum Patrikhânesi önünde tüccâr yazıcısı Foti'nin bir Frenk'e nakli "Galata Pencşenbe Pazarı'nda Nemçelü billûr tüccârına dünki gelen vapur ile gelmiş olan mektûblarında Mısır'da mukaddemâ cemî' tüccârların mağaza ve dükkânları kapandı idi, şimdi açılmış, evvelkinden ziyâde alışveriş ediyorlar imiş" deyu yazılmış diyerek söylediği işidilmiş olduğu.

[568] Galata'da Karaköy İskelesi'nde karaolhâne önünde Nemçelü Boşnak Kuzman'ın Maltızlı bir kapudana nakli "Donanma-yı hümâyûn geldi lâkin bakalım Rum'un Mart'dan sonra meşveretleri var imiş, bakalım ne halt edecekler" deyu [İ]talyanca söylediği işidilmiş olduğu.

Haziran-Temmuz 1841*

[569] Beyoğlu'nda tekyeye muttasıl kahvede Nemçe tüccârı Manolaki'nin nakli "Fransız gazetesinde işitdik Nemçe ricâli Metrînk

* BOA, İ.DH., 2043 (21 Ca 1257 – 11 Temmuz 1841).

(Metternich) çalışıyor ki Kudüs-i şerîf’de Devlet-i Aliyye’nin bir paşası otursun ve düveller istiyorlar kangı paşayı münâsib görür ise anı göndersinler ve İngiliz de bunu münâsib görmüş, bakalım nihâyeti nasıl olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[570] Kasımpaşa’da Abdi Ağa’nın kahvesinde Kasımpaşalı Abdurrahman Ağa’nın nakli “Tanzîmât-ı Hayriyye bundan başka kârımız olmaz. Hırvatlar evlerimizi yağma ediyorlar, heriflerin can korkusu yok. Bundan sonra ben de bir şey edeceğim bakalım nasıl olur. Ben de bir reâyâ ile gavgaya edüb öldüreceğim, bana sorarlar ise Tanzîmât-ı Hayriyye’de ölüm yokdur anınçün yaptım. Kimin karşısına çıksam söyleyeceğim” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[571] Fener’de Kudüs-i şerîf patriğinin konağında papas Nogofedoss nâm ruhbânın nakli “haber aldım ki sahîh Kıbrıs ahâlîsi ayaklanmış. O tarafın vâlisi yazmış bir an akdem asker göndersinler deyu. Bilmem Devlet-i Aliyye tarafından asker gitdi mi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[572] Yeni Câmi’de kahvede Yerebatan Hânı’nda mütemekkin Tırnova kirâcısı Mehmed Ağa’nın nakli “Tırnova fukarâsı muhasılın azlinden çok hoşlandı, birkaç kimesne hoşlanmadı. Anlar başkasıyla uyuşturmaz, lâkin bu kadar el verir, çok akçe aldılar. Tırnova’da pek çok zahîre var kimse almıyor. Muhassıl haber aldıkda şaşırub cem’ eylediği zahîreyi satmağa çıkardı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[573] Beyoğlu’nda Memiş Ağa’nın kahvesinde hekîmbaşı Maşed’in nakli “Tâhir Paşa Girid’e giderken Moraluların mühimmât ile sekiz gemisini batırmış, bakalım sonu ne olacak. Fransız’ın donanması Atina’ya gelecek imiş. Tâhir Paşa gavgaya hâzırlansun, çok zamân sürmez Devlet-i Aliyye’nin donanmasını yakub Girid’i Fransız zabt eder, sonra bilmem İngiliz ile nasıl ederler. Cezayir’de Fransız’ın gavgası vardır, yüz seksen bin asker dökmüş, Kostantine’da olan beyleri kesmiş ve Rusya dahi Hüsrev Paşa’yı getiriyor-

mış, bakalım yine sadrâzam mı ederler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[574] Galata’da Kurşunlu Hân’da Sinyor Agob kendi odasında nakli “Mehmed Ali Paşa Devlet-i Aliyye’nin şurûtunı kabul etmiş, senevî bir milyon sekiz yüz bin iryâle bağlamışlar. Girid adasında Mustafa Paşa’nın oğlunu reâyâlar esîr edüb tutmuşlar ve dünki gün dört gemi gitdi, benim hiç aklım kesmiyor reâyâlar Devlet-i Aliyye ile baş edemezler” deyu söylediği işidilmiş olduğu

[575] Vezîr Hânı karşusunda kahvede Menlik çorbacısı Kostantin ve hekîm İstavri zimmîlerin nakilleri “dün Bâb-ı Âlî’ye arzuhal ve arz-ı mahzar verdik sâbık voyvodamız için hesâbını görmek üzere. Mübâşir ile gönderdiler idi, mübâşir anın tarafı olduğundan bir şey edemedik. Andan yirmi bin kîse matlûb ederdik, bu arzuhalimiz çıkmaz ise Rikâb-ı hümayûn’a arzuhal takdîm ederiz. Ve ortalıkda pek fenâlık var. Usturumca kazâsında üç nefer tüccârı haydûdlar telef edüb mâlını yağma etmişler ve bir Yahûdînin onaltı bin gurusunu almışlar ve tüccârların esvâbını Siroz’da bulub haydûdların ikisini tutmuşlar. Bizim muhassılın Niş’den mektûbu gelüb gidiyor, Sırbalar Niş’e yakın ordu kurmuşlar ve bu sene civârında iki kal’a almışlar çünkü Müslümanlar anların hudûduna geldikde dokuz yüz âdem telef etdiler, bu sebebden Sırbalar ayaklandı. Ya’kûb Paşa’yı Sırbaların üzerine Ordu Seraskeri yapmışlar, bakalım nasıl olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[576] Arnabud Karyesi’nde Rusya tüccârlarından Diyonnis Kondori bâzergânın kendi menzilinde nakli “Devlet-i Aliyye bundan sonra râhat eyledi, Mehmed Ali maslahatı uzadacak idi, lâkin İngiliz anladı ki böyle gider ise Rusya asker gönderecek anınçün maslahatı bitirdi. Ve Akka kal’asında ve Dürzî dağlarında ne kadar memleket aldılar ise zâbitlerini akçe ile aldadub aldılar. Devlet-i Aliyye mâlî çuka oldu, sâir düvelller birlikde Dürzî dağlarını devletin elinden alacaklar ve kendi başlarına yapacaklar. Bu maslahat düvellerin beynlerinde meşveret olub bitirmişler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[577] Beyoğlu'nda Taksim'de ağaç altında kahvede Nemçe Kançılaryası'nın yazıcısı Hristaki'nin nakli "Tanzîmât-ı Hayriyye pek eyü şeydir, lâkin bunları sâir düvellere kıyâsen yapıdılar. Düvel-i sâire bin seneden berü îrâd ve masraflarını uydurmuşlar, bunlar anı düşünmedi. Ayda ne kadar mâhiyye veriyorlar. Tanzîmât-ı Hayriyye olmasa Memâlik-i Mahrûse'de ne kadar hâsılat gelür ise cümlesi hazînede kalacak idi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[578] Balat'ta Hahambaşı konağı altında kahvede Fener'de Kiremid Mahallesi'nde Mûy-tâb Acı Kostanti oğlu Petraki'nin nakli "ben bir niyyet etdim, Edirnekapısı civârında simsârın kızını aldım idi. Sâbık Patrik bizi ayırdı. Kızın karındaşını öldüreceğim ve bir gice evlerine gidüb kızın anasını öldüreceğim, beni de öldürürler ise öldürsünler. Dün gitdim ise de evde bulamadım" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[579] Bağçe Hânı'nda Tırnovalı Kiremidçioğlu'nun kendi odasında nakli "Tırnova'dan mektûb geldi. Bu taraftan giden defterdâr muhassılın hesâbını rü'yet etmesini istemiş ve kazânın kocabaşılarını getürmüş muhâsebede bulunsun deyu. Korkarım bu hesâba dikkat eder ise memleketden birkaç çorbacı ele geçer. Tırnova çorbacıları şimdye kadar böyle sıkındı görmemişler" deyu söylediği işidilmiş idiği.

[580] Balkapanı'nda kahvede Eflâk tüccârı Yordam'ın nakli "Bükreş'den üç günde bir mektûb gelmiş. Niş vâlisi tarafından kazâlar da bıraktığı askerleri bir gice Sırbalar ile Balkan'da olan Bulgarlar gelüb üç bin asker-i İslâmı telef etmişler ve birkaç köyü ateşe yakmışlar. Sonra balkanda olan Bulgarlar familyalarıyla Sırb hudûduna çekilüb gidiyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[581] Balkapanı'nda kahvede Zağralı Genco zimmînin nakli "Bursa'ya gidüb geldim. Tırnova Metropolitidi kapu kahyâsı Dirkoz zimmînin menziline gitdim, yedi bin beşyüz gurus Bursa'da olan matlûbâtımın yerine Bursa Metropolitidi'nden bir tahvîl aldım, mer-

sûm Dirkoz zimmîye verdim, Labse(ki?)’de menfî olan pederimin ıtlâkını ricâ etdim. Beşbin guruş daha istiyor, oniki bin kuruş olmadıkça ıtlâk olmaz, zîrâ bu kadar akçeyi âher mahalle vereceğim demiş. Bâb-ı Âlî’ye arzuhal takdîm etsem, arz-ı mahzarlar kapu kahyâsındadır, nasıl edeyim” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[582] Galata’da eski gümrüğün yanında yeni kahvede Moravî kapudan Vasil’in nakli “Girid mâddesi pek fenâlaşmış\ bugünlerde muhârebe olmuş ve çok âdem telef olduğu ve reâyâlardan dört bin kadar nüfûs kırılmış. Ve bu havâdisi işitdikde çok canım sıkıldı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[583] Galata’da Fermeneciler içinde Selânikli Dimitri’nin kendi dükkânında nakli “Niş tarafında muhârebe olub tarafeynden çok âdem telef olmuş. Bilmem bu gavgâ neden îcâb etdi. Niş vâlisini Devlet-i Aliyye bu tarafa istemiş diyorlar bakalım ne olacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[584] Unkapanı’nda Hayratiye karşusunda başdaki kahvede Nemçelü Karlo’nun nakli “Ankara müşîrinin hazînedârı ve vekîlharcını haydûdlar soymuş ve Paşa’nın nişânı hazînedârının yanında bulunduğundan anı dahi almışlar, ol tarafda çok haydûd zuhûr etmiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[585] Cibâlî’de iskele yanındaki kahvede Bitpazarı’nda koltukcu İstefan’ın nakli “Çehârşenbe günü Patrikler Bâb-ı Âlî’ye gitmişler. Herkes millete bildirsün Mehmed Ali Paşa ile müsâlaha olundu” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[586] Tavukpazarı’nda Yağcı Hânî’nda Edirneli sarrâf Benlioğlu Artin zimmînin uşağı Yoseb zimmînin nakli “çorbacıyı Bâb-ı Âlî’den istediler, anınçün dört nefer İslâm dahi berâber geldiler. Çünkü Edirne vücûhundan Emrullah Ağa mîrî buğdayından yirmi beşbin guruşluk hinta fûrûht etmiş ve o akçeyi bizim çorbacıya verüb sonra gerü aldı. Meclis’den suâl etdiklerinde inkâr edemiyor,

fakat akçesini bizim çorbacıya verdim dediğine mebnî bizi bu tarafa getürdiler” deyu söylediği işidilmiş olduğu. ’

[587] Fener’de Kudüs-i şerîf patriği konağında Nikofidos nâm papasın nakli “bir papas tutdılar idi. Düunki gün bir akrabâsıyla görüşdüm, diyor ki, Mora kralı Bâb-ı Âlî’ye haber göndermiş, papas bizim tebaamızdandır saliveresiniz ve Bâb-ı Âlî’den birkaç gün sonra salveririz cevâbını vermişler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[588] Beyoğlu’nda mezârlık karşusunda kahvede Rusyalu simsâr Yakovaki’nin nakli “Girid’de muhârebe olmuş ve reâyâları bütün kırmışlar, birkaç kişi kurtulmuş ise balkanda tutmuşlar. Yazık oldu” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[589] Galata’da Yeni Câmi-i şerîf kapısı ittisâlinde Giridlülerin kahvesinde Kireç Kapısı civârında sâkin Rusyalu kapudan Dimitri’nin nakli “bugünlerde İstanbul’da bir oyundur dönüyor ammâ kimse bilmez ki nedir. İngiliz’in donanması Kal’a-i Sultâniyye’ye yakın bir mahalle gelmiş, galibâ Fransız’ın dahi gelecek imiş bakalım bundan ne çıkar. Rusya tarafından dahi bir büyük ricâl geliyormuş, anlaşılan Devlet-i Aliyye ile şurûta bağlanacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[590] Yeni Câmi-i şerîf’de başdaki kahvede Eflâk tüccârlarından beş tüccârın birbirlerine nakilleri “Mora kapudanlarından Hristo kapudan izin almış, Rumeli’de sılasına gitmiş, lâkin ne tarafda olduğu bilinmez. Kapudan-ı mersûm ol tarafda çok şeyler karışdıracak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[591] Balıkpazarı’nda Arnabud Karyesi’nde mütemekkin İngilizli Petraki’nin nakli “Mayıs’ın yirmi üçünde Girid’de muhârebe olmuş, Müslümanlardan çok âdem telef etmişler. Ertesi gün Müslümanlar çıkub on kadar Rum öldürmüşler, hemân haber alub Çoban kapudan süvâri ile gelüb Müslümanları kal’a kapusına kadar

sokmuşlar ve bu gavgada çok asker telef olub Mustafa Paşa'nın oğlunu tutmuşlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[592] Yeni Câmi-i şerîf başındaki kahvede Balkapanı'nda mütemekkin İslimyeli Anastaş'ın nakli “Bulgarların maslahatı pek fenâdır. Devlet-i Aliyye her ne kadar iyiliklerini istiyor ise daha fenâ oluyor. O tarafa giden paşalar fukarâ yerlerine gelsün demişler, lâkin o tarafın zâbitleri paşaların önünde ekserîsini asmışlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[593] Mahmûdpaşa'da kürekçi Petraki'nin dükkânında kürekçi dellâlî Yovan'ın nakli “memleket hoşnûd olmadığından Tırnova muhassıl kâtibini çıkarmışlar. Bu tarafa gelmiş ve kâtib-i mûmâileyh memleketlerimiz vücûh ve çorbacılarını Bâb-ı Âlî'ye şikâyet etmiş. Devlet-i Aliyye'nin çok akçesini saklamışlar ve her bir aldıkları akçelerin defterini vermiş ve Bâb-ı Âlî'den mübâşir ta'yîn buyurulmuş, Tırnova çorbacılarından birkaç kişi getürecek imiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[594] Koska civârında Soğan Ağa Mahallesi'nde Mâliye sergi odası kâtiblerinden Mehmed Efendi'nin konağında emmizâdesi Hâcî İbrahim Efendi'nin nakli “iki yüz elli dört senesi Hâfız Paşa maiyetinde iken Diyarbekir civârında Malatya ihtisâbı oldum. Bir senede Hâfız Paşa'ya yüzseksen üçbin bu kadar guruş hâsılat verdim. Ne kadar îrâd gösterdim ise bir akçe mâhiyye vermedi. Şimdi bir hemşehrim geldi, Malatya'nın ihtisâbını ikiyüz elli bin guruş vâlisine vermişler, bu tarafda kaydı seksen beş bin guruş imiş. İhtisâbı böyle oldukda mukâtaası ne kadar tutar? Bu kayıtları ararken Ahmed Zekerîyya Paşa hazretlerine ma'dene merbût otuz altı kazâyı yüzbin guruşa vermişler. Otuzaltı kazânın bir kazâsını bana verseler ikiyüz bin guruşa taahhüd ederim. İçinde kazâ var ki sekizyüz bin guruş tutar. Bugün bana havâle etseler fukarâyâ dokunmadan on bin kîse Devlet-i Aliyye'ye îrâd gösteririm, zîrâ ben her bir mahallini lâyıkiyla bilürim. Böyle yüz bin guruşa verüb devleti nasıl aldadıyorlar. Mûsâ Paşa hazretlerinin yetmiş beş bin

guruş mâhiyyesi var iken kendü rızâsıyla elli bin guruşa tenzîl etmiş. Böyle usûller var iken ben olsam bilâ-maâş hizmet ederim. Böyle külliyetlü îrâdları alıyorlar Devlet-i Aliyye sıkındı çeksün. Lâkin Hâfız Paşa ve müdürî Ahmed Efendi çok hazîne aldılar” deyu söylemiş olduğu.

[595] Galata’da Balıkpazarı’nda Latîf Ağa’nın kahvesinde Kireç Kapısı ittisâlinde mütemekkin Rusyalı kapudan Dimitri’nin nakli “İngiliz ve Fransız Tâhir Paşa’ya demişler ki, bundan sonra vapuru bu taraftan kaldır gavgada racon değildir, ne kadar başka gemi ister isen getir. Çünkü Tâhir Paşa vapur ile birkaç gemi tuttu, anınçün istemezler. Ve Selânik’den beş on bin Arnabud Devlet-i Aliyye’nin emriyle Girid’e gönderecekler imiş, Fransız ile İngiliz bırakmamışlar. Ne kadar nizâm ister iseniz getirün Arnabud askeri olmaz demişler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[596] Galata’da Karaköy İskeleyi’nde kahvede Nemçeli simsâr İstefnaki’nin nakli “Kazanlı bir tüccârdan işitdim, Ahyolu Burgazı’na gelince çok sıkındı çekmiş, çünkü ol tarafda çok haydûd varmış. Burgaz’a gelürken esnâ-yı râhda beş âdem kesilmiş görmüş ve bir papas gelürken Burgaz’a kadar haydûdlar kovalamış. Papas zâbite hâlini ifâde etmiş ise de haydûd çok, nasıl edeyim demiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[597] Galata’da Emîn Ağa’nın kahvesinde Nemçeli kapudan Aydo’nun nakli “Devlet-i Aliyye’nin tarafından Rumeli’ne me’mûr buyurulmuş olan paşalar Sırb Mihalaki Bey’e haber göndermişler, meşveret etmek için Niş’e gelsün. O dahi cevâb etmiş ki ben Niş’e gelmem, anlar da Sırb hudûduna gelmesünler. Zîrâ anın başka maslahatı var, daha Sırbı yatışdırmamış ve maslahatını kendi dahi bilmez. Paşalar bunu işitdikde Niş vâlisini dört yüz asker ve iki top ile Sırb hudûduna göndermişler ise de içerü koymamışlar. Ne istersiniz deyu suâl eylediklerinde, vâli-i müşârünileyh dahi Devlet-i Aliyye’nin firâr eden reâyâlarını isterim demiş. Anlar dahi biz reâyâyı cebren getürmedik cebrî vermez. Bu dahi Devlet-i

Aliyye'nin ülkesidir, maslahat râbîta bulmayınca gitmiyorlar, siz cebren gavga istiyorsanız Devlet-i Aliyye'nin emri yokdur, biz de emirsiz gavga etmeğiz demişler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[598] Galata'da eski gümrük karşusunda kahvede Moravî kapudan Yorgi'nin nakli “Girid reâyâsı ne kadar gavga etdiler ise ilerü gidiyorlar. Yerli Müslümanları pek fenâdır. Tâhir Paşa ve Mustafa Paşa'dan zahîrelerini toplamak için dışaru çıkmağa izin istemişler ise de vermemişler, bunlar da gavgaya gitmeği istemiyorlar. Ve Devlet-i Aliyye'nin donanması bir limândadır, reâyâlar bakıyorlar ki İstanbul'dan daha gemi gelsün de cümlesini bir usûlüyle yaksunlar. Lâkin bundan sonra Girid güç alınur” deyu söylemiş olduğu.

[599] Vâlîde Hânı'nda kahvede Albanozlu simsâr Yovan'ın nakli “Mehmed Ali'nin seferi var diyorlar. Devlet-i Aliyye'nin şurûtunu kabul etmiyor, her gün asker tedârik edermiş. Mehmed Ali Girid'e fesâd verdiği kendi içindir. Ve bu günlerde Girid'e sekiz gemi gidecek imiş, lâkin Girid elden gitdi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[600] Beyoğlu'nda Doğruyol'da tuhafcı Adalı Todoraki kendi odasında nakli “dün Kadı Karyesi'ne gitdim. Ahmed Paşa'nın kethüdâsı Emîn Bey çağırılmış idi bir dalyan maslahatı için. Ahmed Paşa bu tarafda iken cebren beş yetimin emvâlîni almış, o vakit her kim tesâhub eder ise habs etdirmiş. Şimdi Emîn Bey Mısır'dan geleli beş altı gündür gizlü konağında oturuyor. Yetimlerden havf edüb birkaç bin guruşa sulh etmek için bana iki bin gurus va'd edüb ricâ ediyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[601] Asmaaltı'nda yeni kahvede Beşiktaş'da mütemekkin Mısır tüccârlarından Tanaşaki'nin nakli “çorbacım Tosicyana bâzergân mektûb gönderdi, yazmış ki Mısır'ın maslahatı daha bir râbîta bulmadı çünkü Devlet-i Aliyye'nin matlûbâtını Paşa kabul etmiyor, Paşa'nın matlûbâtını Devlet-i Aliyye kabul etmiyor. Anlaşılan bu maslahat böyle çok sürer. Bir gün bizim Mehmed Ali Paşa bazı beye demiş ki, ben Devlet-i Aliyye'ye acırım yohsa paşalara kalmış

olsa otuzaltı sâat zarfında İstanbul'a gidüb cümlesini temizlerim. Ben Mısır'da iken bu tarafdandır gitme bir defterdâr var idi, sonra Mehmed Ali Paşa'ya dâmâd oldu, Mısır'ın nısfına hükm eder idi. Bir târihte karalara gitmiş idi, ol tarafdandır külliyyetlü altun ma'deni buldu sonra vefat edüb Devlet-i Aliyye ile muhârebe zuhûr etdikde ma'den-i mezkûr hâlî kalmış idi. Şimdi usûlüne koymuş. Eğer bu tarafın ricâlleri çâresini bulsalar Mehmed Ali Paşa'yı şimdiye kadar telef iderler idi, lâkin Mehmed Ali Paşa'nın daha yüz sene ömrü olsa bir şey edemezler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[602] Galata'da Havyar Hân'ında Rusya tüccârlarından Kondopolo Anaştas'ın odasında nakli "Rumeli'de Ergirikastro'dan Veliko Bey dört bin reâyâ Arnabud askeriyle Niş'e Bulgarlara imdâda gelmiş, lâkin asâkir-i Devlet-i Aliyye bir mahalle sıkışdırub dört bin askerden beş on kişi kurtulmuş. Veliko Bey'i dahi öldürmüşler. O tarafdandır Müslümanların işi ilerü gidiyor, şimdi iki kapudan daha varmış ardına düşmüşler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[603] Balkapanı'nda kahvede Kalozlu abacı Yorgi'nin nakli dün memleketimizden mektûb aldık, pek fenâ yazıyorlar. Memleketin etrafı hırsız ile dolmuş, Hâcî dedikleri köyde altı âdem öldürmüşler ve bir çiftlik sâhibini tutub emvâlini yağma etmişler. Andan sonra karyemize haber göndermişler onbeş bin gurus göndermişler deyu. Çorbacılar dahi Filibe'ye haber gönderüb üçyüz asker göndermişler iseler de hırsızları tutmayub fukarâyı rencide ederlermiş. Hırsız elli neferden ziyâde değil. Hani o zâbit, kim haklarından gelsün?" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[604] Kurşunlu Hân'da gemi simsârı Nikola'nın mağazasında Sırb Knezi Nikola Liborac'ın nakli "Sırb gazetesinden işitdik, Niş ve Leskofça'da Bulgarların cevâbı bu imiş: Niş fesâdında kabâhat Müslümanlarıdır, zirâ anlarda insâf olmadığından bizi dâimâ rencide edüb mâl ve ırzımıza dokunurlar idi, sonra bizi urub mâlımızı yağma ve çocuklarımızı esîr etdiler, anıñün bu zararları Niş Vâlisi'nden matlûb ediyoruz, bütün sebep odur. Şimdi Devlet-i

Aliyye'nin başları gitdi bakalım ne karar verecekler. Devlet-i Aliyye'nin fukarâya olan merhameti bundan bellü olacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[605] Beşiktaş'da dere içinde sarrâf Canik zimmînin kendi menzinde nakli “Saîd Paşa Aydın'a gitmeği istemez imiş, beşbin kîse deynimi te'diye edüb bana dahi beşyüz kîse verirsensiz o vakit gideirim demiş ise de şûrâdan cevâb etmişler ki, o kadar akçeyi tekyelerde niçün sarf etdin? Var birkaç gün düşün sonra cevâb ver demişler. Hüsrev Paşa'yı gönderüb Tanzîmât-ı Hayriyye'yi kaldıracaklar. Elbetde Hüsrev Paşa geldikde kaldırırlar, zîrâ şimdiki Serasker Paşa efendimiz canını yakdı, çünkü dışardan geldikde Hüsrev Paşa yüz elli bin gurus almış, sonra meclisde Hüsrev Paşa muhâkeme olduğu vakit Serasker Paşa efendimiz demiş ki Tanzîmât-ı Hayriyye'de yemîn etmedin mi, benden niçün yüz elli bin gurus aldın? Bir de Hâfız Paşa Ordu Seraskeri iken bu tarafa geldikde Hüsrev Paşa altı bin kîse alub Erzurum'a gönderdi, sebebin biri de budur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[606] Galata'da Balıkpazarı'nda punçcu dükkânının karşusunda İngilizli Panayi bâzergânın kendü odasında nakli “dünki gün birkaç Zantalı ile görüşdim, vedâ etdiler, çünkü bunlar ikiyüz neferdir, bugün ve yâhûd yarın kalkub Girid'e gidecekler. Cümlesi râbitalu askerdir, ikibin asker yerini tutar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[607] Yeni Câmi-i şerîf havlisinde başdaki kahvede Hâcî Emîn Ağa'nın nakli “Mehmed Ali Paşa'nın bir kıt'a vapur sefinesi gelüb Deâvî Nâzırı efendi hazretleri gelmiş, karantina usûlünü icrâ etmek üzere karantina mahalline gitmiş. Karantinada bulunan hâcılardan dünki gün bir neferi keyifsiz olmuş ve kırk bir gün daha karantinada otursun deyu emr olmuş olduğuna mebnî merkumûn canı sıkılıb kendini salb ederek helâk etmiş. Evvel böyle şeyler var mıydı? Hakk'ın emrine muhâlif şeyler icâd ediyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[608] Beyoğlu'nda Balıkpazarı'nda punçcu dükkânında Nemçeli İstemati bâzergânın yazıcısı Kokali'nin nakli "İzmir'den haber alıyoruz, şimdiye kadar reâyâlardan üçbin nüfûs gitmiş. Gidikçe Müslümanlar aksine gidiyor, Girid'de birkaç köy itâat etmiş idi. Haydûdlardan bir mikdâr asker gitmiş olduğundan asâkir-i İslâm'dan dahi bir mikdâr asker gidüb haydûdları firâr etdiriyorlar, sonra karye-i mezkûrlarda bulunan ahâlîyi telef edüb karyelerini dahi yakıyorlar. Bu sebebden Girid maslahatı daha fenâ olacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[609] Ortaköy'de yüksek kahvede Moravî Yorgi'nin nakli "Golos civârında bir karyede üç kapudan külliyetlü asker ile ayaklanmış ve kocabaşları tutub akçe istemişler. Bakalım bunlar Girid'e mi gider yohsa ol tarafı Girid gibi mi ederler. Çocuklarım ol tarafda olduğundan çok merâk ediyorum" deyu söylemiş olduğu.

[610] Galata'da eski gümrük karşısındaki kahvede Rusyalı Hoca Ohannes'in nakli "Erzurum tarafında kaht çok olduğuna mebnî fukarâ tâkat getüremeyüb Erzurum vâlisine gidüb, bize zahîre getür yâhûd izin ver zahîre olan mahalle gidelim demişler ise de paşa-yı müşârünileyh ruhsat vermemiş olduğundan cumhûr edüb izin almışlar ve birkaç bin âdem familyalarıyla berâber Rusya hudûduna gitmişler ve kendü hâllerini Rusya zâbitlerine ifâde eylediklerinde der-akab her bir şeyi vermiş ve herkese yardım etmiş. Ve bu keyfiyyetin vuku'ı bir ay kadar vardır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[611] Galata'da Nemçeli Orkatos Dobrenviç kendi odasında nakli "Fransız gazetesinden işitdik, Fransız donanmasını hâzır etmiş Mora için. Atina iskelesine gelecektir, bundan sonra Devlet-i Aliyye Girid adasını defterinden resîd etsün. Mehmed Ali Paşa dahi Devlet-i Aliyye ile olan şurûtların birini kabûl etmiyor fakat muhârebe tedârikine bakıyor ve asker cem' ediyor. Bakalım Fransız donanmasını gelmesinden ne çıkacaktır. Lâkin bütün maslahat Devlet-i Aliyye ile Mehmed Ali Paşa'nın üstünedir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[612] Ayasofya karşusunda sıra kahvelerde Sultânahmed civârında sâkin Vezîr İskelesi'nde kantarcı Kadri Ağa'nın nakli "eski vakti düşünüb ağlayacağım gelür. Çünkü sizin bu kadar gücünüze gitmez, o devri görmediniz. Geçinmek için bir kimesne şikâyet etmez idi. Hani o vaktin bereketi? Şimdi düvel-i sâire Devlet-i Aliyye'yi avucuna almış istediğini yapıyorlar. Bu dahi bizim çok akıllı ricâllerimizden oldu. Kimisi Rusya kimisi Fransız memleketlerine gidiüb bu akılları öğrendiler. Bu hâlimize de çok şükür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Ağustos 1841*

[613] Beşiktaş'da Hekîmbaşı'nın yeni kahvesinde gümrükcü Tâhir Bey'in tebaasından Vidinli Ahmed Ağa'nın nakli "Şam Vâlisi Hâcî Necîb Paşa vefât etmiş ve Mısır'a fermân ile giden Deâvî Nâzırı efendi hazretleri dahi geliyormuş. Her gün Bâb-ı Âlî'de tevcîhât olur, lâkin bizim efendinin akçesi çok olduğundan azl olmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[614] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda İngiliz tüccârlarından Mösyö Balsak bâzergân kendi odasında nakli "şimdi bir âdem doğru söylemeğe gelmez. Bizim bir İngilizli Devlet-i Aliyye'nin şûrâsında idi, doğru söylediğine mebnî çıkardılar. Bir kere akıllarına bak. Galibâ Rumeli'de ve sâir mahallerde mektebler yapılsun, eğer kuvvetiniz yok ise İngiliz yapırsun, o âdemler hayvân gibi durmasunlar demiş olduğundan tekdîr olmuş. İspanya'dan yeni havâdis işitdim, kendileri bir yeni kral vekîli nasb etmişler. Kral Cansın (?)'dan bir sagîre kız kalmış olduğundan Yartilos (Espartero?) cenâblarını vekîl etmişler. Ve Tâhir Paşa Girid adasını abluka etmiş idi, lâkin İngiliz kaldırmış ve donanmayı bir mahalle toplamış. Girid ahâlisi barut ve tufenge pek müzâyakaları varmış, çünkü Tâhir Paşa abluka usûlünü icrâ edüp bir mahalden imdâd gelmesine bırakmadı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

* BOA, İ.DH., 2143 (29 C 1257 – 18 Ağustos 1841).

[615] Unkapanı'nda Hayratiye başında kahvede Rusyalı Acı Ando'nun nakli "Girid'den vapur geldi lâkin getürdüğü havâdisi işitmedik. Tâhir Paşa bu vapur ile Girid'e gitdi idi ve Firârî Ahmed Paşa her menhâ istemiş izin vermemişler, kendisi gelüb bu tarafda muhâkeme olacak imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[616] Beşiktaş'da punçcu dükkânında Yanko'nun nakli "Beyoğlu'nda dört karındaşın bir punçcu dükkânı olup birbirleriyle münâzaa etdiklerinden dükkân-ı mezkûr temhîr olunmuş ve birkaç gün mürûrundan sonra bir sârik gidüb dükkânın derûnunda olan eşyalarını serîka edüp firâr etmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[617] Galata'da Balıkpazarı'nda Latîf Ağa'nın kahvesinde Rusyalı kapudan Dimitri'nin nakli "dünki gün Girid'den gelüb Devlet-i Aliyye'nin vapuru tâifelerinden bir Frenk söylemiş. Tâhir Paşa Girid adasında dört bin reâyâ telef itmiş ise de silâhları olanlardan değil imiş, itâat eden köylerin reâyâlarını kesmişler. Anıñçün Fransız ile İngiliz, Tâhir Paşa'ya bir daha gavga etme demişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[618] Yeni Câmi'de başdaki kahvede Nemçeli simsâr İstefnaki'nin nakli "Devlet-i Aliyye Memâlik-i Mahrûse'yi gaib ediyorlar lâkin kendülerinin haberi yok. Girid ve Rumeli ve Sakız ve Kıbrıs adaları ayaklanmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[619] Galata'da karanlık furun ittisâlinde kârgîr punçcu dükkânında Acı Mihal'in oğlu Vasilaki'nin nakli "Misi Yanni Sakız'a gitdi, bakalım nasıl olacak. Devlet-i Aliyye bu tarafdaki Sakız'a asker gönderiyor, Sakız ahâlisi ayaklanmağa hâzırdırlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[620] Galata'da Kurşunlu Hân'da Petro Kosdodic bâzergânın kendi odasında nakli "Viyana'dan haber aldık bu ayın on beşinde büyük meclis olub her düvelden âdem gidecek imiş. Ancak

Devlet-i Aliyye'nin mesâlihini bir usûlüne koymak için bâri bir râbîta bulub ortadan muhârebe kalkmış olaydı” deyu söylemiş olduğu işidilmiş.

[621] Küçük Yeni Hân'da Filibeli Manolaki'nin nakli “Niş tarafından bir tatar geldi. Bulgarlar her gün Sırb cânibine firâr ediyorlar imiş. Avrupa düvelleri dahi Sırb'a ruhsat vermişler. Her kim gider ise kabûl etsün hele Sırb bu kadar asker kazandı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[622] Yeni Câmi'de kassâba muttasıl kahvede Kazanlı Ahmed Ağa'nın nakli “Tanzîmât-ı Hayriyye bazı mahallerin işine geldiyse de bizim işimize gelmedi, vücûhlarımız kendi kârlarına bakub fukarâyı ayak altına bıraktılar, bundan sonra ol taraflar pek fenâ oldu, hırsızlar pek çok” deyu söylediği işidiliniş olduğu.

[623] Galata'da han karşusunda punçcu dükkânında Covanni bâzergânın nakli “Girid ahâlîsi bozulmuş ve Tâhir Paşa'ya bir arzuhal takdîm eylemişler, cürmimizi afv eyle ve bizim kabâhatimiz yokdur, bizi ayaklandıran Mora kralıdır deyu ricâ etmişler. Ve ne kadar ecnebî asker var ise Girid'den firâr eylemişler, eğer bu sahîh ise İstanbul'da bir reâyâ gezemez, başlar ehl-i İslâm bize kurulmağa” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[624] Galata'da Karaköy İskeleyi'nde Eflâklı Manol'ın nakli “Galata'da birkaç yankesici zuhûr etmiş, zâbit tarafından tutulub iki gün habsde tevkîf olunarak salıveriyorlar, bu nasıl şeydir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[625] Havyar Hânı'nda Moravî Muşor bâzergânın kendi odasında Girid reâyâlarından sarı bıyıklı bir kapudan olub Mora tebaasından ve Girid ahâlîsinden Mora mekteblerine imdâdiye nâmıyla akçe toplayub, oda-yı mezkûrda mersûmun sandığına muhâfaza olunub, Girid adasına her kim gider ise Mora Kançılaryası'na gidüb Atina'ya gidecek deyu yeddine bir tezkere i'tâ olunarak bâ-

zergân-ı mersûma gelüb, sandık-ı mezkûrdan akçe verüb tezkereyi hıfz edermiş ve Girid adasına imdâdiye akçe gönderildikde yine meblağ-ı merkumeden bâzergân-ı mersûm yeddiyle gönderildiği tahkik kılınmış idüğü.

[626] Cevâhir Bedestânı karşısında cevâhirci Kirkor'un kendi dükkânında nakli "bundan sonra ahz ü i'tâ bitdi. Anlaşılan bir şey zuhûr edecektir, bâri yakında olmasa da bâki kalan âdemler râhat etsün" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[627] Kürekçi Hânı'nda mütemekkin Menlik çorbacılarından Kostanti Manolço ve İstadi nâm zimmîlere bundan akdem kazâ-yı mezbûrda iken Mora tarafından bir kapudan gelüb bir mektûb getirmiş ve Menlik Metropolitdi tarafına gidüb berâberce meşveret etmişler ve Menlik kazâsını ayaklandıırub ifsâd etmeği gereği gibi taahhüd etmiş olduklarından İstadi ve Kostanti bu def'a Dersââdet'e gelüb silâh ve barut ve sâir mühimmâta dâir eşya tedârik ederek Yunan elçisiyle dahi sohbet etmiş ve husûs-ı mezbûra takvît vermişler ise de me'mûr bendeleri keyfiyyet-i mezkûru ber-takrîb mersûmlara takrîr etdirmiş ve Menlik tarafına silâh ve mühimmât göndermekde oldukları vakit me'mûr bendelerinin dahi muâvenet etmesi husûsunu kendüsine iltimâs etmişler ve bu tarafda birkaç kapudan tedârik edüb kumanda için ol tarafa göndereceklerini dahi söylemiş oldukları.

[628] Galata'da fısıkiyeli kahvede Kireç Kapısı'nda mütemekkin Rusyalı Dimitri kapudanın nakli "Niş tarafında Bulgarlar râbitasına girmiş İstivyanovic isminde bir Bulgar'a yirmi beş bin kadar asker toplanub Sırb ile birleşmiş, bakalım nasıl olacak. Ve Sırb kendi hudûduna yetmiş beş bin asker hâzır etmiş. Sofya'da bir fermân kırâat olunmuş, eğer Sırb firâr eden Bulgarları vermez ise dört paşa me'mûr olub Sırb'ı uracaklar imiş. Bu dört paşanın on sekiz bin askeri var imiş. Anlara yalnız Bulgarlar yetişür ve Müslümanlar ol tarafda çok şeyler etmişler ve yirmi beş külliye yakmışlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[629] Şekerci Hânı'na muttasıl kahvede Eflâk tüccârlarından Yuvanni Mavrodî'nin nakli "Mora gazetesinde Devlet-i Aliyye için çok şeyler yazmış, bundan sonra Hıristiyan'a eziyyet etmeğe ümidiniz var mı ve çârenize bakın zîrâ fenâ olacaksınız. Böyle gazete de yazdıklarına göre bunların Devlet-i Aliyye ile muhârebeleri olmak gerek. Düvel-i sâire dahi ne ister ise yazıyorlar. Reşîd Paşa Fransa'ya gidecek imiş, anı Frenkler seviyor, belki Devlet-i Aliyye'nin mesâlihini bir usûle kor, Reşîd Paşa akıllı âdemdir. Reşîd Paşa Fransa'dan avdet eder ise sadrâzam olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[630] Sultân Bâyezid'da Otlakçı Hânı ittisâlinde kahvede Hoca Hânı'nda sâkin Tırnova muhassılı tebaasından Cafer Efendi'nin nakli "Tanzîmât-ı Hayriyye olmasa Tırnova'da çok akçe kazanılır. Ben o kadar vakit eğlendim, bir akçe cem' edemedim, inşallah evvelki usûl olur ise yine gidüb akçe kazanırım" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[631] Balkapanı'nda kahvede Eskizağralı Genco'nun nakli "Tırnova Metrepolidi kapu kahyâsı babamı ıtlâk ettirmek için benden akçe matlûb eyledi idi, anıncün Hâriciyye Müsteşârı'na bir arzuhal vermiş idim. Bizi bir mübâşir ile Patrik'e gönderiyorlar, bu akçeyi memleket tarafından babası nefy olduğu vakit on iki bin beş yüz guruş vermişler şimdi memleket akçeyi matlûb ediyorlar demiş. Memleket bu akçeyi matlûb etseler bana bu arz-ı mahzarı vermezler idi dedim, ben şerîata râzıyım dedim ise de, Patrik, akçeyi tamâmen getürmeden pederin ıtlâk olmaz dedi. Düunki gün çağırub dokuz bin guruşa tenzîl etdiler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[632] Yeniköy'de punçcu dükkânında kapudan Yanni'nin nakli "Mehmed Ali Paşa Girid'e bir gemi mühimmât göndermiş. Girid ahâlîsi bundan sonra Devlet-i Aliyye'ye reâyâlık etmez. Fransız ile İngiliz ol tarafda nâfile durmaz, Tâhir Paşa'yı gavgâ etdirmezler, bir usûlüyle kışa kadar meks edüb sonra Tâhir Paşa kendü irâdesiyle ol tarafdand gider" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[633] Boyacı Köyü'nde yüksek kahvede boyacı Mihalaki'nin nakli "Sakız ve Sisam ve Kıbrıs adaları galibâ ayaklanmış ve Devlet-i Aliyye asker gönderecek imiş. Eğer bu dahi sahîh olur ise pek fenâ olur. Rumeli'nde olan mâdde nasıl oldu bilmem" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[634] Beşiktaş'da iskele ittisâlinde kahvede Kürekçi Hânı mütemekkinlerinden Mengelli (?) Kostanti'nin nakli "memleketden mektûb geldi, ol tarafa altmış kadar haydûd gelmiş, bir kimesne karyemizden dışarı çıkamaz imiş. Galibâ vücûhların haydûdlar ile eli olmalı, ancak reâyâlar havf edüb vücûhlar ile berâber olub da Tanzîmât-ı Hayriyye'yi kaldursunlar, çünkü Tanzîmât-ı Hayriyye anların işine gelmez, bizim ile berâber mîrî vermeğe alışmamışdır-lar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[635] Tophâne'de Mehmed Ali Paşa'nın dâiresinde tütüncü odasında ağaların nakli "Mâliye Nâzırı Mûsâ Paşa bu hafta azl olacak imiş. Meclisde müzâkere olunmuş, kendü âdemlerini me'mûriyetlere gönderüb mâhiyyelerine zamm eylemiş ve Öküzöğlu Hüseyin Bey'i Sinob'a göndermiş olduğundan Sadrâzam efendimizin canı sıkılmış. İslimye muhassılına Tırnova'yı ilhâk etmiş" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[636] Fener hâricinde sarı kâhvede Kiremid Mahallesi'nde mütemekkin Moravî Yova'nın nakli "kañçılaryamıza kralımız tarafından Mavrokordad (Mavrokordato) nâm bir re'is geldi, zîrâ bu düvel-i sâire beyninde pek mu'teberdir, bundan Girid ahâlîsine dahi çok imdâd olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[637] Galata'da Balıkpazarı İskeleyi kaşusındaki kahvede Giridî kapudan Dimitri'nin nakli "Girid'e onyedî İngiliz donanması ve oniki kıt'a dahi Fransız donanması gelmiş. Devlet-i Aliyye tarafından yoklama içün bir kıt'a Nemçe vapuru Girid adasının etrâfını gezer imiş. Fransız'dan zahîre yüklü Girid'e vürûd etmekde olan bir kıt'a Fransız sefînesini tutmuş ise de ber-takrîb firâr ederek va-

pur-ı mezkûra top endâhtıyla cerhlerini şikest edüb zahîre-i mezkûru Girid reâyâsına fûrûht etmiş. Ve şimdi Girid ahâlîsinin muhâbe etmemeleri kendülerine silâh tedârik edüb kuvvet bulması içündür” deyu söylemiş olduğu.

[638] Ortaköy’de karaolhânede binbaşı Abdurrahman Bey’in nakli “Beşiktaş karaolhânesinde olan binbaşidan işitdim. Tunus Vâlisi Aşkar Paşa’nın ziyâde zulmi olub urbânların üzerine asker çeküb urmuş ve onbeş bin kîselik emlâklarını fûrûht etmiş ve kırk bin kîse mikdârı nakden akçelerini almış. Devlet-i Aliyye’ye bir şey göstermedi ve askere dahi bakmayub yevmiyye otuz beş dirhem arpa etmeği ta’yînât verirmiş. Tunus ahâlîsi başlamış dağılmaya, keyfiyyet-i mezkûrî suâl etmek için Devlet-i Aliyye Tosun Paşa’yı getürmüş. Böyle âdemler Devlet-i Aliyye’nin mülkini harâb ediyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[639] Yeni Câmi-i şerîf havlisinde kahvede Selîmiye Kışlak-ı hü-mâyûnu’nun hekîmi Mihal’in nakli “İngiliz Girid adasının muhâsarasını kaldırub ve tarafeynden muhârebeyi men’ etdirmiş. Ve Tâhir Paşa Dersaâdet’e yirmi bin asker göndersünler deyu yazmış. Bu tarafda kışlalarda bulunan asker cümlesi on iki bine ancak çıkar, bunlar da gider ise Dersaâdet’i kim bekleyecek?” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[640] Galata’da Kurşunlu mahzende punçcu dükkânında Menlik vücûhlarından Ali Ağa’nın nakli “Niş mâddesi hele râbîta buldu. Lâkin bu husûsa Tanzîmât-ı Hayriyye ile zecriyye sebep oldu, eğer Tanzîmât-ı Hayriyye böyle gider ise bir memleket tâkat getüremez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[641] Uzunçarşu’da terziye muttasıl kahvede Çamlıcalı kapudan Nikola’nın nakli “Girid ahâlîsi on sefîne alub kendi bandırasını çeküb gezdirmeğe başlamış. Ve yirmisekiz küçük kayık Mora’da yapırdılar ve birkaç ateş gemisiyle bir kıt’a vapur tedârik etdiler. Bu akçeleri düvelllerden alub bu kadar şeyleri yapıyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[642] Kürkçü Hânı'nda Mengelli (?) hekîm İstaviyoz kendi odasında nakli "Fransız vapuruyla Mora'dan mektûb geldi. Girid adasında gavga olub beş bin Müslüman telef olmuş. Ve Mora donanması az vakitte Donanma-yı hümayûn'u yakacaklar. Bir kere Girid'i Mora kralı zabt ider ise ehl-i İslâm'ın kuvveti kalmaz, o vakit biz de memleketimizde hâzırız, ayaklanub Müslümanları telef ederek çok yer zabt ederiz. Ve bizim kitâbımızda dahi öyle yazıyor, Müslümanların vakti bitdi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[643] Beyoğlu'nda tekye ittisâlinde tuhafcı Kostaki'nin nakli "Rusya ve Sırb ve Bulgar ayaklanmış ve Rusya Devleti'nin bir cenarali gitmiş, bugünlerde Devlet-i Aliyye ile muhârebe edecekler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[644] Nikola Acı Kovyalo nâm kapudan Rumeli cânibine gidüp ifsâd itmek için iki yüz nefer mikdârı asker tedârik etmiş olduğunu me'mûr bendeleri ber-takrîb söyletmiş ve "senden akçe matlûb etmeğiz, fakat bize yüz kadar tüfenk bulub Varna civârında Anya (?) Burnu'na götürmek üzere bir gemi tutar isen ol tarafa gidüb esnâyı râhda tesâdüf eylediğimiz karyeleri yağma ederiz. Ve yüzde on hissemenden ziyâde ben alacağım, neferâtım ile böyle kavı etdim, bu akçenin nısfını sana gönderirim, yarınki gün bize cevâb ver, eğer matlûb eylediğim tüfenkleri vermez iseniz Girid için asker tahrîr ediyorlar ve iki yüz seksen gurus mâhiyye veriyorlar, neferâtımı alub Girid'e giderim" deyu söylemiş olduğu.

[645] Beşiktaş'da kilise karşusunda tütüncü dükkânı üzerinde menzilin müsteciri bulunan Tanaşaki'nin nakli "dün Servi Burnu'na gidüb bizim Mehmed Ali Paşa'nın oğlu bey ile görüşdüm. Çadırlarda Sâmî Bey ile güzel zevk ediyorlar. Sâmî Bey, karantinada canım sıkılıyor, bize Hüsrev Paşa'nın yalusını verdiler, hele karantinadan çıkalım eyü zevk ederiz demiş. Ve Saîd Bey Girid ahâlîsinin ne vec-hile olduğunu suâl edüb Girid adasında râbitalı kapudanlar vardır, Devlet-i Aliyye usûlüne koyunca zahmet çeker deyu söylemiş. Ve mûmâileyhümâyı Servi Burnu'nda külliyyetlü asker belkıyor, ikrâm

içün mi yohsa korkudan mıdır bilmem” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[646] Galata’da Kurşunlu Hân’da Kostaki Verev bâzergânın kendi odasında nakli “geçende gelen Girid vapuru ikiyüz seksen yaralı asker getürmüş. Düveller muhârebeye izin vermiyorlar. Ve İngiltere’de meclis olub ne vechile kararlaştırılır ise öyle râbita verecekler imiş” deyu söylediği işidilmiş.

[647] Galata’da topal punçcunun dükkânında İspiro kapudanın nakli “kapudan Dimitri’nin oğlu Manolaki Donanma-yı hümayûn’dan bir kıt’a fırkateyn sefînesine süvâren Bahr-i Sefîd sevâhillerini geşt ü güzâr edecek ve Mustafa Paşa, Kapudan Bey, Ahmed Paşa ve Yâver Paşa berâber gidecek imiş. Ne olduğunu haber alamadık” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[648] Dolmabağçe’de Gümüsoğlu’nun kahvesinde kapudan Nikola Acı Kovyalo’nun nakli “birkaç gün boğaz içinde dolaşdım, her bir köyde birkaç âdemim vardır. Girid için asker tahrîr eden me’mûr ile dünki gün Taksim’de görüşdüm, neferâtıma silâh almak için bir mikdâr akçe matlûb eyledim ise de vermiyor, cem’ eylediğim askeri kendi göndermek istiyor. Bu askeri ben kendim götürürüm deyu cevâb verdim. Beni her vakit bulamazsın, Beşiktaş’da Tarlabası’nda kahvelere muttasıl olan hânenin bağçesinde olan Petro bağçevân hemşehrimdir, andan suâl ederseniz beni bulur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[649] Beşiktaş’da punçcu dükkânında Mahmûdpaşa’da Kürekçi Hânı’nda mütemekkin Mengelli (?) hekîm Kostanti zimmînin nakli “Müslümanlar Girid ahâlîsini bozmuşlar, anı işitdikde pek canım sıkıldı. Bu Müslümanlardan kendimizi kurtarmanın yolu şimdidir, bizim kazâlarımıza yazdım, bir tertîb edüb ayaklansunlar, bundan güzel fırsat bulunmaz. Me’mûl ederim ki şimdiye kadar tertîb etmişlerdir, çünkü Akdeniz bize pek uzak değildir, bir zor görür isek çâresi bulunur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[650] Mısır Çarşusu'nda Mısır Kapu Kethüdâsı'nın tebaalarından Kabataş'da sâkin Enderûn'dan muhrec Besîm Ağa'nın nakli "Mehmed Ali Paşa'nın oğluna çok ikrâm ediyorlarmış, bakalım bu dostluk ne vakte değin sürecektir. Çünkim düvel-i sâire râhat durmaz, araya bir fitne birağurlar, Devlet-i Aliyye'nin Mehmed Ali Paşa ile dostluğunu düvel-i sâire istemez" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[651] Balkapanı'nda kahvede Şešto kazâsı reâyâlarından Petro ziminînin nakli "memleket maslahatı için Dersaâdet'e geldim ve arz-ı mahzar getürdüm. Senevî elli dört bin gurus fukarâya zamm etmek istiyorlar, her bir şeyi ziyâdesiyle matlûb ediyorlar, fukarânın tâkatı kalmadı, hâlimizi Devlet-i Aliyye'ye ifâde edelim bakalım nasıl olur. Ve memleket civârında haydûd ve zulm çok, bu gidişle memleket ahâlisi Eflâk hudûduna firâr edecek. Ve kilisemizi haydûdlar yağma etdi ve birtakım evleri dahi basdılar, galibâ zâbitimiz haydûdlar ile ortak olmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[652] Galata'da punçcu dükkânında Nemçeli simsâr İstefaki'nin nakli "Tanzîmât-ı Hayriyye îcâd olalı zâbitân dikkat etmiyor, lâkin İstanbul'da çok edebsizlik oluyor. Galata ve Beyoğlu'nda hırsız pek çokdur. Kemeraltı'nda Levli Beyat nâmında bir Yahûdî her gün esvâbını tebdîl ederek hırsızlık edüb soymadığı mağaza kalmadı, zâbitler dahi biliyor yine bir şey söylemiyorlar" deyu nakl eylemiş olduğu.

[653] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda Moravî Vasil'in nakli "birkaç kişi Girid'e gidecek idik, lâkin bize korku veriyorlar Müslümanlar Girid'i bozmuşlar deyu. Lâkin böyle sohbetler yalandır, bir an evvel gitmeli. Şimdi Mora kralı oniki kıt'a sefâin imdâd için göndermiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[654] Balıkpazarı İskelesi'nden Beşiktaş'a giderken kayık içinde abacı Acı Nohar zimmîye Nevşehirli Osmân Ağa'nın nakli "Çırağan sâhilsaray-ı hümayûnu'nda Harem Ağası'nın hizmetindeyim, otuz gurus mâhiyye veriyor. Mısır'a gitmeğe niyyet etdim. Birkaç

âdem Mehmed Ali Paşa'nın oğluna gitmişler, harcırah vermiş. Ben de gidüb alacağım, vapur kâğıdını dahi veriyormuş, ol tarafda idâ-re olunur” deyu söylemiş olduğu.

[655] Beşiktaş'da sıra kahvelerde Enderûn-ı hümayûn'dan muhrec Şâkir Ağa'nın nakli “Mehmed Ali Paşa'nın oğlu bugün Bâb-ı Âlî'ye gidecek ve nişân alub Mâbeyn-i hümayûn'da Hâk-pây-i hazret-i şâhâne'ye yüz sürecektir imiş. Lâkin bizim ricâllerimiz nasıl yüzüne bakacaklar, canları sıkılır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[656] Beşiktaş'da Ihlambur'da Kozma'nın kahvesinde Kürekçi Hânı mütemekkinlerinden Mengelli Kostanti Manoric ve hekîm İstavdi zimmîlerin nakilleri “Mora'dan mektûb geldi. Mora kralı Girid'e yüzotuz top ve elli varil barut ve iki bin tüfenk göndermiş ise de Girid reâyâları bu kadar mühimmâtı serîka eyledi, bir usûlüne bakasınız deyu Bâb-ı Âlî'ye haber vermiş. Ve bizim kapudanlar dahi gitdi. Donanma-yı hümayûn'u yakınağa çalışıyorlar, beş altı güne kadar bak ne olur. Ve Girid ahâlîsinin itaât ettiği yalandır, eğer Girid Devlet-i Aliyye'de kalur ise bizim işimiz pek fenâ olur” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[657] Beyoğlu'nda Asmalımescid civârında punçcu dükkânında Saralanboz nâm kapudanın nakli “bu def'a Fransız vapuruyla Dersaadet'e geldim. Girid için çok havâdis işitdim, lâkin hiç birinin sıhhati yokdur. Tâhir Paşa el-hâletü hâzihi Girid adasında ab-luka usûlünü icrâ edüb muhâsara etmiştir. Girid'e bir âdem gider ise Kasonya (?) İskeleyi tarafından başka bir taraftan içerü giremez. Ve her gün muhârebe oluyor, düvel-i sâire muhârebeyi men' etmiş dedikleri yalandır. Girid ahâlîsi Mora'dan imdâd ümîd ederler idi, ol taraf da karışık olduğundan şimdi Girid reâyâları açıkda kalmış. Bundan sonra bir muhârebe daha olur ise ne olacağı bellü olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[658] Beyoğlu'nda Doğruyol'da tuhafçı Andonaki'nin dükkânında Rusyalı Kançılaryası'nın yazıcısı Telamah'ın nakli “Mehmed Ali

Paşa'nın oğlu Saîd Bey karantinadan çıkdıktan sonra Devlet-i Aliyye'ye dâmâd olacaktır. Eğer dâmâd olur ise az vakitte ricâlleri usûlüne kor. Bu taraftan Mısır'a gidüb gelen Rusya vapuru kapudanı-na Devlet-i Aliyye tarafından bir mücevherli kutu ihsân buyurulmuş ve atıyye-i seniyye dahi verilmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[659] Beyoğlu'nda Ağa Câmii şerifi ittisâlinde Tabhâne-i Âmire hocası Mösyö Roya'nın kendi menzilinde nakli "Fransız ve Rusya ve İngiliz elçisi Girid için Mora'da bir meclis olmuşlar. Fransız Girid'i Mora'ya ilhâk olunmasını matlûb eylemiş ve İngiliz Girid'i bize verin, Mora'nın ne kadar düvellere deyni var ise te'diye edelim demiş. Rusya cevâb vermiş ki, Devlet-i Aliyye'ye bırakub evveli gibi reâyâlık etsünler veyâhûd Sisam adası gibi serbesiyyet verelim demiş ise de meclis-i mezkûrda kararlaştırmayub Fransa'da müzâkere olunmasını tensîb görmüşler. Bilmem Devlet-i Aliyye'yi niçün Rusya Devleti tesâhub ediyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[660] Galata'da Latîf Ağa'nın kahvesinde Tatavla'da mütemekkin Rusya Kostanti nâm kapudanın nakli "Mora'dan gelen gazeteden işitdim. Rusya ve İngiliz ve Nemçe Memâlik-i Mahrûse'yi taksîm etmişler. İngiliz'e Arabistân, Nemçe'ye Sırb ülkesi ve Rusya'nın hissesine İstanbul düşmüş. Bilmem bu husûsu Devlet-i Aliyye işitdi mi, eğer bu maslahat gizli olsa sarâhaten gazeteye yazmazlar idi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[661] Galata'da Balıkpazarı'nda Latîf Ağa'nın kahvesinde Kireç Kapusu'nda mütemekkin Rusyalı kapudan Dimitri'nin nakli "Fransız vapuru havâdis getürmüş. Girid reâyâsı pek fenâ bozulmuş. Tâhir Paşa'ya haber göndermişler, biz Devlet-i Aliyye'ye itâat ederiz, ancak Sisam adası gibi serbesiyyet verilmesi husûsunu çok ricâ etmişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[662] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda Arnabud Karyesi mütemekkinlerinden İngilizli Petraki'nin nakli "İngiliz ve Fransız Tâhir Paşa'ya demişler ki, biz anladık Girid reâyâsını bütün telef edeceksin,

bundan sonra dokunma bakalım bunları bir usûle koyalım. Lâkin daha ne vechile karar vereceklerini bilmeğiz. Bu gidişle anlaşıldı, bu kadar reâyâ nâfile telef oldu, anlar düvel-i sâireden imdâd me'mûl ederlerdi, şimdi zarûrî Devlet-i Aliyye'ye itâat edecekler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[663] Beyoğlu'nda tekyeye muttasıl kahvede Nemçe Kançılaryası'nın yazıcısı Hıristaki'nin nakli "Şire'den Girid'e akçe göndermek için birkaç tüccâr kumpanya etmişler idi, şimdi fâriğ olmuşlar, anlamışlar ki akçeleri beyhûde telef olacak. Fransız vapurundan haber aldığımızı göre Girid mâddesi bitmiş, zîrâ Tâhir Paşa pek fenâ bozmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[664] Yeni Câmi-i şerîfde başdaki kahvede Eflâk tüccârlarından Vasili zimmînin nakli "birkaç kapudân Aynaroz'a gitmiş, ayaklandıрмаğa çalışıyorlar. Bu kadar memleket karışdırmağa sebep bu kapudanlardır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[665] Tophâne'de yokuş başında büyük kahvede Yağcı Hânı sâkinlerinden Edirneli Reşîd Ağa'nın nakli "Edirne'den bir mikdâr hinta getürdüm, Varnalı Mihalaki zimmîye fûrûht etdim, bizim hemşehrimiz Sâlih Efendi ma'rifetiyle akçesini aldım. Bu Pazarertesini Edirne'ye gideceğim. Tanzîmât-ı Hayriyye çıkaklı geçinmek pek güç oldu, fukarâ zahmet çekdikden sonra Devlet-i Aliyye dahi sikkini çekiyor. Böyle ricâller varken dünyâ düzelmez. Mülga zamânında Devlet-i Aliyye'nin hazînesinde akçe çok idi ve biz de ahz ü itâ ederdik. O günü görmeden Allah canımı almasun" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[666] Galata'da topal punçcunun dükkânının ittisâlinde kassâb İsmail Ağa'nın nakli "Mehmed Ali Paşa'nın oğlunu bu tarafa göndermiş ise de yine bildüğünü yapar. Dört düvel üzerine hücûm eyledi çünkü yalnız Devlet-i Aliyye olaydı baş edemezdi. Eğer Devlet-i Aliyye ile muhabbetleri ziyâde olur ise düvel-i sâirenin canı sıkılır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[667] Ortaköy’de yüksek kahvede Arnabud Karyesi’nde sâkin İngilizli Petraki’nin nakli “Sırbılar ayaklanmış, Devlet-i Aliyye ile muhârebe edecek imiş. Askerlerini üç kol etmişler, onbeş bin Sırb ve yirmibeş bin Bulgar balkan tarafını kuşatmışlar. Sırb ve Bulgar muhârebe için yetmiş bin asker mevcûd imiş ve her gün ol tarafa da bulunan kazâların ahâlîsi familyasıyla berâber Sırb’a firâr ediyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Eylül 1841*

[668] Beyoğlu’nda Taksim’de kahvede Moravî simsâr Mihalaki’nin nakli “Dersaâdet’de ne kadar Moralı var ise elçisi ile berâber kalkub gideceklermiş. Niçün gideceklerini bilmem” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[669] Tophâne’de başdaki kahvede simsâr Acı Mihalaki’nin oğlu Vasilaki’nin nakli “Rumeli’ne Rusya Devleti Bulgarların ziyânlarını yazmak için dört me’mûr göndermiş. Bakalım nihâyeti neye varacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[670] Galata’da Kurşunlu mağazada Ali Bey’in kahvesinde Osman Ağa’nın bir reâyâyâ nakli “Kurşunlu mağazada olan yazıcı familyasıyla berâber Rusya tarafına firâr etmiş” deyu söylemiş olduğu.

[671] Galata’da istpitaliya (hastahâne) civârında Osman kavvâsın kahvesinde Moravî Yanko’nun nakli “birkaç gündür Girid itâat etmiş deyu bir havâdis çıkarmışlar. Hiç aklım kesmez, Fransız Devleti bu kadar imdâd ediyor, eğer itâat ederler ise Fransız Devleti bu kadar hazîneyi kimden alacak? Mora kralı da her gûne imdâd eyledikden sonra bu havâdisin hiç aslı yokdur” deyu söylemiş olduğu.

[672] Galata’da Mihalaki’nin nakli “bu tarafda Yanko isminde bir kapudan dokuz yüz asker tedârik etmiş. Bu def’a havâdis zu-

* BOA, İ.DH., 2221 (6 Ş 1257 – 23 Eylül 1841).

hûrunda Girid vekîllerine gidüb asâkir-i merkûmeyi teslîm eylemiş. Ve bugün Mora tarafından bir mektûb gelmiş, Prizren sancâğında olan Mora konsolosunu Arnabudlar katl etmiş. Ve Girid adasında olan reâyânın cümlesi itâat etmiş. Ve Girid adasında olan kapudanlar Mora'ya firâr etmişler ise de kabûl etmemişler. Kalas'dan Rumeli tarafına dört bin asker geçmiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[673] Samatya'da merhaba köşesinde berber Emîn kendi dükkânında bir Ermeni'ye nakli “ahz ü itâ bütün bütün kalkdı. Rumeli tarafı daha fenâ imiş, bu gidişle nasıl olacak bilmem. Tanzîmât-ı Hayriyye'nin nihâyeti budur” deyu söylemiş olduğu.

[674] Kumkapu'da kömürcüler karşısında kahvede Hammâllar Kethüdâsı Ahmed Ağa ve kömürcü Hasan'ın nakilleri “İstanbul'da bir vezîr var idi. Tekfurdağı'na kaldırdılar, bu tarafda bereket kalkdı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[675] Galata'da Kurşunlu mağazada Ali Bey'in kahvesinde Eflâk-lı Mavridi ve Yuvanco'nun nakilleri “Rumeli'den Eflâk hudûduna firâr eden yüz seksen nefer reâyâlar bu def'a memleketlerine gelür iken Eflâk karaollarıyla muhârebe edüb firârî mersûmlar telef oldukları sahîh imiş. Ve Kara Yorgi'nin oğlu dört bin asker ile bu tarafa geçmiş, korkarım Rumeli'de gavgâ olmasun. Zîrâ bize çok keder olur, Devlet-i Aliyye yalnız Girid'e düşmüş, Rumeli'ne hiç bakdıkları yok” deyu söylemiş oldukları.

[676] Beyoğlu'nda tuhafcı Mösyö Rivoli kendi dükkânında nakli “bu gidişle anlaşılan Tanzîmât-ı Hayriyye'yi kaldıracaklar. Memâlik-i Mahrûse'de olan muhassıllara herkesin kabâhatine göre te'dîbâtı icrâ olunsun deyu haber göndermişler. Birtakım edepsizler havf ederler. Hâsılı bunlara sebep Avrupa düvelleridir, Memâlik-i Mahrûse gibi bir düvelde yokdur, anıñçün râhat bırakmazlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[677] Beşiktaş'da Ayazma'da Beşiktaşlı Pandeli zimmînin nakli "Girid adası usûlüne girmiş diyorlar, lâkin balkanda birkaç kapudan kalmış bakalım nasıl olur" deyu söylemiş olduğu.

[678] Galata'da Kurşunlu Hân'da sarrâf Yanko'nun kendi odasında nakli "Devlet-i Aliyye yeni kaimeleri battâl edecekmiş. Zîrâ ufak kaime yok, cümlesi büyük kaime olduğundan şimdiye kadar yirmi yedi bin milyon beşer bin gurusluk kaime çıkarmışlar. Düvel-i sâire kâğıdlarına i'tibâr veriyorlar, Devlet-i Aliyye günden güne i'tibârdan düşürüyor" deyu söylemiş olduğu.

[679] Yedikule hâricinde kahvede mumcu Hüseyin Ağa ve Mustafa Ağa'nın nakli "Erzurum civârında olan paşalar kazâlara zulm ederlermiş, lâkin reâyânın nısfı dahi Rusya hudûduna firâr etmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[680] Galata'da kahvede Zaharo ve Yanni Mavrikordad nâm tâcirlerin nakilleri "yüzaltmış nefer Rumeli'den reâyâ İbrail tarafına firâr etmiş. Şimdi izin alub vilâyetleri cânibine gelmek üzere bir ufak kayığa süvâr olurken beynlerinde münâzaa olarak Eflâk karaollarıyla muhârebe ederek neferât-ı mezkûreden yirmi beş nefer kurtulmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[681] Galata'da Karaköy'de Çadırcı Hânı'nda İsfarlotu bâzergânın odasında sâbık Rum Patriki dâmâdı Margarid nâm zimmînin nakli "Girid adasında üç kapudan var, anlar daha çıkmadı, bugünlerde anlar da def' olub herkes râhat eder" deyu söylemiş olduğu.

[682] Galata'da Kurşunlu Hân'da Nemçeli Petro'nun kendi odasında nakli "Rusya'dan yirmibeş bin asker Eflâk hudûduna geçmiş ve Purut tarafına yüz elli bin asker indirmiş. Galibâ Devlet-i Aliyye ile olan tarifesini istediği gibi yaptırmak için asker gönderiyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[683] Galata'da punçcu Andriko'nın dükkânında Moravî İspiro'nun nakli "Mora Kançılaryası'ndan kırk kişi tertîb etmişler,

mahbûsda olan papası katl etmeğe gönderirler iken ellerinden alacaklarmış. Ya bu kırk nefer helâk olur, yâhûd papası ellerinden alurlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[684] Mihalaki'nin nakli “Fransız vapuruyla Mora'dan Yankola nâm tâcir dünki gün Dersaâdet'e gelmiş tüccâr Foti'ye mektûb getürmüş. Girid adasında balkanda kalmış olan kapudanlar muhârebe etmişler ve iki bin asker ile kapudan Yanni, Mora tarafından Girid'e gitmiş ve iki bin nefer kadar Mora'da olan hırsızları dahi göndermişler. Ve Mora kapudan paşasını tebdîl etmişler ve on ateş gemisi hâzır edüb Devlet-i Aliyye'nin vapurlarını yakacaklarmış. Bu kadar Girid adasının bozulmasına sebep İngilizdir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[685] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda İngilizli Manodic bâzergânın nakli “Rusya ile Fransız birlik olub Fransız Devleti Girid'e yirmi bin iryâl göndermiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[686] Galata'da Havyar Hânı'nda Rusya tüccârlarından Anaştaş'ın kendi odasında nakli “Selânîk'de islâm, reâyâları telef etmek üzere ayaklanmışlar. Metrepolid'e dahi Selânîk vâlisine gidüb ifâde ediyor ve vâli-i müşârünileyh birkaç âdem celb edüb memleketin muhâfazasıçün Arnabud askeri getürüyor ve Arnabud askeri dahi ayaklanub haylice reâyâ telef etmişler. Bu maslahat beyhûde değildir, elbetde reâyâlar bir şey yapmışlardır” deyu söylemiş olduğu.

[687] Galata'da Havyar Hânı'nda Manoyil kendi odasında nakli “Girid'den gelen Devlet-i Aliyye'nin vapuru havâdis getürmüş, gü-yâ Girid ahâlîsi itâat etmişler. Mahsus böyle havâdisi kendüleri çıkarmış, yohsa bizim haberimiz vardır, bu def'a olan muhârebeye asâkir-i İslâmiye pek fenâ bozulmuşdur. Bu husûsa bir vechile akıl ermez, zîrâ bu kadar düvelller imdâd ediyorlar, elbetde bunda bir şey var, belki Tâhir Paşa da bu vapur ile gizlü gelmişdir” deyu söylediği işidilmişdir.

[688] Galata'da Fermeneciler içinde Zantalı kapudan Bavli ve Moravî Savarizoz ile birbirlerine nakilleri "Kapudan Paşa'yı bir gemi içinde Girid ahâlîsi yakmış ve yeni giden Mora askeri İslâm-ları pek fenâ bozmuşlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[689] Yedikule'de Nazlıçeşme ittisâlinde kahvede Hüseyin Ağa ve Ahmed Ağa'nın birbirlerine nakilleri "reâyâlar her bir tarafından ayaklanmış, evvelki vakit reâyâ ne mümkün kapudan dışarı çık-sun. Reâyâda kabâhat yok, bütün kabâhat bizdedir. Tanzîmât-ı Hayriyye îcâd olalı zâbitândan dahi korku kalkdı, nihâyeti böyle olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[690] Samatya'da Mîr-âhûr Deli Ahmed'in kahvesinde nakli "pâ-dişâhımıza söz yok, lâkin eyü âdemlere muvaffak değildir, merha-metlü bir vezîri yokdur ve her biri bir taraftan gelmedir. Bunlar ancak kendi menfaatlerine bakıyorlar, mâhiyyelerini alurlar, aske-re üç aylık verilme düşünmezler, anınçün muhârebede asker iş görmez" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[691] Samatya'da Ömer Ağa'nın kahvesinde Ermeni Karabet nâm zimmînin nakli "her taraftan ortalık fenâlaşıyor, zîrâ her bir mu-hassılın etmediği kalmadı, anınçün reâyâlar tâkat getüremeyüb ayaklandı. Niş tarafı dahi zulm için ayaklanmış, Devlet-i Aliyye ne bilsün" deyu söylemiş olduğu.

[692] Samatya'da İbrahim Ağa'nın kahvesinde Mehmed Ağa re-fîkine nakli "ortalıkda çok fenâlık var, lâkin böyle şeyler Mehmed Ali Paşa'ya mahsûsdur. Müşârünileyhin üzerine bu kadar düvel kalkdı, bir asker telef etmeden usûlüne koydu ve dil-hâhı üzere râbîta verdi. Böyle işler yalnız askere mahsûs değildir, âkilâne ha-reket lâzımdır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[693] Makri Karyesi zâbitinin kahvesinde meygedeci İstavri'nin Nikolaki zimmîye nakli "Rumeli'nde Bulgarlar ayaklanmış. Biz cesâret edemiyoruz, bâri bizler anlara imdâda gidelim, bu tarafta nâfile işsiz oturuyoruz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[694] Baltacı Hânı karşısında tütüncü Dimitri'nin dükkânında Nemçelü Andriko'nun nakli "düvel-i sâire Girid adasını Mora'ya ilhâk ederler ise pek fenâ olur. Devlet-i Aliyye'ye bıraksalar daha güzel olur. Yunan Devleti kuvvet bulur ise sonra bir düveli bilmez" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[695] Balıkpazarı'nda iskeledeki kahvede Tırnova muhassılı sâbık İsmail Efendi'nin tebaasından Cafer ve Yusuf nâm kimesnelerin nakilleri "şimdiki muhassıl gitdikde ahâlîsinden birisini salb eylemiş. Bizim efendi bir kimesneyi rencîde etmedi. On gün oluyor Mâliye müşîri haber gönderdi, kangı tarafı ister ise gezdireyim ve dün ahşam Masârifât Nâzırı Mazlûm Bey da'vet etdi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[696] Yeni Câmî-i şerîf'de başdaki kahvede Eflâk tüccârlarından dört tâcirin birbirlerine nakilleri "Bükreş'den mektûb gelmiş, Tuna sevâhilinde ne kadar karantina var ise kaldıracaklar. Eğer bu maslahat sahîh ise Eflâkluların bir işi olmalı. Mora gazetesinde yazmışlar ki Eflâk, Bulgarlar ile berâber olacaklarmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[697] Galata'da Mavrokordad ve Bali nâm Frenklerin birbirlerine nakilleri "asker-i Çerâkese ile Rusya Devleti bir azîm muhârebe etmişler, Rusya pek fenâ bozulmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[698] Kudüs-i şerîf'den bir Frenk papas gelüb karantina usûlünü icrâ etmek üzere Kuleli'de karantina mahalline gönderilmiş ve ol mahalde illet-i ma'hûdeden mersûm hâlik olmuş ve hâlik-i mersûmun âdemlerinden birkaç kişi karantinaları tekmi'l olub Beyoğlu'nda Nemçe konağı civârında Kudüs-i şerif manastırına gitmişler ise de karantina mahallinde lâyıkiyle dikkat olamayub temyîz ve tathîr olmadığından mersûmlardan bir neferi illet-i muhavvife-den hastalanmış deyu Beyoğlu'nda mütemekkin bazı Efrenc tâifelerinden işidilmiş olduğu.

[699] Beyoğlu'nda tekye ittisâlinde Memiş Ağa'nın kahvesinde Nemçe Kançılarya yazıcısı Kostaki'nin nakli "Devlet-i Aliyye Bâb-ı Âlî'ye teşrîf buyurmuş, galiba Girid ile Sırb'lar için büyük şûrâ olmuş. Pirlepe yanında olan köyü bu günlerde Arnabud askeri bozmuş. Ve Ya'kûb Paşa haber göndermiş, Tanzîmât-ı Hayriyye ile iş göremeyeceğim, ruhsat verirsiniz bildüğüm gibi yapayım. Lâkin her ne eder ise nâfiledir, çünkü Sırb'ın eli vardır. Devlet-i Aliyye'ye Rusya Devleti haber göndermiş, Bulgarları terbiye eyle yâhûd bana havâle eyleseniz ben râbîta vereyim. Devlet-i Aliyye dahi Rusya'ya havâle eylemiş, şimdi Rusya asker gönderiyormuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[700] Havyar Hânı'nda Moravî Dimitri kendi mağazasında nakli "Mora'dan mektûb gelmiş, Arnabud askeri bir sefîne ile Girid'e giderken Mora donanması haylûce sıkışdırmış. Sonra bir hava ile sefîne-i hümayûn Mora limânına girmiş ve şimdiye kadar muhâsara kalmış ve Mora'dan imdâd giden iki bin asker o vakit muhârebe etmişler ve islâm askerini bozmuşlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[701] Galata'da total punçcunun dükkânında Nemçeli Nikola kapudanın nakli "Sırb'lar, Bulgarlar ile birlik olub Devlet-i Aliyye ile muhârebe etmek için Rusya Devleti'ne yazub ruhsat istemişler, şimdi cevâb bekliyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[702] Beyoğlu'nda İngiliz tüccârı Petraki bâzergânın kendi menzinde nakli "Girid'in maslahatı pek güzel olmuş, muhârebe tedârîkini ediyorlar, şimdi her taraftan âşikâre asker gidecek. Bugün haber aldık Girid'e oniki bin kadar asker geçmiş ve Atina'dan İstematı üç kıt'a gemi alub Girid'e göndermiş, itâat edenler dahi ayaklanmışlar" deyu söylemiş olduğu.

[703] Beyoğlu'nda punçcu dükkânında Tabhâne-i Âmire hekîmi Moşorye'nin nakli "Rusya Sırb'a ruhsat vermiş. Devlet-i Aliyye ile muhârebeye başlayacak. Günden güne fenâ oluyor, bakalım nihâyeti nasıl olur" deyu söylemiş olduğu.

[704] Beyoğlu'nda yeni punçcu dükkânında Sakızlı İstirati ve Petro zimmîlerin birbirlerine nakilleri “Beyoğlu tarafında edebsiz takımı pek çok. Düñki gün Nikola bir âdemin koynundan sâatini serîka edüb kaçdı” deyu söylemiş olduğu.

[705] Kadı Karyesi'nde bakkal Kostanti zimînînin bir Moralı'ya nakli “Girid adasını bir şey edemediniz” dedikde, Moravî dahi, “ana sen niçün imdâda gitmedin” demiş, mersûm bakkal dahi, “bundan sonra inşallah birkaç refîk tedârik edüb Girid'e giderim. Siz Osmanlı'dan kurtuldunuz, daha biz halâs olmadık” deyu söylemiş olduğu.

[706] Havyar Hânı'nda Nikola Cino'nun odasında Sinyor Papaç Andriya'nın nakli “Devlet-i Aliyye bir seneye varmaz eski usûle girecek, zîrâ bu usûle ehl-i İslâm'ın tâkati kalmadı. Lâkin ricâl-i Devlet-i Aliyye usûl-i atîkayı istemezler” deyu söylemiş olduğu.

[707] Havyar Hânı'nda İngilizli Mancina bâzergânın kendi odasında nakli “Rumeli'den külliyyetlü asker ile bir kapudan Girid adasına gitdi. Her ne kadar itâat etdiyse nihâyeti ne vechile olacağını sonra görürsünüz” deyu söylemiş olduğu.

[708] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda Sâatci Hânı'nda Rusya tüccarlarından Kiryako bâzergânın nakli “Dâmâd Paşa ile Logofet'i Sırb'a göndereceklermiş, o tarafı taht-ı râbitaya idhâl ederek usûlüne koysunlar. Lâkin bunları ol tarafa beyhûde göndermezler, zîrâ Bâb-ı Âlî'de her gün şûrâ oluyor, elbetde bir şey vardır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[709] Galata'da Havyar Hânı ittisâlinde Sabuncu Hânı'nda Yovanni Kastirino kendi odasında nakli “Mora'da bu def'a nasb etdikleri Hâriciyye Nâzırı'nı azl etmişler, Girid adasına dikkat edüb nezâret eylemediğün. Şimdi her ne kadar Girid'i tekrar karışdırdılar ise de herkesin gözü korkdu. Şimdilik birkaç kapudan var bakalım nasıl olacak” deyu söylemiş olduğu.

[710] Galata'da Kurşunlu Hân'ın kapusunda simsâr Corci'nin nakli "dünki gün iki Moralı birbirini bıçak ile urmuşlar, sonra firâr ederken karaol yetişüb tutdu" deyu söylemiş olduğu.

[711] Beyoğlu'nda büyük punçcu dükkânında Mavrikordad bâzergânın nakli "Devlet-i Aliyye galibâ Mora ile muhârebe edecek. Rumeli tarafından üç vezîr me'mûr olunmuş diyorlar, gûyâ Devlet-i Aliyye'nin haberi yoğiken muhârebe edeceklermiş. Mora Girid ahâlîsine yaptığı gibi Devlet-i Aliyye de Mora ahâlîsine yapacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[712] Beyoğlu'nda punçcu Nikolaki'nin dükkânında Nemçeli simsâr İstignaki'nin nakli "birkaç günden berü bu tarafda Moralılar pek havf ediyorlar. Zîrâ Devlet-i Aliyye ne kadar bu tarafda mütemekkin Mora tebaasından tüccâr ve sâire var ise cümlesini Dersaâdet'den tard edeceklermiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[713] Galata'da Acı Bedros'un kahvesinde Françalı Mihalaki'nin nakli "Tomazi Ralli bâzergânın mağazasında işitdim. Rusya'nın maslahatı bu ay bellü olacak, lâkin kimin hakkında olduğunu daha bilmiyorlar. Rusya tarafından iki bâzergân gelmiş, niçün geldiğini anlayamadık" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[714] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda İngilizli Nikolaki'nin bir Frenk'e nakli "İzmir reâyâsı ehl-i İslâm'dan havf ederlermiş ve ol tarafda olan konsoloslar Dersaâdet'de mukîm olan elçilere yazmışlar ve bu tarafdahî düvel-i sâire teknelerinden birkaç sefîne gidüb ol tarafda mevcûd bulunsun" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[715] Galata'da topal Andriko'nun dükkânında Beyzâde sokağında mütemekkin İngilizli Sarandi ve Samatyalı Yanko'nun birbirlerine nakilleri "Girid adasında itâat edenlerden sekizyüz nefer kesmişler. Pek hazz etdim, niçün itâat etdiler. Osmanlı eline girdikten sonra hayr görmezler, vaktiyle itâat etmiş olaydı bu kadar âdem telef olmazdı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[716] Galata'da Yeni Câmî-i şerîf'de Giridlilerin kahvesinde Tattavla mütemekkinlerinden İngilizli kapudan Kostantin'in nakli "dün bir gazete gördüm, Devlet-i Aliyye'nin hakkına çok şeyler yazmışlar. Devlet-i Aliyye fenâ vakte yetişdi, Avrupa gazetelerinde tahrîr olunmuş ki Rumeli cânibini ayaklandırmak için çok âdemler göndermişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[717] Galata'da total punçcunun dükkânında Aleksandroz ve Nikolaki nâm Frenklerin birbirlerine nakilleri "Mehmed Ali Paşa'nın maslahatları daha râbîta bulmamışdır. Tekâlîfinin nısfını versün deyu Avrupa'da kararlaştırmışlar ve Dersaâdet'de mukîm İngiliz elçisi maslahat-ı mezkûr uzadub dil-hâhları üzere karar verilmesini istemiş. Ve Girid adasına dahi Mora tarafından mühimmât ve asker olarak çok imdâd gitmiş ve Girid ahâlîsi nizâm askeri tertîb etmiş. Anlaşılan Devlet-i Aliyye çok zahmet çekecek" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[718] Galata'da Latîf Ağa'nın kahvesinde kapudan Dimitri'nin nakli "Girid adasında olan muhârebeye asâkir-i islâmîye pek fenâ bozulmuş. Devlet-i Aliyye'nin her bir maslahatı böyle gidiyor, paşalar bir iş göremiyorlar" deyu söylemiş olduğu.

[719] Makri Karyesi'nde meygedede Sıvacıoğlu Dimitri'nin arkadaşına nakli "Baruthâne civârında bu kadar karyeler var, Girid adası gibi ayaklanub Devlet-i Aliyye'ye karşı durub itâat etmeye-siniz. Eğer muhârebeye kudretiniz yok ise bir gice karyelerinize ateş verüb yakasınız, Devlet-i Aliyye de ve siz de kurtulursunuz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Ekim 1841*

[720] Aksaray'da Derviş'in kahvesinde mahall-i mezkûr sâkinlerinden Mustafa nâm kimesnenin nakli "bir târihte Devlet-i Aliyye

* BOA, İ.DH., 2307 (12 N 1257 – 28 Ekim 1841).

Rusya Devleti ile sefer açub esnâ-yı muhârebeye bir vezîr esîr düşmüş olduğundan Rusya kralı karşısına çıkardub, sen Devlet-i Aliyye'nin bir vezîrisin, seni bir nefer tutub getürmiş, nefer-i merkûma bir tokad dahi uramamışsın, Devlet-i Aliyye seni görübde mi vezîr eyledi, nasıl oldu nakl eyle demiş. Vezîr-i müşârünileyh dahi, beni devletim görmedi, edebini işidüb vezîr etdi deyu cevâb eylemiş. Ba'dehû kral, bir âdem tecrübe ve imtihân olunmadıkca vezîr olur mu, işte Devlet-i Aliyye'nin her bir mesâlihi böyledir demiş. Hemân rabbim teâlâ ve tekaddes hazretleri dîn-i Devlet-i Aliyye'ye zevâl vermesün. Şimdi bir âdem tecrübe ve imtihân olunarak erbâbı olmadıkca bir hizmetde kullanmazlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[721] Sultân Bâyezid-i Veli hazretleri civârında Hançerli'nin kahvesinde Bolulu aşçı Hâcî Mehmed'in nakli "Bolu sancâğından kırksekiz pul akçe tevzi' edüb tekâlîf matlûb ederlermiş. Yalnız Mengen nâhiyesine üçyüz kırk kîse akçe tarh olunmuş, hâne başına beşer kîse akçe düşmüş. Fukarâ te'diye edemeğiz deyu ricâ ve niyâz etmişler ve ahâlî-i merkûmeden haylice kesân bilâ-tezkerre Dersaâdet'e firâr etmişler. Bolu vâlisi tarafından ahâlî-i merkûmeyi salıvermesünler deyu İzmid'e tatar çıkarmış ve galibâ fukarânın önü alınmaz diyerek Dersaâdet'e yazmış. Şimdi Mengen ahâlîsi arzuhal vereceklermiş, bakalım nasıl olur. Hakk teâlâ hazretleri Devlet-i Aliyye'nin ömr ü ikbâlini müzdâd ve ferâvân buyursun, yine fukarâya müsaade buyururlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[722] Galata'da Havyar Hânı ittisâlinde Sabuncu Hânı'nda Zahraki'nin yazıcısı Diyonis nâm müste'menin nakli "Vâlîde Hânı'nda mütemekkin Keşanlı İstavraki nâm zimmî cedîd sahte kaimeleri İzmid'den getirüb baltacıya on altı bin gurusluk tebdîl eylemek üzere kaime verüb savuşmuş ve sâir tüccârlardan dahi sekiz yüz kîse akçelik mâl fatura almış, şimdi odasına gelmezmiş, bir mahallde saklanmış" deyu söylemiş olduğu.

[723] Topal punçcu dükkânında Zantalı Dimitraki'nin nakli "Yunan Devleti tebaasından iki nefer müste'men Yenişehir nâm mahallde giderken refikini bıçak ile birkaç mahallinden cerh eylemiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[724] Galata'da Kurşunlu Hân'da Yanko'nun nakli "Zantalı kalpazanlarından Nikolaki Riga iki kıt'a Kefalonya kayıklarını İzmir Körfezi civârında mahfî iskelelere göndermişler, anda kalb akçe kat' ederlermiş ve bir mikdârı dahi Galata'da kârgîr bir hâna istîcâr edüb anda kat' ederler ve belki Zantalıların istîcâr eylediği menzili Galata bekçibaşısı Hüseyin Ağa bilür" deyu söylemiş olduğu

[725] Ortaköy'de Câmî-i şerîf altında kahvede Arnabud Karyesi'nde mütemekkin Moravî Dimitraki'nin nakli "Vidin Vâlisi Hüseyin Paşa ile Sırbli beyinde münâzaa vâki olmuş. Galibâ paşayı müşârünileyh bir nefer Sırbli öldürmüş olduğundan, Miloş'ın oğlu Mihâl Bey bu husûs için ziyâde gücenmiş. Anlaşılan Sırbli-lar ile muhârebe olacaktır" deyu söylemiş olduğu.

[726] Ağaçkakan nâm mahalde Hâcı Ahmed Ağa'nın kahvesinde Küçük Efendi'nin müridlerinden Derviş Mustafa'nın nakli "zeytûnyağı sekiz guraşa çıkmış, zehir gibi yenecek şey değildir" demiş, mahalle-i mezkûr sâkinlerinden Ali nâm kimesne, "bu ahşam kırk paralık yağ aldım, batlıcan kızartdık, yenmedi dökdük" deyu cevâb eyledikde, derûn-i dükkânda bulunan kesân, "her şey böyledir, hiç bir şeye bakdıkları yokdur" deyu söylemiş oldukları.

[727] Yedikule civârında Sürmeli meygedesinde Yedikule mütemekkinlerinden pazarcı Abraham zimmînin refikine nakli "Davudpaşa Kışlak-ı hümayûnu'nda çok ticâret oluyor, lâkin satıcılara yasağ etmişler, kışlak-ı mezkûr içerüsine koymuyorlar. Ben kolayını öğrendim, kırdan dolaşub pencerelerden alışveriş ediyorum. Eğer ruhsat verseler yevmiye yüz guraş ticâret olacak, kaç para istersen veriyorlar, askerde akçe çok" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[728] Kurşunlu mağazada Ali Bey'in kahvesinde Asmaaltı'nda mütemekkin Eflâklı İstefan ve Yovanco'nun nakilleri "İbrail taraflarında ayaklanmış olan Bulgarlardan Eflâk Beyi'nin haberi yok diyorlar idi, bütün bu haydûdlara cebhâne ve silâh verüb ayaklandıran Eflâk Beyi imiş. Sonra nihâyeti fenâ olacağını anlayub kendüleri çekilmişler ve Devlet-i Aliyye hudûdına geçmeğe ruhsat vermediler" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[729] Pencşenbe Pazarı'nda Rusyalı kapudan Dimitri'nin nakli "İbrail taraflarında haylice gürültü olmuş. Eflâk hudûduyla Rusya civârında ne kadar Bulgar [var] ise Niş kazâlarında haydûdluk eden Bulgarlar ile berâber olmuş olduklarını Eflâk meclisiyle ehl-i İslâm vekîli Sâlih Ağa haber alub eşhâs-ı mersûmları men' etmeğe sa'y etmişler ve Devlet-i Aliyye hudûduna geçmeğe ruhsat vermemişler. Ve bir gece Eflâklular haydûdların başbuğları olan Milo Yanni kapudanın menzilinı basub silâhlarını istemişler ise de bir dürlü kapudan-ı mersûm silâhlarını teslim etmemiş olduğunu ve Rumeli taraflarına geçmek murâd eylediklerini" söylediği işidilmiş olduğu.

[730] Galata'da Havyar Hânı ittisâlinde Sabuncu Hânı'nda Yanko Kastri'nin nakli "Rum milletinin ittifâkı olmadığıçün bu hâle geldik, eğer şimdiye kadar müttefik olaydık İstanbul'ı dahi zabt ederdik. Girid adasını Tâhir Paşa ne yaptı, bundan sonra Yahûd milleti gibi rezîl olduk, ehl-i İslâm'ın yüzüne nasıl bakalım" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[731] Arnabud Karyesi'nde Akındıburnu'nda Şâkir Ağa'nın kahvesinde İngilizli Petraki Manovic'in nakli "Fransa gazetelerinde yazmışlar ki Devlet-i Aliyye Mehmed Ali Paşa'ya gönderdiği hatt-ı şerîfde her ne kime emr buyurulmuş ise kabûl eylemiş. Lâkin paşa-yı müşârünileyh hiç birini kabûl etmez idi, ammâ Avrupa düvellerinden havfından nâşî kabûl eyledi. Bundan sonra Devlet-i Aliyye'den emr olmadıkca bir şey yapamaz ve nihâyeti fenâ olacağını anlayub anınçün Devlet-i Aliyye'ye itâat eyledi" deyu söylemiş olduğu.

[732] Arnabud Karyesi'nde Akındıburnu'nda punçu dükkânında Nemçeli simsâr İstefanaki'nin nakli "Girid reâyâlarının vekîlleri hîleye sülûk etmeyüb doğruca muhârebe etmiş olaydılar çok ilerü gelürler idi. Lâkin Avrupa düvelleri Girid adasını böyle boş bırakmazlar, elbetde bir usûle korlar, ammâ her ne kadar serbesiyyet verseler yine evvelki gibi olmazlar, zîrâ bu kadar itâatsizlik etdiler elbetde Müslümanlardan zahmet çekerler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[733] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda Manolaki'nin iki Frenk'e nakli "Mora gazetelerinde yazmışlar ki Devlet-i Aliyye'ye Avrupa düvelleri dostluk ediyorlar ana taaccüb ediyoruz ve Memâlik-i Mahrûse'yi Avrupa gibi serbesiyyet yapmak istiyorlar. Hiç Memâlik-i Mahrûse'de böyle şey olur mu? Tanzîmât-ı Hayriyye icâd eylediler bir kimesneye dokunmasunlar deyu, lâkin Bulgarlardan bu kadar reâyâ bi-gayr-ı hakk telef oldu. Bâri Avrupa düvelleri bunlara bir serbesiyyet alıverirse ne olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[734] Galata'da Balıkpazarı'nda Latîf Ağa'nın kahvesinde İngilizli kapudan Kostanti'nin nakli "Girid mâddesi daha çok uzayacak. İsfakiye reâyâsı itâat etmemiş, bakalım nihâyeti nasıl olacak" deyu söylemiş olduğu.

[735] Galata'da Havyar Hânı'nda Moravî Nikolaki'nin kendi odasında nakli "Nemçe Devleti beyinde bundan akdem düvel-i sâirelerin elçileri mevcûd bulunduğu hâlde Memâlik-i Mahrûse'yi taksîm eylemek için şûrâ etmişler. Bunları Müslümanlar kendüleri dahi bilir. Çok vakit kalmadı, giderek bu husûsu icrâ edecekler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[736] Galata'da Frenk sarrâfı Döbiti kendi odasında nakli "ecnâs-ı akçe alınub verilmemesi husûsüçün fermân-ı âlî kırâat olunub ya-sağ oldu, lâkin kaimeleri bir usûle koymadılar. Pek iktizâ eden kaimeme husûsıdır. Atîk kaimeyi hazîneye getürdikde fâizini kendüleri

aldıktan sonra yerine beşbinlik cedîd kaime veriyorlar. Devlet-i Aliyye'nin ma'deni çok, lâkin lâıyıkıyla idâre etmediklerinden anınçün böyle oldu" deyu söylemiş olduğu.

[737] Ortaköy'de iskele yanında yüksek kahvede Agob zimminin bir Ermeni'ye nakli "geçen gün Mısır'dan Mehmed Ali Paşa'nın gelen vapuru çok hazîne getürmüş diyorlar. Bâri sahîh olaydı belki Devlet-i Aliyye kaimeleri kaldırırdı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[738] Yeni Hân'da üst katda Goncagüloğlu sarrâfın nakli "Tâhir Paşa'yı elçilik ile Rusya tarafına gönderecekler. Eğer gider ise pek güzel şey olur, zîrâ bu mahallerde anın bulunması elvermez, gâyet serd vezîrdir. Hele şu husûsı güzel mütâlaa etmişler, müşârünileyh Tâhir Paşa İstanbul erbâbı değildir. Reşîd Paşa buraca ehl-i tedbîr bir vezîrdir, galibâ Avrupa'ya gitmesi afv olmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[739] Galata'da Havyar Hânı civârında Küçük Hân'da band basıcı bâzergânın nakli "İskenderiye'de Mehmed Ali Paşa müceddeden bir saray tanzîm ve inşâ etmekde imiş ve Fransız'dan üç anbarlı bir kıt'a kalyon almış ve her gün Fransa'dan top ve mühimmât mübâyaa edermiş. Niçün bu kadar tedârik ediyor bilmeğiz. Mısır'dan her vakit bana mektûb gelür, andan haber alıyoruz. Paşa'yı müşârünileyh her ne kadar Devlet-i Aliyye ile müsâlaha eylediyse yine havf ediyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[740] Taksim civârında kahvede Nemçeli simsâr İstefnaki'nin nakli "Yunan Devleti hudûdunda olan ehl-i İslâmların emlâklarının akçelerini kendü hazînesinden Devlet-i Aliyye'ye göndersin deyu İngiliz Devleti tarafından Yunan Devleti'ne tenbîh olunmuş. Bu da bir hîledir Devlet-i Aliyye Mora ile muhârebe eylesin deyu" söylediği işidilmiş olduğu.

[741] Havyar Hânı'nda Rusya tüccârlarından Kondori bâzergânın nakli "baltacı, Manolaki'ye onaltı bin gurusluk tebdîl etmek için

sahte kaime getürmiş, bâzergân-ı mersûm dahi göstermeğe gitdik-de kalbazan havf edüb firâr etmiş. Ve bu def'a İzmid vapuruyla se-kizyüz kîse akçelik Dersaâdet'e sahte kaime kâğıdı getürmüşler, hiç bir tarafından fark olmaz imiş, ancak tuğrânın etrâfında olan ya-zulardan fark olurmuş. Maâzallahu teâlâ bir âdemin yeddine geç-se müflis olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[742] Beşiktaş'da kahvede Sinanoğlu Ferit'in nakli "ibtidâ ufak mühür ile çıkarılan yüz gurusluk kaimeyi toplayub bin gurusluk kaime yapacağım, zîrâ pek zoru ufak mühürdür, bundan eyü kâr olmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[743] Galata'da Fermeneciler içinde fes boyacısı Kostantin'in ken-di dükkânında nakli "Anadolu'da her ne kadar asâkir-i nizâmiye ve redîf var ise cümlesini Dersaâdet'e getürüyorlar. Devlet-i Aliy-ye'nin bu kadar asker cem' etmesinde bir şey vardır" deyu söyle-diği işidilmiş olduğu.

[744] Samatya İskeleyi'nde câmi altındaki kahvede Harperutlu hammâl Onar zimmînin nakli "memleketimizin zulmünden Der-saâdet'e firâr etdik. Geçen senelerde zahîrenin kîlesi ikiyüz elli guruşa idi, işbu sene-i mübârekede beher kîlesi yirmibeş guruşa kadar tenzîl olunmuş. Elhamdülillahu teâlâ sâye-i şâhânede şim-di memleketlerimizde hiç zulm yokdur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[745] Koska'da kâin fırancılacı fırunında Ermeni tâifesinden Mad-ros ve Ohannes nâm zimmîlerin nakilleri "ticarethânedeki senevî habbâzân esnâfı tablakârlarına bir tezkere i'tâsı mu'tâd-ı kadîme-sinden bulunmuş ise de elliyedi senesine mahsûben i'tâ olunan tez-kerelere ell altı târihi koymuşlar. Sonra yoklama edüb elliyedi se-nesi tezkeresini alub harcını vereceksiniz deyu esnâf-ı merkûmeye tenbîh eylediklerinde, güçile mukaddem verdikleri tezkerelerin tâ-rihlerinde sehv olduğunu anladub harc vermeksizin tebdîl etdir-dik" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[746] Avratpazarı civârında Çınar Mahallesi'nde Ahmed Ağa'nın kahvesinde Vezneciler'de manav İncesulu Hâcî İbrahim Ağa'nın nakli "bu sene-i mübâreke de avn ü inâyet-i Bârî ile zahîrenin bahâsı ehven ve her bir şey kezâlik sâye-i şâhânede çok. Lâkin aşâir ve kabâilin çalub çarpmasından bir mikdâr fukarâ rencîde oluyor. Sancâk başında olan me'mûrların yanında asker olmadığından fukarâyı ihâta edemiyorlar, bundan başka fukarânın râhatsızlığı yokdur" deyu söylemiş olduğu.

[747] Galata'da Kurşunlu Hân'da Papa Kosti nâm müste'menin kendi odasında nakli "Devlet-i Aliyye kaime îcâd eyledi, her kimin eline geçer ise tebdîli güç oluyor. Eğer taşralarda gitmesine ruhsat verilse ahz ü itâ zîyâde olub herkes râhat eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[748] Beşiktaş'da eczâcî Yanko zimmînin nakli "zât-ı şevket-simât-ı hazret-i şâhâne Kâğıdhâne'yi teşrîf buyurmuşlar ve paşalar dahi gidüb ta'lîm olmuş. Devlet-i Aliyye Mehmed Ali Paşa ile berâber olub Tâhir Paşa'yı Rusya devleti tarafına elçilik ile gönderüb bir mikdâr memleket mutâlebe edeceklermiş, eğer muhâlefet eder ise üzerine sefer açılacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[749] Kutucu Hânı'nda mütemekkin İslimyeli Yorgaki zimmînin nakli "Devlet-i Aliyye Mustafa Bey'i yine İslimye'ye gönderiyor. Memleketden bu kadar arz-ı mahzar ve i'lâmât getürüb Bâb-ı Âlî'ye takdîm eyledik, bir memleket ahâlîsine inanmayub Mustafa Bey'e inandılar. Zîrâ mûmâileyhin pek çok zulmi vardır, gerek ehl-i İslâm ve gerek reâyâ Mustafa Bey'i istemezler, çok geçmez bir gü-rültü ederler" deyu söylemiş olduğu.

[750] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda İngilizli Todoraki'nin nakli "Fransız ahâlîsi ayaklanmış, krallarına cevâb etmişler ki, bize bir taraftan muhârebe göster yâhûd seni istemeğiz. Anınçün beş on günden beru Fransa vapurunun geldiği yokdur, elbetde bir sebebe mebnîdir" deyu söylemiş olduğu.

[751] Galata'da topal punçcunun dükkânında Rusyalı kapudan Dimitri'nin nakli "on beş kıt'a Fransa sefinesi Kal'a-i Sultâniyye civârında temur atub ikâmet etmişler. Acebâ sefâin-i merkûme ol tarafda kışlayacak mı yohsa bir sebebe mebnî midir?" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[752] Galata'da Karaköy'de Emîn Ağa'nın kahvesinde Moravî Nikolaki nâm kapudanın nakli "Girid maslahatı usûlüne girüb bizim gözümüz korkdu zann etmeyesiniz, biz Rumeli Bulgarları değiliz elbetde bir taraftan öc gösteririz" deyu söylemiş olduğu.

[753] Kocamustafapaşa'da Arnabud Tâhir'in kahvesinde mahall-i mezkûr sâkinlerinden Mustafa Ağa'nın nakli "Ayasofya Câmi-i şerîfi'ne abdest alub namâz kılmağa gitdim. Bir kaç Frenk karısı gelmiş, câmi-i şerîfin her tarafını gezdiler. Sonra şadırvân havlisine çıkub cami-i şerîfin üzerine doğru giderlerken bir taze sakallı monla gelüb, Frenk beş aded beyâz yarımlik verdi. İşte ulemâmız böyle, beş beyaz yarımliğa irtikâb edüb aldı. Şimdi dünyâ yevmü'l-betterdir, böyle gider, bu da Hakk tarafındandır, böyle olacak, kimesne bahâne olunmaz" deyu söylemiş olduğu.

[754] Samatya'da Ali Fakîh Mahallesi sâkinlerinden münâdî Tatar İbrahim'in nakli "Tatar fakr ü hâllerinden dolayı Rikâb-ı hümayûn-ı şâhâneye arzuhal takdîm etmişler. Geçen gün ne kadar Tatar var ise deftere alınub ağzımıza bir zeytün dânesi verdiler, şimdilik anınla eğleniyoruz. Acebâ biz Devlet-i Aliyye'nin işine yaramadık mı?" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[755] Samatya'da balıkçılar içinde Çakır Re'is nâm zimmînin kendi kahvesinde nakli "bizim Ermeni milletinin esnâf takımı Rikâb-ı hümayûn-ı şâhâneye arzuhal takdîm edüb sarrâflardan hesâb istemişler, sarrâflar dahi tarafını bulub esnâf-ı merkûmeden altı yedi nefer zimmîyi diyâr-ı âhere nefy etdirmişler. Şimdi reâyânın ekserîsi kiliseye gitmeyüb ve akçe dahi vermiyorlar ve sarrâflarla hesâblarını rü'yet etmiyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[756] Tophâne İskelesi kayıkçılarından Tophâneli Hüseyin'in nakli "Adana defterdârının mahdûmu Eşref Bey'in kayıkçısıyım. Şimdi pederi Emîn Efendi Adana'dan sekizyüz kîse akçelik altun göndermiş. İbrahim Paşa zamânında ol taraflarda çok zehâir kalmış, Devlet-i Aliyye'ye nısfını göstermez" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[757] Sultân Bâyezid civârında Kökcüler Kapusu'nda boyacı dükânı üstünde kâin Pavlikanlı Mehmed Bey'in nakli "Tırnova muhassılı memleketden birkaç çorbacı nefy etmiş, acebâ Dersaâdet'e ifâde eyledi mi yohsa kendüsi mi nefy eyledi bilmem. Ve Tırnova ahâlîsi bu muhassılı azl etdiremezler, zîrâ bu tarafda arkası kavîdir" deyu söylemiş olduğu.

[758] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda üç nefer Frenk'in birbirlerine nakilleri "Paris'de gereği gibi karışıklık olmuş ve ahâlîsi ayaklanmış. Ceneral ve sâir vüzerâsını istemiyorlarmış ve bir gün cumhûr edüb bunların konaklarının camlarını taş ile kırmışlar. Ve kralları gazetelerin çıkmasına yasağ eylemiş bu maslahatdan bir kimesne haber almasun deyu ve lâkin gazetelerin yazılmadığından husûs-ı mezkûru herkes haber alır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[759] Galata'da Balıkpazarı'nda Latîf Ağa'nın kahvesinde Tatavla'da mütemekkin Rusyalı Dimitri'nin nakli "Mora gazetesinde yazmışlar ki bizim Rusya Devleti Eflâk ve Boğdan ve Sırb hudûdunda olan Bulgarlara fitnelik edüb ayaklandırmış. Ve bir taraftan Devlet-i Aliyye'ye dostluk sûretinde oluyor, lâkin hiç şübhe yoktur ki Rusya Devleti Niş taraflarını zabt edecektir" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[760] Samatya'da Kel Serkiz'in meyhânesinde Yedikule'de sâkin iksirci Asodor ve Kocamustafapaşa'da iksirci Agob zımınîlerin birbirlerine nakilleri "Baruthâne'de Yunan kömürü yandıktan sonra deniz kenârına atarlar idi. Bizim uşaklar gidüb kaldırırlar. Lâkin şimdi Baruthâne'nin temurcubaşısı bizim işimize geldiğini anla-

yub akçe ile satmağa başladı. Lâkin gizlüce fûrûht ediyor, eğer haber alur iseler anı da îrâd ederler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[761] Beşiktaş’da Tortob’ın kahvesinde tuhafcı Yanko’nun nakli “Salıpazarı açığında lenger-endâz olan Donanma-yı hümayûn’dan bir sandal iskeleye yanaşub Rusya seffinesinden dahi bir sandal gelmiş ve Donanma-yı hümayûn asâkirinden birisi Rusya askeriyle bir husûsdan dolayı muâraza ederek Rusya asâkiri darb etmek üzere iken nefer-i merkûm kendüsini bahre ilka ederek halâs etmiş ve Rusya kapudanı bu husûsu haber alub ve kabâhat dahi kendü neferâtının olduğundan der-akab seffinesini kaldırub Mora tarafına gitmiş.” deyu söylemiş olduğu.

[762] Beyoğlu’nda İngiliz’in baş tercümânı Pizani Fediriko’nun nakli “Tunus Vâlisi Aşkar Paşa Devlet-i Aliyye’nin asâkir-i mansûre masârifâtıçün gönderdiği akçeyi iryâl ile tebdîl edüb, çabuk dökdürüb haftân ağası ile Dersaâdet’e göndermiş ve getüren seffine dahi karantinada imiş. Ol tarafda askere bir akçe vermeyüb böyle Devlet-i Aliyye’nin gönderdiği akçeyi külçe edüb Dersaâdet’e gönderüb cem’ ediyor. İşte bunların her bir maslahatı böyledir” [deyu] söylediği işidilmiş olduğu.

[763] Üsküdar’da Yeni Hamâm civârında tütüncü Nikol zimminin kendi dükkânında nakli “dostlarımdan bir kaç kimesneden işitdim çok havâdis oluyor, lâkin bu günlerde Rusya Devleti ile muhârebe olacakmış ve Mehmed Ali Paşa dahi berâber imiş, zîrâ her gün ta’lîm oluyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[764] Hasköy’de Rusya Devleti tebaasından Minayol nâm müste’menin kendi menzilinde nakli “bu sene-i mübâreke de yeni mahsûl külliyetlü olduğundan revgan-ı zeytin her bir vakıyyesi üç buçuk guraş kadar tenzîl olacak. Ve târih-i İseviyye’nin bin sekiz yüz kırk bir senesi geliyor, bizim kitâblarımızın yazdığına göre ehl-i İslâm ın işi tekmîl olub va’deleri geldi, artık çoka varmaz ne olacak ise olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[765] Beyoğlu'nda Taksim'de Ağaçaltında kahvelerde hekîm Fransisko'nun nakli "Fransa Devleti'nin oğluna öldürelim diyerek yedi el tabanca atub saatini urmuşlar, kendüsine bir şey isâbet etmemiş. Fransa ahâlîsi Bonaport'un usûlünü istiyorlarmış, o sebebden haylice gürültü olmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[766] Fener İskeleyi'nde deniz kenarındaki kahvede Bebekli terzi Yorgaki zimmînin nakli "Logofet'in tarafı olan metropolidler Rum Patriki'ni değiştirmek için sa'y ediyorlar lâkin esnâf takımı bu Patrik'i istiyorlar. Bakalım Logofet ne yapacak, korkarım nihâyeti Ermeni milleti gibi bir gürültü ederler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Aralık 1841*

[767] Aksaray'dan Koska'ya gelürken Masârifât Nâzırı efendi tebaasından Hâcî Hamza Mahallesi'nde sâkin çukadâr Hüseyin Ağâ'nın semerci Kırkor zimmîye yol üzerinde nakli "askerin Dersaâdet'e gelmesi çok sıkışdı. Abacıbaşı kendüsi Selânîk'e gitdi, elbisesini alan asker bir taraftan dışarı gidiyor. Yedi kralın Dersaâdet'de birer seffîneleri gelmiş, şimdi yedi kıt'a sefâin mevcûddur. Altı kral Rusya Devleti'ne cevâb etmişler ki, Sultân Mustafa Hân hazretlerinin zamân-ı saltanatlarından berü Memâlik-i Mahrûse'den ne kadar memleket aldın ise gerü ver ve bir daha daha Devlet-i Aliyye ile muhârebe etmemesi için şurût rabt olunacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[768] Samatya'da Ağâ Hamâmı'nda nalband Ali Ağâ'nın kahvesinde çörekçi Ali Ağâ'nın nakli "Sultân Bâyezid civârından asker geçerken bir Frenk, biz Devlet-i Aliyye'de asker kalmadı zann ederdik, bu kadar askeri ne vakit hâzır eylemiş dedikde, merkûm Ali, daha bu ne olacak, Devlet-i Aliyye'de dört milyon asker vardır demiş. Ve Rusya Devleti ile muhârebe ederler ise hiçbir yer ala-

mazlar, eğer Eflâk ve Boğdan Devlet-i Aliyye’de olaydı biraz suhûletli olurdu” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[769] Beşiktaş’da Dimitraki’nin kendi menzilinde nakli “geçen gün vapur ile bin nefer asker Varna tarafına gönderdiler, şimdi anlaşıyor ki Devlet-i Aliyye’nin Rusya Devleti ile muhârebesi vardır. Ortalık karışmadan bir mikdâr zehâir tedârik etmeli” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[770] Samatya İskelesi’nde Ziyâ Paşa’nın kahvesinde Derince kazâsı mütemekkinlerinden Pavli zimmînin nakli “bu sene-i mübârekede bizim memleketimizde zehâir ve sâir erzâk pek çok, lâkin şimdi memleket-i mezkûr ahâlîleri birbirlerine düşüb karışmış. Geçen sene olan memleket meclisi a’zâlarıyla Sofya cânibine gidüb hesâblarını rû’yet etmişler, Devlet-i Aliyye’nin matlûbâtıyla öşrden başka üçbin kîse akçe fukarâdan ziyâde almışlar. Sofya Vâlisi Saîd Paşa husûs-ı mezkûra râbıta vermek istemiş ise de fukarânın önü alınmayub Rumeli Vâlisi’ne gitmişler. Eğer ol tarafda dahi ihkak-ı hakk olunmaz ise cümle fukarâ Dersaâdet’e gelecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[771] Beşiktaş’da Hekîmbaşı’nın kahvesinde Moravî kunduracı Panayot’un nakli “Trabzon ve Sinob taraflarından vapur seffinesiyle haylice asker geldi, Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti’nin muhârebesi var deyu söyleniyor. Rusya Devleti’nin mukaddem aldığı yerleri Devlet-i Aliyye matlûb eylemiş. Mehmed Ali Paşa’dan aldıkları yerleri versünler ben de aldığım mahalleri vereyim deyu cevâb etmiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[772] Beşiktaş’da sıra kahvelerde sarrâf Canin zimmînin nakli “Mart duhûlunde mukâataaları usûl-i atîka üzere iltizâm edüb sarrâf esnâfı taahüd edecekler ve Tanzîmât-ı Hayriyye’yi kaldıracaklar, zîrâ Harperut civârında bazı mahaller iltizâm olunmuş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[773] Sultân Bâyezid Câmî-i şerîfi havlisinde Manastır sancağına tâbi' Fâtihânî Hüseyin Efendi'nin Arnabud Receb Ağa'ya nakli "Manastırlı Şerîf Bey beni konağa götürüb ayağıma beşyüz değnek darb edüb sonra kendüsi kırbaç ile daha döğerek mecrûh edüb habs eyledi. Birkaç günden sonra halâs olub Manastır meclisine arzuhal verdim. Merkum Şerîf Bey'in bana eylediği hasârâtı meclisce tahkîk edüb hâlîme muttali' oldular ise Selânik vâlisi Fâtihan nâzır olmak hasebiyle da'vâmızı ol tarafa havâle eylediler. Ol tarafda dahi müsâade olub merkûm Şerîf Bey Dersaâdet'e gelmiş bu keyfiyyet hilâf-ı rızâ-yı bârî ve Tanzîmât-ı Hayriyye'nin mugâyiri olduğundan ihkak-ı hakk olunmak üzere Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye'ye arzuhal takdîm edeceğim" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[774] Bağçe Hânı'nda Abacıbaşı Toma'nın odasında Masârîfât Nâzır efendinin tebaasından Kadri Ağa'nın nakli "askerin elbisesine aba ve altlarına verilecek kilim yok. Geçende bir mahallden beş bin kilim bulduk, ortalarından yarub başlarını koyuverüb şimdilik veriyoruz. Abacıbaşı Toma Selânik koluna gitdi, der-akab beş onbin top aba ile kilim göndermez ise pek sıkındı çekeriz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[775] Sultân Bâyezid Câmî-i şerîfi havlisinde Kilise Câmî-i şerîfi Mahallesi sâkinlerinden berber Mehmed'in nakli "Devlet-i Aliyye Rusya Devleti'yle muhârebe edecek deyu söyleniyor. Eğer sahîh olur ise gavga etmeğe kudretim yok, hiç olmaz ise askerlerin çadırlarını kaldırmak için sefere giderim. İnşallahu teâlâ şu kâfirden intikâm alayım. Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri eyyâm-ı ömr ü şevket-şâhâneyi müzdâd buyursun" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[776] Beyoğlu'nda Asmalımescid civârında İngiliz himâyesinde Nikolaki'nin kendi menzilinde nakli "İngiliz Menesteryo'nun gazetesini okudum. Devlet-i Aliyye'nin Mehmed Ali Paşa ile muhabbeti politikadan ibâretidir ve bu politika çok vakit sürmez, gene muhârebe ederler deyu yazmış. Devlet-i Aliyye'nin bu kadar asker

cem' edüb getürtmesi İstanbul'u muhâfaza etmek içündür, başka bir şey değildir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[777] Galata'da Karaköy İskeleyi'nde Emîn Ağa'nın kahvesinde Moravî Yanni nâm kapudanın nakli "Devlet-i Aliyye'nin yine pek büyük tedâriki var, Tâhir Paşa olmadığı elinden halâs olalım. Eğer Tâhir Paşa olmasaydı Girid cezîresi böyle olmazdı. Galibâ Paşa-yı müşârünileyh Mora'yı feth etmek için yirmidört donanma ve yüzbin asker Devlet-i Aliyye'den istemiş. Zannım bu kadar asâkirin cemî' bizim içündür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[778] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda İngiliz himâyesinde Kostantin nâm kapudanın nakli "Devlet-i Aliyye Mora ile muhârebe eder ise baş olamaz, zîrâ Sırbalar ve Boşnaklar hâzır duruyorlarmış. Devlet-i Aliyye her kimin ile muhârebe eder ise anlar Devlet-i Aliyye'nin üzerine sefer edecekler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[779] Galata'da Yenişehir'de İngilizli kapudan Dimitri'nin kendi menzilinde nakli "Devlet-i Aliyye asker tedârik ediyor, lâkin Rusya Devleti dahi küllî asker tedârik edermiş. Eğer Rusya ile muhârebe olur ise Âsitâne-i Aliyye zahîreden çok zahmet çeker" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[780] Fener'de iskele başında kâin kahvede Yunan tercümânı kapu oğlanı Corci'nin nakli "geçen gün Sırblulardan beş altı Sırbluya Bâb-ı Âlî'de nişân ihsân buyurulmuş. Lâkin Sırb ahâlîsi gayet hilekârdır cüzice birşey zuhûr etse ayaklanırlar, ortalıkda bâri bir karışıklık olmasaydı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[781] Samatya'da Mahmûd Ağa'nın kahvesinde Moravî Yanni zimmînin nakli "Devlet-i Aliyye her taraftan asker cem' ediyor, Rusya Devleti ile muhârebe edeceklermiş. Rusya Devleti Mora'da tersâne yapırdı. Devlet-i Aliyye ve Mehmed Ali Paşa ve İngiliz be-râber bizim ile muhârebe edecekler. Mehmed Ali Paşa Bahr-i Sefîd tarafından geçer ise salıverme deyu bizim kralımıza haber gönder-

miş ve Fransız Devleti dahi Devlet-i Aliyye ile muhârebe eyle deyu Yunan Devleti'ne haber gönderiyor, bakalım nihâyeti nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[782] Samatya'da Bucak Bağı meygedesi ittisâlinde Sulu Manastır'ın yazıcısı Mikail zımınînin nakli "Ermeni milletini Bâb-ı Âlî'ye celb edüb beynlerini bulmuşlar ve pek güzel usûle koymuşlar. Eğer böyle râbta vermeseydiler milletin nısfı gaib olurdu. Esnâfdan birkaç reâyâ Rusya sefâreti tarafına gitmişler bizim işimizi rü'yet edersiniz demişler ve sefâret tarafından dahi devletleri cânibine yazmışlar, ol tarafdán îcâbına bakasınız deyu haber gelmiş ise de hele millet-i merkûmenin maslahatları pek güzel usûle rabt oldu" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[783] Eyüb'de Mehmed Paşa'nın tebaasından Hasan Ağa'nın nakli "Sultânahmed civârında nalband dükkânına muttasıl mağazası olub müsteciri Albanoz himâyesinde bulunduğundan çağırub, Devlet-i Aliyye Dersââdet'de mütemekkin olan Yunan tebaasına yüzbir gün mehl vermiş. Mehlleri tamâmında ahz ü i'tâlarını kat' edüb vilâyetlerine gideceklermiş, sen de altmışbir güne kadar benim dükkânımdan çık deyu söylemiş ve mersûm dahi, böyle havâdisden bizim haberimiz yokdur, Devlet-i Aliyye'nin canı ister ise otur der, istemez ise oturtmaz" deyu cevâb verdiğini me'mûr bendeleri işitmiş olduğu.

[784] Vâlide Hânı'nda Acı Aslanoğlunun karındaşı Tigogos'un nakli "sarrâf esnâfı kalkalıdan berü Dersââdet'in dahi işi bitdi. Devlet-i Aliyye sarrâf esnâfını kaldırdı ise kendi nizâmlarına halel geldi, eğer bin kîse iktizâ etse der-akab sarrâf esnâfı tedârik edüb verirler idi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[785] Galata'da Havyar Hânı'nda Mora Devleti tebaasından Cino bâzergânın nakli "Mısır tarafından yetmiş bin asker Dersââdet'e gelecek imiş ve on bin kîse akçe ıryâl asâkirin idâresiçün gönderecekmiş. Bakalım Mehmed Ali Paşa daha ne yapacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Ocak 1842*

[786] Beyoğlu'nda Taksim'de punçcu dükkânında Fransız hocası Mösyö Roli'nin nakli "sâbık Tophâne Ferîki Reşîd Paşa'yı Dürzîler tutmuş ve telef etmişler. Bunların içlerinde bir papas var imiş, Reşîd Paşa tutub mersûmu helâk eylemiş, o sebebden Dürzî ayaklanub paşa-yı muşârünileyhi telef etmişler. Ve İngiliz dahi yirmi bin tüfenk vermiş ve altmış bin askerden ziyâde mevcûdları varmış. Bakalım Mustafa Paşa ne vechile karar verecek" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[787] Galata'da Havyar Hânı'nda Rusya tüccârlarından Anastaş'ın kendi odasında nakli "Tersâne-i Âmire'de Donanma-yı hümayûn'dan on kıt'a sefâin hâzırlanmış, bilmem ne tarafa gidecek kimesne bilmiyor. Şimdi Devlet-i Aliyye'nin esrârı evvelki gibi fâş olmaz, anınçûn haber alamadık. Galibâ Şam tarafında bir zorları olmalı" deyu söylemiş olduğu.

[788] Balkapanı civârında punçcu Selîm Efendi kendi odasında nakli "ortalıkda bir gürültü var. Bâb-ı Âlî'de Fransız, Mora Devleti'nde bizim alacağımız var, bunlara bir parça yer verirseniz bize deynlerini edâ ederler deyu cevâb eylemiş. Galibâ anınçûn Mora ile muhârebe olacak diyorlar" deyu söylemiş olduğu.

[789] Vezîr Hânı'nda mütemekkin sarrâf esnâfından Beğlikçioğlu Agob'un kendi odasında nakli "yirmi kadar sarrâf beynimizde meşveret etdik, herkes kendi efendilerine ricâ etdi evvelki usûl üzere mukâtaât bizlere iltizâm olunsun deyu. Geçen Cumaertesi günü Bâb-ı Âlî'de bizim için şûrâ olmuş, bakalım nasıl olur, bâri bizim işimiz bir usûlüne gireydi hep râhat ederdik" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[790] Vâlîde Hânı'nda Nemçeli İstirati Vedlo'nun kendi odasında nakli "ortalık gitdikçe kesâd oluyor, bâri bir taraftan sefer açılaysa-

* BOA, İ.DH., 2575 (30 Z 1257 - 12 Şubat 1842).

dır ahz ü i'tâ çok olurdu, böyle gider ise hep işimiz fenâdır. Rusya ile muhârebe olunacak diyorlar, lâkin Devlet-i Aliyye Rusya ile muhârebe etmez, yine Mora ile muhârebe olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[791] Sultân Bâyezid civârında yazıcı Mehmed Efendi'nin nakli "bu def'a Mustafa Paşa ile Berriyyetü's-Şam'a gitmeli idi, zîrâ Dürzîler ayaklanmış. Tekâlîf matlûb etdüklerinden nâşî Şam-ı Şerîf'de Necîb Paşa'yı muhâsara etmişler, tekâlîf vermeğe kudretimiz yokdur deyu cevâb ederlermiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[792] Beşiktaş'da punçcu dükkânında Dimitraki'nin nakli "Mart gelsin elbetde bir gürültü zuhûr eder, zîrâ Rusya ziyâde tertîb üzere-dir, Devlet-i Aliyye dahi Tuna sevâhilini asker ile doldurmuş. Bundan birkaç mâh zarfında muhârebe olmak me'mûldür. Dürzîler'de Emir Bekiroğlu (Beşiroğlu?) ayaklanmış ve anınla dahi muhârebe olunacak diyorlar" deyu söylemiş olduğu.

[793] Yenişehir sancâğında Koloz civârında Oğlaştı kasabası ahâlîlerinin nakli "vilâyetimiz vücûhunun yeddinde fukarânın iki yüz seksen bin gurus matlûbları olub bu tarafda Patrikhâne'ye arzuhal verüb ihzâren Dersaâdet'e getürtdik ve Bâb-ı Âlî'ye dahi arzuhal takdîm eyledik. Arz odasına havâle buyuruldu, bakalım nasıl olacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[794] Samatya civârında Bükreşli simsâr Sava'nın nakli "bu sene-i mübâreke de zehâirin kesreti var. Beher kîlesi ondört guruşdan seksen dirhem nân-ı azîz sekiz paraya, yirmibeş guruşa iken yine sekiz paraya idi. Etmekçiler akçe kazanub fukarâ zahmet çekiyor, hiçbir kimesnenin umûrî değildir. Bakalım ortalıkda da bir gürültü var, nihâyeti nasıl olacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[795] Yağcı Hânı'nda Abacıbaşı Toma'nın odasında Avrupa tüccarlarından Rafael zimmînin nakli "Hâriciyye müşîri azl oldu, sâbık Ticâret Nâzırı Sârim Efendi Re'is Efendi olmuş. Birkaç güne

kadar Mâliye dahi azl olur ve müsteşârları dahi kaldırırlar, bu usûl ile gider ise hazîne-i celîleye çok menfaati olur” deyu söylemiş olduğu.

[796] Beşiktaş’da Sitrecini nâm hekîmin kendi menzilinde nakli “Dürzî dağı ahâlîlerinin birbirleriyle muhârebeleri varmış ve yetmiş binden mütecâviz askeri mevcûd imiş. İngiliz ve Fransız elçileri Atina’ya gelmişler, Dersaâdet’de ne kadar elçi var ise gitdiler idi, şimdi geliyorlar. Elbetde bunda bir şey vardır bakalım nasıl olacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[797] Galata Gümrüğü’nde Çerkes Ahmed Ağa’nın nakli “Sinob kazâsı tarafına çok Çerkes gelmiş ve haylice câriye getürmüşler. Anapa’yı alub bu tarafa bir parça yol buldular, bundan sonra daha çok câriye gelür. Bunlar Rusya’nın pek düşmenleridir. İnşallahu teâlâ sâye-i şâhânedede Rusya üzerine bir galebe zuhûr eder ise ol vakit Çerkeslerin ma’rifeti âşikâr olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[798] Galata’da İplikçioğlu Dimitraki’nin nakli “bu taraftan Zantalı bir müste’men Kalas tarafına gitmiş. Ol taraftan külliyetlü kalb akçe getürürken Kalas karantinasında tutulmuş ve Eflâk Beyi’ne yazmışlar, lâkin mersûma ne yaptıklarını daha haber alamadık” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[799] Beyoğlu’nda Kule Kapısı’nda Memiş Ağa’nın kahvesinde Nemçe tüccârlarından Lemirov nâm müste’menin nakli “Saîd Paşa hazretleri Aydın tarafından azl olmuş, Dersaâdet’e gelecek diyorlar ve gelüb Hâriciyye müşîri olacakmış, lâkin sofû mizâcdır, düvel-i ecnebiyye süferâsıyla imtizâc edemez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[800] Galata’da Kurşunlu Hân’da Fransız tüccârlarından Viranu bâzergânın kendi odasında nakli “Şam Vâlisi Hâcî Necîb Paşa azl olmuş geliyor deyu bir lakırdı çıkarmışlar ve kimisi dahi vefât etmiş diyor. Berriyyetü’ş-Şam’ı Devlet-i Aliyye Mehmed Ali Pa-

şa'dan aldıkda Dürzî dağı ahâlisi üç sene tekâlîf ve sâir husûsdan muâf olmuş. Şimdi Devlet-i Aliyye tekâlîf matlûb eylediğinden ahâlî-i merkume ayaklanmış" deyu söylemiş olduğu.

[801] Zindankapısı'nda tuhafcı Vasilaki'nin kendi mağazasında nakli "Vidin Vâlisi Hüseyin Paşa Dersaâdet'e gelecek imiş. Anda külliyyetlü akçe vardır, elbetde Dersaâdet'e gelmesi tehî değildir, bakalım ne olacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[802] Mahmûdpaşa'da Yıldız Hânı'nda Filibeli abacı Yorgaki'nin odasında abacı Anastas ve Ali Efendi ve Filibeli Toma ve Nu'mân Ağa'nın birbirlerine nakilleri "bu terzibaşı Delon birtakım müzevirlerin sohbetine bakub anınçün Anbâr-ı Âmire'nin işleri gerü kalıyor ve elbise husûsundan dolayı asâkir Devlet-i Aliyye'ye zahmet çekdiriyor" deyu cevâb eylediklerinde, mersûm Anastas "geçende bâzergâna mektûb yazdım, maslahatına güzelce dikkat eyle, eğer terzibaşının tutduğu yola gider isen seni iflâsa çıkarır dedim ve dün ahşam Masârîfât Nâzırı efendi hazretlerinin konağında bir sırasını bulub birkaç sohbet söyledim. Şerîkine mektûb tahrîr eyle bir mikdâr aba göndersün deyu emr buyurdular. Ve terzibaşının verdiği rüşveti biz veremeğiz, bizim kudretimiz taallük etmez, böyle gider ise bizim cümlemizi iflâsa çıkarır" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[803] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda Rusya tüccârlarından Kiryako'nun odasında Fransızlı Sitrekoki bâzergânın nakli "üç dört aydan sonra çok şeyler zuhûr eder ve çok gürültü olur, zîrâ Dersaâdet'i râhat bırakmazlar ve Devlet-i Aliyye'nin kuvvet bulmasını istemezler, Mora gibi Sırbuları da ayaklandırır. Ve Sırb tarafına bir kapudan çıkmış ve yarın başka taraftan daha haydûdlar zuhûr eder veyâhûd Rusya'yı ayaklandırırlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[804] Tophâne İskelesi'nde kahvede Tatar Mehmed Ağa ile Tatar Feyzi'nin nakilleri "Bâb-ı Seraskerî'den bir mîralây ile İstefaki Bey

Fransız vapur sefînesiyle İngiliz elçisine karşı gitmişler, Fransa elçisi de gelecek imiş, bakalım bundan sonra ne çıkar” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[805] Beşiktaş’da Kadri Efendi’nin kahvesinde kendüsünün nakli “İhtisâb Nâzırı’nı azl edüb Osman Bey’i İhtisab Nâzırı etmişler. Devlet mansıbı böyledir, evvelki birtakım akçe cem’ eyledi, bu da hi cem’ eylesün. Ve mukâataaları evvelki usûl üzere olacak diyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[806] Mevlevîhâne Kapusu civârında Mi’mâr Sinan Mahallesi’nde berber İbrahim’in kahvesinde lülecî Hüseyin Ağa’nın nakli “Erzurum’da karanlık olmuş, üç gün üç gece mum yakmışlar, kıyâmet alâmetidir” dedikde, merkûm İbrahim cevâb eylemiş ki, “Varna tarafından bir âdem gelmiş, ol tarafda kiraz olmuş, bir tarafı beyaz ve bir tarafı kırmızı imiş. Ne olacak, her bir menhiyyât bizde mevcûd iken böyle şeyler zuhûr eder” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Şubat 1842*

[807] Topkapu hâricinde kahvede bezci Ali Efendi ile esîr pazarı münâdîlerinden Mahmûd Ağa’nın nakilleri “Abaza ve Çerkes taraflarından esîrci celbleri gelmiş. Geçen ayın başında Rusya kralı yine Çerkeslerin üzerlerine külliyetlü asker göndermiş, pek büyük gavga olmuş, Rusya asâkirini bozmuşlar ve çok telef etmişler. İnşallahu teâlâ Rusya’nın inkırâzına sebebdır, zîrâ şimdiye kadar Abaza Dağı’nda iki milyon kadar asker telef eyledi. Hemân Rab-bimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri eyyam-ı ömr ü ikbâl-i şevket-şâ-hâneyi müzdâd buyursun” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[808] Galata’da Yeni Câmi-i şerîfin kapusu ittisâlinde Giridî Hacı Ahmed’in kahvesinde Yunan himâyesinde Kulekapulu Deli Met-

* BOA, İ.DH., 2588 (4 M 1258 - 15 Şubat 1842).

ro'nun nakli "Rum milleti tuğyân etdi, krallık oldu, akçe ve tekâlîf vermeden bizleri harâb ediyorlar. Devlet-i Aliyye'nin hükmünde iken senevî altmış gurus harâc verüb başka bir şey vermez idik, kıymetimizi bilmedik, sebeb olana la'net olsun. Şimdi birtakım Ermeni Katolik oluyorlar, Katolik deme Fransız demedir. Anlar dahi yavaş yavaş başka bir yol bulmağa sa'y ediyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[809] Çarşu-yı Kebîr'de Bodrum Hânı'nda Dervîş'in kahvesinde yüzbaşılıktan muhrec Üsküdarî Ali Bey'in nakli "Rusya tarafından bir Ermeni geldi ve bana nakl eyledi ki, Rusya Devleti Hocabey'e ve Bağçesaray'a, Kırım'a üç milyon asker cem' etdi. Ve Kırım'ın yerlî ahâlîsini çıkarub âher memlekete göndermiş. Bu sûretde Rusya ile muhârebe olacak. İngiliz ve Fransız gavgâ edecekmiş, Devlet-i Aliyye ile muhârebesi yok imiş fakat sınır başlarını muhâfaza için bu taraftan asker göndermişler. Nemçe tarafından Rusya üzerine geçmek için İngiliz ve Fransız'a ruhsat verilmiş. Kâfirler minindillâh birbirlerine düşecekler, zîrâ ilm-i cefrde böyle istihrâc olunmuş. Devlet-i Aliyye'nin emrine düvel-i sâire mutî olub a'dası makhûr olacaktır. İki mâha kadar muhârebenin işâretleri zuhûr eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[810] Koska'da kürekçi dükkânına muttasıl hekîm Toma'nın dükkânında şerîkinin nakli "Efrenç tâifesi her bir usûlî lâıykıyla rû'yet ederler. Fransız Cezayir'i aldı, Arablar dâimâ basub râhat vermez idi. Ber-takrîb şeyhlerinden altı yedi şeyh tutub kal'adan aşağı asmış. Şimdi Arablardan tutub Fransa'ya gönderüb asker yazdırırmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[811] Galata'da Kurşunlu Hân'ın ittisâlinde mağazacı İstefani zimmînin nakli "bu sene-i mübâreke de zehâir pek çok, Rusya'dan hasır içine koyub gönderiyorlar, Mısır tarafında daha çok imiş. Dersââdet'e bu kadar asker gelüb gidiyor kimse ne olacağını bilmez, her ne sohbet söylenür ise yalandır. Şimdi asker ne tarafa gitdiğini kendüleri de bilmez, zâbitân dahi bilmez. Evvelki gibi değil-

dir, Devlet-i Aliyye'nin esrârından bir kimesne âgâh olamaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[812] Yedikule civârında hânda kâin kahvede beylik salhânede satırcı Mustafa'nın süpürücüsü Çakır'ın nakli "kassâb dükkânlarında bu kadar etlerin dışarı asılması reâyânın yağlı yemesi içündür" dedikde, yanında bulunan kimesne "satılmayub bayat kalan etleri ne yaparsınız" deyu suâl etdikde "beylikler sağ olsun, et götürirken kassâb dükkânlarının önüne varınca tâzesini kassâba verüb andan bayatları alub beyliğe veririz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[813] Beşiktaş'da punçcu dükkânında Tatavlı Bandalaki'nin nakli "Serasker Mustafa Paşa hazretleri gitdiği mahalle varmış, vapurların ikisini yanında alıkoymuş. Dürzîlerin içinde pek büyük gavgâ olmuş, niçündür bilmem. İngiliz de ol tarafda kal'a yapıdırıyor kendi menfaatleriçün, anlar da bir îcâd çıkardılar. Ve geçende olan Girid mâddesi ve Niş mâddesi dahi Mora'nın başı altundandır, bunlar dâimâ fesâd yüzündedirler. Devlet-i Aliyye'ye İngiliz haber vermiş bu tarafları boş bırakmayasınız deyu, anıñçün Anadolu'dan Rumeli tarafına külliyyetlü asker gönderiyorlar. Ancak Mora içündür, Rusya ile muhârebe olacak derler ise de aslı yoktur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[814] Yolgeçen Câmi-i şerîfi civârında Evâmîr-i Aliyye müdîri Saîd Efendi'nin kendi konağında nakli "Evkâf Nâzırı Mâhir Bey Efendi Evkâf-ı hümayûn'un defterlerini îrâd ve masârif göstererek tanzîm edüb Bâb-ı Âlî'ye takdîm eyledi. Beş bin kîse akçe Mâliye hazîne-i celîlesinden i'âne istiyor. Evkâf-ı hümayûn'un îrâdını ve işlerini lâyıkiyla rû'yet eden yoktur. Beni çağırın, tenbîh etsünler bak nasıl idâre ederim, vehm yoktur, mâhiyye vermek ne lâzım" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[815] Beşiktaş'da cevâhirci Acı Kostantî'nin kendi menzilinde nakli "Pertev Paşa Hânı ittisâlinde mücedded inşâ olunan hânda kül-

liyetlü asker iskân ederdi, şimdi Rumeli tarafına göndermişler. Bundan sonra daha çok külliyetlü asker gelecek imiş. Galibâ Devlet-i Aliyye'nin niyyeti bütün Rusya ile muhârebe etmektir ve nihâyeti böyle olacaktır. Lâkin İngiliz'in dahi eli varmış diyorlar. Mehmed Ali Paşa dahi küllî asker tedârik edermiş. Hâsılı Devlet-i Aliyye'nin Rusya ile muhârebe etmesinde hakkı vardır, zîrâ Memâlik-i Mahrûse'den bi-gayr-i hakk haylice memleket zabt eyledi. Elbetde Devlet-i Aliyye Rusya'nın zabt etdüğü mahalleri matlûb eder, anlaşılan Rusya Devleti vermek istemiyor, aninçün muhârebe ederler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[816] Südlüce İskeleyi'nde kahvede Üsküdar Kışlak-ı hümayûnu'nda asâkir-i hassa-i şâhâne onbaşılarından İstanköylü Hüseyin onbaşı'nın nakli "birkaç gün zarfında Selîmiye Câmî-i şerîfi Mahallesi'nde mukayyed bir hemşehrim olub dışaru gidecek olduğundan mahalle imâmına tezkeresini temhîr etdirmek için gitmiş ise de onbeş gurusu istemiş, nihâyeti beş gurusu râzı olmuş. Merkûm vermeyüb bana söyledi, berâber imâm efendiye gelüb tezkereyi temhîr eyle beş gurusu vereyim deyu cevâb eyledim. Mûmâileyh imam efendi temhîr eyledikde akçeyi vermedim. Sâye-i hüma-vâye-i hazret-i zıllulahî'de böyle şeyler men' olunmuşken yine bunlar bildüğü gibi akçe isterler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[817] Zindankapısı'nda Salebci sokağında Ali Efendi'nin kahvesinde zenbilci Arab Mustafa'nın nakli "ahz ü i'tâlar pek durdu, ortalık kesâd. Mısır açıldı ahz ü i'tâ çok olur zann ederken daha ziyâde kesâd oldu. Bilmem nasıl etmeli" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[818] Ese Kapısı'nda Hâcî Mahmûd'ın kahvesinde Sancakdâr Câmî-i şerîfi ittisâlinde terlikci esnâfından İsmail Ağa'nın karındaşı Antakyalı Arab'ın nakli "bizim vilâyetde birkaç bin Rum vardır. İçlerinden birini balyöz etmişler. Ahâlî-i memleket vücûhlar meclisinde iken bu dahi gelüb İslâm ve gerek Yahûdî, Rum tâifesinden birine tesâdüf eyledikde, kaldırımdan aşağı insün sonra cevâb ve-

remezsınız deyu cevâb eylemiş ise de, vücûhlardan bir kimesne cevâb veremedi, fakat içlerinden birisi, yeddinde Devlet-i Aliyye'den bir senedin var ise baş üstüne yohsa cümleniz de elinizden geleni icrâ edin deyu meclisden tard eyledi. Ve bu husûsı Haleb Vâlisi Es'ad Paşa hazretlerine üç def'a jurnal eylediler, bir cevâb zuhûr etmedi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[819] Sultân Mehmed'de kübçüler içinde kahvede Şehremîni'nde topal helvâcının nakli "helvâci esnâfını kethüdâımız çağırub tenbîh eyledi, cümleniz ihtisâba gidüb eşkâlinizi kayd ve tezkerelerinizi yoklama etdirin. Ve ba'zılarının kaydı bozulmuştur, yüz nefer tezkeresiz zuhûr eder ise beş guruşdan bu kadar akçe eder, bu aradıkları hep akçe içündür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[820] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda Arnabud Karyesi'nde sâkin İngilizli Petro Manodic'in nakli "İzmir gazetelerinde okudum. Serasker Mustafa Paşa mahall-i me'mûriyyetine vardıkda cümlesini çağırub birbirleriyle dostlaştırmış ve tarafeyne riâyet edüb ihkakı hakk ederek kararlaştırmakda imiş ve ne kadar zâbitân var ise fîmâ-ba'd lâıksız hareket etmemek üzere nizâma rabt edecekmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[821] Dersââdet'de Hâcı Kadın Mahallesi'nde sâkin çukadâr Mustafa Ağa'nın Ese Kapusu'nda ayak üzerinde nakli "ahşam bizim Mustafa geldi. Bâb-ı Âlî'nin tebaa ve kavvâs mâhiyyeleri kalkmış, zannım yine evvelki usûlü icrâ edecekler. Bundan sonra fermânlar işler ise ve mukâtaalar iltizâm olunur ise fukarâlar idâre olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[822] Aksaray'da Derviş'in kahvesinde Nevşehir kazâsından Develi Karyesi'nden Osman Ağa'nın nakli "bizim Kayseriye civârında Avşar Aşîreti'nin boşa ortalığa çok hasâratları oldu, hâlâ yine hırslılıktan gerü kalmazlar. Tanzîmât-ı Hayriyye olduğundan bir kimesne üzerlerine varub urmağa cesâret edemiyor. Bizim vilâyetin civârına geldiler iki neferini urdılar, anıncün bir daha gelmezler. Hâ-

sılı bundan başka bir zahmetimiz yoktur. Ve sarrâf ile olan ahz ü i'tâlarımız için ihzâren Dersââdet'e getürdiler, şimdi bir tarafını arıyoruz. Aksaray'da mâliye şûrâsında İzzet Efendi varmış, anın ile bir kere görüşmek matlûb ederiz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[823] Cerrâhpaşa Medresesi'nde İbrahim Efendi'nin odasında Cidde Ferîki Hâcî Ahmed Ağa'nın sarrâfının nakli "mukâtaâtın vüzerâyâ ihâlesi şûrâda müzâkere olunmuş, lâkin taahhüd edecek sarrâf yoktur. Mukaddemleri tekâlîfi fukarâ yeddinden tahsîl edinceye kadar dürlü dürlü zahmet çekerlerdi, şimdi Tanzîmât-ı Hayriyye fukarânın yeddinde senedir. Bunu ne taahhüd edecek sarrâf var ve ne usûlüne girer, bakalım nihâyeti nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[824] Kocamustafapaşa'da Arnabud Tâhir'in kahvesinde Altımermer'de sâkin Emîn Ağa'nın nakli "Zi'l-ka'de eş-şerîfe'nin onbeşinde ay tutulacağı bir sene mukaddem bir kimesne söylemiş idi, şimdi sahîh olarak tutuldu. Şöyle ta'bîr ediyorlar ki, otuz iki seneden berü burc-ı süfliyyede imiş şimdi burc-ı ulviyyeye tahvîl olmuş, her şeyin mübâh olmasına delâlet eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[825] Arnabud Karyesi'nde Rusya tüccârlarından Acı Andon Koklo'nun kendi menzilinde Nemçeli tellâl Nikola'nın nakli "Ya'kûb Paşa hazretleri Niş'den bu tarafa gelürken yerine muhâfaza vekîli nasb edüb bırakmış olduğundan, vekîl mûmâileyh dahi Niş kazâsından yedi karyeden çok âdem telef etmiş. Elbetde ol taraflarda yine bir sızıldı çıkarırlar. Karadağ uzak değildi, anların da çok tedârikleri vardır, husûs-ı mezkûrî işidüb Nemçe tarafına ve Sırb cânibine yazub yine ayaklanurlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[826] Beyoğlu'nda İngiliz konağının civârında Yunan Kançılaryası'nda hazînedâr İstefano Franko'nın kendi menzilinde nakli "İngilizden mi'mâr gelmiş, her gün İngiliz konağının arsasını keşf ediyorlar, mücedded İngiliz konağı inşâ edeceklermiş. Bakalım cümlesi konaklarını tecdîd ediyorlar, şimdi nevbet bize geldi. Hele Mo-

ra ülkesini biraz tevsî edüb Devlet-i Aliyye ile bir kere muhârebe edelim. Anların dahi tertîbleri bizim ile muhârebe etmektir, andan sonra bakalım nasıl olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[827] Kadı Karyesi’nde Câmi-i şerîf’in ittisâlinde kahvede Raçlı zimnînin nakli “Kadı Karyesi’ne Frenkler doldu ehl-i İslâm tama’-ı hamından nâşî ev ve hânelerini Efrenc tâifesine istîcâr eylediler, hâsılı bütün bütün karye-i mezkûru Frenkler zabt etmeğe başladı. Sonra birbirleriyle beynlerinde münâzaa peydâ ederek anınçün bu sene karye-i mezkûra çok gelmediler. Mukaddem İstanbul’da bu kadar müste’men yok idi, edebsizlik dahi olmazdı, şimdi müste’men çok olduğundan edebsizlik daha çok oluyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[828] Beyoğlu’nda Ağa Câmii şerîfi’nde Tophâne-i Âmire mekteb hocası Mosyö Roye’nin nakli “şimdiki Sadrâzam efendimiz hazretleri ortalığı nizâmına koydu, evveli pek fenâ idi. Seksen dirhem nân-ı azîz altı paraya ve sâir es’âra dahi lâyıkiyla narh verdiler. İslâm ile reâyâ fark ve temyîz olmak için nişânlarına dikkat oluyor ve ortalıktan edebsizlik kalkdı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[829] Kumkapu’dan Samatya’ya giderken kayık içinde sarrâf Sakaoğlu ile İstevyaniço’nun nakilleri “Mart’da evvelki gibi mukâtaalar iltizâm olacak. Harperut ve Sivas tarafları iltizâm olunub Deli Bogdasar taahhüd etmiş. Çünkü mukâtaaları sarrâflar iltizâm etdikleri vakit Hazîne-i Âmirî’de akçe çok idi ve istedikleri vakit mâl mukâtaât sarrâflarından tahsîl ederler idi. Eğer evvelki usûlü icrâ etse bütün fukarâ akçe kazanub duâ ederler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Şubat 1842*

[830] Kumkapu’dan Samatya’ya giderken kayıkda İzmidli Ermeni Agob’un nakli “İzrnid’de olan paşa ile muhassılın beynleri uygun-

* BOA, İ.DH., 2642 (20 M 1258 - 3 Mart 1842).

suz, birbirleriyle hüsn-i imtizâc etmiyorlar. Muhassıl ile sandık emîni ve Ermeni Malkon, tekâlîfin nısfını Kasım'da ve nısf-ı âhe-rini rûz-i hızırda tahsîl olunacak iken fukarâyı tazyîk edüb tekâmî-len akçeyi tahsîl ederek meblâğ-ı mezkûr ile ahz ü itâ ediyorlar. Dersaâdet'de Ermeni milleti sarrâflardan nasıl hesâb istediler ise mersûm Malkon kazâ-yı merkûmenin millet başı olduğundan ahâ-lîsi mersûmun hesâbını rü'yet edecekler idi haber alub fukarânın dört neferini vaz'-ı pranka etdiriyor. Sonra paşa-yı müşârûnileyh Dersaâdet'e gelüb muhassıl ile Malkon'un ba'zı işlerini ifâde ede-rek prankaya koydukları âdemlerin sebîllerini tahliye ettirmiş ol-duğundan muhassıl ile Malkon tekrar mersûmları vaz'-ı pranka etmişler. Hâsılı paşa-yı müşârûnileyh ile muhassılın beynlerinde bu kadar bürûdet vardır. Mersûm Malkon fukarâdan iki kîle hintayı onüç guruşa alub altmış guruşa fûrûht ediyor, bütün memleket acı içindedir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[831] Samatya'da balıkçılar içinde Çakır Re'is'in kahvesinde Sa-matya Kapusu'nda Yanyavî kassâb Labno zimmînin nakli "Mo-ra'da kapudanın birisini elçi nasb edüb Dersaâdet'e gönderiyor-larmış. Çünkü Mora'ya kral nasb olduğu vakit, Mora hudûdu dayyık yerdir ben idâre edemem deyu cevâb eyledikde, İngiliz ve Fransız ve Rusya bir mikdâr sıra ile Vardal Köprüsü'ne kadar sa-na hudûd kesüb memleketini tevsî' ederiz deyu va'd eylemişler ise de şimdi mahall-i mezkûra kadar Devlet-i Aliyye tarafından hu-dûd vermediklerinden galibâ Yunan Devleti'yle muhârebe oluna-cak, anıñün Rumeli tarafına bu kadar asker geçirdiler. Ve Mora kralının babası Yunan tarafına yetmiş bin asker göndermiş ve İn-giliz dahi seksen kıt'a sefâin vermiş ve Fransız ile Rusya dahi as-ker veririz deyu va'd etmişler. İngiliz elçisi geldi, Mora elçisi de gelsün, Devlet-i Aliyye'ye düvel-i sâire memleketleri verirseniz muhârebe olmaz, eğer vermez iseniz biz karışmayız gavgâ olur derler. İngiliz, Mora'nın Devlet-i Aliyye'ye geçdüğünü istemezler, zîrâ Mora Devlet-i Aliyye'de olsa düvel-i sâire râhat durmaz. Hâ-sılı gavgâ olur ise az vakitde biter şey değildir" deyu söylediği işi-dilmiş olduğu.

[832] Atîk Paşa Kapısı karşusunda duhâncıya muttasıl kahvede Mahmûdpaşa'da etmekçi fırını arsasının sâhibi Ali'nin nakli "Cuma günü etmekçi esnâfı toplanub seksen dirhem nân-ı azîz on paraya fûrûht etmeleriçün rikâb-ı kamer-tâb-ı hüsrevâneye arzuhal takdîm etmişler. Ve Frenkler dahi, siz arzuhal takdîm edin biz sizlere imdâd ederiz demişler ise de, bu beldeye Frenk hükm edemez, hintanın beher kîlesini Frenkler yirmibeş guruşa fûrûht etmeğe alışmışlar ve esnâf dahi bir iki mâh zarfında yüz bin guruş ticâret ederken şimdi Frenk yirmibeş guruşa fûrûht edemeyüb ve esnâf dahi bu kadar akçe ticâret edemeyeceğinden anınçün rikâb-ı kamer-tâb-ı mülûkâneye arzuhal takdîm eylemişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu

[833] Aksaray'da Ömer Ağa'nın kahvesinde dikimhânede kutucu Hüseyin Ağa'nın nakli "masraf hazînesinden kırk kîse akçe matlûb ederiz vermiyorlar. Mâl almadıktan sonra mîrîden istedikleri şeyleri nasıl verelim. İd-i adhâdan beri on dört kimesneye yediyüz guruş verdiler, kalfalara versek mâlî ne ile alalım, Devlet-i Aliyye'nin mühimmâtı gerü kalur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[834] Çifte Fırın'da ayak üzerinde Sultân Bâyezid'de kâğıdcı esnâfından müezzîn Mehmed Efendi'nin nakli "evliyâ-yı umûr efendilerimiz Tanzîmât-ı Hayriyye'nin kalkmasıçün sa'y ederlermiş. Çünkü mukaddem düvel-i sâire ittifâkıyla olduğundan şimdi bir usûl ile kaldırması husûsına bakıyorlar, bilmem sahîh midir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[835] Avratpazarı'nda Havyar Mahallesi'nde Ahmed Ağa'nın kahvesinde Hatab Kapısı'nda Hüseyin yazıcının nakli "birkaç günden berü kapan tüccârlarını İhtisâb Nâzırı istemiş. Bugün gitdiler, dakîke fiyât mı verecekler yohsa başka şey içün midir? Geçen sene olan ahz ü i'tâ bu sene yokdur. Mukaddem çerviş kırkbeş paraya, mum otuziki paraya idi, şimdi Bahr-i Sefîd tarafından gelen mâl Rusya tarafına ve Rusya'dan gelen Avrupa cânibine gidiyor İstanbul'da bir şey kalmıyor, anınçün her bir es'ârın bahâları gâlice oluyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[836] Yağcı Hânı'nda abacı Toma zimmînin odasında Çorlulu Kırkor zimmînin nakli “iki senedir Çorlu bağlarında üzüm olmadı, iki seneden berü maktû’unu isterler. Fukarânın vermeye kudreti yok. Zecriyesi beher sene otuziki bin guruşa maktû’ olmuştur. Rikâb-ı kamer-tâb-ı hüsrevaneye arzuhal takdîm edüb istimâre olunması husûsuna irâde-i seniyyenin şeref-sünûh buyurulmasını niyâz edecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[837] Yağcı Hânı'nda Edirneli abacı İmandi zimmînin odasında elbise anbarında derzi amelesinden üç nefer ile onbaşılarının nakilleri “anbarda dört yüz nefer amelemiz vardır, yirmibeşi onbaşıdır. Terzibaşı Delon Acı Tohori nâm zimmîyi üzerimize me’mûr ediyor, işlediğimiz elbiselerin işciliği mîrîden çıktığı vakit yüzde altı buçuk guruş kat’ edüb ve çörek ipliği beş guruşa alub altı buçuk guruşa bize veriyor. Gece ve gündüz Devlet-i Aliyye’ye hizmet ediyoruz yine hakkımız doğruca elimize geçmeyüb şunun bunun yeddinde kalıyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[838] Sultân Bâyezid Hamâmı'nın civârında Arabların kahvesinin önünde tenbâkûcu İran tebaasından Mehmed Efendi'nin nakli “Acemlerden gelenlerden işitdim. Acem Şâhı bundan akdem Hayreddin kal'asını aldı ve kendü taraflarından zâbıta koydular. İngiliz igvâ vererek kendüsine tâbî' etmiş olduğundan Şâh tarafından Hasan Hân'ı me'mûr etmiş. Ondokuz gün muhârebe edüb kal'a-i mezkûru feth eylediğine mebnî İngiliz çekilmiş ve Hasan Hân dahi arkasından gitmiş. Şimdi yirmibeş bin asker Şâh tarafından imdâd gönderilmiş ve İngiliz ile muhârebeleri ziyâdeleşmiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Mart 1842*

[839] Atpazarı'nda Latîf Ağa'nın ahurında Sofyavî kolağası Abdullah Ağa'nın odasında Nişli Ahmed Ağa'nın nakli “bu sene ben

* BOA, İ.D.H., 2671 (1 S 1258 – 14 Mart 1842).

Rusya’da iken gazetelere yazmışlar idi. Devlet-i Aliyye’den Mora kralı bir matlûb ediyor, eğer vermezler ise muhârebe edeceklermiş. Bu def’a Sırb ayaklandığı vakit Rusya Tuna tarafından otuz bin Kazak imdâd gönderdi, ehl-i İslâm galebe edüb Sırblar perîşân olduğunun mersûm Kazaklar avdet etdikde hîlesinden nâşî kimin izniyle gitdiniz deyu cümlesini telef idiyor. Ve Edirne’ye geldiği sene Tuna’nın beri tarafına kazık çakdı, iki Tuna’nın başıdır, etrâfında beş altı köy var, şimdi mahall-i mezkûru almak ister ve bir ucu Dobruca’ya iner. Eğer ol tarafı alır ise Rumeli’nde hayır kalmaz, böyle bir hâin kâfirdir. Sırbların ayaklanması ve Mora’nın böyle söylemesi ve ne taraftan birşey zuhûr eder ise hep Rusya’nın fesâdıdır. Geçen sene Sırb ile mücâdele olalıdan berü Niş’den ve Sofya’dan ve Vrania taraflarından reâyâ Sırb’a geçiyorlar ve şimdiye kadar otuz kırk bin reâyâ olmuştur. Hikmeti nedir bilmem, bir tezkere alub çocuklarını dahi getiriyor. Geçen Ağustos’da ol havâlilerde bulunan reâyâlardan ikişer nefer reâyâ, Osmanlı bizlere zulm ediyor deyu Rusya’ya gitmişler ve ben ol tarafta iken daha gerü gelmediler idi. Hâsılı reâyânın hamurunda dahi fesâd olduğu böyle şeylerden âşikâr oluyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[840] Vezneciler’de yol üzerinde sâbık Gümülcine zâbtiye me’mûrunun tebaalarından Abdullah Ağa’nın nakli “bugün azîm şûrâ olmuş bakalım ne zuhûr eder. Tanzîmât-ı Hayriyye başka gûnâ tertîb olunub evvelki heyete rabt olunacakmış. Lâkin hiç aklım kesmez, çünkü Devlet-i Aliyye şimdiye kadar her ne ki îcâd eylediyse yerinde duruyor. Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri eyyâm-ı ömr ü ikbâl ve şevket-şâhâneyi yevmen kaysun müzdâd buyursun. Fukarâ zulmden vikâye olundıkça bu usûlden güzel şey olmaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[841] Kocamustafapaşa’da Tatar’ın kahvesinde Hekîmoğlu Ali Paşa Câmi-i şerîfi’nin câbîsi Ahmed Efendi’nin nakli “Devlet-i Aliyye bendegân-ı saltanat-ı seniyye ve hademe-i Devlet-i Aliyye’lerine ve sâirlerine mâhiyye tahsîs buyurmuş. Bu kadar câbî efendiler bi-

lâ-maaş hizmet ediyorlar, bunlar fukarâdandır, ancak mâhiyyeye müstehakkdırlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[842] Galata’da Karaköy İskeleyi’nde Hammâllar Kahyâsı’nın kahvesinde Yunanî tebaasından simsâr Kostanti’nin nakli “bu sene bir tarafda ahz ü i’tâ yok masraf çok. Çocuklarım bu tarafda idi, Mora’ya gönderdim, bilmem o tarafda nasıl olacak. Mora ahâlîsi her gün kralları ta’ciz ediyor, yerlerimiz pek dardır idâre edemiyoruz bize Devlet-i Aliyye’den Girid ve Kıbrıs’ı ve Rodos’u ve İstanköy’ü ve Sisam ve daha münâsib olan adalar ile Rumeli tarafında Golos’dan Sırb hudûduna kadar mahalleri aliverin deyu iltimâs etmiş. Ve bu husûs için Londra’da toplanub şûrâ ediyorlar. Yunan’ı ortadan kaldırsak bu kadar âdem telef olacak, kaldırmassak matlûb eyledikleri mahalleri alıvermeli deyu şûrâlarını bitirüb İngiliz ve Fransız ve Rusya Mora’nın matlûbu olan mahalleri Devlet-i Aliyye’den alub veririz deyu senedleşüb birbirlerine imzâ verdiler, andan sonra dağıldılar. Ve İngiliz elçisini Dersaâdet’e gönderdi, gelürken Mora’ya uğrayub nasıl edeceklerini tertîb etdiler. Ba’dehû elçi İstanbul’a geldi, mukaddem Rum tarafından İngiliz ve elçi olan İstanbullu Markod Rayi (Mavroyani?) Yunan tarafından elçi nasb olunub Dersaâdet’e gelecek imiş. Bakalım gelsün ne zuhûr eder. Eğer bu yerleri vermezler ise muhârebe olacaktır ve Mora’ya düvel-i sâire imdâd edecekler. Devlet-i Aliyye ile Mehmed Ali Paşa’nın beynlerini bulub ortalıkda şimdi bir şey kalmadı, anınçün fukarâya merhamet etmeyüb böyle fesâdları çıkarıyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[843] Sultân Bâyezid civârında Dîvânyolu’nda pirinç uncusu İbrahim Ağa’nın dükkânında Bolulu Aşçı Abdullah nâm kimesnenin nakli “bizim bir hemşehrimiz geldi, memleketlerin zulmünden hâli pek yamandır. Mücedded asker isterler, nizâmdan sılacılar var ise acele anları da istiyorlar. Ve tekâlifin dahi ardı alınmıyor, fukarâ pek harâb olmaktadır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[844] Galata’da Karaköy İskeleyi’nde Emîn Ağa’nın kahvesinde Yunan tebaasından Manyanlı kapudan İlya’nın refiklerine nakli

“Mora’ya tâbi’ olan adalardan dokuz ada deniz taşub bozmuş, evleri ve bağları ve hayvânâtlarını alub götürmüş, çok âdem telef olmuş. Ol tarafda çok fess zuhûr etmiş. Bugün elçi geliyor, filikalar karşı gitmiş, bakalım ne zuhûr eder. Lâkin bu elçi âkil âdemdir, elbetde bir şeye benzedir. Devlet-i Aliyye ile muhârebe olunması husûsı bertaraf olub düvel-i sâire muhârebe etdirmezler, eğer gavgalar ise Akdeniz tarafı bütün kapanur, ahz ü i’tâ olmaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[845] Kumkapu hâricinde Emîn Ağa’nın kahvesinde Nevşehir sancâğına tâbi’ Bor kazâsı mütemekkinlerinden aşçı Andon zimmînin nakli “bundan on altı sene akdem Müftioğlu Kayseriyye’de paşa iken pederim sarrâflık hizmetinde bulunmuş idi. Paşa fevt olub hesâbları rû’yet olunmuş ve târih-i mezkûrdan bu âna gelince bir kimse ne tarafından bir şey mutâlebe olunmamış ki üç beş mâhdan berü Kayseriyye’den ondört nefer kesân memleketin alacağı ve hesâbları vardır diyerek hakkımıza arzuhal ihzâren beni Dersaâdet’e getürdiler. Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye’de muhâkeme bir şey lâzım gelmemiş ise de şimdi serseri bu tarafda iskân ediyorum” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[846] Kahve-i mezkûrda manav Ürgüblü Ömer’in nakli “dükkânlarımızda hiç ahz ü i’tâ olmuyor ve fûrûht edecek bir şey bulunmuyor ve her gün ale’s-sabâh bir leblebici dükkânlarımızın önünde torba ile leblebi fûrûht ediyor. Meğer İhtisâb Nâzırı’nın kapucusu imiş, eksikciyin tutmak için tebdîl gezermiş. Görmediğimiz şeyleri şimdi görüyoruz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[847] Sultân Bâyezid’de kâğıdçı Osman Efendi kendi dükkânında nakli “bana bir âdem gelüb, eğer silâhın yok ise bir kat silâh tedârik eyle, ihmâl etme dedi, bundan bir şey anlamadım” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[848] Samatya’da çubukçu Karakaş zimmînin sokakda giderken nakli “bizler çocuk iken ehl-i İslâm ve gerek reâyâ ihtiyârlarının

hâtırlarına riâyât ederler idi ve yanlarından geçmeye hicâb ider idik. Bilmem zâbitânın müsâadesinden midir şimdi ne yaptıklarını bilmiyorlar, anıncün üzerimizden zulm eksik olmuyor. İstanbul'un ahâlîsi başka dürlü olmuş, bugünü yarına uymıyor ve hiçbir kimesne havfı bilmiyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[849] Galata'da Kürekçi Kapusu'nın içinde Yunan tebaasından simsâr Anaştas'ın nakli "Dersaâdet'de iskân edecek tüccâr ve esnâf kançılıyasına kayd olarak tezkere alsunlar ve ahz ü i'tâları olmayan müste'men tâifesi vilâyetlerine gitsün diyerek elçileri taraflarından dikkatli tenbîh olunmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[850] Çarşuda kürekçiler derûnunda kahvede Beyoğlu'nda mütemekkin kîseci Artin zimmînin nakli "Dersaâdet'de ahz ü i'tâ kalmayub bu hâle gelmiş. Frenklerin ahz ü i'tâları sebebine mebnîdir, zîrâ evveli bu kadar Efrenç tâifesinin emtialarının râyici yok idi. Memâlik-i Mahrûse'de çıkan emtiayı muattal etdiler, anıncün Dersaâdet'de alışveriş kalmadı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[851] Şehremîni'nde Mehmed Ağa'nın kahvesinde mahalle-i mezbûr sâkinlerinden yekçeşm Arif Ağa'nın nakli "Mâliye hazîne-i celîlesinde gümrükler mezadd olunmuş ve şimdi eski usûl yoluna girmeğe başladı ve Tanzîmât-ı Cedîde ismini tesmiye etmişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[852] Galata'da Balıkpazarı'nın karşısındaki kahvede İngiliz himâyesinde Korfalı Yorgi'nin nakli "İngiliz ve Fransız'da akçe kalmadı, şimdi her bir şey Rusya Devleti'ndedir. Düvel-i sâire Rusya'dan havf edüb akçelerini dışarı çıkarmazlar ve askerî cümle krallardan çok. Bizim adalara dahi Mora[ya] tâbî' olun diyerek sarkındılık etmeğe başladı, biz yine İngiliz Devleti'ni isteriz" deyu söylemiş olduğu.

[853] Galata'da Mumhâne İskeleyi'nde kahvede Sarıyar'da Yeni Mahalle'nin çorbacısı Kara Yanni oğlunun istimâreci Zuhrakiye

nakli “cizye usûlü değişmiş, milleti çağırub maktû’ edeceklermiş. Tahsîl edemeğiz deyu cevâb vermişler. Cizye emîni yüzelli bin gu- ruş zamm etmiş, bir fukarâyı habs etmem ve rencide eylemem di- yerek taahhüd eylemiş. Yarın bir mübâşir gönderdikde elbetde hidmet alacak” deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[854] Galata’da fırancılacılar içinde Latîf Ağa’nın kahvesinde Mo- ravî İsmail kapudanın nakli “Tâhir Paşa hazretleri Donanma-yı hümayûn’u alub Bahr-i Sefîd cânibine gidecek diyorlar. Bilmem as- lı var mıdır, sûreten bir şey yok ammâ elbetde bunun bir aslı olma- lı” deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[855] Galata’da Hayratiye başında kahvede Nemçe tebaasından Sava kapudanın nakli “Rusya Devleti gibi düvel-i sâire içinde zen- gin devlet yoktur. Zîrâ Memâlik-i Mahrûse’de ne kadar münbit mahaller var ise cümlesini aldı. Bizim Nemçe Devleti ile hasımdır, eğer hasım olmasaydı sâir krallar ile bir şey ederlerdi. Hâsılı dört etrâfı gitdikçe zabt etmeğe başladı. Rum milleti demek Rusya de- mekdir ve Sırb dahi kezâlik. Bu gidişle Rusya Devleti’nin Akde- niz’i zabt etmesine bir şey kalmadı. Düvel-i sâire bu kadar kuvvet bulduğunu istemezler, lâkin bir çâresini bulamıyorlar” deyu söyle- diğı işidilmiş olduğı.

[856] Okçular başında Salih Ağa’nın kahvesinde Cabbârzâde Mehmed Paşa’nın tebaasından Yusuf Ağa ile Şâhîn Ağa’nın nakil- leri “eski vezîrleri yine meydâna çıkarmağa başladılar, lâkin iki de yeni müşîr oldu, eski vezîrlere yer kalmadı, anlaşılmaz bir şeydir” deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

Mart 1842*

[857] Sultân Bâyezid civârında Kadri Ağa’nın kahvesinde Yalaka- bad kazâsı sâkinlerinden Mehmed Ağa’nın nakli “bizim kazâmız-

* BOA, İ.DH., 2704 (10 S 1258 – 23 Mart 1842).

da herkesin emlâkı tahrîr olunub ana göre hisselerimize isâbet eden tekâlîfi verecek idik. Şimdi vücûhlar nüfûs başına ikişeryüz elli guruş versinler dediler, sonra baş hâneye beşeryüz guruş tak-sîm etdiler, yine kani' olmayub bin ikişeryüz guruş vereceksiniz deyu tenbîh etdiklerinden fukarâ Dersaâdet'e gelüb Bâb-ı Âlî'ye arzuhal takdîm eylediler. Bakalım nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[858] Ayvansaray civârında kâin Ohannes zimmînin kahvesinde değirmencinin nakli "etmekçi esnâfı etmeğe altı para narh verileli-den berü beher fırın yevmiyye üçyüz elli guruş ziyân ediyor. Birkaç defa arzuhal takdîm ediyorlar, yine hâllerine çâre olunmadı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[859] Yağcı Hânı'nda Dimitraki'nin odasında Yusuf haccârın hidmetinde Beyoğlu mütemekkinlerinden Rebail'in nakli "ahz ü i'tânın her taraftan pek durgunluğu var, bir kimseye mâl vermeğe cesâret olunmuyor, bakalım nihâyeti nasıl olacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[860] Samatya'da Azabkapısı'nda Ali Efendi'nin kendi hânesinde nakli "Yemiş İskelesi'nde kayığa süvâren giderken birkaç Moravî birbirlerine söylerken işitdim. Devlet-i Aliyye Yunan Devleti'yle muhârebe edecek imiş. Bu tarafda ahz ü i'tâları olan hesâblarını rü'yet etsün, elçi geldikten sonra kalkub gidin diyerek cevâb ederler" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[861] Yusufpaşa Çeşmesi'nde sâkin Hâcî Ahmed Ağa'nın Sultân Bâyezid'a gelirken nakli "Arnabudluk'da külliyetlü sekbân askeri tahrîr edüb Şam-ı Şerîf tarafına gönderceklermiş, galibâ Mısır tarafında yine karışıklık olmalı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[862] Samatya'da leblebici köşesinde derzi Düven zimmînin kendi menziline nakli "Hâcî Necîb Paşa'nın oğlu Cizye Emîni oldu, evvelki gibi harâc toplayacakmış. Sonra düvel-i sâire râzı olmayub geçen senede oldukları vechile toplansun demişler. Defterler kilise-

ye geldi, dört ay mühlet vermişler, cem' olub hazîneye teslim edeceklermiş. Şimdi her bir husûsa düvel-i sâire nezâret ediyor" deyu söylemiş olduğu.

[863] Ayastefanoz nâm mahallde kâin meygedeci Kostanti nâm zimmînin nakli "mukaddem revgan-ı zeyt sekiz guraşa idi. Şimdi kayıklar gelmiş, oniki guraşa zann ederken beş guraşa fûrûht ediyorlar. Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri eyyâm-ı ömr ü şevket-şâhâneyi müzdâd buyursun" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[864] Kocamustafapaşa'da topal Mustafa'nın kahvesinde İbrahim Ağa'nın nakli "mukaddemleri Silivri kazâsı altıyüz kîseye iltizâm olunur idi. Muhassıllık çıktığı vakit hesâb etdiler, muhassıl ve kâtibler ve sekbânların mâhiyyeleri sekizyüz kîseye bâliğ olmuş idi. Bu böyle baş olmaz, elbetde başka bir usûle korlar. Gerek Evkâf'da ve gerek Mâliye'de ne kadar kâtib ve sâirleri var ise cümlesine mâhiyye veriyor, hâlâ bunlara bir fezleke vermediler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[865] Yağcı Hânı'nda Edirneli Yanaki'nin odasında Nemçe tebasından Kosti zimmînin nakli "Beyoğlu'nda İngiliz konağının yerini keşf etmişler. Bağçenin altı bütün kârgîr mahzen olacak ve üstünde her tarafı temur parmaklıklar yaptırılıb ebniyesi ortasında olacak. Rusya konağının iddiâsına yapılacaktı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[866] Çifte Fırınlı kâğıdcı Osman Efendi'nin çarşı içinde ayak üzerinde nakli "Mısır tüccârlarından işitdim ki, Mehmed Ali Paşa'nın oğlu Saîd Bey Dersaâdet'den ol tarafa gitdikde Mehmed Ali Paşa mahbûs etmiş ve etrâfına karaol komuş ve'l-hâletü hâzihi mahbûsda imiş. Ve kendi dahi Habeş'e Maronilerin üzerine gitmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[867] Sultân Mehmed havlisinde basdırmacı esnâfından Geredevî Genç Ali oğlu Hasan'ın nakli "Dersaâdet'e geleli hayli vakit oldu, ahz ü i'tâ olmadığından bir akçe tedârik edemedim. Vilâyetden

hisseme dört yüz gurusu tekâlîf düşmüş, hiçbir emlâka mutasarrîf değilim. Cemî' fukarânın hâli perîşandır. Muhassılımız yerlûden Hâcî [...] Ağa'dır. Böyle zâlim âdem olmaz, Dörtdivân kazâsıyla sâir kazâları harâb eyledi. Yerlû olduğundan ahâlîye nefsânîyyeti olub fukarâyı rencîde ve taadîdden hâli olmuyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[868] Çarşu derûnunda derziler sokağında kahvede Aksaray'da Ağa Yokuşu Mahallesi sâkinlerinden İbrahim Efendi'nin nakli "evveli bu derziler hep ehl-i İslâm'dan idi, şimdi hiç kalmamış, bütün reâyâdır. Ehl-i İslâm inkıraz bulmaktadır, Rabbim encâmını hayr eyleye" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Nisan 1842*

[869] Sultân Bâyezid civârında Ali Efendi'nin kahvesinde tebaadan Mustafa Ağa'nın nakli "ortalıkda olan kaht ü galâ ehl-i İslâm'ın birbirleriyle muhabbetleri olmadığıçün. Mukaddemki ülfet ve muhabbet şimdi bir kimsede yokdur. Basmahâne'de cizye kâğıdını basıyorlarmış, akıldan hâric bir keyfiyyetdir, her birisi bir şey îcâd ediyor, îrâdından masârifi çok. Evvelki âdemler akılsızmış derler, şimdi ukalâ olduklarından böyle şeyler îcâd ederler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[870] Yağcı Hânı'nda Vangel zimnînin odasında Pazarcıklı Nu'mân Ağa ile Hâcî Hayatî'nin nakilleri "geçen sene Hoca Delon ile elbise anbarına asker için yağmurluk aba vermeğe kontorato edüb topu otuzar gurusu mukâvele eyledik. Şimdiye değin onbir bin altı yüz yetmiş top aba teslim eylemişiz, altmış dokuz bin altı yüz gurusu matlûbumuz kaldı. Şimdi hesâbımızı rû'yet edüb akçe matlûb eyledikde abanın beher topu on yedi zirâ' olacaktır deyu bin iki yüz yirmidokuz top aba aşağı varacak. Bizim kontoratomuz böyle değildir, bu Hoca Delon'un etrafı çok, bir şey söylenmiyor, bu kadar gadr etmek sevdâsında oluyor, anıncün Devlet-i Aliy-

ye'nin her bir mühimmâtı usûlüyle rü'yet olunmuyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[871] Yağcı Hânı'nda Dimitri'nin şerîki Edirneli Yanaki nâm zimînin nakli "aslından Edirne cesîm bir memleket idi ve haylice tüccâr tâifesi iskân edüb çok ahz ü i'tâ olurdu. Rum vak'asından sonra ne tüccâr ve ne ahz ü i'tâ kaldı, gitdikçe ehl-i İslâm inkırâz bulmakdadır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[872] Galata'da Karaköy İskeleyi'nde Hammâllar Kethüdâsı'nın kahvesinde İngilizli Yanni kapudanın nakli "hâk-pây-i hazret-i şâhâne'ye Yunan devleti elçisi bugün yüz sürmeğe gidüb Pencşenbe günü Bâb-ı Âlî'ye gidecek imiş. Mukaddem Mora'nın şurûtu yirmibeş seneye rabt olmuş, ol vakitden berü on sene olmuş, anıncün bu elçi gelüb tekrâr şurûtlarını bağlayacakmış. Bakalım nihâyeti nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[873] Galata'da Kule Kapusu'nda büyük kahvede Tatar Küçük Mustafa ile Tatar Ahmed'in nakilleri "aslından bu taraflarda hiç reâyâ hâneleri bulunmaz idi, şimdi bütün reâyâ mahallesi oldu, bu mahalleri kâfirler istilâ eylediler. Lâkin mukaddemleri bu taraflar reâyânın idi şimdi yine anlara geçti, Dersââdet'de dahi yavaş yavaş mahallâtları reâyâlar zabt etmektedir. Bakalım nihâyeti nasıl olur" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[874] Aksaray'da yol üzerinde Çifte Fırınlı kâğıdcı Osman Efendi'nin nakli "Mısır vâlisinin vapuru gelmiş. Sâmî Paşa içinde imiş, doğru Mâbeyn-i hümayûn'a gidüb hâk-pây-i uyûn-ârâ-yı hazret-i şâhâne'ye yüz sürüb ba'dehû Bâb-ı Âlî'ye gitmiş. Şu vapurun gelmesiyle iftihâr ederiz, Mısır vâlisi devletine hediye göndermiş diyerek düvel-i sâire beynlerinde söylenür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[875] Aksaray'da Ömer Ağa'nın kahvesinde Nevşehirli Ahmed Ağa'nın nakli "Nevşehir ahâlîsi beynlerinde birbirleriyle münâzaa

olub birkaç âdem telef olmuş. Çünkü kazâbaşı idi, şimdi Ürgüb kazâbaşı olacakmış. Anın ahâlîsi daha ziyâde fâsiddir, hâlâ terbiye olmadılar, kangı zâbit gider ise râhat vermezler, gözlerine bir görünecek şey var. Sâye-i şâhânede her bir taraf âsâyiş ve emn ü emân üzere iken bunların böyle harekete ictisâr etmeleri edepsizliktir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[876] Mercan’da bağçeli kahvede Alipaşa Hânı’nda müsâfereten mukîm olan Kayseriyyevî Ömer Ağa’nın nakli “bizim Kayseriyye gibi memleket olmaz, lâkin aşâir kabîlesinden râhatımız yoktur. Yaz mevsiminde bir mahallden bir mahalle gitmeğe beş on refik lâzımdır. Geçen sene aşâir-i merkûmenin ol taraflardan aldığı mâlın hesâbı yoktur, cebren ve kahren urub emlâkımızı yağma ederler. Eğer zâbite hâlimizi ifâde eylesek, tut getir murâfaa edelim deyu cevâb ederler. Sârik benim mâlımı ve cânımı alınağa kast ederken nasıl tutub da murâfaa olmalı bilmem. Eğer bu sene de böyle olur ise bir kimesnede mâl ve emlâk kalmaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Nisan-Mayıs 1842*

[877] Silivri Kapısı’nda sarrâc Edhem Ağa’nın nakli “Arablardan bir havâdis işitdim, Mora ahâlîsi Devlet-i Aliyye’ye reâyâ olmasını iltimâs etmişler. Mısır’dan gelen Sâmî Paşa Moralı olduğundan paşa-yı müşârünileyhi isterlermiş. Donanma-yı hümayûn ile Mısır donanması dahi berâber olarak Mora’dan kralı çıkarub müşârünileyh Sâmî Paşa’yı oturdacaklar. Ve Rusya Devleti Kudüs-i şerîf’e yol istermiş. Bütün bu işleri karışdıran Rusyadır. Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri dîn-i Devlet-i Aliyye’ye fırsat verüb şu kâfir-den intikâm almadan ölür isem gözüm açık gider” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[878] Samatya hâricinde küçük kahvede kassâb Yanyavî Lanbo’nun nakli “Arnabudluk civârından Arnabud askeri ve nizâm

* BOA, İ.DH., 2906 (29 Ra 1258 – 10 Mayıs 1842).

askeri olarak haylice asker Mora sınırına indirmişler. Ve Mora tarafından dahi hudûd başlarına asker göndermişler. Ve Mora elçisi Bâb-ı Âlî'ye gelüb bir mikdâr yer matlûb etmiş. Ve Fransız ile İngiliz Mora kralına, siz durun biz size muhârebe etdirdiriz dermiş. Bakalım bu yaz nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[879] Deniz Abdal Mahallesi'nde sâkin Haremeyn Muhâsebesi'nde kâtib Vahâb Efendi'nin kendi hânesinde nakli "bir şey işitdim, çok keder ediyorum. Mora ayaklanmış, Devlet-i Aliyye'den daha yer mutâlebe edermiş ve İngiliz dahi, ben sizinle Mehmed Ali Paşa ile muhârebe etdim, siz sonra barışdınız bana masârifimi ve-yâhûd Girid ile Kıbrıs'ı verin dermiş. Üç dört sene meydânımız olaydı devletimiz kuvvet bulub güzel olurdu" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[880] Ağaçkakan'da Hâcî Ahmed'in kahvesinde İstanbul Bâb Mahkemesi muhızrlarından Nazîf Ağa'nın nakli "Rusya Edirne'den yer istermiş. Edirne'ye ayak basdıktan sonra bu tarafa birşey kalmaz. Ve Bâb-ı Âlî'de şûrâ olmuş, Paskalya'da İstanbul'un reâyâsından dahi havf ediyorlarmış. Bu yaz çok karışıklık olur zann ederim" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[881] Galata'da Karaköy İskeleyi'nde punçcu dükkânında Eflâk tüccârlarından Anastaş bâzergânın nakli "aşağıdan gelen gazeteleeri okudum. İngiliz'de Londura'da çok muhârebe olmuş, İngilizin tebaası ayaklanub askerinden otuz kırk bin nefer telef etmişler ve haylice ceneral firâr etmiş, hâlâ uğraşırlarmış. Böyle olduğu hâlde bu yazın İngilizlülerin mücâdelesini seyr etmeli. Ve Rumeli tarafında Yanya ve Tırhala civârlarından dahi birazşeyler söyliyorlar, güzelce tashîh edemedim. Bakalım ne olacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[882] Yağcı Hânı'nda abacı Toma'nın odasında Edirne tüccârlarından Mena oğlu Dimitraki ve Nikola zimnîlerin nakilleri "Edirne'den mektûbumuz geldi. Edirne civârlarına Arnabudlar haydûd-

luğa çıkmışlar, Kırkkilise civârında Frenk ve Yahûdî yirmi kadar âdem telef etmişler. Malkara kocabaşısını ve oğullarını ve karısını bir gece kesmişler. Ortalık pek tehlikelidir. Sârîki tutub zâbite götürsen, isbât eder misin, şâhidin var mı deyu suâl ediyorlar. Böyle oldukdan sonra edebsiz takımı nasıl zabt olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[883] Kadı Karyesi’nde câmi ittisâlinde kahvede Mustafa Ağa’nın nakli “Devlet-i Aliyye’nin bazen esrâr olan mesâlihi meydâna çıkmaktadır. Mukaddem böyle şeyler olmazdı. Şimdi nihâyeti tefekkür etmediklerinden herbir şey meydâna çıkıyor. Gümrüklerin mezâd olması gibi herbir esrâr-ı Devlet-i Aliyye’yi düşmen haber alır. Böyle şeyler iktizâ etmez, lâkin böyle olmayub da gizlüce verilse etrâfın iltimâsına râci’ olub aralıkda irtikâb zuhûr eder” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[884] Sultân Bâyezid Câmi-i şerîfi havlisinde yazıcı Mustafa Efendi’nin nakli “Tunus ve Trablus’dan gemiler gelmiş. Bu sene Cezayir’de çok kış olmuş, ne kadar Fransız askeri var ise telef olmuş. Andan sonra Fransız Cezayir’i boşaltmış ve çölde olan Ahmed Bey içeri girmiş” deyu nakl eylemiş olduğu.

[885] Beyoğlu’nda yokuş başında kahvede Fındıklırlı İzzet Efendi’nin nakli “Hakk teâlâ hazretleri dîn-i Devlet-i Aliyye’ye zevâl vermesün, beş on sene derûnunda İstanbul tebdîl oldu. Âher memleketden gelen İstanbul’u fark edemiyor, pek ma’mûr oldu, lâkin her ne kadar güzel ve tecdîd olunmuş ise de Efrenc tâifeleri Âsitâne’de hâne ve kârgîr mahzen sâhibi olub yerleşdikleri pek fenâdır. Galata’dan bu tarafa gelince[ye] kadar Efrenc konaklarına nazar edüb tahayyürde kaldım” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[886] Koska’da Hâcî Selîm’in kahvesinde Tersâne-i Âmire zimmeti efendinin tebaasından Ali Ağa’nın nakli “cezîreler Kapudan Paşa hazretlerine hâvale buyurulmuş. Donanma-yı hümayûn hâzırlanıyor, gidecek. Ve Yunan Devleti muhârebe etmesini matlûb eder-

miş, eğer sıdkla tutarlar ise bir şey değildir. İngiliz Akka kal'asını ben alıverdim diyerek mahall-i mezkûrun bir tarafında oturuyormuş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[887] Samatya'da koçucu koltuğunda Ali Fakîh Mahallesi'nde sâkin Mustafa Bey'in meygedeci Labno zimmîye nakli “zecriyyede bana akçe alacak bir hidmet bul ricâ etdireyim” deyu cevâb eylediğinde, “kol kayığına gir, mâhiyyeden başka ikibin gurusun, ben taahüd ederim daha ziyâde olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[888] Sultân Bâyezid havlisinde yazıcı Mustafa Efendi'nin nakli “bir şey işitdim bilmem aslı var mıdır. Mısır vâlisi tüvânâ olarak yedi alây asker Cezayir'in üzerine göndermiş ve donanmayı dahi hâzır etmiş gidecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[889] Sultân Bâyezid Câmî-i şerîfi havlisinde Yusufpaşa Mahallesi'nde müteehhil Hâcî Ahmed'in refikine nakli “Kütahya'ya gitdim, memleketler zulmden harâb olmuş. Yunanî, Girid ve Yenişehir ve Selânîk ve Kavala kazâlarını istemiş” dedikde, refîki cevâb etmiş ki “anlar râbîta bulmuş gibidir. Rum'un vergüsünü birbuçuk milyon kesmişler. İngiliz masârif isterdi, anı da yoluna koymuşlar, Beyrut'dan çıkacakmış. Şimdi ortalıkda bir sohbet var, Mehmed Ali Paşa'dan gümrükleri matlûb ediyorlar, paşa-yı müşârünileyh vermezmiş, anın üzerine muhârebe olur ise bilmem. Girid cezâresinde olan Mustafa Paşa ve Mısır'dan bir kaç paşa ile Abbâs Paşa'yı gelecek diyorlar. Gârdiyân alâyı varmış, o dahi gelüb İstanbul'un muhâfazasında olacak imiş, vapuru bekliyorlar. Lâkin Mehmed Ali Paşa ne kadar emvâlî var ise içerü göndermiş, İbrahim Paşa ile beynleri uygunsuzca imiş ve üç milyon Mısır'da askeri vardır, bakalım nihâyetinde ne çıkar” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[890] Yusufpaşa Çeşmesi'nde Kapu Kethüdâsı Pertev Efendi'nin konağında Kürt Hüseyin Ağa'nın nakli “Hân Mahmûd geçen se-

neden berü olduğu mahallerde etmediği hasâret kalmadı, bizim kazâmımız ile dâimâ muâraza etmektedir. Bugünlerde ziyâde tuğyân etdi. Yine kabâhat bizde, vaktiyle yüz verdiler anınçün şimdi etmediği kalmıyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[891] Yenibağçe Çayırı’nda Yedikule’de mütemmekin simsâr Sava’nırı nakli “Yunan Devleti İngiliz’de olan adaları istiyormuş, Rusya Devleti dahi verilmesini tensîb eylemiş. Ve Mora kralı adayı mezkûr ahâlîsine, siz Hristiyanısınız niçün İngilize tâbî’ oluyorsunuz deyu haber göndermiş. Ahâlî-i merkûmenin ba’zısı Moralı tarafına dönmüş, ba’zısı yine İngiliz’i isterlermiş. Hâsılı İngiliz adayı mezkûrları vermeğe râzı olmaz imiş ve Yunan Devleti tarafına haber göndermiş ki, siz Devlet-i Aliyye’den matlûb eylediğiniz Sisam adasıyla sair adaları alub maslahatınıza râbıta verin, bizimle maslahatınız sonraya kalsun demiş. Lâkin Moralılar bu adaları İngiliz’den alurlar, zîrâ mezkûr adanın ahâlîlerinden ba’zısı el-hâzihide Mora’da istihdâm olunmaktadır, anınçün adaları zabt ederler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[892] Edirnekapısı hâricinde kâin kahvede reâyâların birbirlerine nakilleri “Devlet-i Aliyye’nin reâyâsı çok idi, şimdi ekserîsi Rusya Devleti tarafına geçdi. Mukaddemleri Sırb ve sairleri Devlet-i Aliyye’de idi, şimdi bunlar da başka başka çekildi” deyu sohbet etmekde iken, kassâb Lanbo zimmînin dahi nakli, “bu sene-i mübâreke kuzuları ayakda satmayub kassâblar fûrûht edeceklermiş, evveli biz ayakdan üçbuçuk guruşa kadar fûrûht ederdik, şimdi akçeleri kassâb ustaları kazanacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[893] Sultân Mehmed’de temurcular civârında İbrahim Ağa’nın dükkânında Bolulu İbrahim’in nakli “kazâlarımızda birşey kalmadı, tekâlîf pek ağır geliyor. Ne kadar kazâ var ise ahâlîsi Bolu’ya gelüb, bizim kudretimiz kalmadı memleketimiz harâb oldu, bize ruhsat verin Dersâadet’e gidüb hâk-pây-ı hümâyûn hazret-i şâhâne’ye arzuhal takdîmiyle hâlimizi ifâde edelim deyu Paşa’ya hâllerini arz u inhâ etdiler. Şimdi te’hîr eyleseniz ben İzmir’e gidece-

ğim, keyfiyyeti inhâ edüb geldikten sonra sizinle sohbet ederim diyerek Paşa-yı müşârünileyh cevâb verdi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[894] Galata’da Karaköy İskeleyi’nde Emîn Ağa’nın kahvesinde Yunan tebaasından simsâr Anastaş zimmînin nakli “Mora gazeteslerinde yazmışlar ki, Arnabudluk’dan Yenişehir’e yazdıkları asker sekiz bin nüfûsa bâliğ olmuş, Selânîk’den gemiler ile Akka kal’asına gidecek diyorlar. Şimdilik ortalıkda birşey yok, bundan sonra zuhûr eder ise bilmem, gösteriş, zuhûr edecek gibidir. Zîrâ Devlet-i Aliyye’den Mora kralı yer istemiş, Devlet-i Aliyye tarafından olmaz deyu cevâb verilmiş. Şimdi Fransız araya girmiş, elbetde bir râbîta verirler, eğer râbîta verilmez ise İngiliz ve Fransız Mora’ya imdâd ederler. Lâkin muhârebe olur ise bizce pek fenâ olur, ahz ü i’tâ edemeğiz. Ammâ düvel-i sâirenin geçinmeleri bütün Devlet-i Aliyye’nin sâyesindedir, eğer bir karışıklık olur ise anların alışverişleri açılır, elbetde birşey çıkaracaklardır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[895] Galata’da Karaköy İskeleyi’nde Emîn Ağa’nın kahvesinde Arnabud Karyeli simsâr Kostantin’in refiklerine nakli “bu hafta Galata ve Beyoğlu nâm mahalde onyedî malifaturacı (manufatura) dükkânları iflâsa çıkub kapandı, birkaç dükkân kaldı. Bu günlerde anların dahi iflâsa çıkmaları melhûzdur. Zîrâ ahz ü i’tâ kalmadı, Asmaaltı tüccârlarının pirinçleri iki aydan berü karantinada tevkîf etmişler, oniki gurusş gümrük matlûb ederlermiş, oniki gurusş dahi Mısır’da gümrük alıyorlar. Bir mâla iki defa gümrük verilmez. Bakalım nasıl olacak, yarın herkes pasaporta almağa kalkışır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[896] Galata’da Karaköy İskeleyi’nde Yunan tebaasından Mihala-ki kapudan’ın nakli “şimdi kapudan paşalık olmayacak ve tersâ-nede bir ferîk olacak ve oniki gemiden ziyâde olmayacak, sâir se-fâini ticâretde kullanacaklar. Düvel-i sâire dahi bu usûl üzere olacak. Yeni şurût bağlamışlar, galibâ asker hakkında dahi temurbaş

olarak idâre edecek mikdârı alıkoyub bâkisine ruhsat vereceklermiş: Neye lâzım bu kadar masârifât, bütün fukarâ vergü yüzünden zahmet çekiyorlar. Böyle olduğu sûretde masârif çok olmayub fukarâ dahi râhat olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[897] Sultân Bâyezid Kapısı civârında Tunuslu fesçi Arab’ın nakli “Tunus’dan iki gemi geldi, birisi mücedded Devlet-i Aliyye’ye gönderilmiş ve biri dahi hediye ile memlû olarak yalnız altıyüz bin iryâl varmış, hazîne-i celîleye gidecek imiş. Ve kibârlara dahi ne kadar hediye vardır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[898] Yağcı Hânı’nda kahvede Edirneli Yanaki zimmînin nakli “devletlü Saîd Paşa hâzretleri Edirne’de reâyâlara memleket içinde bârgîr süvâr olmalarına yasak etmiş. Hiç dışaruda bârgîre binmek yasak olur mu? Âher memleketden gelen yolcu reâyâlar ne yap-sunlar bilmem. Birtakım etrâfı haydûd zabt etmiş ana bakınmaz-lar da böyle şeyleri yasak ederler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[899] Silivri Kapısı’nın hâricinde kahveci Bekir, yağlıkcı Hâfız ile birbirlerine nakilleri “Ermeni tâifesinin ekserîsi şapka giyüb Frenk olmağa başladı, bunlara bilmem ne oldu. Ermeni milleti İstanbul’a geldiği vakit ehl-i İslâm’ın ayak yemenisini silmek içün gelmiştir, şimdi herbirisi mesâlihât-ı cesîmede istihdâm olunuyorlar. Millet-i merkûmenin ellerinde bir tutmak olsa yapmayacakları yokdur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Mayıs-Haziran 1842*

[900] Galata’da Karaköy İskeleyi’nin başında yüksek kahvede Yunan tebaasından simsâr Anastaş’ın refikleri Nikola ve Dimo nâm kapudanların birbirlerine nakilleri “bizim Mora’nın muârazası bitmeyecek. İstedikleri yerleri Devlet-i Aliyye vermiyor ve elçinin söylediği sohbet hiç kulaklarına girmemiş. Geçen sene elçinin yap-

* BOA, İ.DH., 3037 (7 Ca 1258 - 16 Haziran 1842).

dığı şeylere Mora ahâlîsi râzı olmuşlar idi, şimdi daha aksi şeyler çıkardılar, anlar istemekden geçmeyüb elbetde alacaklar. Ve İngiliz Devleti'nin inkırazına bir şey kalmadı. Çin ahâlîsiyle muhârebe ediyorlar, yüzbin İngiliz telef etmişler, üç de azîm şehirlerini almışlar. İngiliz bir kere külliye kalkacaktır, uç göstermeğe başladı" de-yu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[901] Kasımpaşa'da anbarların önünde kâlecilerin kahvesinde kâle-ci esnâfının nakli "lahmın her bir kıyyesi yüz on paraya alıyoruz, salata ve marula narh vermişler, bir paraya fûrûht ediyorlar, asıl fukarâyâ lüzûmu olan şeye bakmayub birtakım lüzûmsuz şeylere narh verirler" dediklerinde, kâleciler kethüdâsının cevâbı, "zahîre anbarı iki seneden berü boş duruyor, etmekçiler zahîreyi bulduğu mahalden mübâyaa ediyorlar, hiç böyle anbarların boş kalmasını düşünmüyorlar" de-yu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[902] Samatya'da iskelede soğancının karşusunda kahvede Yunanî tebaasından Balıkpazarı'nda mütemekkin Mihal kapudanın nakli "Mora'dan gelen gazeteleri okudum. Dürzî Dağı'nda olan Katolik Dürzîler bilmem nasıl olmuş, ayaklanmışlar yine gavgâ olmuş, yine gemiler ile Akka tarafına on beş bin asker gidecek, Arnabudluk'dan dahi sekiz bin mâhiyyelü asker geçmiş. Şimdilik bizim Mora'nın hücceti yokdur, bakalım nasıl olur" de-yu söylediği işidilmiş olduğu.

[903] Samatya İskeleyi'nde Hâcî'nin kahvesinde Ağaçkakanlı sar-râc İbrahim Ağa'nın nakli "Samatya civârına ihtisâb tebdîllerinin geldiği yokdur, bakkallar peynirin beher vakıyyesini dört guruşa fûrûht ediyorlar, sâir es'âr kezâlik, hiç havf etmiyorlar" de-yu söylemiş olduğu.

[904] Galata'da Kurşunlu Mahzen'de Yunanlı Limân Re'is'in odasında Nemçeli kapudan Niko'nun nakli "onaltı bin asker Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa hazretlerinin bu taraftan vâki' olan istizânına mebnî Berriyyetü's-Şam'da olan Dürzîler içün taraf-ı Dev-

let-i Aliyye'ye imdâd etmek üzere asker gönderdiğini İngiliz elçisi haber alarak Londura'ya acele posta çıkarmış ve Mısırlu'nın ol havâliden ihrâcına haylice zahmet çekülüb şimdi yine ol havâlîye Mısırlu'nın imdâd için gelmesi uygunsuz şeydir deyu İngiliz elçisi Bâb-ı Âlî'ye ifâde etmiş. Ve Dürzîleri tahrîke sebep İngilizlüler olduğundan şimdi Mısırlu imdâd için Berriyyetü's-Şam'a geldiğini istemezler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[905] Beşiktaş'da Safâzâde'nin dâmâdı Bekir Bey'in kendi sâhilhânesinde nakli "Tunus Vâlisi Aşkar Paşa'nın mâddelerini Devlet-i Aliyye'ye anlatıncaya kadar hayli çile çekdim, yine bana i'timâd etmeyüb me'mûrlar ta'yîn etdiler ise de mukaddem ifâde eylediğim gibi çıktı. Beni çağırdılar işte Aşkar Paşa'yı azledüb Kal'a-i Sultâniyye muhâfızı Sâib Paşa'yı nasb etdik ve sen dahi ol havâlîlere âgâh ve bilürsün, müşârünileyhin maiyyetine me'ınûr edeceğiz diyerek çok iltifat etdiler" deyu eyyâm-ı ömr ü ikbâl-i şevket-şâhâne'ye hayli duâ eylediği işidilmiş olduğu.

[906] Galata'da Kurşunlu Hân'da Aleksa tüccârın odasında Abacıbaşı Toma'nın nakli, mersûm Toma Filibe mütemekkinlerinden olub Filibe Metropolidi'yle beynlerinde olan bürûdet münâsebetiyle mersûm Dersââdet'e gelüb ve buradan Filibe'ye mektûb yazub birkaç nefer reâyâyı tahrîk ederek Metropolid-i mersûmun sû-i hâlini mübeyyin birkaç mühürlü arz-ı mahzar celb etmiş ve Rusyalu Zuhuraki'ye düşüb berâber Patrikhâne'ye gidüb arz-ı mahzarı verüb mersûmdan iştikâ etmiş ise de Patrikhâne tarafından tecessüs zımnında me'mûr ta'yîn olunarak mersûm Metropolid'in hüsn-i hâline arz-ı mahzar gelmiş ve azl etmemişler. "Lâkin, Metropolid'i bir iki yüz bin guruşdan çıkardım elbetde bu kadar akçe Patrik'e vermişdir ve bundan sonra yine kazâyı tahrîk ederim, mersûm Metropolid'i ve Bağcıvanoğlu Abacıbaşı ve Terzibaşayı ne yaparsam yaparım, azl etdiririm ve Masârifât Nâzırı efendi ile lakırdı edüb beni bir hizmetde konlanacağı va'd eyledi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[907] Beyoğlu'nda Taksim'de sıra kahvelerde Nemçe tüccârı Manolaki Logonbarbo'nun nakli "geçen Pencşenbe günü Baruthâne'de ziyâfet olub şevketlü efendimiz ve sâir vüzerâ-yı azâm cümlesi oraya gitmişler ise de ziyâfetden murâd Dürzîler için orada meşveret edecekler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[908] Asmaaltı'nda Peştemâlcı Hânı'nda Varnalı Dimitraki tâcirin odasında nakli "bir metropolid bir mansıba gitmek için iki üç yüzbin gurus Patrikhâne'ye rüşvet veriyor ve metropolidler dahi gitdiği mahallerde reâyâ fukarâsından verdiği akçenin birkaç katını alacağı der-kâr. Böyle olmadan ise metropolidlere hâlince beş bin üç bin gurus maâş i'tâsıyla aldıkları avâid taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye âid olsa Devlet-i Aliyye'ye pek çok menâfi' hâsıl olur ve bundan senvî bir yüzbin kîse hûsule gelür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[909] Beyoğlu'nda Tepebaşı'nda punçcu dükkânında Fransalı Mösvis tâcirin nakli "bir gün evvel dükkân-ı mezkûrda oturur idim, Firârî Ahmed Paşa'nın hekîmbaşısını geçerken lakırdı etdim ve Paşa'yı suâl ettiğimde, yirmi güne kadar gelecektir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[910] Beşiktaş'da cevâhirci Acı Kostandi kendi menzilinde nakli "Van tarafında olan Kürt tâifesinden Mahmûd Han ol havâlîlerde olan birkaç köyleri ihrâk ve çoluk çocuklarını helâk ve emvâllerini yağma ve garât etmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[911] Mahmûdpaşa Câmii içinde vâki' kahvede Fehim Efendi'nin dâmâdı Şâkir Ağa'nın nakli "günden güne râbıtasız gitmeye başladık, bunca vakittir iş yok, iltizâmât yok, bizim gibi âdemin hâli yine muncerr olacak, anınçün inkıraz bulmakdayız" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[912] Sultân Mehmed'de ipçi İbrahim'in dükkânında Bolu Sancâğı'na muzâf Çağa kasabası sâkinlerinden Osman Ağa'nın nakli "vilâyetden yeni geldim, hiçbir eğlenecek yer kalmadı. Tekâlîf için

karyelerimizi pek sıkıştırıyor, Şucâeddin Karyesi'nden haylice âdem Cenizlik'e nakl etdi, günden güne perîşân olmaktadır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[913] Avratpazarı'nda Ahmed Ağa'nın kahvesinde mahalle-i mez-bûr sâkinlerinden Tatar İbrahim Ağa ve Hüseyin Efendi'nin birbirlerine nakilleri "ahz ü i'tâlarda sağ olmak üzere esnâflardan birbirlerine kefîl isterlermiş, içlerinden biri iflâsa çıkar ise kefâlet edenlerden telef olan mâlî tahsîl edecekler. Bu husûsda ahz ü i'tâ pek güç oldu, lâkin kefâlet mâddesinde bir şey var açığa çıkarmıyorlar, bakalım nihâyeti ne olacak" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[914] Balıklı'da Ağaçaraltı'nda Vanlı Artin nâm papasın nakli "bizim vilâyetde yirmi âdem bir mahalle cem' olsa elbetde bir gü-rültü çıkarırlar, insanları itâatsizdir. Devlet-i Aliyye'ye reâyâ olmak büyük ni'metdir. Bazı mahallerde zulm var ise de düvel-i sâire reâyâsı olmaktan ise Devlet-i Aliyye'nin kelbi olmak efdâldir. Zîrâ Rusya muhârebesinde bazı ahmaklar Rusya Devleti tarafına tâbi' olub gitdiler, şimdi arzlarına ve kendülerine tesâhub edemiyorlar, çokdan pişmân oldular, lâkin fâide etmez. Sâye-i ihsân vâye-i hazret-i şâhâne'de ehl-i İslâm'ın ırzı ve kendüleri nasıl ise bizim ırzımızı ve kendümüzü öyle muhâfaza ediyorlar. Bizim Han Mahmûd bu kadar iltifât görüb geldi, şimdi memleketlerde zulm etmeğe başladı, bundan bu kadar gü-rültü zuhûr ediyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[915] Üsküdar'da Sultântepesi'nde kâin bakkal dükkânının önünde dükkân sahibi bakkalın nakli "bizim vilâyetimiz olan Nevşehir ahâlîsinin Ürgüb kazâsının ahâlîleriyle beynlerinde sözleri vâkî' olmuş. Ürgüb'ü kazâbaşı yapmak istemişler. Şu kazâlarda bulunan vücûhlar mevcûd oldukları hâlde fukarâ râhat etmez. Herkes memleketlerde zulm çokdur derler, Devlet-i Aliyyemizin zulme rızâ-yı şâhânesi yokdur, zulmü ancak vücûhlar ediyor. Şimdi her karyeden ikişer âdem gelmiş, arzuhal takdîm edecekler, bakalım nasıl olur" deyu söylediği işidilmiştir.

[916] Balıkpazarı'nda İbrahim Ağa'nın kahvesinde Beşiktaş kayıkçılarından Hasan'ın nakli "mukaddem bizim memleketlerden delikanlı olan âdemler tezkere alub Dersaâdet'e gelemesler idi, şimdi her iskelede otuz kırk nefer delikanlı mülâzım bekliyor. Memleketlerden tezkere almak kolay olmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Temmuz-Ağustos 1842*

[917] Galata'da Kurşunlu Hân'da kapunun ittisâlinde Nemçeli kapudanın nakli "Karadağ'da yetmiş bin kadar asker tehiye ve tedârik olunmuş ve Nemçe tarafından dahi yedi bin nefer asker gelmiş. Ve bu Karadağlıların tehiye eyledikleri ve Nemçe'nin dahi gönderdiği asker Paskalya'nın kırkıdan sonra Bosna'ya doğru hareket edeceklerini ol havâlî yerlüsinden biri bazı esbâba mebnî firâr edüb bu tarafa gelerek rivâyet etmiş. Ve Nemçeli İlçiç bâzergâna dahi mektûb gelmiş ve bu husûs gazetelere dahi tab' olunmuş olduğu ve Bosna'da üç paşa olup maiyyetinde dahi beş on bin mikdârı asker mevcûd olub, ol mikdâr asker ne yapacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[918] Ortaköy'de Câmî-i şerîf'in altında kâin kahvede sarrâf Kirhor zimmînin nakli "bir ahabbımız var Rusya'ya gidecek, bir pasaport istedim, acebâ ne vechile olur. Her ne kadar Rusya'ya giden geliyor ise de şimdilik mersûm oraya gitsün de ne vechile olur ise olsun ve kaç gurusı gider ise gitsün" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[919] Beyoğlu'nda İngiliz Konağı'nın civârında Yunan Kançılaryası hazînedârı İstefano Franka'nın nakli "Rumeli tarafında olan Mora hudûdunda on bin nefer asker mevcûd ise de şimdi beş altı bin nefer asker kadar yeni gitmek üzeredir. Ve Devlet-i Aliyye'nin ülkesinde dahi câsûsumuz vardır, dolaşır. Ve her ne kadar Yunan'ın

* BOA, İ.DH., 3202 (7 B 1258 - 14 Ağustos 1842).

kuvveti yoğise de düvel-i sâire imdâd edeceklerdir, az vakit zarfında bir yeni şey görünür” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[920] Yeniköy’de cevâhirci Kostaki kendi sâhilhânesinde nakli “Rusya’ya her ne kadar Ermeni gitmiş ise Logofet Bey Eflâk’dan pasaport aliverüb göndermiş ve hayli akçeler almış. Ve şimdi dahi papasları celb etmektedir, Patrik’i azl etdirilüb ve milletimizi dahi rahnedâr edecektir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[921] Sultân Bâyezid civârında Kadri Ağa’nın kahvesinde Bağdadî Abdullah Efendi’nin nakli “bizim vilâyetimize Süleymaniye derler, beher gün yirmi bin beşlik Bağdad vâlisine ve on bin beşlik Acem’e verirler. Eğer Bağdad tarafından bir zor görseler Acem bize imdâd eder deyu cevâb ederler. Bağdad cânibinden havf etmeseler Acem’e bir akçe vermezler. Rumeli tarafları gibi bizim taraflar da nizâma rabt olsa Devlet-i Aliyye üç yüz bin askere mâlik olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[922] Balkapanı’nda kahvede Arnabud Karyeli İngiliz tebaasından Petraki Menavic’in nakli “Asmaaltı’nda bir kimesneden işitdim. Dürzî Dağı için geçen gün Bâb-ı Âlî’de mahsûs şûrâ olmuş ve birkaç elçi dahi gelmiş. Ve Devlet-i Aliyye Dürzî Dağı’na kangı zâbiti ister ise anı nasb buyursun ve Dürzî Dağı ahâlîsinin istedikleri olmayub Devlet-i Aliyye tarafından kangısı tensîb buyurulur ise anın nasb olunması kararlaştırılmış” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[923] Sultân Bâyezid havlisinde Rumeli’nde Abdurrahman Paşa’nın tatarlarından Arnabud Bey’in nakli “dört yüz elli kîse akçe götürdüm, iki aydan berü edâsını alub gidemedim. Her gün kapu kethüdâsına söylerim, fermânlar çıkacak anları da berâber getir deyu meks eder. Evvelden ahşam gelsek işimizi görüb ertesi gün giderdik şimdi iki mâhdan berü bir edâyı alub gidemedik, İstanbul’un işi pek ağır olmuş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[924] Balıklı nâm mahalde kahvede Muradpaşa'da kâin çörekçi fırınında tablakâr Ahmet Ağa'nın nakli "Rumeli'nde Karadağlılar ayaklanmış diyorlar. Bu da Rusya'nın başı altından olmalı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[925] Beyoğlu'nda Asmalımescid civârında Tepebaşı'nda punçcu dükkânında Nemçe Kançılaryası yazıcısının nakli "Yunan Elçisi Mavrokordato Bâb-ı Âlî'ye geldiğinde pek çok iltifât ve ikrâm olunmuş ve yeniden muâhede ve taâhhütnâme icrâsını matlûb eylemiş ve Bâb-ı Âlî tarafından dahi müsâade olunacağı kendüsine ifâde kılınmış ise de şimdi geçen sene gelen elçi Zoğranos'un ma'rifetiyle olan inuâhede üzere icrâ kılınacaktır deyu elçi-i mûmâileyhe cevâb vermişler. Elçi-i mûmâileyhin ifâde ve iltimâsına muahharen müsâade olunmamak Fransalularının bu babda Bâb-ı Âlî'ye olan hafî ifâdelerinden neş'et etmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[926] Beyoğlu'nda muhterik olan İngiliz Konağı'nın civârında Yunan Kançılaryası'nın hazînedârı İstefano Franka'nın nakli "Avrupa'da maslahatlarını lâyıkiyla rü'yet ederler. Ve şimdi Avrupa'da bir şey dönüyor ammâ ne olacak kimse bilmez, bakalım ne vakit meydâna çıkar. Ve bu tarafdandan havfımız olmak cihetle Arınbudluk hudûdunda on bin nefer asker hâzırlanmış, şüphemiz var, belki ansızdan bir şey ederler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[927] Galata'da Havyar Hânî'nde Damaşkinos nâm Rusyalunun kendi odasında nakli "Eflâk'da birkaç kesân ilka-yı fesâd etmek için akçe tedârik eylemek üzere orta sanduğu vaz' ile Tomarade'ye kendi hemşehrilerinden akçe celbi için mektûb yazmış iseler de, Rusya zâbitânı tarafından mektûblar tutulub okumuşlar ve keyfiyet anlaşıldıkda mersûmânları nefy etmişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[928] Kutucu Hânî'nde İslimyeli abacı Koto'nun kendi odasında nakli "İslimye gümrüğü ve ihtisâbı kararlaşarak mukaddemâ alı-

nan bâc lağv olmuş ise de şimdi İslimye muhassılı vekîli Mustafa Bey beher top başında yirmialtı para ez-gayr gümrük ve ihtisâb-ı bâc nâmıyla akçe taleb eylemekde olduğunu esnâf-ı merkûme arz-ı mahzar ederek Bâb-ı Âlî'ye arzuhal takdîm edecekler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[929] Yeni Büyük Hân'da Goncagüloğlu sarrâf Sarkiz'in kendi odasında nakli "her ne kadar kumpanyaya dâhil olduk ise de yine beyhûdedir. Düvel-i ecnebiyyeye tâbî' olmayınca maslahatlarımızı lâıyıkıyla rü'yet edemeyiz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[930] Beşiktaş'ta İhlamur civârında Kuzma'nın bağçesinde olan kahvede Rum milleti mekteb hocasının nakli "mukaddem istediğimiz sınır ve mahallerin verilmesi ve vergüsünü ve tekâlîfini tamâmen edâ etmek üzere Dersaâdet'de mülk ve emlâk iştirâ olunmasına ruhsat i'tâsı ve Girid'den Yunan tarafına gidecek ve temekkün edecek olur ise muhâlefet olunmamak, Dersaâdet'de dahi Yunan hükmüne girmek taleb eden olur ise müdâhale kılınmamak husûslarını Yunan elçisi Bâb-ı Âlî'ye ifâde ve iltimâs etmiş ise de, bakalım mülâhaza edelim cevâbı verilmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[931] Beyoğlu'nda Ağa Câmii civârında Zuhuraki'nin yazıcısı kendi hânesinde nakli "Ermeni tâifesinden ba'zıları Rusya'ya gidüb pasaport almakda olduğundan, bunlara pasaport verilmeyerek, Rusya tarafına gidüb gelenleri dahi tard olunmasını ba-irâde-i seniyye taraf-ı eşref-i hazret-i sadâret-penâhîden Rusya kralına vâkî' olan inhâ ve iş'âra mebnî, o makûle Ermeni tâifesinin mukaddem bile aldıkları pasaportun geriye redd ve bundan sonra dahi verilmeyüb ve gelen Ermenilerin tard ve te'bîd olunması kral-ı müşârünileyh tarafına ve hükümeti olan mahallere emr neşr ve i'lân etmiş ve bu havâdis bu ayın yirminci günü Hocabey'den gelen vapur ile Rusya elçisi ve tüccârları tarafına yazılmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[932] Mısır tüccârlarından Tanaşaki Logato nâm tâcirin Beyoğlu'nda kâin kendi odasında nakli “Mora kralından a'zâ-yı meclis ve ahâlîsi müteneffir olub az vakit zarfında kralı telef edecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[933] Galata'da Karaköy karaolhânesinin karşusunda punçu dükkânında kapudan Nemçeli Drago'nun nakli “Nemçe kralı Karadağ'a yedi bin asker göndermiştir ve Karadağlılar dahi ayaklanmış ise de zâhırde Nemçe tarafında Katolik mezhebinde bulunan İslavanlar ile beynlerde mezheb nizâ'ından dolayı muhârebe edecekleri rivâyet olunmakta ise de bunların dimâğlarında başka fesâd olmalı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[934] Silivri Kapısı hâricinde çeşme başında kahvede Astarci Hân'ında sâkin Malatya tüccârlarından Mehmed Ağa ve Ömer Ağa'nın nakilleri “gümrükler zamm olalı Osmanlı mâlî bütün zarar ediyor. Tüccârlar Osmanlı emtiasını almayub Frenk mâlını alıyorlar, hem gümrükden çok fâide edüb götürdükleri mahallerde dahi çok kâr ediyorlar. Hâsılı tüccârlar Osmanlı emtiasından bütün ellerini çekdiler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[935] Arnabud Karyesi'nde Efendi Burnu'nda kahvede Ayvaz Ohannes zimmînin nakli “bizim Van sancâğı çok münbit mahallidir, lâkin Rusya vak'asından bu ana gelince Ekrâd tâifesinin zulmünden hiç râhatımız yoktur. Mahmûd Han dedikleri hâin vaktiyle ele girmiş iken salıverdiler, şimdi neler ediyor, köyleri tarumar edüb kal'aya kapatmış. Bu kadar zulmden fukarâların kimisi Acem'e ve kimisi Rusya'ya gidiyor, eğer böyle kalur ise ol tarafın reâyâsı Acem ile Rusya tarafına geçerler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[936] Sultân Bâyezid havlisinde Galata Gümrüğü'nde Çerkes Ahmed Ağa'nın nakli “geçen Ramazan-ı şerîf'den berü Çerkesler ile Rusya birkaç muhârebe ediyor. Otuz binden mütecâviz Kazakları kılıçdan geçirmişler, bir daha Çerkes ile Rusya muhârebe edemez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[937] Yeni Câmi-i şerîf’de başdaki kahvede Eflâk tüccârlarıyla Nemçeli Kostaki’nin nakli “Mora elçisi Mavrokordato gelmezden evvel Mora tüccârları çok yüksek lakırdılar söylerler idi, elçimiz geldikten sonra çok işler karışdırır derlerdi, şimdi elçi geleli ortalıkta hiçbir lakırdı yoktur. Moralılar anladığı bir şey söylese icrâsını edemeyecekler, eğer Devlet-i Aliyye ile muhârebe edecek olsalar baş edemezler, anın için da’vâlarından ferâgat eylediler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[938] Üsküdar’dan Dersaâdet’e gelür iken kayık derûnunda Üsküdarî esîrci Mehmed Efendi’nin nakli “Arab ve sâir esîrlerin Dersaâdet’e gelmemesi gümrüklerin ziyâde olmasındandır. Yüzdoksan gurus bu tarafda, üçyüz gurus Mısır’da, yüz gurus Trablus’da gümrük alıyorlar, üçyüz gurus dahi kumanya. Hâsılı, bir re’is-i Arabın Âsitâne-i Aliyye’ye gelmesi bin gurusâ bâliğ oluyor. Anınçün bu tarafa çok esîr gelmiyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[939] Samatya’ya giderken kayık derûnunda Ermeni Karabet ile sâir refîklerinin nakilleri “revgan-ı zeyt geçen hafta yedi gurusâ idi, şimdi altı gurusâ inmiş. Memâlik-i Mahrûse mahsûlâtı olan revgan-ı zeyt ve sâireleri Frenk zabt eyledi, onların yeddiyle fûrûht olduğuçün böyle gâlibçe bahâ ile satılmaktadır. Ve sâir Osmanlı emtiasına i’tibâr olunmayub Frenk emtiasına i’tibâr ediyorlar, bilmem evvelki âdemlerin akılları yok mudur” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[940] Sultân Bâyezid’da Filibe Pazarcık’ından Osman Efendi’nin nakli “ellialtı târihinde terzibaşı Delon zimmîyle elbise anbarına aba vermek için abanın beher topunu otuzar gurusâ fiyât-ı katî’ edüb senede rabt eyledik ve beher topu on zirâ’ olmak şartıyla mukâvele etdik. Târih-i mezkûrun senesi hitâmına gelince onbir bin altıyüzyetmiş top aba teslîm olunmuş. Şimdi hesâbımızın rû’yet olunmasını mutâlebe eyledikde teslîmâtımızdan başka yetmiş bin gurus matlûbumuz oluyor. Şimdi bize terzibaşı Delon türlü türlü rencide edüb hakkımızı ketm ve endâzesinden noksan getürüb he-

sâbımızı iç etmeye bakar. Bu kadar akçe hep bizim değildir, birtakım fukarânındır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[941] Galata’da Karaköy civârında karaolhânenin karşusunda kâin punçcu dükkânında Nemçeli Covanni, Nikoli ve İspéro ve İstemat nâm kapudanların nakilleri “bu günlerde li-ecli’l-ticâre Fransa tarafına gideceğiz. Ve ol taraftan avdet etdikde Karadağ’ın bandırasını çekeriz. Ve Karadağ’ın Bosna sınırına ve Sırb hudûduna kadar araba yolu yapılmaktadır ve şimdiye kadar hitâm olmak üzeredir. Ve Bosna civârında müceddeden ihdâs ve binâ olunan kal’a dahi şimdiye kadar tekmîl olmuştur. Ve az vakit zarfında me’mûldur ki bir yeni şey zuhûr eder. Ve oranın hükûmdârı bir metropolid olup Rusya ve Nemçe tarafından taç verilmekde ve nişân ve kılıç dahi düvel-i sâire tarafından i’tâ olunmakta ve bunların meclisi milletin en büyükleri on iki a’zâdan mürekkeb ve güzîde ve tüvânâ yetmiş bin askeri olup, hâsılı bunların ifâdesinden anlaşılan ve yolların ta’mîrinden müstebân olan bunlar Bosna ve sâire tasallut ve ilka-yı fesâd edecekler” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[944] Galata’da Pencşenbe Pazarı’nda Bolvani bâzergânın binâ eylediği küçük hânda Fransa tüccârlarından Falsipolon bâzergânın kendi odasında nakli “Cebel-i Dürzî için bu def’a Beyrut’a giden me’mûr ol taraf ahvâlini tahkîk ve tecessüs etdikden sonra Mısır’a gitmiş. Galibâ Mısır tarafından imdâd isteyecektir, bakalım bu def’a gelecek vapur ile ne havâdis zuhûr eder. Devlet-i Aliyye beyhûde asker ve hazîne telef eder, oraları henüz bir devlet hükûmüne girmemiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[943] Evkâf-ı hümayûn ketebesinden Sâlih Efendi’nin Aksaray’dan Bâyezid’a gelince yol üzerinde nakli “kayıkçı tâifesi kendi hâllerini istid’â eylemiş iseler de merkûmları töhmetli düşürülerek ve iftirâ ederek vaz’-ı pranka etmişler. Ve merkûmların istid’âları iki çifteden onaltı guruş ve bir çifteden dahi onaltı guruş taleb olunduğundan siyâk tutulmamasından ibâret ise de bunlar hiç pa-

ra vermeyecekler diyerek vaz'-ı pranka olunmuş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[944] Yıldız Hânı'nda hâlik Hoca Anastas bâzergânın odasında Hazer zimmînin nakli "alacaklarımızı ve vereceklerimizi alub veremiyoruz ve cemî' esnâfın dahi hâli böyle olub Tanzîmât-ı Hayriyye oldukça giderek cümle esnâf perîşân olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Ağustos 1842*

[945] Tırnovalı keşiş Alayboz nâm râhibin nakli "bir sene mukaddem Mora'dan gelmiş olub ol vakit Rumeli Bulgarlarını tahrik etmek zımnında Mora'dan Yanbolu ve Filibe ve Bosna ve Yan-ya taraflarına ve Eflâk ve Tuna sevâhiline mahsûsen âdemler ihrâc olmuştur. Ve muhrikler Mora tarafından Rumeli taraflarında bulunan metropolidlere tevcih ile gitmişler ve metropolidlerde berrâber ve birlikdedirler. Ve Dersaâdet'de Patrikhâne'de olan metropolidlerin ba'zısı, Rumeli'de olanlardan dahi ba'zıları vatan-ı asliyyeleri Mora'dır, ve'l-hâletü hâzihi Mora kralı tarafından maâş alurlar ve bunlar ise dâimâ Rumeli Bulgarlarına fesâd ilka ederler ve asıl muhrik ve müfsid bunlardır. Ve mukaddemâ Mora mâddesinde asıl menba'-ı fesâd olan bu metropolidlerin yine cinsinden olub şimdi dahi mukaddemki gibi ifsâda çalışmakda iseler de mukaddem ve şimdi dahi Bulgarların aslen ve kat'iyyen haberleri yoktur. Ve Rum mâddesi ibtidâları ne vechile olub, ya'nî mukaddem her tarafa ne sûretle ilka-yi fesâda niyyet ederek ne vechile tertib etmişler ise, anın bi-aynihâ şimdi icrâsına kalkmış oldukları ve bu metropolidler ise kendülerinin taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye sıdk ve istikâmetlerini bildirmek zımnında Bulgarlardan emniyetsizlik göstermekde olub ve bundan murâdları Bulgarlardan adem-i emniyetlerini irâe sırasında kendülerinin sıdk ve istikâmetlerini meydâna koyarak kesb-i nüfûs ederek diledikleri gibi

Bulgarları ifsâd ve tahrîk etmekden ibaretdir. Ve şimdilerde dahi Bulgarlara Bulgarca okutmayub, kendülerinin murâdları hâsıl olmağa medâr olmak için birtakım târihler te'lîf ile her tarafa gön-dermişler ve Bulgarların kendi kitâblarını kaldırub Rûmîce kitâblar vermişler, ancak bu kitâblardan be-heme-hâl anlar tebaiyyete mahbûriyyet hâsıl etdirecekleri ve Bulgarlar ise Devlet-i Aliyye'nin reâyâsı olub bir vechile böyle uygunsuzluğa ibtidâr etmezler. Ve akdemce ba'zı mahallerde biraz fesâd olmuş ise de yine bunların kendi içlerinden ve kendi âdemlerinden neş'et etmiştir. Ve husûsiyle Tanzîmât-ı Hayriyye iktizâsınca her taraf reâyânın mukaddemki görmüş olduğu taadiyâtдан vâreste ve rehâ olarak refâh ve râhatları yerindedir, ammâ bu metropolidler ise asıl Morali olub bir vechle taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye sâdık olamayub, dâimâ hıyânetliğe çalışub ve mücerred kendülerinin husûl-i emniyyetleri zımnında reâyâ-yı Devlet-i Aliyye'yi dâimâ tahrîk ve ifsâdına hali olmayacakları der-kâr. Ve böyle olduğu takdirce Bulgarların kiliselerini tefrîk ve Bulgarca kitâb okumağa tenbîh ve papaslar ve metre[po]lidleri dahi yine Bulgarların içlerinden olub birbirlerine kefil olarak ve milletini dahi kufelâya rabt ile birkaç Bulgar metropolidleri Patrikhâne'ye konduğu hâlde ortadan fesâd kalkar" deyu söylemiş olduğu.

[946] Galata'da Zincirli Hân'da Linardi Izkota nâm tüccârın nakli "Sırb Beyi Devlet-i Aliyye ile bozuşmuşlardır ve Nemçe'den beşbin kunpara akçesiyle almış ve bugünlerde bir fesâdı olduğunu Viddin Müşîri Hüseyin Paşa hazretleri Bâb-ı Âlî'ye yazmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[947] Ortaköy'de Fransa Devleti'ne tâbi' Monsöfrusa'nın nakli "Bolu kazâsının birkaç mahallinde hastalık zuhûr eylediğini ol tarafda olan ahhâblarımızdan gelen kâğıdlarda beyân etmişler. Ve mahall-i mezkûr İslâmbol'a karîb ve diğer tarafı dahi Akçahisar olub Akdeniz'de ve bir tarafı dahi Bartın olub Karadeniz demek olacağından korkulur ki buralarına dahi hastalık sirâyet eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[948] Baltalimanı'nda kalafat mahallinin önündeki kahvede yerlülerden meyhâneci Andon'un nakli "Baltalimanı'nda kâin leb-i deryâda vâki' ikibin zirâ' fırın arsası mutasarrıfları Rum vak'asında Rusya'ya gidüp hâlik olmuşlar ve hiç kimesneleri dahi olmayub işbu mahaller mahlûl ve Devlet-i Aliyye'ye âid ise de Yeniköy'de Yanni kalfa ve Ergiri kalfa, mahall-i mezkûr bizim mülkümüzdür diyerek ol mahalleri kalafat yeri yapıdırub, kalafat olan kayık ve sâireden külliyyetli ücret almakda olduklarından ve bir kaç seneden sonra oralarını fûrûht edecekler. Hâlbuki mersûmların hiçbir alub verecekleri olmayub, mahall-i mezkûr külliyyen mahlûl olub ve mutasarrıfları Rusya'ya firâr eyledikleri vakit hâlik olmuşlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[949] İstinye'de mütemekkin meygedeci Andon'un kahve önünde nakli "İstinye'de kâin etmekçi fırınının sâhibleri Rum vak'asında Rusya'ya firâr edüb hâlik olmuşlar ve hiçbir kimesneleri olmayub fırın-ı mezbûr münhedim olarak arsa-yı hâliye oldu. Ve bundan beş on sene mukaddem Yanni kalfa ve Egiri kalfa zuhûra gelüb, bu mahallerin mülkü bizimdir, firâr edenler gedik sâhibleri idi diyerek fırın-ı mezkûrun arsasını kalafat mahalli edüb beher çekilen kayıktan ellişer gurus ahz ediyorlar. Bu mahalde altmış seneden berü mütemekkin ederim, hiç bu misillü âdemler görmedim, şimdi bunlar fırını zabt eylediler deyu söylediği işidilmiş olduğu. *sehve mebnî Baltalimanı tahrîr olunmuş ise de İstinye'de kâin olduğu.*

[950] Asmaaltı'nda Çukur Hân'da Girid hânedânından Vahîd Bey'in nakli "ben Girid hânedânından olub bundan akdem Girid cezîresi Mehmed Ali Paşa idâresinde iken Girid müşîri Paşa bana nefsâniyyet ederek tazyîk etmiş olduğundan Girid cezîresini terk ederek bir buçuk sene mukaddem Dersââdet'e geldim ve şimdi hân köşelerinde sürünüyorum" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[951] Galâta'da Balıkpazarı'nda Nemçe tüccârlarından İlçiç bâzergânın kendü odasında nakli "Karadağ tarafından gelen mek-

tûblarımız ve gazetelerde yazılan, Karadağlılar Niksic (Nikşik) tarafında olan Paşa ile muhârebe ederek Graok Glabuk (?) çölünü zabt ve teshîr etmişler ve ol havâlî reâyâsına Nemçe tarafından esliha ve zahîre verilerek anları dahi kendüye celb etmiş. Ve her ne kadar Karadağlılar muhârebe etmekde ise de Nemçe'nin tahrîkiyle olub, hâsılı Filibe'ye kadar muhârebe edecekler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[952] Fener'de deniz kenarında Kiremid Mahallesi mütemekkinlerinden Moravî Yanko'nun nakli "şimdiki vakitte Rum milleti gâyet serbestileri var, zâbitân tarafından hiç bir şey söyledikleri yoktur. Herkes sâye-i hazret-i şâhânede zevk ü safâlarında. Eğer mukaddemleri böyle olaydı, Mora ahâlîsi bu kadar muhârebe edüb telef olmayub Devlet-i Aliyye'nin reâyâsı olurdu" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[953] Galata'da Balıkpazarı'nda Mösyö Lofindi'nin mağazasının karşusunda Fransa tüccârlarından Mösyö Vatir bâzergânın nakli "Kal'a-yı Sultâniye'ye İngiltere donanmasından üç anbarlı iki kıt'a sefinesi geldiği istihbâr kılınmış ve Fransa Devleti'nin donanması dahi bu günlerde mahall-i mezkûra gelecektir. Ve İngiltere Devleti'nin kûsûr donanması dahi bugünlerde Kal'a-i Sultâniyye tarafına gelmesi me'mûldur. Bu vechile devlet-i müşârünileyhumânın donanması tecemmu' edüb iktizâ eylediği hâlde Dersaâdet'e de gelecektir. Ve bu donanmaların gelmelerinden murâd Devlet-i Aliyye ile İranlıların muhârebesi olub, bu takdîrde Rusya Devleti'nin donanmasının Dersaâdet'e gelmesi mülâhaza olunarak, anıncün devlet-i müşârünileyhumâ dahi donanmalarını hâzır ve müheyyâ edüb getüreceklerdir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[954] Kurşunlu Mahzen'de İngilterelü İspiraki nâm tüccârın kendi mağazasında nakli "Acem Şâhı yirmibeşbin askeri bi'l-istishâb Bâyezid tarafına gelmiş ve taraf-ı Devlet-i Aliyye'den henüz külli yetlü asker ihrâc olmayub, fakat tertîb olunan beş on bin askerden ibâretidir. Ve mukaddemâ Acem ile Rusya sulh olduklarında birbir-

lerine iktizâ eylediği hâlde yirmibeşbin asker imdâd etmek mukâvele ve taahhüd olunmuş ise de acebâ bu taahhüdün üzerine tarafeyn dururlar mı bilmem” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[955] Beyoğlu’nda Mösyö Bilon bâzergânın ortağı Dimitraki nâm tüccârın nakli “Dersaâdet’de ve Memâlik-i Mahrûse’de ne kadar Acem metâ’ı ve mâlî var ise olduğu mahallde tevkîf olunarak tüccârlara olan deynlerini ve gümrüğe olan borçlarını tamâmen edâ etmedikçe bir tarafa saliverilmemesi her tarafa taraf-ı Devlet-i Aliyye’den tenbîh ve te’kîd olmuştur. Çünkü Acemler bu zikr olunan borçlarını vermeksizin mâllarını alub firâr edecekleri me’mûldur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[956] Fener’de Acı Panayona’nın dâmâdı Todori nâm tüccârın nakli “Belgrad tarafından gelen kesânlardan şu vechile istihbâr kılınmıştır ki, Sırbular hırsızlıkla hudûd başlarından birtakım mahaller zabt ve teshîr etmişlerdir ve bu ise hırsızlıkla zabt olunmuştur, Devlet-i Aliyye kanûnen gerüye alır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[957] İslimyeli Dobra Celasko’nun Balkapanı’nda kendi odasında nakli “İslimye Fabrika Nâzırı Mustafa Bey beher zirâ’ çukayı onsekiz gurus fiyatla ellibin zirâ’ çukaya taahhüd etmiş ise de şimdiye kadar fakat bir sekizbin zirâ’ i’ mâl etdirebilmiş ve sarrâfâna olan ikiyüzbin gurus düyûnunu mîrî akçesinden göndermiş ve iktizâ eder ise yine sarrâfdan akçe alurum demiş ise de şimdi sarrâfı dahi bir akçe vermiyor. Ve İslimye mukâtaasını iltizâm etmek üzere ahâlîsinden arz-ı mahzar alub mukâtaa-ı mezkûreyi Vidin müşîri hazretlerinden ikiyüzbin gurus almış ve muahharen dahi müşîr-i müşârü-nileyh tarafından Tırnova kaimmakamı İsmail Ağa gelüb mukâtaa-ı mezkûreyi parça parça ahâlîsine iltizâm etmiş ve Mustafa Bey fakat bir fabrika nezâretiyle kalmış ve mukaddem Dobruca taraflarından mukâvele olunmuş olan çuka yapağısını mukaddem mîrî parasından ikiyüzbin gurus sarrâfına göndermiş idüğinden şimdi akçe dahi bulamayub yapağıları alamamış ve mukaddem onsekiz

guruşa tahhüd ettiği çukanın zirâ'ı yirmi guruşu geçmiştir. Hâsılı Mustafa Bey'in hâli perîşândır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[958] Havyar Hânı'nda Rusya tüccârlarından Yuvanni Kozmanov nâm tüccârın nakli "Acem mâddesini İngiltere elçisi üzerine almış ve iki tarafı dahi sulh ederim demiş ise de bundan murâdı yine ara yerde bir şey kapacaktır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[959] Beyoğlu'nda Doğruyol'da Nemçe tüccârlarından Senyor Petro nâm tâcirin nakli "Sırb'da el-hâletü hâzihi pek çok fesâd vardır ve bu Sırbıları Rusya veyâhûd Nemçeli mi tahrîk eder bilmem. Hâsılı pek fenâ uygunsuzlanmağa başladılar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[960] Arnavudköyü'nde Niko nâm tâcirin nakli "Cebel-i Dürzîle-rin henüz mâddesi bitmemiş. Şimdi bir kaç sefâin-i hümayûn Ak-deniz taraflarına gidecektir. Galibâ Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa hazretleri dahi biraz asker gönderecek. Ve Akka taraflarında dahi İngilizlülerin biraz ilişkileri olduğundan vâli-i müşârünileyh tarafından asker ihrâcı lâzım gelmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[961] Tarabya'da dere içinde punçu dükkânında Moralı kapudan Yanni Koca'nın nakli ben fi'l-asl Mora askerilerinden olub me'mûriyyetle Rumeli hudûduna gidüb orada dört mâh kadar iskân ederek şimdi Dersââdet'e geldim. Ve Yunan Devleti'nin masârifâtı çokca ve vâridâtı az olub düvel-i sâire tarafından i'âne ve himmet talep etmekte. Ya'nî Mora'ya karîb ba'zı mahalleri düvel-i ecnebiyyenin i'ânesiyle zabt etmeğe bir tarîk arayub, bu husûsa i'âne eylemeleri için düvel-i sâire tarafına dâimâ iltimâs etmekte ise de Fransa ve Nemçe tarafından bu husûsa taahhüd olunmuş. Ve Yunan tarafından dahi Rum cânibinin bazı mahallerine câsûs gönderilmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[962] Yeniköy'de Vetrizi Paskal nâm zimmî kalpakçı Hristaki tüccârın hânesinde nakli "Eflâk Beyi'ni ahâlîsi istememiş ve üzerleri-

ne hücum etmişler. Ve bu mâtdeyi tahkîk zımnında Rusya tarafından me'mûr ta'yîn olunmuş. Ve muahharen taraf-ı Devlet-i Aliyye'den dahi me'mûr gitmiş ise de Eflâk Beyi Nemçe'ye firâr etmiş. Eğer bu mâtde taraf-ı Devlet-i Aliyye'den önü alınub tesviye olunmadığı hâlde Eflâk ahâlisi bütün bütün Rusya'ya tâbi' olacakları der-kârdır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[963] Beşiktaş'da kuyumcu Konstandi'nin kendi hânesinde Nemçeli Pavlıbeyoğlu birbirlerine nakli "bu Karadağlılar Rusya'ya tâbi' olup şimdi Nemçe tarafından bunlara i'âne ve mühimmât ve asker gönderirmiş. Nemçe'nin yalnız kendiliğinden olmayub çünkü Cebel-i Dürz İngilizlülük'nin hem mezhebi olup Dersaâdet'de ikâmet üzere olan Mîr Beşîr'i yine Cebel-i Dürz'e mîrbeşîr nasb olumasını İngiliz elçisi iltimâs etmiş ise de adem-i kabûlünden. Ve bu aralık Nemçe Devleti ile İngiltere Devleti'nin beynlerinde der-kâr olan dostlukları cihetiyle Nemçe Devleti'ne İngilterelülük'nin vâki' olan iltimâs ve ifâdesine mebnî Nemçe Devleti Karadağlıları bu husûsda i'âne etmesi İngilterelülük'nin başı altındandır" deyu söylediği işidilmiştir.

[964] Arnabudköyü'nde Akındıburnu'nda kapudan Konstandi'nin nakli "Ercifa'da (?) olan paşa ibtidâ Karadağlılar ile beynlerinde münâzaa vâki' olup Karadağlılar dahi anın üzerine Nemçe Devleti'nden i'âne taleb etdiklerinden gün begün Nemçe tarafından mühimmât ve asker gelmekdedir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Eylül 1842*

[965] Mahmûdpaşa civârında Fincâncılar'ın başında sâbık Basra vâlisinin oğlu Kadri Bey'in nakli "Acem'le Devlet-i Aliyye'nin seferi vardır. Bağdat eyâletine tâbi' Süleymaniye sancâğına Bağdat Vâlisi sâbık Ali Paşa tarafından bir Kürd paşası vâli nasb oluna-

* BOA, İ.DH., 3281 (7 Ş 1258 - 13 Eylül 1842).

rak, muaahharen zikr olunan Kürd paşasını azl edüb yerine âherini göndermiş olduğundan, mûmâileyh Kürd dahi Acem diyârına gidüb Acem Şâhı'nı tahrîk ederek biraz askerle Süleymaniye'ye gelüb basmışlar ise de Ali Paşa dahi Bağdad'da olan askeri bi'l-istishâb Süleymaniye'ye gelüb Acemleri oradan çıkarub ve başbuğlarını dahi tutub katl ü i'dâm etmiş ve bundan dolayı Acem Şâhı'nın canı sıkılıb bütün bütün sefer açmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[966] Havyar Hânı'nda İngiltere tüccârlarından Andonaki tâcirin nakli "Bağdad ile Acem hudûdunda olan birkaç kralı İranlular ale'l-gafle gelüb zabt etdiklerinden, Ali Paşa dahi biraz askerle gidüb İranluları çıkarub ve birazını dahi ahz ü girift ile katl ü helâk etmiş ve Dersaâdet'de mukîm İran elçisi İslâmbol'da olan bi'l-cümle İran tebaa ve tüccârlarını çağırub, bir mâha kadar Dersaâdet'de olan alacaklarınızı ve sâir umûr ve husûsâtınızı rü'yet edersiniz, zîrâ Devlet-i Aliyye ile seferimiz vardır, muhârebe edeceğiz ve bizler dahi İran'a gideceğiz demiş. Ve Bağdad Vâlisi sâbık Ali Paşa gerek İranluları ve gerek Bağdad ahâlîsini tahrîke kalkışmış, çünkü Bağdad'dan azlinden hoşnûd olmayub ve Bağdad ahâlîsine dahi başıbozuk elbisesi ilbâs etdirmiş, şu Bağdad'dan ne vechile olur ise olsun çıkmamasıyla ibkâsının tarîkine çalışmakda imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[967] Havyar Hânı'nda Yuvanni Mancilayoli nâm tüccârın nakli "Rusya'nın Hind ve Yeni Dünya ahâlîsini ifsâd ve tahrîk ederek İngilterelüler ile muhârebe etdireceği misillü be-heme-hâl bu İranluları dahi yalnız Ali Paşa'nın tahrîki olmayub, Rusya'nın dahi parmağı vardır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[968] Galata'da Zincirli Hân'ında Nardi İzkota nâm tüccârın nakli "Sırb Beyi Devlet-i Aliyye ile bozuşmuşlardır. Ve Nemçe'den beşbin kunpara akçesiyle almış ve bugünlerde bir fesâdı olduğunu Vidin Müşîri Hüseyin Paşa hazretleri Bâb-ı Âlî'ye yazmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[969] Galata'da Balıkpazarı'nda Nemçe tüccârlarından İlçiç bâ-zergânın kendi mağazasında nakli "Karadağlular ile Hersek Mu-tasarıfı Ali Paşa'nın muhârebesine dâir bugünlerde birşey işidil-memiş ise de bu def'a bir azîm muhârebe ederek müşârünileyhin zîr-i idâresinde olan bazı yerlerden mahall zabt etmiş oldukları"bu def'a ol tarafda olan âdemimiz tarafından gelen mektûbda iş'âr olunmuş. Ve Nemçe Devleti dahi pek çok mühimmât ve asker gön-dermekde imiş" deyu söylemiş olduğu.

[970] Galata'da Çadircı Hânı'nda Lazari tüccârın kendi odasında nakli "Sırbuların cümlesi ayaklanmış ve civârında ve hudûdların-da kâin olan reâyâ-yı Devlet-i Aliyye'yi dahi tahrîk ve ilka-yı fesâd etmişler. Ve Bosna havâlîsine dahi muhrik âdemler gönderüb Bos-na ahâlîsini dahi tahrîk etmişler. Boşnaklar dahi Sırbular ile yek-cihet ve yek-dil olmuşlar ve az vakitde taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye is-yân edeceklerdir ve Bosna ahâlîsinin gerek İslâmı ve reâyâsı cüm-lesini Sırbular taraflarına celb etmişlerdir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[971] Havyar Hânı'nda İngiltere tüccârlarından Suzmancovanyo nâm tüccârın kendi odasında nakli "Acem Şâhı tarafından Dersaâ-det'de olan elçisine ve Bâb-ı Âlî tarafına bu def'a tahrîrâtı gelmiş. Dersaâdet'de olan bi'l-cümle tebaasını istemiş ve kendüsine aske-rinin lüzûmu olub ve pek çok tebaası dahi Dersaâdet'de bulunma-sıyla anların cümlesi İran tarafına gelsün deyu elçisi tarafına yaz-mıştır. Ve bu Acem ile Devlet-i Aliyye'nin muhârebesi kasıma ka-dar meks olunmuş ise de yine muhârebe edecekleri der-kârdır" de-yu söylediği işidilmiş olduğu.

[972] Beyoğlu'nda Doğruyol'da Yanni Petrakoki'nin kendi hâne-sinde nakli "İranlular şimdi iki fırka olub, bir fırkası Devlet-i Aliy-ye ile muhârebe edelim derler imiş ve diğér fırkası dahi Rusya ile muhârebe olsun deyü ısrâr etmekde imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[973] Beyoğlu'nda Tepebaşı'nda Istemat Veligozi bâzergânın kendi hânesinde nakli "Fransa Devleti'nin veliahdı oğlu arabadan düşüb hâlik olmuş deyu işidilmiş ise de bunun aslı olmayub Fransalılar el-hâletü hâzihi kralı bulunanın cümle familyasını kaldırub Amelkan (Amerikan) gibi oniki müntahab âdemleriyle maslahatlarını rü'yet edecekler olduklarından hâlik olan Fransa Devleti'nin oğlunu tesmîm etmişlerdir. Ve kral dahi hastadır ve anı dahi tesmîm etmişler ise de henüz ölmemiş ve hekîmler ise aslı yokdan sıskadırlar imiş. Bundan murâdları bu kralın familyasını kaldırub oniki müntahab âdemler ile Bonaport'un etvâr ü revişlerini kullanacaklardır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[974] Kurşunlu Mahzen'de Mikail nâm tüccârın kendi mağazasında nakli "Fransa ve İngiltere donanması cümlesi İzmir'e gelecek ve andan bakalım ne tarafa gidecekdir. Bu def'a gelen mektûblarımızda sahîhen yazılmışlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[975] Yağcı Hânı'nda kahvede İslimyeli tüccâr Dimitraki zimmînin nakli "Tuna tarafından gelürken Sofya cânibinde yüzelli mikdârı haydûd cem' olub geşt ü güzâr ediyorlar, köylere gelüb me'kûlât ve meşrûbâtları alub gidiyorlar, esnâ-yı râhdâ tüccâr ve sâir yolculara tesâdüf ederler ise emvâl ve eşyâsını garât edüb soyuyorlar. Bundan başka Rumeli taraflarında birşey yokdur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[976] Nûr-ı Osmaniye civârında kahvede celeb Yemandaki zimmînin nakli "Bosna mîrî ağnâmını Tekfurdağlı Ahmed Bey'e havâle eylemişler, o dahi Yenişehir kolunu Arnabudlara vermiş, anlar dahi işlerini görmeğe bakmayub geldikleri kurâ ve kasabalarda olan masârifâtlarının muhâsebelerini fukarâ ile lâyıkiyla rü'yet etmemişler. Şimdi her ne kadar kasaba ve kurâlarda vermedikleri masârifâtları var ise ahâlîleri hesâb ederek Dersaâdet'e isti'lâm edecekler. Bu makûle irtikâb eden kesânlar nihâyetinde böyle hacîl olur" deyü söylediği işidilmiş olduğu.

[977] Beyoğlu'nda Galatasaray'ının civârında Rusya tüccârlarından Yuvanni Kozmanov[un] kendi hânesinde nakli “Dürzîlerin ve ol tarafda olan Arnabud askerlerinin harekât ve bazı ahvâllerini tahkîk etmek zımnında Velipaşazâde Selîm Bey taraf-ı Devlet-i Aliyye'den me'mûr olarak akdemce ol tarafa gitmiş ve zikr olunan Dürzîlerin ahvâlini tahkîk ederek Bâb-ı Âlî'ye yazmış ve bunun için düvel-i ecnebî elçilerinden beş nefer elçi Ahkâm-ı Adliyye'de bulunarak elçiler, mutlaka Dürzîlere bir Hıristiyan zâbiti me'mûr olsun demişler ise de bu husûsu kabul etmemişler ve bu mâddeye dâir cevâb olarak gerek Serasker paşa hazretlerine ve gerek Selîm Bey'e bir gûne şey yazılmamış ve İngilterelüler ise dâimâ Dürzîlere tüfenk ve esliha ve sair gûne mühimmât vermekde ve birbirlerine dahi hafî âdemleri gidüb gelmekde olub, Roma'daki Papa düvel-i sâireye şu vechile yazmış ki, eğer Dürzîler tarafınızdan bir vechile yoluna konulmadığı hâlde tarafımızdan asker göndereyim ve orası dahi Sırb misillü başlı başına olsunlar dediğinden, mahzâ İngilterelünün bu kadar Dürzîlerin hakkında olan kil ü kalı ve murâd zikr olunan Papa'nın tertîb ve harekâtını tensîb ederek şu vechile olmasıçün ısrâr ediyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[978] Galata'da Kurşunlu Hân'da kapunun ittisâlinde olan dükânda Nemçe tebaasından kapudan Niko'nun nakli “Karadağlılar bu günlerde yine Niksic tarafında Devlet-i Aliyye askeriyle bir büyük muhârebe etmiş iseler de kangı tarafdand gâlib oldukları henüz anlaşılmamış ve bu kere gelecek posta ile anlaşılaçağı der-kâr-dır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[979] Fener'de satırcı Dimitraki'nin kendi hânesinde nakli “Ağ-nâm Müdîri Hüsâm Efendi satırcıları kaldırub ta'yîn ağnamlarını kendisi a'lâ olarak vermesine taahüd etmiş ise de muahharen taahüdü gibi veremeyüb kapudan paşa hazretleri dahi müdîr-i mû-mâileyhi nezdine celb ile ta'yînlerin taahüdü gibi vermediğinden dolayı haylice tekdîr etmiş, galibâ tebdîl olacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[980] Beyoğlu'nda Taksim'de Yunan tebaasından Yanni Petrekoka'nın nakli "Sâmî Paşa beş on güne kadar Mısır'a avdet edecek ise de yine bir karışıklık vardır, sâde boş değildir. Ve yirmibeşbin asker de hâzır ü müheyyâdır, Üsküdar'dan Anadolu taraflarına geçüb galibâ İran tarafına doğru gidecektir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[981] Kocamustafapaşa'da Arnabud'un kahvesinde İran tebaasından İbrahim'in nakli "bir taraftan elçimiz İran'a gidin deyu zor ediyor. Ahz ü i'tâmızdan bu kadar zimemâtımız vardır tahsîl olunmaz, birtakımı zimemâtını terk edüb gidiyorlar. Böyle İran'a gidin deyu bize zor etmelerine sebep Bağdad vâlisiyle Ekrâd tâifesinden Han Mahmûd'dur. Bağdad vâlisi o taraftan, Han Mahmûd bu taraftan karışdırub biraz yerleri urdılar, anınçün ordu çıkarmak icâb eylediğinden Bâyezid üzerine Acem ordu çıkardı. Devlet-i Aliyye'nin ordusu da gelüb karşusunda ikâmet etmektedir. Daha tarafeynden bir ağız otu yanmamış, bakalım nasıl olacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[982] Yenikapu'da Sandık Burnu'nda kahvede Galata'da Arab Câmi-i şerîfi'nde sâkin Trabzonî Hüseyin'in nakli "Galata tarafları pek tehlikeli oldu, ehl-i İslâm mahallâtı pek az kaldı, herkes akçe tama'ından nâşî Frenklere satdılar. Yeni Câmi Mahallesi'nde onbeş İslâm hânesi kalmadı, göz göre Efrenc tâifesi mülk sâhibi oluyor ve hiç bir kimesne tarafından bir şey söylemiyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[983] Kocamustafapaşa'da Arnabud'un kahvesinde Sultân Bâyezid civârında yazıcı Mustafa Efendi'nin nakli "Bağdad'dan tatar geldi. Necîb Paşa Musul'a girmiş ve Musul Vâlisi Mehmed Paşa karşı çıkub şimdi paşa-yı müşârünileyh Bağdad'a oturmuş. Ve İran Devleti ile muhârebe olacak diyorlar, tatarın nakline göre birşey yokdur" deyu ifâde eylediği işidilmiş olduğu.

[984] Bağçe Hânı'nda sâkin Manastır tüccârlarından Hasan Ağa'nın nakli "Manastır'a bu kadar asker gitdi, hiçbirşey yok, fa-

kat Mora ve Arnabudluk yakın olma münâsebetiyle belki bir şey zuhûr eder hulyâsıyla asker gönderilmiştir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Aralık 1842*

[985] Kapân-ı Dakîk’de Osman yazıcının kahvesinde Edirneli Anekli zimmînin nakli “ba’zı âdem kendi umûrundan hâric işde bulunduğundan akîbinde rezâleti mûcib olur şeyler zuhûr eder. Bizim Rum Patriki kapu oğlanı kâğıd haffâflığına başlamış, şunun bunun işini üzerine alub kalemleri ta’cîz edermiş. Sonra bu usûlde hareket etdiği Bâb-ı Âlî’den haber alınub Patrik tarafına yazmışlar kapu oğlanı bu misillü işlerde bulunuyor deyu. Böyle olmalı mıdır? Yani Dersaâdet’de buna mümâsil çok âdemler vardır, böyle husûslara irtikâb ederler. Zâbitân taraflarından bunların önü kesdirilse çok güzel şey olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[986] Kocamustafapaşa’da Topal Mustafa’nın kahvesinde Mîrâhûr Mahallesi sâkinlerinden yorgancı Arif Ağa’nın nakli “şimdi nân-ı azîz fırancılardan fark olmaz. Böyle kalacak diyorlar. Bir vakit siyah etmek çıkardı, el-hamdülillâhi teâlâ sâye-i şâhâne’de şimdi nân-ı azîz pek hass çıkıyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[987] Yedikule hâricinde çeşme civârında kâin kahvede Edirnekapulu yağ simsârı Apostol’un nakli “bizim dellâl esnâfını kumpanya yapacaklar idi, şimdi hâli üzere kaldı. Eğer kumpanya olur ise gümrükden bir şey kaçmaz, çok fâidesi olur” deyu söylemiş olduğu.

[988] Samatya’da Altunoluk meygedesinde Vefa Meydânı’nda çilingir Hambar zimmînin oğlunun nakli “Yunan Devleti tarafından pasaporta kâğıdı aldım. Bana pasaportu bırak diyorlar, bir de harc kâğıdı aldım, pasaportu sakladım” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

* BOA, İ.DH., 3509 (4 Z 1258 - 6 Ocak 1843).

[989] Karaköy'de karaolhâneye muttasıl meyhâneler içinde yeni punçcu dükkânında Beyoğlu'nda mütemekkin Fransalı tüccâr Marko'nun nakli "ortalıkda bir şey var daha meydâna çıkmadı ve kimsenin aklı erecek şey değildir. Evvelden bazı esrâr olan maslahatları gazetelere yazarlar idi haber alurdık, şimdi anı da men' etdiler, yalnız mektûblar ile haber alırız. Bu hafta arasında Fransa'dan bir dostum geldi, anın sözüne bakarsak Fransız'ın büyük gavga tedâriki var imiş, eğer sahîh ise elbetde bir taraf ile muhârebesi olmalı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[990] Irgâdpazarı'nda Karabet zimmînin kahvesinde Kara Mustafa Paşa Medresesi'nde talebeden Geyveli Efendi'nin refiklerine nakli "ufak para çekildi idi, yine meydâna çıkdı. Mukaddemleri ufak parayı toplayub Boğdan taraflarına getirirler idi, şimdi altunları toplayub gönderiyorlar. İstanbul'da altun bırakmadılar, Darbhâne-i Âmire'de dahi kesildiği yokdur, ma'den gelmiyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[991] Sultân Bâyezid Hamâmı'nın ittisâlinde yüksek kahvede İran Devleti tebaasından Mehmed Efendi'nin nakli "bizim Dersâdet'de bulunan tüccârlarımız şimdiki elçiyi istemeyiz deyu devletleri tarafına yazmışlar. Dört mâha kadar başka elçi gönderirseniz febihâ, eğer göndermez iseniz Devlet-i Aliyye'ye tâbi' oluruz demişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[992] Samatya hâricinde Topuz'un kahvesinde çarşuda terziler sokağında Samatyavî terzi Ali'nin refikine nakli "şu giden âdemi gördün mü? Ecnâs için tebdîldir. Birkaç sarrâf bunlara ubûdiyyet veriyor tuttuğun altunları bana getirsin deyu, merkûm dahi topladığı altunu getirüb, ba'zısını kesüb, ba'zısını tamâmına âher yere sürüb haylice kâr ediyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[993] Galata'da punçcu dükkânında Kireç Kapusu'nda mütemekkin Rusyalı kapudan Dimitri'nin nakli "Sırbaların mâddesi daha eyice yatmamış. Rusya Devleti Petropol'den bir ceneral gönder-

miş, Sırb'ın ahâlîsini toplayub, Mihal Bey'in azline sebep nedir deyu suâl edecek imiş. Anlaşılan Miloş Bey'in oğlunu yine Rusya Devleti Sırblulara bey etdirdecekmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[994] Arnabud Karyesi'nde Nemçeli Kostanti kapudanın kendi menzilinde nakli "Sırb mâddesinden ahâlîsine bizim Nemçe kralı da'vâcılık ediyor imiş. Ne sebebden dolayı Miloş'un oğlunu değiştirmişler deyu Sırb'da olan elçisini getürtmüş, bunların muârazalarının sebebi ne olub ve niçün değiştirdiklerini tahkîk edecekmiş. Bakalım Miloş'un oğlu etrâfını kavice tutdu, yine bey olur mu" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[995] Arnabud Karyesi'nde Şâkir Ağa'nın kahvesinde karye-i mezkûr mütemekkinlerinden ve İngiltere Devleti tebaasından Petraki Manoviç'in nakli "redîf askeri her ne kadar var ise bir çâryekine ruhsat vermişler, silâhlarıyla mâhiyyelerini verüb memleketlerine gönderiyorlar. Bu tertîbi her kim etmiş ise pek güzeldir, bunlar gitdikden sonra yeniden acemîleri gelüb bir sene ta'lîm edüb anlara dahi ruhsat verüb başkalarını getürecek imişler. Az vakitte Memâlik-i Mahrûse bütün bütün muallim olur ve hem de Devlet-i Aliyye'nin hazîne-i celîlesine menâfi'-i külliye olur. Eğer bir taraftan bir şey zuhûr eder ise kangı taraftan olsa muallim asker hâzır bulunacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[996] Yağcı Toma'nın odasında Samatyalı Lasbiyos nâm hekîmin nakli "mukaddemleri güzelce havâdisler işidilmişidi, İngiliz Çin Maçın ile şurûtlarını bağlamış deyu. Benim anladığıma göre Çinlüler İngilize dayanmışlar, tekrâr İngilizlüye iş açıldı" deyu söylediği işidilmişdir.

[997] Boyacı Karyesi'nde yüksek kahvede Yunan tebaasından Yanni kapudanın nakli "bundan akdem Fransa Devleti memleketin etrafını sur içine alrnağa niyyet etmiş idi, sonra men' oldu. Şimdi pek acele kal'a inşâ etmeğe başlamış ve etrafdan mühimmât te-

dârikinde imiş. Elbetde tehî değildir, bunun yine bir oyunu olmalı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[998] Arnabud Karyesi’nde Akındıburnu’nda punçcu dükkânında karye-i mezkûr mütemekkinlerinden İngilizli Petraki’nin nakli “İngiliz Devleti Çin Maçın ile baş edemez, beyhûde masârif ediyor derler idi. Bak nasıl alt eyledi ve bu kadar milyon akçe aldı. Bundan sonra İngiliz daha parlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[999] Ortaköy’de câmi altında başdaki kahvede Kemeraltı’nda mumcu Hazedon’un nakli “bir Acem ile sohbet etdik. Devlet-i Aliyye ile muhârebelerinin men’ olduğunu söyledi. Rusya elçisiyle sâir elçiler. Devlet-i Aliyye’nin askeriyle İran Devleti’nin askerini gerü çevirmişler ve beynlerini bulmuşlar ve Rusya tarafından mahsûs âdem gelüb husûs-ı mezkûru men’ etmiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1000] Arnabud Karyesi’nde Akındıburnu’nda Şâkir Ağa’nın kahvesinde Arnabud Karyesi’nde mütemekkin İngilizli Petraki Manoviç’in nakli “Devlet-i Aliyye’den Sırb ahâlîsi kendülerini kurtardılar. Rusya Devleti ne kadar eyice işler yaptı, Sırb toprağında dokuz bin mikdârı ehl-i İslâm askeri var idi, dışarı çıkartdı, bundan sonra Sırblular sağlandı. Devlet-i Aliyye Miloş Bey’in oğlundan asker bile matlûb etseler verir idi, ahâlî-i merkûme bunu tefekkür edüb Rusya Devleti tarafına düşüb istedikleri gibi yaptılar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1001] Kahve-i mezkûrda Arnabud Karyesi’nde mütemekkin Nemçeli Kostaki’nin nakli “bu günlerde Bükreş tarafları da Sırb gibi olacaktır. Bâb-ı Âlî’ye Rusya Devleti Eflâk taraflarını taht-ı râbitaya idhâl buyursunlar deyu haber göndermiş. Ve Rusya Devleti’nin bir büyük cenerali istifâ edüb Eflâk toprağına göndermiş, ol tarafda yerlü gibi olmuş. Şimdi o ceneralin o tarafda zâbit olmasını istemiş, Bükreş Boyarları da Dıragiç nâm Boyar’ın bey olmasını matlûb ederlermiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1002] Yağcı Hânı'nda mütemekkin Tırnova'dan yeni gelen kazgancı Nikola'nın nakli "bundan akdem Dersaâdet'e geldikde bir Frenk bulub Darbhâne-i Âmire'den bana üç bin vakıyye külçe nuhâs beher vakıyyesini onar guruşa aliverdi, kırkar para da Frenk'e verdim, haylice akçe kazandım. Bakalım Frenk'i yine bulur isem beş bin vakıyye dahi alacağım, zîrâ başka âdem yeddiyle alınmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1003] Nûr-ı Osmaniye'de börekçinin üzerinde olan kahvede Balkapanı'nda İslimye'de çuka fabrikasında Tovos Todori'nin nakli "İzmir gazetelerinde yazmışlar ki ba'del-îd hayli azl ve nasb olacak deyu, aslı çıkmadı. Bir de Çinlüler ile İngilizlülerin muhârebesi bitmiş ve İngiliz Çinlü'nin haylice memleketlerini zabt etmiş ve beş yüz bin milyon akçe dahi almış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1004] Galata'da Zincirli Hân'da Yunan tebaasından Dimitraki İskanarmiya nâm tüccârın nakli "Fransa Devleti'nin Cezayir'de Arablarla olan muhârebesinde haylice askeri telef olmuş olduğundan orasını bir usûle koymak üzere bu def'a devlet-i müşârûnileyhâ'nın büyük oğlu oraya ve Amerikan ile İngiltere Devleti'nin muhârebeleri olub akdemce beş altı mâh kadar tevkîf olunmuşidi, şimdi vakt-i mezbûr dühûl etmiş idiğünden yine bir sulh etmek üzere küçük oğlunu dahi Amerikan tarafına göndermişdir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1005] Beyoğlu'nda kendi hânesinde sâbıksâbık Malkrid nâm râhi-bin nakli "Yunan tebaasından İstemat nâm şahıs Girid cezîresinde bundan akdem vukû' bulan ihtilâlde yetmiş beş bin guruşlık barut ve tüfenk fûrûht ve akçe yerine revgan-ı sâde vermek üzere cezîre-i mezbûrda kâin Anatolikoz reaya ve ahâlisiyle mukâvele ve kontorato etmiş ise de ol vakit ihtilâl sebebiyle bir şey alamayub bu def'a mukâveleleri vechile yağ veyâhûd akçesini taleb etmiş olduğundan irâde-i muhâlefet etmekde olduklarına mebnî şimdi bir hüsn-i sûrete koyub tahsîline çalışmakda imiş. Halbûki bu akçe Devlet-i Aliyye'nin hazînesine âid ve hakkı idüğü der-kârdır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1006] Kocamustafapaşa'da kâin Arnabud'un kahvesinde iksirci Agob'un nakli "bizim Kayseriyye tarafından hemşehrilerimiz geldi, Ekrâd tâifelerinden dolayı sohbet etdik. Konya ve Ankara ve Bozok vâlileri Ekrâd-ı merkûmenin yollarını kesüb çevirmişler ve takım takım köylere taksîm etmişler. İnşallahu teâlâ zıll-ı zalil-i ma'delet-delîl-i hazret-i şâhânedede şu Ekrâd tâifesinin ihâfesinden kurtulacağız" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1007] Kapân-ı Dakîk'de Osman yazıcının kahvesinde Kastamonu ahâlîsinden İsmet Efendi'nin nakli "Ali Şefîk Paşa Kastamonu tarafına geldikde vücûh-ı belde birbirlerine düşüb memleketi ifsâda sebep oldu. Umûr-ı hâriciyye dedikleri şeyden asla haberi yokdur. Bütün kendü maslahatıyla umûr-ı sâireyi Bolu'da Defterdâr efendiye havâle etmiş. Hâsılı kendüsi haremden dışaru çıkmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1008] Yunan tebaasından Covanni nâm kapudanın nakli "mersûm Mora'da gümrükcü olub kralın gümrükde olan me'mûrları taraflarından vâki' olan müdâhalelerinden nâşî istifâ ederek Dersaâdet'e gelmiş ve Yunan kralının asıl cinsi Yahûdî olduğundan Dersaâdet ve ba'zı mahallerde olan Yunanlardan bir haylice âdemler kendine uydurub ve Mora'ya dahi bir fesâd ilkasıyla kralın helâk ve i'dâmına çalışacak olduğunu rivâyet etmiştir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1009] Kurşunlu Mahzen'de Mora'da limân re'isi Andon nâm kapudanın nakli "Kule Kapusu'nda karaolhânenin önünden bir tüccâr karısı geçer iken karşusunda olan kunduracı dükkânından bir Albanozlu nasrâniyye-i mersûmenin elinden çekmiş ve karı dahi bağırmış ve karaolhânedan asker çıkub ve o aralık kavvâs başı dahi geçerken zikr olunan kunduracı dükkânın içine girüb Albanozlu mersûm ahız ü girift olunmuş ise de dükkân-ı mezkûra yüzden mütecâviz Albanozlu toplanub haylice sızıldı olmuş ve şimdi elçileri dükkân basmak bizim şurûtumuzun hilâfıdır diyerek birtakım lakırdıya ibtidâr etmiş ise de gerek kavvâs başı ve gerek karaolhâ-

ne neferleri haklı olarak bunların küllî edepsizlik eylediklerini meydâna çıkarmışlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1010] Kurşunlu Hân’da Kosta Papa kendi odasında nakli “Nemçe Devleti’nin familyasından olub geçen sene Tophâne önünde lenger-endâz olan üç düdüklü sefînenin sâhibi beyzâde bu def’a sefîne-i mezbûre ile kaleminin önünde bir mahalde iken geçen muhâlif havâda sefîne-i mezbûr sâhile düşüb derûnunda olan asker telef ve beyzâde-i mersûmun hayâtı dahi na-ma’lûm idüğü rivâyet olunmuşdır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1011] Beyoğlu’nda Kule Kapısı’nda Nikolaki tüccârın nakli “Cezayir’de Arablarla muhârebe eden Fransa asâkirinin nısfından ziyâdesini Arablar telef ve helâk etmişler. Ve İngiltere askerinden dahi külliyyetlü asâkir Çinlü tarafından helâk ve telef olunmuşdur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1012] Galata’da Karaköy İskeleyi’nde Hammâllar Kethüdâsı’nın berber dükkânında Yunan tebaasından simsâr Anaştas’ın nakli “İpsala adasından firâr edüb Şire’de Albanoz’a tâbi’ olan ahâlîleri her ne kadar var ise familyasıyla berâber vilâyetlerine gelmişler. Yunan Devleti tarafından hiç mümânaat olunmamış ve ol civârlarda bulunan birkaç ada ahâlîlerinin niyyetleri Devlet-i Aliyye’ye tâbi’ olmadır. Ve Mora ahâlîleri beş altı mâh zarfında kralının çâresine bakmazlar ise ahâlî-i mezkûrenin niyyetleri de bütün bütün dağılmaktır. Lâkin Kapolistre (?) gibi bu kralı bir usûlüne korlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1013] İngiltere Sarayı civârında punçcu dükkânında Tatavlalı tasvîrci Pandelaki’nin nakli “düvel-i ecnebiyyede ne kadar uygunsuz âdem var ise şimdi cümlesi gelüb Tatavla civârlarında mahaller alub iskân etmekdedirler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1014] Koska’da Keşan muhassılı sâbık İbrahim Efendi’nin nakli “geçenlerde dört alây asâkir Rumeli cânibine gitmiştir. Acele bu

tarafdan ihrâc olmuş, acebâ gene ne vardır?” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1015] Kurşunlu Mahzen civârında İstefani Gospoliç nâm Nemçeli'nin kendi mağazasında nakli “Ercifa (?) ve [...]’da olan Ali Paşa Devlet-i Aliyye’nin bazı husûsda emrine itâat etmemiş olduğuna binâen taraf-ı Devlet-i Aliyye’den Nemçe Devleti’ne vâki’ olan inhâya mebnî Karadağlıları Ali Paşa’nın üzerine kaldırub itâat ettirecek. Çünkü Bosna’da yüz bin nefer askerden ziyâde asker çıkar ise Bosna vâlisi mûmâileyh Ali Paşa’ya imdâd vermiyor. Bundan anlaşılan yine böyle olmalıdır. Nemçe Devleti bilmem divâne mi olmuştur bu Karadağlılara bu kadar mühimmât ve hazîne ve asker vermiştir. Ehl-i İslâm askeri Niksic kal’asında ve Karadağlılar Glabuk (?) kal’asını zabt ederek şimdilik orada ikâmet ediyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1016] İstrati Mavrokordato nâm tüccârın punçcu dükkânında vâki’ olan ifâdesi “bundan birkaç sene mukaddem Bağdad vâlisi sâbık paşa hazretlerinin âdemleri İran kurâsından bir karyeyi ale’l-gafle basub envâl ve eşyâsını garât etmişler ve keyfiyyet Acem Şâhı tarafından taraf-ı Devlet-i Aliyye’ye ifâde olunarak karye-i mezkûrede ne mikdâr şey zâyî’ ve telef ve garât olmuş ise tamâmen taraf-ı Devlet-i Aliyye’den tazmîn olunmasına taahhüd olunmuş. Ve bir de evvel-i hengâmda İranlıların Erzurum’da olan ipekleri tevkîf olunub anlardan dahi İranlılar pek çok mutazarrır olmuşlar ve şimdiye kadar taraf-ı Devlet-i Aliyye’den taahhüd olunmuş olan zâyîât ve telefâtı İranlılar bi’d-def’ât taleb eylemişler ise de henüz birşey verilmemiş ve bu kere dahi taleb etdiklerinde yine cevâb verilmemiş olduğuna binâen anınçün Acem dahi Devlet-i Aliyye’yi muhârebeye da’vet etmiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1017] Beyoğlu’nda Taksim’de ağaç altında kahvede Sinyor Mina Kasane nâm Fransalunun nakli “İngiltere ahâlîsinde ifrât-ı zengin tüccârları var ise de fukarâsı dahi pek çok olduğundan ve bu def’a dahi hâl ve tahammüllerinden aşırıca vergü alınmasından dolayı

bazı ahâlîsi cumhûr ederek tüccâr ve eshâb-ı mansıbdan ba'zılarını helâk ederek emvâl ve eşyâlarını yağma etmişlerdir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1018] Fransa Devleti tebaasından Kurşunlu Mahzen'de tüccâr Tanaşaki ve İspiraki'nin birbirlerine nakli “Erzurum ve Van taraflarında olan Kürdlerden bir tâife hudûd başında olan Acem kurâlarından beş altı kurâyı basub ve ahâlîsini dahi katl ü i'dâm ve emvâl ve eşyâlarını gasb ve garât etmişler ve tâife-i mezkûrenin bilâistizân ve ruhsat mâtde-i mezkûre tasaddî etmesi husûsundan dolayı üzerlerine asâkir-i nizâmiye-i şâhâne sevk ve i'zâm olunmuş ve muahharen dahi Kars muhâfızı üzerine hücum ederek hâsılı orarlarda pek çok hasâret etmekde olduklarının bu def'a gelen vapur ile havâdisi gelmiştir” deyu söyledikleri işidilmiştir.

[1019] Beyoğlu'nda Tepebaşı'nda Nemçe Devleti tebaasından Vikoze nâm bâzergânın nakli “Devlet-i Aliyye ile İranluların beynlerinde der-kâr olan münâzaa ve muhârebeye Rusya ve İngiltere elçisi tavassut ederek Ramazan'dan sonraya bırakmışlar. Ve elçi-i mûmâileyhümâ keyfiyyeti devletleri taraflarına yazmış iseler de henüz bir gûne cevâb gelmemiş. Ve İngiltere Devleti Devlet-i Aliyye ile İranluların muhârebe etdiklerini bir vechile istemediğinin aslı bu bâbda Rusya Devleti ara yerde tekye kapacaktır bundan dolayı bu muhârebeyi elbetde İngiltere Devleti men'ine çalışur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1020] Kurşunlu Hân'da mağazada Nemçe Devleti tebaasından kapudan Nikon nâm tüccârın nakli “Glabuk (?) kal'ası Karadağlular tarafından zabt olunmuş kal'a-i merkûmeyi geşt ü güzâr ve temâşâ etmek zımnında Saksonya kralı gelmiş ve kral-ı müşârüneyhin ol mahalleri gezmesinde bir niyyeti olacağı der-kâr ise de olur şey olmadığı ve şimdiki halde tarafeynde muhârebe yoğise de Karadağluların muhârebeye dâir tedârîki pek çok olub ve mühimmât ile kal'a-i mezkûre derûnunu lebâleb doldurmuşlardır. Ve Nemçe tarafından İşkodra'ya gelen birkaç câsûsu İşkodra'da bu-

lunan me'mûr paşa ahz edüb katl ü i'dâm etmiş. Ve paşa-yı müşâ-rünileyhin câsûs-ı mersûmânı bilüb katl ü helâk etmesi istiğrâb olunur şeydir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1021] Kazganlı İstifo çorbacının nakli "beher ağnâmlarımızdan sayıcılar ot parası diyerek oniki para alıyorlar ve sonra dahi yirmi ve yine başka kırk para aldıktan sonra Devlet-i Aliyye'ye borcu-muz olan onda bir ağnâm kendi gönlümüz ile veriyor isek de bil-farz bin ağnâmı eyyâm-ı şitâdan binikiyüz yazub içlerinden helâk olanlarından bile muahharen tamâmından alıyorlar" deyu söyledi-ği işidilmiş olduğu.

[1022] Kutucu Hânı'nda İslimyeli Foti nâm çorbacının nakli "ge-çen sene bağlarımızı dolu urmuşdur, hiç mahsûlât olmamışdır ve bu sene dahi bağlarımızı Vidin Müşîri Hüseyin Paşa hazretleri alt-mış bin guruşa rüsûmâtını maktû' etmiş ise de İslimye Fabrika Nâ-zırı Mustafa Bey Dersaâdet tarafından uyuşdurulmuş olub rüsû-mât-ı mezkûru maktû'en iltizâm etmiş ve şimdi yüzde on guruş öşr aldıktan sonra başka olarak yedişer para şarâbdan ve arakdan on-dört para rüsûmat ahz eder ve taşraya gider ise tekrâr tamâmıyla rüsûmât tahsîl etmekde ve bu keyfiyyet ise cümlemize mûcib-i gadr olmuş ve hâl tahammüllerimizden aşırıca düşmüştür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1023] Galata'da Karaköy'de punçcu dükkânında Sırblulardan Yuvan nâm tüccârın nakli "Sırbluların bugünlerde pek çok tedâri-kâtı ve içlerinde envâ'i meserret ve şâdîleri vardır, galibâ Karadağ-lulara imdâd etmek üzere bu tedârikâtı ediyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1024] Arnabudköyü'nde Rusyalı Kunduri bâzergânın menziline nakli "İran Devleti bu def'a hilâf-ı usûl hareket etmiş ve gelüb Sü-leymaniye'yi ale'l-gafle başması cihetle bu husûsdan Devlet-i Aliy-ye ne kadar mutazarrır olmuş ise eğer düvel-i sâirenin i'ânesi oldu-ğu takdirde tamâmen zararını alır. Ve İranlıların gümrüğe olan

yediyüzbin guruş düyûnlarıçün İranlu mâlları gümrükde tevkîf olunmuştur. Ve bu İranlular için Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa yüzellibin nefer kadar asker tedârik etmiştir ve şimdiye kadar taraf-ı Devlet-i Aliyye'den gönderilen asker cüz'î şeydir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1025] Kıbrıs çorbacılarından Bayros Beşiktaş'da temekkün ettiği menzilinde nakli "Kıbrıs cezâresinde kâin çiftliklerimizin cemî emvâlinden vergü aldıklarından sonra taraf-ı memleketden tarh ve taksîm olunan tekâlîfden başka diğer irüce vergü talep etmektedirler. Ve ahâlînin ise bu aşırıca ve mükerrer vergüye kudretleri olmayub mukaddem ve muahhir haylice nüfûs Rumeli ve Anadolu taraflarına firâr etmiştir. Bu kere bu husûs zımnında Dersaâdet'e geldik ve Mâliye'ye keyfiyeti ifâde eyledik ise de henüz bir şeye râbıta veremedik. Vergülerimiz tahkîk olunsun ve yeddimize dahi bir fermân-ı âlî verilsün gerek Anadolu ve Rumeli'ye firâr eden ahâlîleri cümlesini toplayım, çünkü bu def'a Hıfzı Paşa ahâlîyi pek sıkışdırmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1026] Beşiktaş'da mütemekkin İran tebaasından Süleyman nâm kimesne Bebek'de çınar altında olan kahvede nakli "İran tebaasından bazılarını elçi tarafından memleketlerimize gönderiyor. Bağdad Vâlisi Ali Paşa İran hudûdunda olan beş altı bin kadar İran Devleti tebaasını basub katl ü helâk etdi, bundan sonra da İran Devleti Devlet-i Aliyye ile muhârebeye mecbûr olmuştur. Elbetde bizler dahi muhârebe ederiz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1027] Balkapanı'nda Çukacıbaşı İslimyeli Todiri zimmînin nakli "barutçubaşının ma'rifetiyle Rusya tüccârlarından Zuhuraki Dersaâdet'de i'mâl olunan fes için İspanya koyunlarından çifti beşbin beşyüz guruşa bin çift koyun mübâyaa olunacak olduğunu barutçubaşı mersûmdan işitdim. Ben İslimye Fabrika Nâzırı Mustafa Bey için ağnâm-ı mezkûrenin çiftini yüzaltmış guruşa mübâyaa etdim, Feshâne için dahi çiftini ikiyüzelli guruşa getürdürüm" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1028] Sâatci Hânı'nda Rusya tüccârlarından Mihal nâm tüccârın kendi odasında nakli “bundan on altı gün mukaddem Rusya Devleti'nin isminin donanması günü olub devlet-i müşârünileyhânın re'isi ve sâir ümerâsı mücevherle müzeyyen bir sandalye[yi] kral-ı müşârünileyhe takdîm etmek musammem etmişler ve ol gün ziyâfetde zıkr olunan sandalyeyi meydâna getirüb takdîm ederek kral-ı müşârünileyhi üzerine ik'âd etmek murâd etdiklerinde ol vakit yine içlerinden birisi oturmağı hafîce men' ederek yerine bayağı bir âdem oturtmuş ve oturduğu anda meğer sandalye-i mezkûrun oturacak mahallinde iki taraflı yaylı kılıç gibi keskin iki bıçak gibi şey olub oturan âdem der-akab helâk olmuş ve kral-ı müşâr dahi keyfiyyete muttali' olarak pek çok ümerâ ve ceneralleri katl ü i' dâm etmiştir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1029] Sâatci Hânı'nda Rusya tebaasından Kiryakov Çoka kendi odasında nakli “Sırblulardan olub mukaddemâ Rusya'ya firâr ederek muahharen memleketine gelmiş olan Kara Yorgi'nin oğlu, Avram, Vuçic, işte şu üç nefer Sırblu ümerâsı ahâlîyi tahrîk ederek Mihal Beyi firâr ettirmişlerdir ve mîr-i mûmâileyh elyevm Nemçe tarafında olduğu haber alınmıştır ve el-hâletü hâzihi Sırbda pek karışıklık vardır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1030] Galata'da Balıkpazarı'nda kitâbcı Lazarito kendi mağazasında nakli “Aydın taraflarında yollardan hiç gelinüb geçilmiyor-muş ve bu aralık dahi bir kârbânı (kervan) tutub mâllarını gasb ve garât etmişler. Hâsılı yollardan emniyyet kalkmıştır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1031] Galata'da Kurşunlu Hân'da Kosta Papa kendi odasında nakli “mukaddemâ Rusya elçisi havâ tebdîli zımnında Fransa taraflarına gitmiş idi, bugünlerde bu tarafa gelmiştir. Ve geçende Fransa elçisiyle Kapudan Paşa hazretleri Donanma-yı hümayûnları temâşâ ediyorlar, yine bir şey var ammâ bilinmiyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Mart 1843*

[1032] Beyoğlu'nda Doğruiyol'da punçcu dükkânında Arnabud Karyeli Babac'ın nakli "İngiliz ve Fransız ve Nemçe taraflarında bu sene buğday olmadığından ziyâdece kaht olmuş ve Rumeli ve Anadolu câniblerinde hinta ve sâir erzâk pek çok olduğuna ve düvel-i sâire taraflarında kaht bulunduğuna mebnî bu sene Devlet-i Aliyye'ye beş yüz bin kîse akçe menfaat olur. Elbetde Avrupa'ya Dersaâdet ve Tuna ve Rusya taraflarından sefâin ile zahîre getirirler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1033] Galata'da Kurşunlu Hân'da Fransızlı Mosyö Pol nâm tâcirin nakli "İngiliz ve Rusya elçileri Acem maslahatı için Bâb-ı Âlî'ye gidüb Acemin matlûbâtından bir mikdâr şey vermek lâzım gelür diyerek ifâde etmişler ise de Bâb-ı Âlî'den bir cevâb verilmemiş ve bu sûretde İranluların maslahatı daha husûl-pezîr olmamış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1034] Ortaköy'de kassâbın karşusunda kahvede Sırb tebaasından aşçı İstifaki'nin nakli "Belgrad'dan bir tüccâr geldi, suâl eyledim, bolluk ve râhatlık var imiş. Yine Kara Yorgi'nin oğlu bey olub Miloş'un ne kadar taallukâtı var ise çıkarub Nemçe tarafına sürmüşler. Bundan böyle Miloş'un Sırb'ı göreceği yokdur. Kara Yorgi'nin oğlu Sırb'ı nizâmına koyduktan sonra Dersaâdet'e gelecekmiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1035] Zindankapısı'nda tuhafcı Yorgi'nin dükkânında İzmirli Paspasoğlu Kırkor'ın nakli "Anadolu taraflarından İzmir'e külliyyetlü asker geldi, hânlar doldu. Kal'a-i Sultâniyye cânibine gidecek diyorlar, nihâyeti ne olacak bilmem" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1036] Tarabya İskeleyi başında punçcu dükkânında Rusya kapudanlarından Kristi kapudanının nakli "Rusya'dan Abaza ve Çerkes

üzerine giden askerin içinde bir oğlum yüzbaşı ve karındaşımlın oğlu mülâzım idi. Şimdi mektûb geldi, bir azîm muhârebe etmişler, ikisi de esnâ-yı muhârebede hâlik olmuş, kara haberlerini aldım pek teessüf ediyorum. Ve Rusya askerinden çok can telef olmuş ve ümerâ-yı askeriyyesinden selâmet bulanları bundan başka biz bir dahi gavgâ etmeğiz, bu kadar can telef olub kimesne kalmadı diyerek Rusya tarafına arzuhal göndermişler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1037] Beyoğlu’nda Taksim’de sıra kahvelerde Yunan Devleti tebaasından Anastas kapudanın nakli “İngiliz elçisi vapur ile Kal’a-i Sultâniyye’ye gitdi, galibâ vapur mâddesiçün gitmiş. Çünkü işitdiğimizize göre vapur geçerken işâreti bilmeyüb iki def’a boş top atmışlar, üçüncüde gülleli top atub vapurun bir tarafından bir tarafına eşilmiş ve çarhları bütün bozulmuş. Lâkin benim aklım ermiyor, elbetde İngiliz’in bunda bir hîlesi olmalı. Çünkü beylik vapura acemî kapudan komazlar, her ne kadar acemî olsa şurût ve işâretleri bilür. Bundan anlaşılan mahsûs öğretmişdirler, şurûtları var ise de İngiliz bandırası var iken kal’adan niçün gülleli top atdınız diyerek iddiâ edecektir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1038] Bâb-ı Cisir’de câmi-i şerîf altında kahvede Yenişehir’de mütemekkin Nemçeli Bangaki’nin nakli “Mora’dan yeni gelen bir kapudan ile görüşdüm. Mora’nın içi karmakarışık imiş, kral kendi milleti olanları maslahat üzerine koymuş, anıñçün Mora ahâlîsi bunları memleketlerine gönder eğer göndermez isen seni dahi istemeğiz deyu krala cevâb etmişler. Eğer muhalefet eder ise niyyetleri kralı değiştirmek imiş. Kapudan-ı mersûmun nakline göre Mora ahâlîsi Devlet-i Aliyye’nin asker tedârikini işitmişler. Anadolu’dan bu kadar külliyetlü asker gelmesinde elbetde bir sebep olmalı diyerek pek havf ederlermiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1039] Arnabud Karyesi’nde mütemekkin Nemçeli Kostantin’in kendi menzilinde nakli “şimdilik Sırbda bir muâraza yok, fakat Kara Yorgi’nin oğlu bey olduğu vakit Rusya kralının dahi meclis-

de bir cenerali bulunur. Rusya'nın haberi var imiş, sonra ben bulundum deyu ceneral inkâr edermiş. Sırb ahâlîsi de ceneralin meclisinde bulunduğunu söylemişler. Rusya'nın da merâmı Kara Yorgi'nin oğlu kendi taraflısı olduğundan düvel-i sâire anlamasın diyerek bu ana kadar Devlet-i Aliyye ile mücâdele edermiş. Gene Kara Yorgi'nin oğlu Sırb'da bey kalacaktır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1040] Davudpaşa'da Mahkeme Mahallesi'nde sâkin Bitpazarı'nda münâdî Ali Baba'nın nakli "İran tarafından gelenlerden işitdim ki Rusya Devleti Gürcistan ve Dağıstan ve Acemistan taraflarından zabt eylediği mahallerden bir milyon asker toplayub Çerkeslerin üzerine göndermiş. İnşaallahu teâlâ gene bir şey edemez, lâkin çok zahmet çekerler. Niçün Devlet-i Aliyye imdâd etmez bilmem, eğer Rusya Devleti Çerkesleri de zabt eder ise Anadolu nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1041] Balkapanı'nda iskele başında İbrahim Ağa'nın kahvesinde Sinob kazâsından ve gemici tâifesinden iki kimesnenin birbirlerine nakli "bu vakitte fukarâyâ tesâhub eden yoktur. Memleketlerde râhat yok, zulm ve taaddî pek çok, anıñçün herkes kaçub İstanbul'a geliyor. İstanbul da doldu, ticâret edecek bir şey kalmadı. Bizler gurbetde, çocuklarımız vilâyetde sefil ve serkerdan âh ü enîn etmekdedir, hâlimiz nasıl olacak" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1042] Beşiktaş'da Moralı mağazacı Dimitri kendi mağazasında nakli "benim Anadolu ile ahz ü i'tâlarım olduğundan ecnâs-ı akçe husûsıñ yazmışlar. Ol taraflarda ecnâs-ı akçeye yasak olmamış. İryal yirmialtı guruşa, karbon yirmi guruşa, Frenk altunu yüz yirmiye, serd yirmibeşlik nısfı otuzbeşe, yumuşak yirmibeşlik doksanbeşe gidermiş. Yasak yalnız İstanbul'da" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1043] Galata'da Havyar Hânı'nın karşısında Oseb zimmînin dükkânında Galata'da mütemekkin Selânikli Dimitraki'nin nakli

“Devlet-i Aliyye’nin asker cem’ etmesi tehî değildir. Bir kapudan ile sohbet etdik, Anadolu’dan Gelibolu’ya yirmibin asker geçmiş ve bundan başka her taraftan asker gelecekmiş. Gazetelere bakılır ise bir şey yazmıyorlar, bana kalur ise geçen sene asker gelüb yine mahallerine gitdüğü gibi zann olunur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1044] Üsküdar’da Selîmiye Kışlâk-ı Hümayûnu çarşusunda manav Hâcî’nın birisine kendi dükkânında nakli “bu tarafda bizim ahz ü i’tâlarımız asker iledir. Şimdi dükkânımızda meyve ve sâir yemiş yokdur, Frenk hekîmleri şûrâda askere fındık ve peynir yedirmeyesiniz uyuz olur demiş, anlar da yasak etmişler. Bizim memleketlerimizin âdemi yemiş yemeğe alışmışdır, hiç zarar olmaz. Şimdi yedirmiyorlar da günde sekiz on hasta taşıyorlar, Frenk ne derse anı yaparlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1045] Üsküdar’da büyük karaolhânenin ittisâlinde tenbâkûcu Acem Mahmûd’un nakli “Devlet-i Aliyye tarafından Erzurum’a giden elçi ile bizim şâh tarafından gelen elçi beynlerinde bir şeye benzedememişler. Şimdi bu taraftan tekrâr me’mûr gidecekmiş, bakalım nasıl ederler, anlaşılan bir râbıta veremeyecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1046] Üsküdar’da iskele başında Konya Karamanı’ndan gelen katırcı İsmail’in nakli “memleketlerimiz pek ucuz ve bolluk, lâkin Kürtlerden biraz sıkındımız var. Sivas vâlisi çıkub Ekrâd tâifesini öte taraf gönderiyor. Redîf askeri gelince köylerimiz şenlendi, şimdi topluyorlar, yine köylerimiz hâlî kalacaktır. Donanma hâzırlanmış, Rusya’ya sefer var diyorlar, lâkin şu asker almak husûsu fukarânın belini büküyor, tekâlîfin o kadar zararı yokdur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1047] Eyüb İskeleyi’nde ayak üstünde eczâcî Filibaki’nin nakli “Halil Paşa hazretlerinden daha bir haber yokdur. Gelmedikten sonra bir şey anlaşılmayacak. Bu sabâh bir mahallden işitdim ki

İbrahim Paşa altmış bin asker ile bu tarafa gelecekmiş. Bu ne olacak bilmem, belki Devlet-i Aliyye istemiştir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1048] Bâb-ı Cisir’de câmi-i şerîf altında Ayvansaray Kapusu’nda eczâcî Filibaki’nin nakli “Mora ahâlîsi Antalya civârında Kostanti töz cinsinden bir küçük kral bulmuşlar, kendülerine kral nasb etmek murâd edüb şimdiki kralları râzı olmuş. Ne kadar borçları var ise verecek ve haylice akçe de orta sanduğına koyub Rum milletini kabûl edecekmiş. Ahâlî-i Mora düvel-i sâireye yazmışlar, şimdiki kralın hesâbını rü’yet edüb Kostanti töz cinsinden olan kralı getürsünler deyu. Bunlar da böyle şeyleri karışdırmağa başladılar, büyük krallık ararken galibâ küçük krallığı da gayb edecekler. Nihâyetinde Mora’yı ya İngiliz veyâhûd Fransız zabt edecekdir. Ve Mora ahâlîsinden haylice âdemler familyasıyla berâber Devlet-i Aliyye hudûduna firâr ediyorlar. Memâlik-i Mahrûse’de mütemekkin reâyâ sâye-i şâhânede kemâl-i râhat ve refâhiyyetlerini anladıkça bundan böyle dahi peyderpey familyalarıyla berâber bu tarafa gelecekleri me’mûldur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1049] Üsküdar’da Harem İskeleyi’nde kahvede Değirmendereli Mustafa Re’is’in nakli “bu sene-i mübâreke de memleketimizde mahsûl olmadı ve deniz tarafından dahi kârımız kalmadı. Bin gurus üç kîse mikdârı tekâlîf hissemize isâbet eyledi, nasıl etmeli bilmem. Rençberlik etsek köylerde karı ve kız ve ihtiyâr âdemlerden başka kâr u kesbe muktedir genç ve tüvânâ bir kimesne kalmadı. Bu nasıl olacak, şimdi de nizâme istiyorlar ve bir de sefer lakırdısı çıkardılar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1050] Arnabud Karyesi’nde kürekçibaşı Yimandi’nin nakli “Acem Şâhı ile Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa ve Fransız birlikle Anadolu cânibinden Erzurum ve Kars tarafından Rusya’nın üstüne gidüb muhârebe edecekler. Madem ki Fransız orada oldukdan sonra Rusya’yı bozarlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1051] Tarabya'da Sava'nın kahvesinde çınar altında Büyükdere-li Rusya Devleti tebaasından Andonaki nâm tüccârın nakli "Mehmed Ali Paşa'nın oğlu Saîd Paşa mukaddem bu tarafa gelüb bahriyye ferîkliği verildi. Ol taraftan Mehmed Ali Paşa Arabistân çöllerine gönderüb yüz elli bin asker toplayub gelmiş, Mısır'da kapudan paşa olub oturacakmış. Ve İbrahim Paşa Mısır askeri üzerine Serasker olmuş, lâkin ne tarafa gideceğini bir kimesne bilmiyor. Devlet-i Aliyye de şimdi külliyyetlü asker tedârik ediyor, elbetde bunda bir şey vardır, daha meydâna çıkmadı. Mehmed Ali Paşa'nın asker topladığından dolayı bir fitnelik etmesün diyerek Devlet-i Aliyye de asker tedârik ediyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1052] Tophâne Kapusu ittisâlinde mağazacı Mora tebaasından Li-rendrez'in nakli "bu def'a gelen gazetelerde Mora keyfiyyetinden başka bir şey yazmıyorlar. Mora ahâlîsi pek karışık ve pek fenâ hareketde imişler ve şimdi Halil Paşa hazretleri ol tarafa gidecek diyorlar. Bunlar böyle hareketde iken hiç muhârebe iktizâ etmeyerek Mora ahâlîsi Devlet-i Aliyye'ye tâbî' olacaklar. Buna canım sıkılır ki Mora için bu kadar asker telef olub kan döküldü, nihâyetinde gene Mora'yı Devlet-i Aliyye zabt edecek" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1053] Şehremîni'nde köprü başında kahvede Eminönü'nde piyadeci Kengirili Ahmed'in nakli "vapur ile yine dokuzyüz redîf askeri geldi. Toplansun bakalım nasıl olur, elbetde Moskov ile bir muhârebe ederiz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1054] Beyoğlu'nda Doğruyol'da Nemçe tüccârlarından Petro'nun kendi menzilinde nakli "İngiliz elçisi Prusya kralının oğlu Levardos (Prens Albrecht?) cenâblarına esnâ-yı musâhabetde, Rusya Devleti Abaza ve Çerkeslerin üzerine göndermek için yeni asker tertîb etmiş, hayli vakitden berü bu kadar nüfûs telef oldu bir iş görülmedi deyu söylediğinde, gerçi Rusya Devleti Abaza ve Çerkesi kendi hâlinde bıraksa râhat vermeyüb hudûdlarından ile-

rü geçüb haydûdluk ederler, lâkin bunlar ile otuz sene daha muhârebe olursa mahalleri sarbdır baş olmaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1055] Beyoğlu’nda Asmalımescid civârında Nemçe Devleti tüccârlarından Yanni Kuzma’nın kendi menzilinde nakli “yeni kâğıd çıkmış, fâizi evvelkinden noksân imiş. Baltacı İstanbul’da Alyon nâm tüccâr Galata’da bir mahall açub ne kadar kâğıd getirirler ise tebdîl edeceklermiş. Avrupa usûlü üzere olacak mâdem ki, liraya bu vechile fiyât kat’ etdiler, kâğıd çıkarmayub gümüş ve altundan başka sikke kat’ olunmalıydı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Mart 1843*

[1056] Galata’da Karaköy civârında punçcu dükkânında Sardunya kapudanlarından Andon’un nakli “Beyrut Vâlisi Es’ad Paşa hazretleri Dürzî beylerinden Emîr Haydar ve Ahmed Arslan ve bazı şeyhlerini çağırub, İbrahim Paşa vak’asında bu kadar tüccârdan mâl zâyî’ oldu sizler tazmîn edeceksiniz deyu emr etmiş. Anlar dahi, ol vakit muhârebe hengâmında kimin yedinde kaldı bilmeğiz deyu cevâblarında, müşârünileyh dahi, elbet verirsiniz deyu te’kîden tenbîh eylemiş ve onlar dahi bir mikdâr mehl istemişler. Lâkin bu keyfiyyet gene bunları ayaklandıрмаğa sebep olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1057] Beyoğlu’nda İngiliz Sarayı civârında Nemçe tüccârlarından Senyor Karlo’nun kendi menzilinde nakli “Şam kârbânı altıyüz deve ve sekizyüz nüfûs ile giderken Arablar urub emvâl ve eşyâlarını yağma ederek kimini telef edüb ve ba’zısını dahi firâr eylemiş ve ol mahaller çok karışık olduğundan gerek vâli ve gerek zâbita taraflarından el-hâletü hâzihide bir usûle râbita edememişler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1058] Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda sâatci Marşa'nın dükkânında çukacı Nikolaki'nin nakli "Midilli Cezîresi civârında bir karyede ihrâk zuhûr edüb cümleten muhterik olmuş ve ahâlîsi bir gömlek dahi çıkaramamış olduklarından küllî mutazarrır olmuşdur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1059] Galata'da Kurşunlu Hân'da Yunan Devleti tebasından Petrokaki'nin kendi odasında nakli "Fransızlar şûrâlarını tebdîl edüb ve re'islerini dahi çıkarmak murâd etmişler ise de İspanya Devleti ile beynlerinde gümrük rûsûmâtından dolayı mücâdeleleri olduğundan tebdîl edememişler. Zîrâ bunların merâmı eski usûle koyub İspanya ile muhârebe ederek birtakım uygunsuzluk çıkaracaklardır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1060] Beyoğlu'nda Ağa Câmîi şerîfi civârında Rusyalı Varto nâm müste'menin kendi menzilinde nakli "Rusya Devleti Çerâkese asâkiri üzerine pek çok asker ve mühimmât tertîb eyledi ve asâkir-i Çerâkese'ye dahi çok imdâd gelmiş, bakalım nasıl ederler. Lâkin gene Rusya'nın askeri telef olacak gibi anlaşılıyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1061] Beşiktaş'da Hammâllar Kethüdâsı Ahmed Ağa'nın kahvesinde Yunan tebaasından kapudan İlya'nın nakli "Kolo Katoran (?) hâlik olalı yerine birini nasb etdik. Atina'da ikâmet ediyor, Yunan Devleti'nin her bir umûru anın yeddinde ve düvel-i sâirelerden dahi nişânı vardır. Şimdi ortalığı karışdıran bunlardır, bu dahi hâlik olsa Albanozlu bir mikdâristirâhat eder. Bunlar Frenk'in usûlüne gidüb fukarâya zulm ve taadî ediyorlar. Rum milleti evveli Devlet-i Aliyye'nin harac-güzârı iken bu kadar saltanat ve vâriyetleri olub râhat üzere idiler. Rum vak'asından sonra cümlesi gaib olub hiç râhatımız kalmadı. Şimdi râhat ve saltanat Ermeni milletinde kaldı, anlar Devlet-i Aliyye'nin mesâlih-i cesîmelerinde istihdâm olunub Osmanlıdan ayrılmazlar. Bizim Rum milletinin aklı ermeyüb kendi kendimize etdik" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1062] Yağcı Hânı'nda sâkin Nemçe tebaasından Kostaki'nin oda-sında nakli “Edirne müşîri devletlü Paşa hazretleri Edirne’de mütemekkin müste’men tâîfelerini çağırub, her ne kadar ahz ü i’tâ içinde olan müste’men var ise cizye kâğıdı vereceğim, bana bir kaç güne kadar haber verin diyerek tenbîh eyledi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1063] Beşiktaş'da kahvede Taşköprülü Selîm Ağa'nın nakli “bizim memleketimizde olan zulm vücûhlarımızın zâbit ile bir olub yol gösterdiklerindendir. Zîrâ Devlet-i Aliyye Tanzîmât icâd edüb, herkesin emlâkı kaleme alınub tekâlîf ta’dîl üzere taksîm olunarak fukarâdan yük kalkub hafiflemiş idi ve mukaddemleri tekâlîf vermeyen vücûhlar tekâlîf vermeğe başladı. Anınçün fukarâyı üç taksîm edüb tekâlîf tevcih etdiler, gene vücûhlar kendilerini dâraya çıkardılar. Ve bu def’a kurâ ve kasabalarda ne kadar hâne var ise defter edüb Dersâadet’e gönderекlermiş, bakalım bundan sonra ne çıkarırlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1064] Galata'da Karaköy İskelesi'nde Mehmed Ağa'nın kahvesinde Yunan tebaasından kapudan İlya'nın nakli “Devlet-i Aliyye ile Nemçe Devleti beynlerinde vapur ve sâir husûsdan dolayı bozuşukluk peydâ olmuş, anlaşılan muhârebe sıralarına girmiş. Ve bir de Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti muhârebe etmemek üzere şurûta rabt etmişler” diyerek “Mora’dan gelen gazetelerden okudum” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1065] Beyoğlu'nda Tepebaşı'nda Nemçe Devleti tüccârlarından İstematbekoz nâm bâzergânın kendi menziline nakli “Devlet-i Aliyye'nin Dürzî mâddesi usûlüne girdi. Ve Sırb mâddesi dahi bitmiş gibidir. İran Devleti'yle biraz muârazaları var ise de o dahi bir şey değildir. Lâkin Mora ahâlîsi bugünlerde pek sıkışmış, îrâdları masârifâtlarına vefâ etmediğinden memleketlerinin tevsî'i husûsuna dâir Mora tarafından bu tarafda olan elçilere, krallarına yazsunlar veyâhûd kendüleri murahasladır devletçe Bâb-ı Âlî'ye ifâde edüb usûlüne koysunlar deyu ricâ ederek mektûb gelmiş oldu-

ğundan İngiliz elçisi konağında Rusya ve Prusya ve Mora elçileri birbire toplanıp meşveret etmişler ve husûs-ı mezkûru Bâb-ı Âlî'ye ifâde eylemek üzere kararlaştırmışlar. Eğer bu husûs râbıta bulmaz ise Mora pek sıkışub çok vakte kalmaz fenâlaşır. Lâkin bu İngiliz elçisi elbetde bunu bir yoluna kor" deyu şöylediği işidilmiştir.

[1066] Beyoğlu'nda Doğruiyol'da Frenk kilisesi civârında tuhafcı dükkânında Rusya tüccârlarından Senodi Yuvanoviç bâzergânın nakli "Portukal Devleti'nin ahâlîleri ayaklanub krallarını helâk edecek olmuşlar iseler de bir takrîb yatışmışlar, lâkin gene birbirleriyle haylice muhârebe edüb birçok nüfûs telef olmuş" deyu şöylediği işidilmiş olduğu.

[1067] Kocamustafapaşa'da Çınar nâm mahallde Kurusebil'de çukadâr Halil Ağa'nın kahvesinde bâzergân köşesinde Nevşehirli bakkal Hristo'nun nakli "memleketimizden birkaç hemşehrimiz gelüb nakl etdiler ve bu sene-i mübâreke de vilâyetimizde es'âr ve sâir eşyâ pek çok ve ucuz ve bolluk olub fukarânın ziyâde râhatı var imiş. Ve tekâlîf dahi sene-i sâbıktan tenzîl olunmuş olduğundan ahâlî-i memleket izdiyâd-ı ömr ü devlet-i şâhânenin da'vât-ı hayriyyesinde müdâvemet üzeredirler" deyu şöylediği işidilmiş olduğu.

[1068] Kasımpaşa'da sıra kahvelerde Tatavla'da sâkin İngilizli kapudan Kostanti nâm tüccârın nakli "Bağdad civârında Acemlerin bir ziyâret mahalli olub Bağdad Vâlisi devletlü Hâcı Necîb Paşa hazretleri mahall-i mezkûru gezmek murâd eyledikde, Acemler, altı nefer uşak ile gelsin, ziyâde asker ile gelür ise cümlemiz telef olub içerü koymayız deyu cevâb göndermiş olduklarına ve bu misillü A'câm'ın etvâr-ı nâ-pesendîdelerine paşa-yı müşârünileyh hazretlerinin canı sıkılıub üzerlerine asker çeküb, haylice Acem telef etmiş ve emvâl ve eşyâları dahi garet olunmuş olduğundan, bunun üzerine müşârünileyh hazretlerini taltîf zımnında müstakillen me'mûr gönderilmiş ise de elbetde bunun nihâyetinde bir gürültü çıkar" deyu şöylediği işidilmiş olduğu.

Mayıs 1843*

[1069] Galata'da Kurşunlu Mahzen'de Yunan tebaasından Apostol nâm tüccârın kendi mağazasında Nemçe tüccârından Dimitraki ve Yunanlı Anastaş nâm müste'menlerin birbirlerine nakilleri "bu def'a Donanma-yı hümayûn denize çıkacak ve cümlesi gitmez ise birkaç aded gidecek ve yirmibeş bin mikdârı asker dahi götürecekler. Lâkin Devlet-i Aliyye'nin gene bir maslahatı var anlaşılıyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1070] Galata'da Kurşunlu Hân'da İngilizli Nikolaki Demyatoz nâm tüccârın kendi mağazasında nakli "Kapudan-ı Derya devletlü Halil Rif'at Paşa hazretleri bu def'a Rusya tarafına elçilik ile gönderilecek. Zîrâ bundan akdem birkaç def'a müşîr-i müşârüni-leyh hazretleri Rusya tarafına gitdiğinden, her bir usûlüne malûmâtları bulunduğu mebnî gönderilecek" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1071] Balkapanı'nda Eflâk tüccârlarından Mavardin'in odasında İslimye'den gelen Kapudoğlu Yorgi'nin nakli "İslimye muhassılı Mustafa Bey kazâ-yı mezbûru bu kadar karışdırub bu def'a her nasil etdiyse kazâ-yı mezbûr hânedânından Hüseyin Molla Ağa ve Hâcı Emîn Ağa ve diğer Hüseyin Ağa ve Acı Nikola ve Todori ve Yorgaki bunları Vidin Vâlisi Hüseyin Paşa hazretleri tarafına gönderdüb Vidin'de tevkîf ettirmiş. Ve bizim memleketimiz olan İslimye'de bunlar vâryetlü ve hânedândan olduklarından fukarâyâ akçe iktizâ eylese merkûmlar ile mersûmlardan alub mesâlihlerini rü'yet ederler, bunlar olmadıkça memleketin harâb olmasına sebep olur ve cümlesi dağılır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1072] Havyar Hânı'nda İngiliz tüccârlarından Mancoyno nâm müste'menin kendi odasında nakli "Rusya Devleti Belgrad Vâlisi Kâmil Paşa'nın azline sebep oldu. Hâfız Paşa Belgrad vâlisi oldu,

Sırb Beyi Kara Yorgi'nin oğlu istifâ edecek ve Rusya ile Nemçe taraflarından birer ceneral gelüb Hâfız Paşa ile birlikde Sırb içinde Vuçic ve Avram Petroviç'i (Petronijeviç) nefy edüb ve ahâlî-i Sırb dahi her kimi isterlerse bey nasb edeceklermiş. Bundan böyle dahi Rusya Devleti dürlü fesâdlar çıkarır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1073] Dolmabağçe'de kâin Halil Ağa'nın kendi kahvesinde nakli "nakl-i hümayûn olalı bu taraflar pek tenhâ oldu. Galibâ bu günlerde Çırağan sâhilsaray-ı hümayûnu'nu teşrîf buyuracaklarmış ve Beşiktaş saray-ı âlîsi dahi külliyyetlü ta'mîr olacak imiş. Asılsız dünyâ ile oyun oynarlar" deyince, kahve-i mezbûr müşterîleri "Beyoğlu'na çık da bak dünyânın aslı var mı yok mu? Beher köşe başına birer karaol koymuşlar, ne kadar reâyâ çok ise zâbitler de ana göre. Bu seneye gelince böyle dikkat etdikleri yok idi. Düşmen uyur da dost uyumaz, biz şimdiye kadar uyurduk şimdiden sonra uyanık ise bilmem" deyu cevâb verdikleri işidilmiş olduğu.

[1074] Avratpazarı'nda Hâcî'nin kahvesinde Kızanlık'dan gelen Cerrâhpaşa Medresesi'nde sâkin talebeden Mehmed Galib Efendi'nin nakli "bu sene Edirne sancâğında Arnabudların etdiği rezâlet pek çok. Geçenlerde Edirne müşîri kavvâs başısını yüz nefer sekbân ile çıkarmış, Hasköy tarafına geldikde bin neferden mütecâviz Arnabudlara tesâdüf edüb külliyyetlü olduklarından baş olmayacağını anlayub gerü dönüb Çırpan kazâsında oturmuş. Hâlâ andadır, bu yaz böyle gider ise çok sakatlık ederler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1075] Silivri Kapısı hârîcinde çeşme başında Kozluca nâm mahallde kahvecilik eden Mehmed Ali'nin nakli "Medine-i Münnevver'den vasiyyetnâme gelmiş. Geçende aşağının kantarcıları geldi, vasiyyetnâmeyi getürmüş, okudular. Yetmişde güneş batıdan doğacakmış, seksende bâb-ı tevbe mesdûd olacakmış. İnsana bir havf geliyor. Lâkin böyle şeyler uydurmadır, bundan bir şey çıkmaz. Nâsı telâşa verüb fesâdı müntic kelâm tefevvüh ederek herkesi iz-

lâle vermekdir, şimdi bizim işimiz bütün böyledir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1076] Samatya’da Hasan Ağa’nın kahvesinde Hekîmoğlu Ali Paşa’da şekerçi sırasında kassâb Dimitri’nin nakli “lahmın beher vakıyyesini yüz paraya fûrûht edin deyu taraf-ı eşref-i hazret-i sadâret-penâhîden emr ü tenbîh buyurulmuş ve kassâblar müdürî efendi dahi, ben esnâfa beher vakıyyesini doksanaltı paraya fûrûht etmek üzere pek a’lâ lahm veririm deyu taahhüd eylemiş. Şimdi kassâb ustaları kanâdârlara (?) birbiri üzerine lahmın beher kıyyesini üçer guruşa veriyorlar, işine elverir ise al deyu cevâb ediyorlar. Biz de gizlüce satıyoruz, lâkin bu tarafda zâbitler dikkat ediyorlar. Şimdi kassâblık karşuda, beher vakıyyesini dört buçuk guruşa fûrûht ediyor, hiçbir taraftan suâl eden yoktur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1077] Kocamustafapaşa’da Arnabud’un kahvesinde debbâğ Hâcî Mustafa Efendi’nin nakli “Çerkeslerin üzerine Rusya Devleti ikiyüzbin asker ile kendisi de berâber gitmiş hîn-i muhârebede bütün Rusya’nın askeri telef olarak kralları dahi gaib olmuş, öldü mü yohsa esîr mi oldu kimse bilmiyor. Geçenlerde Rusya elçisi Bâb-ı Âlî’ye gelüb, galibâ Çerkeslere imdâd verirmişsiniz öyle şübhe ediyoruz deyu cevâb eylemiş. Bâb-ı Âlî’den dahi Sâmi Paşa’yı çağırub, bak elçi dostumuz ne cevâb ediyor dinle, dediklerinde, Paşa-yı müşârünileyh dahi Mehmed Ali Paşa’dan şübhe edersiniz, vâkıa Mehmed Ali Paşa’nın yüzbin Çerkes askeri var idi, cümlesine ruhsat verüb memleketlerine gitdiler, eğer o Çerkesleri gördüler ise bilmem deyu cevâb vermiş. Ve Rusya kralının gaib olduğunu Cuma günü Hâcî Hüsâm Efendi’nin dersinde bir efendi nakl etmiş. Ümidimiz Rum’un kutbu zuhûr etdi, inşallahu teâlâ güzel olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1078] Mahmûdpaşa Hamâmı’nda Filibeli David çorbacının nakli bugün “Hâfız Paşa’ya Belgrad’ı mansıb vermişler, bakalım daha bir şey zuhûr eder mi? Hâfız Paşa’nın Belgrad müşîri olduğu Bel-

grad ahâlîsine pek eyü olmadı, zîrâ Hıristiyan'ın düşmenidir ve kangı memleketde oturmuş ise pek çok zulm etdi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1079] Şeyh Dâvud Hânı'nda mütemekkin Moravî Markrid'in nakli "Avrupa'dan gelen gazetelerin mefhûmuna bakar isek Sırb mâddesi daha bitmemiş. Ortalığın sohbeti, elçiler imzâ etmişler, maslahat bitdi deyu söyleniyor idi. Gazetelerde bunların birisini yazmıyorlar. Bu maslahat pek kolay bitmez, daha çok su götürür. Bir de Rusya Devleti'ni düvel-i sâire kendi hâline bırakmazlar ki istediği gibi iş görsün" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1080] Fener İskeleyi'nde deniz üstündeki kahvede dört nefer re-âyânın birbirleriyle nakilleri "bizim metropolidler hiç râhat oturmuyorlar hâlâ. Midilli cezîresinin despotuyla ahâlinin muârazaları olmuş, üç dört kişi gelüb metropolidi Dersaadet'e getirmişler. Şimdi bizim Fener'in kocabaşları da ayaklanmış. Patrik bir tarafa metropolid gönderdikde bizleri çağırub münâsib mi deyu suâl eyleyüb, bizler dahi tensîb etmedikçe göndermesin diyerek Patrik'e cevâb vermişler ise de Patrik râzı olmamış, siz bizim işimize karışamazsınız demiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1081] Sultân Bâyezid civârında şekerçi ittisâlinde Hüseyin Ağa'nın kahvesinde Acem tâifesinden tenbâkûcu Hâcî Mehmed'in nakli "düñki gün bizim tüccârların mektûbları gelüb okudular, Bağdad vâlisinin urduğu yerde telef olan âdemleri yazıyor. Dört bin Acem tâifesinden, dört bin Arab ve dört bin Moskov ve yedi bin Kerbela ahâlîsinden, tamâmen on dokuz bin nüfûsu telef olmuş ve İran Devleti'nden aldığı mahallere Rusya Devleti haylice asker indirmiş. Bu husûsda elbetde bir iş var, lâkin kimse fehm edemiyor. Ve Mehmed Ali Paşa külliyetlü asker tedârik etmiş, Acem hudûduna göndercek ve donanması dahi bu tarafa gelecek imiş. Galiba hafice Rusya üzerine gidecekler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1082] Kocamustafapaşa'da Arnabud'un kahvesinde Yedikule'de debbâğ esnâfından Malatyalı Hâcî Mehmed'in nakli "bizim Ma-

latya'da bir gümüş ma'deni var ki pek kuvvetlidir, lâkin memleketin çoğu bilmez, bilenler de yemîn verdiler kimse söyleyemez. Çünkü ma'den açılrsa angarya çok olub köyler harâb olacak, anıñşın meydâna çıkarmazlar. Şimdi Devlet-i Aliyye'nin haberi olsa da ma'den-i mezkûru açdırsa çok gümüş çıkar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1083] Avratpazarı'nda Mustafa Ağa'nın kahvesinde Tophâne'de sâkin esîrci esnâfından Kırımî Hâfız Ağa'nın nakli "cennet-mekân firdevs-âşiyân Sultân Mahmûd Han hazretlerinin zamân-ı devletlerinde masraf çok olur diyerek yevmiyye üçer sahân taâm çıkınağa rabt etdiler ve ettibâi çok olmamalı deyu tenbîh eylediler idi. Şimdiki vakte bakarsan masraf daha çokdur, herkes safâhata sapdı. Dersaâdet ve sâir mahallerde bu kadar bin hint ve araba var, bunların hepsi kibâr efendilerimizin değildir, anları görerek sâirleri de tedârik eyledi, hâsılı herkes başdan çıktı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1084] Cerrâhpaşa'da yol üzerinde Ali Fakîh Mahallesi'nde sâkin cerrâh Ahmed Ağa'nın nakli "geçen gün Kazasker kapusına gidüb birkaç saat oturub hayli şeyler seyr etdim. Dîn ve îmânları akçe, yetim parası olsun ne olur ise olsun kapmağa çalışıyorlar. Vüzerâ ve evliyâ-yı umûr efendilerimiz ibâdullahın mesâlihi lâıykıyla görülsün deyu sa'y ederler ise de anlar akçe kapmağa bakarlar. Bir gün olur anlara dahi bir suâl edici gelür" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1085] Galata'da Kurşunlu Mahzeirî'de Yunan tebaasından Nikolaki nâm tüccârın kendi mağazasında nakli "bu def'a Rusya tarafından Sırb memleketine Miloş'un oğlu bey nasb olunmasına dâir Rusya Devleti'nden haber gelüb Bâb-ı Âlî'ye elçi tarafından ifâde olunmuş ise de İngiliz ve Fransız ve Nemçe elçileri aralarına girüb bu keyfiyyetin husûl-pezîr olmamasını isterler. Ve Nemçe elçisi her ne kadar bu mâddenin içinde ise de gizlüce Rusya tarafına meyli olmalı. Lâkin Rusya Devleti'nin bu mâddeleri karışdırmasından

murâdı, ortalığa mahzâ bir fesâd etmektir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1086] Beyoğlu’nda Galatasarayı civârında İngiliz beyzâdesi Sofyan nâm Bey’in kendi menziline nakli “Fransız memleketinde bazı ümerâları birbirleriyle fesâd ederek hemân Fransız Devleti’ni bitirme derecelerine varmışlar idi. Sonradan gene bir hüsn-i sûretle beynlerini bulmuşlar. Fi’l-hakîka bu keyfiyyet bertaraf olmasaydı bizim İngiltere Devleti’ni dahi incidirler idi. Hele keyfiyyet-i mezkûrun husûl-pezîr olduğunu bu def ‘a gelen postada mektûblarda yazıyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1087] Beyoğlu’nda Galatasarayı civârında Markrid nâm tüccârın kendi evinde nakli “İspanya Devleti’ne Fransız Devleti külliyetlü akçe vermiş ve bu def’a ahâlîsi ayaklanub krallarını helâk etme râddelerine vardıkda Fransa Devleti bir mikdâr dahi asker göndermiş ise de İspanya askeri dahi anlara tâbî’ olduğuna mebnî kral-ı müşârünileyh tarafından Fransız Devleti’ne, bunların etdüğü nedir, devletce bu var mıdır deyu tahrîr olunmuş olduğundan, sizin aske-
riniz sizden bıkmış, binâenaleyh sizlere fesâd çıkarıyorlar diyerek cevâb göndermiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1088] Tahtakale civârında Şeyh Dâvud Hânî’nda mütemekkin Mora tebaasından Markrid nâm tüccârın kendi odasında nakli “Edirne’deki müsâlahada olan şurûtlar icrâ olunmuyor deyu Bâb-ı Âlî’ye Rusya Devleti haber göndermiş. Ol vakit Yaş ve Bükreş ve Sırb beylerinin azl ve nasbı iktizâ eder ise Rusya Devleti ma’rifetiyle olmak üzere şurûta rabt olunmuş olduğuna ve bu def’a Sırb mâddesine canı sıkıldığına mebnî Bâb-ı Âlî’ye bu vechile haber göndermiştir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1089] Mahmûdpaşa Hamâmı’nın kapusına muttasıl kahvede çörekçi tablakârı Kastamonulu Mustafa Ağa’nın nakli “bizim Kastamonu vücûhları yine birbirleriyle nefsanîyyete düşmüşler. Fukarâda bir şey kalmadı, mâl ve emlâklarını aldılar, gün begün vilâyetimiz harâb olmaktadır. Kastamonu vücûhlarından Ali Güzeloğlu

ve Çiçekbaşlıoğlu ve Hâcî Sâdık Efendi ve İpşirioğlu bu dört âdem memleketden def' olmayınca fukarâ râhat etmez. Bunların zulm ve taaddüsinden gitdikce memleketimiz harâb olarak fukarâ perîşân olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1090] Avratpazarı'nda Mustafa'nın kahvesinde Vâlide Hânı'nda sâkin Acem tâifesinden Derviş Mehmed'in nakli "bu günlerde Acem tarafından sahîh bir haber alamadım. Ortalıkda çok havâdis söyleniyor, lâkin hiç birinin aslı yokdur. Devlet-i Aliyye'de İran Devleti'nin gûyâ matlûbu olub vermediklerinden i'lân-ı harb etmeğe kalkışmış. Sâbık Bağdad Vâlisi Ali Paşa dahi Acem hudûdından bazı mahallere el uzadub iki devleti birbirlerine düşürdü ve bu def'a dahi Necîb Paşa hazretleri Kerbela'yı harâb edüb bu kadar nüfûsu telef eyledi. Bundan sonra bakalım ne zuhûr eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1091] Beşiktaş'da muvakkitin karşusunda kahvede Beşiktaşlı cer-râh Mustafa'nın nakli "her gün bu tarafda yüz elli tablakâr bulunur idi. Nakl-i hümayûn-ı meyâmin-makrûn-ı şâhâne vukû'ndan berü bir kimesne kalmadı. Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri zât-ı şevket-simât-ı mülûkâneye tükenmez ömürler ihsân buyursun. Pâdişâhın vardığı yer ma'mûr ve çıktığı yer harâb olur derler, sahîh imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1092] Galata'da Balıkpazarı'nda Nemçe tüccârlarından Senyor İlcic bâzergânın mağazasında nakli "Nemçe Devleti Sırb ve Karadağ civârlarında olan hudûdlarına asker indirmiş ve Rusya Devleti'nin dahi hudûd başlarında külliyetlü askeri var imiş. Elbetde bunda bir şey olmalı, zîrâ ahz ü i'tâ pek kapandı ortalıkda akçe kalmadı, bakalım bu yaz bir taraftan bir şey zuhûr eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1093] Halıcılar Köşkü'nde Yusuf Ağa'nın kahvesinde mahalle-i mezbûr sâkinlerinden dülger Hüseyin'in nakli "bu gice Molla Gürani Çeşmesi'nin tasını serîka etmişler deyu işitdim. Ve bugün Zin-

dankapusu'na gitdim, ne kadar balmumcu esnâfında balmumu var ise reâyâlar alıyor, hiç balmumu kalmamış" deyu söyledikde, "reâyâlar kiliselerinde âyînleri üzere mum yakarlar, biz câmilerden mum çalarız, böyle olduğuçün işimiz aksi gider" deyu merkûm kahveci Yusuf'un cevâb verdiği işidilmiş olduğu.

[1094] Sultân Mehmed'de çörekçi kapusu civârında Bağçesaraylı İbrahim Ağa'nın kahvesinde Başçifte Kurşunlu Medresesi'nde sâkin talebeden Mehmed Efendi'nin nakli "ortalığın hareketi bütün hevâ-yı hevesde, hiç rızâyı gözedir yokdur. Ulemâ bir vakit söyleyecek oldular her birini bir tarafa def' eylediler, herkes sesini kesdi. Şeriat-ı Ahmediyye'nin icrâ olduğu yok, herkes fiiline göre gidiyor. Rusya muhârebesinde bu kadar İslâm gitdiyse de gavra olmadı, Rusya haylice memleket zabt eyledi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1095] Galata'da Yeni Câmi'de Giridî Hâcî Ahmed'in kahvesinde Mercan'da hân ittisâlinde sâkin Geredeli gûsâlecî tüccârı Hâcî Hasan'ın nakli "vilâyetlerimiz iki senedir ucuzluk, lâkin biraz yeni şeyler ihdâs eylediler. Meselâ bir fukarâ bir kıyye yağ çıkarub pazarda fûrûht edecek olsa gurusda dört para alıyorlar. Her şey böyle tekâlîf, her ne ise kadîmdir ana diyecek yok" [deyu] söylediği işidilmiş olduğu.

[1096] Arnabud Karyesi'nde Rusya tüccârlarından Filibaki'nin kendi menziline nakli "Enverî Efendi hazretleri giderken Bâb-ı Âlî'ye gidüb ba'dehû İngiliz ve Rusya elçileriyle görüşdü. Ve elçiler ol tarafda olan konsoloslarına birer mektûb vermiş, birlikde gidüb bir sûret verecekler. Mâdem ki Rusya ve İngiliz berâber oldukda Acem ne yapacaktır, elbetde buna da bir sûret verirler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1097] Galata'da Kurşunlu Mahzen civârında hân derûnunda olan kahvede Yeni Dünyâ'nın oğlu Yunan Devleti tebaasından Tigolgos nâm tüccârın nakli "Belgrad muhâfızı Kâmil Paşa hazretle-

riyle Sırb meclisinde olan birkaç a'zânın tebdîli ve Kara Yorgi'nin oğlunun dahi Sırb'dan çıkarılması husûsunu Rusya Devleti'nin Dersaâdet'de mukîm elçisi Bâb-ı Âlî'ye ifâde eylemiş. Ve Bâb-ı Âlî'den müşârünileyh Kâmil Paşa hazretleriyle a'zâ-yı meclis bulunanların azillerini va'd eylemişler ise de Kara Yorgi'nin oğlunun azline dâir cevâb vermemişler. Hâsılı Rusya'nın ahâlîden ba'zısını akçe ile ve ba'zısını hîle ile beynlerine dürlü fesâd düşürüb murâdı Sırb ahâlîlerini kendüsine bend etmektir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1098] Üsküdar'da iskele başında câmi-i şerîfe muttasıl küçük kahvede Yemiş İskeleyi'nde kuruyemişçi esnâfından Mehmed Ali'nin nakli "memleketlerde bulunan hânedân-ı kadîmlerden ve söz sâhiblerinden ba'zılarını Dersaâdet'e matlûb eylemişler. Elbetde bunda bir şey olmalı. Bundan akdem bir def'a daha istediler idi, ol vakit Rusya ile muhârebe oldu. Gene Rusya ile muhârebe olaydı, bâri şu kâfirden bir intikâm alaydık" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1099] Galata'da Karaköy İskeleyi'nde Ali Bey'in kahvesinde Kemeraltı'nda sâkin Nemçe tebaasından simsâr Nestaki'nin nakli "Devlet-i Aliyye Fransız'dan gelen devletlû Reşîd Paşa hazretlerini Rusya Devleti tarafına me'mûr buyurmuş, bu günlerde gidecek imiş. Bilmem Sırb mâddesinden mi yohsa başka husûsdan mı, hâsılı neden dolayı olduğu bilinmiyor. Devlet-i Aliyye'den Rusya Devleti çok şeyler matlûb edermiş, anıñçün müşârünileyh Reşîd Paşa hazretleri gidecek" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1100] Yağcı Hânı'nda Anekli nâm tâcirin odasında mansûre terzibaşısının uşağı Andon zimmînin nakli "anbarda her kimin abası var ise haylice kâr eder. Zîrâ Devlet-i Aliyye redîf askerinden yüz bin asker Dersaâdet'e getürecek imiş, bilmem ne tarafa gönderecekler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1101] Beşiktaş'da Toskana tebaasından Tanaşaki Bagato nâm tüccârın kendi menzilinde nakli "İngiltere Devleti Çinlüler ile hay-

li muhârebe ve mukâtele ederek Çinlû tarafından haylice âdem telef eyledi. Ve bu def'a gene ol tarafda Çin derûnunda biraz memleketi urub küllî âdem telef ederek memleketlerini almış ise de İngiltere Devleti'nin bu gûnâ hareketinden Rusya Devleti hazz etmeyüb İngiltere Devleti'ne ba'zı lâyıksız kelâm yazmış. Eğer İngiltere Devleti Rusya üzerine i'lân-ı harb ederse Fransız ve Nemçe Devletleri dahi İngiltere ile birlikde olarak Rusya'yı pek fenâ ederler, zîrâ Rusya'nın etdüğü iş başdan aşdı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1102] Galata'da gümrük önünde Yunan tebaasından Marko nâm tüccârın nakli "Rusya elçisi Sırb memleketinde bey olan Kara Yorgi'nin oğlunu azl edüb yerine Miloş Bey'in oğlu Mihal Bey'in nasb olunması husûsunu Bâb-ı Âlî'ye ifâde eylemiş ise de daha bir cevâb alamamış" deyu söylediği işidilmiş idiği.

[1103] Tahtakale civârında Şeyh Dâvud Hânî'nda mütemekkin Moralı Markrid nâm tüccârın nakli "Devlet-i Aliyye'nin bu günlerde mahfice bir tedârîki var. Hiç bir kimesne fark edemiyor, zîrâ memleketlerden külliyetlüce asker geliyor ve Bahr-i Siyâh sevâhiline bulunan kal'alarda dahi muhârebetedârîki var imiş. Ve Rusya Devleti hudûd başına asker göndermiş. Elbetde bunda bir mâdde vardır, bu günlerde bir gürültü zuhûr eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1104] Yağcı Hânî'nda kâin kahvede Yunan Devleti tebaasından Galata'da Kemeraltı'nda sâkin Selânikli Kostanti nâm tâcirin nakli "Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti'nin beynlerinde şurûtlara dair biraz mücâdele olub bozuşmak sıralarına varmış ise de Devlet-i Aliyye'nin teklîf buyurdıkları şurûtların hakkında biz karışmağız diyerek düvel-i sâire cevâb vermiş olduklarından nihâyeti kendüsine fenâ olacağını Rusya Devleti anlayub şurût-ı mezkûrelere dair olan senedlerini temhîr etmiş. Fakat Sırb'dan Kara Yorgi'nin oğlunu tebdîl edüb Miloş'un oğlu Mihal Bey'in nasb olunmasını kararlaştırmış. Lâkin Miloş'un oğlu Sırb'a vardıkda mukaddemki nef-

sâniyyetleri icrâ etmeğe kalkışub elbetde bir gürültü çıkarır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Haziran 1843*

[1105] Beyoğlu’nda ağaç altında kahvede Rusya tercümânı Mat-yov Pizani’nin nakli “Rusya Kançılaryası Pavlo Pizani bu def’a Hocabey’e birkaç gün zarfında gidüb geldi. Hocabey’de Graf Verransof ceneral ile mükâleme eylemiş. Şimdi Dersaâdet’e yeni gelen Misak ceneral ile Büyükdere tarafına gitdiler. Ve bu günlerde Graf-tatof Rusya cânibinden Dersaâdet’e gelecek ve eski elçi Potnif cenâbları İsveç tarafına gidecek” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1106] Galata’da Kurşunlu Hân’da Nemçeli Nikola ile Corci nâm tüccârın birbirlerine nakilleri “Rusya Devleti’nin oğlu Alvertos (Prens Alexander?) cenâbları Mısır ve Dürzî taraflarına gitdi. Mısır’da Mehmed Ali Paşa ziyâde ikrâm eylemiş. Ve bu günlerde Dersaâdet’e gelecektir, burada bakalım ne vechile muâmele olunur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1107] Ortaköy’de câmi-i şerîf burnunda kahvede sarrâf Agobcan’ın nakli “Mirzâ Saîd Paşa hazretleri Edirne’de redîf asâkirine Ordu Seraskeri nasb olunacak ve ferîkân-ı kirâmdan Rumeli taraflarına üç ve Anadolu cânibine iki paşa redîf asâkirlerini cem’ etmek üzere gitmişler, askerlere ta’lîm etdirüb yine mahallerine gönderecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1108] Galatasarayı karşusunda eczâcî Dosan’ın kendi dükkânında nakli “Hâriciyye Müşîri Rif’at Paşa hazretleri beş on güne kadar Dersaâdet’e gelür. Ve sâbık Hâriciyye Müşîri Reşîd Paşa hazretleri ziyâdece nâ-mizâc oldu” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1109] Kutucu Hânı’nda İslimyeli aba tüccârı Yorgi’nin kendi odasında nakli “İslimye’de ecnâs akçe geçiyor ve altmışbeş gurus-

* BOA, İ.DH., 3800 (24 Ca 1259 - 22 Haziran 1843).

luk mâlî kırkbeş guruşa veriyorlar. İslimye’de çok kimesnede akçe kalmadığından ecnâs tedâvül ediyor. Bu sene abacıbaşı her kim ise çok akçeye mâlik olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1110] Galata’da Balıkpazarı’nda Nemçeli İlcic nâm tüccârın kendi odasında nakli “Karadağ’ın Metropolitidi Rusya Devleti tarafından gizlüce Sırb cânibine gidecek. Lâkin ne yapacak kimse bilmez, birkaç günden sonra keyfiyyet anlaşılır. Ve Rusya Devleti’nin eski cenerallerinden Sohdo’f’un oğlu bu defa Selânîk’den vapur ile gitmiş, galibâ Karadağ tarafına gitdi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1111] Galata’da Pencşenbe Pazarı’nda Anapolitanlı Mike bâzer-gânın nakli “Fransa’nın ne kadar sefâini var ise asker ve mühim-mâtı tekmîl olarak donatmış ve İngiliz dahi Fransa donanması kangı tarafa gider ise haber getirin diyerek donanma-yı mezbûrun üzerine üç kıt’a vapur göndermiş. Anınçün İngiliz havfından nâşi ne kadar donanması var ise hâzır etmiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1112] Beyoğlu’nda Asmalı Mescid civârında Tepebaşı’nda kâin punçcu dükkânında Rusyalı kapudan Corci’nin nakli “Abaza ve Çerkesler ile Rusya muhârebe etdi. Bilmem bunlara ne taraftan imdâd gelmiş, pek çok asker indirdiler, ammâ bu def’a Çerkesler bozuldu ve Rusya’nın dahi külliyetlü askeri telef oldu. Hâsılı Çerkes’in askeri bahâdır ve tüvânâdır, zîrâ kal’aları ve muhâfaza olunacak mahalleri yok, ağaç aralarına siper olarak muhârebe ederler. Bunlarda bir hikmet var, lâkin Rusya bir hîle ile bunları elbetde zabt eder” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1113] Aksaray’da karaol civârında kahvede Masraf Hazînesi kâtiblerinden Osman Efendi’nin nakli “Masraf Nâzırı Sa’dî Efendi, Mazlûm Bey ile Hâcî Edhem Bey’in hesâblarını rü’yet etmek üzere takrîr edüb irâdesini tahsîl etdi. Efendi-i mûmâileyhimâ’nın hesâblarını rü’yet edecek. Ve mûmâileyh Sa’dî Efendi Devlet-i Aliy-

ye'ye sadâkat ile hidmet edüb hazîne-i celîleye menfaat olmasını matlûb eder, lâkin ortada nefsâniyyet olmasa güzel olur" deyu söyledigi işidilmiş olduğu.

[1114] Beşiktaş'da kassâb Mitro'nun kendi odasında nakli "Arnavudluk'da iki bey muhassıldan hoşnûd olmayub Arnavudları karışdırmışlar, anıncün Dersaâdet'den iki tabur asker gönderiyorlar ki muârazalarını men' etsünler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1115] Kasımpaşa'da kahvede Tatavla'da mütemekkin Nemçeli Nikolaki'nin nakli "Halil Paşa hazretleri Hocabey'e gitdi. Rusya kralı da gelecek imiş, bakalım Sırb mâddesiyle husûsât-ı sâireye ne vechile karar verilür. Rusya Devleti donanmasını hâzır etmiş, galibâ matlûb eylediği gibi karar verilmez ise i'lân-ı harb edecek gibi anlaşılır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1116] Arnabud Karyesi'nde Akındıburnu'nda punçcu dükkânında karye-i mezbûr mütemekkinlerinden İngilizli Petraki'nin nakli "Devlet-i Aliyye'nin bu usûlü pek güzeldir, her taraftan asker celb edüb tedârik üzerindedir. Bakalım nihâyetinde ne çıkar. Bu gidişle zann etme ki bu muârazalar biter, elbetde bir muhârebe daha olacaktır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1117] Galata'da Yağkapanı'nda Kireç Kapısı mütemekkinlerinden Rusyalı kapudan Dimitri'nin nakli "bu sabâh punçcu dükkânına gitdim, iki Frenk birbirleriyle sohbet ediyor idi. Mısır'da İbrahim Paşa külliyetlü asker tedârik edermiş, bâri ne olacak ise olsun, elbetde bir gürültü zuhûr eder. Eğer muhârebe açılır ise Rusya iledir, düvel-i sâire ile olmaz. Bakalım Allah ya size verir ya bize" deyu söylediği olduğu.

[1118] Aynalıkavak'da ağaçlar altında Balat'ta mütemekkin Dimitraki'nin nakli "İstanbul'da bir âdemin maslahat görmesi pek güç oldu. Tanzîmât'dan evvel daha kolay idi, evvelden bir maslahat için ubûdiyyet beş bin gurus verilür ise şimdi on bin gurus ver-

meli ki öyle işin görülsün. On günlük maslahat iki ay sürünür” de-yu söylediği işidilmiş olduğu.

[1119] Kurşunlu Hân'da Dimitri Koboli bâzergânın odasında Fer-ner'de mütemekkin tüccâr Mihalaki'nin nakli “millet tarafından metropolidlerin da'vâsıçün Patrik, Misi Yanni'ye üçyüz bin gurus va'd eylemiş el altından metropolidler ile da'vâsını men' etdirsın deyu. İbtidâ husûs-ı mezbûru tertîb eden Misi Yanni olduğundan anınçün men'ini ana teklîf ediyorlar ise de kabul etmemiş, hâsılı metropolidlere aylık bağlanmasına çalışıyorlar” deyu söylediği işi-dilmiş olduğu.

[1120] Büyük Yeni Hân'da sarrâf Koncagüloğlu Bogdasar'ın ken-di odasında refîklerine nakli “Reşîd Paşa'ya Edirne Müşîrlîği ya-kışmaz. Ol tarafları idâre edemez, öyle mahallere şehîrî vezîr ol-maz. Reşîd Paşa'yı devletçe bir maslahatda istihdâm etmeli, her bir umûr-ı cesîmenin idâresine muktedir akıllı âdemdir, hâsılı bu o mahâllin erbâbı değildir. Anı Edirne'ye gönderme, bu tarafdandef-etme gibidir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1121] Galata'da Zincirli Hân'da Yunan tüccârlarından Mike bâ-zergânın kendi menzilinde nakli “Bahr-i Sefîd tarafına kırk elli se-fîneden mütecâviz derûnunda askeri tekmîl olarak Fransız donan-ması çıkmış ve İngiliz sefîneleri dahi donanmakda imiş. Vapur ile gelenler görmüş, lâkin ne tarafa gidecekleri ma'lûm değil” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1122] Galata'da Kurşunlu Hân'da Nemçeli kapudan Nikola'nın kendi odasında nakli “Rusya Kañılaryası Pizani Rusya elçisini va-pur ile çıkardı, Rusya tarafına gidecekmiş. Halil Paşa hazretleri de vapur ile gitmiş. Ortalıkda bir karışıklık var, tevekkeli değildir. Pencşenbe günü ahşama kadar bir azîm şûrâ olmuş, andan sonra Halil Paşa ile Pizani çıkub başka başka gitmişler, elbetde bunda bir şey olmalı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1123] Unkapanı'ndan çarşuya gelince yol üzerinde Kapân-ı Dakîk hammâllarından Kastamonulu hammâl Ahmed'in nakli "iki gündür Yalı Köşkü'nden gemiye tüfenk taşıyoruz. Kapudana bu tüfenkler ne tarafa gidecek deyu suâl etdim, Temurkapu'ya gidecek, Mısırlı İbrahim Paşa Acem hudûdına gelmiş, ol taraftan geçüb Rusya ile muhârebe olacak dedi. Eğer sahîh ise cümlemiz gideriz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1124] Unkapanı'nda kahvede üç Frenk'in birbirlerine sohbetleri "dün Eflâklı birisiyle görüşdüm. Bükreş ahâlîsi iki taraf olmuş, yeni beylerini istemezler imiş, nihâyetde bu dahi Sırb mâddesine dönecektir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Temmuz 1843*

[1125] Galata'da Karaköy İskeleyi'nin başında Emîn Ağa'nın kahvesinde Mora tebaasından Tatavla'da mütemekkin Petraki'nin nakli "bugünlerde Mora'da olan hareket pek fenâdır. Kralı kaçırmışlar. Mora ahâlîsinin hakkı var, niçün dersin Devlet-i Aliyye'ye âsî oldular, bu kadar muhârebe olub âdem telef oldu serbesiyyet üzere olalım deyu. Sonra bu Yahûdî'nin eline düşdü, tekrar esîr oldular. Bütün kendi cinslerini getürüb iş başına koyub ziyâdesiyle mâhiyye verdi, bütün Mora ahâlîsi gerü kaldı, yetmiş iki milyon franka borç gösterdi fukarâyı rencide etmeğe başladı. Anınçün telef olacağını anlayub şimdi firâr etmiş, bakalım nasıl olur. Gene zannım Mora, Devlet-i Aliyye'ye tâbi' olacaktır, zîrâ sâye-i şâhânede reâyâ-yı Devlet-i Aliyye'nin ne vechile istirâhat üzere olduklarını anladılar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1126] Arnabud Karyesi'nde Nemçelü Kostanti kendi menzilinde nakli "iki nefer İngiliz beyzâdesi gelmiş, bana mâhiyye iki yüz gurus veriyorlar, Bulgarca okudacağım. Bulgarca öğrenüb de ne yapacaksınız deyu suâl etdim, lisânlarını öğrenüb Rumeli tarafına gi-

deceğiz diyerek cevâb verdiler. Galibâ bunlar ol taraflara câsûsluk için gidecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1127] Sultân Bâyezid Veli hazretleri civârında Hüseyin Ağa’nın kahvesinde aşçı Hâcî Osman’ın nakli “vilâyetlerimizden Dersaâdet’e bir kimesne salıvermiyormuş, gelenler dahi bir ticâret bulamıyorlar. Gurbetde çalışdığımız kadar memleketimizde çalışsak hayli akçe sâhibi oluruz, lâkin zulmden râhat vermezler, anıncün herkes Dersaâdet’e gelmeğe bakıyor. Biraz müsâade olsa kimse vilâyetinden dışarı çıkmaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1128] Tarabya’da Osman Ağa’nın kahvesinde kendinin nakli “bu reâyânın serbestisi ve Frenk tâifesinin Dersaâdet’de bu kadar çok olması Rusya’nın sefîneleri Dersaâdet’e geldikten sonradır. Aslından böyle şeyler olmaz idi, şimdi herkes safâhate düşdü. Ne küçük belli ne büyük belli, İslâm ile reâyâ fark olunmuyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1129] Beyoğlu’nda Taksim’de ağaç altında kahvede İngilizli Kofteri bâzergânın nakli “İngiltere gazetelerinde yazıyorlar ki, İngiliz tarafında olan Albanoz elçisini kaldırmışlar, Fransa Devleti ile Rusya Devleti’nin dahi ne tarafda elçileri var ise kaldıracaklarmış. Fakat Dersaâdet’de olan elçileri kalacak, sâir mahallerde elçi olmayacak. Fransız ve İngiliz ve Rusya askerlerini azaldub kifâyet mikdârı tertîb edecekler, bu tertîblerinde bir buçuk milyon franka kâr bulmuşlar. Bundan sonra bu hâllerini te’diyeye sa’y edecekler, zîrâ bunların külliyetlü deynleri vardır. İdâre edemeyeceklerini anlayub bu usûle mübâşeret eylemişler. Ve Tüfenkhâne-yi Âmire’den dahi paşayı kaldırub nezâreti barutcubaşıya havâle buyuracaklarmış” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1130] Galata’da Balıkpazarı’nda eczacı Todoraki kendi dükkânında nakli “dört kapân, iki fırkateyn, üç brik, iki vapur ile Kapudan Paşa Bahr-i Sefîd cânibine çıkub Beyrut’a kadar gidecek. Donanmayı hümayûn ile ol taraflara gitmek tehî değildir, Mehmed Ali Paşa

ile bir işleri olmalı. Kapudan-ı müşârünileyh Beyrut'a varınca vapur ile Mısır'a gidüb Mehmed Ali Paşa ile görüşecekmiş, bakalım nihâyetinde ne zuhûr eder "deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1131] Üsküdar'da Karacaahmed civârında kahvede İşkodralı Boşnak Hasan'ın nakli "bizim Mustafa Paşa'ya bir mansıb vermediler. Tepedelenli kalkdı, Rum milleti başkaldırdı. İşkodralı Mustafa Paşa'yı kaldırdılar güzel mi oldu? Bunlar yedi kralın gözüne bir dağ görünürler idi. Şimdi Hıfzı Paşa'yı ve Abdurrahman Paşa'yı ve Hüseyin Paşa'yı nefy etmişler, Arnabudluk'da bunlar kalmışdı anları da çıkardılar. İstedikleri gibi yapmak isterler, lâkin Arnabud milleti böyle şeylere alışmamışdır, bir gürültü çıkarırlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1132] Galata'da Kurşunlu Hân'ın ittisâlinde Nemçelü Nikola kapudanın nakli "Arab Abdülkadir Bey ile Fransız'ın muhârebelerini Cezayir'den bu def'a bir kapudan gelüb bize nakl eyledi. Fransalular akçe ile ve kâh muhârebe ile ve kâh politika ile Cezayir'in içerüsine gitmeğe başlamış. Ve bundan akdem hayli muhârebe etdiler, Fransız bozuldu, ilerü gidemedi. Benim aklım erecek şey değildir, defaâtiyle Arablardan aldıkları mahalleri gerü verdiler. Bu def'a Fransız biraz mahaller almış, gene gerü vermez ise çok şey" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1133] Galata'da Balıkpazarı'nda Nemçe tüccârlarından İlciç bâzergânın kendi mağazasında nakli "Karadağlılar tarafından gidüb gelenlerden işitdim. Kal'alarını ve mühimmâtlarını ve gerek askerlerini hayli vakitden berü tertîb eylemekde imiş. Bunlar Bosna ve sâir taraflara âdem göndermişler, gerek İslâm ve gerek reâyâdan kendülerine haylice asker tâbi' etmişler, ne vakit iktizâ eder ise birlikde olacaklarmış. Bu dahi Rusya'nın tertîbidir. Karadağ Rusya'ya merbûtdur, aylıkları ve metropolidleri Rusya tarafından geliyor. Bu takdîrce Karadağ Rusya kolu sayılır. Rusya Devleti'ne sâir mahaller yetişmedi de Nemçe hudûdlarına yakın mahalleri karışdırmağa başladı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1134] Üsküdar'da Beşiktaş İskelesi'nin başındaki kahvede Eğinli Ali Ağa'nın nakli "bizim vilâyetin çokça zulmü Ekrâd tâifesiyle vüçûhlardandır. İki sene mukaddem bin dört yüz kîse tekâlîf tak-sîm olundu, geçen sene sekiz yüz kîse, bu sene beş yüz kîse akçeden tevzî' etmişler. Fukarâ ve ahâlî-i memleket sâye-i hü mâ-vâye-i haz-ret-i şeh-r-yârîde âsâyiş üzere olub evkat-ı hamsede izdiyâd-ı ey-yâm-ı ömr ü şevket-şâhâneye duâ etmekdedirler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1135] Yenikapu'da Abbâs Ağa'nın kahvesinde Yeniköylü Sâlih Ağa'nın nakli "bu vakitte bir kimesneden bir kimesneye fâide yok. Evvelki kibârlara gidüb hâlimizi ifâde eyledikde bir mahalle göndermezler ise de bir parça ihsân ederler idi, şimdiki kibâr efendilerimiz kapudan dışaru çıkdıklarında bir kimesneyi gözleri görmez, mürüvveti kaldırdılar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1136] Tophâne'de Besîm Paşa'nın kahvesinde Mora tebaasından Tanaşaki'nin nakli "bu sabâh punçu dükkânında lakırdısı oluyordu, Donanma-yı hü mâ-yûn Bahr-i Sefîd'e gidecek. Korkarım bir hîle ile Mora'yı urmasunlar, zîrâ bu günlerde Mora ahâlîsinin hâli ma'lûmdur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1137] Balat'da Patrik'in konağında Patrik keşişlerinden İsmiyon'un odasında nakli "şimdiye kadar metropolidleri aylığa rabt etmeğe çalışurlar ise de bir şeye rabt edemediler. Şimdi İstefnaki Bey metropolidler ile birlik olmuş, bundan sonra husûs-ı mezbûrun hüsn-i tesviyesine bakar ve çok akçe alır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1138] Üsküdar'da Selîmiye Tekyesi'nin kapısı civârında kâin kahvede mahall-i mezbûr sâkinlerinden Ali Efendi ve kâtib Hâşim Efendi'nin birbirlerine nakilleri "hayli vakittir ortalık usûlünden çıkdı, bir gün bir güne benzemiyor. Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri dîn ü devlete zevâl vermesün, vüzerâ ve ümerâsının her cihetle sa'y ve gayretleri çok ise de nâs nefs-i emmâreye olub hevâyı havâssla meşgûl olduklarından gayret-i dîniyyede kusurları çok

olub büyük ve küçük bilmediklerinden cenâb-ı Hakk her bir şeyi fiilimize göre verir, zahmet ve meşakkatdan hâli olmağız” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1139] Balkapanı’nda kahvede Arnabud Karyesi’nde sâkin İngilizli Manobiç’in nakli “altunun dirhemine otuzaltı guruş fiyât kat’ etdiler, lâkin hiç düşünmüyorlar ki altı aya kadar İstanbul’da altun kalmaz. Otuzaltı guruşa olunca Frenklerin işine gelür bütün toparlarlar. Belki Baltacı Rusya veyâhûd İngiliz ile birlik olup da bütün bütün altunları toplayub gönderecek, bunların kimse farkına varmaz. Eğer altunun dirhemi pahâlu olsa Frenk’in işine gelmez. Devlet-i Aliyye altunı hazîne-i hümayûna cem’ etmeyüb dün bahâ ile Frenkler topluyor. Kaime kat’ olundu, fâizi olmasaydı bir kimse saklamazdı. Şimdi meydânda hiç kâğıd yok, bu gidişle birkaç mâha kadar altunları Frenkler toplayub sonra meydânda kaimeden başka bir şey kalmaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1140] Üsküdar’da Sultântepesi’nde parmaklıkcı Mehmed’in refiklerine nakli “ahz ü i’tâ yok, geçinmek pek güç oldu. Bir şey alacak olsan dört kat bahâsına, ne alanda insâf var ne satanda. Zâbitân dahi dikkat etmiyor, fukarâ zahmet çekiyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1141] Üsküdar’da Bedestân Kapısı’nda mağazacı İngilizli Andonaki’nin nakli “dünki gün Zanta’dan bir kapudan geldi. Mora kralının ahâlî ile beyneri uyuşmadığından firâr etmiş. Şimdi Mora pek karışık ve hâli üzerine kalmış, bakalım nasıl olacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1142] Fener’de Patrikhâne karşusunda Mîr Beşîr’in büyük oğlu Emîn Bey’in kendi konağında nakli “her nasıl ise bizleri Cebel-i Dürz’den çıkardılar ise de Devlet-i Aliyye’nin hazînesine bir fâide olmadı. Ellialtı senesi ikibin üçyüz kîse, elliyedi ve ellisekiz senesi kezâlik ve Ömer Paşa’dan dahi bâki kalan dörtbin altıyüz kîse, cem’an onüçbin sekizyüz kîse Devlet-i Aliyye’ye mutazarrır oldu. Şimdi pederimizi Cebel-i Dürz’e Mîr nasb edüb gönderse meblâğ-

mezbûrun nısfını nakden verüb ve nısf-ı âherini dahi birkaç mâh müüründe vermeğe mu'teber sarrâf taahhüd etdiririz" deyu söyledigi işidilmiş olduğu.

[1143] Beyoğlu'nda Taksim'de punççu dükkânında Eflâklı yaşlı Tekda'nın nakli "benim amucam Eflâk'da Manastır vekîli idi. Eflâk beylerinden Mavromati amucamı zehirleyüb altmış bin Macar altunını aldı. Ben Âsitâneye gelüb Rikâb-ı hümayûn-ı şâhâneye bu keyfiyyet için arzuhal takdîm eyledim. Bâb-ı Âlî'ye havâle buyurulub andan İstefanaki Bey'e havâle eylediler ise de bir fâide olmadı. Ve ben amucamın yanında on iki sene yazıcı idim, sandığımızda altmış bin macarım var idi, Kıbrıs Patriki ma'rifetiyle Mavromati'ye teslîm eylediler. İstefanaki Bey bu keyfiyyetten çok akçe aldı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1144] Aynalıkavak'da Kayseriyyeli Yorgi'nin nakli "Galata'da iki nefer Katolik kum altunı ve sim sahtekârlıklarıyla meşgûl olmuşlar. Âsitâne'de Kürekçi Hânı derûnunda oda istîcâr ederek sahte altundan ve simden kutu ve zincir ve zarf i'mâl edüb altun ve sim diyerek şuna buna fûrûht ediyorlar. Lâkin yapıdıkları eşyâ asla altun ve gümüşden fark olmaz, bu gûnâ sahtekârlık ile meşgûl olmuşlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1145] Boğaziçi'nde Kalender nâm mahalde Fransızlı Mösyö Anber bâzergânın nakli "Cezayir civârında olan Arabların mahallerini Fransız askeri gün be gün zabt etmektedir. Hiçbir vakit böyle tertüblü tutdukları yok idi, şimdi ayak ayak Fransız ilerüsini zabt ediyor, lâkin Cezayir'in daha ilerüsini almak mümkün değildir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1146] Kule Kapusu'nda Memiş Ağa'nın kahvesinde Galata'da Doğruyol'da mütemekkin Frenk terzisi Mora tebaasından Kosta-ki'nin nakli "dün bir mağazada idim. Mora'dan mektûb gelmiş yazıyor ki Mora'nın kralı firâr etmiş, lâkin ne tarafa gitdüğünü kimse bilmiyor. Korkarım nihâyetinde yine Mora'yı Devlet-i Aliyye zabt edecek. Şimdi başları yok, tabiatlarıyla beynlerine fesâd

düşüb perîşân olacaklar. Halil Paşa o taraflardadır, eğer Devlet-i Aliyye de kralın firâr etdiğini haber alır ise Mora'yı zabt etmeğe kalkışırlar. Lâkin düvel-i sâire bırakmaz, anlar dahi senin tarafından benim tarafımdan âdem gitsün diyerek muâraza ederler, gene nihâyetinde Devlet-i Aliyye'ye teslîm edeceklerdir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1147] Asmaaltı'nda hânda Yunan tebaasından İspator'un odasında Midillülü Rahlî'nin nakli “Midilli Cezîresi”nden tekrâr i'lâm ve arz-ı mahzar geldi Metrepolid'in zulmünden dolayı. Ve bir iki vü-cûh ile Metrepolid, muhassılını da kendülerine uydurmuşlar, memleketi perîşân edecekler. Ahâlî bunlar ile baş edemiyorlar, şimdi Rîkâb-ı şâhâneye arzuhal takdîm edecekler. Bu def'a da bir şey olmaz ise memleket bütün bütün perîşân olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1148] Kurşunlu Mahzen'de Nikolaki'nin odasında Toskanalı Vicanco Kapodandi Boderin'in nakli “Bâb-ı Âlî'de her gün Acem mâddesiyle uğraşıyorlar, hâlâ bir sırasına girmedir. Her ne kadar Rusya ve İngiliz araya girdiler ise bir şeye bağlayamadılar, el'ân öyle hâli üzere duruyor, bakalım ne vechile râbıta verirler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1149] Üsküdar'da Bedestân Kapusu'nda lülecî topal Ali Ağa'nın dükkânında Mustafa'nın nakli “zamânında gümrük ihdâs olunub alındıkda malın sadakası diyerek alınıb fukarâya tasadduk ederler idi. Şimdi o yolları bıraktılar, anınçün gitdikleri yolu da bulamıyorlar. Bir iş de görecekları yok, madem ki fukarâya bakmazlar işleri de doğru gitmez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Ağustos 1843*

[1150] İşbu Receb-i şerîf'in yirmibeşinci Pazarertesi günü Kalpakçılar başında börekçi karşusunda tenbâkûcu dükkânında Kebâbcı

* BOA, İ.DH., 3960 (8 Ş 1259 - 3 Eylül 1843).

Hâmı'nda sâkin Acem Abdullah'ın nakli "Devlet-i Aliyye ile Acem Şâhı'nın sözleri daha kesilmedi. Erzurum'da elçiler her gün sabâh-dan ahşama kadar bir odaya kapanub meşveret ediyorlar ve hiç bir kimse yanlarına girmiyormuş. Ve İran ülkesinde Devlet-i Aliyye ile şöyle olacak böyle olacak deyu lakırdısını yasağ etmiş ve giçende bu husûs için Tebriz'de dört beş âdem katl eylemiş. Bu sebebden nasıl olacağını kimse bilmiyor, bizler de Dersaâdet'de müsâfir gibi oturuyoruz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1151] Yevm-i mezkûrda Sultân Bâyezid Hamâmı civârında yüksek kahvede İran Devleti tebaasından Hâcî Mehmed'in nakli "Devlet-i Aliyye'den Mora ahâlîsi mehl istemişler, lâkin ne sebebden mehl istediklerini söylemedi. Muhârebe için mi, yohsa Devlet-i Aliyye'ye tâbi' mi olacaklar elbetde şıkkaynın biri olmalı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1152] Yevm-i mezkûrda Mahmûdpaşa Câmi-i şerîf havlisinde Arif Ağa'nın kahvesinde Karslı sucu Abdullah'ın nakli "Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri Devlet-i Aliyye'ye zevâl vermesün. Dersaâdet'e geldiğim vakit bir akçem yok idi, çalışub sâye-i şâhânede beş on guruş tedârik eyledim. Memleketimizin tekâlîfi de birâz hafiflese" deyu söyledikde, kahve-i mezkûrda Hâcî Bekir Ağa'nın cevâbı, "Rabbim zevâl vermesün, bu vakitte Devlet-i Aliyye'nin masârifine bakılınca bizim vergümüz de birşey değildir, ancak memleketimizin zulmü vücûhlarımızdandır, bir vakitte Devlet-i Aliyye fukarânın râhatsızlığını istemez. Sivas Ferîki Saîd Paşa hazretlerinin sofrasında yevmiye üçyüz âdem etmek yerler, o dahi fukarâdan çıkacak. Anı da Devlet-i Aliyye mi emr etdi? İşte ba'zı mahallerde zulm böyle şeylerden zuhûr ediyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1153] Yevm-i mezkûrda Galata'da Yeni Câmi-i şerîf kapusunda Giridî Hâcî Ahmed'in kahvesinde câmi-i şerîf-i mezkûrun hatîbi Arif Efendi'nin nakli "lahmın beher vakıyyesine doksanikişer para narh verdiler, kassâblar gene yüzon paradan üç guruşdan aşı-

ğ ı vermiyorlar. Bilmem kabâhat alanda mı, satanda mı, yohsa me'mûru olan zâbitde mi anlaşılmıyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1154] İşbu Receb-i şerîf'in yirmialtıncı Salı günü Galata'da Balık-pazarı'nda Yunan tebaasından Anaştaş'ın mağazasında Anapolili kapudan Mihal'in nakli “Yunan konsolosu Macorani'yi (Mavroyani) azl edüb aşağıdan yerine birisi geldi. Mora ahâlîsi dahi ayaklanmış, nasıl olacağını bilmegiz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1155] Yevm-i mezkûrda Yenikapu İskeleyi'nde Mihaliç kayıkları kethüdâsı'nın kahvesinde askerîden muhrec Abbâs Ağa'nın nakli “mukaddemleri yaş yemiş gümrüğünde fukarânın bir akçelik mâlî zâyî” olmaz idi. Şimdi manav yazıcıları kabzımal olalı fukarânın mâlları telef olub yazıcıların ellerinde kalıyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1156] Yevm-i mezkûrda Tophâne'de Besîm Paşa'nın kahvesinde Girid alâayının cerrâhı ile kâtibin beynlerinde sohbetleri “Memâlik-i Mahrûse'de Girid gibi memleket olmaz. Askerîce pek güzeldir. Paşa ve zâbitân dahi müsâade eder her vechile râhat ederdik. Şimdi bir taraftan Arnabud sekbân askeri gelüb kapulaniyor, biz gelinceye kadar beşbin askerden ziyâde oldu, bir alây da Arab askeri vardır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1157] Yevm-i mezkûrda Yeni Câmi-i şerîf havlisinde kâin kahvede Filibeli Hüseyin Efendi'nin “Gümülcine semtinin ahâlîsi pek fenâlaşmış, nefsâniyyet edüb birbirlerini ururlar imiş. Ahîçelebi'de dahi bir Rum karısını öldürmüşler, Ahîçelebi Müdîri ortalığın gözü dolsun diyerek akçe verüb yaptırmış” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1158] Beyoğlu'nda Tophâne-i Âmire karşusunda Mora Kançılar-yası'nın sandıkkârı İstefano Franka'nın nakli “bizim Mora'nın bu günlerde pek çok uygunsuzluğu var, bilmem böyle gider ise pek fe-

nâ olacak. Biz sâir krallardan ümîd ederdik, anlardan bir fâide olmadı, kendi kendimize bir iş tutacağız. Bizim memleketimiz genişlemeyince râhat edemeğiz. Şimdi öyle bir tertîb kuruluyor, bakalım ya bütün bütün ortadan kalkarız yâhûd memleketimizi genişlediriz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1159] Galata’da mütemekkin Mısır tüccârlarından Toskanalı Tanaşaki Ligato bâzergânın nakli “Mısır’da Mehmed Ali Paşa’nın işleri aksine gitmeye başladı. Birtakım yeni hayvânât getürtmışidi, anlar da kırılıb telef oldu. Ve ne kadar susam ekdirmiş ise çekirge düşüb harâb etmiş ve buğday dahi olmamış. Ancak Mısır’ı idâre edebilür birtakım Arab askeri toplamış, daha ta’lîm etdirmemiş, cümlesi acemîdir ve Arab askeri her yerin havâsına dayanmaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1160] Aksaray’da bârgîrci Erzincanî Mehmed’in nakli “bizim memleketimizin bütün ahâlîsi zulmden evlerini bırağub başka memleketlere dağılmışlar. Memleketimiz böyle kaldı. Dersaâdet’e gelsek kâr yok, bâri memleketlerde zulm olmasa da çalışsak. Hâsılı Anadolu’nun hali böyledir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1161] Irgâdpazarı’nda baştaki kahvede hayriyye tüccârlarından Bursalı Tâhir Ağa’nın nakli “Fransız tarafından gizlüce birkaç ceneral Mora’ya gelüb dört tarafını gezmişler. Kendi taraflarından kral oturmasını isterlermiş, Mora kralı da ben krallığı istemem dermiş. Bâri birbirlerinden olsa da yine Mora Devlet-i Aliyye’ye tâbî’ olsa. Benim de vilâyetim Tripoliçe’dır, emlâkımız öyle kaldı gitdi, emlâklarımıza mutasarrıf olurduk” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1162] Üsküdar’da Harem İskeleyi’nde câmi-i şerîf ittisâlinde kahvede sâbık Ağnâm Müdîri Mustafa Ağa’nın tebaasından Abdullah Ağa’nın nakli “Anadolu’da, İzmid’den Erzurum’a varınca kazâ ve kurâlarda beşer onar ihtiyâr âdem ile karılardan başka kimse kalmadı, bütün toplayub bu tarafa getürdiler. İstanbul’da herkes zevk

ü sefâsında, sâir memleketler yıkılıb harâb olmuş kimin kaydında” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1163] Büyükdere’de punçcu dükkânında Rusya elçisi tebaalarından Aleksandirin’in nakli “Çürüksu’ya çok askerimiz gitdi, limânı zabt etdiler. Bâb-ı Âlî’den elçimize, Çürüksu bizimdir niçün zabt etdiniz deyu söylemişler ve husûs-ı mezkûr için elçi ile bir mikdâr lakırdı olmuş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1164] Yeniköy’de cevâhirci Fotyadi’nin nakli “Acem elçisi Bâb-ı Âlî’ye gelüb hayli şey matlûb eylemiş ise de hiç bir şeye mukayyed olmayub gerü dönüb gitmiş, söyledikleri sohbete kimse kulak vermemiş. Hâsılı Acem mâddesi böyle çürüyüb gidecek” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1165] Galata’da karanlık fırının karşusunda Fransalı Ispro’nun menzilinde Rusyavî Dimitri kapudanının nakli “Rusya Devleti’nin üç anbarlı ve kapak ve fırkateyn ve kerevet olarak altmış kıt’a donanması Sivastopoli limânından denize çıkmış ise de ne tarafa gideceğini kimse bilmiyor. Bunda birşey var daha anlaşılmadı, Devlet-i Aliyye’nin dahi büyük tertîbi var, bakalım nihâyetinde nasıl olacak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1166] Galata’da Karaköy İskeleyi’nde Emîn Ağa’nın kahvesinde İskele Kahyâsı Kastamonulu Kara Mehmed’in nakli “bizim köyden birisi geldi, hacc-ı şerîfe gidecek. Memleketden suâl eyledim. Kastamonu sancağında kurâ ve kasabalarda vücûh ve müdürlerin yediklerini ve fukarâyâ eyledikleri zulmü ahâlî defter edüb arzuhal etmişler, Bâb-ı Âlî’ye takdîm edeceklermiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1167] Balkapanı’nda kahvede Arnabud Karyesi’nde sâkin İngilizli Manvic’in nakli “Devlet-i Aliyye ile İran Devleti’nin beyleri pek fenâlaşmış. Devlet-i Aliyye’den İran Devleti haylice şey matlûb edermiş. Rusya elçisiyle İngiliz elçisi Bâb-ı Âlî’ye gelüb, bu Acem-

lere bir mikdâr şey vermeli deyu Hâriciyye müşîri devletlü paşa hazretlerine söylemişler. Paşa-yı müşârünileyh hazretleri dahi bir cevâb vermemiş. Hiç aklımız kesmez Devlet-i Aliyye Acemlere yer versün” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1168] Sirkeci İskelesi’nde kahvede Balkapanı’nda mütemekkin Eflâklî Anastaş’ın nakli “Dünki gün Yeniköy’de Logofet Bey’in ya-lısında idim. Her bir şeyi hâzır etmişler Eflâk Beyi gelecek deyu. Lâkin benim aklın kesmez, daha bu diyârlar ile muârazaları bit-memiş, ne vakit muârazaları bertaraf olur ise ol vakit gelür” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1169] Galata’da Karaköy İskelesi’nin başında Hammâllar Kethü-dâsî’nin kahvesinde Mora tebaasından Manyalı Mihal’in nakli “Mora’nın karışıklığı bütün geçinmediğimize sebebedir. Şimdi dü-vel-i sâireden Mora’ya murahaslar gelecek, neye karar verilür ise ol vakit Mora’nın ne tarafda kalacağı ma’lûm olur. Bu kadar mu-hârebe olub asker telef oldu, bundan sonra Devlet-i Aliyye’ye tâ-bi’ olacaklarını aklım kesmez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1170] Kasımpaşa’da fıskiyeli kahvede Tatavla’da mütemekkin İn-gilizli kapudan Kostantin’in nakli “dün Galata’da Rusya tarafın-dan yeni gelmiş bir kapudan ile görüşdüm. Rusya’nın Sivastopo-li’de donanması hâzırlanub kalkmak üzere imiş, lâkin ne tarafa gi-deceğini bir kimse bilmiyor. Devlet-i Aliyye ile birlik olub da Do-nanma-yı hümayûn Bahr-i Sefîd tarafına gitdi, Rusya da donan-masını ol tarafa mı gönderecek? Zîrâ Devlet-i Aliyye gün begün asker tedârik etmektedir, elbetde Devlet-i Aliyye’nin bir işi olma-lu anınçün Rusya donanmasını hâzır etmiştir” deyu söylediği işi-dilmiş olduğu.

[1171] Sultân Bâyezid Hamâmı ittisâlinde kahvede aşçı esnâfından Hâcı Osman Ağa’nın nakli “İskenderiye’den gelen bir ahabbım ile görüşdüm. İbrahim Paşa pederine gücenüb doksan bin asker ile İs-kenderiye’ye gelmiş ve donanmayı hâzır etmişler, Mora’nın üzeri-

ne gidecek imiş. İngiliz ile Fransız, Mora'yı İbrahim Paşa'ya teslim etmeğe taahhüd etmişler. Ve ne kadar alacakları var ise Mehmed Ali Paşa vermeği taahhüd etmiş ve Devlet-i Aliyye tarafından dahi ruhsat verilmiş. Bir kere Mora İbrahim Paşa'nın yeddine geçer ise anın ile lakırdı kimse edemez, Allah vere sahîh olaydı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1172] Beşiktaş'da İhlambür Deresi'nde Ayazma Meydânı'nda Beşiktaş mütemekkinlerinden Moralı Pavlaki ve Canfesci Covanni ve Fransalı Mitro ve Toskanalı Tanaş'ın birbirlerine nakilleri "Mora ahâlîsi, bütün bütün krallarına cümlemiz telef oluruz seni istemeğiz deyu cevâb vermişler. İngiliz ve Fransa taraflarına dahi yazmışlar, bundan sonra Mora'nın işi bitdi" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[1173] Hasanpaşa karaolhânesi civârında şekerçi ittisâlinde kâin yüksek kahvede İran Devleti tebaasından Dağıstanî Mehmed'in nakli "Acem askeri Kerbela'nın etrafında dolaşırlar imiş, bir usûlünü bulub zabt etmek isterler. Bunlar elbetde bir gürültü çıkacaklar, lâkin sonra pişmân olacaklar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1174] Mevlevîhâne'de Vefa Mahallesi'nde müteehhil Enderûn'dan muhrec Hasan Ağa'nın nakli "bu kadar asker cem' etdiler, Rusya ile muhârebe var diyorlar, lâkin Mısır vâlisinin oğlu İbrahim Paşa, Mora'yı almayınca Rusya tarafına gitmem deyu cevâb vermiş. Gûyâ evvel-i bahâra ne olur ise olacak diyorlar. Hemân cenâb-ı hazret-i Mevlâ kolaylık ihsân edüb sâye-i hazret-i şâhânede çok fütûhâtlar görürüz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1175] Yeni Câmi-i şerîf havlisinde başdaki kahvede Ürgün kazâsı hâkimi efendinin nakli "bizim sınırlarımızın (?) dört tarafı düşmen ağzıdır. Bar kazâsında Karadağlıların gavgası eksik olmaz. İşkodralı Mustafa Paşa kalkalı o taraflar bozuldu. Bizim kapudanlar gelmiş, Osman Paşa'yı medh ediyorlar. Gerek kendüsi ve gerek

etbâ'ları bir kimseden bir akçe almazlarmış, anınçün Arnabudlar dahi emîn oluyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Ağustos - Eylül - Ekim 1843*

[1176] İşbu Receb-i şerîf'in onuncu Salı günü sâat bir kararlarında Dolmabağçe nâm mahallden Taksîm'e varınca yol üzere Morinalı Vasilaki'nin nakli “ben Beyoğlu'nda mekteb hocasıyım. Geçende bir mu'teber âdemin hânesine müsâfereten gitdim, Dersaâdet'e nakl-i hümayûn-ı şeref vukû'unda büyüklerden ba'zı azl ve nasb olacak diyerek bana nakl etdi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1177] Yevm-i mezbûrda sâat altı kararlarında Beşiktaş'da Toskanalı tüccâr Dimitraki'nin kendi menzilinde nakli “Mora ahâlîsi küçük ve büyük cümlesi üç devlete ricâya kalkışmışlar. Ne kadar pâdişâh ve krallar var ise cümlesinin yanında rezîl olduk bizi bir usûle râbîta edin deyu. Anlar dahi taahhüd etmişler. Bu ana gelince bunlara bir iyilik etmediler, şimdi va'd etmişler, bakalım bunun üzerine nasıl olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1178] Yevm-i mezkûrda sâat onbir kararlarında Beşiktaş'dan İstanbul'a gelürken kayık içinde Frenk derzisi Yorgaki'nin nakli “bu taraftan tüccâr teknelerine asker yükledüb Bursa cânibine gönderiyorlar. Ne olacak bilmem, elbetde bir şey var lâkin anlaşılmıyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1179] İşbu Receb-i şerîf'in onikinci Pencşenbe günü sâat sekiz kararlarında Üsküdar'da Selîmiye Hamâmı'nın ittisâlinde manav dükkânında manav Mustafa'nın nakli “otuz sene Tophâne'de topçuluk hidmetinde bulundum, bilâ-maaş ihrâc eylediler ise de yine sâye-i şâhânedede akçe kazanub geçiniyorum. Düunki gelen askerlerin Devlet-i Aliyye'ye hidmeti sebkât etmeden çıraklık arıyorlar.

* BOA, İ.DH., 4022 (15 L 1259 - 8 Kasım 1843).

Âdemin canı sıkılır, haylice askere ruhsat vermişler, eğer anlara mâhiyye verirler ise çok şey eder” deyu söylediği işidilmiştir.

[1180] Yevm-i mezbûrda sâat dokuzbuçuk kararlarında Üsküdar’dan Ahurkapu’ya gelürken kayık içinde Üsküdar’da Kapu Ağası Mahallesi’nde sâkin merhûm Abdullah Paşa’nın tebaalarından Halil Ağa’nın nakli “Haydarpaşa’da Sadrâzam efendimiz ve Şeyhülislâm efendimiz ve sudûr-ı kirâm hüzerâtı gelüb, şevketli mehabbetlü veliyy-i ni’met efendimiz hazretleri de mahall-i mezbûru teşrîf buyurub hatt-ı şerîf kırâat olundu. Asâkir-i hassa-i şâhânenen dört alây Rumeli cânibine ta’yîn buyurulmuş ve asâkir-i hassa-i şâhânenen altıbin ve mansûreden dahi dokuzbin asker ih-râc olunmuş. İstanbul’da kırk bin asker kalub, kûsûru îcâb eden mahalle gönderilecekmiş” deyu söylediği işidilmiştir.

[1181] İşbu Receb-i şerîf’in onüçüncü Cuma günü sâat üç kararlarında Haseki mektebinin karşusunda kahvede mahalle sâkinlerinden Hüseyin Ağa ve Derviş Bedreddin ve İzzet Efendi’nin birbirlerine nakilleri “ortalığın bu derece safâhete mecbûr olması nihâyetinde fenâlığı müntic bir keyfiyyetdir. Bazı âdemin kudreti yokdur, ıyâl ü evlâdı anlara bakub araba ve sâir safâhete müteallik eşyâ istiyorlar, varub buradan fenâlığa sapub rezâlet ve edeb-sizlik zuhûr ediyor. Başdan ayağa varınca yalancı olduk asrın iktizâsı. Eğer bu safâhat bu derece gider ise daha fenâlıklar peydâ olur” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[1182] Yevm-i mezkûrda sâat altı buçuk kararlarında Aksaray’da Ali Ağa’nın kahvesinde Dîvânyolu’nda odalarda sâkin ocak süpürücüsü Kastamonulu Mehmed’in nakli “bizim kethüdâımız beher gün Saray-ı hümayûn’un ocaklarını süpürmek için üçer gurus alub bize bir akçe vermez. Berekât versün ihtisâb aylığımız yokdur. İstanbul’da akçe kazanmak güç oldu, vilâyete gitsek râhat yok. Sekiz ay oldu vilâyetden geleli bin gurus tedârik edemedim. Vilâyetimizde âdem bırakmadılar, bütün askere tutdular, her taraftan zulm fukarâyadır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1183] İşbu Receb-i şerîf'in on dördüncü Cumaertesi günü sâat ikibuçukda Aksaray'da kurukahvecinin üst tarafında Reşîd'in kahvesinde bedestânî kavukçu Tâhir Ağa'nın nakli "şimdiki vakitte şer'an da'vâ görülmüyor, bir âdemin bir da'vâsı olsa bakayâ efendiye yanaşub bir tahvîl veriyor huzura geldikde istediği gibi takrîr ediyormuş. Çok mahallden işitdim. Şerîat böyle olunca sâir şey nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1184] Yevm-i mezkûrda sâat beş kararlarında Sultân Bâyezid Hamâmı civârında Hüseyin Ağa'nın kahvesinde Acem tebaasından tenbâkûcu Hâcî Mehmed'in nakli "Acem Şâhı oğlunu yerine bırakub kendüsi yetmiş bin asker ile Acemden çıkmış, ne tarafa gitdiğini bilmiyorlar. Şöyle zannediyoruz ki Çerkes tarafına bir kolay yol var idi, bu günlerde Çerkes pek sıkılmış anlara imdâd gitdi diyorlar. Bakalım ne taraftan uc gösterir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1185] İşbu Şa'bân-ı şerîf'in gurreesi Pazar günü sâat dört kararlarında Topkapu Mevlevîhânesi'nin havlisinde Eskialipaşa'da İzmidli Hüseyin Ağa'nın hânesinde müsâfereten sâkin olan İzmidli Abdullah Ağa'nın nakli "Sâlih Paşa hazretleri İzmid'e bir serhoş İzmidli müdür nasb eyledi. Geleliden berü konakdan dışaru çıkmıyor, müdürlik ve her bir umûr Ermeni tâifesinden Malkon zimmînin elinde, İslâm'a hiç rağbet etmiyor. Cumaertesi ve Pencşenbe günleri tekâlîf husûsundan dolayı ahâlîyi toplayub habs ederler, habisinde durdukça bunlar akçeyi nasıl bulsunlar? Müsâade etmezler ki fukarâ çalışsun da tekâlîfi te'diye etsün. Dünyânın lezzeti kalmadı, İstanbul'da fukarânın hâlini anlamazlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1186] Yevm-i mezkûrda sâat yedi kararlarında Kocamustafapaşa'da Ahmed Ağa'nın kahvesinde Ağaçekanlı muhâsebe kaleminden muhrec Hâcî Emîn Efendi'nin nakli "kırkûç sene kaleme devâm eyledim, nihâyetinde mükâfât oldu. Şimdiki efendiler sâat beşde kaleme gidüb dokuzda geliyorlar, aldıkları mâhiyyeler bütün harâmdır. İşidiyorum ki ba'zı mühendislerin nişânlarını alub, hü-

ner-i tahsîl edin andan sonra mâhiyyenizi versünler deyu cevâb vermişler, pek hazz etdim. Ellerinden bir şey gelmez, ahşama kadar orada burada gezerler. Devlet-i Aliyye şimdi her bir şeyi usûle râbîta eyledi ve ehl-i hünere rağbet ediyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1187] Yevm-i mezkûrda sâat dokuz kararlarında Silivri Kapısı’nda çulcu Edhem Ağa’nın nakli “Devlet-i Aliyye Veli Efendi sahrâsına bu kadar asker cem’ eyledi, elbetde bunda bir şey olmalı. Altmış târihinde nusret ehl-i İslâmındır, çok fütûhât olacak derler. İnşallahu teâlâ sâye-i hazret-i şâhânede cümle düşmenlerimizin hakkından geliriz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1188] Yevm-i mezkûrda sâat on kararlarında Silivri Kapısı hâricinde çeşme başında kahvede Davudpaşa Mahallesi muhtârı Ahmed Efendi’nin nakli “mâşallah şu askerlerin cümlesi genç ve tüvânâ ve beş vakit namâzlarını kılıyorlar. Ordu-yı hümayûn’a câmi-i şerîf yapmışlar, salât-ı cumayı dahi orada edâ ediyorlar, Rabbim teâlâ hazretleri cân pekliği versün. Geçende Aksaray’da bakkaldan pirinç aldım, narhdan iki para ziyâdeye verdi, tebdîl gelüb iki parasını gerü verdirdi. Eğer zâbitân olmasa birbirimizi soyardık. Rabbim teâlâ hazretleri zât-ı ma’delet-simât-ı hazret-i şâhâneye tükenmez ömürler ihsân buyursun” deyu söylediği işidilmiştir.

[1189] İşbu Şa’bân-ı şerîf’in dördüncü Çehârşenbe günü sâat bir kararlarında Duhân Gümrüğü önünde enfiye mîrcisi Andonaki’nin dükkânında Yunanlı Mike’nin Andonaki’ye nakli “İngiltere Devleti sûreten muhârebe etmeği sevmez, lâkin el altından karışdırmadık bir yer bırakmadı. Şimdi Malta’ya külliyyetlü mühimmât indirmiş, ne tarafa gönderecek ve niyyeti nedir kimse bilmez. Elbetde evvel-i bahâra bir taraftan bir gürültü zuhûr edecektir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1190] Yevm-i mezkûrda sâat beş kararlarında Galata’da Zincirli Hân’da Yunan tebaasından Dimitraki’nin mağazasında nakli

“Mora ahâlîsi toplanub meşveret etmişler. Bir sâat evvel ne yapacak ise yapalım, zîrâ hudûd başlarında Devlet-i Aliyye’nin askeri dolaşiyor. Bizi ansızca basarlar ise çoluk ve çocuklarımızı esîr ederler, eğer çoluk ve çocuklarımıza dokunmasalar zarârı yok gene evvelki gibi Devlet-i Aliyye’ye tâbi’ olurduk” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1191] Yevm-i mezkûrda sâat sekiz kararlarında Fındıklı’da eczacı dükkânında İngiltereli eczacı Dimyanoz’ın nakli “Edirne için Ordu-yı hümayûn’a kırk elli hekîm ve kırk elli cerrâh ve kırk elli eczacı arıyorlar. Hekîmlere bin binbeşyüz, eczacıya ve cerrâhlara dört beş yüz gurus mâhiyye veriyorlar, bakalım ordu ile ne tarafa gidecekler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1192] İşbu Şa’bân-ı şerîf’in beşinci Pencşenbe günü Ayasofya’da câmi-i şerîf kapusunda helvâcının karşusunda sâat üç kararlarında Üsküdar’da Zincirli Câmi-i şerîf karşusunda berber dükkânının sâhibi Mehmed Ağa’nın nakli “evvelden kibârları tıraş ederdim. Ne mürüvvetli efendiler var idi, şimdiki kibârlarda mürüvvet kalmadı bütün akçeyi zevk ü safâlarına sarf edüb ve zevke mecbûr olan âdemlere mürüvvet ediyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1193] İşbu Şa’bân-ı şerîf’in beşinci Pencşenbe günü sâat dokuz kararlarında Samatya İskeleyi’nin başında manavların karşusunda ki kahvede Samatya İskeleyi kayıkçılarından ihtiyâr Mahmûd Ağa’nın nakli “gene hayli tevcîhât olmuş. Reşîd Paşa hazretlerini Rumeli cânibinde olan asâkir-i muntazama-i şâhâne üzerine müşîr nasb etmişler. Bir iki gündür haylice azl ve nasb olmaya başladı, bakalım bizim ihtisâb nâzırını ne vakit azl ederler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1194] İşbu Şa’bân-ı şerîf’in altıncı Cuma günü sâat üç kararında Yağcı Hânı’nda Abacıbaşı Toma’nın odasında yazıcısı Yimandaki’nin nakli “Edirne’den mektûb geldi. Birâderim Arnabudluk tarafına beylik için koyun getürmeğe giderken gerü dönmüş, Arna-

budlar beylikçilerden çok âdem telef etmişler, Köstence ve Üsküb tarafına gidilmez derecelerine varmış” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1195] Yevm-i mezkûrda Yeni Câmi-i şerîf havlisinde sâat beş kararlarında Mahmûdpaşa’da Yarım Hân’da sâkin Cenizlikli Cemil Bey’in nakli “üç seneden berü beyliği bir hırkaya değişdim. Eşrefoğlu’nun türbe-i saâdetlerinde iskân ediyorum. Ehl-ullah elini çekeli dünyânın hâli fenâ oldu, insânda mehabbet kalmadı. Hele altmış senesi gelsin, iyilik ve fenâlık o vakit âşikâr olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1196] Yevm-i mezkûrda Defterdâr İskeleyi’nde Feshâne-i Âmire ittisâlinde köşe başındaki kahvede sâat dokuz kararlarında Feshâneli Ali Ağa’nın nakli “devletlü Sadrâzam efendimiz bazı husûsda İstanbul’u ihyâ eyledi. Geçen senelerde soğanın beher kıyyesini yetmiş paraya aldık ve revgan-ı zeyt kezâlık. Bu sene önünü kesdirdiler, şimdi ibâdullah sıklet çekmiyor. Mukaddemleri sadâkatle ihânet anlaşılmadığından herşey telef olurdu. Anbârdan tarzıbaşıyı azl etmişler, Anbâr-ı Âmire sekiz hırsız elinden kurtuldu” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1197] İşbu Şa’bân-ı şerîf’in onaltıncı Pazarertesi günü sâat üç kararlarında Sultân Mehmed’de çörekçi kapısı civârında Mehmed Efendi’nin kahvesinde ders hocalarından Boyranlı Mehmed Efendi’nin nakli “şimdiki hükümetler fâsiddir, şer’an bir şey hükm ettükleri yok, avâma uyub dürlü şeyler yapıyorlar. Hâlâ Şeyhülislâm ve Kazaskerler ve hâkimlerin çok vakitten berü doğru iş gördükleri yok, herkesin hakkı iptâl oluyor, anıñcün işimiz ilerü gitmez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1198] Yevm-i mezkûrda sâat altı kararlarında Beşiktaş’da Hüseyin Ağa’nın kahvesinde Arnabud Karyesi’nde mütemekkin İngilizli Tirali Manoci’nin nakli “İngilizin gemileri Bahr-i Sefid’e çıkmış, birkaç gündür bu haber geldi. Lâkin İngilizlerin sefîneleri geşt ü

güzâr eder idi, böyle mühimmât ile asker ile dolaşmazlardı, elbet-
de bunda bir şey vardır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1199] İşbu Şa'bân-ı şerîf'in onsekizinci Salı günü sâat dört karar-
larında Sulu Manastır civârında mütemekkin dülger kalfası Erzu-
rumlu Agob'ın nakli “Devlet-i Aliyye her bir şeyi lâyıkıyla usûlü-
ne rabt eyledi, lâkin ehl-i İslâm ile reâyânın kıyâfetlerini tefrîk ede-
medi. Birbirinden fark olunmuyor, reâyânın da elbisesi bir sûret
bulsa pek güzel şey olur” deyu söylediği işidilmiştir.

[1200] Yevm-i mezkûrda sâat sekiz kararlarında Ayasofya'da Sa-
ray Meydânı'nda üçüncü kahvede Ayasofya Câmî-i şerîf kayyum-
larından Sâlim Efendi'nin nakli “bugün câmî-i şerîf'e birtakım
Frenkler gelüb geldiler. Fakat ellerinde Hâriciyye'den beş nefere
bir tezkere var ise de yirmibeş Frenk daha karışub geliyor aslından
câmî-i şerîfleri gezmeğe. Bir hafta evvel Şeyhülislâm'dan ve Bâb-ı
Âlî'den ve Hâriciyye'den ruhsat alınğa çalışub kaç nefere fermân
buyururlar ise ziyâde giremezler idi, şimdi Hâriciyye'den bir tezke-
re alub kaç kişi olur ise olsun câmî-i şerîfleri girüb geziyorlar” de-
yu söylediği işidilmiş olduğu.

[1201] İşbu Şa'bân-ı şerîf'in ondokuzuncu Pencşenbe günü sâat
dört kararlarında Aksaray'da Ömer Ağa'nın kahvesinde Hüsrev
Paşa Mahallesi'nde sâkin Bitpazarı'nda askeriyyeden muhrec tellâl
Râşid Ağa'nın nakli “bu karıların böyle serbesliği bizim başımıza
bir şey getirecektir. Başlarında ince yaşmak, her bir tarafları mey-
dânda çarşu içinde etmedükleri rezâlet kalmıyor. Yarın Ramazân-ı
şerîf'de görürsün ne rezâlet ederler. Bizim gözümüzü ölümden baş-
ka bir şey korkutmaz, zâbitler de tenbîh etmeden usandı” deyu
söylediği işidilmiş olduğu.

[1202] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Tiryâki Çarşu-
sı'nda manavın ittisâlinde kahvede Alaylılı Mehmed Efendi'nin
hemşehrileriyle nakilleri “bizim arzuhal takdîm etmemize hâcet
kalmadı. Bolu müşîri müdîrimizin fenâ hareketlerini anlayub azl

etmiş ve kendi tarafından birini göndermiş. Fukarâ o taraftan pek râhatdır. Şimdi bir arzuhal Şeyhülislâm Efendi'ye verelim hâkimi de azl etdiririz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1203] İşbu Şa'bân-ı şerîf'in yirminci Cuma günü sâat beş kararlarında Yenikapu hâricinde başdaki kahvede Edhem Ağa'nın refikleriyle sohbetleri "İstanbul'un ne kadar ticâreti var ise Frengistan'a gidiyor. Şimdi birtakım Avrupa'dan meddâhlar gelmişler, anlar dahi haylice akçe alub vilâyetlerine gönderiyorlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1204] Yevm-i mezkûrda Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda sâat on buçuk sularında Sâatci Hânı ittisâlinde mağazada Nemçelü Maranbedi'nin nakli "Kudüs-i şerîf civârında Dürzîleri düvel-i saire krallık etmesini istiyorlar. Az vakitte sırasına koymuş gibi oldular ise gene bir şey yapamadılar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1205] İşbu Şa'bân-ı şerîf'in yirmidördüncü Salı günü sâat beş kararlarında Küçük Yeni Hân'da Yunan tebaasından Peretamoz'un kendi odasında nakli "Rusya Devleti'yle İngiliz ve Fransız Devletleri Mora tarafına birer murahhas âdem göndermek murâd ediyorlar, lâkin ahâlî-i Mora istemiyor ve krallarını dahi istemiyorlar, Devlet-i Aliyye'ye tâbî' olmasını matlûb ederler. Devlet-i Aliyye tarafından Mora ahâlîsine serbesiyyet verilse çoluk ve çocuklarıyla cizyeyi kabûl ederler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1206] Yevm-i mezkûrda sâat dokuz kararlarında Beyoğlu'nda Taksim civârındaki kahvede Rusya tüccârlarından Dimitri Toşkov'un nakli "Rusya memleketinde külliyyetlü esîrler vardır. Şimdi orada ne kadar esîr var ise ayaklanub Rusya Devleti'ne bizleri salver deyu ifâde etmişler ve Devlet-i müşârûnileyh dahi ehl-i meclis ile meşveret eylemiş ki bu keyfiyeti nasıl edelim, anlar dahi esîrlerin salverilmesine ruhsat vermemişler. Ve Rusya Devleti dahi üzerlerine asker çeküb muhârebe etse memleketi harâb olur, salverse ehl-i meclis râzı olmaz, nasıl edeceğini şaşırmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1207] İşbu Şa'bân-ı şerîf'in yirmibeşinci Çehârşenbe günü sâat dörtbuçuk kararlarında Dolmabağçe'den Salıpazarı'na gelinceye kadar esnâ-yı râhde mağazacı Trabzonî Dimitraki'nin nakli "Gümüşhâneli Apostol nâm zimmî Pirlepe'de bir ma'den olub bir kıt'a buyuruldu ahz ederek ma'den-i mezkûru açrnağa gitmiş. Yine bizim hemşehrilerden birisi dahi ma'den husûsîçün buyuruldu alub Mihaliçe gitdi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1208] Yevm-i mezbûrda sâat yedi kararlarında Galata'da Karaköy İskeleyi'nde hamleci Emîn Ağa'nın kahvesinde Yunan tebasından Anastaş nâm kapudanın nakli "Mora'da buğdayın beher kîlesine dokuz gurus gümrük alub çok zulm ediyor. Çok da borç etmiş, kralın hesâbına bakacaklar. Bizim büyüklerden birisi Rusya vapuruyla Rusya tarafına gitdi, bakalım nasıl eder. Mora'nın kralı da firâr edecek, hesâbını rü'yet etmedikçe salıvermiyoruz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1209] İşbu Şa'bân-ı şerîf'in yirmialtıncı Pencşenbe günü sâat dörtbuçuk kararlarında Lâleli'de helvâcının ittisâlinde Erzincanlı terzi Süleyman'ın dükkânında diğer Süleyman'a nakli "bizim memleketden ikibin beşyüz kîse tekâlîf matlûb olunmuş. Beşyüz kîsesi nakden bâkîsi sonra tevzî' olunmak üzere vücûh-ı memlekete tenbîh etmişler ise de memleket vücûhu cem' olub, bizler tevzî' edemeyiz deyu cevâb vermişler. Ba'dehû Erzurum vâlisi tarafından kavvâsbaşıya altmış kîse hizmet va'd olunarak tekâlîf-i mezkûru tevzî'e göndermiş ve kavvâsbaşı kazâyâ gelüb herkesin hayvânlarını satdırub akçesini ellerinden alıvermiş. Bu husûsdan dolayı ahâlî-i memleketin ba'zısı dağılmış ve giçen sene bin kise tekâlîf tarh olunmuş iken ahâlî vermekden âciz kaldı, bu sene daha ziyâde olduğundan bakalım nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1210] Yevm-i mezkûrda sâat yedi kararlarında Kumkapu hâricinde başdaki kahvede elbise anbarının mikrâsdârının refîklerine nakli "sâbık terzibaşı Delon zimmînin azl olması kendini bilmedi-

ğinden. Bağçevânoğlu Dimitraki'nin dâimâ sözüne bakar idi, sonra Sadî Efendi hazretleri Masârifât Nâzırı oldu, Bağçevânoğlu'na i'tibâr edüb terzibaşı Delon'un her bir esrârını anlayub azl eyledi. Ba'dehu Bağçevânoğlu'nu dahi tard etdi, şimdi Anbâr-ı Âmire pek âlâ sırasına girdi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1211] İşbu Şa'bân-ı şerîf'in yirmiyedinci Cuma günü sâat altı kararlarında Kocamustafapaşa'da Tatar'ın kahvesinde Terkos kazâsına tâbî' Çamlar Karyesi sâkinlerinden Tâhir'in refîkine nakli "Dersaâdet'de fûrûht etmek üzere bir mikdâr arpa getürüb mîrîçün, bir serhoş tahsildâr var, dâimâ bana rencîde ediyor. Hükümü müz mâlımıza geçer, der-akab satub mîrîsini edâ edüb şu serhoşun şerrinden kurtulaydım" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1212] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Galata'da Mişi Yanni'nin kendi mağazasında nakli "geçen günkü furtunada küçük ve büyük teknelerden boğazdan geçerken çok zâyîât olmuş ve biraz âdem dahi telef olmuş. Ve dünyânın öcü olmak münâsebe-tiyle Allah tarafından bizlere bir gazabdır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1213] İşbu güzerân eden Şa'bân-ı şerîf'in yirmidokuzuncu Pazar günü sâat dörtbuçuk kararlarında Beşiktaş'da Todiri'nin kahvesinde Eflâklî Yorgi'nin nakli "yirmi senede vücûda gelecek şeyleri Devlet-i Aliyye birkaç senede husûle getürdi. Bu kadar asker ve bu kadar tertîb cümlesi sırasına girdi çok şeydir. Bu keyfiyeti düvel-i sâiredé olsa ancak yirmi senede sırasına koyabilür. Bundan beş altı sene dahi bir taraftan bir muhârebe olmaz ise Devlet-i Aliyye'nin gerek askeri ve gerek tertîbi bundan üç kat ziyâde yoluna girer" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1214] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Yedikule'de Manastır civârında Permet kazâsı mütemekkinlerinden bağçevân Tabo zimmînin bağçesinde nakli "bizim memleketimizde yağmur yağmadığından nân-ı azîzin kıyyesi kırk paraya çıktı, bir de Arnabudların

gürültüsünden dolayı daha ziyâdeye çıkmğa başladı. Lâkin tekâlîfden bana suhûlet oldu, geçen sene yüz gurus aldılar, bu sene otuz beş gurus verdim. Zâbitimiz içimizden olduğundan, hâricden Şahin Bey nâmında bir kaimmakam var idi, anı da çıkardılar, şimdi memleketimiz pek râhatdır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1215] İşbu Ramazân-ı şerîf’in dördüncü Pencşenbe günü sâat üç râddelerinde Sultân Bâyezid civârında Hüseyin Ağa’nın kahvesinde İran tebaasından tenbâkûcu Mehmed’in nakli “Hâcî Necîb Paşa hazretleri Devlet-i Aliyye’ye, bana ruhsat verirsiniz Acem milletinin hakkından geleyim, zîrâ bu taraftan elini çekmiyor, eğer kendiliğimden muhârebe etsem niçün etdin deyu bana Devlet-i Aliyye’den hitâb gelür deyu yazmış ise de daha bir cevâb çıkmamış, bakalım nasıl olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1216] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Galata’da Yunanî çukacı Ligoraki’nin kendi mağazasında nakli “İran Devleti’nin muârazası hâli üzere kaldı, hiçbir haber zuhûr etmedi. Şimdi Abaza ve Çerkes’in Rusya ile muhârebesi söyleniyor. Rusya’da bugünlerde bütün kuvvetini anların üzerine verdi. Bu ana kadar külliyetlü asker telef eyledi, bir vechile baş edemedi. Bundan böyle her ne kadar muhârebe eylese asker ve mühimmât telef etmeden gayrı bir çâre bulamaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1217] İşbu Ramazân-ı şerîf’in altıncı Cumaertesi günü sâat beş kararlarında Hocapaşa civârında börekçi karşusunda arzuhalci Mehmed Efendi’nin dükkânında Nevşehirli Hâcî Mustafa’nın nakli “Nevşehir’de aşîret olarak ikiyüz elli bâb hâne vardır. Bu âna kadar memleket ile berâber tekâlîfimizi veriyoruz, şimdi aşîret beyi Piroğlu üzerimize bir kethüdâ nasb eyledi. Devlet-i’Aliyye tarafına verdigimiz tekâlîfden sonra kendüsine dahi külliyetlü akçe alub bizlere zulm ediyor. Memleket tarafından bir kıt’a mahzar ile bir mazbata alub Dersaâdet’e geldik, Mâliye tarafına verdik. Bizlere bir mektûb verdiler ise de bir kıt’a fermân dahi ahz etsek de şu zâlimin şerrinden emîn olsak” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1218] Yevm-i mezbûrda sâat on kararlarında Salıpazarı'nda yüksek kahvede Ayandonlu Ahmed Bey'in refîkleriyle birbirlerine nakilleri "memleketimizden haber geldi, bu sene tekâlîf için ahâlî-i memleketi ziyâde tazyîk ediyorlarmış. Mukaddem senede bir kere tekâlîf verir idik, şimdi ayda bir def'a tekâlîf alıyorlar. Memleketin tahammülü kalmadı, herkes dağılmaklığı gözüne aldı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1219] İşbu Ramazân-ı şerîf'in dokuzuncu Salı günü sâat yedi kararlarında Kocamustafapaşa'da Tâhir Ağa'nın kahvesinde ebniye kalfalarından yekçeşm Râşid Efendi'nin nakli "her taraftan me'mûrların ve ketebenin maâşlarına zamm oldu bizim maâşlarımızıza zamm olmadı. Bizler de maâşlarımızın zammı için hazîne-i celîleye îrâd gösterdik ise de müdîr efendi kendüsüne onbin gurus maâş tahsîs etdirdüb me'mûrunun mâhiyyesine bakmadı. Dülger esnâfının beherinin senede elli gurus mîrîleri var idi, şimdi altmış gurus verirler, senede hazîne-i celîleye külliyyetlü îrâd eder, bizlere bir mikdâr maâş zamm eylemediler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1220] Yevm-i mezbûrda sâat onbir kararında Kocamustafapaşa'da kahveci Artin zimmîyle kassâb Halil Ağa'nın nakilleri "ecnâs altunların yasağı pek güzel oldu, her taraftan zâbitân her vechile dikkat ediyorlar. Şimdi sâye-i hazret-i şâhânede cümlemiz âsâyış üzere oluruz" deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[1221] İşbu Ramazân-ı şerîf'in onyedinci Çehârşenbe günü sâat beş kararlarında Kuruçeşme'de iskele başındaki kahvede Andon kapudanın nakli "bu def'a Rusya Devleti Çerkes ve Abaza ile büyük muhârebe eylemiş ise de Rusya tarafından külliyyetlü asker telef olmuş ve Abaza ile Çerkes'den bin kadar asker kırılmış. Ve bundan böyle Rusya dâimâ bunlar ile gavgâ edecek, bakalım daha ne kadar sürer" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1222] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında kalpakçılar başında Üsküdarî malifaturacı Hırîsto zimmînin kendi dükkânında

nakli “Devlet-i Aliyye ecnâs-ı akçeyi yasağ edüb nizâmına rabt ey-lemesinde cümle mülkiyyesini ihyâ eyledi. Ahz ü i’tâ sağlam oldu, zîrâ şimdiye değin ecnâs-ı akçenin alub verilmesi lâzım geleydi bütün Efrenc tâifesi toplayub hîleye sülûk ederdi. Her tarafda me’mûrlar güzel dikkat ediyor, gerek esnâf ve gerek sâirleri sâye-i hazret-i mülûkânede ıyâl ü evlâdıyla geçinüb Devlet-i Aliyye’ye duâ ediyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1223] İşbu Ramazân-ı şerîf’in ondokuzuncu Cuma günü sâat altı kararlarında Kımkapu İskeleyi’nde tenbâkûcu dükkânında İran tüccârlarından Hâcî Hüseyin’in refîkleriyle birbirlerine sohbetleri “bizim İran memleketi hâlâ karışık, bu tarafla daha bir şeye benzemedi. Erzurum’da el-hâletü hâzihi elçiler otururlar, gösterişe bakarsa bir gürültü var, lâkin anlaşılmaz. Şimdiye değin bir râbîta veremediler, bilmem sonra bir fenâlık olmasın” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1224] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Beşiktaş’da Toskana tüccârlarından Tanaşaki’nin kendi menzilinde nakli “Mora’da Yunan ahâlî-i meclis her neği münâsib görürler ise anın üzerine karar verilüb kralın asla bir şeye karışmamasını yeniden bir tertîb eylemişler ve bu husûs için kraldan bir imzâ ahz etmişler. Şimdi yeni şurûtları ne vechile olacak ise kâğıdlara basılıub beş on güne kadar düvel-i sâire taraflarına i’lân olunacak. Ve bu tarafa dahi geldikte görüb anlarız” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1225] İşbu Ramazân-ı şerîf’in yirmibirinci Pazar günü sâat dörtbuçuk kararlarında Davudpaşa Mahkemesi civârında terazicibaşı kahvesinde Rumeli’den gelen Tatar Hâfız Ağa’nın nakli “Karadağlılar ayaklanmış, bugünlerde Hersek karyelerine tasallut ediyorlar. Zîrâ bunlar kendi başlarına böyle iş yapamazlar, elbetde bunun bir aslı olmalı. Şimdilik Arnabudluk tarafları dahi karışık olduğundan bakalım nasıl olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1226] Yevm-i mezbûrda sâat onbir kararlarında Kule Kapusu’nda yeni kahvede Sardunyalı Karlo’nun nakli “İngiltere Devleti’yle

Fransız Devleti'nin beynlerinde bir meşveret olmuş ise de henüz daha anlaşılamadı, galibâ bir büyük esrâra dâir bir keyfiyyet olmalıdır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1227] İşbu Ramazân-ı şerîf'in yirmüçüncü Salı günü sâat altı kararlarında Kocamustafapaşa'da Hüseyin Ağa'nın kahvesinde Mağribli Hâcî Mehmed Efendi'nin nakli “Cezayir'den gelen mektûbumuzda yazıyor ki Fransız kralının oğlu Hâcî Ahmed Bey'in üzerine iki ordu tertîb edüb gelmiş ise de ikisini dahi bozub Cezayir'in etrâfını çevirmişler. Fransız askeri denizden başka bir mahalle çıkamazmış, lâkin bunlara Tunus tarafından bir mikdâr imdâd olsa daha güzel olur” deyu söylemiştir.

[1228] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Kule Kapısı'nda Fransız tebaasından tuhafcı Corci'nin kendi mağazasında nakli “Berriyyetü's-Şam tarafından bir dostum geldi. Dürzîlerin gürültüleri vergü husûsîçün imiş, daha bir akçe vermemişler ve oranın ahâlîlerine daha bir râbîta verilememiş. Zîrâ bunlara bir zorlu ve askeri çok bir âdem olmalı ki ahâlî-i Dürzîyi bir taht-ı râbîtaya idhâl etsün, yohsa başka gûne olmaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1229] Güzerân eden Ramazân-ı şerîf'in yirmidokuzuncu Pazarertesî günü sâat beş kararlarında Beyoğlu'nda Ağa Câmiî civârında Nemçe Devleti tebaasından Cozba'nın kendi menzilinde nakli “İspanya tarafında bu ana kadar ahâlîlerinin fesâdları eksik olmaz, şimdi yine ayaklanmışlar, büyükleri bir türlü baş edemiyorlar. Bu keyfiyyet bütün Fransa Devleti'nin başı altındandır. İspanya'dan el tutduğu âdemler, Fransa Devleti'nden bir mikdâr imdâd isteyelim şu mâdde bertaraf olsun diyerek asker matlûb edecekler. Zîrâ Fransızlunun murâdı bu dereceye getürmek idi, asker gönderdiği vakit bilmem İspanya nasıl olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1230] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz râddelerinde Kutucu Hânı'nda aba tüccârî İslimiyeli Yorgi zimmînin kendi odasında nakli “bizim memleketler bir vakit hayırsızdan hâli olmaz, bu ana kadar

böyle gidiyor. İslimye’de çuka fabrikası olarak gâyet a’lâ idi, sonra Mustafa Bey geldi dirliğimiz kaçdı. Azline çok çalışdık ise fabrika sebebine azl etmiyorlar, istediği gibi işini görüyor, lâkin ahâlînin bundan bir vechile râhatı yok” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1231] İşbu Şevvâl-i şerîf’in üçüncü Cuma günü sâat altı kararlarında Eminönü’nde Bekir Ağa’nın kahvesinde Moralı şişmân Mihal’in nakli “İngiliz ve Fransız Devletleri Mora’ya tesâhub eylediklerini Rusya anlayınca der-akab el atub anların tertîblerini bozdu. Şimdi İğne adasında şûrâ ediyorlar, karışıklık olmasın deyu hatta kral tarafından bir âdem firâr edüb bu tarafa geliyor, bu taraftan dahi Eflâk tarafına gidecek. Zîrâ Mora’dan daha birkaç âdem başka mahalle firâr etmişler. Hâsılı Mora ahâlîsinin murâdları Sisam reâyâsı gibi serbesiyyet alub Devlet-i Aliyye’ye tâbî’ olmaktadır. Lâkin Rusya el atdı, bu taraftan da bir şey dilenmediğinden şimdi böyle kaldı. Bakalım İğne adada olan meşveretleri her ne ise on onbeş güne kadar ma’lûm olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1232] İşbu Şevvâl-i Şerîf’in dördüncü Cumaertesi günü sâat dört buçuk kararlarında Beyoğlu’nda punçu dükkânında Rusyalı Mösyö Garon’ın nakli “Şam-ı Şerîf civârında hırsız çoğalmış ve et-râfda olan köyleri soyarlarmış. Ve ol taraflarda bulunan vâlilerin lâyıkiyla dikkat etmediğinden bu derecelere varıyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1233] İşbu Şevvâl-i şerîf’in altıncı Pazarertesi günü sâat altı kararlarında Galata’da Fermenteciler içinde İngilizli enfiyeci Civana-ki’nin dükkânında Arnabud Karyeli simsâr Kostaki ile sohbetleri “bu sene ahz ü i’tâ olmuyor. Ortalıkda bir durgunluk var, cümle esnâf ve tüccâr sıkıntı çekiyor. Herkes ne yapacağını bilmediğinden edebsizliğe kalkışdı. Maltızlılar ve Hırvatlar dürlü dürlü rezâletler ediyorlar, kimse de birşey demiyor. Lâkin bunlara zâbit rencide etse tercümânları tarafından tesâhub ederler, sonra yüz bulub daha fenâ olur, binâenaleyh bunlara müsâade olunur” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[1234] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Beşiktaş'da Toskanalı tüccâr Dimitraki Danbori'nin kendi evinde nakli "İngiltere Devleti Çinlüler ile beynlerinde kavî şurût rabt eylediler, gerek mâlları ve gerek gümrükleri için tarafeyne serbesiyyet verdiler. Çin içerüsine İngiliz tüccârları emtia getürüb ve dışarı çıkarmağa kimesne tarafından men' olmayub bundan böyle birbirleriyle muhârebe etmemek için şartnâme yaptılar. Lâkin Rusya ve düvel-i sâirenin ol tarafda gizlüce âdemleri var, bunları kendi hallerine bırakmazlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1235] İşbu Şevvâl-i Şerîf'in sekizinci Çehârşenbe günü sâat ikibuçuk kararlarında Tophâne'den Dolmabağçe'ye giderken kayıkda Toskana Devleti tebaasından Libgano bâzergânın nakli "İskenderiye'ye Amerika elçisi gelmiş, Mehmed Ali Paşa çağırtmış çok ikrâm eylemiş, sonra Paşa ile bir odaya girüb dört sâat kadar sohbet etmişler. Ba'dehû elçi Çin tarafına gidecek imiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1236] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Galata'da Kurşunlu Hân'da Nemçe tüccârlarından Serengidi'nin odasında nakli "Çerkesler ve Abazalar ile Rusya Devleti şimdiye kadar muhârebe eder ise de bir vechile baş edemez, dâimâ askeri telef oluyor daha vazgeçmiyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu .

Kasım - Aralık 1843 - Ocak 1844*

[1237] İşbu Şevvâl-i şerîf'in onbirinci Cumaertesi günü sâat dört kararlarında Bağçekapısı civârında tulumbalı kahvede Çengel Karyesi'nde mütemekkin İşkodralı Yorgi zimmînin nakli "bugünlerde bizim memleketden bir hemşehri geldi. Karadağlılar ile haylice muhârebe etmişler, otuz kadarını esîr tutmuşlar. Bizim köy İşkodra'nın civârındadır, Karadağ'da olan Ladika bizim memleket ahâlisine, sizlere çok akçe vereyim ve memleketinize bir kal'a ya-

* BOA, İ.D.H., 4191 (21 M 1260 - 11 Şubat 1844).

payım İslâmlar ile muhârebe ederiz, bana tâbî' olun deyu haber göndermiş. Ahâlî-i memleket dahi, biz Devlet-i Aliyye reâyâsıyız, eğer bu tarafa gelürseniz sizinle muhârebe ederiz deyu cevâb vermişler. Badehû Karadağ ahâlîsi gelüb bizim karyelerin birkaçını yağma edüb yakmışlar. Sonra bizim ahâlî toplanub İşkodra'dan dahi bir mikdâr asker alub Karadağ'dan üç dört memleket almışlar. Lâkin Karadağ ahâlîsi mukaddem çok zaîf idiler, şimdilerde ziyâde kuvvetlendiler. Galibâ Rusya tarafından bunlara imdâd oluyor, zîrâ Devlet-i Aliyye Bosna ile bizlere ruhsat verse Karadağ'ı bütün bütün ateşe yakarız" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1238] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Galata'dan gelürken kayık içinde Büyükdereli Kostaki'nin nakli "geçenlerde Rusya Kançılaryası'nın bir âdemi ile görüşdüm. Rusya Devleti Abaza hudûduna karîb bir mahalle askerini muhâfaza zımnında kal'a yaptıрмаğa göndermiş ise de amelesini bir vechile Abaza askeri işlemeye bırakmayub telef ederlermiş. Rusya Devleti dahi askerine, siz de Abaza'yı urun deyu ruhsat vermiş ise de gerek Çerkes ve gerek Abaza Rusya askeriyle muhârebeye başlayub Rusya'nın hayli askerini telef etmiş. Ve kal'a yapınağa vakit bırakmazlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1239] İşbu Şevvâl-i şerîf'in onüçüncü Pazarertesi günü sâat beş kararlarında Ortaköy'de câmi altındaki kahvede Nemçelü Lopi nâm kapudanın nakli "Arnabudluk karışık deyu işitdik. O tarafdandan bir âdemimiz geldi, Arnabudluk'da karışıklık kalmadı fakat Karadağ'a Rusya'dan bir ceneral geldi, Metrepolid'e üç gün müsâfir olub sonra gene gitdi, lâkin esrârına kimse vâkıf olmadı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1240] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Sultân Mehmed'den gelirken esnâ-yı râhda Kayseriyyeli şapçı Ali Ağa'nın nakli "şimdi bizim memleketlerde çok ucuzluk var imiş. Tekâlîfimiz de cüzî birşey olduğundan zıll-ı zalîl-i ma'delet-delîl-i hazret-i şâhâne de fukarâ pek râhat üzeredir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1241] İşbu mâh-ı Zî'l-ka'de-i eş-şerîfe'nin onsekizinci Pazar günü sâat yedi kararlarında Sultân Mehmed'de Emirler Hanı'nın ittisâlindeki kahvede Kayseriyye'den gelen Ali Ağa'nın nakli "memleketimizde ucuzluk çok, tekâlîfimiz de cüzî birşey ve lâkin şu aşîretin hırsızlarından yaz vakti dışarıya çıkamıyoruz. Şimdi Maraş Vâlisi devletlü Osman Paşa asker çıkarub itâat etmeyi uruyor. Kayseriyye'den çıkalı bir mâha karîb oldu, elhamdülillahu teâlâ sâye-i şâhânede şimdi yollar eminlik oldu. Lâkin şu Kürt bütün bütün def' olsa ahâlî ve fukarâ dâimâ râhat ederler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1242] Yevm-i mezbûrda sâat on kararında Beyoğlu'nda Doğruyol'da Nemçe Devleti tebaasından tuhafcı Yanni nâm müste'menin mağazasında nakli "mukaddem Rodos cezîresinde birtakım hırsız zuhûr edüb çok âdem telef etmiş, külliyyetlü emvâl serîka eylemişler. Şimdi Sisam cezîresinde duruyorlar ve re'isleri Todiri İstbanos nâmında oluyor. Ve bunların tutulduğunu Rodos muhâfızı haber alub, bir sefîne gönderüb Rodos cezîresine getürtmüş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1243] Mah-ı mezkûrun yirminci Salı günü sâat üçbuçuk kararında Toskana tüccârlarından Tophâne'de iskele başındaki kahvede Anastaş'ın nakli "İran ahâlîsi Rusya ile berâber olmuş. Ve İngiliz Devleti'nin bir sarbca mahâlîli var imiş, Rusya Devleti ol civârlara asker çeküb, zabt etmek murâd edüb oralarını fesâda düşürmüş. Mukaddemde İngiliz'in askerini o tarafın yerlûsine kırdırdı, sonra İngiliz yine sırasına koydu. Şöyle zann olunur ki İran Devleti'yle berâber olub da sonra bir fesâd edecektir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1244] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Beyoğlu'nda dörtyol ağzında tuhafcı mağazasında İngiliz Devleti tebaasından Andonaki'nin nakli "Rusya Devleti'nde re'is bulunan Nişli Rota Mora'nın büyük düşmenidir. Şimdi Mora'da yeni yapıkları usûl içün gidüb şûrâlarında diyor ki, bu tertîbi bozmak bizlere lâzım-

dır, zîrâ devletimize mazarratı olur, kırk seneden sonra dahi mazarratı zuhûr edecek, şeyin şimdiden mülâhaza etmesi üzerimize elzemdir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1245] İşbu Zi'l-ka'de-i eş-şerîfe'nin yirmibirinci Cumaertesi günü sâat yedi kararlarında Halıcılar Köşkünde köşedeki kahvede Morali Yusuf Ağa'nın nakli “ortalıkda çok kesâdlık var, çok zahmet çekiyoruz. Yeni akçe çıkacak ba'dehû akçe çok olacak diyorlar lâkin daha zuhûr eylemedi. Çıkdığı vakit inşallah sâye-i şâhânede herkes istirâhat eder” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1246] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Dolmabağçe'den Beşiktaş'a gelince mahall-i mezkûrda sâkin Kırımî Ahmed Ağa'nın esnâ-yı râhda nakli “Kırım'da Rusya elinden hele kurtulub Dersaadet'e geldim, lâkin akrabalarımız o tarafda kaldı. Ve ahâlî-i Kırım'ın kendüleri hemân bir işârete bakarlar ki memleketleri İslâm toprağına geçsün. Ahâlî-i Kırım Rusya'nın elinden bîzâr kalmışlardır. İnşallah sâye-i hazret-i şâhânede Devlet-i Aliyye'nin taht-ı hükûmetine geçer” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1247] Mah-ı mezbûrun yirmiüçüncü Cuma günü sâat sekiz kararlarında Galata'da Küçük Havyar Hânı'nda Yanni Kastari'nin kendi odasında nakli “Dürzî Dağı'nda Humus ta'bır olunur memleketin civârında bulunan köyleri hırsızlar basub haylice eşyâ yağma eylemişler, lâkin ol civârda dâimâ hırsızlar eksik olmaz ve ahâlî-i Dürzî dahi her vakit hırsızlıktan ve tuğyândan hâli kalmaz” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1248] Yevm-i mezbûrda sâat onbir kararlarında Galata'da Kurşunlu Mahzen civârında İngiliz Devleti tebaasından Santorico'nun kendi mağazasında nakli “Fransız Devleti dördüncü oğlu düka Nemori (Louis, Nemours dükü) cenâblarını familyasıyla berâber İngiltere tarafına göndermiş. İşbu mâh-ı hâlin dokuzunda çıkmışlar. Gûyâ tebrîk etmek için gönderilmiş deyu i'lân olunmuş, lâkin şöyle zann olunur ki beynlerinde bir esrârları olmalıdır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1249] İşbu Zi'l-ka'de-i eş-şerîfe'in yirmidördüncü Cumaertesi günü sâat altı kararlarında Beyoğlu'nda Asmalımesjid civârında punçcu dükkânında Rusyalı Andon nâm kapudanın nakli "Rusya Devleti'nin bir beylik vapuru kazâya uğramış. Geçenlerde Abaza üzerine asker gönderirken limân olmadığından gemilerinde haylice sakatlık olmuş ise de şimdi Rusya Devleti'nin yine bir tedâriki var, lâkin ne olduğu daha ma'lûm değildir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1250] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Sultân Bâyezid'da başdaki kahvede Yanyalı Ahmed Bey'in nakli "Yanya'da Osman Paşa'yı üç gün Arnabudlar muhâsara etdiler. Buradan elli bin asker gitdi. Osman Paşa güzel, temîz bir âdemdir, beni Yanya'da üç gün muhâsara eylediler deyu bu tarafa yazmadı, ben havfımdan kal'aya kapandım deyu yazmış. Ahâlî müşârünileyhe fenâlık ediyor ise de anlar ahâlîye eyilik ediyorlar. Ve Debreliler dahi kırkıbinden mütecâviz silâhlanmışlar ve ol civârlar günden güne ayaklanmakdadırlar" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1251] İşbu Zi'l-ka'de-i eş-şerîfe'nin yirmibeşinci Pazar günü sâat altı kararlarında çarşı içinde Alipaşa Hânî'nda yorgancı Hâcı Mehmed Ağa'nın odasında eczâcı İngilizli Todiraki'nin nakli "Fransız elçisinin kapu ile arası pek eyü değildir. Sûretâ çokca politika eder, iç yüzü başka dürlüdür. Bakalım neye karar verilir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1252] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Galata'da Kurşunlu Mahzen civârında Mora tebaasından Yorgi nâm müste'menin kendi mağazasında nakli "Mora'dan Arnabud kapudanlarına bir kapudan gönderiyorlar ki bizimle birlik olalım deyu. Anlar da birlik olmaya söz vermişler. Mora tarafında olan şûrâları tekmi'l oldukdan sonra bakalım nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1253] İşbu Zi'l-ka'de-i eş-şerîfe'nin yirmialtıncı Pazarertesi günü sâat yedi kararlarında Galata'da Balıkpazarı'nda Nemçe tebaasın-

dan İliç bâzergânın mağazasında Nemçeli Nikola nâm kapudanın nakli “Karadağlılar’ın sınırlarında reâyâdan bir kazâ tâbî’ olmuş. Geçenlerde ol tarafa bir paşa gidiyor, kazâ-yı mezbûrun reâyâsı yine paşaya tâbî’ oluyorlar ise de haylice mücâdele oluyor. Bunlar için Karadağlılar Bosna vâlisiyle barışdılar, lâkin İşkodra vâlisiyle daha mücâdeleri var” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1254] Yevm-i mezbûrda sâat on kararlarında Galata’da Havyar Hânı’nın arkasında Sardunyalı Parestre nâm tüccârın kendi mağazasında nakli “iki sene zarfında Frenkler Rumeli’ne buğday için seksen milyon gurus verdiler. O akçeler evvelden Rusya Devleti’ne gider idi, şimdi Devlet-i Aliyye tebaasına kaldı. Bu kararca sırasına koydular, daha dikkat olunsa ziyâde akçe olur. Ve devletce büyük şeydir, bir de lâzım olan zahîre incek mahalleri ve iskeleleri ta’mîr etmeli, çok menfaati olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1255] İşbu Zi’l-ka’de-i eş-şerîfe’nin yirmiyedinci Salı günü sâat yedi kararlarında Yedikule’de kalaycı ittisâlindeki kahvede Sultân Mehmed’de hânda sâkin İran tebaasından tenbâkûcu Rızâ’nın nakli “bizim İran’da bir alacalık var. Geçenlerde, İran Devleti’ni istemeyiz deyu iki sancâk birden ayaklanmışlar. Sonra üzerlerine asker gönderüb aralarını buluyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1256] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Uzunçarşu’da dülbendci Halîlî Mehmed Ağa’nın nakli “sâbık Tomruk Müdîri Arif Bey Ohri’den azl olmuş, Dersaâdet’e gelecekmiş. Lâkin çok perişanlığı vardır, ziyâde medyûn düşmüş. Mustafa Paşa da Deraliyye’ye gelüb sâhilhânesinde ikâmet edecek” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1257] İşbu Zi’l-hicce-i eş-şerîfe’nin beşinci Çehârşenbe günü sâat altı kararlarında Tophâne’de Çerkesoğlu’nun kahvesinde iskele başında piyâdecî Kastamonulu Hüseyin nâm kimesnenin nakli “memleketimizde tekâlîf ve zulm çok olduğundan ıyâl ü evlâdımı bırakub Dersaâdet’e geldim ise de bu tarafda da kâr güçce, lâkin

kendümüz râhat ediyoruz. Hâsılı Anadolu tarafında fukarâda birşey kalmadı, gitdikçe fenâ oluyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1258] Yevm-i mezbûrda sâat sekizbuçuk kararlarında Beyoğlu’nda Doğruyol’da Nemçeli tuhafcı Civani nâm müste’menin kendi menziline nakli “Fransız kralının dördüncü oğlu familyasıyla İngiltere’ye gitdiğinin haberi geldi. Bu Fransızlılar birşey çıkarakacak. Rusya Devleti de râhat durmuyor, dört tarafı karışdırır. Hatta Mora mâddesini kabûl etmediği yine bir fesâda mebnîdir. Rusya Devleti Mora tarafında ve sâir mahallerde ahâlîlerin zihinlerini tahrîk etmek üzere birkaç âdem göndermiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1259] İşbu Zi’l-hicce-i eş-şerîfe’nin altıncı Pencşenbe günü sâat dört kararlarında Tahtakale’de Şeyh Daver Hânı’nın karşısındaki kahvede Cezayirli piriñçi Hacı Mehmed’in refikleriyle sohbetleri “Cezayir’de Şeyh Abdülkâdir külliyyetlü asker ile Cezayir’e gelüb Fransız ile muhârebe ederek çok askerini telef edüb haylice top ve mühimmâtını ahz ve ceneralini esîr etmiş olduğundan Fransız haber göndermiş ki, ne kadar akçe ister ise vereyim ceneralı versin. Abdülkâdir dahi, o bir kraldır ben derviş bir âdemim, utanmadan bana akçe verüde ceneralı nasıl ister” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1260] Yevm-i mezbûrda sâat yedi kararlarında Yedikule hâricinde kahvede Manastırlı Elmas nâm Arnabud’un nakli “evvelde Manastır ucuzluk idi, şimdi yirmibin asâkir-i mansûre geldi herbir şey bahâlî oldu. Toskalığın fenâ hareketinden her tarafa ziyânı dokundu. Hiç bir devlet ile baş olur mu? Lâkin keyfiyyet Abdurrahman Paşa ile Hıfzı Paşa’nın nefy olduklarından neş’et eyledi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1261] İşbu Zi’l-hicce-i eş-şerîfe’nin onüçüncü Pencşenbe günü sâat altı kararlarında Galata’da Havyar Hânı’nda Rusya tebaasından Kontobelov’un mağazasında Rusya himâyesinde Azlatoncin

nâm müste'menin nakli "Beyoğlu'nda işitdim ki Arnabudluk'da haylice muhârebe olmuş ve iki taraftan çok asker telef olmuş. Yine Arnabudlar civârlarında olan köyleri basub harâb ediyorlarmış. Bu keyfiyyetin bu dereceye gelmesine Devlet-i Aliyye'nin rızâsı yokdur, lâkin bir kere bu raddeye geldi. Bu Arnabudların üzerlerine külliyetlü asker çeküb etrâflarını muhâsara ederek bir çâresine bakmadan gayrı çâresi olmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1262] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Galata'da Nemçe tebaasından Şeralcic nâm tüccârın nakli "Nemçe Devleti Rusya Devleti'nden hoşlanmaz, lâkin ne yapsın, askeri bütün harâbdır binâenaleyh Rusya'ya boyun eğer. Rusya da dâimâ fesâd karışdırır, Nemçe Devleti'nin Karadağ civârı hudûdu iken oraya da Rusya el atmış. Bu keyfiyyet böyle kalmaz, Nemçe de Rusya'ya bir iş yapar, lâkin daha vakti var" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1263] İşbu Zi'l-hicce-i eş-şerîfe'nin ondördüncü Cuma günü sâat yedi kararlarında Karaköy civârında Maltızlı sokağında kunduracı Markori'nin dükkânında Nemçe tebaasından Yuvan nâm müste'menin nakli "Dersaâdet'te Devlet-i Aliyye sâyesinde biraz etmek buluyoruz. Bizim memleketimizde fukarâ pek zahmet çeker, burada nasıl ise âdem etmeğini çıkarır. Şimdi Frengistan'dan bu tarafa çok geldiklerinden bir mikdâr kesâdlık oldu, bizim memleket Âsî-tâne-i Aliyye kadar galabalık olsa cümlesi açlıktan telef olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1264] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Aksaray'da Kâtib Câmi-i şerîfi ittisâlinde Emîn Ağa'nın kahvesinde Gere'den gelen İsmail Efendi'nin nakli "vilâyetimizde tekâlîfden çok zahmet çekiyoruz. Bolu sancâğı kahtlık olduğundan bir şey kalmadı, fukarâ odunu zahîreye deðişüb geçindi. Bu sene-i mübâreke de dahi hayvânâta kırân girüb ne mâl kaldı, ne tekâlîf verecek bir şey kaldı. Sâlih Paşa iki def'a arz ediyor ise de anlamıyor. Yalnız bizim Gere'den elliyedi ve ellisekiz ve ellidokuz seneleri bakâyâsı olarak binbeşyüz kîse isterler, memleketin tarlasını ve hânelerini fû-

rûht etmek bin kîse tutmaz. İşte memleketimizin hâli böyle” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1265] İşbu Zi'l-hicce-i eş-şerîfe'nin onbeşinci Cumaertesi günü sâat yedi kararlarında Hekîmoğlu Ali Paşa Câmi-i şerîfi şeyhiyle Çifte Fırınlı İbrahim Efendi'nin sohbetleri “bu sene-i mübârekede sâye-i hazret-i şâhânede ağnâmlar çok ucuz ise de alan yokdur. İstanbul'un ahâlîsi gitdikçe fukarâ olmaktadır, sâir masârif de ziyâde olduğundan kimsede kurbân almağa kudret kalmamış. Taşralarda İstanbul'dan ziyâde bahâlıca olduğuna mebnî birtakım âdem dahi Der-aliyye'ye geliyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1266] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Tophâne'de Hüseyin Ağa'nın kahvesinde Çerkes'den gelen Osmân re'is ile Çerkes İlyâs Ağa'nın sohbetleri “Çerkes'den Devlet-i Aliyye'ye câriye getürmek güç oldu. Alıcı çok olduğundan birbirine iddiâsıyla beşbin gurusluk câriyeye onbin gurus veriyorlar, bu tarafa gelince zarar ediyor. Rusya askeri dahi aralıkda gelüb ürküdüyor, lâkin bundan böyle çok sene Rusya ikdâm eylese asâkir-i Çerkes ile baş edemez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1267] İşbu Zi'l-hicce-i eş-şerîfe'nin onaltıncı Pazar günü sâat altı kararlarında Arnabud Karyesi'nde kürkçü Yemandi nâm zimmînin menzilinde Yunan tebaasından Mavrodi nâm müste'menin nakli “Rusya Devleti külliyetlü asker cem' eylemiş. Biz de bir kapudan nakl eyledikde, Ermeni ve Yahûdî milletinden müceddeden çok asker celb etmiş. Yine bir tedâriki olmalı, lâkin Abaza civârında kış çok olduğundan yollar kapandı” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1268] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Samatya hâricinde İsmail Ağa'nın kahvesinde karantina kolcusunun nakli “bu re-âyâlar evveli kürk giymezler idi, bazen giyerler ise de sokağa çıkmazlar idi. Şimdiki taksîmde kürk reâyâlara, aba bizlere düşmüş. Bir taksîm daha olur ise bizlere bakalım ne düşer” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Ocak 1844*

[1269] İşbu Muharremü'l-harâm'ın üçüncü Salı günü sâat yedi kararlarında Sultân Bâyezid'da başdaki kahvede Permet kazâlî celeb Halid Ağa'nın nakli "bu sene kurbânlık koyun getirdik, bir mikdârı kaldı. Kassâblara verecek idik, almadılar. Bu seneye gelince böyle olduğu yok idi. Beylik koyun da çok olduğundan koyunlarımız gerü kaldı. Bizim memleketlerin âdemleri fenâlık eylediler ise de işidiyoruz ki şimdi emlâya gelmişler. Bir âdem devletine karşı durur, elbetde anın noksânlığını çeker. Hemân Hakk teâlâ hazretleri Devlet-i Aliyye'ye zevâl vermesün" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1270] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Balıkpazarı'nda iskele başındaki kahvede Kengirili kayıkçı Osman'ın nakli "vilâyetimizde bu sene pek ucuzluk oldu, lâkin tekâlîfimiz çok. Altı yük guruş matlûb ederler. Şimdi memleketin vücûhları gelüb fukarânın hâlini arz ediyorlar. Altıyük guruş fukarâya ihsan etmişler. Hemân Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri mübârek vücûd-i mekârim-âlûd hazret-i şâhâneye afiyyet ihsân buyursun. Sâye-i merâhimvâye-i cenâb-ı zıllullahîde fukarâ istirâhat ediyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1271] İşbu Muharremü'l-harâm'ın beşinci Pencşenbe günü sâat dört kararlarında Asmaaltı'nda Eflâklî Yurdam'ın kendi odasında refîki Tanaş ile sohbetleri "Abaza'da Rusya'nın büyük zâbitlerinden altı yedi âdem telef olmuş. Ba'dehû, Rusya askerinin üzerine asâkir-i Abaza hücum ederek yirmibin mikdârı askerini telef etmişler. Bu ana kadar Rusya bunların üzerine ne kadar asker çeküb ikdâm eder ise beyhûde yere asker telef ediyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1272] Yevm-i mezbûrda sâat altı kararlarında Ortaköy'de mütemekkin Evakim nâm tüccârın kendi menzilinde nakli "Rusyalı

* BOA, İ.DH., 4207 (28 M 1260 - 18 Şubat 1844).

Kunduri bâzergânın bir sefinesi buğday yüklü Gelibolu civârında geçenki furtınadan kazâyâ uğramış, bir sefinesi dahi Sakız cezîresinden gelirken kazâyâ uğramış. Ve Karadeniz taraflarında dahi haylice zâyîât olmuş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1273] İşbu Muharremü'l-harâm'ın altıncı Cuma günü sâat beş kararlarında Kurşunlu Hân'da İngiltere himâyesinde Dimyanoz nâm tüccârın kendi odasında refikleriyle sohbetleri “Tıfilyüz Bey”i Arnabudluğa gönderecekleri güzel oldu. Bir iş göreceğini akıl keser. Her ne kadar başka âdemler gönderilmiş ise de yine mûmâileyh Tıfilyüz Bey'in kendi memleketi olduğundan her vechile usûlünü bilir, hâtırına riâyet ederler. Lâkin bu mâddenin bu dereceye gelmesi Hıfzı Paşa ile Abdurrahman Paşa'nın nefy olduklarından ne'şet eylemiştir” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1274] Yevm-i mezbûrda sâat yedi kararlarında Ortaköy'de câmi-i şerîf altındaki kahvede Moralı Yorgaki nâm müste'menin nakli “şimdiye kadar Mora'nın maslahatı bir yoluna girmedi ve icrâ edemediler. İngiltere Devleti Mora'ya haber göndermiş ki, siz işinizi sırasına koyun, ben size Zanta adasını veririm ve Fransız Devleti dahi deyninizi sizlere bağışlarım deyu haber göndermiş. Lâkin bu aralık Rusya Devleti Mora'nın aksi olmasına sa'y eder” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1275] İşbu mâh-ı mezbûrun yedinci Cumaertesi günü sâat altı kararlarında Laleli'de akarçeşme üstündeki kahvede Lâleli türbesinde kandilci hoca efendinin nakli “Kürdistân tarafında bulunan Kürtler şimdi nasıldır? Mukaddem merhûm Reşîd Paşa gergi gibi yoluna koymuş idi ve hiç Kürtlere aman vermez idi. Velâkin bu Kürtler sırasına girer ise Devlet-i Aliyye'ye çok menfaat olur, zîrâ bunların iskân ettikleri dağlar bütün ma'dendir, bir mahalde böyle ma'den bulunmaz. İnşallahu teâlâ sâye-i hazret-i şâhânedede burası da yoluna girer” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1276] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Vezneciler'de Hasan Ağa'nın kahvesinde mahall-i mezbûrda sâkin Kâmil Efendi'nin

nakli “Erzurum vâlisinin tatarı Der-aliyye’ye gelürken yolda şidet-i şitâdan donmuş ve civârında bulunan köylerden tatarı bulub tahrîrât kîsesini almışlar. Ve onsekiz karış kar varmış” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Şubat 1844*

[1277] İşbu Muharremü’l-harâm’ın ondokuzuncu Pencşenbe günü sâat altı kararlarında Balıkpazarı’nda tenbâkîcu Dağıstanî Abdullah Ağa’nın nakli “bizim Dağıstân’da Ahmed Bey’den Rusya Devleti havf eder, gâyet şecâatlidir. Çerkes taraflarında Rusya çokça muhârebe eylemiş ise de yine külliyetlü askeri telef olmuş. Ve mûmâileyh Ahmed Bey ile Rusya Devleti muhârebe etmiş ve çok askeri orada dahi telef olmuş. Bundan sonra inşallahu teâlâ Rusya’nın zevâli yakındır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1278] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Galata’da Pencşenbe Pazarı’nda Venedikli Tobra Viçek nâm müste’menin nakli “Fransız Devleti Cezayir’i zabt edeli beşyüz seksen milyon franka sarf eyledi ve askerinin bazısı havâsından ve kimi muhârebeden telef olmaktadır. Şimdi ekserîsi gerü dönmüş. Hâlâ Şeyh Abdülkâdir ile gürültüleri eksik değil. Sâir düvellerin Fransız kadar akılları yok mudur ki Cezayir’i zabt etsünler, buralarını mülâhaza eylediler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1279] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmibirinci Cuma günü sâat yedi kararlarında Beşiktaş’da Muvakkithâne karşısındaki kahvede İran tebaasından İsmail’in nakli “bizim Acem’in keyfiyyetine dâir Devlet-i Aliyye tarafından ve Rusya ve İngiliz Devletleri’nden murahaslar hâlâ Erzurum’da bir şeye karar veremediler. Ve ahâlî-i İran dahi şimdi iki fırka olmuşlar, ekserîsi Mehmed Han’ı istemiyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

* BOA, İ.DH., 4253 (19 S 1260- 10 Mart 1844).

[1280] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Sultân Bâyezid Hamâmı karşısında kahveci İbrahim Ağa'nın su yolcular ile sohbetleri "bakkalın ittisâlindeki dükkânın îcârı seksen gurusu idi, şimdi Ermeniler yüzelli gurusu çıkardılar. Şekercinin üzerinde olan dükkân yirmibeş gurusu iken elli gurusu çıkardılar. Bu sırada üç Müslüman dükkânı kaldı, çoğunu Ermeniler zabt eyledi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1281] İşbu Muharremü'l-harâm'ın yirmüikinci Pazar günü sâat beş kararlarında Beşiktaş'da Paşa Mahallesi'nde basıncı Andonaki'nin kendi menziline nakli "Antalyalıların Katolik papasları Der-aliyye'ye gelüb Patrik ile, sizin giydiğiniz elbiseden bizim papaslar da giysün deyu haylice mücâvede eylemiş iseler de Patrik rızâ vermemiş. Şimdi Fransız elçisi araya girüb, bunlar da öyle giysünler deyu Hâriciyye tarafına ifâde eylemiş. Hâriciyye'den Patrik tarafına elbise-i mezkûru giysünler deyu tenbîh olunmuş. Lâkin bu keyfiyyet böyle olduğu taktîrce bizim Rum milleti gaib olur, sonra bütün Katolik kilisesine çevirirler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1282] Yevm-i mezbûrda sâat yedi kararlarında Yedikule hâricinde ciğerci balcı Dimitri'nin nakli "bizim vilâyete Manastır sancâğında Görice derler. Arnabudluğun isyânına sebep askerlikdir. Ve zehâir dahi çok bahâya çıkmış, bizler zahmet çekersek Arnabudluk aklıktan telef olacaktır. Âsî olan mahaller de tabiatıyla itâat edecekler. Devletin matlûbâtı ne ise vermemezlik etmezler, lâkin yiyici çok olduğundan bu dereceye vardı" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1283] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmüüçüncü Pazarertesi günü sâat beş kararlarında Galata'da Havyar Hânı'nda Mora tebaasından Kasdiryanko'nun kendi mağazasında nakli "bu sene Akdeniz Karadeniz taraflarında gemilerden çok ziyânımız vardır. Ahz ü i'tâlarımız durdu, Rumeli ve Anadolu civârlarında yollar kışdan kapanmış, bütün alışverişler de kesâdlık oldu" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1284] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Balkapanı'nda Eflâklı Dimitraki'nin odasında Moralı Toyo Dori'nin nakli "Dürzîler ile Dağıstanlıların içlerinde yine karışıklık var. Es'ad Paşa'yı istemiyorlar, bir senelik vergülerini vermemişler. Şimdi oraları ziyâde karışık, bakalım nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Şubat 1844*

[1285] İşbu Seferü'l-hayr'ın beşinci Cumaertesi günü sâat altı kararlarında Fener'de cevâhirci Kostaki'nin kendi menzilinde nakli "bizleri Patrikhâne tarafından tahrîr etmek murâd ediyorlar. Evvelden şurada burada îcâr ile oturur idim, şimdi Yeniköy'de yazılıb cizyemi de aldım. Bu tahrîr mâddesi pek güzel bir şey oldu, birtakım kayıdsız ve sârik ve yankesici gürûhu Dersaâdet'de ziyâde fenâlık ederler idi, şimdi tahrîrde bunlar tefrîk olur herkes istirâhat eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1286] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Beşiktaş'dan Beyoğlu'na varınca Beşiktaşlı Ayvazoğlu Nikolaki'nin esnâ-yı râhda nakli "Sırb tarafında bey bulunan Kara Yorgi'nin oğlu Aleksan(der) Bey'i ahâlî-i Sırb cem' olub öldürmek murâd etmişler ise de der-akab mûmâileyh haber alarak bir tarafa çekilmiş ve ehl-i fesâddan bir kaçını tutmuş. Lâkin bu mâdde ziyâde fenâyâ varmış, bundan sonra mûmâileyh râhat edemez, terk etmeden başka çâresi yoktur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1287] İşbu mah-ı mezbûrun yedinci Pazartesi günü sâat dört kararlarında Kurşunlu Hân'da tuhafcı Artin nâm zimmînin kendi odasında nakli "Galata ve Beyoğlu'nda hiç çıkmaz ise cizyesiz elibin âdem bulurlar. Rum milletini Hristoz kilisesinde ve Katolikleri Patrikhânelerinde ve Ermenileri kilise civârında bir hânedâ tahrîr ediyorlar. Mehmed Ali Paşa hazretleri aralıkda kendüleri ge-

* BOA, İ.D.H., 4270 (5 Ra 1260 - 25 Mart 1844).

lüb nezâret ediyorlar, pek güzel dikkat olunuyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1288] Yevm-i mezbûrda sâat altı kararlarında Koska’da enfiyeci Yorgaki’nin nakli “bizim cizye kâğıdına altmış gurus verdim, beş gurus da esnâf tezkeresinin tahrîrine alub beni tahrîr eylediler. Bu cizye ile tezkerelerin tahrîrinden çok akçe hâsıl olur. Fransız Devleti’nin vapuru ve İngiliz Devleti’nin beylik sefinesi Dersaâdet’e gelmiş, ne isterler bilmem. Ortalıkda da karışıklık gibi bir şey var çok şeyler söyleniyor, bakalım nasıl olur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1289] İşbu mah-ı Seferü’l-hayr’ın sekizinci Salı günü sâat sekiz kararlarında Ayasofya’da eczacı Yorgi nâm zimmînin kendi dük-kânında nakli “evim Kumkapu’da olur. Bizler evvelden Osmanlı’ya hidmet eder idik, suhûlet ile geçinür idik ve çok akçe alurdık, herkes bakmaz verirler idi. Şimdi gâyet güç oldu, masraflar da çok ticâret az olduğundan idâre olmuyor. Kimseye de bahâne bulunmaz. Şimdi de tahrîr mâddesi çıkdı, bakalım sonra ne çıkacak. Pek tehî değil, bir şüheleri vari binâenaleyh tahrîr ediyorlar ki gerek yerli ve gerek ecnebî ne mikdâr nüfûs vardır anlayacaklar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1290] Yevm-i mezbûrda sâat on kararlarında Küçük Yeni Hav-yar Hânı’nda Mora tebaasından Yanni müste’menin kendi menziline nakli “Prusya devleti Mora’ya Rum lisânınca bir kitâb hediye göndermiş. Rusya Devleti de Mora’dan olan matlûbâtını istemiş ise de Fransız Devleti bir takrîb te’hîr etdirmiş. Rusya’nın Mora’dan şimdi akçe matlûbu sûretâ bir haylidir, sonra başka şeyler çıkaracaktır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1291] İşbu mâh-ı mezbûrun dokuzuncu Çehârşenbe günü sâat beş kararlarında Yağcı Hânı’nda Bursalı harîr tüccârı Tâhir Ağa’nın kendi odasında komşusu Acı Artin nâm zimmîyle sohbetleri “bu tahrîr mâddesinden ortalığa çok fâide vardır ve hem de

çok sâhtekâr meydâna çıkacaktır. Bunların sebebine herkes birbirinden emniyeti kaldırdı, hele tahrîr olduktan sonra ortalık temizlenür, cümlesi işini bilür, sâye-i hazret-i şâhânede fukarâ istirâhat eder” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1292] Yevm-i mezbûrda sâat yedi kararlarında Galata’da Karaköy civârında Badok nâm zimmînin kendi mağazasında nakli “Galata’ya bir güzel nizâm verdiler. Sâat onbire kadar Galata’da ne kadar ahz ü i’tâ eden esnâf var ise dükkânlarını kapasunlar ve deniz üstünde bulunan bakkal dükkânlarının arka kapusını bütün kapadılar ve önlerinde olan gemileri çıkardılar. Zîrâ o dükkânlardan gizlüce külliyyetlü mâl kaçırlar idi. Bu usûlde Devlet-i Aliyye’ye çok fâide olur. Ve çarşu ve pazarlarda dahi giceleri zâbitân taraflarından güzel dikkat oluyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Mart 1844*

[1293] İşbu Seferü’l-hayr’ın yirminci Pazar günü sâat beş kararlarında Galata’da Balıkpazarı’nda piyâdeciler kethüdâsının kahvesinde Sultân Bâyezid’da kâin İsmail Ağa Hânı sâkinlerinden Usturumcalı Sâdık Ağa’nın nakli “ûmârlu süvârî asâkir-i nizâmiyeden idim şimdi tekâüd oldum. Vilâyete gitmek murâd eder isem de ol taraflarda râhat yok. Arnabudlar yasa etmişler ki Devlet-i Aliyye her ne ki matlûb eder ise verimiz, lâkin asker vermeyiz. Bosna Sancâğı’ndan altıyüzbin ve Arnabudluk’da dörtyüzbin nüfûs çıkar, gavga ile baş olmaz, Devlet-i Aliyye’ye de karşı durulmaz, bu memleketlerin cümlesi serhatdır ve hem de Devlet-i Aliyye’nin muhâfaza edecek yerleridir. Geçen sene İşkodra Vâlisi Osman Paşa gayret etmese Karadağ ahâlîsi çok yer zabt eder idi. Bu memleketlerin dört tarafı düşmendir, Karadağ ahâlîleri fırsat gözedir bir aralık fesâd edüb memleket zabt edelim deyu” [deyu] söylediği işidilmiş olduğu.

* BOA, İ.DH., 4312 (25 Ra 1260 - 14 Nisan 1844).

[1294] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmibirinci Pazaretisi günü sâat yedi kararlarında Beyoğlu'nda Rum mektebi hocasının nakli “bugün yüz kadar Zantalı ile Kefalonyalı adalarına gönderdiler. Bundan birkaç gün mukaddem haylice dahi gönderdiler. Feryâd ediyorlar ki, bizler ne yaptık, esnâf âdemleriz, bizleri edebsiz diyerek sürüyorsunuz edebsizleri görmüyorsunuz. Ve pasaportlarını değiştirmemişler, memleketlerinde değışsünler demişler. Şimdi bazılardan işidiyoruz ki, büyük edebsizlerin elçilerine lüzûmu olduğundan bunları muhâfaza ediyor, yarın meydâna çıkarırlar dürlü fesâd etmeğe başlarlar. İngiliz elçisi dahi birtakım edebsizlerini saklamış” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1295] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmiikinci Salı günü sâat dört kararlarında Galata'da Hammâllar Kethüdâsı'nın kahvesinde Moralı tebaasından gemi simsârı Mihalaki'nin nakli “bizim Yunan tebaasından ellibin mikdârı nüfûs çıkar, sefâret tarafında henüz otuzüç bin kadarı yazılmış. Bu tahrîrde sefâretin çok fâidesi vardır, edebsizler tefrîk olur. Zîrâ edebsizlik eden bütün İngiliz tebaasıdır, şimdi edebsizlik kimin tebaasıdır meydâna çıkar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1296] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmiüçüncü Çehârşenbe günü sâat sekiz kararlarında Çatladıkâpu'da hammâl Osman'ın nakli “Dersââdet'de olan râhat gibi bir mahallde yokdur. Hemân gayret edüb akçe kazanmalı, memleket tarafında olan vergülerimizi gönderüb dâimâ Devlet-i Aliyye'ye duâ etmeli” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1297] İşbu mah-ı Seferü'l-hayr'ın yirmidördüncü Pencşenbe günü sâat altı kararlarında Taksim'de punçcu dükkânında Halilîoğlu Ansun bâzergânın hizmetkârı Komilas'ın nakli “Ansun bâzergân beni maslahata İran tarafına gönderdi. Onbeş mâh kadar oturdum ve ticâret edüb haylice akçe aldım. Acem'in bu taraf ile mücâdeleleri hengâmında ol tarafda idim. İki taraftan ordu çıktı, İran Devleti onüç top gönderdi. Dokuzunu yolda satmışlar, sonra-

dan dört top gerü getürdiler. Çok nizâmsızdırlar, cebhânesi ve mü-himmâtı birşey değildir. Şimdi müsâlaha olundu ise de hâlâ bir sû-ret veremediler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1298] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Tophâne’den Sa-lı pazarı’na varınca esnâ-yı râhda Beşiktaşlı Ligodez’in nakli “İsveç Devleti ziyâde hastalanmış ve mesâlihinin rü’yetine muktedîr ola-madığından oğlunu yerine vekîl etmiş, şimdi bir mikdâr eyüce ol-muş. Ve bu def’a yine Dürzî dağında karışıklık var imiş, ayaklan-mışlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1299] İşbu mah-ı Seferü’l-hayr’ın yirmibeşinci Cuma günü sâat yedi kararlarında Balıklı civârında söğüd altındaki kahvede sah haf Ahmed Efendi ve Çiftedirunlu Hâcı Mehmed Ağa ve sâir refikleriyle sohbetleri “evvelden Dersaâdet’de olan zevk gibi bir mahalde olmaz idi, akçe çok ve herşey ucuz olduğundan ne ağniyâ ve ne fu-karâ zahmet çeker idi. Şimdi de ecnâs akçe yasak oldu ahz ü i’tâ durdu, lâkin Galata’da Efrenc tâifesi ecnâs akçeyi alub veriyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1300] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmialtıncı Cumaertesi günü sâat dört kararlarında Yağcı Hânı’nda Edirneli Yemandaki’nin kendi odasında nakli “bizim Edirne’de şimdi çok hırsız var imiş. Bir gi-ce on kişi bir reâyânın menziline girüb ev sâhibini tutup ağırca şey-lerini alarak soyub gitmişler. Ertesi gice yine bir başkasının hâne-sine girüb soymak üzere iken zâbit tarafından haber alınub gelmiş iseler de hırsızlar firâr etmişler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Mart – Nisan 1844*

[1301] İşbu mâh-ı Rebi’ül-evvel’in gurreesi Çehârşenbe günü sâat dört kararlarında Galatasarayı ittisâlinde hâlik olan Rusya tercü-mânı Diyotatna’nın menziline Timoni nâm müste’menin nakli

* BOA, İ.DH., 4302 (20 Ra 1260 - 9 Nisan 1844).

“Tanzîmât-ı Hayriyye’nin lâıyıkıyla icrâsıçün Rusya Devleti’nden başka ne kadar düvel-i sâire var ise cümlesi imzâ etmişler. Devlet-i Aliyye tarafından dahi bu keyfiyyete müsaade olunmuş. Bu düvel-lerin murâdları dâimâ serbesiyyet üzere olmak isterler” deyu söyledığı işidilmiş olduğu.

[1302] Mâh-ı mezbûrun ikinci Pencşenbe günü sâat yedi kararlarında Beyoğlu’nda İngiliz Sarayı civârında kâin eczacı İngiltereli Dimyanoz’ın kendi dükkânında nakli “Selânîk’den vapur geldi. Bizim mektûblarda Arnabud askeri Üsküb tarafına gelmişler ise de Üsküb’ün reâyâsı Arnabudlara karşı durub haylice mücâdele olunmuş ve asâkir-i Arnabud külliyyetlûce olduklarından reâyâları kırub memlekete duhûl ederek çoluk ve çocuk emvâl ve eşyâlarını gasb ve yağma eylemişler” deyu söylediğı işidilmiş olduğu.

[1303] İşbu mâh-ı mezbûrun üçüncü Cuma günü sâat beş kararlarında Kulekapısı civârında tuhafcı Fransızlı Yorgaki nâm müste’menin kendi dükkânında refîkleriyle sohbetleri “Antalya’da İslâmlar bazı reâyâ ile muâraza ederek birkaç reâyâ ölmüş ve bu keyfiyyet Fransız sefâreti tarafına dokunduğundan elçisi Bâb-ı Âlî’ye ifâde eylemiş ve Bâb-ı Âlî’den dahi baş tercümânı Fransız elçisine gönderüb, teveccühle matlûb ederler ise bir sûret veririz” deyu söylediğı işidilmiş olduğu

[1304] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Tekfurdağı İskeleyi’nde başdaki kahvede Şumnulu celeb İstanço’nın nakli “Tırnova kazâsına tâbî’ Rahova mütemekkinlerinden üç nefer tüccâr Dersaâdet’den memleketleri tarafına giderler iken Kırkkilise’de dere içinde önlerine beş âdem çıkub tezkere suâl etmişler. Bunlar da tezkerelerini göstermişler ise de, tezkerenizde yanlışlık var diyerek bunları tutub ellerini bağlamışlar ve sürücüye, sen git derbendde bekle biz bunları derbend me’mûrına getüreceğiz deyu cevâb eylemişler. Sürücü dahi gelüb derbend-i mezkûrda beklemiş ise de gelmediklerinden mahall-i mezbûra avdet edüb tüccâr-ı mersûmları dere içinde idâm edüb firâr eylemişler” deyu söylediğı işidilmiş olduğu.

[1305] İşbu mâh-ı Rebi'ül-evvelin dördüncü Cumaertesi günü sâat beş kararlarında Galata'da Kurşunlu Mahzen'de Nikolaki'nin mağazasında Nemçeli simsâr Toma'nın nakli "ortalıkda karışılık var sonra gürültü Rusya Devleti'nin başına kopacaktır, zîrâ Rusya bu taraf ile birlik gibi anlaşılır yarın düvel-i sâire Rusya'nın üzerine kalkarlar ise fenâ bir şey olur. Akdeniz tarafına da İngiliz'in donanması geliyor diyorlar, burada da ahz ü i'tâ durdu, herkes ne yapacağını şaşırmış" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1306] İşbu mâh-ı mezbûrun beşinci Pazar günü sâat dört kararlarında Beşiktaş'da simsâr Aleksandros'un kendi menziline nakli "bu tahrîr mâddesinde düvel-i sâirenin elçileri çok akçe aldılar. İl-lâ Mora elçisi pasaporta değiştirmesinden ve tahrîrden başka başka akçe aldı ve tebaasına sokakda zeytunyağı ve limon satacağınıza Mora'ya gidin deyu tenbîh ediyor. Hâsılı elçiler çok akçe kapdılar. Şimdi Mora elçisi azl olmuş ve yeri hâlâ açıktır, lâkin gene iltimâs etdirirmiş, bu def'a elçi nasb olur ise Moralılar istemezler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1307] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Beyoğlu'nda Kasımpaşa'ya gelince esnâ-yı râhda Moralı tüccâr Mike'nin nakli "Sisam adalılar Dersaâdet'e hamr götürüb fûrûht edecekler. Bunlardan külliyetlü gümrük almışlar, İstefanaki Bey bunlara ziyâde gümrük vermek ağırca oluyor deyu kapuya ifâde eylemiş ise de mûmâileyhe darılmışlar ve Sisamlılardan ikisi gizlüce İngiliz elçisine gidüb keyfiyyeti ifâde etmişler. Elçi-i mûmâileyh de bunlara cevâb ediyor ki, bana geldiğinizi kimseye açmayub sefînenize İngiliz ve Fransız ve Nemçe bandırası çekin sonra değiştirirsiniz, sizlere kimse dokunamaz demiş. İngiliz gibi ehl-i fesâd yokdur, Rusya da ondan aşağı kalmaz ise de böyle ufak tefek fesâda kulak vermez, gözü büyük fesâddadır" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1308] İşbu mâh-ı mezbûrun altıncı Pazar günü sâat dokuz kararlarında Sünbüllü Hân'da Nemçe tüccârı İstemakoz'un kendi odasında nakli "bu def'a gelen vapur ile Nemçe elçisine yazmışlar ki,

İngiliz ve Fransız ile birlik olasınız, lâkin Rusya'nın hiç lakırdısı yok. Rusya da gizlüce kim bilür ne şeytanlık düşünür, kendine menfaatli bir şey bulur da onları saldırdır, sonra kendisi seyrine bakar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1309] İşbu mâh-ı Rebi'ül-evvelin on üçüncü Pazarertesi günü sâat beş kararlarında Kasımpaşa'da tütüncü dükkânında Mora tebaasından Fener'de mütemekkin simsâr Toma'nın nakli “Rusya Devleti tebaasından bizim hemşehrileri geldi, nakl ediyor ki, Çerkes ve Abaza tarafından Rusya ne kadar memleket aldı ise cümlesini Rusya'nın elinden almışlar, fakat sevâhilde bir kal'a gibi bir mikdâr yerleri kalmış, orada hıfz olub dışarıya çıkamazlar ve levâzımâtlarını gemi ile getirirler imiş. Ve eyyâm-ı şitâda limân olmadığı hasebiyle gemide eğlenemediğinden gâyet sıkındı çekiyorlar. Rusya da onaltı onyedi senedir bunlar ile çalışur. Hakk tarafından bir şey yapamadı, bundan sonra ne kadar külliyetlü mühimmât ve asker gönderse hiç bir şey edemeyeceği der-kârdır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1310] İşbu mah-ı mezbûrun ondördüncü Salı günü sâat altı kararlarında Beşiktaş'da Mora tebaasından mağazacı Nikolaki'nin kendi menzilinde nakli “İhlambur deresinden bağçevân tâfesinde yoklamada yüz seksen âdem almışlar. Birtakım bîkâr başiboş âdemler temizlendi, lâkin birtakım bîkâr reâyâ yanaşmaları şurada burada beyhûde geşt ü güzâr eylediklerinden anları da def' ederek bir sırasına koysalar sâye-i hazret-i şehriyârîde herkes istirâhat eder” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1311] İşbu mâh-ı mezbûrun onbeşinci Çehârşenbe günü sâat yedi kararlarında Beşiktaş'da Aleko Bey'in kendi menzilinde nakli “birkaç gün mukaddem Fener'de Patrik'e gitdim. Arnabudluk'dan mektûb gelmiş. Arnabudların ayaklanması iki üç memleketler perîşân olmuş ve orada Şişman Bekir Paşa oluyor, Üsküb'ün üzerine gitmiş ise askeri Arnabudlardan tarafa olmuş, kendüsi cüz'ice âdem ile kalmış onları da Arnabudlar kırmış. Andan sonra Rume-

li'de köyleri basub çok fesâd eylemişler. Hemân Hakk teâlâ fukarâya merhamet edüb kurtarsın, bu taraftan da asker gitdi lâkin gidenler iş görmeyince Devlet-i Aliyye ne yapsın” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1312] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Ortaköy'de kibritin yanında eczacı Nikolaki'nin dükkânında kalfası Mihalki'nin refikleriyle sohbetleri “yoklamada askere aldıkları âdemlerden bir mikdârını salıvermişler, Devlet-i Aliyye'ye çok duâ ediyorlar” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[1313] İşbu mâh-ı Rebi'ül-evvelin onaltıncı Pencşenbe günü sâat dört kararlarında Ortaköy'de Ermeni mahallesi civârında mağazada sarrâf tâifesinden Karabet'in nakli “Anadolu'da kâin Kürdistân taraflarında daha sızıltı kesilmemiş ve hayırsız çoğalmış, yollardan geçilmez olmuş. Her ne kadar asker gönderilmiş ise de henüz sırasına koyamamışlar. Merhûm Reşîd Paşa Kürdistân civârlarını öyle yoluna koymuşdu ki görenler ismini işitdikde ihâfeye düşerler idi. Merhûm gâyet cesûr ve şecâatli vezîr idi, şimdi sağ olaydı daha çok iş görür idi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1314] İşbu mâh-ı mezbûrun onyedinci Cuma günü sâat dört kararlarında Beşiktaş'dan Üsküdar'a giderken kayıkda Tatavralı Todiri kalfanın nakli “İstanbul'dan Devlet-i Aliyye çok asker aldı, lâkin bir mikdârını salıvermişler. Bir âdem ki devletine sâdikâne hizmet ider ise nihâyetinde berhûdar olur. Beni Üsküdar'da karaolların ta'mîrine me'mûr eylediler, hoşnûd olarak hizmet edüb sâye-i hazret-i şâhânede ıyâl ü evlâdım ile geçinüb duâ ediyorum. Bizim milletimizden ba'zısı düvel-i ecnebiyye himâyesine giriyor, ne fâide görürler bilmem, hiç bir iflâh olanlarını görmedim” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1315] İşbu mâh-ı mezbûrun onsekizinci Cumaertesi günü sâat beş kararlarında Kaşıkçılar Hânı'nda kahvede iskemle üzerinde Rusya tebaasından Paskal nâm müste'menin nakli “Malta'ya bir-

takım İngiliz ve Fransız gemileri gelmiş. Matlûbları olan husûs için bu taraftan cevâb bekliyorlar, eğer cevâb olmaz ise boğaza geleceklermiş. Lâkin matlûbları olan keyfiyyetin husûl-pezîr olması bir vechile mümkün olmaz. Nemçe elçisi araya girüb mâ-beynlerini bulmak istemiş, Fransız elçisi de bunun arası bulunmaz deyü cevâb eylediğine mebnî Nemçe elçisi dahi elini çekmiş. Rusya Devleti'ne dahi sesini çıkarma deyü kâğıd yazmışlar. Bâb-ı Âlî'den Rusya elçisine suâl eylediklerinde, benim şimdi bir şeye karışdığım yok diyerek cevâb vermiş" deyü söylediği işidilmiş olduğu.

[1316] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Sultân Bâyezid civârında şekerçi ittisâlinde Hüseyin Ağa'nın kahvesinde İran tebaasından tenbâkûcu Hâcî Mehmed'in nakli "Devlet-i Aliyye yoklamada bir hüsn-i tertîble asker aldı ki bir vakitte böyle usûlüyle birşey olmamışdır. Şimdi reâyâlar da havfa düşmüşler ki acebâ bizlerden de asker alacaklar mı" deyü söylediği işidilmiş olduğu.

[1317] İşbu mâh-ı Rebi'ül-evvel'in yirmidördüncü Cuma günü sâat dört kararlarında Galata'da Havyar Hânı'nda Rusya tebaasından Nikolaki Cino nâm müste'menin kendi mağazasında nakli "Rusya Devleti gene bu def'a Çerkeslerin üzerine külliyetlü asâkir ve mühimmât tertîb eylemiş, bu yaz muhârebe edecek. Lâkin onsekiz seneye vardı Çerkesler ile çalışır, bir şey yapamadı. Çerkesler'de top ve mühimmât ve asker yok ise de Hakk tarafından muhâfaza olunur. Bundan sonra Rusya ne kadar ikdâm eylese baş edemez" deyü söylediği işidilmiş olduğu.

[1318] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmibeşinci Cumaertesi günü sâat yedi kararlarında Galata'da Balıkpazarı'nda İngilizli eczacı Todiraki'nin kendi dükkânında nakli "şimdi Devlet-i Aliyye kuvvet buldu, bundan sonra daha çok kuvvet bulur. Lâkin düvel-i sâire râhat bırakmazlar, aralıkda birşey çıkarırlar ki kuvvet bulmağa dikkat bulunmasun. Zîrâ Devlet-i Aliyye'nin ziyâde kuvvetlenmesi düvellerin işine yaramaz, sonra bir muhârebe açılır da kendileri ayak altında kalurlar. Cenâb-ı Hakk Devlet-i Aliyye'ye zevâl ver-

mesûn, sâyesinde gerek reâyâsı ve gerek düvel-i ecnebiyye tebaası refâh hâl ile geçiniyorlar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1319] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmialtıncı Pazar günü sâat sekiz kararlarında Beşiktaş’da Nemçe tebaasından Manol nâm tüccârın kendi menzilinde nakli “bu taraftan Trabzon’a ve Samsun’a hayli asker gitdi, Erzurum tarafına gidecekmiş. Acem’in mücâdeleleri hâlâ bir yoluna girmedi. Rusya ve İngiliz ve Fransız elçilerinde bir hastalık olduğundan gözlerini açamadılar. Bunda bir hikmet olmalı. Galibâ bu yaz Acem üzerine gene muhârebe olacak gibi anlaşılır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1320] Yevm-i mezbûrda sâat on kararlarında Beşiktaş’da Aleko Bey’in kendi menzilinde nakli “Rumeli’nde Arnabudları hâlâ yoluna koyamadılar. Ba’zı köylere asker gönderüb muhârebe olunur ise de lâyıkiyla bitmemiş. Mustafa Paşa da daha Vidin’e varmamış, lâkin müşârûnileyh Vidin’i güzel sırasına kor ve ticâretin usûlünü bulur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1321] İşbu mâh-ı Rebi’ül-evvel’in yirmibirinci Pazarertesi günü sâat beş kararlarında Kabasakal’da ayakda pirinççi Hâcî Hüseyin Efendi’nin nakli “bu tahrîr mâddesi pek güzel şey oldu, ortalık temizlendi. Düvel-i sâire tebaalarını dahi elçileri tahrîr eylediler. Galata ve Beyoğlu taraflarında çok uygunsuz âdemler var idi, o civârlardan geçmeğe âdem havf eder idi, şimdi sâye-i hazret-i şâhânede fenâ âdemler gitdiğinden herkes istirâhat ediyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1322] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmisekizinci Salı günü sâat altı kararlarında Beyoğlu’nda Fransız tebaasından tuhafçı Mösyö Dipol nâm müste’menin kendi dükkânında nakli “Zanta adalılardan haylice âdem tutdular, sonra soracaklarmış. Fransız elçisi de tebaasına, bir kabâhatiniz olub da sizi kapuya götürürler ise bir şey söylemeyüb gidin, sakınub Devlet-i Aliyye’nin askerine karşı durmayın, sonra ben sizi gelüb alurum diyerek tenbîh eylemiş” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1323] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmidokuzuncu Çehârşenbe günü sâat yedi kararlarında Galata'da Zincirli Hân'da Kadimi Kokil nâm müste'menin odasında Nemçe tebaasından Ladovicin ile Mora tebaasından Nikola nâm kapudanın sohbetleri "Tunus'dan Sardunya konsolosu paşa ile gavga edüb kalkmış, çünkü Sardunyalıların Tunus'a ne vakit zahîre iktizâ eder ise konsolos tarafına bir mâh mukaddem haber verüb konsolos dahi tebaasına haber vererek zahîre götürirler idi. Şimdi paşa bana, sizin zahîreniz lâzım değil diyerek gavga edüb konsolosu tard eyledi" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1324] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Beyoğlu'nda Doğruyol'da tuhafcı İrkadyoz'un kendi dükkânında nakli "Sırb tarafında ahâlîler ayaklanub Kara Yorgi'nin oğlunu öldüreceklermiş. Bu fesâd da Rusya Devleti'nin başı altındandır. Ol taraflar hâlâ karışık, bir usûle rabt olmadı, bakalım nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1325] İşbu mâh-ı Rebi'ül-ahirin üçüncü Pazar günü sâat dört kararlarında Tophâne'den Beyoğlu'na giderken esnâ-yı râhda Mora tebaasından Seteryuvanaki nâm tüccârın nakli "İzmir'den Sakız cezîresine bir İngiliz beyliği gitmiş. Şimdi orada bir mikdâr karışıklık var imiş. Ve cezîre-i mezkûrda Mora'ya tâbî bir karye olub üzerlerine varmışlar ki, reâyâ olun yâhûd bu karyeden gidin demişler ise de anlar da karşı durub gavga etmişler ve ehl-i İslâm dahi kal'aya girmiş ve İzmir'de İngiliz elçisi bu keyfiyeti haber aldığı gibi bir gemi dahi göndermiş" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1326] İşbu mâh-ı mezbûrun dördüncü Pazarertesi günü sâat yedi kararlarında Beşiktaş'da İstemakozi nâm tüccârın sandikkârı Moşi Paten'in nakli "bundan sonra Devlet-i Aliyye günden güne evvelkinden ziyâde kuvvet bulmaktadır, vâli ve ümerâ şûrâda her biri bir güzel şey çıkarıyorlar. Mukaddemden böyle dikkat etmiş olsaydılar daha çok kuvvet bulurlardı. Lâkin az vaktin içinde Devlet-i Aliyye çok a'lâ olacaktır, sâyesinde herkes güzel gün görüb istirahat edecektir" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1327] İşbu mâh-ı mezbûrun beşinci Salı günü sâat altı kararlarında Kumkapu'da İran tebaasından tenbâkûcu Abdullah nâm kimesnenin nakli "bu def'a gelen Gürcülerden işitdim. Dağıstan'da olan Ahmed Kâmil Bey Kara Gürcüleri de zabt eylemiş. Ve Rusya Devleti'nin zabtında bulunan Gürcüler ile Gürcistan'dan bir yesir (esir) alub satmayacaklarına ve Rusya içinde bulunanları çıkarcaklarını mukâvele edüb senede rabt etmiş. Ve şimdi de Tiflis yollarını kesmesini murâd eder imiş, oraları da keser ise Rusya'nın Gürcistan'dan ve Dağıstan'dan aldığı yerleri bütün zabt eder" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1328] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Sultân Bâyezid civârında Hüseyin Ağa'nın kahvesi önünde İranlı tenbâkûcu Hâcı Mehmed'in nakli "İran'dan bizim bir hemşehri geldi. Nakl ediyor ki, bu sene İran'da Kürtlerin etdiği rezâlet bir vakitte olmamıştır. Tesâdüf eylediklerini soydular ve bazı köylerin emvâlini ve eşyasını yağma eylediler, ahâlî-i Acemi şaşkına döndürdüler. Muhârebe hengâmında Rusya Devleti'nin askeri İran tarafına geçmiş idi, şimdi Rusya askerini İran Devleti'nden matlûb eyledi ise de içlerinden çürüklerini tefrîk edüb gönderdi. Ortada bir karışıklık var, Erzurum tarafındaki askerin cem'iyetine bakarsan bir muhârebe olmalı, lâkin ne tarafla olacağı daha bilinmiyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1329] İşbu mâh-ı Rebi'ül-ahir'in altıncı Çehârşenbe günü sâat beş kararlarında Sultân Mehmed'de boyacı kapusunda Hâcı Süleyman'ın kahvesinde nakkâş Abdullah Ağa ile nakkâş Ali Ağa'nın sohbetleri "bu def'aki yoklamada nakkâş olarak ikiyüzden mütecâviz askere aldılar. Yirmi kadar da Tersâne-i Âmire tarafına göndermişler, tersâne hizmetinde istihdâm edeceklermiş. Elbiseleri beylikden ve yevmiyye kırkar para yemeklik veriyorlar. Sâir mahallere gidenlerin bizden defterini istediler, yerlerine başka âdem verüb anları da Tersâne-i Âmire'ye alub nakkâş hizmetinde kullanacaklar. Lâkin böyle yaparlar ise Tersâne-i Âmire'ye çok menfaat olur, haylice masârifden kurtulur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1330] İşbu mâh-ı mezbûrun yedinci Pencşenbe günü sâat dört kararlarında Çehârşenbe’de sâkin Nevrekoplu Memiş Ağa’nın nakli “memleketimizde râhat kalmadı, fukarâ pek düştü ve bir işe güce yarar âdem kalmayub çoğu askere gitdi. Ben de memleketden bir mikdâr zahîre alub Dersaâdet’e geldim ki ticâret edeyim deyu. Evlâdlarım askere gitdi, bir oğlum da medresededir, ben de burada bir hâne tedârik edüb bütün bütün vilâyeti terk etmeli. Evvelden gözde bir Arnabudluk var idi, şimdi oraları da bakalım nasıl ederler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1331] İşbu mâh-ı mezbûrun sekizinci Cuma günü sâat beş kararlarında Sarıgez civârında değirmen karşısında kahveci Ömer Ağa ile Şâkir Ağa’nın sohbetleri “Dersaâdet’de ne kadar kâfir bulunur ise cümlesi birbirlerine i’âne ederler, hiç birisini işsiz bırakmazlar. Ehl-i İslâmda bu gayret yokdur, bulsalar birbirlerinin gözlerini çıkarırlar, binâenaleyh işimiz doğru gitmez” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1332] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Altımermer civârında Küçük Hamâm’da destgâhdâr ile ihtisâbda tezkerelerin me’mûru reâyânın sohbetleri “esnâf tezkerelerinin daha temhîr olmasına vakit olmalı” deyince, destgâhdâr da “bunun sonunda gene birşey çıkaracaklar, hemân hayırlısı her ne ise çıkarsalar da herkes de merâkda kalmasa” diyerek cevâb vermiş deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Mayıs - Haziran 1844*

[1333] İşbu mâh-ı Cemâziye’l-evvel’in gurreesi Cumaertesı günü sâat dört kararlarında Beşiktaş’dan Dersaâdet’e gelür iken kayıkda Yunan tebaasından simsâr Corci ile terzi Yanaki nâm müste’menlerin sohbetleri “İran Devleti’yle vukû’ bulan keyfiyyet için düvel-i sâire elçileri mâ-beynlerini bularak husûl-pezîr olmuş di-

* BOA, İ.DH., 4398 (8 C 1260 - 15 Haziran 1844).

yorlar ise de daha bir sıhhatine vâkıf olamadık. Birkaç güne değin gelenlerden haber alınur. Erzurum taraflarında Kürtlerin haylice gürültüleri olmuş” deyu söyledikleri işidilmiş olduğu.

[1334] İşbu mâh-ı mezbûrun ikinci Pazar günü sâat yedi kararlarında Nişâncı Mahallesi’nde sâbık Keşan muhassılı İbrahim Ağa’nın kendi hânesinde nakli “Bosnalı Yakub Ağa nâmında bir âdem geldi, muârefemiz olmak mülâbesesiyle hayvânlarını benim ahuruma getürdü. Nakl ediyor ki, bu Arnabudların ayaklanması-na sebep Bosna ile Nemçedir. Çünkü Arnabudlar Bosna ve Nemçe Devleti’yle şûrâ etdiler, anlar da Arnabudlara sizler fesâd edin eğer bir zaîf düşerseniz bizler i’âne ideriz deyu cevâb eylemişler. Hâsılı asker Arnabud’un fesâdına asıl bâdî olan Nemçe’dir, zîrâ bunları böyle parmaklayub da murâdî himâyesine almaktır diyerek nakl eyledi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1335] İşbu mâh-ı mezbûrun üçüncü Pazarertesi günü sâat beş kararlarında Çatladıkapa civârında karaolhâne karşısındaki kahve-de Tatavlı Tanaş kalfanın nakli “mukaddem Dersââdet’de herkes refâh-ı hâl ile geçinürler idi ve çok ebniyeler yaparlardı. Şimdi kimesnede akçe olmadığından ta’mîr bile edemiyorlar. Birisi hânesini ta’mîr edecek olduğundan bana haber göndermiş, binâenaleyh geldim ise de bulamadım beyhûde yere emek çekdim. Beylik ebniyeler çok lâkin anları da Ermeniler zabt eylediğinden bizlere hiç etmek kalmadı, nasıl edeceğiz bilmem” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1336] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Beşiktaş’da Rusya Devleti tebaasından Kosta Papa nâm tüccârın kendi menzilinde nakli “Rusya Devleti bu def’a Çerkes ve Abaza üzerine çok külli-yetli mühimmât ve asker tertîb edüb gönderiyor. Geçenlerde gönderdiği asker ile muhârebe eylediler, asâkir-i Rusya bütün telef oldu. On sekiz seneye varıyor bunlar ile çatışur, asla baş edemiyor, bütün askeri kırıldı, bu def’a göndereceği de telef olacağı der-kâr. Bu Çerkes ile Abaza’nın mühimmâtı ve topları yok ise de bunlara min-taraf-ı Allah i’âne olunuyor” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1337] İşbu mâh-ı Cemâziye'l-evvel'in dördüncü Salı günü sâat yedi kararlarında Kocamustafapaşa'da Mîr Beşîr'in konağında oğlu Emîn Bey'in nakli "bu def'a Dürzî Dağı'nda bir gürültü olmuş. Devletlü Es'ad Paşa hazretleri gidüb ahâlî-i Dürzî ile Marunet taraflarında olan beyleri çağırub, bu gürültü neden neş'et eyledi deyu suâl eyledikde sükût eylemiş olduklarından Mîr Beşîr'i bu tarafa getürmedikden sonra bu fesâd ber-taraf olmaz deyu Paşa-yı müşârüneyh hazretleri mîr-i mûmâileyhâ'ya cevâb etmiş. Ve bu keyfiyeti Dürzî Dağı'nda olan Mîr Beşîr'in tarafdamları işidüb derakab Mîr Beşîr tarafına tahrîr eylemişler. Evveli Paşa-yı müşârüneyh aleyhimizde görünüyordu, şimdi bir vechile Dürzî ve Marunetlerin beynlerini bulamadığına mebnî bize muâvenet etmeğe başladı. Eğer bizi me'mûr ederler ise ol tarafda bir gürültü olmaz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1338] İşbu mâh-ı hâlin beşinci Çehârşenbe günü sâat beş kararlarında Zirâat Mahallesi'ne me'mûr Vasilaki nâm zimmînin Beşiktaş'da Aleksi'nin menzilinde nakli "Arnabudluk pek karışık, hâlâ bir usûlüne konmadı. Devlet-i Aliyye tarafından dahi Arnabudlara ne istersiniz deyu suâl etmeyüb hemân üzerlerine hücum ediyorlar ve anların yerleri sarb olduğundan baş edemiyorlar. Bir kere bu taraftan niçün isyân ediyorsunuz, merâmınız nedir diyerek suâl etmeyüb birtakım âdemlerin ağzına bakıyorlar. Bu gidişle memleketleri harâb edecekler. Milletimizde şimdiki Patrik'den akıllu bir âdem yokdur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1339] İşbu mâh-ı mezbûrun altıncı Pencşenbe günü sâat altı kararlarında Ortaköy'de dere içinde kâin eczâcî dükkânında Fransa Devleti tebaasından hekîm Yafkaki'nin nakli "ortalıkda gizlüce bir karışıklık var, lâkin kimse bilmiyor nedir, sonra birdenbire meydâna çıkacak. Görünüşte râhat gibiyiz, lâkin râhat değiliz. Rumeli civârlarını pek fenâ söylüyorlar, hemân Mevlâ sonunu hayra tebdîl eyleye" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1340] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Arnabud Karyesi'nde kahvede Nemçe Devleti tebaasından Doskoviç nâm kapu-

danın nakli “geçenlerde buradan iki fırkateyn mühimmât yüklenüb Preveze İskelesi’ne götürdü, ol civârlara kuvvet verecekler. Mora yakındır ve edebisi çoktur, şâyed bir iş ederler deyu şübhe-leri olduğundan kuvvet verdiler. Arnabudluk da daha bir yoluna girmemiş, hâlâ evvelki minvâl üzere duruyor. Her ne kadar asker gönderildi ise yerleri sarbca olduğundan bir şey yapamadılar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1341] İşbu mâh-ı Cemâziye’l-evvel’in onsekizinci Salı günü sâat dört kararlarında Dolmabağçe’den Tarlabası’na giderken esnâ-yı râhda Toskana Devleti tebaasından Mısır tüccârı Tanaşidez’in nakli “ahz ü i’tâlarımız durdu, gelen mektûblarımızda her taraftan bir sükûtluk yazıyor. Lâkin şimdi her mahallde akçe çok, ma’denler dâimâ işliyor akçeleri. Zengin âdemler sıkıldı, bir taraftan bir muhârebe olmalı da bizim alışverişler açılsun, akçe meydâna çıksun. Lâkin şimdilik ortalık râhatdadır, muhârebe olub da ahz ü i’tâ etmekden ise kanâat etmek hayırludur” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1342] İşbu mâh-ı mezbûrun ondokuzuncu Çehârşenbe günü sâat altı kararlarında Beşiktaş’da Toskana Devleti tebaasından Kostaki’nin menzilinde Ortaköy mütemekkinlerinden Mihalaki nâm tüccârın nakli “Devlet-i Aliyye herşeyi sırasına koydu. Bu def’a fukarânın istirahat eylemesiçün ba’zı mahallere teşrîf buyurdular. Dersaadet’de herkes kendi hâllerinde, aslâ bir gürültü yoktur. Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri eyyâm-ı ömr ü Cenâb-ı mü-lûkâneyi müzdâd buyursun, sâyesinde alem safâ ile geçinür” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1343] İşbu mâh-ı mezbûrun yirminci Pencşenbe günü sâat yedi kararlarında Arnabud Karyesi’nde Akındıburnu’nda Nemçe tebaasından Bozo nâm kapudanın Mora tebaasından kapudan İstefani ve tüccâr İstrati ile sohbetleri “Devlet-i Aliyye’nin her şeyi yoluna girmeğe başladı. Rumeli tarafında bir iki senedir haylice zahîre çıkıyor, zirâat üzerine dikkat olunub fukarâ serbesçe toplasa daha

ziyâde kuvvet bulur, senede yetmiş seksen bin kîse akçe olur. Ol civârların toprağı gâyet güzeldir, bundan böyle bir gavgâ ve gürültü olmayub da birkaç sene gider ise çok ilerüler” deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[1344] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmibirinci Cuma günü sâat sekiz kararlarında Vâlîde Hânı’nda kahvede Beşiktaşlı Mora tebaasından simsâr Pavli nâm müste’menin nakli “asâkir-i Arnabud zaîf düşmüş. Üsküb’de muhârebe olmuş, Arnabudlar bozulmuş, ehl-i fesâd olanları tutmuşlar kûsûru itâat etmiş. Ol civârlarda bir karyede Arnabud beylerinden Derviş nâmında birisini tutmuşlar, hâsılı Arnabudluk yoluna girer gibi olmuş. Devlet-i Aliyye ile baş olur mu? Pâdişâh nazarı tuz gibi eridir” deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[1345] İşbu mâh-ı Cemâziye’l-evvel’in yirmüikinci Cumaertesi günü sâat dört kararlarında Kazlıçeşme civârında kâin kahvede Taşlıkuyu’da saka Malatyalı Murtaza nâm kimesnenin nakli “Dersâadet’den askere adam aldıklarından berü vilâyetlerden gelen yoktur. Ve yollardan geçilmez olmuş, Kürtlerin hayırsızlığından memleketimiz harâb olmaktadır. Fukarâda dahi bir şey kalmadı. Dersâadet’e gelsek burada da böyle askere aldıklarından şaşkına döndük” deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[1346] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmüüçüncü Pazar günü sâat beş kararlarında Beyoğlu’nda İngiliz tebaasından Markaki’nin kendi menzilinde nakli “Girid’de İngilizliler bir karyeyi kendilerine tâbî etmişler, bir taraftan da Katolikler haber alub başka mahalleri tahrîk etmek için âdem göndermişler. Oralarını şimdi fesâd etmişler, çok akçe sarf edüb etrâfları tahrîk ediyorlar. Dürzîleri dahi İngilizliler fesâd etmişler” deyu söylediğı işidilmiş olduğı.

[1347] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmidördüncü Pazartesi günü sâat yedi kararlarında Tophâne’de Bitpazarı’nda kahvede Çerkes Hüsrev Ağa’nın nakli “geçenlerde biraz hemşehrilerimizden mem-

lekete gitdiler. Denizde Rusya arkalarına düşmüş, kayıkları kara-ya uğruyor, kendileri selâmet çıkmış, mâllarını Rusya zabt eylemiş. Şu kâfirin tasallutundan kurtulamadık. İslâm'da gayret yoktur ki imdâd etsünler de hakkından gelelim” deyu söylediği işidilmiş olduğu

[1348] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmibeşinci Salı günü sâat dokuz kararlarında Aksaray'dan Celladçeşmesi'ne giderken esnâ-yı râh-da Mora tebaasından mağazacı Manolaki'nin nakli “Devlet-i Aliyye tarafından Moralı mağazacıların üzerlerine bir şey var, galibâ kaldırmak murâd ediyorlar. Biz de kaçıllara tarafına gidüb keyfiyeti suâl eyledik, bizlere müskirât fûrûht etmeyüb arz-ı edebiniz ile oturun sonra sizi kaldırırlar. Lâkin İngiliz ve Nemçe tüccârlarına ne kadar deyniniz var ise verüb de ol vakit kaparsınız. Şimdi işinize gidin, edepsizlik etmeyiniz diyerek cevâb eyledi” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

Haziran - Temmuz 1844

[1349] İşbu mâh-ı Cemâziye'l-âhir'in beşinci Cuma günü sâat dört kararlarında Kabataş'da kahve önünde iskemle üzerinde Mora tebaasından Anaştaşaki nâm tüccârın nakli “Hayreddin Paşa Arnabudlara gelin bu sevdâdan vazgeçin, itâat edin, Devlet-i Aliyye tarafına ricâ edüb her ne kadar kabâhatiniz var ise affeder yohsa size yazık olur deyu haber göndermiş. Arnabudlar da dinlemeyüb âsîlik etmişler ve Paşa-yı müşârünileyh dahi üzerlerine gitmiş. Bir taraftan da Ömer Paşa yürüyüb asâkir-i Arnabud'u bozub dağıtmışlar. Ve etrâfda ba'zı eşkıyâsını dahi tutuyorlar, bundan böyle bir mâha kadar ardını keserler” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1350] İşbu mâh-ı mezbûrun altıncı Cumaertesi günü sâat yedi kararlarında Galata'da Pencşenbe Pazarı'nda Rusi'nin mağazasında Ciyovanni Filori'nin nakli “dûveller bu def'a Londra'ya cem'

oluyorlar. Rusya kralı için İngiltere Devleti bir saray döşetmiş ve donanmaları dahi hâzırlanıyor, ‘alakdan hâric bir tedârikleri var, lâkin bu kadar düvellerin böyle cem’ olmalarına bakarsak bir es-râr şeyleri var. Bakalım sonunda ne çıkar” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1351] İşbu mâh-ı mezbûrun yedinci Pazar günü sâat altı kararlarında Hocapaşa’da İsmail Ağa’nın kahvesinde Hüseyin Efendi ile mahalle muhtârı Mustafa Ağa’nın sohbetleri “zât-ı hazret-i şâhâ-neye Mevlâ tükenmez ömürler ihsân buyursun. Der-aliyye’ye teş-rîf buyurduklarında cümle âleme bir ferâh geldi. Sâyesinde herkes refâh-ı hâl ile geçiniyor. Ve Çerkes taraflarından bizim bir ahhâbın mektûbu gelmiş. Rusya askeriyle muhârebe etmişler, çok askeri telef olmuş. Bundan sonra inşallahu teâlâ Rusya zayıf olmaktadır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1352] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Fındıklı’da fesçi dükkânında Bursalı simsâr Andonaki’nin nakli “Anadolu civârlarında çok zulm ediyorlar. Herkesin evlâdlarını askere aldılar, ihtiyârlardan başka kimse kalmadı. Çift sürececek iki kişi var ise ikisini dahi aldılar, andan sonra daha asker matlûb ederler, acebâ var mı demezler. Memleketler harâb oluyor kimsenin haberi yok” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1353] İşbu mâh Cemâziye’l-âhir’in sekizinci Pazarertesi günü sâat dört kararlarında Balkapanı’nda Rusya tüccârlarından Ohannes nâm müste’nienin kendi mağazasında nakli “Rusya imparatoru işbu mâh-ı Mayıs’ın yirmidördüncü günü Londra cânibine gitmiş. Lâkin ne vechile olduğu ma’lûm değil ise de Arabistân ve Anadolu mâddesiçün deyu tevâtür bulmuş. Galibâ Kudüs-i şerîf taraflarında bir şey yapacaktır” deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1354] İşbu mâh-ı mezbûrun dokuzuncu Salı günü sâat altı kararlarında Balkapanı’nda Avrupa tüccârlarından Nikolaki’nin mağazasında Mora tebaasından Manolaki’nin nakli “Yunan hu-

dûdundan Rumeli taraflarına câsûslar çıkmış olduğundan ol civârlarda bulunan zâbitân Devlet-i Aliyye tarafından Atina nâm mahallde olan elçi Musuri cânibine keyfiyeti iş'âr eylemiş ve elçi dahi mektûbu alub Yunan Şûrâsı'na götürmüş. Ve ol tarafda dahi câsûs-ı mersûmları buldurub suâl eylediklerinde inkâr edüb biz ahz ü i'tâ zımında gittik diyerek takrîr eylemişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1355] İşbu mâh-ı mezbûrun onuncu Çehârşenbe günü sâat beş kararlarında Galata'da Zincirli Hân'da Cusudi Yanni'nin odasında Mora tebaasından simsâr Markopolo'nun nakli "Tunus'dan yazıyorlar ki Tunus Paşası'nın beynlerinde olan mücâdeleleri husûl-pezîr olmuş. Lâkin Cezayir'de hâlâ Fransız Arablar ile çalışur, anların bir vakit hâlî duracakları yok, dâimâ birbirleriyle muhârebe ederler ise de bir şey edemiyorlar. Lâkin Arablar gice basub Fransız'ın çok askerini telef etmişler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1356] Yevm-i mezbûrda sâat dokuz kararlarında Beşiktaş'da çukacı Kostaki Kokozal'in kendi menzilinde nakli "etmekçiler ufak siyâh etmek yapub hafice fukarâların hânelerine dağıdıyorlar. Hiç ekl olunmaz, Mevlâ fukarâya imdâd eylesün. Bir vakıyye lahm alacak olsak dört, dörtbuçuk guruşa. Rûz-ı hızır geldi geçdi, hayvânât her ne kadar çok ise de meydâna çıkarmıyorlar. Fukarâya bakan yok, meğer inâyet-i hukûk olma pek güç oldu" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1357] İşbu mâh-ı Cemâziye'l-âhir'in onsekizinci Pencşenbe günü sâat dört kararlarında Yeni Câmi-i şerîf civârında ayak üzerinde İngiliz tüccârı Liyondi'nin nakli "İspanya Devleti donanmasını Dimerok (?) kralının üzerine gönderecekmiş. Bu sene orada bir büyük gavga olacak, zîrâ birbirleriyle fenâ bozuşmuşlar. Ve Rusya tarafından dahi bir kesirlüce lakırdı var. İngiltere Devleti Fransa'ya gidüb gelecek, bunların böyle hareketlerinden bir şey olmalı lâkin daha bilinmiyor" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1358] İşbu mâh-ı mezbûrun ondokuzuncu Cuma günü sâat yedi kararlarında Sultân Odaları'nda İran tebaasından Hüseyin nâm kimesnenin nakli "bizim devletimiz Devlet-i Aliyye ile gene muhârebe edecektir. İran taraflarında çok karışıklık vardır. Dağıstan ve Hoy civârlarına külliyetli asker tertîb ediyorlar ve Erzurum tarafına dahi asker hâzır edermiş. Bakalım nasıl olur" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1359] İşbu mâh-ı mezbûrun yirminci Cumaertesi günü sâat beş kararlarında Galata'da Sandıkçılar derûnunda topal bohçacının dükkânında Nemçe tebaasından Matiyе nâm kapudanın nakli "Rusya Devleti ne kadar kuvveti var ise Abaza'nın üzerine verdi, lâkin gene bir şey yapamaz. Çünkü ne kadar düvel-i sâire var ise oralarını Rusya'nın alması işlerine alivermez, bunlar dâimâ Abaza'ya i'âne ederler. Ve Abaza'da Macar altını hesâba gelmez, eğer tüccârın mâl getürmesi lâzım gelse çok akçe alurlar, lâkin kimse mâl götüremez" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1360] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Dîvânyolu'nda kebâbcının karşusunda kahvede İspartalı yağlıkçı yekçeşm Osman Ağa'nın refîki Konakçı ile sohbetleri "üç mâhdan berü çarşuda ahz ü itâlar kesildi. Bu vakitte mîrîden maâşî olan işini görüyor. Safâ anlarda, fukarâya ne hâldesin deyu suâl eden yokdur. Lâkin şimdi ba'zı güzel âdemler bulunuyor, memleketlerin ma'mûr olmasına gayret ediyorlar. Bundan sonra inşallahu teâlâ her taraf güzel olur. Hemân Rabbimiz teâlâ ve tekaddes hazretleri dîn ü devletimizi hatâlardan emîn eylesün" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1361] İşbu mâh Cemâziye'l-âhir'in yirmibirinci Pazar günü sâat dört kararlarında Üsküdar'da iskele başında sıra kahvelerde ihtisâbda kayıkçıların kâtibi Sâdık Efendi'nin nakli "Boyacı Karyesi'nde piyâdecilerden birisi mâhiyyesini vermemiş. Matlûb eyledim ise bana karşı durdu, ben de merkûmu tekdîr etdirdim. İhtisâbda gâyet çok iş var, kâtib yok akçe dahi vermiyorlar. Bu def'aki tahrîr-i cedîdde defterlerin bir seneye kadar arkası alınmaz, şimdi pek sagîreyiz" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1362] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmiikinci Pazarertesi günü sâat yedi kararlarında Üsküdar'a giderken kayıkda Sultântepesi sâkinlerinden Yenişehirli Hüseyin Ağa ile kâtib Ata Efendi'nin sohbetleri "Tepedelenli Ali Paşa Rumeli'nden kalkalı ol civârlarda olan memleketler harâb oldu. Öyle cesûr vezîrden düvelller dahi havf ederler. Şimdi asâkir-i nizâmiye-i şâhânede top ziyâde olsa çok iş görürler. Rusya muhârebe ederken külliyyetlü top gönderüb, tüfenk yerine top atarak işini görür. Bundan sonra inşallahu teâla asâkir-i nizâmiye-i hazret-i şâhâne dahi çok ilerüler" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1363] İşbu mâh-ı mezbûrun yirmiüçüncü Salı günü sâat altı kararlarında Kumkapu hâricinde sâbık Marmara Voyvodası Hasan Ağa'nın nakli "bir şarâbcıda sekizbin guruş matlûbâtım var. Beni arzuhal etmiş ve dört yük guruş daha deynim var diyerek arzuhal yazmış olduğundan. Yüzbin guruşdan ziyâde borç yokdur ve dört kat dahi karşılığı var, dâimâ ticâretinden gerü kalmaz bizi zecriyye-i hânîye havâle eylemişler. Gitdik, başkâtib cevâb eyledi ki, seferde yarım kîse akçe versün ömrüm oldukça bunun ile çalışmalı. Bakın şunların zâbitliğine. Vaktiyle biz de zâbitlik etdik ise böyle şeyleri irtikâb etmedik, herkesin işini hakkâniyet üzere tutduk" deyu söylediği işidilmiş olduğu.

[1364] Yevm-i mezbûrda sâat sekiz kararlarında Galata'da balık-hâne kahvesinde İngiltere tebaasından İstemati nâm kapudanın nakli "Mora'da yine bir gürültü olmuş ve çok azl [ü] nasb etmişler. Düvelller bunların içine bir fesâd koyverdi, bundan sonra toplanamazlar. Şimdiki vakitte Devlet-i Aliyye toprağından başka râhat bir mahall kalmadı" deyu söylediği söylediği işidilmiş olduğu.

DİZİN

Başlıkların altında sayfa numaraları değil jurnal numaraları verilmiştir.

- abacı, 603, 654, 802, 836, 837, 882, 928
 Abacıbaşı, 439, 767, 774, 795, 906, 1109, 1194
 Abana, 244, 797
 Abbâs Ağa Mahallesi, 475
 Abbâs Paşa, 33, 36, 319, 484, 889
 Abaza, 54, 77, 96, 488, 807, 1036, 1054, 1112, 1216, 1221, 1236, 1238, 1249, 1267, 1271, 1309, 1336, 1359
 Abaza Dağı, 407, 807
 Abdullah Paşa, 1180
 Abdurrahman Paşa, 923, 1131, 1260, 1273
 Abdülhamid I, 153
 Acem, 73, 78, 101, 154, 159, 224, 242, 455, 921, 935, 954, 955, 958, 965, 966, 971, 981, 999, 1016, 1018, 1033, 1045, 1050, 1068, 1081, 1090, 1096, 1123, 1148, 1150, 1164, 1167, 1173, 1184, 1215, 1279, 1297, 1319
 Acem Şâhi, 485, 838, 954, 965, 971, 1016, 1150, 1184
 Acemistan, 1040
 Acı Hamâm, 39, 520
 açlık, 132, 206, 1263, 1282
 Adalar, 86
 adâlet, 20, 313
 Adana, 756
 Ağa Bey Câmii (Galata), 262
 Ağa Câmii, 659, 828, 931, 1060, 1229
 Ağa Hamâmı, 349, 768
 Ağa Yokuşu Mahallesi, 868
 Ağaçkakan, 135, 233, 236, 251, 274, 726, 880, 903, 1186
 Ağaçlaraltı, 914
 ağnâm, 976, 1021, 1027, 1265
 Ağnâm Müdürü, 979, 1162
 ahâlî, 1, 9, 10, 65, 69, 75, 78, 82, 95, 96, 122, 155, 156, 158, 244, 247, 285, 289, 290, 302, 323, 338, 368, 375, 405, 455, 459, 469, 496, 503, 505, 552, 571, 608, 614, 619, 623, 625, 632, 636, 637, 638, 641, 645, 649, 651, 656, 657, 667, 687, 688, 695, 711, 717, 721, 749, 750, 757, 758, 765, 770, 780, 793, 796, 800, 809, 818, 830, 842, 848, 867, 875, 877, 891, 893, 900, 915, 922, 932, 952, 957, 962, 966, 967, 970, 976, 993, 994, 1000, 1005, 1007, 1012, 1017, 1018, 1025, 1029, 1038, 1039, 1048, 1052, 1058, 1065, 1066, 1067, 1072, 1078, 1080, 1081, 1087, 1097, 1124, 1125, 1134, 1136, 1141, 1147, 1151, 1154, 1157, 1160, 1166, 1172, 1177, 1185, 1190, 1205, 1209, 1218, 1224, 1228, 1229, 1230, 1231, 1237, 1241, 1243, 1246, 1247, 1250, 1258, 1265, 1279, 1286, 1293, 1324, 1328, 1337
 Ahîsha, 205
 Ahîçelebi, 1157
 Ahkâm-ı Adliyye, bkz. 'Meclis-i Vâlâ-yı'
 Ahmed Fethi Paşa, 33, 54, 106
 Ahmed Paşa (Firâri), 34, 36, 159, 165, 224, 227, 228, 321, 327, 336, 395, 459, 484, 512, 600, 615, 647, 909
 Ahmed Paşa (Köse), 208
 Ahmed Zekerîyya Paşa, 594
 Ahurkapu, 173, 1180
 Ahyolu Burgazı, 596
 ahz ü i'râ, 76, 203, 230, 245, 267, 310, 356, 499, 626, 665, 673, 747, 783, 790, 817, 822, 830, 835, 842, 844, 846, 849, 850, 859, 860, 867, 871, 894, 895, 913, 981, 1042, 1044, 1062, 1092, 1140, 1222, 1233, 1283, 1292, 1299, 1305, 1341, 1354, 1360; ayrıca bkz. 'alışveriş'
 Akçahisar, 947
 akçe, 4, 10, 11, 20, 22, 25, 33, 53, 54, 57, 58, 60, 61, 65, 81, 82, 85, 133, 151, 153, 172, 185, 206, 220, 221, 231, 236, 237, 239, 248, 252, 255,

- 256, 268, 281, 283, 286, 291, 300, 308, 311, 313, 356, 358, 359, 366, 367, 369, 372, 379, 408, 419, 420, 422, 473, 477, 481, 523, 525, 534, 539, 541, 553, 564, 572, 576, 581, 586, 593, 594, 605, 609, 613, 625, 630, 631, 638, 641, 644, 648, 663, 665, 721, 722, 724, 727, 736, 740, 741, 755, 756, 760, 762, 770, 785, 794, 798, 801, 805, 808, 814, 816, 819, 829, 830, 832, 833, 852, 867, 870, 887, 892, 906, 908, 920, 921, 923, 927, 928, 940, 946, 957, 968, 982, 998, 1002, 1003, 1005, 1032, 1042, 1048, 1071, 1084, 1087, 1092, 1097, 1109, 1127, 1132, 1134, 1137, 1143, 1152, 1155, 1157, 1175, 1179, 1182, 1185, 1192, 1203, 1209, 1217, 1222, 1228, 1237, 1245, 1254, 1259, 1288, 1289, 1290, 1296, 1297, 1299, 1306, 1335, 1341, 1343, 1346, 1359, 1361, 1363
- Akdeniz, 76, 105, 139, 184, 194, 247, 285, 649, 844, 855, 947, 960, 1283, 1305; - adaları, 140; -li, 563
- Akındıburnu, 500, 731, 732, 964, 998, 1000, 1116, 1343
- Akif Paşa, 56
- Akka, 142, 197, 226, 233, 240, 310, 338, 341, 350, 376, 389, 391, 405, 437, 902, 960; - kal'ası, 1, 154, 222, 224, 277, 287, 350, 357, 375, 376, 379, 389, 391, 426, 454, 576, 886, 894
- akkâmbaşı, 338, 368
- Aksaray, 170, 195, 300, 320, 343, 354, 458, 478, 514, 720, 767, 822, 833, 868, 874, 875, 943, 1113, 1160, 1182, 1183, 1188, 1201, 1264, 1348; -li, 150, 195
- Akşehirli, 193
- Alacahamâm, 128, 473
- Alâiye, 132
- Albanoz, 58, 143, 409, 472, 783, 1012, 1129; -lu, 21, 204, 346, 418, 472, 518, 525, 599, 1009, 1061
- Alexander (Sırp Beyi), 1286; ayrıca bkz. 'Kara Yorgi'
- Alvertos (Rusya Prensi Alexander?), 1106
- alışveriş, 28, 76, 108, 126, 202, 206, 218, 239, 286, 310, 355, 365, 475, 502, 566, 567, 727, 850, 894, 1283, 1341; ayrıca bkz. 'ahz ü i'tâ'
- Ali Fakih Mahallesi, 197, 198, 340, 371, 754, 887, 1084
- Ali Necib Paşa, 54, 106
- Ali Paşa, 70
- Ali Paşa (Hâci) (Konya Vâlisi), 197, 300, 395
- Ali Paşa (Hersek Mutasarrıfı), 969, 1015
- Ali Paşa (sâbık Bağdad Vâlisi), 965, 966, 967, 1026, 1090
- Ali Paşa (Tepedelenli), 427, 514, 1131, 1362
- Ali Şefik Paşa, 1007
- Alipaşa, 551; - Hânı, 876, 1251
- Altıy Mahallesi, 339
- Altımermer, 44, 107, 824, 1332
- Amasya, 208, 421
- amele, 232, 233, 273, 381, 837, 1238
- Amerika, 4, 159, 512, 1235; Amerika, 973, 1004
- Anadolu, 5, 6, 14, 47, 86, 129, 138, 168, 174, 192, 193, 197, 233, 310, 319, 368, 398, 408, 429, 522, 743, 813, 980, 1025, 1032, 1035, 1038, 1040, 1042, 1043, 1050, 1107, 1160, 1162, 1257, 1283, 1313, 1352, 1353; -lu, 451
- Anapa, 77, 205; - kal'ası, 54, 192
- Anapoli, 263; -li, 1154
- Anapolitanlı, 243, 312, 323, 1111
- Anatolikos, 1005
- Anavarin kal'ası, 140, 161, 263
- Anbâr-ı Âmire, 802, 1196, 1210
- angarya, 1082
- Ankara, 82, 584, 1006; -lı, 86, 112, 206, 450, 486
- Antalya, 182, 349, 1048, 1303; -li, 1281
- Anyâ (?) Burnu, 644
- Arab, 53, 176, 195, 227, 271, 275, 302, 311, 321, 341, 401, 509, 540, 549, 810, 817, 818, 838, 877, 897,

- 938, 1004, 1011, 1057, 1081, 1132, 1145, 1156, 1159, 1355
- Arab Câmii, 982
- arabacı, 21, 73, 169, 214, 491
- Arabice, 103, 302
- Arabistân, 234, 368, 660, 1051, 1353
- Arabkir, 477; -li, 121, 207, 212; -i, 217, 334, 387
- arâzî, 3
- Arif Bey (sâbık Tomruk Müdîri), 1256
- Arnabud [Arnavud], 33, 595, 602, 672, 686, 699, 700, 753, 773, 824, 878, 882, 923, 976, 977, 981, 983, 1006, 1074, 1077, 1082, 1114, 1131, 1156, 1175, 1194, 1214, 1250, 1252, 1260, 1261, 1293, 1302, 1311, 1320, 1334, 1338, 1344, 1349; ayrıca bkz. 'Arnavud'
- Arnabud Karyesi [Arnavudköyü], 576, 591, 662, 667, 725, 731, 732, 820, 825, 935, 994, 995, 998, 1000, 1001, 1039, 1050, 1096, 1116, 1126, 1139, 1167, 1198, 1267, 1340, 1343; Arnabud Karyeli, 895, 922, 1032, 1233; Arnabudköyü, 393, 964, 1024
- Arnabudluk [Arnavudluk], 861, 878, 894, 902, 926, 984, 1114, 1131, 1194, 1225, 1239, 1261, 1273, 1282, 1293, 1311, 1330, 1338, 1340, 1344
- Arnabudluk isyânı, 1282, 1338
- Arnavud, 11, 35, 44, 73, 78, 89, 145, 176, 203, 215, 283, 407, 473, 515, 543; ayrıca bkz. 'Arnabud'
- Arnavudköyü, 417, 434, 476, 500, 507, 524, 960; ayrıca bkz. 'Arnabud Karyesi'
- arpacı, 538
- arz-ı mahzar, 459, 575, 581, 631, 651, 749, 906, 928, 957, 1147
- arzuhal, 49, 65, 93, 100, 191, 235, 237, 293, 313, 358, 373, 420, 439, 454, 497, 521, 525, 553, 575, 581, 623, 631, 721, 754, 755, 773, 793, 832, 836, 845, 857, 858, 893, 915, 928, 1036, 1143, 1147, 1166, 1202, 1363
- arzuhalci, 189, 1217
- asâkir, 4, 31, 38, 79, 137, 158, 199, 228, 238, 290, 293, 296, 323, 343, 344, 377, 399, 401, 602, 608, 672, 687, 718, 761, 777, 785, 802, 807, 1011, 1014, 1060, 1107, 1266, 1271, 1302, 1317, 1336, 1344, 1349; —i bahriyye, 288, 351, 389, 536; —i hassa, 226, 359, 816, 1180; —i mansûre, 36, 47, 79, 298, 369, 762, 1260; —i muntazama-i şâhâne, 1193; —i nizâmiye, 743, 1018, 1293, 1362
- âsâyîş, 875, 1134, 1220
- âsî, 187, 233, 250, 309, 315, 330, 427, 1125, 1282, 1349
- Âsitâne, 3, 18, 20, 34, 40, 60, 90, 134, 198, 281, 291, 300, 319, 379, 388, 394, 395, 396, 428, 446, 484, 779, 885, 938, 1143, 1144, 1263; -li, 271
- asker, 32, 33, 36, 38, 47, 52, 54, 68, 72, 73, 78, 86, 96, 101, 103, 109, 111, 117, 133, 142, 156, 158, 159, 160, 168, 174, 176, 177, 179, 192, 194, 196, 197, 199, 201, 202, 203, 217, 219, 223, 224, 225, 226, 232, 234, 240, 242, 243, 245, 246, 247, 249, 252, 253, 259, 261, 271, 273, 275, 276, 278, 279, 281, 287, 289, 291, 296, 298, 299, 300, 303, 306, 310, 311, 312, 315, 319, 322, 324, 327, 329, 331, 332, 339, 341, 342, 344, 352, 357, 363, 364, 370, 377, 389, 391, 393, 395, 403, 407, 412, 418, 421, 430, 434, 437, 445, 454, 459, 461, 464, 465, 471, 475, 476, 485, 486, 490, 495, 499, 505, 506, 511, 513, 518, 523, 525, 534, 539, 540, 541, 549, 552, 571, 573, 576, 580, 591, 595, 597, 599, 603, 606, 608, 609, 611, 619, 621, 623, 628, 633, 638, 639, 644, 645, 646, 648, 667, 672, 675, 682, 684, 686, 688, 690, 692, 697, 699, 700, 702, 707, 717, 743, 746, 762, 767, 768, 769, 771, 774, 776, 777, 779, 781, 785, 792, 796, 807, 809, 810, 811, 813,

- 815, 831, 838, 843, 852, 861, 878, 884, 888, 889, 894, 896, 902, 904, 917, 919, 921, 926, 933, 941, 942, 954, 960, 963, 964, 965, 969, 977, 984, 995, 999, 1000, 1004, 1009, 1010, 1015, 1024, 1035, 1036, 1038, 1040, 1043, 1044, 1046, 1047, 1051, 1052, 1053, 1054, 1060, 1068, 1069, 1077, 1081, 1087, 1092, 1100, 1103, 1111, 1112, 1114, 1116, 1117, 1121, 1133, 1145, 1156, 1159, 1169, 1170, 1171, 1173, 1174, 1178, 1179, 1180, 1182, 1184, 1187, 1190, 1198, 1206, 1213, 1216, 1221, 1227, 1228, 1229, 1236, 1237, 1238, 1241, 1243, 1249, 1250, 1255, 1259, 1261, 1262, 1266, 1267, 1271, 1277, 1293, 1302, 1309, 1311, 1312, 1313, 1314, 1316, 1317, 1319, 1320, 1328, 1329, 1330, 1334, 1336, 1340, 1345, 1351, 1352, 1355, 1358
- Asmaaltı, 311, 315, 332, 391, 471, 601, 728, 895, 908, 922, 950, 1147, 1271
- Asmalımescid, 564, 657, 776, 925, 1055, 1112, 1249
- Astarcı Hân, 934
- aşçı, 50, 320, 348, 721, 845, 1034, 1127, 1171
- aşçıbaşı, 157
- aşîret, 746, 876, 1217, 1241
- Aşkar Ali Paşa (Trablus Vâlisi), 288
- Aşkar Paşa (Tunus Vâlisi), 638, 762, 905
- Atık Paşa Kapusu, 832
- Atina, 161, 263, 307, 573, 611, 625, 702, 796, 1061, 1354; -lı, 267
- atiyye-i şâhâne, 17, 220
- atiyye-i seniyye, 658
- atlu [asker], 51, 52, 124, 135, 176, 223, 258, 342, 540, 557
- Atpazarı, 222, 839
- attâr, 66, 280, 453, 455
- Avram Petronijeviç (Sırp lider), 1029, 1072
- Avratpazarı, 425, 746, 835, 913, 1074, 1083, 1090
- Avratpazarı Mahallesi, 458
- Avrupa, 20, 391, 563, 621, 676, 716, 717, 731, 732, 733, 738, 795, 835, 926, 1032, 1055, 1079, 1203, 1354
- Avşar Aşîreti, 822
- ayaklanma, 40, 69, 395, 405, 466, 469, 476, 483, 498, 513, 514, 553, 555, 571, 575, 609, 618, 619, 623, 627, 633, 642, 643, 649, 664, 667, 686, 689, 691, 693, 702, 716, 719, 728, 750, 758, 759, 780, 786, 791, 792, 800, 803, 825, 839, 879, 881, 902, 924, 933, 970, 1056, 1066, 1080, 1087, 1154, 1206, 1225, 1229, 1250, 1255, 1298, 1311, 1324, 1334
- a'yân, 36, 82, 157, 169, 358, 365, 466, 477, 559
- Ayasofya, 23, 80, 258, 288, 355, 389, 397, 455, 530, 612, 1192, 1200, 1289; - Câmii, 257, 369, 753, 1200; - Hamâmı, 256; - Medresesi, 93
- Ayastefanoz, 863
- Ayazma, 30, 34, 677; - Kapusu, 48, 69; - Meydânı, 1172
- Aydın, 79, 361, 478, 605, 799, 1030
- aylık, 68, 252, 276, 311, 359, 539, 690, 1119, 1133, 1137, 1182; ay-rica bkz. 'mâhiyye'
- Aynalıçeşme, 310
- Aynalıkavak, 1118, 1144
- Aynaroz, 664
- Ayvansaray, 858; - Kapusu, 449, 1048
- Azabkapusu, 441, 497, 860
- azil, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 39, 43, 46, 50, 54, 57, 75, 88, 93, 110, 136, 143, 162, 166, 220, 258, 337, 361, 369, 458, 461, 467, 477, 490, 503, 506, 572, 613, 635, 709, 757, 795, 799, 800, 805, 905, 906, 920, 965, 966, 993, 1003, 1072, 1088, 1097, 1102, 1154, 1176, 1193, 1196, 1202, 1210, 1230, 1256, 1306, 1364

- Bâb-ı Âlî, 191, 292, 336, 420, 452, 467, 575, 581, 585, 586, 587, 593, 613, 655, 656, 699, 708, 749, 780, 782, 788, 789, 793, 814, 821, 857, 872, 874, 878, 880, 904, 922, 925, 928, 930, 946, 968, 971, 977, 985, 1001, 1033, 1065, 1077, 1085, 1088, 1096, 1097, 1102, 1143, 1148, 1163, 1164, 1166, 1167, 1200, 1303, 1315
- Bâb-ı Cedîd karantinhanesi, 45
- Bâb-ı Cîsî, 1038, 1048
- Bâb-ı fetvâ-penâhî, 392
- Bâb-ı Seraskerî, 33, 82, 107, 112, 116, 118, 172, 210, 804; - Şûrâsı, 193
- Bağçe Hânı, 579, 774, 984
- Bağçekapısı, 49, 51, 185, 410, 484, 1237
- Bağçesaray, 809
- bağçevân, 648, 1214, 1310
- Bağdad, 38, 70, 199, 217, 275, 348, 416, 485, 495, 965, 966, 981, 983, 1016, 1026, 1068, 1081, 1090; -lı, 95, 253; -î, 162, 395, 921; - Vâlisi, 199, 485, 921, 965, 966, 981, 1016, 1026, 1068, 1081, 1090
- bahalılık, 44
- Bâhir Hân, 485
- Bahr-i Baltık, 158
- Bahr-i Sefîd, 647, 781, 835, 854, 1121, 1130, 1136, 1170, 1198
- Bahr-i Siyâh, 1103
- Bahrî Paşa, 490
- bahşiş, 4, 260, 315
- bakır yazıcısı, 324
- bakırcı, 302, 537
- bâkire, 132
- bakkal, 13, 50, 153, 310, 367, 497, 537, 705, 903, 915, 1067, 1188, 1280, 1292
- Balaban Ağa Mahallesi, 284
- Balat, 327, 578, 1118, 1137
- balıkçı, 21, 755, 831
- Balıkesir, 449
- balıkhâne, 28, 436, 1364
- Balıklı, 914, 924, 1299; - Kilisesi, 513
- Balıkpazarı, 21, 72, 170, 184, 281, 305, 312, 347, 414, 470, 591, 595, 606, 608, 617, 661, 695, 734, 759, 852, 902, 916, 951, 953, 969, 1030, 1092, 1110, 1130, 1133, 1154, 1253, 1270, 1277, 1293, 1318; - İskelesi, 488, 637, 654
- Balkapanı, 178, 401, 434, 499, 580, 581, 592, 603, 631, 651, 788, 922, 957, 1003, 1027, 1041, 1071, 1139, 1167, 1168, 1284, 1353, 1354; - Hânı, 450
- baltacı, 227, 453, 741
- Baltacı Hânı, 485, 509, 694
- Baltalimanı, 948, 949
- band basıcı, 739
- Bartın, 947
- Baruthâne, 11, 235, 362, 719, 760, 907; —i Âmire, 11
- basdırmacı, 867
- basmacı, 411, 1281
- Basmahâne, 459, 467, 869
- Basra, 38
- Başçifte Kurşunlu Medresesi, 1094
- başbozuk, 79, 86, 117, 217, 493, 499, 565, 966
- başkâtib, 224
- Başkurşunlu Medresesi, 405
- başmî'mâr, 12
- Bavarya [Bavyera], 464, 465, 468, 470
- Bâyezîd, 71, 241, 277, 773, 775, 838, 884, 889, 897, 943, 954, 981
- bâzergân, 57, 159, 243, 308, 314, 319, 518, 534, 576, 601, 606, 608, 614, 620, 623, 625, 646, 681, 685, 702, 707, 708, 711, 713, 739, 741, 785, 800, 802, 803, 881, 917, 942, 944, 951, 953, 955, 969, 973, 1019, 1024, 1065, 1066, 1067, 1092, 1111, 1119, 1121, 1129, 1133, 1145, 1159, 1235, 1253, 1272, 1297
- Bebek, 523, 1026; -lı, 508, 766
- bedestân, 29, 211, 248, 352, 355, 445, 527
- Bedestân Kapısı, 1141, 1149
- bedestânî, 75, 316, 317, 541, 1183
- bekçi, 110, 135, 435, 557
- Bekir Paşa (Şişman), 1311
- Belgrad, 72, 107, 483, 956, 1034, 1072, 1078, 1097; -lı, 48, 390

- berber, 17, 33, 41, 42, 68, 86, 101, 107, 125, 178, 188, 190, 191, 192, 206, 210, 216, 278, 280, 295, 299, 304, 324, 335, 339, 348, 353, 361, 363, 373, 382, 385, 441, 490, 529, 547, 551, 673, 775, 806, 1012, 1192
- Bergos, 270
- Besîm Paşa, 1136, 1156
- Beşiktaş, 227, 468, 499, 503, 504, 505, 536, 542, 544, 553, 601, 605, 613, 616, 634, 645, 648, 649, 654, 655, 656, 677, 742, 748, 761, 769, 771, 772, 792, 796, 805, 813, 815, 905, 910, 916, 930, 963, 1025, 1026, 1042, 1061, 1063, 1073, 1091, 1101, 1114, 1172, 1177, 1178, 1198, 1213, 1224, 1234, 1246, 1279, 1281, 1286, 1306, 1310, 1311, 1314, 1319, 1320, 1326, 1333, 1336, 1338, 1342, 1356; - İskelesi, 1134; - karaolhânesi, 638; -lı, 499, 677, 1091, 1286, 1298, 1344
- Beyoğlu, 37, 57, 84, 185, 203, 237, 291, 438, 443, 462, 498, 506, 564, 569, 573, 577, 588, 600, 608, 616, 643, 652, 657, 658, 659, 663, 668, 676, 698, 699, 702, 703, 704, 711, 712, 762, 765, 776, 786, 799, 826, 828, 850, 859, 865, 885, 895, 907, 909, 919, 925, 926, 931, 932, 955, 959, 972, 973, 977, 980, 989, 1005, 1011, 1017, 1019, 1032, 1037, 1054, 1055, 1057, 1060, 1065, 1066, 1073, 1086, 1087, 1105, 1112, 1129, 1143, 1158, 1176, 1206, 1229, 1232, 1242, 1244, 1249, 1258, 1261, 1286, 1287, 1294, 1302, 1307, 1321, 1322, 1324, 1325, 1346; -lu, 345
- Beyrut, 158, 196, 201, 216, 219, 223, 224, 240, 242, 247, 277, 278, 279, 281, 289, 290, 298, 306, 319, 322, 323, 331, 332, 334, 364, 393, 412, 437, 889, 942, 1056, 1130; -kal'ası, 298
- beytü'l-mâl, 514
- bezci, 28, 807
- bîkâr, 560, 1310
- binbaşı, 11, 220, 298, 409, 519, 638
- Bitpazarı, 190, 585, 1040, 1201, 1347
- Bodrum Hânı, 809
- Boğaziçi, 1145
- Boğazkesen, 38, 59
- Boğdan, 759, 768, 990
- Bolu, 36, 71, 320, 721, 893, 912, 947, 1007, 1202, 1264; -lu, 71, 721, 843, 893
- Bonapart, 160, 765, 973
- Bor kazâsı, 845
- borç, 53, 200, 254, 363, 428, 429, 441, 507, 548, 553, 955, 1125, 1208, 1363; ayrıca bkz. 'deyn'
- Bosna, 72, 243, 917, 941, 945, 970, 976, 1015, 1021, 1048, 1133, 1237, 1253, 1293, 1334; -lı, 1334; -vî, 166
- Bostanbaşı, 133
- Bostancı Hânı, 517
- Boşnak, 97, 483, 568, 778, 970, 1131
- boyacı, 633, 757, 1329
- Boyacı Köyü, 633, 997, 1361
- bozacı, 445
- Bozdoğan Kemerî, 113, 327
- Bozok, 1006
- bölükbaşı, 29, 122
- börekçi, 420, 1003, 1150, 1217
- Bucak Bağı meygedesi, 782
- Bukağılıdede meydânı, 560
- Bulgar, 491, 580, 592, 602, 604, 621, 628, 643, 667, 669, 693, 696, 699, 701, 728, 729, 733, 752, 759, 945; -ca, 419, 460, 462, 945, 1126
- Burdur, 349, 466
- Bursa, 335, 492, 541, 581, 1178; -lı, 98, 410, 1161, 1291, 1352
- Bükreş, 202, 218, 580, 696, 1088, 1124; -li, 46, 794; -Boyarları, 1001
- Bülbülce, 58
- Büyük Çamlıca, 61
- Büyük Hamâm, 329
- Büyük Yeni Hân, 1120
- Büyükdere, 64, 1105, 1163; -li, 1051, 1238
- camcı, 339
- Camcı Ali Mahallesi, 489
- câriye, 37, 208, 797, 1266

- câsûs, 160, 203, 223, 514, 919, 961, 1020, 1354; -luk, 1126
- Cebel-i Dürzî, 276, 331, 391, 942, 944, 960, 963, 1142
- cebhâne, 175, 190, 243, 273, 352, 389, 391, 395, 421, 472, 728, 1297
- Celladçeşmesi, 1348
- ceneral, 73, 101, 273, 332, 483, 758, 881, 993, 1001, 1028, 1039, 1072, 1105, 1110, 1161, 1239, 1259
- Cenizlik, 912
- cennet-mekân, 1, 29, 34, 49, 82, 149, 327, 328, 337, 343, 349, 354, 361, 395, 400, 434, 446, 460, 514, 518, 1083; ayrıca bkz. Mahmud II
- cerm, 62
- cerrâh, 39, 1084, 1091, 1156, 1191
- Cerrâhpâşa, 1084; - Hamâmı, 317; - Medresesi, 823, 1074
- Cevâhir Bedestânı, 626
- cevâhirci, 553, 626, 815, 910, 920, 1164, 1285
- cezâ kânûnnâmesi, 60
- Cezayir, 19, 288, 573, 810, 884, 888, 1004, 1011, 1132, 1145, 1227, 1259, 1278, 1355; -li, 1259
- Cezâyir-i Seb'a, 140
- cezveci, 539
- Cibâlî, 585
- Cidde, 459, 823
- cizye, 24, 90, 853, 869, 1062, 1205, 1285, 1287 1288
- Cizye Emîni, 853, 862
- cumhûr, 69, 82, 96, 610, 758, 1017
- Çadırcı Hânı, 681, 970
- Cafer Ağa Hânı, 143
- Çağa kasabası, 912; - kazâsı, 93
- çalgıcı, 386
- çamaşurcu, 303
- Çamcı Sokağı, 22
- Çamlar Karyesi, 1211
- Çamlıca, 138; -lı, 146, 641
- Çanakkal'ası, 395
- çarşu, 80, 117, 131, 144, 303, 474, 850, 866, 868, 992, 1044, 1123, 1201, 1251, 1292, 1360; ayrıca bkz. 'Eyüb Çarşusu', 'Mısır Çarşusu', 'Tiryâki Çarşusu'
- Çarşu-yı Kebîr, 809
- Çatal Hân, 142, 208, 241, 286, 331
- Çatladıkapı, 135, 481, 1296, 1335
- çâvuş, 39, 79, 102, 122, 209, 292, 303, 330, 389, 408, 449
- Çehârşenbe, 36, 1330
- çekici, 446
- Çekmece-yi Kebîr, 11
- Çenberlitaş, 98, 207, 217, 430, 519; - Hamâmı, 99
- Çengel Karyesi, 1237
- Çerkes, 54, 73, 192, 205, 247, 273, 407, 488, 697, 797, 807, 936, 1036, 1040, 1054, 1060, 1077, 1112, 1184, 1216, 1221, 1236, 1238, 1266, 1277, 1309, 1317, 1336, 1347, 1351
- Çeşme, 267, 550, 566
- Çınar Mahallesi, 746
- Çırağan sâhilsarayı, 654, 1073
- Çırpan (kazâsı), 1074
- Çifte Firun, 834
- çilingir, 131, 988
- Çin, 900, 996, 998, 1101, 1234, 1235; -lû, 996, 1003, 1011, 1101, 1234
- çizmecî, 236
- çorabacı, 116
- çorbacı, 220, 245, 439, 504, 509, 514, 553, 575, 579, 586, 593, 601, 603, 627, 757, 853, 1021, 1022, 1025, 1078
- Çorlu, 836
- çömlekçi, 553
- çörekçi, 317, 768, 924, 1089, 1094, 1197
- çubukçu, 276, 848
- çukacı, 242, 324, 499, 527, 1058, 1216, 1356; -başı, 1027
- Çukacı Hânı, 337
- çukadâr, 112, 767, 821, 1067
- Çukur (mahalle), 346
- Çukur Hân, 549, 590
- Çukurçeşme, 474
- çulcu, 1187
- Çürüksu, 205, 1163
- Dağıstan, 1040, 1284, 1327, 1358; -î, 1173, 1277
- Dâmâd Paşa, 708

- Dâr-ı Şûrâ-yı Askeriyye, 137
darbhâne, 156, 234
Darbhâne-i Âmire, 990, 1002
da'vâ, 11, 63, 185, 269, 283, 322,
416, 420, 553, 773, 937, 1119,
1183; -cı, 313, 478, 994
Dâvud Paşa, 71
Dâvud Paşa (sâbık Bağdad Vâlisi), 199
Davudpaşa İskelesi, 372; - Kışlası, 519,
727; - Mahallesi, 313, 394, 1040,
1188; - Mahkemesi, 338, 529, 551,
1225
Deâvî Nâzırı, 420, 607, 613
debbâğ, 1077, 1082; -hâne, 555
defterdâr, 16, 225, 545, 579, 601, 756
Defterdâr Efendi, 1007
Defterdâr İskelesi, 390, 1196; - yoku-
şu, 496
defterdârlık, 533
değirmenci, 858
değnekçi, 221
dellâl, 203, 355, 463, 508, 525, 558,
593, 987
Delon (terzibaşı), 802, 837, 870, 940,
1210
Denizabdal Mahallesi, 318
Der-aliyye, 31, 139, 141, 169, 179,
191, 413, 423, 1256, 1265, 1276,
1281, 1351
Derince kazâsı, 770
Dersââdet, 290, 627, 639, 651, 657,
668, 684, 712, 714, 717, 721, 741,
743, 744, 757, 762, 767, 770, 773,
783, 784, 785, 793, 796, 799, 801,
803, 811, 821, 822, 830, 831, 842,
845, 849, 850, 857, 866, 867, 873,
893, 906, 916, 930, 938, 945, 950,
953, 955, 961, 963, 966, 971, 976,
985, 991, 1002, 1008, 1022, 1025,
1027, 1032, 1034, 1063, 1080,
1083, 1097, 1098, 1100, 1105,
1106, 1108, 1114, 1127, 1128,
1129, 1150, 1152, 1160, 1176,
1211, 1217, 1246, 1256, 1257,
1263, 1285, 1288, 1296, 1299,
1304, 1307, 1330, 1331, 1333,
1335, 1342, 1345
derviş, 135, 155, 1259
derzi, 76, 84, 404, 837, 862, 868,
1178
desterece, 82
Destgâhcılar, 282
Deve Hânı, 238
deveci, 258, 362
Develi Karyesi, 822
Devlet-i Aliyye, 1, 3, 6, 9, 11, 12, 16,
37, 64, 76, 109, 128, 140, 149,
157, 158, 161, 166, 174, 187, 194,
204, 221, 233, 235, 250, 251, 269,
272, 275, 276, 281, 290, 299, 300,
304, 318, 321, 323, 325, 326, 335,
337, 339, 348, 351, 356, 368, 384,
392, 409, 414, 415, 419, 434, 436,
437, 440, 447, 450, 454, 457, 459,
460, 461, 463, 464, 468, 469, 472,
497, 500, 501, 505, 508, 513, 514,
519, 523, 524, 526, 531, 534, 539,
544, 546, 558, 562, 569, 571, 573,
574, 576, 583, 589, 592, 593, 594,
595, 597, 598, 599, 601, 602, 604,
611, 612, 614, 617, 618, 619, 620,
629, 632, 633, 637, 638, 643, 645,
650, 651, 656, 658, 659, 660, 661,
662, 665, 666, 667, 675, 678, 682,
684, 687, 691, 694, 699, 701, 703,
706, 711, 712, 716, 717, 718, 719,
720, 721, 728, 729, 731, 733, 736,
737, 739, 740, 743, 747, 748, 749,
754, 756, 759, 762, 767, 768, 769,
770, 771, 775, 776, 777, 778, 779,
781, 783, 784, 787, 790, 792, 800,
802, 803, 808, 809, 811, 813, 815,
818, 826, 831, 833, 837, 839, 840,
841, 842, 844, 860, 870, 877, 879,
883, 885, 891, 892, 894, 897, 900,
904, 905, 908, 914, 915, 919, 921,
922, 937, 942, 945, 946, 948, 952,
953, 954, 955, 956, 962, 965, 966,
968, 970, 971, 972, 977, 978, 981,
991, 995, 999, 1000, 1005, 1012,
1015, 1016, 1019, 1021, 1024,
1026, 1032, 1038, 1039, 1040,
1043, 1045, 1047, 1048, 1051,
1052, 1061, 1063, 1064, 1065,
1069, 1082, 1090, 1099, 1100,
1103, 1104, 1113, 1116, 1125,

- 1139, 1142, 1146, 1150, 1151, 1152, 1161, 1165, 1167, 1169, 1170, 1171, 1179, 1186, 1187, 1190, 1199, 1205, 1213, 1215, 1222, 1231, 1237, 1246, 1254, 1261, 1263, 1266, 1269, 1275, 1279, 1292, 1293, 1296, 1301, 1311, 1312, 1314, 1316, 1318, 1322, 1326, 1338, 1342, 1343, 1344, 1348, 1349, 1354, 1358, 1364
- Devlet-i Osmaniyye, 64, 90, 231, 253, 311, 340, 543
- deyn, 10, 605, 659, 788, 955, 1129, 1274, 1348, 1363; düyûn, 957, 1024; ayrıca bkz. 'borç'
- Dirağış (Bükreş Boyarı), 1001
- Dikilitaş, 121, 175, 212, 289, 334, 387
- dikimhâne, 97, 833
- dilenci, 44
- Dimetoka, 181, 293; -lı, 181, 561
- Direklerarası, 36, 113, 264, 335, 390, 407, 560
- Dîvânîyolu, 39, 42, 182, 248, 843, 1182, 1360
- Diyarbakir, 88, 461, 594
- Dobruca, 839, 957
- doğramacı, 162, 253, 395
- Doğruyol, 600, 658, 959, 972, 1032, 1054, 1066, 1146, 1242, 1258, 1324
- Dolmabağçe (Dolmabahçe), 460, 648, 1073, 1176, 1207, 1235, 1246, 1341; -li, 54
- donanma, 4, 19, 98, 108, 128, 158, 163, 165, 175, 201, 224, 233, 243, 250, 281, 310, 316, 321, 323, 327, 335, 339, 374, 376, 395, 414, 436, 440, 469, 499, 518, 555, 573, 589, 598, 611, 614, 637, 642, 700, 777, 877, 888, 953, 974, 1028, 1046, 1081, 1111, 1115, 1121, 1165, 1170, 1171, 1305, 1350, 1357
- Donanma-yı hümayûn, 4, 12, 31, 32, 55, 62, 128, 159, 175, 182, 228, 271, 276, 280, 292, 323, 330, 382, 415, 425, 436, 445, 451, 456, 459, 461, 464, 471, 475, 482, 484, 489, 499, 501, 507, 511, 518, 549, 555, 558, 566, 568, 642, 647, 656, 761, 787, 854, 877, 886, 1069, 1130, 1031, 1136, 1170
- Dökmeciler, 17
- dökücü, 261, 381
- dökümhâne, 510
- Dragınan, 283
- Duhân Gümrüğü, 1189
- duhâncı, 31, 171, 318, 530, 832; du-hânî, 327, 541
- Duhâniye Mahallesi, 33
- Duzik Kürdleri, 208
- dükkân, 4, 8, 13, 31, 41, 42, 50, 57, 68, 76, 78, 90, 96, 101, 103, 107, 108, 116, 118, 121, 125, 128, 130, 131, 140, 156, 178, 182, 185, 188, 189, 190, 191, 203, 204, 206, 210, 213, 214, 216, 249, 260, 275, 276, 278, 280, 295, 299, 302, 303, 304, 315, 318, 319, 324, 327, 335, 348, 361, 363, 373, 382, 383, 385, 395, 401, 403, 404, 415, 416, 433, 445, 453, 454, 456, 463, 464, 489, 490, 496, 497, 498, 501, 520, 524, 529, 530, 541, 542, 547, 560, 562, 564, 567, 583, 593, 606, 608, 616, 619, 623, 626, 632, 640, 645, 647, 649, 652, 657, 658, 666, 673, 676, 683, 694, 701, 703, 704, 711, 712, 715, 717, 723, 726, 732, 743, 751, 757, 763, 786, 792, 810, 813, 843, 846, 847, 881, 893, 895, 909, 912, 915, 925, 933, 941, 961, 978, 989, 993, 998, 1009, 1012, 1013, 1016, 1023, 1032, 1035, 1036, 1043, 1044, 1056, 1058, 1066, 1108, 1112, 1116, 1130, 1136, 1143, 1149, 1150, 1163, 1179, 1189, 1191, 1192, 1209, 1217, 1222, 1223, 1232, 1233, 1249, 1263, 1280, 1289, 1292, 1297, 1302, 1303, 1309, 1312, 1318, 1322, 1324, 1339, 1352, 1359; -cı, 80
- Dülbendağası çeşmesi, 481
- dülbendci, 164, 183, 1256
- Dülbendci Mahallesi, 352, 428, 444

Dülbendciler, 183

dülger, 1093, 1199

Dürzî, 17, 103, 170, 219, 221, 223, 243, 276, 277, 315, 321, 327, 340, 786, 791, 792, 802, 813, 902, 904, 907, 977, 1056, 1065, 1106, 1204, 1228, 1284, 1337, 1346

Dürzî Dağı, 219, 287, 576, 796, 800, 902, 922, 1247, 1298, 1337; - Dağlu, 545; ayrıca bkz. 'Cebel-i Dürzî'

düvel-i ecnebiyye, 799, 929, 961, 977, 1013, 1314, 1318, diyâr-ı ecnebiyye, 534

düvel-i erbaa, 123, 128, 148, 158, 275
düvel-i müttefike, 226, 234, 323, 335, 336, 391

düvel-i sâire, 46, 326, 577, 612, 629, 636, 650, 657, 662, 666, 678, 694, 714, 735, 809, 831, 834, 842, 844, 852, 855, 862, 874, 894, 896, 914, 919, 941, 961, 977, 1024, 1032, 1039, 1048, 1061, 1079, 1104, 1117, 1146, 1169, 1204, 1213, 1224, 1234, 1301, 1305, 1306, 1318, 1321, 1333, 1359

ecnebî, 204, 623, 1289; ayrıca bkz. 'düvel-i ecnebiyye'

eczâcî, 20, 204, 360, 461, 497, 501, 748, 1047, 1048, 1108, 1130, 1191, 1251, 1289, 1302, 1312, 1318, 1339

edebsiz, 1, 446, 676, 704, 882, 1294, 1294, 1295, 1340; -lik, 143, 652, 827, 828, 875, 1009, 1181, 1233, 1295, 1348

Edirne, 10, 65, 66, 75, 129, 138, 145, 361, 430, 514, 557, 586, 665, 839, 871, 880, 882, 898, 1062, 1074, 1088, 1107, 1120, 1191, 1194, 1300; -li, 519, 586, 665, 837, 865, 871, 898, 985, 1300

Edirnekapısı, 561, 578, 892

Efendi Burnu, 393, 935

Eflâk, 416, 434, 483, 545, 562, 651, 675, 680, 682, 696, 729, 759, 768, 920, 927, 945, 962, 1001, 1143, 1231; - Beyi, 728, 798, 962, 1143,

1168; - lisâru, 46, 218, 332, 415; - tüccârı, 46, 391, 505, 580, 590, 629, 664, 696, 881, 937, 1071; -lı, 416, 624, 675, 728, 729, 1124, 1143, 1168, 1213, 1271, 1284

Efrenç, 290, 291, 885; - metâi, 90; - tâ-ifesi, 267, 310, 356, 481, 698, 810, 827, 850, 885, 982, 1222, 1299; - tüccârı, 35

Eğriboz, 525

ekmek, 411, 413, 507; ayrıca bkz. 'etmek'

Ekrâd, 935, 981, 1006, 1046, 1134; ayrıca bkz. 'Kürd'

Eksinboz, 11

elbise, 89, 94, 97, 103, 253, 299, 341, 445, 767, 774, 802, 837, 870, 940, 966, 1199, 1210, 1281, 1329

elçi, 102, 103, 105, 108, 123, 128, 149, 154, 159, 174, 194, 204, 224, 231, 245, 267, 291, 314, 318, 332, 343, 409, 436, 440, 469, 488, 518, 534, 541, 562, 564, 627, 659, 668, 714, 717, 735, 796, 804, 831, 842, 844, 849, 860, 872, 878, 900, 904, 922, 925, 930, 931, 937, 958, 963, 966, 971, 977, 981, 991, 994, 999, 1009, 1019, 1026, 1031, 1033, 1037, 1045, 1054, 1065, 1077, 1079, 1085, 1096, 1097, 1102, 1105, 1122, 1129, 1150, 1163, 1164, 1167, 1223, 1235, 1251, 1281, 1294, 1303, 1306, 1307, 1308, 1315, 1319, 1321, 1322, 1325, 1333, 1354; -lik, 738, 748, 1070

Elçi Hânı, 212, 217

Emîn Paşa, 47, 110, 122, 143, 176

Emîn Paşa (sâbık Muş Vâlisi), 88

Eminönü, 3, 31, 50, 168, 288, 396, 421, 1053, 1231

Emirler çeşmesi, 254

Emirler Hanı, 1241

emlâk, 453, 638, 740, 857, 867, 876, 930, 1063, 1089, 1161

emtia gümrüğü, 43

emvâl, 600, 603, 889, 910, 975, 1016, 1017, 1018, 1025, 1057, 1068, 1242, 1302, 1328

- Enderûn-ı hümayûn, 32, 153, 380, 452, 510, 544, 564, 650, 655, 1174
 enfiyeci, 121, 203, 416, 464, 1233, 1288
 Ermeni, 7, 24, 37, 60, 164, 190, 308, 337, 346, 361, 369, 395, 413, 416, 506, 521, 673, 691, 737, 745, 755, 766, 782, 808, 809, 830, 899, 920, 931, 939, 1061, 1185, 1267, 1280, 1287, 1313, 1335
 Erzincan, 285; -î, 177, 1160; -lı, 88, 209, 1209
 Erzurum, 73, 78, 88, 490, 512, 521, 605, 610, 679, 806, 1016, 1018, 1045, 1050, 1150, 1162, 1223, 1279, 1319, 1328, 1333, 1358; - Vâlisi, 285, 486, 610, 1209, 1276; -lu, 304, 1199
 Es'ad Paşa (Beyrut Vâlisi), 1056, 1284, 1337
 Es'ad Paşa (Haleb Vâlisi), 818
 Ese Kapusu, 68, 341, 394, 818, 821
 esîr, 281, 299, 301, 302, 312, 323, 354, 389, 565, 574, 604, 720, 807, 938, 1077, 1125, 1190, 1206, 1237, 1259, 1327; - celebi, 52; -ci, 77, 133, 171, 426, 807, 938, 1083
 Esîrpazarı, 52
 Eskialipaşa, 457, 561, 1185
 Eskizağra, 293
 esliha, 190, 951, 977; ayrıca bkz. 'silâh'
 Esmâ Sultân, 187
 esnâf, 53, 60, 98, 99, 239, 245, 269, 281, 290, 356, 420, 496, 503, 520, 745, 755, 766, 784, 789, 818, 819, 832, 834, 849, 867, 901, 913, 928, 944, 987, 1076, 1082, 1083, 1098, 1171, 1219, 1222, 1233, 1288, 1292, 1294, 1332
 eşkiyâ, 93, 454
 ekmek (etmek); 69, 111, 119, 155, 165, 189, 221, 235, 252, 291, 346, 431, 443, 507, 555, 638, 858, 986, 1263, 1335, 1356
 ekmekçi (etmekçi), 153, 431, 507, 553, 794, 832, 858, 901, 949, 1356
 Evâmir-i Aliyye, 814
 evkâf, 453, 864
 Evkâf-ı hümayûn, 814, 943
 Eyüb, 17, 280, 337, 390, 783; - Çarşusu, 383; - İskelesi, 1047; -lû, 2, 5
 eziyyet, 629
 fabrika (favrika), 460, 465, 534, 957, 1003, 1230
 fâhişe, 71, 137, 269, 442, 534
 fâiz, 159, 367, 539
 Falcılar Hânı, 291
 faytoncu, 384
 Fazlıpaşa, 493
 fenâr, 397
 Fener, 558, 571, 578, 587, 636, 780, 952, 956, 979, 1119, 1142, 1285, 1309, 1311; - İskelesi, 461, 766, 1080
 Fenerbağçesi, 105
 Fenike, 62
 Ferhâd Paşa, 51
 Ferhâdpaşa Hânı, 181, 215, 223, 277, 293
 Ferhâdpaşa kahvesi, 337
 Ferîk Selim Paşa, 226
 fermân, 18, 31, 33, 49, 51, 237, 286, 408, 459, 505, 513, 528, 613, 628, 736, 821, 923, 1025, 1200, 1217
 Fermeneciler, 229, 231, 323, 583, 688, 743, 1233
 fes boyacısı, 743
 fesâd, 71, 78, 82, 93, 102, 202, 203, 223, 311, 330, 363, 405, 407, 472, 549, 599, 604, 813, 839, 842, 927, 933, 941, 945, 946, 959, 968, 970, 1008, 1072, 1075, 1085, 1086, 1087, 1097, 1146, 1229, 1243, 1258, 1262, 1286, 1293, 1294, 1307, 1311, 1324, 1334, 1337, 1344, 1346, 1364
 fesçi, 520, 897, 1352
 Feshâne, 520, 561, 1027
 Feshâne-i Âmire, 1196
 fetvâ-penâhî, 28, 29, 392; ayrıca bkz. 'Şeyhülislâm'
 fındıkçı, 302
 Fındıklı, 181, 453, 496, 1191, 1352; -lı, 37, 885
 firancılacı, 745, 854

- fırın, 102, 858, 948, 949
 Filibe, 238, 245, 439, 603, 906, 940, 945, 951; -li, 462, 621, 802, 1078, 1157
 Fincâncılar Hânı, 83, 88, 114, 408, 482, 965
 firâr, 8, 25, 62, 78, 81, 109, 135, 141, 165, 182, 190, 200, 224, 227, 228, 233, 234, 287, 303, 306, 314, 322, 323, 327, 352, 356, 389, 395, 442, 447, 597, 608, 616, 621, 623, 628, 637, 651, 667, 670, 672, 675, 679, 680, 710, 721, 741, 744, 881, 917, 948, 949, 955, 962, 1012, 1025, 1029, 1048, 1057, 1125, 1141, 1146, 1208, 1231, 1300, 1304
 Firuzağa, 60, 70, 244, 261, 271, 272, 345, 381, 425
 Francalı, 713
 Fransa (Fransız) [Devleti], 19, 31, 148, 154, 159, 160, 161, 164, 194, 202, 204, 213, 232, 233, 246, 250, 260, 275, 281, 288, 291, 295, 310, 311, 312, 319, 321, 323, 324, 332, 335, 360, 384, 393, 434, 436, 437, 438, 463, 464, 465, 470, 472, 498, 505, 518, 523, 525, 534, 552, 564, 589, 595, 612, 617, 629, 632, 637, 659, 662, 671, 685, 739, 750, 765, 781, 788, 808, 809, 810, 831, 842, 852, 878, 884, 894, 941, 942, 947, 953, 961, 973, 989, 997, 1004, 1018, 1032, 1048, 1050, 1059, 1086, 1087, 1099, 1101, 1111, 1129, 1132, 1145, 1161, 1171, 1172, 1205, 1226, 1228, 1229, 1231, 1248, 1259, 1274, 1278, 1288, 1290, 1307, 1308, 1319, 1339, 1355, 1357; - askeri, 179, 324, 884, 1011, 1129, 1145, 1227; - donanması, 281, 573, 611, 637, 974, 1111, 1121; - elçisi, 318, 659, 796, 804, 1031, 1085, 1251, 1281, 1303, 1315, 1322; - gazetesi, 148, 384, 399, 402, 569, 611, 731; - hocası, 786; - kralı, 148, 296, 400, 402, 505, 518, 1227, 1258; - sefâini, 140, 161, 169, 179, 247, 263, 305, 319, 323, 432, 637, 642, 657, 661, 663, 684, 750, 751, 804, 1315; - kıyâfeti, 324; - tüccârı, 319, 800, 953; - vükelâsı, 564
 Fransalı, 179, 201, 203, 250, 291, 305, 360, 440, 475, 518, 925, 973, 1017, 1132, 1165; Fransalı, 909, 989, 1172; Fransızlı, 319, 803, 1033, 1145, 1303
 Fransız Süleyman Paşa, 226, 242, 281, 332, 342, 399
 Frengistan, 159, 201, 203, 319, 517, 528, 539, 1203, 1263
 Frenk, 20, 35, 37, 57, 73, 104, 130, 131, 159, 160, 179, 194, 202, 236, 237, 238, 259, 261, 262, 266, 281, 305, 306, 310, 311, 344, 345, 346, 356, 372, 376, 399, 422, 424, 432, 433, 447, 475, 529, 531, 534, 535, 539, 541, 542, 546, 549, 558, 561, 563, 567, 617, 629, 697, 698, 717, 714, 733, 736, 753, 758, 768, 827, 832, 850, 882, 899, 982, 1002, 1042, 1044, 1061, 1066, 1117, 1124, 1139, 1146, 1178, 1200, 1254; - kıyâfeti, 345; - emtiası, 522, 934, 939; - sefinesi, 176, 528; - tüccârı, 230; - sarrâfı, 736; - sim-sârı, 239; - tâifesi, 311, 1128
 fukarâ, 3, 5, 9, 11, 13, 14, 18, 40, 44, 58, 61, 63, 68, 72, 74, 75, 81, 82, 85, 87, 93, 100, 129, 144, 157, 160, 181, 195, 220, 233, 244, 254, 255, 270, 285, 292, 304, 313, 320, 358, 436, 443, 444, 448, 481, 507, 509, 513, 520, 521, 533, 561, 562, 572, 592, 594, 603, 604, 610, 622, 651, 665, 721, 746, 770, 793, 794, 821, 823, 829, 830, 836, 840, 841, 842, 843, 853, 857, 867, 896, 901, 908, 915, 935, 940, 976, 1017, 1041, 1046, 1061, 1063, 1067, 1071, 1089, 1095, 1125, 1134, 1140, 1149, 1152, 1155, 1166, 1182, 1185, 1202, 1240, 1241, 1257, 1263, 1264, 1265, 1270, 1291, 1299, 1311, 1330, 1342, 1343, 1345, 1356, 1360

Glabuk kal'ası, 1015, 1020

Galata, 76, 95, 96, 104, 130, 139, 140, 146, 147, 148, 149, 158, 159, 160, 161, 169, 179, 190, 194, 202, 218, 229, 231, 236, 237, 243, 245, 247, 260, 262, 272, 282, 305, 306, 307, 308, 310, 312, 314, 319, 323, 333, 344, 345, 346, 355, 356, 384, 386, 412, 413, 414, 415, 416, 418, 422, 423, 424, 431, 432, 433, 436, 437, 438, 447, 451, 463, 464, 465, 467, 469, 470, 472, 497, 502, 522, 525, 526, 542, 545, 546, 549, 558, 562, 567, 568, 574, 582, 583, 589, 595, 596, 597, 598, 602, 606, 610, 611, 614, 617, 619, 620, 623, 624, 628, 637, 640, 646, 647, 652, 653, 660, 661, 662, 666, 670, 671, 672, 675, 678, 680, 681, 682, 683, 685, 686, 687, 688, 697, 701, 708, 709, 710, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 722, 724, 730, 733, 734, 735, 736, 739, 743, 747, 750, 751, 752, 758, 759, 777, 778, 779, 785, 787, 797, 798, 800, 803, 808, 811, 820, 842, 844, 849, 852, 853, 854, 855, 872, 873, 881, 885, 894, 895, 896, 900, 904, 906, 917, 927, 933, 941, 942, 946, 951, 953, 968, 969, 970, 978, 982, 993, 1004, 1012, 1023, 1030, 1031, 1033, 1043, 1055, 1056, 1058, 1059, 1064, 1069, 1070, 1085, 1092, 1095, 1097, 1099, 1102, 1104, 1106, 1110, 1111, 1117, 1121, 1122, 1125, 1130, 1132, 1133, 1144, 1146, 1153, 1154, 1159, 1165, 1166, 1169, 1170, 1190, 1204, 1208, 1212, 1216, 1233, 1236, 1238, 1247, 1248, 1252, 1253, 1254, 1261, 1262, 1278, 1283, 1287, 1292, 1293, 1295, 1299, 1305, 1317, 1318, 1321, 1323, 1350, 1355, 1359, 1364

Galata Gümrüğü, 936

Galatasaray, 409, 977, 1086, 1087, 1108, 1301

garât, 910, 975, 1016, 1018, 1030

gasb, 1018, 1030, 1302

gavga, 86, 101, 121, 125, 149, 150, 156, 159, 174, 202, 203, 219, 223, 246, 250, 273, 281, 287, 298, 299, 304, 315, 317, 330, 331, 332, 335, 336, 339, 341, 342, 346, 350, 352, 368, 370, 377, 382, 383, 389, 412, 414, 424, 434, 468, 469, 470, 472, 488, 496, 499, 505, 506, 518, 525, 532, 540, 570, 573, 583, 591, 595, 597, 598, 617, 632, 642, 675, 775, 807, 809, 813, 831, 844, 902, 989, 1036, 1094, 1221, 1293, 1323, 1325, 1343, 1357

gavur, 19, 117, 254, 321, 326, 335, 363, 496, 536, 541

gazete, 19, 73, 138, 148, 176, 232, 275, 297, 319, 323, 326, 327, 329, 332, 347, 350, 357, 360, 368, 376, 384, 399, 402, 424, 569, 604, 611, 629, 660, 696, 716, 731, 733, 758, 759, 776, 820, 839, 881, 894, 902, 917, 951, 989, 1003, 1043, 1052, 1064, 1079, 1129

Gelibolu, 110, 151, 421, 454, 1043, 1272

gemici, 146, 1041

Gerede, 248, 1264

Girid, 1, 32, 120, 187, 202, 469, 500, 505, 507, 508, 511, 523, 525, 527, 552, 566, 573, 574, 582, 588, 591, 595, 598, 599, 606, 608, 609, 611, 614, 615, 617, 618, 623, 625, 632, 636, 637, 639, 641, 642, 644, 645, 646, 648, 649, 653, 656, 657, 659, 661, 662, 663, 671, 672, 675, 677, 681, 684, 685, 687, 688, 694, 699, 700, 702, 705, 707, 709, 711, 715, 717, 718, 719, 730, 732, 734, 752, 777, 813, 842, 879, 889, 930, 950, 1005, 1156, 1346; - kal'ası, 311; - li, 716; -î, 391, 637, 808, 1095, 1153; -lû, 500, 507, 508, 524, 527, 545, 589

Golos, 297, 609, 842

göç, 407

Görice, 1282

gözlemeci, 513

Graf Veransof (Rus general), 1105

Grafattof, 1105

gûlâm, 37

Gülek Boğazı, 51, 233, 350, 395

Gülhâne, 291

gümruk, 21, 31, 90, 136, 152, 169, 186, 218, 221, 237, 282, 330, 356, 406, 416, 436, 446, 468, 469, 470, 541, 582, 598, 610, 851, 883, 889, 895, 928, 934, 938, 955, 987, 1008, 1024, 1059, 1102, 1149, 1155, 1208, 1234, 1307; -cü, 282, 496, 613, 1008

Gümülcine, 252, 479, 840, 1157

Gümüshâneli, 1207

Gürcistan, 1040, 1327

Gürcü, 1327

Habeş, 511, 866

habs, 80, 112, 113, 172, 420, 524, 559, 564, 600, 624, 773, 853, 1185

hacc-ı şerif, 241, 420, 453, 1166

Hâcî Evliya Mahallesi, 127

hâcî gemileri, 133

Hâcî Hamza Mahallesi, 135, 767

Hâcî Kadın Mahallesi, 821

Hâcî Sâib Paşa, 408

Hâcîkadın, 539

hademe, 54, 60, 271, 453, 548, 841

haffâf, 236, 254

Hâfız Paşa, 27, 78, 88, 100, 155, 322, 421, 477, 490, 531, 594, 605

Hâfız Paşa (Belgrad Müşîri), 1078

Hâfız Paşa (Belgrad Vâlisi), 1072

Hâfız Paşa (Erzurum Vâlisi), 285, 486

Hâk-pây-i Hazret-i Şâhâne, 655

hâkim, 11, 71, 80, 83, 93, 244, 258, 269, 285, 373, 449, 512, 516, 553, 1175, 1197, 1202

Haleb, 275, 428, 459, 495, 818

Halıcılar Köşkü, 1093, 1245

Halil Kâmilî Paşa, 512

Halil Paşa, 33, 42, 43, 50, 54, 57, 59, 60, 105, 106, 166, 169, 225, 293, 338, 368, 441, 458, 461, 506, 1047, 1052, 1115, 1122, 1146

Halil Rif'at Paşa (Kapudan-ı Derya), 1070

hamâm, 9, 71, 268, 366, 429, 453, 548; -cı, 366, 380, 444, 453

Hamâmönü, 55

hamleci, 196, 356, 1208

hammâl, 25, 26, 235, 674, 744, 1123, 1296

Hammâllar Kahyâsı, 842; - Kethüdâsı, 842, 237, 267, 310, 674, 872, 1012, 1061, 1169, 1295

Han Mahmûd, 914, 981

hâncı, 136, 208, 240

hâne dellâlî, 261

harâc, 267, 808, 862

harb, 133

harc, 20, 23, 24, 450, 514, 745, 988

Harem Ağası, 32, 654

Harem İskeleyi, 1049, 1162

Hâriciyye, 1200, 1281; - Müsteşârî, 631; - Müşîri, 795, 799, 1108, 1167; - Nâzırı, 709

harita, 193

harman, 11

Harperut [Harput], 79, 155, 156, 208, 322, 359, 458, 493, 565, 772, 829; -lu, 744

Hasan Bey (Mîrlivâ), 226

Hasan Hân, 838

Hasan Paşa, 299, 349

Hasanpaşa Hânı, 286

Hasanpaşa karaolhânesi, 1173

Hasib Paşa, 45, 458

Hasköy, 9, 87, 764, 1074

hastahâne, 377, 535, 671

hastalık, 189, 238, 245, 252, 489, 947, 1319

hatab, 18, 285; - muharriri, 45; - kapu-sı, 282, 835

hatt-ı hümayûn, 503

hâtûn, 22, 253, 328, 481

Havyar Hânı, 104, 201, 230, 418, 422, 437, 602, 625, 686, 687, 700, 706, 707, 709, 722, 730, 735, 739, 741, 785, 787, 927, 958, 966, 967, 971, 1043, 1072, 1254, 1261, 1283, 1317

Havyar Mahallesi, 835

hayâlci, 210

Haydar, 226, 1056

- Haydarhâne Mahallesi, 316
 Haydarpaşa, 1180
 haydûd, 575, 584, 596, 608, 634, 651,
 728, 803, 898, 975
 haydûdluk, 729, 882, 1054
 Haymanateyn, 124
 Hayratiye, 419, 584, 615, 855
 Hayreddin kal'ası, 838
 Hayreddin Paşa, 1349
 hazîne, 156, 199, 270, 416, 454, 463,
 497, 509, 514, 523, 533, 534, 539,
 577, 594, 665, 671, 736, 737, 740,
 833, 862, 942, 1005, 1015, 1139,
 1142, 1219
 Hazîne-i Âmire, 9, 11, 829
 hazîne-i celîle, 795, 897, 995, 1113,
 1219; mâliye hazîne-i celîlesi, 814,
 851
 hazînedâr, 103, 584, 919, 926
 hazret-i şâhâne, 1, 10, 27, 655, 748,
 872, 874, 893, 914, 952, 1006,
 1174, 1187, 1188, 1220, 1240,
 1246, 1265, 1270, 1275, 1291,
 1314, 1321, 1351, 1362
 hazret-i vekâlet-penâhî, 2, 9, 10, 27,
 28, 29, 39, 45; hazret-i sadâret-pe-
 nâhî, 931, 1076; ayrıca bkz. 'Sad-
 râzam'
 hekim, 186, 291, 462, 535, 575, 639,
 642, 649, 656, 703, 765, 796, 810,
 973, 996, 1191, 1339; -başı, 573
 Hekîmoğlu Ali Paşa, 516, 1076
 Hekîmoğlu Ali Paşa Câmii, 841, 1265
 helvâcı, 300, 515, 819, 1192, 1209
 Hersek, 969, 1225
 Hıfzı Paşa, 1025, 1131, 1260, 1273
 Hristiyan, 564, 629, 891, 977, 1078
 hırsız, 67, 76, 87, 143, 167, 211, 215,
 248, 258, 266, 283, 366, 468, 603,
 622, 652, 684, 1196, 1232, 1241,
 1242, 1247, 1300
 hırsızlık, 76, 245, 248, 308, 346, 478,
 559, 652, 822, 956, 1247; ayrıca
 bkz. 'serîka'
 Hırvat, 570, 1233
 Hicâz, 78, 195, 487
 hizmetkâr, 513, 1297
 Hind, 319, 463, 465, 526, 967
 Hisarönü kazâsı, 320
 Hocabey, 158, 159, 176, 281, 809,
 931, 1105, 1115
 Hocapaşa, 484, 1217, 1351
 Horhor, 407, 459, 540
 Hoşar, 258
 Hoşkum Mahallesi, 427
 hovardalık, 365
 Hoy, 1358
 Hristoz kilisesi, 1287
 Hulûsî Ahmed Paşa, 327
 humbaracı, 350, 420
 Humus, 1247
 Hüseyin Bey (Acaralı, Kör), 486, 490
 Hüseyin Paşa, 82, 109, 183, 369, 1131
 Hüseyin Paşa (Sinob Vâlisi), 100
 Hüseyin Paşa (Vidin Vâlisi), 72, 725,
 801, 946, 968, 1022, 1071
 Hüsrev Paşa (sadr-ı sâbık), 26, 27, 28,
 29, 30, 31, 33, 34, 36, 39, 43, 44,
 46, 50, 54, 59, 60, 90, 92, 112,
 113, 116, 118, 119, 134, 166, 172,
 291, 313, 373, 484, 506, 573, 605,
 645
 Hüsrev Paşa Mahallesi, 1201
 İhlambur [İhlamur], 656, 930, 1310
 İhlambur Deresi, 1172
 İrgâdpazarı, 29, 78, 145, 348, 430,
 456, 497, 990, 1161
 i'âne, 281, 368, 564, 814, 961, 963,
 964, 1024, 1331, 1334, 1336,
 1359
 İbrahim Paşa, 38, 54, 70, 73, 98, 103,
 138, 148, 156, 192, 197, 229, 233,
 277, 287, 289, 304, 306, 309, 312,
 315, 319, 321, 322, 324, 325, 327,
 328, 331, 332, 334, 338, 341, 342,
 349, 354, 357, 359, 364, 379, 389,
 398, 399, 404, 426, 459, 461, 495,
 512, 756, 889, 1047, 1051, 1056,
 1117, 1123, 1171, 1174; Deli İbra-
 him, 223, 391, 400; Deli İbrahim
 Paşa, 391, 405
 İbrahim Paşa Hamâmı, 343
 İbrahim Paşa Mahallesi, 211, 298
 İbrail, 35, 178, 680, 728, 729
 i'dâm, 189, 965, 1008, 1018, 1020,
 1028, 1304
 iflâs, 85, 367, 802, 895, 913

İğne adası, 1231
 ihrâc, 155, 945, 954, 1014, 1179, 1180
 ihrâk, 910, 1058
 ihtisâb, 356, 420, 594, 903, 928, 1182, 1193
 İhtisâb Nâzırı, 136, 805, 835, 846
 iksirci, 7, 760, 1006
 ilhâk, 635, 659, 694
 iltizâm, 180, 204, 231, 510, 772, 789, 821, 829, 864, 911, 957, 1022
 imâm, 17, 110, 129, 266, 301, 367, 394, 453, 457, 492, 534, 816
 imâret, 153
 İmâret Hânı, 209, 216, 277, 303, 487
 imdâdiye, 459, 505, 625
 inâyet, 270, 394, 542, 556, 746, 1356
 İnebolu, 167
 İngiltere (Devleti), 31, 48, 64, 126, 140, 148, 158, 175, 178, 194, 196, 202, 203, 213, 219, 224, 229, 230, 231, 233, 240, 242, 243, 246, 247, 261, 267, 271, 279, 281, 296, 311, 315, 319, 324, 336, 339, 346, 379, 391, 393, 414, 418, 419, 436, 440, 454, 460, 463, 464, 465, 469, 472, 500, 501, 511, 512, 524, 525, 526, 534, 558, 569, 573, 576, 595, 614, 617, 632, 639, 646, 659, 660, 662, 684, 740, 762, 776, 778, 781, 786, 809, 813, 815, 826, 831, 838, 842, 852, 878, 879, 881, 886, 889, 891, 894, 900, 922, 963, 995, 996, 998, 1000, 1003, 1004, 1019, 1032, 1037, 1048, 1086, 1096, 1101, 1111, 1126, 1129, 1139, 1148, 1167, 1171, 1172, 1189, 1205, 1226, 1231, 1234, 1243, 1244, 1248, 1258, 1273, 1274, 1279, 1288, 1295, 1307, 1308, 1325, 1346, 1350, 1357; - ahâlisi, 1017; - askeri, 224, 357, 1011; - cenerali, 332; - donanması, 201, 310, 376, 511, 589, 637, 953, 974, 1305; - elçisi, 154, 659, 717, 796, 804, 831, 842, 904, 958, 963, 1019, 1033, 1037, 1054, 1065, 1085, 1096, 1167, 1294, 1307, 1319,

1325; - Konağı, 826, 865, 919, 926; - kralı, 170, 414, 518; - Sarayı, 419, 506, 1013, 1057, 1302; - sefinesi, 459, 1121, 1198, 1315; - tebaası, 1364; - tüccârı, 158, 201, 203, 347, 614, 702, 966, 971, 1072, 1234, 1348, 1357; - vapuru, 261, 281
 İngiliz (İngilizli, İngilizlü, İngiltereli, İngiltereli), 38, 64, 160, 202, 237, 246, 247, 261, 323, 327, 344, 393, 414, 416, 434, 447, 454, 476, 500, 501, 591, 606, 614, 662, 667, 685, 707, 714, 715, 716, 731, 734, 750, 779, 820, 872, 881, 904, 954, 960, 963, 967, 977, 996, 998, 1000, 1003, 1068, 1070, 1116, 1129, 1139, 1141, 1167, 1170, 1191, 1198, 1233, 1251, 1302, 1318, 1346
 İnli karyesi, 124
 îrâd, 163, 523, 525, 577, 594, 760, 814, 869, 1065, 1219
 İran, 485, 495, 838, 966, 971, 980, 981, 983, 991, 999, 1016, 1024, 1026, 1040, 1065, 1081, 1090, 1150, 1151, 1167, 1173, 1215, 1216, 1223, 1243, 1255, 1279, 1297, 1316, 1327, 1328, 1333, 1358; -lu, 966, 967, 953, 972, 1016, 1019, 1024, 1033
 irtikâb, 9, 37, 420, 453, 565, 753, 883, 976, 985, 1363
 İsfakiye, 734, (Sivakyonos) 469, (Sifakinoz) 507
 iskemleci, 69
 İskenderiye, 30, 36, 73, 126, 158, 175, 176, 182, 184, 195, 201, 233, 234, 267, 278, 290, 294, 297, 310, 319, 349, 351, 379, 391, 395, 413, 447, 459, 487, 511, 549, 739, 1171, 1235; - Boğazı, 196; - Limânı, 147, 378
 İskenderun, 226
 İslâm, 3, 19, 31, 33, 37, 66, 73, 76, 87, 90, 117, 158, 159, 171, 191, 199, 218, 220, 237, 253, 254, 319, 347, 391, 401, 411, 422, 446, 457, 467,

- 472, 488, 496, 505, 522, 529, 535,
542, 561, 580, 586, 608, 623, 642,
686, 687, 688, 700, 706, 714, 718,
729, 730, 740, 749, 764, 818, 827,
828, 839, 848, 868, 869, 871, 899,
914, 970, 982, 1000, 1015, 1094,
1128, 1133, 1185, 1187, 1199,
1237, 1246, 1325, 1303, 1331,
1347
- İslâm Bey Mahallesi, 337
- İslâmbol, 947, 966
- İslâmiyet, 4, 549
- İslavanlar, 933
- İslavanca lisânı, 437, 438, 464
- İslimye, 635, 749, 928, 957, 1003,
1022, 1027, 1071, 1109, 1230
- İsmet Paşa, 492
- İspanya, 614, 1027, 1059, 1087,
1229, 1357
- İsparta, 459, 466; -lı, 143, 1360
- İstanbul, 31, 33, 36, 46, 47, 63, 65,
75, 76, 79, 80, 81, 82, 86, 95, 100,
124, 142, 145, 165, 172, 174, 182,
184, 206, 213, 236, 240, 241, 247,
255, 263, 279, 280, 330, 348, 359,
363, 379, 391, 405, 406, 408, 417,
425, 428, 430, 443, 467, 469, 484,
488, 490, 494, 513, 514, 522, 532,
537, 547, 553, 564, 589, 598, 601,
623, 652, 660, 674, 730, 738, 776,
827, 835, 842, 848, 885, 889, 899,
923, 990, 1041, 1042, 1055, 1118,
1139, 1162, 1178, 1180, 1182,
1185, 1196, 1203, 1265, 1314; -
Bâb Mahkemesi, 880
- İstanköy, 842
- İstefanaki (Bey), 104, 105, 1143, 1307
- istimâreci, 853
- İstinye, 949
- İşveç, 1105, 1298
- isyân, 970, 1282, 1338
- İşkodra, 1020, 1237, 1253, 1293
- İtalya, 438; -nca, 568
- İzmid, 61, 111, 155, 252, 396, 721,
722, 741, 830, 1162, 1185; - Kör-
fezi, 724; -li, 61, 830, 1185
- İzmir, 259, 261, 290, 332, 390, 467,
475, 478, 608, 714, 820, 893, 974,
1003, 1035, 1325; -li, 390, 1035
- İzzet Mehmed Paşa, 97, 138, 142, 172,
219, 223, 240, 242, 261, 277, 278,
279, 287, 289, 298, 299, 304, 309,
319, 331, 333, 342, 375, 379, 391,
405, 421, 454
- jurnal, 818
- Kabakulak Mahallesi, 213, 321
- Kabasakal, 1321
- Kabataş, 475, 650, 1349
- kadayıfçı, 53
- kadı, 185, 217, 490, 559
- Kadı Karyesi, 600, 705, 827, 883
- Kadıçesmesi, 528, 547; - Medresesi,
528
- Kadıköyü, 106, 359, 553; ayrıca bkz.
‘Kadı Karyesi’
- Kadırga Limanı, 190
- Kadiriyye (tarikat), 17
- Kadri Bey (sâbık Basra Vâlisi’nin oğ-
lu), 965
- kafesçi, 38, 99
- kâfir, 121, 185, 208, 222, 233, 251,
253, 309, 319, 368, 373, 403, 459,
472, 514, 535, 775, 809, 839, 873,
877, 1098, 1331, 1347
- kâğıd, 153, 156, 159, 220, 254, 256,
275, 310, 326, 356, 369, 391, 678,
985, 1055, 1139; ayrıca bkz. ‘kai-
me’
- kâğıdıcı, 213, 834, 866, 874
- Kâğıdıcılar, 280
- Kâğıdhâne, 748
- kaht, 51, 156, 189, 206, 244, 428,
429, 528, 610, 869, 1032; -lık,
132, 155, 1264
- kahveci, 6, 15, 19, 50, 112, 113, 168,
173, 235, 259, 261, 268, 355, 357,
389, 420, 456, 473, 486, 532, 551,
899, 1093, 1183, 1220, 1280,
1331; -lik, 355, 1075
- kahve[hâne], 3, 4, 9, 11, 14, 15, 16,
17, 18, 20, 23, 25, 26, 28, 29, 32,
33, 34, 36, 37, 40, 43, 44, 46, 48,
51, 57, 58, 59, 60, 63, 67, 70, 71,
72, 73, 74, 75, 76, 80, 81, 82, 83,

- 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 97, 98,
102, 108, 110, 112, 113, 120, 121,
122, 123, 124, 129, 132, 133,
135, 142, 143, 144, 146, 149, 150,
153, 154, 155, 157, 162, 163, 168,
169, 170, 173, 174, 175, 176, 181,
183, 184, 192, 194, 195, 196, 197,
200, 207, 208, 209, 211, 212, 215,
217, 218, 219, 220, 222, 223, 235,
236, 237, 238, 239, 240, 241, 242,
244, 247, 250, 251, 252, 253, 254,
256, 257, 258, 259, 260, 261, 264,
267, 269, 270, 271, 272, 273, 274,
277, 279, 282, 284, 285, 286, 287,
288, 291, 292, 293, 294, 296, 298,
300, 301, 305, 306, 307, 308, 309,
310, 311, 313, 314, 316, 317, 320,
321, 325, 326, 330, 331, 332, 333,
334, 336, 337, 339, 341, 343, 345,
346, 350, 351, 353, 354, 355, 356,
359, 362, 364, 367, 368, 369, 371,
374, 375, 378, 379, 381, 386, 387,
388, 389, 390, 391, 394, 395, 396,
397, 398, 405, 406, 407, 408, 409,
410, 411, 412, 413, 414, 419, 420,
422, 423, 424, 426, 428, 430, 431,
432, 434, 436, 437, 441, 443, 446,
447, 448, 449, 451, 452, 455, 458,
461, 469, 470, 472, 473, 474, 475,
476, 478, 482, 484, 485, 486, 487,
488, 491, 492, 493, 495, 496, 497,
500, 502, 506, 508, 509, 510, 511,
513, 514, 515, 516, 518, 519, 521,
526, 531, 532, 533, 534, 538, 539,
540, 543, 544, 545, 546, 549, 550,
551, 552, 553, 554, 555, 556, 557,
558, 561, 563, 569, 570, 572, 573,
575, 577, 578, 580, 581, 582, 584,
585, 588, 589, 590, 592, 595, 596,
597, 598, 599, 601, 603, 607, 609,
610, 612, 613, 615, 617, 618, 622,
628, 629, 630, 631, 633, 634, 636,
637, 639, 641, 648, 651, 655, 656,
660, 661, 663, 664, 665, 667, 668,
669, 670, 671, 674, 675, 679, 680,
689, 690, 691, 692, 693, 695, 696,
699, 713, 716, 718, 720, 721, 725,
726, 728, 731, 734, 737, 740, 742,
744, 746, 752, 753, 755, 759, 761,
765, 766, 768, 770, 771, 772, 777,
780, 781, 799, 804, 805, 806, 807,
808, 809, 812, 816, 817, 818, 819,
822, 824, 827, 831, 832, 833, 835,
841, 842, 844, 845, 850, 851, 852,
853, 854, 855, 856, 857, 858, 864,
868, 869, 872, 873, 875, 876, 878,
880, 883, 885, 886, 892, 894, 895,
898, 900, 901, 902, 903, 907, 911,
913, 916, 918, 921, 922, 924, 930,
934, 935, 937, 948, 949, 975, 976,
981, 982, 983, 985, 986, 987, 990,
991, 992, 995, 997, 999, 1000,
1003, 1006, 1007, 1017, 1026,
1034, 1037, 1038, 1041, 1049,
1051, 1053, 1061, 1063, 1064,
1067, 1068, 1073, 1074, 1076,
1077, 1080, 1081, 1082, 1083,
1089, 1090, 1091, 1093, 1094,
1095, 1097, 1098, 1099, 1104,
1105, 1107, 1113, 1115, 1124,
1125, 1127, 1128, 1129, 1131,
1134, 1135, 1136, 1138, 1139,
1146, 1151, 1152, 1153, 1155,
1156, 1157, 1161, 1162, 1166,
1167, 1168, 1169, 1170, 1171,
1173, 1175, 1181, 1182, 1183,
1184, 1186, 1188, 1193, 1196,
1197, 1198, 1200, 1201, 1202,
1203, 1206, 1208, 1210, 1211,
1213, 1215, 1218, 1219, 1221,
1225, 1226, 1227, 1231, 1237,
1239, 1241, 1243, 1245, 1250,
1255, 1257, 1259, 1260, 1264,
1266, 1268, 1269, 1270, 1274,
1275, 1276, 1279, 1293, 1295,
1299, 1304, 1315, 1316, 1329,
1335, 1340, 1344, 1345, 1347,
1349, 1351, 1360, 1361, 1364
kaime, 153, 678, 722, 736, 737, 741,
742, 747, 1139
kaimmakam, 33, 216, 220, 226, 369,
560, 957, 1214
Kal'a-i Sultāniyye, 36, 133, 142, 475,
484, 589, 751, 905, 953, 1035,
1037
kalafatçı, 319

- Kalas, 46, 218, 259, 436, 672, 798
 Kalas Kıbrısı, 252
 kalbazan, 724, 741
 kalfa, 8, 49, 210, 373, 833, 948, 949,
 1199, 1219, 1312, 1314, 1335
 kalpakçı, 962
 kalyon-ı hümayûn, 547
 Kâmil Paşa, 521
 Kâmil Paşa (sâbık Belgrad Vâlisi),
 1072, 1097
 kanırcı, 612
 kânûn, 235, 313
 kânûnnâme, 80, 110, 179, 183, 215,
 271, 291, 313, 316
 Kapân-ı Dakık, 214, 235, 255, 405,
 481, 985, 1007, 1123
 Kapu Ağası Mahallesi, 1180
 kapuci, 152, 846
 kapucular kethüdâsı (sâbık Mûsâ
 Ağa), 54
 kapudan, 35, 36, 46, 84, 146, 152,
 160, 196, 202, 247, 260, 271, 280,
 281, 282, 297, 301, 330, 333, 351,
 363, 384, 391, 393, 395, 433, 437,
 438, 442, 451, 452, 461, 467, 470,
 472, 500, 502, 505, 511, 514, 521,
 524, 525, 545, 549, 582, 589, 590,
 591, 595, 597, 598, 602, 609, 617,
 625, 627, 628, 632, 637, 641, 644,
 645, 647, 648, 656, 657, 660, 661,
 664, 672, 677, 681, 684, 688, 689,
 701, 707, 709, 716, 718, 729, 734,
 751, 752, 761, 777, 778, 779, 803,
 831, 844, 854, 855, 872, 896, 902,
 904, 917, 933, 961, 964, 978, 979,
 993, 994, 997, 1008, 1009, 1020,
 1036, 1037, 1038, 1043, 1051,
 1061, 1064, 1068, 1112, 1117,
 1122, 1132, 1141, 1154, 1165,
 1170, 1175, 1208, 1221, 1239,
 1249, 1252, 1253, 1267, 1323,
 1340, 1343, 1359, 1364
 Kapudan Paşa (Kapudan-ı Derya),
 33, 461, 511, 688, 886, 979, 1031,
 1070, 1130
 Kapuîçi Hamâmı, 95
 Kara Cehennem, 57, 59, 74, 75, 91,
 102, 532
 Kara Mustafa Paşa Medresesi, 990
 Kara Yorgi, 483, 562, 675, 1029,
 1034, 1039, 1072, 1097, 1102,
 1104, 1286, 1324
 Karabaş Câmii, 66
 Karacaahmed, 153, 155, 1131
 Karadağ, 825, 917, 933, 941, 951,
 1092, 1110, 1133, 1237, 1239,
 1262, 1293
 Karadağlılar (isyanı, muhârebesi), 917,
 924, 933, 951, 963, 964, 969, 978,
 1015, 1020, 1023, 1133, 1175,
 1225, 1237, 1253
 Karadeniz, 247, 319, 320, 947, 1272,
 1283
 Karagümrük, 213, 377
 Karahisâr-ı Sâhib, 122
 Karahisâr-ı Şarkî, 3
 Karaköy, 237, 265, 267, 310, 345,
 554, 562, 681, 752, 933, 941, 989,
 1023, 1056, 1263, 1292; - İskelesi,
 260, 307, 310, 344, 440, 469, 471,
 526, 558, 568, 596, 624, 777, 842,
 844, 872, 881, 894, 895, 896, 900,
 1012, 1064, 1099, 1125, 1166,
 1169, 1208
 Karamürsel, 482
 karantina, 169, 238, 290, 322, 331,
 417, 423, 435, 437, 457, 484, 565,
 607, 645, 658, 696, 698, 762, 798,
 895, 1268
 karaol, 36, 211, 344, 366, 383, 397,
 506, 518, 542, 675, 680, 710, 866,
 1073, 1113, 1314; -hâne, 36, 190,
 198, 237, 260, 267, 324, 344, 345,
 385, 397, 430, 449, 463, 568, 638,
 933, 941, 989, 1009, 1045, 1173,
 1335
 kârhâne, 4, 41; -ci, 237
 Kars, 1018, 1050; -lı, 531, 1152
 Kartal, 131; -lı, 420
 karye, 11, 40, 63, 124, 132, 208, 399,
 483, 485, 495, 603, 608, 609, 634,
 644, 719, 822, 825, 912, 915, 995,
 998, 1016, 1058, 1211, 1225,
 1325, 1344, 1346,
 Kasımpaşa, 58, 84, 327, 375, 554,
 555, 570, 901, 1068, 1115, 1170,
 1307, 1309

- Kasonya (?) İskeleyi (Girid), 657
 kassâb, 11, 68, 308, 529, 542, 554, 622, 666, 812, 831, 878, 892, 1034, 1076, 1114, 1153, 1220, 1269; -başı, 123
 kassâm, 553
 Kastamonu, 167, 169, 241, 1007, 1089, 1166; -lu, 169, 285, 513, 1089, 1123, 1166, 1182, 1257
 Kaşıkçılar Hânı, 1315
 katırcı, 74, 1046
 kâtib (ketebe), 11, 14, 33, 89, 94, 105, 167, 169, 175, 186, 192, 199, 207, 209, 216, 220, 222, 228, 256, 284, 286, 287, 293, 327, 349, 379, 381, 386, 400, 444, 533, 544, 593, 594, 864, 879, 943, 1113, 1138, 1219, 1361, 1362; -başı, 387
 Kâtib Câmîi, 343, 1264
 kâtıl, 362
 katl, 395, 459, 672, 683, 965, 966, 1018, 1020, 1026, 1028, 1150
 Katolik, 60, 95, 164, 291, 467, 808, 933, 1144, 1281, 1287, 1346
 Katolik Dürzî, 902
 Kavak gümrüğü, 186
 Kavala, 889
 Kavsala, 558
 kavvâs, 48, 56, 58, 88, 107, 114, 116, 122, 137, 143, 144, 150, 167, 198, 208, 238, 241, 277, 282, 285, 313, 346, 356, 409, 441, 442, 477, 511, 671, 821, 1009, 1074; -başı, 172, 241, 1209
 kayıkçı, 18, 56, 358, 756, 916, 943, 1193, 1270; -lık, 327
 Kayseriyye, 51, 155, 319, 822, 845, 876, 1006, 1241; -li, 225, 240, 342, 398, 1144, 1240
 kayyum, 156, 1200; -başı, 59
 kazâ, 9, 11, 93, 286, 667
 Kazak, 839, 936
 Kazan, 91
 Kazasker, 269, 1084, 1197, Rumeli -i, 553
 Kazgancılar Hânı, 473
 Kazgânî Mahallesi, 354
 Kazlıçeşme, 119, 1345
 kebâbcı, 291, 1360
 Kebâbcı Hânı, 48, 1150
 Keçeciler, 90
 Kefalonya, 140, 724, 1294
 Kemâh Boğazı, 177
 Kemer, 163
 Kemeraltı, 376, 652, 999, 1099, 1104
 Kengiri [Çankırı], 286, 538; -lı, 1053, 1270
 Kenize karyesi, 63
 Kerbela, 1081, 1090, 1173
 keresteci, 244, 261, 273, 502
 kestânci, 302
 Keşan, 151, 1014, 1334; -lı, 722
 kethüdâ, 3, 10, 53, 54, 82, 118, 136, 172, 188, 209, 215, 235, 237, 267, 301, 310, 319, 396, 452, 492, 520, 600, 650, 674, 872, 890, 901, 923, 1012, 1061, 1155, 1169, 1293, 1295; -lık, 515
 Kettâncılar, 242
 Kıbrıs, 142, 170, 217, 225, 249, 261, 333, 369, 571, 618, 633, 842, 879, 1025, 1143
 kılıççı, 521
 killet, 255; ayrıca bkz. 'kaht', 'kahtlık', 'kıtık'
 kırbaç, 773
 Kırım, 96, 176, 247, 294, 495, 809, 1246; - Tatarı, 96
 Kırkçeşme, 6, 14, 335
 Kırkkilise, 444, 882, 1304
 Kırşehir, 124
 Kışlak-ı hümayûn, (Selîmiye) 639, (Davudpaşa) 727, (Üsküdar) 816
 kitâl, 360
 kıtlık, 398; ayrıca bkz. 'kaht', 'kahtlık', 'killet'
 kıyâfet, 77, 253, 324, 345, 481, 1199
 Kızanlık, 1074
 kileci, 901
 kilise, 518, 536, 645, 651, 755, 862, 945, 1066, 1093; Katolik -si, 1281
 Kilise Câmî-i şerîfi Mahallesi, 775
 kirâcı, 443
 Kireç Kapısı, 589, 595, 628, 661, 993, 1117
 Kiremid Mahallesi, 578, 636, 952

- kîseci, 850
 kitâbcı, 56, 1030
 kitâbet, 120, 487
 Knez, 72, 483, 604
 kocabaşı, 579, 609, 882, 1080
 Kocamustafapaşa, 7, 11, 33, 42, 44,
 73, 89, 176, 197, 283, 309, 371,
 374, 397, 515, 543, 753, 760, 824,
 841, 864, 981, 983, 986, 1006,
 1067, 1077, 1082, 1186, 1211,
 1219, 1220, 1227, 1337
 Koğacılar Hamâmı, 427
 kol ağalığı, 155
 kolcu, 24
 kolera (korela), 377
 koltukcu, 103, 114, 209, 278, 585
 konsolos, 176, 467 (Rusya), 672 (Mo-
 ra), 714, 1096, 1154 (Yunan),
 1323 (Sardunya)
 Konya, 79, 168, 197, 217, 249, 300,
 303, 319, 377, 512, 1006; - Aksa-
 rayı, 459; - Karamanı, 1046
 Koska, 210, 594, 745, 767, 810, 886,
 1014, 1288
 Kostantine [eyâlet, Cezayir], 573
 Kostantiniye, 514; Kostanti, 1048
 Kozluca, 1075
 köçek, 71
 Kökçüler Kapısı, 448, 757
 köle, 454
 Kölemen, 29
 kömür, 18, 285, 396; -cü, 214, 247,
 255, 372, 674
 Köprübaşı, 552
 Köprülüoğlu Medresesi, 191
 Köstence, 1194
 Kudüs-i şerif, 231, 437, 569, 571, 587,
 698, 877, 1204, 1353
 Kule Kapısı, 799, 873, 1009, 1011,
 1146, 1226, 1228; - Mevlevihâne-
 si, 37
 Kuleli (karantinası), 227, 322, 565,
 698
 kumarcı, 355
 Kumkapı, 132, 174, 211, 298, 353,
 378, 426, 492, 518, 550, 674, 829,
 830, 845, 1210, 1289, 1327, 1363;
 - İskelesi, 1223
 kunduracı, 76, 182, 402, 771, 1009,
 1263
 kunpara akçesi, 946, 968
 kurâ, 11
 Kurabiyeciler, 276
 Kurşunlu Hân, 465, 574, 604, 620,
 646, 678, 682, 710, 724, 747, 800,
 811, 906, 917, 978, 1010, 1020,
 1031, 1033, 1059, 1070, 1106,
 1119, 1122, 1132, 1236, 1273,
 1287
 Kurşunlu Mahzen, 266, 431, 904,
 954, 974, 1009, 1015, 1018, 1069,
 1085, 1097, 1148, 1248, 1252,
 1305; - Câmii, 266; - Limânı, 431
 Kuruçesme, 67, 129, 364, 373, 1221; -
 Câmii, 294, 367
 Kurusebil, 1067
 kuruyemişi, 1098
 kutucu, 833
 Kutucu Hânı, 749, 928, 1022, 1109,
 1230
 kuyumcu, 20, 291, 523, 963
 Kuzguncuk, 324
 kübçü, 819
 Küçük Hamâm, 1332
 Küçük Hân, 739
 Küçük Havyar Hânı, 1247
 Küçük Pazar, 108
 Küçük Yeni Hân, 621, 1205
 Küçük Yeni Havyar Hânı, 1290
 küfecî, 25
 küfr, 135
 Kürd [Kürt], 73, 124, 129, 177, 191,
 208, 258, 278, 359, 890, 910, 965,
 1018, 1046, 1241, 1275, 1328,
 1333, 1345; ayrıca bkz. 'Ekrâd'
 Kürdistân, 1275, 1313
 kürek cezası, 183, 190
 kürekçi, 593, 850; - dükkânı, 810;
 Kapısı, 849; -başı, 1050
 Kürekçi Hânı, 627, 634, 649, 656,
 1144
 kürkçü, 29, 412, 419, 1267
 Kürkçü Hânı, 642
 Kürkçüler, 384
 Kütahya, 65, 66, 83, 482, 889
 Lâleli, 1209, 1275
 Laz Hânı, 46, 183, 391

- leblebici, 11, 206, 420, 846, 862
 Leskofça, 604
 Levardos (Prusya Prensi Albrecht?), 1054
 Ligoryus (Sabık Rum Patriği), 467
 Limon İskelesi, 25, 90, 152, 164, 563
 Livâne, 78, 486
 Lofça, 87
 Logofet, 467, 497, 564, 708, 766, 920, 1168
 Londra (Londura), 842, 881, 904, 1350, 1353
 Louis (Fransa prensi, Nemours dükü), 1248
 lülecî, 60, 68, 126, 128, 806, 1149
 maâş, 348, 594, 908, 945, 1219, 1360
 Mâbeyn-i hümayûn, 16, 31, 33, 54, 441, 458, 655, 874
 Macar altını, 1143, 1359
 Macuncu, 557
 Ma'den Kazâsı, 208
 mağaza, 21, 76, 201, 229, 231, 232, 243, 245, 246, 247, 255, 265, 281, 323, 384, 391, 440, 464, 467, 497, 525, 567, 604, 652, 670, 675, 700, 713, 728, 783, 801, 954, 969, 974, 1015, 1020, 1030, 1042, 1069, 1070, 1085, 1092, 1133, 1146, 1154, 1190, 1204, 1212, 1216, 1228, 1242, 1244, 1248, 1252, 1253, 1254, 1261, 1283, 1292, 1305, 1313, 1317, 1350, 1353, 1354; -cı, 76, 372, 440, 471, 811, 1042, 1052, 1141, 1207, 1310, 1348
 Mağribli, 1227
 mahalle kahyâları, 7
 mahbûs, 50, 74, 113, 114, 116, 151, 210, 254, 346, 390, 420, 516, 683, 866
 Mâhir Bey Efendi (Evkâf Nâzırı), 814
 mâhiyye, 4, 9, 14, 30, 37, 61, 68, 110, 111, 145, 146, 152, 153, 156, 158, 179, 216, 252, 256, 307, 343, 348, 359, 363, 381, 409, 445, 459, 490, 505, 547, 577, 594, 635, 644, 654, 690, 814, 821, 841, 864, 887, 902, 995, 1125, 1126, 1179, 1186, 1191, 1219, 1361
 mahkeme, 185, 350, 516
 Mahkeme Mahallesi, 1040
 Mahmûd Han, 910, 935; ayrıca bkz. 'Han Mahmûd'
 Mahmûd II, 1, 1083; ayrıca bkz. 'cennet-mekân'
 Mahmûdiyye, 475
 Mahmûdpaşa, 26, 28, 100, 259, 402, 483, 593, 649, 802, 832, 965, 1195; - Câmii, 26, 41, 120, 143, 219, 911, 1152; - Hamâmı, 1078, 1089; - Mahallesi, 41; - Mahkemesi, 32
 Makrâsclar, 386; - Câmii, 531
 Makri Karyesi [Makriköy], 11, 693, 719
 mâl, 14, 20, 40, 58, 64, 72, 96, 128, 147, 172, 204, 218, 286, 314, 377, 389, 391, 417, 448, 453, 454, 468, 469, 471, 472, 483, 514, 553, 575, 576, 604, 722, 829, 833, 835, 859, 876, 895, 913, 934, 955, 957, 1024, 1030, 1027, 1056, 1089, 1109, 1155, 1211, 1234, 1264, 1292, 1347, 1359; —ı mîrî, 530
 Malatya, 79, 565, 594, 934, 1082; -lı, 1082, 1345
 malifaturacı, 895, 1222
 mâlikâne, 459
 Mâliye, 386, 594, 795, 814, 851, 864, 1025, 1217; - Nâzırı, 635; - Müşîri, 695; - Şûrâsı, 822
 Malkara, 882
 Malta, 201, 1189, 1315
 Maltız, 203; -lı, 568, 1233; -lı sokağı, 1263
 Manastır, 773, 984, 1143, 1214, 1260, 1282; -lı, 141, 773
 manav, 249, 257, 310, 557, 746, 846, 1044, 1155, 1179
 marangoz, 4, 382
 Maraş, 495, 1241
 Marmaris, 445, 511
 marpuççu, 475
 Marsilya, 146, 179
 Masârifât Nâzırı, 695, 767, 774, 802, 906, 1210
 Mavrokordato (Yunan Elçisi), 436, 636, 925, 937

- Mavromati (Eflak beylerinden), 1143
 Mazlûm Bey [Masârifat Nâzırı], 381, 385, 459, 695, 1113
 meclis, 45, 65, 586, 605, 620, 635, 646, 659, 729, 773, 818, 932, 941, 1039, 1097, 1206, 1224
 Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye, 45, 773, 845, 977
 meddâh, 1203
 Medine, 290
 Medine-i Münevvere, 1075
 medrese, 87, 93, 115, 129, 191, 264, 269, 405, 528, 823, 990, 1074, 1094, 1330
 Mehmed Ali Paşa, 1, 4, 33, 37, 38, 48, 58, 103, 108, 120, 123, 125, 126, 128, 130, 131, 133, 134, 136, 138, 148, 150, 154, 158, 159, 160, 163, 165, 175, 176, 178, 186, 187, 195, 196, 198, 199, 201, 202, 214, 219, 221, 223, 224, 233, 243, 249, 250, 266, 267, 271, 272, 275, 276, 279, 280, 281, 287, 290, 291, 292, 294, 296, 299, 300, 301, 302, 304, 309, 310, 311, 318, 319, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 330, 332, 333, 335, 336, 337, 339, 343, 349, 351, 352, 354, 363, 368, 370, 375, 378, 379, 382, 384, 393, 395, 399, 400, 403, 405, 414, 418, 419, 424, 427, 436, 440, 445, 447, 450, 451, 456, 459, 461, 463, 469, 475, 498, 499, 505, 508, 512, 526, 534, 552, 555, 558, 564, 565, 574, 576, 585, 599, 601, 607, 611, 632, 635, 645, 650, 654, 655, 658, 666, 692, 717, 731, 737, 739, 748, 763, 771, 776, 781, 785, 800, 815, 842, 866, 879, 889, 904, 950, 960, 1024, 1050, 1051, 1077, 1081, 1106, 1130, 1159, 1171, 1235, 1287
 Mehmed Paşa, 783
 Mehmed Paşa (Musul Vâlisi), 983
 Mekke, 275, 290
 mekteb, 262, 483, 614, 625, 828, 930, 1176, 1181, 1294
 Memâlik-i Mahrûse, 533, 577, 618, 660, 676, 733, 735, 767, 815, 850, 855, 939, 955, 995, 1048, 1156
 memleket meclisi, 770
 me'mûr, 3, 4, 9, 10, 11, 14, 61, 90, 136, 185, 248, 260, 263, 282, 291, 316, 317, 319, 325, 327, 330, 331, 346, 382, 384, 388, 421, 473, 493, 518, 540, 558, 564, 597, 627, 628, 644, 648, 669, 711, 746, 783, 837, 838, 840, 905, 906, 942, 962, 977, 1008, 1020, 1045, 1068, 1099, 1153, 1219, 1222, 1304, 1314, 1332, 1337, 1338, -iyyet, 9, 42, 225, 459, 635, 820, 961
 menfî, 82, 581; ayrıca bkz. 'nefy'
 Menlik, 575, 627, 640
 menzilhâne, 145, 238, 474
 Mercan, 126, 549, 876, 1095
 metâ, 90, 517, 522, 534, 955
 Metternich, 569
 Metropolit, 686, 766, 908, 941, 945, 1080, 1119, 1133, 1137, 1147, 1239; Bursa -i, 581; Filibe -i, 906; İzmir -i, 467; Karadağ -i, 1110; Menlik -i, 627; Tırnova -i, 581, 631
 Mevlevîhâne, 37, 1174, 1185; - Kapu-sı, 127, 377, 806
 meygede, 457, 719, 727, 782, 988; -ci, 693, 863, 887, 949
 meyhâne, 21, 41, 282, 370, 760, 989; -ci, 948
 mezârcı, 535
 mezheb, 933
 Mısır, 4, 31, 34, 46, 52, 62, 111, 138, 144, 150, 158, 159, 160, 169, 174, 178, 184, 189, 195, 213, 223, 224, 233, 234, 242, 259, 267, 271, 275, 276, 278, 281, 290, 292, 297, 298, 299, 301, 302, 306, 311, 321, 322, 325, 327, 330, 332, 335, 342, 350, 354, 363, 375, 379, 382, 395, 403, 404, 426, 427, 430, 431, 443, 446, 449, 451, 452, 454, 459, 463, 467, 506, 526, 547, 552, 564, 565, 567, 600, 601, 613, 654, 658, 737, 739, 785, 811, 817, 861, 877, 889, 895, 938, 942, 980, 1051, 1106, 1117, 1130, 1159; - askeri, 203, 271,

- 317, 322, 323, 401, 403, 454, 1051; - Çarşusu, 650; - donanması, 4, 175, 323, 877; - elbisesi, 97; - sefinesi, 32; - tüccârı, 601, 866, 932, 1159, 1341; - Vâlisi, 36, 46, 55, 223, 234, 249, 279, 290, 337, 484, 487, 495, 546, 874, 888, 904, 1024, 1050, 1174
- Midilli, 511, 1058, 1080, 1147; -li, 163
- Mihrimâh Câmii, 228
- Miloş, 72, 483, 562, 725, 993, 994, 1000, 1034, 1085, 1102, 1104
- mi'mâr, 826; baş-, 12
- Mi'mâr Ayas Câmii, 301; - Mahallesi, 299
- Mi'mâr Sinan Mahallesi, 248, 806
- Mîr Beşîr, 287, 331, 391, 792, 963, 1142, 1337
- Mîrâhûr Mahallesi, 64, 986
- mîralây, 220, 327, 348, 351, 519, 565, 804; - Ahmed Bey, 220, 293, 540; - Kadri Bey, 454;
- mîrî, 7, 9, 10, 11, 18, 185, 195, 220, 239, 530, 586, 634, 833, 837, 957, 976, 1211, 1219, 1360
- Mirvan, 70
- Misak (Rus general), 1105
- Moda, 57
- Mollâ Gûrani Çeşmesi, 1093
- Molla Hüsrev Mahallesi, 210
- Molla Kestel Mahallesi, 474
- Mora, 58, 86, 98, 104, 140, 194, 202, 204, 260, 263, 281, 314, 464, 465, 469, 488, 497, 502, 505, 514, 557, 590, 611, 625, 627, 641, 642, 653, 656, 657, 659, 660, 672, 683, 684, 694, 700, 709, 711, 712, 717, 740, 761, 777, 778, 781, 785, 788, 790, 803, 813, 826, 831, 839, 842, 844, 852, 872, 877, 878, 879, 891, 894, 900, 902, 919, 937, 945, 952, 961, 984, 1008, 1009, 1012, 1038, 1048, 1052, 1064, 1065, 1088, 1125, 1136, 1141, 1146, 1151, 1154, 1161, 1169, 1171, 1172, 1174, 1177, 1190, 1205, 1208, 1224, 1231, 1244, 1252, 1258, 1274, 1283, 1290, 1306, 1309, 1310, 1323, 1325, 1340, 1343, 1344, 1348, 1349, 1354, 1355, 1364; - askeri, 203, 688; - donanması, 642, 700; - elçisi, 831, 878, 1065, 1306; - gazetesi, 629, 696, 733, 759, 894; - Kançılıyası, 1158; - konsolosu, 672; - kralı, 434, 436, 497, 505, 514, 587, 623, 642, 653, 656, 671, 831, 891, 894, 932, 945, 1141, 1161
- Moralı (Moravî), 52, 58, 98, 111, 216, 220, 259, 281, 357, 423, 436, 468, 469, 470, 497, 500, 502, 506, 523, 526, 573, 582, 598, 609, 625, 636, 653, 668, 671, 683, 688, 700, 705, 710, 712, 725, 735, 752, 771, 777, 781, 854, 860, 877, 891, 937, 945, 952, 961, 1042, 1079, 1103, 1172, 1231, 1245, 1274, 1284, 1295, 1306, 1307, 1348
- Moskov, 4, 1053, 1081
- muallim, 130, 395
- mubassır, 43, 237
- Mudanya, 553
- muhâkeme, 106, 605, 615, 845
- muhallebici, 515
- muhârebe, 1, 73, 79, 128, 130, 192, 201, 202, 203, 224, 226, 231, 243, 261, 274, 306, 311, 321, 322, 323, 375, 393, 426, 431, 487, 488, 532, 552, 582, 583, 588, 591, 601, 611, 620, 637, 639, 643, 646, 657, 667, 675, 680, 684, 687, 690, 697, 700, 701, 702, 703, 711, 718, 719, 720, 725, 732, 740, 750, 763, 767, 768, 769, 771, 775, 776, 778, 779, 781, 788, 790, 792, 809, 813, 815, 826, 831, 838, 839, 842, 844, 860, 878, 879, 881, 886, 889, 894, 900, 914, 933, 936, 937, 951, 952, 953, 966, 967, 969, 971, 972, 978, 983, 989, 999, 1003, 1004, 1011, 1016, 1019, 1020, 1026, 1036, 1050, 1052, 1053, 1054, 1056, 1059, 1064, 1066, 1077, 1094, 1098, 1101, 1103, 1112, 1116, 1117, 1123, 1125, 1132, 1151, 1169,

- 1174, 1189, 1206, 1213, 1215, 1216, 1221, 1234, 1236, 1237, 1238, 1259, 1261, 1277, 1317, 1318, 1319, 1320, 1328, 1336, 1341, 1344, 1351, 1355, 1358, 1362
- muhasıl, 9, 40, 51, 71, 74, 80, 81, 82, 83, 93, 99, 122, 124, 132, 143, 145, 151, 175, 181, 207, 212, 234, 244, 255, 257, 258, 264, 286, 293, 320, 358, 361, 369, 396, 409, 421, 444, 466, 478, 492, 494, 510, 512, 548, 550, 572, 575, 579, 593, 630, 635, 676, 691, 695, 757, 830, 864, 867, 928, 1014, 1071, 1114, 1147, 1334; -lık, 11, 36, 87, 107, 181, 234, 248, 409, 444, 530, 533, 864
- muhtâr, 16, 41, 82, 105, 112, 150, 213, 321, 453, 457, 1188, 1351
- muhtedî, 376
- muhzır, 880
- mukâtaa, 85, 234, 504, 509, 594, 772, 805, 821, 823, 829, 957
- mukâtele, 1101
- mumcu, 679, 999
- Mumhâne İskeleyi, 853
- Muradpaşa, 924
- murahhas, 33, 527, 1065, 1169, 1205, 1279
- Mûsâ Paşa, 594
- Mûsâ Paşa (Mâliye Nâzırı), 635
- Mustafa Bey (İslimye Fabrika Nâzırı), 957, 1022, 1027
- Mustafa Paşa, 33, 120, 311, 549, 552, 574, 591, 598, 647, 786, 791, 889, 1256, 1320
- Mustafa Paşa (Deli), 395, 532
- Mustafa Paşa (İşkodralı), 1131, 1175
- Mustafa Paşa (Serasker), 813, 820
- Muş, 88, 191
- muvaakkıt, 1091; Muvakkithâne, 222, 321, 339, 1279
- mübâşir, 575, 593, 631, 853
- mücevher, 481
- müderris, 125
- müezzin, 262, 374, 550, 834
- müflis, 20, 85, 239, 422, 522, 553
- müfti, 11, 63, 74, 80, 81, 490, 513
- mühendis, 131, 193, 1186
- mühimmât, 33, 281, 389, 421, 518, 573, 627, 632, 656, 717, 739, 833, 870, 963, 964, 969, 977, 997, 1015, 1020, 1060, 1111, 1133, 1189, 1198, 1216, 1259, 1297, 1309, 1317, 1336, 1340
- mühr-i hümayûn, 29
- mühürdâr, 10
- müjdecibaşı, 289, 350, 420
- mülk, 930, 948, 949, 982
- mültezim, 251, 296, 509
- münâdî, 211, 248, 807
- müneccim, 395
- müsâferethâne, 13
- Müslim, 456, 457, 471
- Müslüman, 29, 282, 301, 309, 321, 327, 345, 442, 470, 498, 499, 504, 508, 535, 545, 556, 564, 575, 591, 598, 602, 608, 628, 642, 649, 653, 732, 735, 1280; -lık, 54
- müstahdem, 89, 112
- müstâkil, 508
- müste'men, 139, 442, 447, 722, 723, 747, 764, 798, 799, 827, 849, 1060, 1062, 1069, 1072, 1242, 1252, 1258, 1261, 1263, 1267, 1274, 1278, 1290, 1301, 1303, 1315, 1317, 1322, 1323, 1333, 1344, 1353
- müsteşâr, 225 (Şam), 240, 631 (Hâri-ciyye), 795
- müşîr, 584, 856, 946, 968, 1022, 1062, 1070, 1074, 1078, 1108, 1167, 1193, 1202
- mütesellim, 5, 54, 459, 478; -lık, 459
- Nâfiz Paşa, 10, 65, 66, 75, 85
- Nahlbend, 193
- Nakîb Hânı, 47, 79, 122, 240
- nakkâş, 49, 51, 119, 366, 398, 1329
- nakl-i hümayûn, 1073, 1091, 1176
- nalband, 768, 783
- namâz, 122, 127, 266, 365, 446, 753
- narh, 68, 268, 828, 858, 901, 1153
- Narlı karyesi, 40
- nasb, 29, 32, 54, 82, 93, 97, 110, 490, 506, 564, 614, 709, 825, 831, 842,

- 905, 922, 963, 965, 1003, 1048,
1061, 1072, 1085, 1102, 1104,
1107, 1142, 1176, 1185, 1193,
1217, 1306, 1364
nasrâniyye, 1009
Necîb Ağa Hânı, 495
Necîb Paşa (Şam Vâlisi), 441, 791,
983, 1090
Necîb Paşa (Hâcî) (Bağdad Vâlisi),
1068, 1215
Necîb Paşa (Hâcî) (Şam Vâlisi), 800,
862, 613
nefî, 65, 66, 83, 88, 358, 361, 631,
755, 757, 927, 1072, 1131, 1260,
1273
Nemçe (Devleti), 175, 202, 203, 223,
243, 245, 246, 259, 278, 281, 329,
332, 371, 376, 384, 438, 463, 464,
465, 474, 483, 534, 637, 660, 698,
735, 809, 855, 865, 917, 941, 946,
961, 962, 963, 964, 968, 969, 978,
1010, 1015, 1019, 1020, 1029,
1032, 1034, 1055, 1062, 1064,
1065, 1072, 1092, 1099, 1101,
1133, 1242, 1253, 1262, 1263,
1307, 1319, 1323, 1334, 1340,
1343, 1359; - askeri, 159; - donan-
ması, 376; - elçisi, 534, 1085,
1308, 1315; - Kançılaryası, 577,
663, 699, 925; - kralı, 315, 518,
933, 994; - lisânı, 416, 463; - tuc-
cârı, 201, 218, 465, 483, 569, 799,
907, 951, 959, 969, 1054, 1069,
1092, 1133, 1236, 1308, 1348
Nemçeli (Nemçelü), 76, 202, 329, 384,
415, 416, 463, 464, 568, 584, 608,
611, 682, 694, 701, 790, 825, 917,
933, 937, 941, 959, 963, 994,
1001, 1015, 1038, 1039, 1106,
1110, 1115, 1126, 1204, 1253,
1258; - simsâr, 315, 596, 618, 652,
712, 732, 740, 1305; - kapudan,
160, 297, 433, 438, 597, 904, 917,
1122, 1132, 1239; - tüccâr, 158,
246, 498, 562, 566, 567
Nevî Kabarta Tatarları, 407
Nevşehir, 40, 63, 80, 124, 257, 258,
537, 822, 845, 875, 915, 1217
Niğbolu, 175, 207
Niğde, 40
Niksic (Nikşik), 951, 978; - kal'ası,
1015
Niş, 371, 575, 583, 597, 602, 604,
621, 628, 640, 691, 729, 759, 813,
825, 839; - Vâlisi, 580, 583, 597,
604; -li, 405, 839, 1244
Nişancı, 211, 431, 445
Nişancı Hamâmı, 548; - Mahallesi,
353, 1334
Nişancı Paşa-yı Atîk Mahallesi, 426,
429
nizâm, 20, 54, 137, 224, 252, 304,
344, 437, 507, 513, 595, 717, 820,
843, 878, 921, 1292
Nuh kapısı, 138
Nûr-ı Osmaniye, 156, 559, 976, 1003;
- Çeşmesi, 499
Nusretiye Câmi, 59, 380
nüfûs, 40, 233, 276, 582, 608, 857,
894, 945, 1025, 1054, 1057, 1066,
1289, 1293, 1295
Oğlaştı kasabası, 793
Ohri, 1256
Okçular, 42, 291, 856
Okçularbaşı, 101
olaycı, 354
onbaşı, 322, 430, 547, 816, 837
orakçı, 491
Ordu-yı hümayûn, 322, 327, 1188,
1191
Ordu Seraskeri, 575, 605, 1107
Ortaköy, 19, 20, 295, 322, 360, 363,
373, 501, 521, 556, 609, 638, 667,
725, 737, 918, 947, 999, 1034,
1107, 1239, 1272, 1274, 1312,
1313, 1339, 1342
Osman Paşa, 220, 285, 342, 490,
1175, 1250
Osman Paşa (Edirne Vâlisi), 138
Osman Paşa (İşkodra Vâlisi), 1293
Osman Paşa (Maraş Vâlisi), 1241
Osman Paşa (Trabzon Vâlisi), 69, 486, 488
Osmanlı (Osmanlu), 58, 64, 85, 108,
265, 291, 311, 370, 469, 534, 705,
715, 839, 934, 939, 1061
Otlakçı Hânı, 630
Otlukcu yokuşu, 10
oturakçı, 190

Ömer Paşa, 110, 559, 1142, 1349
 örücü, 333, 549
 öşr, 132, 255, 320, 770, 1022

pâdişâh, 33, 76, 125, 135, 155, 162,
 165, 174, 176, 221, 233, 236, 271,
 289, 291, 309, 368, 375, 398, 427,
 553, 561, 1177, 1344

panayır, 245, 286

Papa, 747, 977

papas, 571, 587, 596, 683, 698, 786,
 831, 914, 945, 1281

Paris, 232, 564, 758

parlamento, 203

Parmakkapu, 236, 304

parmaklıcı, 1140

pasaport[a], 95, 200, 260, 416, 895,
 918, 920, 931, 988, 1294, 1306

Paşa Kapısı, 114

Paşa Limanı, 227, 297

Paşa Mahallesi, 1281

Patrik, 90, 98, 283, 311, 462, 467,
 571, 578, 585, 587, 631, 681, 766,
 906, 920, 985, 1005, 1080, 1119,
 1137, 1281, 1311, 1338; -hâne, 7,
 153, 283, 567, 793, 906, 908, 945,
 1142, 1285, 1287

Patrona [Patorna], 271, 351, 555

Pazarbaşı, 120, 187, 530

pazarıcı, 727

Pencşenbe Pazarı, 245, 319, 451, 567,
 614, 653, 662, 685, 708, 714, 729,
 733, 750, 758, 778, 803, 820, 942,
 1058, 1111, 1204, 1278, 1350

Pendik, 131

Permet kazâsı, 1214

Pertev Paşa Hânı, 97, 177, 408, 466,
 476, 483, 485, 494, 815

Peştemâlcı Hânı, 406, 908

Petersburg, 564

pirinç uncusu, 843

pirinççi, 1259, 1321

Pirlepe, 699, 1207

piştov, 355, 402, 537

Pizani, Pavlo (Rusya Kançılaryası),
 1105, 1122

Plevne, 87

pohçacı, 57

poliçeci, 323

Portukal Devleti (Portekiz), 1066

posta tatari, 38

postahâne, 371, 474

Postahâne-i Âmire, 387

Potnif (Rus elçisi), 1105

Preveze İskeleyi, 1340

Prusya, 158, 223, 281, 329, 438,
 1054, 1065, 1178, 1290

punçu, 130, 415, 433, 463, 498, 524,
 562, 564, 606, 608, 616, 619, 623,
 632, 640, 647, 649, 652, 657, 666,
 683, 701, 703, 704, 711, 712, 717,
 723, 732, 751, 786, 788, 792, 813,
 881, 909, 925, 933, 941, 961, 989,
 993, 998, 1013, 1016, 1023, 1032,
 1036, 1056, 1112, 1116, 1117,
 1136, 1163, 1232, 1249, 1297

Purut, 682

râhib, 945, 1005

Rahova, 1304

Rakka, 495

Ramazan, 242, 319, 379, 459, 936,
 1019

Râmi Çiftliği, 342; Râmi Kışlası, 249

reâyâ, 3, 11, 50, 58, 64, 66, 90, 141,
 144, 165, 176, 190, 191, 218, 220,
 260, 306, 311, 314, 327, 340, 410,
 416, 422, 423, 443, 447, 457, 476,
 483, 496, 505, 511, 550, 559, 561,
 563, 570, 574, 582, 588, 597, 598,
 602, 608, 617, 623, 625, 632, 634,
 637, 651, 656, 657, 659, 661, 662,
 670, 672, 675, 679, 680, 686, 689,
 691, 714, 732, 733, 734, 749, 755,
 782, 812, 828, 839, 848, 868, 873,
 877, 880, 892, 898, 906, 908, 914,
 935, 945, 951, 952, 970, 1048,
 1073, 1080, 1093, 1125, 1128,
 1133, 1199, 1231, 1237, 1253,
 1268, 1300, 1302, 1303, 1310,
 1316, 1318, 1325, 1332

redif, 47, 228, 238, 284, 290, 302,
 421, 430, 743, 995, 1046, 1053,
 1100, 1107

rençber, 11, 131, 530; -lik, 3, 1049

Reşid Mehmed Paşa, 532

Reşid Paşa, Mustafa, 95, 460, 629,
 738, 1099, 1108, 1120, 1193

Reşîd Paşa (Gözlüklü), 459
 Reşîd Paşa (merhûn), 1275, 1313
 Reşîd Paşa (Mirlivâ), 55
 Reşîd Paşa (sâbık Tophâne Ferîki), 786
 Revân, 485
 Rızâ Paşa, 33, 188
 Rif'at Paşa (Hâriciyye Müşîri), 1108
 Rikâb-ı hümayûn, 191, 575; —ı şâhâ-
 ne, 754, 755, 1143; Rikâb-ı şâhâ-
 ne, 54, 313, 1147
 Rodos, 842, 1242
 Roma, 95, 977
 Rum, 37, 60, 98, 108, 133, 140, 311,
 427, 467, 488, 514, 518, 568, 591,
 681, 730, 766, 808, 818, 842, 855,
 889, 930, 945, 948, 949, 952, 961,
 985, 1048, 1061, 1077, 1131,
 1157, 1281, 1287, 1290, 1294; -
 Patrikhânesi, 567; - vak'ası, 871,
 948, 949, 1061; -îce, 201, 414,
 432, 434, 436, 439, 461, 470, 497,
 498, 499, 501, 502, 545, 558, 564,
 566, 945
 Rumeli, 5, 6, 14, 36, 47, 79, 86, 129,
 168, 212, 216, 220, 238, 278, 408,
 522, 532, 553, 590, 597, 602, 614,
 618, 633, 644, 669, 672, 673, 675,
 680, 693, 707, 711, 716, 729, 752,
 770, 813, 815, 831, 839, 842, 881,
 919, 921, 923, 924, 945, 961, 975,
 1014, 1025, 1032, 1107, 1126,
 1180, 1193, 1225, 1254, 1283,
 1311, 1320, 1339, 1343, 1354,
 1362; -li, 303
 Rusya, 1, 31, 33, 46, 52, 54, 73, 77,
 79, 96, 97, 101, 108, 128, 136,
 158, 159, 163, 176, 178, 198, 200,
 203, 204, 205, 231, 242, 243, 246,
 247, 259, 263, 273, 274, 281, 291,
 306, 310, 319, 321, 332, 339, 370,
 371, 407, 410, 411, 414, 417, 424,
 434, 437, 438, 440, 461, 463, 464,
 465, 467, 472, 483, 485, 488, 495,
 497, 498, 501, 512, 518, 524, 526,
 546, 562, 564, 573, 576, 610, 612,
 643, 658, 659, 660, 669, 670, 679,
 682, 685, 697, 699, 701, 703, 713,
 720, 729, 738, 748, 759, 763, 764,
 767, 768, 769, 771, 775, 779, 781,
 790, 792, 797, 803, 807, 809, 811,
 813, 815, 831, 835, 839, 842, 852,

855, 865, 877, 880, 891, 892, 914,
 918, 920, 924, 931, 935, 936, 941,
 948, 949, 953, 954, 959, 962, 963,
 967, 972, 993, 999, 1000, 1001,
 1019, 1028, 1029, 1032, 1036,
 1039, 1040, 1046, 1050, 1051,
 1053, 1054, 1060, 1064, 1070,
 1072, 1077, 1079, 1081, 1085,
 1088, 1092, 1094, 1096, 1097,
 1098, 1099, 1101, 1103, 1104,
 1105, 1106, 1110, 1112, 1115,
 1117, 1123, 1129, 1133, 1139,
 1148, 1165, 1174, 1205, 1206,
 1208, 1216, 1221, 1231, 1234,
 1236, 1237, 1239, 1243, 1244,
 1246, 1249, 1254, 1258, 1261,
 1262, 1266, 1267, 1271, 1274,
 1277, 1279, 1290, 1301, 1305,
 1307, 1308, 1309, 1315, 1317,
 1324, 1327, 1328, 1336, 1347,
 1351, 1353, 1357, 1359, 1362; -
 askeri, 38, 273, 761, 807, 1036,
 1060, 1077, 1129, 1238, 1266,
 1271, 1328, 1351; - donanması,
 1170; - elçisi, 103, 105, 440, 564,
 659, 782, 931, 999, 1019, 1031,
 1033, 1065, 1077, 1096, 1102,
 1122, 1163, 1167, 1315, 1319; -
 Kançılaryası, 658, 1105, 1122,
 1238; - kapudanı, 552, 761, 1036;
 - konsolosu, 467; - kralı, 73, 156,
 176, 213, 291, 532, 720, 807, 931,
 1039, 1077, 1115, 1350; - lisânı,
 552; - sefinesi, 761, 1128; - tercü-
 mânı, 1105, 1301; - tüccârı, 218,
 332, 576, 602, 686, 708, 741, 787,
 803, 825, 958, 977, 1027, 1028,
 1066, 1096, 1206, 1353; - vak'ası,
 935; - zâbitânı, 927
 Rusyalı, 1024, 1232, 1249, 1272; Rus-
 yalı, 38, 77, 159, 161, 192, 193,
 200, 201, 229, 232, 315, 323, 402,
 505, 610, 615, 628, 759, 906, 927,
 1060; - kapudan, 437, 524, 589,
 595, 617, 661, 729, 751, 993, 1112,
 1117; - simsâr, 588; Rusyavî, 1165
 Rüstem Paşa Medresesi, 115
 rüsumât, 356, 1022, 1059
 rüşvet, 28, 65, 80, 166, 439, 802, 908
 sâatci, 8, 118, 345, 1058

- Sâatci Hânı, 708, 1028, 1029, 1204
 sâbık sadrâzam, 36, 60, 484
 sabuncu, 76
 Sabuncu Hânı, 709, 722, 730
 Sa'dî Efendi (Masraf Nâzırı), 1113
 Sadrâzam, 91, 109, 373, 496, 503,
 506, 573, 629, 635, 828, 1180,
 1196
 Sa'dullah Paşa (Diyarbakir Vâlisi), 88
 Sâib Paşa (Kal'a-i Sultânîyye muhâfı-
 zı), 905
 Saîd Bey (Mehmed Ali Paşa'nın oğlu),
 658
 Saîd Paşa, 33, 461, 605, 799, 898,
 1051
 Saîd Paşa (Mirzâ), 215, 533, 1107
 Saîd Paşa (Sivas Ferîki), 1152
 Saîd Paşa (Sofya Vâlisi), 770
 Sakız, 552, 618, 619, 633, 1272,
 1325; Sakızlı, 704
 Sakız Ağacı Mahallesi, 291
 Saksonya, 1020
 salb, 607, 695
 salebci, 515
 Salebci sokağı, 817
 Salıpazarı, 761, 1207, 1218, 1298
 Sâlih Paşa, 479, 1185, 1264
 Sâliha Sultân, 453
 salyâne, 14, 69
 Samakov, 460
 Samatya, 64, 250, 411, 457, 513, 539,
 673, 690, 691, 692, 754, 755, 760,
 768, 781, 782, 794, 829, 830, 831,
 848, 860, 862, 878, 887, 902, 939,
 988, 992, 1076, 1268; - İskelesi,
 369, 744, 770, 903, 1193; -lı, 715,
 996
 Sâmi Paşa, 874, 877, 980, 1077
 Samsun, 1319
 sancâk, 2, 9, 105, 134, 343, 391, 746,
 1255
 Sancakdâr Câmii, 818; Sancakdâr Ma-
 hallesi, 254
 sandalcı, 397, 517
 Sandık Burnu, 982
 Sandıkçılar, 247, 1359
 Saray Meydânı, 40, 81, 124, 192, 258,
 355, 389, 1200
 Saray-ı hümayûn, 536, 1182
 Sardunya, 1056, 1323; -lı, 1226, 1254
 Sarigez, 162, 253, 279, 395, 532, 1331
 Sarıyar, 853
 Sârim Efendi, 795
 sarrâc, 117, 233, 251, 269, 383, 877, 903
 Sarrâchâne, 117, 269, 279, 459
 sarrâf, 6, 23, 85, 153, 156, 200, 251,
 256, 293, 323, 422, 459, 462, 503,
 504, 509, 556, 586, 605, 678, 736,
 738, 755, 772, 784, 789, 822, 823,
 829, 830, 918, 929, 957, 992,
 1107, 1120, 1142, 1313; -lık, 200,
 845
 satırcı, 812, 979
 Sayda, 233, 277, 379, 437
 sefîne-i hümayûn, 700
 sekbân, 91, 109, 111, 252, 258, 479,
 557, 861, 864, 1074, 1156
 Selânik, 176, 559, 595, 686, 767, 773,
 774, 889, 894, 1110, 1302
 Selîm Mehmed Paşa, 1
 Selîm Paşa, 322, 404, 454
 Selîmiye Câmî-i şerifi Mahallesi, 816; -
 Hamâmı, 1179; - Kışlak-ı hümayû-
 nu, 639, 1044; - Tekyesi, 1138
 semerci, 767
 Sepetçiler, 299, 316, 382
 Serasker, 4, 33, 54, 109, 215, 454,
 506, 605, 815, 820, 977, 1051; Se-
 rasker-i sâbık (Halil Paşa), 42, 43,
 59; ayrıca bkz. 'Ordu Seraskeri'
 Serasker Kapısı, 114, 116; ayrıca bkz.
 'Bâb-ı Seraskerî'
 serbesiyyet (serbestiyyet, serbestlik), 60,
 64, 104, 488, 659, 661, 732, 733,
 952, 1125, 1205, 1231, 1234, 1301
 sergerde, 223
 serhoş, 83, 93, 271, 344, 1185, 1211
 serika, 8, 67, 616, 656, 704, 1093, 1242
 serpüşcu, 425
 serseri, 845
 Servi, 87
 Servi Burnu, 645
 Sırb, 72, 144, 483, 562, 575, 580, 597,
 604, 621, 628, 643, 660, 667, 699,
 701, 703, 708, 759, 778, 780, 803,
 825, 839, 842, 855, 892, 941, 946,
 959, 968, 977, 993, 994, 1000,
 1001, 1034, 1039, 1065, 1072,
 1079, 1085, 1088, 1092, 1097,
 1099, 1102, 1104, 1110, 1115,
 1124, 1286, 1324; -lu, 725, 956,
 970, 1000, 1023, 1029

- sıvacı, 225, 240, 398
 sigorita, 465
 Sigorita Hânı, 418
 sigorita odası, 160, 202
 sigoritacı, 230
 silâh, 33, 66, 87, 103, 156, 331, 343, 454, 483, 491, 499, 537, 617, 627, 637, 648, 728, 729, 847, 995, 1250; -dâr, 560; ayrıca bkz. 'esliha'
 Silivri, 864; - Kapısı (Silivrikapu), 53, 64, 479, 535, 877, 899, 934, 1075, 1187, 1188
 simkeş, 144
 simsâr, 108, 239, 243, 250, 265, 267, 310, 311, 315, 356, 384, 578, 588, 596, 599, 604, 618, 652, 668, 669, 710, 712, 732, 740, 794, 842, 849, 891, 894, 895, 900, 987, 1012, 1099, 1233, 1295, 1305, 1306, 1309, 1333, 1344, 1352, 1355
 Sinob, 82, 100, 167, 273, 635, 771, 797, 1041
 sipâhî, 51, 124, 155, 197, 225, 233, 317, 379, 398
 Sirkeci İskelesi, 1168
 Siroz, 575
 Sisam, 105, 476, 511, 552, 633, 659, 661, 842, 891, 1231, 1242, 1307; -lı, 104, 152, 1307
 Sivas, 156, 268, 284, 538, 829, 1046, 1152; -lı, 104, 152, 1307
 Sivastopoli, 1165, 1170
 siyahî, 341
 Sofular Mahallesi, 365
 Sofya, 54, 107, 220, 628, 770, 839, 975
 Soğan Ağa Mahallesi, 594
 soğancı, 902
 Soğucak, 77
 sohbət, 1, 50, 58, 105, 153, 162, 174, 188, 198, 210, 260, 291, 317, 355, 395, 440, 447, 531, 546, 627, 653, 802, 811, 889, 892, 893, 900, 999, 1006, 1043, 1079, 1117, 1124, 1156, 1164, 1203, 1223, 1233, 1235, 1259, 1265, 1266, 1271, 1273, 1280, 1291, 1299, 1303, 1312, 1323, 1329, 1331, 1332, 1333, 1343, 1351, 1360, 1362
 Sohdof (Rus general), 1110
 Sormagir Mahallesi, 22
 sucu, 50, 210, 1152
 sulh, 273, 332, 600, 954, 958, 1004
 Sultân Bâyezid (semt), 71, 86, 101, 112, 142, 156, 157, 181, 198, 208, 209, 213, 215, 216, 220, 223, 241, 277, 280, 286, 287, 302, 303, 331, 337, 342, 352, 378, 403, 448, 486, 487, 495, 520, 630, 721, 757, 768, 791, 834, 843, 847, 857, 861, 869, 888, 921, 923, 936, 940, 983, 1081, 1127, 1215, 1250, 1269, 1293, 1316, 1328
 Sultân Bâyezid Câmii, 275, 365, 773, 775, 884, 889
 Sultân Bâyezid Hamâmı, 268, 838, 991, 1151, 1171, 1184, 1280
 Sultân Bâyezid Kapısı, 897
 Sultân Hamâmı, 385
 Sultân Hamid türbe-i şerîfesi, 30
 Sultân Mehmed (semt), 47, 87, 122, 144, 167, 176, 178, 199, 209, 222, 225, 238, 240, 254, 264, 285, 313, 321, 339, 398, 405, 495, 511, 538, 819, 867, 893, 912, 1094, 1197, 1240, 1241, 1255, 1329
 Sultân Mehmed Câmî, 249, 480
 Sultân Mustafa Hân, 767
 Sultân Odaları, 1358
 Sultân Pazarı, 292, 296
 Sultân Selîm (semt), 172
 Sultânahmed, 50, 289, 455, 612, 783; - Meydânı, 182, 368
 Sultântepesi, 915, 1140, 1362
 Sulu Manastır, 107, 782, 1199
 suyolcu, 144
 Südlüce, 16; - İskelesi, 816; -li, 13
 Süleyman Paşa, 229
 Süleyman Paşa Hânı, 334
 Süleymaniye, 269, 326, 921, 965, 1024; - kal'ası, 485
 Sünbüllü Hân, 183, 1308
 sürgün, 98, 99, 390, 1034
 Sürmene, 69
 süvârî, 137, 238, 307, 344, 565, 591, 1293
 şalcı, 376
 Şam, 109, 193, 225, 240, 275, 300, 331, 332, 334, 405, 441, 459, 613, 787, 800, 1057; Berrü's-Şam, 158, 196, 202, 203, 226, 229, 247, 281, 297, 302, 323, 327, 403; Berriyye-

- tü'-ş-Şam, 791, 800, 904, 1228;
 Şam-ı Şerif, 1, 289, 309, 312, 319,
 375, 392, 395, 489, 791, 861,
 1232; Şamlı, 103, 338, 368
 Şam Trablusu, 334
 Şamadya karyesi, 483
 şamdancı, 361
 şarkı, 41, 385, 386, 387
 Şehrini, 318, 819, 851, 1053
 Şehzâdebaşı, 248, 289, 318, 390, 427,
 560
 şekerci, 76, 210, 315, 1076, 1081,
 1173, 1316
 Şekerci Hânı, 167, 398, 629
 şeriat, 90, 631, 1183
 Şeriat-ı Ahmediyye, 1094
 Şerif İbrahim Paşa, 275
 Şerif Paşa, 155
 Şešto kazası, 651
 şevket-meâb (şevketlü; şevket-şâhâne),
 1, 3, 18, 33, 74, 85, 89, 117, 119,
 120, 135, 150, 156, 171, 178, 213,
 220, 249, 272, 273, 276, 289, 291,
 293, 296, 309, 327, 330, 335, 343,
 349, 350, 353, 358, 359, 373, 374,
 376, 381, 386, 388, 391, 395, 400,
 406, 425, 428, 441, 503, 518, 528,
 538, 543, 775, 807, 840, 863, 905,
 907, 1134, 1180
 Şeyh Abdülkâdir, 1259, 1278
 Şeyh Daver Hânı, 1259
 Şeyh Dâvud Hânı, 1079, 1088, 1103
 Şeyhülislâm, 165, 1180, 1197, 1200,
 1202
 Şire, 108, 290, 423, 663, 1012; -li, 518
 Şişeci Hânı, 488
 Şucaeddin Karyesi, 912
 Şumnu, 435; -lu, 1304
 Şûrâ-yı Ahkâm-ı Adliyye, 33
 tabakcı, 67
 tabanca, 137, 244, 299, 309, 765
 Tabhâne-i Âmire, 659, 703
 tablakâr, 924
 tâcir, 680, 684, 696, 908, 909, 932,
 959, 960, 966, 1033, 1100, 1104
 Tâhir Paşa, 58, 458, 507, 511, 532,
 573, 595, 598, 614, 615, 617, 623,
 632, 639, 657, 661, 662, 663, 687,
 730, 738, 748, 777, 854
 Tahmiscioğlu, 513
 tahrîr, 7, 36, 40, 51, 81, 86, 109, 132,
 151, 194, 290, 307, 394, 644, 648,
 716, 802, 857, 861, 949, 971,
 1087, 1276, 1285, 1287, 1288,
 1289, 1291, 1295, 1306, 1321,
 1337, 1361
 tahsildâr, 347, 1211
 Tahta Hân, 23, 100, 259, 304
 Tahta İskele, 25
 Tahtakale, 15, 250, 1088, 1103, 1259
 Taksim, 57, 577, 648, 668, 740, 765,
 786, 907, 980, 1017, 1037, 1129,
 1143, 1176, 1206, 1297
 Takvîm [-i Vekâyi], 125, 343, 449, 453
 Tanzimât (-ı Hayriyye), 421, 474, 503,
 504, 507, 512, 530, 533, 559, 570,
 577, 605, 622, 630, 634, 640, 652,
 665, 673, 676, 689, 699, 733, 772,
 773, 822, 823, 834, 840, 851, 944,
 945, 1063, 1118, 1301
 Tanzimât-ı Cedide, 851
 Tarabya, 110, 111, 234, 961, 1051,
 1128; - İskelesi, 1036
 tarakçı, 353
 tard, 712, 818, 931, 1210, 1323
 Tarlabası, 648, 1341
 Tarsus, 459
 Taş Hân, 49, 51
 ta'sîr, 3, 9, 11
 Taşköprü, 169, 244
 Tatavla, 242, 416, 660, 716, 759,
 1013, 1068, 1115, 1125, 1170
 Tavukpazarı, 293, 435, 586
 Taygan, 247, 525
 tebdîl [memuru], 113, 114, 188, 210,
 301, 459, 477, 479, 846, 903,
 1188
 teberdâr, 30, 132
 Tebris Boğazı, 490
 Tebriz, 485, 1150
 tekâlif, 3, 9, 11, 448, 717, 721, 791,
 800, 808, 823, 830, 843, 857, 867,
 893, 912, 930, 1025, 1046, 1049,
 1063, 1067, 1095, 1134, 1152,
 1185, 1209, 1214, 1217, 1218,
 1240, 1241, 1257, 1264, 1270
 Tekfurdağı, 92, 172, 506, 674; - İske-
 lesi, 1304
 tekye, 569, 643, 663, 699, 1019
 telef, 19, 38, 40, 47, 58, 66, 69, 77, 96,
 101, 124, 160, 191, 192, 203, 206,

- 223, 226, 244, 246, 252, 255, 281, 290, 296, 318, 328, 339, 357, 375, 399, 490, 512, 575, 580, 582, 583, 591, 601, 608, 617, 642, 662, 663, 675, 686, 692, 715, 733, 786, 807, 825, 839, 842, 844, 875, 881, 882, 884, 900, 913, 932, 942, 952, 1004, 1010, 1011, 1016, 1036, 1052, 1054, 1057, 1060, 1066, 1068, 1077, 1081, 1090, 1101, 1112, 1125, 1155, 1159, 1169, 1172, 1194, 1196, 1212, 1216, 1221, 1236, 1238, 1242, 1259, 1261, 1263, 1271, 1277, 1278, 1282, 1336, 1351, 1355
- tellâl, 825, 1201
- temurcu, 893
- Temurkapu, 68, 259, 473, 1123
- tenbâkûcu, 369, 485, 838, 1045, 1081, 1150, 1184, 1215, 1223, 1255, 1277, 1316, 1327, 1328
- Tepebaşı, 909, 925, 973, 1019, 1065, 1112
- tercümân, 416, 467, 762, 780, 1105, 1301, 1303
- tereke, 7
- terlikci, 127, 818
- Tersâne-i Âmire, 4, 12, 62, 89, 375, 382, 787, 886, 1329
- terzi, 641, 766, 992, 1146, 1209, 1333; -başı, 802, 837, 906, 940, 1100, 1196, 1210; ayrıca bkz. 'derzi'
- tesbihçi, 101, 378
- tevkîf, 624, 895, 955, 1004, 1016, 1024, 1071
- Tıfilyüz Bey, 1273
- Tırhala, 881
- Tırnova, 435, 509, 572, 579, 581, 593, 630, 631, 635, 695, 757, 957, 1002, 1304; -lı, 509, 945
- ticâret, 139, 202, 337, 417, 436, 459, 727, 795, 832, 1041, 1127, 1203, 1289, 1297, 1330
- Tiflis, 192, 1327
- tîmâr, 293, 408
- Tiryâki Çarşısı, 326, 1202
- tomruk, 82, 254, 530
- top, 281, 319, 389, 421, 460, 461, 518, 597, 637, 656, 739, 774, 870, 928, 940, 1037, 1259, 1297, 1317, 1362; -cu, 273
- Tophâne, 22, 38, 54, 59, 60, 66, 75, 77, 91, 102, 103, 133, 166, 171, 188, 204, 205, 261, 273, 278, 281, 379, 381, 399, 410, 425, 490, 496, 510, 541, 635, 665, 669, 786, 1010, 1083, 1136, 1156, 1179, 1235, 1243, 1257, 1266, 1298, 1325, 1347; - İskelesi, 62, 442, 496, 756, 804; - Kapısı, 1052; - Kışlası, 8; —i Âmire, 490, 828, 1158
- Topkapu, 47, 491, 807; - Mevlevîhânesi, 1185
- Toptaşı, 55, 131
- Toskalık, 1260
- Toskana, 136, 506, 1101, 1224, 1235, 1243, 1341, 1342; -lı, 1148, 1159, 1172, 1177, 1234
- Tosun Paşa, 638
- Trablus, 19, 288, 293, 348, 408, 540, 884, 938; - kal'ası, 272
- Trabzon, 69, 285, 486, 488, 490, 493, 771, 1319; -î, 303, 982, 1207; -lu, 47, 412, 417, 488
- Tripoliçe, 1161
- Trieste, 158, 329
- tuhafcı, 180, 185, 600, 643, 658, 676, 761, 801, 1035, 1066, 1228, 1242, 1244, 1258, 1287, 1303, 1322, 1324
- tulumbacı, 24, 346
- Tuna, 79, 108, 285, 696, 792, 839, 945, 975, 1032
- Tunus, 19, 228, 288, 638, 762, 884, 897, 905, 1227, 1323, 1355
- tuz bekçisi, 70
- tüccâr, 35, 46, 83, 97, 139, 147, 158, 159, 163, 178, 179, 183, 184, 201, 202, 203, 205, 209, 218, 221, 229, 230, 231, 245, 246, 248, 267, 281, 286, 289, 297, 319, 323, 329, 332, 347, 356, 363, 371, 384, 391, 396, 402, 405, 406, 414, 417, 435, 440, 462, 465, 472, 475, 483, 485, 488, 489, 498, 505, 507, 526, 562, 564, 566, 567, 569, 575, 576, 580, 590, 596, 601, 602, 614, 629, 663, 664, 684, 686, 696, 702, 708, 712, 722, 741, 787, 795, 799, 800, 803, 825, 849, 866, 871, 881, 882, 895, 906, 907, 931, 932, 934, 937, 942, 946,

- 951, 953, 954, 955, 956, 958, 959, 962, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 974, 975, 977, 984, 989, 991, 1004, 1009, 1011, 1016, 1017, 1018, 1020, 1023, 1027, 1028, 1034, 1051, 1054, 1055, 1056, 1057, 1065, 1066, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1081, 1085, 1087, 1088, 1092, 1095, 1096, 1097, 1101, 1102, 1103, 1106, 1109, 1110, 1119, 1121, 1133, 1159, 1161, 1177, 1178, 1206, 1223, 1224, 1230, 1233, 1234, 1236, 1243, 1254, 1262, 1272, 1273, 1291, 1304, 1307, 1308, 1319, 1325, 1326, 1336, 1341, 1342, 1343, 1349, 1353, 1354, 1357, 1359
- tüfenk, 273, 286, 290, 322, 323, 359, 421, 487, 525, 542, 614, 644, 656, 786, 977, 1005, 1123, 1362; -çiba-
sı, 169, 466; -hâne, 460; Tüfenkhâ-
ne-yi Âmire, 1129
- Türk, 176, 512, 549
- Türkmen, 512
- tütüncü, 156, 635, 645, 694, 763, 1309
- ulemâ, 367, 753, 1094
- Unkapanı, 152, 282, 357, 538, 584, 615, 1123, 1124
- urbân, 19, 638
- Urfa, 155, 341
- Usturumca, 575; -lı, 1293
- Uzunçarşu, 27, 454, 641, 1256
- Üçler Mahallesi, 189
- ümerâ, 1028, 1029, 1086, 1036, 1138, 1326
- Ürgüb, 875, 915; -lü, 168, 288, 846
- Ürgün kazası, 1175
- Üsküb, 1194, 1302, 1311, 1344; -lü, 296
- Üsküdar, 30, 55, 56, 62, 68, 94, 131, 134, 138, 153, 193, 227, 228, 319, 329, 331, 349, 350, 399, 404, 420, 421, 480, 540, 565, 763, 915, 938, 980, 1044, 1045, 1046, 1049, 1098, 1131, 1134, 1138, 1140, 1141, 1149, 1162, 1179, 1180, 1192, 1314, 1361, 1362; - İskelesi, 358, 537; - Kışlak-ı hümayûn, 816; -î, 227, 809, 938, 1222; -lı, 369
- Vak'a-yı hayriyye, 416
- Vâlîde Hânı, 200, 218, 508, 599, 722, 784, 790, 1090, 1344
- Van, 191, 495, 910, 935, 1018
- Vardal Köprüsü, 831
- Varna, 406, 417, 644, 769, 806; -lı, 279, 665, 908
- Vecihî Paşa (Bosna Vâlisi), 72
- Vefa, 210, 1174
- Vefa Meydânı, 988
- Veliefendi, 319; - çâyırı, 137
- vergü, 11, 290, 437, 509, 889, 896, 930, 1017, 1025, 1152, 1228, 1284, 1296
- vezîr, 5, 9, 16, 33, 128, 291, 343, 349, 379, 427, 477, 514, 532, 674, 690, 711, 720, 738, 856, 1120, 1313, 1362
- Vezîr Hânı, 207, 575, 789
- Vezîr İskelesi, 612
- Vezneciler, 116, 118, 206, 216, 284, 489, 560, 746, 840, 1276
- veznedâr, 6
- Vidin, 72, 88, 109, 183, 483, 725, 801, 946, 957, 968, 1022, 1071, 1320; -li, 175, 183, 241, 277, 483, 613
- Vîrânşehir, 157, 365
- Viyana, 203, 620
- voyvoda, 181, 193, 293, 466, 575, 1363; -lık, 270, 282, 493
- Vranya, 839
- Vuçic (Sırp lider), 1029, 1072
- vücûh, 63, 87, 169, 220, 392, 459, 466, 586, 593, 622, 634, 640, 793, 818, 857, 915, 1007, 1063, 1089, 1134, 1147, 1152, 1166, 1209, 1270
- vükelâ, 28, 376, 564
- vüzerâ, 2, 337, 343, 532, 758, 823, 907, 1084, 1138
- Yafa, 142, 219, 224, 281, 437
- yağcı, 156, 211
- Yağcı Hânı, 435, 439, 586, 665, 795, 836, 837, 859, 865, 870, 871, 882, 898, 975, 1002, 1062, 1100, 1104, 1194, 1291, 1300

- Yağkaparı, 96, 1117
yağma, 147, 271, 391, 421, 570, 575, 603, 604, 644, 651, 876, 910, 1017, 1057, 1237, 1247, 1302, 1328
Yahûdî, 21, 165, 176, 239, 559, 575, 652, 730, 818, 882, 1008, 1125, 1267
Ya'kûb Paşa, 575, 699, 825
Yalakabad, 857
Yalı Köşkü, 119, 1123
Yanbolu, 945
yankesici, 25, 624, 1285
Yanya, 215, 881, 945, 1250; -lı, 1250; -vî, 831, 878
Yarım Hân, 1195
Yarımtaş Hân, 175, 207, 332
Yartilos (Espartero), 614
yasakçı, 409
Yaş, 1088
Yâver Paşa, 505, 647
yazıcı, 31, 37, 50, 57, 154, 178, 221, 275, 357, 439, 534, 567, 577, 608, 658, 663, 670, 699, 722, 782, 791, 835, 884, 888, 925, 931, 983, 985, 1007, 1143, 1194
Yedikule, 252, 370, 517, 679, 689, 727, 760, 812, 891, 987, 1082, 1214, 1255, 1260, 1282
yelkenci, 555
Yemen, 465
yemenici, 457
Yemiş İskeleyi, 566, 860, 1098
Yeni Büyük Hân, 459, 929
Yeni Câmî, 43, 46, 51, 63, 74, 82, 123, 154, 190, 196, 239, 256, 330, 332, 345, 387, 406, 477, 533, 534, 545, 572, 589, 590, 592, 607, 618, 622, 639, 664, 696, 716, 808, 937, 1095, 1153, 1157, 1175, 1195, 1357
Yeni Câmî Mahallesi, 982
Yeni Dünya, 967
Yeni Hamâm, 763
Yeni Hân, 153, 200, 738
Yenibağçe, 90
Yenibağçe Çayırı, 891
Yenikapu, 125, 163, 175, 200, 270, 352, 354, 428, 982, 1135, 1203; - İskeleyi, 1155; -lı, 164
Yeniköy, 150, 180, 632, 920, 948, 962, 1164, 1168, 1285; -lû, 1135
Yenişehir, 143, 212, 723, 779, 793, 889, 894, 976, 1038; -li, 1362
Yerebatan Hânı, 572
yevmiyye, 4, 111, 235, 398, 435, 638, 727, 858, 1083, 1329
Yıldız Hânı, 85, 802, 944
yoğurdcu, 78
Yoğurdcu Sokağı, 24
Yolgeçen Câmî, 814
yorgancı, 92, 272, 313, 425, 986, 1251
yörük, 257, 493
Yunan (Devleti), 140, 141, 149, 267, 423, 424, 694, 723, 740, 760, 781, 783, 808, 831, 842, 844, 849, 860, 886, 891, 894, 896, 900, 902, 919, 930, 961, 980, 988, 997, 1004, 1005, 1008, 1012, 1037, 1059, 1061, 1064, 1069, 1085, 1097, 1102, 1104, 1147, 1154, 1190, 1205, 1208, 1267, 1295, 1333, 1354; - elçisi, 102, 194, 627, 872, 925, 930; - Kançılaryası, 826, 919, 926; - kapudan, 146, 196, 281; Y. konsolosu, 1154; - kralı, 149, 1008; - simsâr, 310; - Şûrâsı, 1354; - tüccâr, 564, 1121
Yunanlı (Yunanî), 108, 141, 147, 148, 149, 161, 179, 260, 263, 265, 307, 308, 314, 423, 447, 564, 780, 889, 904, 1008, 1069, 1189, 1216, 1224
Yusufpaşa Çeşmesi, 861, 890; Yusufpaşa Mahallesi, 889
yüzbaşı, 62, 105, 197, 233, 249, 252, 271, 284, 292, 298, 330, 342, 344, 348, 351, 359, 375, 454, 490, 519, 542, 565, 809, 1036
yüzükçü, 126
zâbit (zâbitân), 53, 54, 179, 187, 198, 199, 220, 237, 269, 271, 284, 292, 298, 323, 327, 351, 395, 396, 430, 446, 534, 542, 576, 592, 596, 603,

- 610, 624, 651, 652, 689, 693, 811,
820, 848, 875, 876, 882, 922, 927,
952, 977, 985, 1001, 1063, 1073,
1076, 1140, 1153, 1156, 1188,
1201, 1214, 1220, 1233, 1271,
1292, 1300, 1354; zâbitlik, 58,
550, 1363
zâbtiye, 36, 840
zahîre, 35, 170, 184, 201, 206, 248,
255, 257, 268, 285, 297, 310, 319,
379, 389, 413, 428, 431, 456, 487,
507, 548, 572, 598, 610, 637, 744,
746, 901, 951, 1032, 1254, 1323,
1330, 1343
zahmet, 14, 68, 72, 195, 394, 645,
665, 717, 732, 779, 794, 802, 823,
896, 904, 1040, 1138, 1140, 1245,
1263, 1264, 1282, 1299
zamm, 216, 635, 651, 853, 934, 1219
Zanta adası, 1141, 1274, 1322; Zan-
talı, 606, 688, 723, 724, 798, 1294
zar, 473
zecriyye, 640, 1363
Zekeriyya Paşa, 111
zenbilci, 401, 817
zeybek, 79
Zeyrek Mahallesi, 446
Zeytinburnu, 235
Zeytün İskeleyi, 136, 330
zeytûnyağcı, 76, 174, 298
zimmî, 11, 19, 20, 23, 24, 64, 65, 84,
85, 108, 180, 200, 268, 283, 286,
291, 295, 311, 333, 345, 347, 356,
363, 370, 378, 404, 411, 428, 429,
548, 575, 581, 586, 605, 627, 649,
651, 654, 656, 664, 665, 677, 681,
691, 693, 704, 705, 722, 727, 737,
744, 745, 748, 749, 755, 760, 763,
766, 767, 770, 772, 781, 782, 795,
811, 827, 831, 836, 837, 845, 848,
850, 858, 862, 863, 865, 870, 871,
882, 887, 892, 894, 898, 918, 935,
940, 944, 962, 975, 976, 985, 988,
990, 1027, 1043, 1100, 1185,
1207, 1210, 1214, 1220, 1222,
1230, 1237, 1267, 1287, 1289,
1291, 1292, 1338
Zincirli Câmi, 1192
Zincirli Hân, 522, 946, 968, 1004,
1121, 1190, 1323, 1355
Zincirlikapu, 362, 554
Zindankapısı, 801, 817, 1035, 1093
Zirâat Mahallesi, 1338
Ziyâ Paşa, 770
zuamâ, 106, 403
zulm, 3, 100, 158, 191, 195, 508, 638,
651, 679, 691, 744, 749, 839, 840,
843, 848, 889, 914, 915, 935,
1041, 1061, 1063, 1078, 1089,
1127, 1134, 1147, 1152, 1160,
1166, 1182, 1208, 1217, 1257,
1352